Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI
EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

(V. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERİF ŞEYH

ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

CEYLANİ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ
İSTANBUL

Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI
EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

(V. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERÎF ŞEYH

ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

ARAPÇA ORİJİNAL TEFSİRİN TAHKÎKİ
SEYYİD ŞERİF DR. MUHAMMED FÂDIL CEYLÂNÎ

CEYLANİ İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ
İSTANBUL

CEYLÂNÎ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ - İSTANBUL
TEL: 00902125117340
00905334866661
www.algeylani.com
www.algeylani.net
E-MAİL: algeylani@msn.com

Koordinasyon
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

Dizgi
HALİL İBRÂHİM AÇA

BİRİNCİ BASKI
İSTANBUL 2012

ISBN
978-605-60519-0-6 (tk.)
978-605-60519-5-1 (5.c)

BEŞİNCİ CİLDİ TERCÜME EDENLER

SÂFFÂT ... ŞUARÂ SÛRELERİ
DOÇ. DR. TÂHİR ULUÇ

ZUHRUF ... AHKAF SÛRELERİ
PROF. DR. AHMET YILMAZ

MUHAMMED-FETİH SÛRELERİ
YRD. DOÇ. DR. İBRÂHİM IŞITAN

HUCURÂT ... ZÂRİYÂT SÛRELERİ
DOÇ. DR. MUSTAFA ÇAKMAKLIOĞLU

TÛR ... KAMER SÛRELERİ
DOÇ. DR. OSMAN NÛRİ KÜÇÜK

RAHMAN-VÂKIA SÛRELERİ
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

تفسير الجيلاني

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Hak yönüne cezbolunan kimselere ve yine Hakk'ın, zatî isim ve sıfatlarından kaynaklanan hallerine göre sayısız mazhar ve tecellîgâh aynalarına ve sonsuz akis ve gölgelerine zatî birliği ile yansımak suretiyle kendilerine keşfolunduğu kişilere şu husus kapalı değildir: Gerçek Birlik (vahdet-i hakîkiyye), zatında gizli halde bulunan ve ortaya çıkıp görünmeyi gerektiren kemâlâtı görünür kılmak için muhabbet tecellîsi ile tecellî ettiğinde, birlik/ehadiyet ve 'amâ (mutlaklık/bilinemezlik) mertebesinden tenezzül etmiş/inmiş ve bunun sonucunda mertebeler ve çokluklar zuhur etmiştir.

Bu çokluklardan ilki, sonsuz güzel isimler (esmâ-i hüsnâ) ve yüce sıfatların zuhur ettiği çokluktur. Söz konusu isim ve sıfatlar zevk ehli kimseler nezdinde, O'nun değerli Yüzünü/Zatını temaşaları sebebiyle akılları başlarından gitmiş ve arş-ı azîm etrâfında saf tutmuş olan melekler olarak maruftur.

Sonra bu isim ve sıfatlardan, yansıyan gölgeler ve eserler zuhur etmiştir. Bu yansıma ve gölgelerden de sınırlı sayıda lâzimeler ve ârızlar (zorunlu ve zorunlu olmayan malulller veya ayrılmaz ve ayrılabilir özellik ve neticeler) hasıl olmuştur.

Çokluk son sınırına vardığında, tabiatlar ve madde, cevherler ve arazlar var olmuş; fitneler ve hastalıklar meydana çıkmış; farklı görüş ve amaçlar hasıl olmuş; çeşitli yollar ve hizipler zuhur etmiş; pek çok din ve mezhep ortaya çıkmış; muhtelif düşünceler ve görüşler arz-ı endâm etmiş; zıt arzular ve kuruntular zuhur etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ ﴿١﴾ ....

İşte bu yüzdendir ki ilahî hikmet, kanun ve kurallar koymayı, kullar üzerine zor görevler yüklemeyi, onlar için çeşitli emir ve yasaklar tayin etmeyi, doğru ve yanlış yolları birbirinden ayıran, katından indirdiği kitaplarla desteklediği resul ve nebiler göndermeyi, ümmetlere tevhidin ve yakînin/kesin inancın delillerini açıklayan hükümler koymayı gerektirmiştir. Bütün bunlarla hedeflenen gaye, doğru yoldaki kişinin yanlış yoldakinden, tevhid ehlinin sapıklardan, bilen müminin bilgisiz kafirden seçilip ayrılmasını sağlamaktır.

Bu yüce maksad, yani tevhid sebebiyle, Allah Teala en yüce ve zatına en yakın yaratıkları adına yemin etmiştir. Söz konusu yaratıkları da zat-ı ehadiyyetin huzûrunda saf tutmuş, izzet ve celal eşiğinin önünde akılları başlarından gitmiş, cemalin temaşası ile kendinden geçmiş meleklerdir. Bu yüzden Allah Teala yüce ismi ile başladıktan sonra şöyle buyurmaktadır:

SÛRENİN TEFSÎRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: Zatının huzurunda ve yüce arşının çevresinde tevâzu ile saf tutmuş meleklerine tecellî eden **Allah'ın adıyla başlarım.** O, genel feyzi ve kapsayıcı rahmeti ile onlara karşı **Rahmân'dır.** Kapısında beklemelerini ve eşiğine yaklaşmalarını emretmekle onlara karşı **Rahîm'dir.**

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا: **Saf bağlayıp duranlara and olsun (1).** Yani bir olan Zatın etrafında saf tutmuş ve O'nun işlerini ve tecellîlerini bekleyip gözleyen ilahî isim ve sıfatlara andolsun. Zira Allah Teala her an bir iş üzeredir; bir iş O'nu bir başka işten alıkoyamaz. Bu isim ve sıfatlar O'ndan hiç yüz çevirmezler. Bilakis devamlı kendilerinden geçmiş ve sürekli akılları başlarından gitmiş olarak, yüce ilminde ve levh-i kazasında kayıtlı olan işlerden/planlarından, Rablerinin kendilerine ne emredeceğini beklerler. Allah'ın iradesi takdir ve murad buyurduğu şeyler cümlesinden kendilerinin emrolunduğu bir şeye taalluk ettiğinde, onlar o işi canla başla yerine getirmeye koyulurlar.

فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًاۙ ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًاۙ ﴿٣﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِۜ ﴿٥﴾

فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا: **İşi hemen yerine getirenlere and olsun (2).** Yani gayp ve şehadet alemindeki varlıkların nizamı ile ilgili olarak Hak-k'ın kendilerine emrettiği planları ve düzenlemeleri hemen ve gecikmeksizin, tam ve kamil olarak yerine getirenlere andolsun.

"Ol" (kün) sözü ile Allah Teala'nın emri ortaya çıktıktan ve kazası gerçekleştikten sonra, onlar emredilen ve hükmedilen şeye gecikmeden ve hiç ertelemeden sarılırlar.

فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا: **Zikir okuyanlara and olsun (3).** Yani Allah'ın kazasına uyan, onları okuyup tebliğ edenlere and olsun. Onlar Allah'ın kendilerine, tebliğ edilmesini vahiyle emrettiği şeyi tebliğ ederler. Bunlar da, vahiy ve ilham ile desteklenen, Allah'ın yerine halife ve vekil olarak diğer mahlukat arasından seçilmiş, nübüvvet ve risalet görevini yüklenmiş nebiler ve resullerdir. Bu durumda ayetin anlamı şöyledir: Lâhût hazretinin muhafızları ve rahamût cenabının hizmetkârları olan, Allah Teala'dan mülk ve melekût alemi ile ilgili olarak sadır olan emirleri bekleyen meleklere de andolsun.

Siz ey yok oluveren yansımalar! Siz Zat güneşinde ne his, ne akıl ve ne de vehim itibarı ile adı geçen bir şey değilken, sizi yokluktan çıkaran ve varlığa getiren إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ: **İlâhınız gerçekten bir tek ilahtır (4).** O; Ehad'dir, Samed'dir, Ferd'dir, Vitr'dir (birdir). O'nun varlıkta ortağı, zuhur ve şühudda benzeri yoktur.

Şu halde zatının birliği ve isim ve sıfatlarının kemali ile رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا: **O,** yukarıdaki **göklerin,** aşağıdaki **yerin ve ikisi arasındaki** ikisinden mürekkeb, oluşan ve yok olan sonsuz **şeylerin Rabbidir.** Bu şeylerin O'nun dışında bakıp gözeticisi ve varlıkların O'ndan başka varlığa getiricisi yoktur. وَرَبُّ الْمَشَارِقِ: **Ve O doğuların Rabbidir (5).** Yani kendisinin Zat güneşinin ışıklarını alıp kabul edip, O'nun isim ve sıfatların parıltılarından güç alan istidadların Rabbidir.

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴿٧﴾
لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْاَعْلَى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ
وَاصِبٌ ﴿٩﴾

Mülkümüz ve melekûtumuzdaki, lâhût ve ceberûtumuzdaki tasarruflarımızda biricik ve tek olduğumuz sabit olduktan sonra, إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ: **Biz** yüce cömertlik ve kudret makamımızdan siz mükellefler için, gördüğünüz şu **yakın göğü,** baktığınızda hoşunuza gidecek şekilde, sizin talihinizi iyi yahut kötü yönde etkileyen **yıldızlarla süsledik (6).**

Göğü yıldızlarla süsledikten sonra, yıldızları, Allah'a itaatten ve O'nu tevhid etmekten وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ: **Ayrılan her şeytana karşı koruma yaptık (7).**

لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَى: **Ki onlar yüce topluluğu dinleyemesinler.** Yani asi şeytanlar meleklerin dilinden dökülen zikir, istiğfar ve sırlar cümlesinden bilgileri dinleyemesinler. Zira şeytanlar ve cinler, yaratıklar arasında meleklere en çok benzeyenlerdir.

Allah Teala şeytanların melekleri dinlemesine engel olmuştur. Çünkü şeytanlar Ademoğluna olan büyük düşmanlıkları sebebiyle, meleklerden işittiklerini Ademoğullarına aksettiriyor ve böylece onunla onları doğru yoldan çıkarıyorlardı. Ya da şeytanlar kendileri için ilahlık ve rablik iddiasında bulunuyor; meleklerden işittikleri insanı iştaha getirici ve aldatıcı şeylerin ardına gizleniyor, zayıf akıllı kimselerin kafasını karıştırıyor ve onları tevhid ve İslam yolundan saptırıyorlardı. Bu yüzden onlar وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ: **Her taraftan taşa tutulurlar (8).** Yani isyankar şeytanlar göklerin her tarafından ve onun ufuklarından uzaklaştırışırlar.

دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ: **Bu onları kovmak içindir. Onlar için sürekli bir azap da vardır (9).** Onlar şiddetle kovulmak ve tekdir edilmek için taşlanırlar. Bu kovulma ve tekdir yanında, şeytanlar için ahirette kendilerinden hiç ayrılmayacak sürekli bir azap vardır.

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ....

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ: **Ancak onlardan söz kapan olur.** Şeytanlar kovulur ve melekleri dinleyemezler. Fakat meleklerden hırsızlayarak bir şeyler kapabilirler. فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ: **Onun da peşine delip geçen bir alev hemen takılıverir (10).** Tam bu hırsızlık sırasında cinnîyi bir ateş koru gibi olan ışıklı bir yıldız izler ve onu delerek öldürür yahut yakar veya aklını karıştırır.

Göktaşının havada yıldızlardan oluşan bir şey olduğu iddiası filozofların uydurduğu bir tahminden ibarettir; bu iddiayı akıl desteklemediği gibi, o nakle de uygun değildir. Onların, feleklerin ve gök cisimlerinin hareketlerinin tespitine, yıldızların ve burçların oluşumuna, şekil ve suretlerinin belirlenmesine dair sözleri hisse ve belki de kesin inanca götüren sözlerdir. Fakat varlıkların tabiatları ve hakikatleri, mahiyetlerin terkiblerinin keyfiyeti gibi hissin ve aklın bilemeyeceği şeyler hakkındaki sözleri bir tahmin ve asılsız bir sözdür. Zira eşyanın künhünü yaratıcısından başkası bilemez. Yine Allah'tan başka hiç kimse eşyanın nitelik ve niceliğini, nasıl oluştuğunu ve terkibini tam olarak açıklayamaz.

Asi şeytanlar sırf bu hırsızlık sayesinde pek çok insanı yoldan çıkarır; kendilerine kul yapar ve onlara kendilerine itaat etmelerini, boyun eğmelerini ve ibadet etmelerini emreder. Şeytanlar bunu insanların Allâh'ı değil kendilerini bilgisizlik ve inat sebebiyle velî ve ilah edinmelerini sağlayarak yaparlar.

فَاسْتَفْتِهِمْ: **Şimdi sen onlara sor.** Ey resullerin en kâmili! Bizi değil de, şeytanları velî ve ilah edinen müşriklere, azarlamak ve ibret vermek maksadıyla, yanlış yolda olduklarını göstermek, küfürlerini ve ebedî azap ile cezalandırılmayı hak ettiklerini ortaya koymak için sor: أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا: **Onlar mı daha güçlüler yoksa bizim yarattıklarımız mı?** Varlığa getirme ve tesir etme yönünden acaba onların ilahları ve şeytanları mı, yoksa kamil kudretimiz gereğince bizim yarattıklarımız mı daha güçlüdür? Söz konusu yarattığımız varlıklar ise saf tutan melekler, kat kat gökler, göklere farklı derecelerde tesir eden yıldızlar, yeryüzü, yeryüzündeki mürekkeb varlıklar, madenler, bitkiler ve hayvanlar, ...

... إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾

gökler ve yeryüzü arasında olup da çeşitli karışımlardan oluşmuş varlıklar ve Zat güneşinin ışıklarını alıp kabul eden diğer istidadlardır. Ayrıca bir şey daha var ki, o da şudur: إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ: **Şüphesiz biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık (11).** Bizden başkalarını rab edinen kimselerin varlığını Biz ilk olarak yapışkan, değersiz ve kötü kokan bir çamurdan yarattık ve takdir ettik. Sonra onları farklı şekillerde eğittik ve sonunda akıllı insanlar yaptık ki Bizim birliğimizi, ilah ve rab olduğumuzu kabul etsinler ve nimetlerimize şükretmeye devam etsinler. Ancak onlar tam aksine Bizden başkalarını efendi edindiler ve onları Bizden başka ilahlar tuttular. Bunun sonucunda da ziyana uğradılar.

Bu ayette kastedilen anlam şöyle de olabilir: Müşriklere kendilerinin mi yoksa yukarıda zikredilen varlıkların mı daha büyük ve güçlü varlıklar olduğunu sor. Mezkur varlıklar daha büyük ve güçlü olmalarına rağmen Bizden başkasına ibadet etmiyorlar. O halde o ahmaklar nasıl oluyor da zayıflıklarına ve en değersiz şeyden yaratılmış olmalarına rağmen Bizden başkasını efendi ve onları aracı/şefaatçi ilahlar ediniyorlar? Zira Biz müşrikleri değersiz ve kötü kokan bir çamurdan yarattık.

Ey resullerin en kamili! Sen onların sözlerini, tevhidi inkarlarını ve zayıflıklarına rağmen Allah'a en değersiz şeyleri ortak koşmalarını işittiğinde ve hallerini düşündüğünde bu yaptıklarına anlam veremezsin.

بَلْ عَجِبْتَ: **Aksine,** onların bu haline -iki farklı kıraate göre-, sen **şaşırırsın** veya Ben **şaşırırım.** Zira onlar düşünmeye ve anlamaya kabiliyetli olarak yaratılmışlardır; onlara Allah'ın birliğini, öldükten sonra dirilişi ve bütün uhrevî işleri kabul ve tasdik etmelerini işaret eden akıl verilmiştir. Ama onlar senden diriliş ve ahiretle ilgili haberleri ve ayetleri işittiklerinde وَيَسْخَرُونَ: **Seninle alay ederler (12).**

Bilakis onlar katılıklarının şiddetinden ve sarhoşluklarından kaynaklanan şaşkınlıklarından dolayı, ahiretle ilgili uyarılar ve şiddetli korkutmalarla وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ: **Kendilerine öğüt verildiğinde, öğüt almazlar (13).** Yani bu öğütler onlara hiç kâr etmez.

وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ اَوَاٰبَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ
﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ....

Onlar kabul etmemek ve öğüt almamakla kalmayıp وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ: **Bir ayet gördüklerinde onu alaya alırlar (14).** Yani diriliş hakkında inen bir ayeti işitip öğrendiklerinde o ayeti alaya alır ve seninle, ey resullerin en kamili, inatçılık ve büyüklenme sebebiyle dalga geçerler.

Sana ve senin kitabına olan kin ve nefretleri sebebiyle, ey resullerin en kamili! وَقَالُوا إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ: **"Bu büyüden başka bir şey değildir" derler (15).** Yani "Rabbine iftira eden bu adamın getirdiği her şeyin sihir olduğu açıktır; o gerçekte yetenekli bir sihirbazdır, ancak onun sözlerinin içeriği yalan ve asılsızdır" derler.

أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ: **"Gerçekten biz, ölüp** ruhumuz bizden ayrıldıktan ve özellikle de **bir toprak ve** çürümüş **kemik** yığını **haline geldikten sonra mı tekrar diriltileceğiz ? (16)"** derler.

أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ: **"Önceden gelip geçmiş** eski **atalarımız da mı (17)** diriltilecek?" derler. "Bu size vaad edilen şeyler ne kadar da uzak!" (Mü'minûn Sûresi, âyet 36). Bilakis bizim yaşayacağımız hayat dünya hayatından ibarettir ve biz tekrar diriltilmeyeceğiz.

Ey resullerin en kamili! Onlar dirilişi mâdemki bu şekilde inkâr ediyorlar, o halde onlara قُلْ نَعَمْ: **De ki "Evet!"** Ey inkarcı sapıklar! Diriltilecek, Rabbinizin huzurunda toplanacak, amellerinizden hesaba çekilecek ve cehenneme sürüleceksiniz. وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ: İşte o zaman **aşağılanmış**, zelil ve alçaltılmış **olacaksınız (18).**

Siz nasıl olur da dirilişi ve kıyametin kopacağını inkar edersiniz?! فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ: **O,** yani kıyamet ve diriliş, Biz onu diledikten sonra **ancak şiddetli bir sesten ibarettir.** Kıyamet, onları kabirlerinden toplayan bir haykırış ve çobanın koyunlarına seslenmesi gibi onları mahşer yerine sevkeden bir bağırıştır. Ölüler bu haykırışı, yani sûrun

... فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَاوَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذ۪ي
كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾ اُحْشُرُوا الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾
مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَح۪يمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤُ۫لُونَ ﴿٢٤﴾

ikinci kez üfürülüşünü işitince şaşkın, sarhoş ve yitik bir halde ve ayakta durur vaziyette فَإِذَا هُمْ يَنظُرُونَ: **bakışırlar (19).**

Böylece diriltildikten sonra ve yok olmuş olmayı dileyerek şöyle وَقَالُوا يَاوَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ: **Diyecekler: "Vay başımıza gelene! Bu, din/ceza günüdür (20)."** Bugün, Allah'ın bize peygamberleri ve kitapları aracılığıyla dünya hayatında vaad ettiği, bizim ise hoşlanmayıp yalanladığımız ve onu getireni ve haber vereni inatla ve büyüklenerek alaya aldığımız ceza günüdür. Keşke bugünün geleceğine inansaydık ve onu haber vereni tasdik etseydik.

Böylece onlar diyeceklerini dedikten sonra, yaptıklarını başlarına kakmak ve kabahatlerini yüzlerine vurmak, ama aynı zamanda Hakk'ın kudretinin kemalini ortaya koymak için Hak tarafından onlara şöyle denir: Ey inkarcı sapıklar ve inadından hiç dönmeyenler! هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ: **"İşte bu, yalanlamakta olduğunuz yargı** ve adaletle hükmetme **günüdür (21)."**

Sonra Allah Teala emrini gözleyen ve hükmünü yerine getiren meleklere şöyle emreder: احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ: İlahî sınırların dışına çıkmakla **zulmedenleri, eşlerini,** yani benzerlerini ve onların peşine düşen dostlarını **ve** onlarla birlikte **Allah'ı bırakıp da** zulüm ve haksızlıkla **taptıkları şeyleri,** yani batıl ilahlarını, onları çıkış yolu bulamayacak şekilde **toplayın. Ve onların** hepsini **cehennemin yoluna koyun (22, 23).** Böylece abid ve mabud olmak üzere onların hepsini kovulmuşluk ateşine ve rüsvaylık cehennemine sürün.

وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ: **Ve onları alıkoyun (24).** Onları bir süre hapsedip tutun, zira **onlar** dünya hayatında yaptıklarından **sorgulanacak** ve hesaba çekilecekler. Amellerinden sorgulanıp hesaba çekildikten ve amellerine uygun cezaya çarptırıldıktan sonra cehenneme ....

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُٓوا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمٖينِ ﴿٢٨﴾

sevkedilecekler. Onların sorgulanmasındaki sırrı en iyi Allah bilir. Ama bundan maksad onlar üzerine azabı tescil etmektir. Böylece onlar Allah'a zulüm isnad edemez ve Allah'la bir tartışmaya giremezler. Çünkü insan tartışmaya çok eğilimlidir.

Sonra kendilerini azarlamak ve hatalarını yüzlerine vurmak maksadıyla Hak tarafından onlara şöyle denir: مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ: **"Ne diye yardımlaşmıyorsunuz (25)?"** Ey sapıtan ve saptıranlar! Sizin neyiniz var ve size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz? Yani mabudlarınızı velî edinmenize ve onların aracınız/şefaatçiniz olduğuna inanmanıza rağmen, onlar kendilerinin abidleri olan sizleri kurtarmak için yardıma niçin gelmiyorlar? Sizi azabımızdan niçin kurtarmıyorlar? Niçin sizi azabımızdan kurtarmak için türlü hileler kurmuyor ve yalan mazeretler üretmiyorlar? Oysa siz dünya hayatınızda böyle iddia ediyordunuz. Böylece onlar korkularının şiddetinden o gün şaşakalırlar.

بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ: **Hayır, onlar bugün teslim olmuşlardır (26).** Kendilerini bekleyen azabın şiddeti sebebiyle korkularından ürküp sinmişlerdir.

Ateşe doğru sevkedilirken وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ: **Birbirlerini soruşturmaya başlarlar (27)**; birbirleriyle çekişir ve birbirlerini kınarlar.

Aşağı takımdan olan zayıf kimseler, başlarında olan kimselere şöyle قَالُوا إِنَّكُمْ: **Derler: Siz** ey sapıtan ve saptıranlar! Bizi saptırmaya, resulleri tasdik etmemize ve davetlerini kabul etmemize engel olmaktaki hırsınızın şiddeti sebebiyle كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنْ الْيَمِينِ: **Bize sağdan gelirdiniz (28).** Yani bize kuvvetli taraflarımızdan veya sizi bizimle ilgili arzunuza ulaştıracak mal ve dünya kırıntıları gibi en güçlü yollarla bize yaklaşırdınız. Bize mal vererek bizi güvenli ve doğru yoldan saptırırdınız.

Bunun üzerine zayıf kimselere cevap olarak onların başları olan kimseler قَالُوا: **Derler** ki: Sizin bu sözleriniz tartışmak ve sataşmak için söylenmiş iftiradan ibaret şeylerdir. Siz mümin olsaydınız, biz ....

قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾

---

hilelerimizle ve mal vererek sizin kalplerinize nasıl tesir edebilirdik? Zira iman bir kalp eylemidir. **بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ:** "**Hayır, siz** kendiniz **zaten inanan** ve tasdik eden **kimseler değildiniz (29).**" Dolayısıyla siz kendi tabiatınız ve hevanızla bizim tuttuğumuz küfür ve isyan yoluna meylettiniz. Şimdi de tartışmak için bize iftira ediyorsunuz.

Eğer dünyada iken bizim sizi zorladığımızı söyleyecek olursanız, yalan söylemiş olursunuz. Çünkü **وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ:** "**Bizim, sizin üzerinizde hiçbir hakimiyetimiz** ve inkar etmemeniz halinde sizi öldürmemizden korkmanızı gerektirecek bir gücümüz **yoktu. بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ: Bilakis siz** kendiniz de bizim gibi **azgın bir kavimdiniz (30)**; tıpkı bizim gibi siz de Allah'a isyan ettiniz. Şu halde biz de siz de apaçık bir sapıklık içindeyiz."

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا: "**Rabbimizin sözü,** yani levh-i kazasında ve hazret-i ilminde bizlerin ve sizlerin bedbaht ve merdud kimseler ve çeşitli azap ve cezalara müstehak kişiler olduğumuza dair kesin hükmü **bizim hakkımızda** ve sizin hakkınızda **gerçekleşti** ve sabit oldu." **إِنَّا لَذَائِقُونَ:** "**Biz** hepimiz Rabbimizin bize yazdığı azabı bugün **mutlaka tadacağız (31).** Sonuç olarak sizi hile ve tuzaklarımızla doğru yoldan saptırdığımızı kabul ediyoruz."

فَأَغْوَيْنَاكُمْ: Evet, biz sizi tevhid ve imandan **saptırdık. إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ: Biz** de sizin gibi **sapık kimselerdik (32).** Böylece sizin başınıza gelen bizim de başımıza geldi. Ne zamana kadar bizi böyle utandıracak ve bizimle çekişeceksiniz?

Onların bu tartışması ve çekişmesi uzayıp gidince, Hak tarafından onlara şöyle denir: **فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ: Artık** hem sapıtan hem saptıranlar, hem uyanlar hem de kendilerine uyulanlar olmak üzere

إِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ
يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ
وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾

---

onların hepsi **o gün** ebedî **azapta,** dünya hayatında o azabın sebeplerinde ortak oldukları gibi **ortaktırlar (33).**

Kahrımızın ve celalimizin kemalinden, إِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ: **İşte biz suçlulara böyle yaparız (34).** Bize eş koşanlara ve Bizden başkasına yönelerek kulluğumuzun dairesinden çıkanlara korkunç bir şey yaparız; yani onların hepsini topluca cehenneme süreriz.

Müşrik günahkarlara nasıl olur da böyle yapmayız?! Zira kibir ve inatlarının şiddetinden إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ: **Onlara;** Vâhid, Ehad, Samed, Ferd olup, doğurmamış ve doğurulmamış olan, dengi bulunmayan **"Allah'tan başka** varlıkta güvenilecek ve sıkıntı anında yönelinecek **hiçbir ilah yoktur" denildiğinde, inanmayıp büyüklük taslarlardı (35).** Kelime-i tevhidden, onun mânâsından ve gereğinden yüz çevirirlerdi.

Ahiretin varlığını inkar etmek ve imkansız saymak şeklinde ortaya çıkan şirk üzerindeki ısrar ve inatçılıklarının şiddeti sebebiyle وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ: "**Biz,** akıllı ve olgun insanlar iken, mecnun kimseler gibi konuşan ve kendi nefsinden eskilerin masallarını içeren asılsız şeyler uyduran **deli bir şair için** atalarımızı kendilerine ibadet eder bulduğumuz **ilahlarımızı mı terk edeceğiz?" diyorlardı (36)."** Onlar bu sözleriyle Hz. Peygamber'i kasdediyorlardı.

Sonra onlar Hz. Peygamber'e dil uzatmak ve ona karşı çıkmakta çok ileri gidince, yine Kur'an-ı Kerim'i karalama ve inkarda sınırı aşınca, Allah Teala onlara en açık ve kesin biçimde cevap vermiş ve onların sözlerini şöyle bitirmiş, sona erdirmiştir: بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ: **Hayır, öyle değil. O** Muhammed (s.a.s.) **hak ile,** yani hak üzere ve hakka çağırarak **gelmiştir ve** onun bu çağrısının gerçekliğinin ve doğruluğunun alameti de, kesin olarak bizim katımızdan indirilmiş olan **peygamberleri tasdik etmiş** olmasıdır **(37).**

إِنَّكُمْ لَذَٓائِقُوا الْعَذَابِ الْاَل۪يمِۚ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۙ ﴿٣٩﴾ اِلَّا
عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٤٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌۙ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُۚ وَهُمْ مُكْرَمُونَۙ
﴿٤٢﴾ ف۪ي جَنَّاتِ النَّع۪يمِۙ ﴿٤٣﴾ عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِل۪ينَ ﴿٤٤﴾

إِنَّكُمْ لَذَائِقُو الْعَذَابِ الأَلِيمِ: **Şüphesiz siz,** ey Hz. Peygamber'i ve ona katımızdan indirdiğimiz kitabı inkar eden sapıklar! Cehennem çukurunda siz ve sizin gibiler için hazırlanmış olan **elem dolu azabı mutlaka tadacaksınız (38).**

وَمَا تُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: Biliniz ki, **siz ancak işlediklerinizin karşılığı ile cezalandırılırsınız (39).** Siz yaptıklarınızın ve yaptıklarınızın gereğinin tam dengi ile cezalandırılacaksızınız, ne fazla ne eksik. Bunun böyle olması adaletimiz gereğidir ve tevhid yolumuzdan ayrılanları kahrımız altında ezmek içindir.

إِلاَّ عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ: **Ancak,** iman etmeye ve sırf Allah rızası için salih amel işlemeye muvaffak olan **Allah'ın halis kulları başka (40).**

أُوْلَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُوم: **İşte onlar,** yani Allah katında makbul ve razı olunmuş hoşbaht kimseler **için** Allah'ın fazıl ve lütfundan **belli bir rızık vardır (41).** Bu rızık onların salih amellerine, ahlak ve hallerine göre maddî ve manevî, aynî ve ilmî, keşfî ve şuhudî olarak Allah katında belirlenmiş ve hazırlanmıştır.

Yine onlar için lezzet bulacakları ve arzuladıkları şekilde pek çok فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ: **meyveler vardır.** Sonuç olarak, onlar Rableri katında **ikram görürler (42)** ve bolluk ve refah içinde yaşarlar.

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ: **Onlar,** içinde maddî ve manevî rızık olan **Naîm cennetlerindedir (43).**

عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ: Yakîn, irfan, keşf ve iyandaki derecelerine göre yüksekliği belirlenen **sedirler üzerinde,** dostları ile **karşılıklı otururlar (44).**

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾

Onları şereflendirmek, zevk ve huzurlarını yenilemek için يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ: **Onların etrafında *ma'în*den doldurulmuş, berrak ve içenlere lezzet veren kadehler dolaştırılır (45, 46).** *Ma'în*, cennet şarabıdır. Böyle isimlendirilmesinin sebebi lâhût denizinden kaynaması ve rahamût hazretinden doğan âb-ı hayattan sızmasıdır. Bu içeceğin bakıldığında idrak edilemeyen ve anlatılamayan bir rengi vardır. Tevhidin soğuk suyuna ve yakînin serinliğine susamış arifler bu içecekten lezzet bulacaktır. Bu içeceği içmeyen tadını bilmez; onu içen ona kanmaz ve daha fazla içmek ister; neşvesi onu içenden kaybolmaz.

Çünkü لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ: **Onda** bu dünyadaki şaraplarda bulunan baş ağrısı ve **baş döndürme özelliği yoktur. Onlar, onu içmekle sarhoş da olmazlar (47).** Bu dünyadaki şarapların aksine onu içtiklerinde akılları başlarından gidecek, mizaçları bozulacak, hafızalarını kaybedecek, maksadlarını unutacak ve yollarını şaşıracak şekilde sarhoş olmazlar; bilakis şevkleri ve zevkleri artar, talepleri kemal bulur.

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ: **Yanlarında bakışlarını yalnızca kendilerine çevirmiş iri gözlü eşler vardır (48).** Onların yanında evlendirildikleri ve makbul buldukları ruhlar vardır. Bu ruhlar sadece onlara bakarlar. Bu ruhların gözleri, kaşları, gözkapakları ve kirpikleri çok güzeldir.

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ: **Sanki onlar** bedenlerinin saflığı ve beyazlığı yönünden **saklanmış yumurtalardır (49).** Yani tozdan korunmuşlardır. Renklerinde gümüş rengi gibi çok hafif bir sarılık vardır. Bu renk de insan bedenine en çok yakışan ve en güzel renktir.

Cennetlikler *ma'în* pınarından içip keyfiyetini idrak ettikten sonra sohbete koyulurlar. فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ: **Derken birbirlerine yönelip sorarlar (50).** Dünya hayatında başlarından geçenlerden ve ….

قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ اِنّ۪ي كَانَ ل۪ي قَر۪ينٌۙ ﴿٥١﴾ يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّق۪ينَ ﴿٥٢﴾
ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَد۪ينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ
فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ ف۪ي سَوَٓاءِ الْجَح۪يمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْد۪ينِۙ ﴿٥٦﴾

marifet, hakikat, amel, hal, vecd, ahlak, ibret ve misal cümlesinden orada biriktirdiklerinden bahsederler.

قَالَ قَائِلٌ مِنهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ: **İçlerinden biri** ahiret hayatını inkar edenleri anmak ve onlardan bahsetmek üzere **der ki: "Benim** dünya hayatında ben bu hayata inanır ve onun gerçekleşmesini beklerken onu inkar eden **bir arkadaşım vardı (51)."**

Ahiretin inkarına ve imkansız olduğuna dair bana öğüt vermek için bir gün يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ: "Anlayışlı ve akıllı bir insan olan **sen de tekrar dirilmeyi tasdik edenlerden** ve ona inananlardan **mısın?!" diyordu (52).**

Sen de inanıyor ve tasdik ediyor musun ki أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَئِنَّا لَمَدِينُونَ: **"Gerçekten biz ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra mı, biz mi hesaba çekileceğiz (53)?"** Yani işlediğimiz amellerden sorgulanacak ve hesaba çekilecek, onlara göre cezalandırılacak mıyız? Hayır, asla! Bu dünya hayatından başka bir hayat yok; tekrar diriltilecek de değiliz.

Sonra cennetteki arkadaşlarına, dünyadaki ahiret hayatını inkar eden arkadaşının halini sormak için قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ **"Bakar mısınız, hali nice oldu?" der (54).** Yani siz ey cennetteki sevinçli kimseler! O arkadaşın ateşteki halini görmek ister misiniz, der. Onlar da hayır, onun durumunu bilmek en çok senin hakkın, zira o senin dostundur, diye cevap verirler.

O cennetlik, cennetteki cehennem tarafına açık bir pencereden فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ: **Bakar ve onu cehennemin ortasında** çeşitli azaplara düçar vaziyette **görür (55).**

Onu böylece ateş içinde görünce tekid ve mübalağa maksadıyla Allah'ın adıyla yemin ederek قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِي: **Ona şöyle der: "Allah'a andolsun, neredeyse beni de helak edecektin (56)."** Yani,

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّى لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾
اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُو۫لٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَ ﴿٥٩﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٦٠﴾
لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾

ey zır cahil! Aldatman ve öğüdünle, ahiretin inkarına dair uyarı ve imkansızlığına ilişkin istidlalinle az kaldı ki beni de helak edesin.

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ: Eğer **Rabbimin** beni korumak ve iman ve tevhid üzere tutmak şeklinde zuhur eden **nimeti olmasaydı, mutlaka ben de** senin gibi **cehenneme konulanlardan** ve cehennemliklerden **olmuştum (57).**"

Sonra bu cennetlik kişi, kendisine ölüm ve azabın ilişemeyeceği kalıcı müreffeh hayat ve devamlı lezzet ile arkadaşına karşı övünmeye başlar ve sorar: أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ إِلاَّ مَوْتَتَنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ: ""**Nasılmış, dünyadaki ilk ölümümüzden başka ölmeyecek miymişiz?** Nasılmış, biz cennette ebedî kalmayacak ve size edildiğinin aksine **bize azap edilmeyecek miymiş (58, 59)?"**

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: **Şüphesiz bu,** cennetteki ebedî nimetlere ulaşmak **büyük bir başarıdır (60)** ve alîm ve hakîm olan Allah'tan bize büyük bir keremdir.

Sonra Allah Teala müminleri güzel amellere teşvik etmek ve amelleri, ahlakları, vecdleri ve halleri ile böylesi güzellikler kazanacaklarını bildirerek gönüllerini ferahlatmak maksadıyla şöyle buyurur: لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ: Dünyada **çalışanlar** sonu çeşitli acılar ve pişmanlıklar olan geçici dünyalık hazlar ve lezzetler için değil, **böylesi** yüce ve değerli bir başarı **için çalışsınlar (61)!**

Sonra Allah Teala şöyle buyurur: أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلاً أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ: **Ziyafet olarak** cennet için hazırlanan **bu** belirlenmiş rızık, kendisinde baş ağrısı ve baş dönmesi olmayan daimî lezzet ve hayat **mı daha hayırlı, yoksa** cehennemlikler için olan **zakkum ağacı mı (62)?** Bu, acı ve cehennemliklerin tadından ve kokusundan iğrendikleri bir ağacın meyvesidir. Ancak zaruret icabı ondan yemektedirler.

إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾

Allah Teala cehennemliklerin zakkumla besleneceklerini söyleyince, Mekkeli kafirler bunu işitmiş ve şöyle demişlerdir: Ateşte nasıl ağaç olur? Çünkü ateşin özelliği yakmaktır! Böylece onlar Hz. Peygamber'i alaya almışlardır. İbn ez-Züba'rî Kureyş'in gözükara adamlarına şöyle demiştir: Muhammed bizi zakkumla korkutuyor. Oysa "zakkum" kelimesi Berberî dilinde kaymak ve hurma demektir. Bunun üzerine Ebû Cehil onları evine alır ve der ki: "Cariye, bizi zakkumla!" Cariye onlara kaymak ve hurma getirir. Sonra Ebû Cehil der ki: "Zakkumlanın! Muhammed'in sizi korkuttuğu şey budur!"

Allah Teala onların sözlerine ve alaya almalarına şöyle cevap verir: إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ: **Şüphesiz biz o** mezkur ağacı **zalimler için bir imtihan aracı kıldık (63).** Biz zakkum ağacını onların azabını arttırmak ve cezalarını şiddetlendirmek için bir vesile kıldık. Zira onlar onun hakkında lakırdı ediyor, onu bir başka dile hamlediyor ve ona olumlu bir anlam yüklüyorlar. Böylece zakkum ağacı bahanesiyle Hz. Peygamber ile alay ediyorlar. İşte böylece en kötü azabı ve cezayı hak ediyorlar. Cehenneme girdiklerinde onlara bu ağaçtan yedirilecek.

إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ: **O, cehennemin dibinden çıkan,** yani biten **bir ağaçtır (64).** Yani bittiği yer cehennemin dibi, dalları da cehennemin katlarındadır.

طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ: **Onun meyveleri** çirkinlikte **sanki şeytanların kafalarıdır (65).** Bu, güzel kuşları meleklere benzetmekte olduğu gibi hissî bir şeyi hayalî bir şeye benzetmek türünden bir teşbihtir. Bu da insan tabiatının zakkum ağacını görmekten en çirkin ve en korkunç görünüşe sahip olan isyankar cinleri görmekten hoşlanmadığı gibi hoşlanmayacağına delalet eder.

فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ: **Onlar,** yani inkarcılar ve alaycılar ve cehennemdeki bütün kafirler başka yiyecekleri olmadığından **ondan yiyecekler ve karınlarını ondan dolduracaklardır (66).** Zira ya çok açtırlar ya da onları cezalandırmak ve azaplarını şiddetlendirmek için ...

ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَم۪يمٍۚ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَح۪يمِ
﴿٦٨﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَٓاءَهُمْ ضَٓالّ۪ينَۙ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ
ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا ف۪يهِمْ مُنْذِر۪ينَ ﴿٧٢﴾

---

onu yemeye zorlanacaklardır. Çünkü bu ağacın meyvesi ateşten daha sıcak ve şiddetli ve kış soğuğundan daha soğuk olduğundan cehennemlikler onu yemek istemeyeceklerdir.

Cehennemlikler karınlarını zakkumla doyurduktan sonra, zakkum çok sıcak olduğundan iyice susayacaklardır. ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ: **Sonra onlar için bunun üstüne kaynar sudan karışık bir içecek vardır (67).** Cehennem melekleri onları ateşten çıkaracak ve hayvanları sulamaya götürür gibi sulamaya götürecektir. İşte orada son derece sıcak olan bir su karışımlı sıvı içecekler ve o sıvı iç organlarını parçalayacaktır.

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ: Melekler onları sudan çıkardıktan **sonra onların dönüşleri kesinlikle cehennemedir (68),** çünkü onların dönecekleri başka bir yer yoktur. Onlar ebedî azap ve cezadan zevk alırlar.

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ: **Onlar babalarını sapık kimseler olarak buldular (69).** Babalarını kurtuluş yolundan ve doğru caddeden, yani tevhid ve İslam'dan sapmış buldular.

فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ: **Kendileri de,** yani atalarını böyle bulan kimseler, **onların izinden koşa koşa gitmektedirler (70).** Hiç düşünmeden onları taklit ederek amel etmektedirler.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ: **Andolsun, onlardan,** yani senin kavminden **önce, evvelki** ümmetl**erin çoğu da sapmıştı (71).**

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ: **Andolsun biz onlara da,** önceden gelip geçenlere de, tıpkı seni kavmine açık uyarılarla gönderdiğimiz gibi **uyarıcılar göndermiştik (72).** Ancak o elçilerin onları uyarıları tıpkı senin uyarıların şu aşırı gidenlere kâr etmediği gibi kâr etmedi. Böylece onları ansızın yakaladık ve köklerini kestik.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾
وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿٧٨﴾

Ey ibret alan ve haberdâr olan kişi! فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ: **Bak, uyarılanların sonu nasıl oldu (73)?!** Onlar kendilerine peygamberlerin getirdiği açık uyarılara kulak asmayıp apaçık doğru yola girmeyince yolunu kaybetmiş, ziyana uğramış ve alçalmış olarak döndüler.

إِلاَّ عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ: **Ancak Allah'ın ihlaslı kulları başka (74).** Bunlar söz konusu uyarıları dikkate alarak doğru yola giren, bilakis kesin gerçeğin farkına varan, can yakan azaptan uzaklaşarak kalıcı müreffeh hayata yönelen kimselerdir. Bu yüzden de Allah'ın nimeti ve büyük fazlı ile dönmüşlerdir.

Özetle bahsettikten sonra, Allah Teala uyarıcı elçilere inatla karşı çıkan yanlış yoldaki kimseleri saymaya başlar. وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ: **Andolsun Nûh,** kavmini tufanla helak edeceğimizde kendisini ve kavminden kendisine inananları kurtarmamız için **Bize dua edip seslenmişti** ve Biz de ona icabet etmiştik. فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ: **Biz** halis dostlarımıza **ne güzel icabet edeniz (75)!**

Bu yüzden وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنْ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ: **Onu ve ailesini,** yani onunla iman eden kimseleri **o büyük sıkıntıdan kurtardık (76).** Bu sıkıntı kavminin ona sürekli eziyet etmesi, dövüp sövmesi olduğu gibi tufan da olabilir.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمْ الْبَاقِينَ: **Onun neslini,** yani onun ve oğullarının soyundan gelenleri kıyamet saatine kadar **yeryüzünde kalanlar kıldık (77).** Hz. Nûh ile birlikte olan müminlerin gemiden indikten sonra öldüğü; o, oğulları ve eşleri dışında kimsenin sağ kalmadığı, böylece Allah Teala'nın şöyle buyurduğu gibi dünya yıkılıncaya kadar çoğaldıkları rivayet edilmiştir:

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ: **Sonradan gelenler arasında ona güzel bir ad bıraktık (78).** Onun hakkında güzel bir anı ve büyük bir övgü bıraktık.

سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّهُ مِنْ
عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿٨٢﴾ وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَاِبْرٰهِيمَ ﴿٨٣﴾
اِذْ جَٓاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾

Çünkü Hz. Nûh'tan sonra gelen çeşitli milletler onu hayırla yâd ediyor ve onu şereflendirmek için سَلاَمٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ: **"Alemler içinde Nûh'a selam olsun (79)!"** diyorlardı. Yani Allah'tan ve has kullarından Hz. Nûh'a hem bu dünyada hem de ahirette esenlik ve şeref ulaşsın, diyorlardı.

Nitekim Allah Teala "lütfumuzun ve cömertliğimizin gereği olarak إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ: **İşte biz iyilik yapanları**, yani bize yönelirlerse bütün halis kullarımızı **böyle mükafatlandırırız" (80)** buyurmaktadır.

Nasıl olur da onun için güzel bir anı bırakmayız ve ona bol mükafaat vermeyiz? إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ: **Zira o, bizim mümin kullarımızdandı (81).** Bizim birliğimize kesin iman etmişti; Bize dayanmıştı; işlerini Bize havale etmişti; işlediği amellerde halis ve samimi idi.

Lütfumuzun gereği olarak ona ve beraberindekilere yapacağımız ihsanı yapıp onları tufan belasından kurtardıktan ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ: **sonra Biz diğerlerini suda boğduk (82).** Kavminin tufanı inkar eden kafirlerini boğduk ve köklerini kestik. Öyle ki yeryüzünde Hz. Nuh'un kavminden gemiye binen müminler ve onların soyundan gelenler dışında kimse kalmadı.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ: **Şüphesiz O'nun taraftarlarından birisi de İbrahim idi (83).** Tevhid ve imanda onun yoldaşlarından, bilakis dinin esasları ve yakînin işaretleri hususunda ona uyanların büyüklerinden birisi ilim, hilim, marifet ve yakînde kemal ile muttasıf Hz. İbrahim'dir. Hz. Nûh ile Hz. İbrahim arasındaki zaman farkı buna engel değildir. O ikisi arasında ikibin altıyüz kırk yıllık zaman dilimi olduğu söylenmiştir.

إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ: **Hani o, Rabbine temiz bir kalple gelmişti (84).** Yanlış meyillerden ve bozuk görüşlerden azade bir kalp ile gelmişti.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾
فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ: Deden Halil İbrahim -Rahmân'ın salat ve selamı üzerine olsun- ilahî tevhidi keşfettikten, aynî ve hakkî müşahede mertebesine iyice yerleştikten sonra Allah'a olan gayreti sebebiyle ve O'nunla olan dostluğunun gereğini yapmak üzere inkar ve kötüleme yoluyla **babasına ve kavmine hani şöyle demişti: "Siz neye tapıyorsunuz (85)?** Allah'ın birliğini, sıfatlarının ve isimlerinin kemalini bilmeyen siz adamlar! Şu asılsız ve ilahlığın ve rablığın gereklerinden yoksun putlara niçin tapıyorsunuz?"

أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ: **"Allah'ı bırakıp da iftira ile birtakım ilahlar mı istiyorsunuz (86)?!"** Ey inatçı serkeşler! Bir ve kayyûm olan, zat ve sıfat yönünden ilah ve rab olmayı hak eden Allah dışında yalan ve iftira ile başka ilahlar mı arıyorsunuz?!

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ: **"Alemlerin Rabbi hakkında görüşünüz nedir (87)?"** Ey cahiller ve büyüklük taslayanlar! O'nun varlıkta ortağı, şuhûdda benzeri ve O'ndan başka var olanın olduğunu mu sanıyorsunuz?! Vallahi bu zannınız asılsız bir hayal ve geçici bir aldanıştır.

Onlar Hz. İbrahim'in sözlerini işittikten sonra onun yanından ayrıldılar; ona ve rabbine kulak asmadılar. Bunun üzerine Hz. İbrahim onlara putları ile ilgili olarak bir oyun oynamak ve putlarını kırmak istedi. O sırada da kavminin bayram günü yaklaşmıştı.

Onların şöyle bir adeti vardı: Bayram gecesi putlarının ve mabedlerinin yanına kurban ve hediyeler götürüp orada kurban eder ve onlardan çeşitli yemekler pişirirlerdi. Sonra bayram sabahı çöle çıkar ve orada topluca bayramlaşırlardı. Sonra çölden döner ve mabedlerinde putlarının yanında konaklarlardı. Orada çeşitli yiyecekler hazırlayıp yer, ondan bereket umarlardı. Adetleri böyleydi.

Sonra mabedde putların yanında toplandıklarında Hz. İbrahim'e "Yarın sen de bizimle çöle gel, İbrahim; orada bayramlaşır, sonra geri geliriz" dediler. O sırada Hz. İbrahim نَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ: **yıldızlar** defterine **baktı (88).** Hz. İbrahim'in kavmi astroloji hükümlerine inanıyor ve

فَقَالَ اِنّ۪ي سَق۪يمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِر۪ينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَأْكُلُونَۚ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَم۪ينِ ﴿٩٣﴾ فَاَقْبَلُٓوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَۙ ﴿٩٥﴾

---

onlarla amel ediyordu. Hz. İbrahim de o hükümleri kayd etmekle meşhurdu.

فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ: **Sonra "Ben** şimdi **hastayım** yahut yakında veba hastalığına tutulacağım **dedi (89).** Onlar da vebalıdan arslandan kaçar gibi kaçarlardı.

فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ: Hz. İbrahim'den bu korkutucu sözü duyunca korkudan **arkalarını dönüp ondan uzaklaştılar (90).** Böylece sabahtan çöle gittiler ve Hz. İbrahim'e hiç uğramadılar.

Putların başında kimse kalmamış ve yanlarında çeşitli yemekler pişirilmişti. فَرَاغَ إِلَى آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلاَ تَأْكُلُونَ: **İbrahim, onların putlarının tarafına gizlice gitti ve** ilk önce alayla **şöyle dedi:** "Şu pişirilip hazırlanmış yemeklerden **yemez misiniz (91)?!"**

Sonra dedi ki: مَا لَكُمْ لاَ تَنطِقُونَ: **"Ne diye konuşmazsınız (92)?!"** İbadete layık ve önemli işlerde kendilerine başvurulan siz ilahlar! Ne oldu size de konuşmuyorsunuz?!

Hz. İbrahim o sağır, dilsiz ve cansız putlarla alay ettikten sonra فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ: **Üzerlerine yürüyüp onlara güçlü bir darbe indirdi (93).** Onları kırıp param parça etti.

Hz. İbrahim'in kavmi kendileri çölde bayram yerindeyken putlarının kırılıp parçalandığı haberini alınca bunu ilahlarına yapanın İbrahim'den başkası olmadığını tahmin ettiler, bilakis bundan emindiler. فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ: İntikamlarını almaya kararlı bir şekilde **kavmi** kızgınlık ve şaşkınlık içinde **koşarak ona doğru geldi (94).**

Onun yanına vardıklarında kızgınlıklarından ve soluk soluğa kaldıklarından konuşamadılar. Hz. İbrahim onlardan önce davranıp söze girdi ve onları ayıplamak için قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ: **Dedi ki** "Ey cahiller **yonttuğunuz** ve elinizle yaptığınız **şeylere mi tapıyorsunuz (95)?!"**

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِى الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾

Ve onların yaratan ilah olduğuna; sizi yarattığına, varlığa getirdiğine ve yokluk mahzeninden ortaya çıkardığına mı inanıyorsunuz?! Onlara asılsız ve haksız yere ibadet mi ediyorsunuz?! Şu cansız şeyler yaratma, varlığa getirme ve ortaya çıkarmanın gereklerine nereden sahip olacak?! Düşünmez misiniz?!

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ: Bilakis bir olan ve ilahlığa ve rablığa sadece kendisi sahip olan **Allah** irade ve ihtiyarı ile **sizi ve yaptığınız şeyleri yaratmıştır (96).** Yani sizi ve sizden sadır olan amellerinizi ve fiillerinizi Allah yaratmıştır. Sizin putları yapma fiiliniz de Allah'ın yarattığı şeylerdendir.

Bundan şu açığa çıkar ki kulların bütün fiilleri tıpkı kendileri gibi ilk olarak ve zat itibarı ile Allah'a dayanır. Bunda kalbi olan yahut kulak kesilen ve gören kimseler için bir uyarı ve hatırlatma vardır.

Hz. İbrahim'den duyacaklarını duyduktan sonra onunla konuşmayı bırakıp onu öldürmeye karar verdiler. Onlardan bazıları Hz. İbrahim'in öldürülmesine karar verdikten sonra nasıl öldürecekleri hakkında fikir alış-verişinde bulunurken قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ: **dediler ki "Onun için bir bina yapın ve onu** kızgın **ateşe atın (97)."** Bundan maksadları ilahlarının öcünü almaktı. Böylece derinliği otuz ve genişliği yirmi arşın olan taştan bir bina yaptılar ve içini odunla doldurdular. Sonra ateşe verdiler. Ateşi iyice kızıştırmak için körüklerle üflediler. Sonra Hz. İbrahim'i mancınıkla ateşe attılar.

Böylece فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ: **Böylece** ondan intikam almak ve ona üstün gelmek için **ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları en alçak kimseler kıldık (98).** Hz. İbrahim'e yaptıkları şey hususunda onları mağlup olmuş ve kaybetmiş kimseler yaptık. Bunu da Hz. İbrahim'e inayet ve iyilik olsun diye yaptık. Şöyle ki Hz. İbrahim'i içine attıkları ateşi [yakıcılık özelliğini gidermek suretiyle] Hz. İbrahim'e esenlik kıldık. Hz. İbrahim'i ateş içinde bu halde görünce aşağılanmış ve üzüntülü olarak kalakaldılar. Böylece onları alçalmış kıldık.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ ....

Hz. İbrahim ateşten çıktıktan sonra Allah'ın kendisine olan vahiy ve ilhamı ile kavminin arasından ayrılmaya karar verdi. Bu yüzden ayrılırken وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي سَيَهْدِينِ: **şöyle dedi: "Ben Rabbime** ve Rabbimin korumasına, yakınına ve rahmetinin genişliğine **gideceğim. O,** lütfu ile bana kendisinde O'na yönelebileceğim ve kalbimin huzur bulacağı bir yere **yol gösterecektir (99)."** Böylece Hz. İbrahim Allah'ın kendisine ilhamı ile Şam'a gitti ve kutsal toprağa yerleşti.

Oraya yerleştikten sonra Allah'a niyazda bulundu ve kendisine adını yaşatacak bir oğul vermesini istedi. Dedi ki: رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ: **"Ey Rabbim!** Ey beni çeşitli nimetlerle ve ikramlarla yetiştiren Rabbim! **Bana** senin katında salah ve felaha muvaffak kılınmış **salihlerden** ve makbul kullarından olacak **bir çocuk bağışla (100)."**

Rahmetimizi umarak bize yakardıktan sonra فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ: **Biz de ona uslu bir oğul müjdeledik (101).** Bu oğul Hz. İsmail'dir. Hz. İsmail çok uysal ve kulluğun sıkıntılarına ve ilahî imtihanların zorluklarına sabredebilen bir çocuktur. İsmail doğduktan sonra on üç yahut on yedi yaşına gelinceye kadar çocukluktan çıkıp fiziksel ve zihinsel olarak gelişip serpilmiştir. Bu yaş da ergenliğin ve gençliğin ilk yıllarıdır.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ: **Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince,** yani geçimi sağlamakta gerekli işler için çalışmaya başlayınca... Hz. İsmail babası ile birlikte oduna ve diğer işlere gidiyor, babası işlerinde ondan yardım alıyordu. Hz. İbrahim oğlu Hz. İsmail'e karşı çok şefkatli ve merhametliydi. Öyle ki ona düşkünlüğünden onu yanından hiç ayırmıyordu.

Hz. İbrahim oğlu Hz. İsmail'e olan sevgi ve düşkünlüğünde öyle bir dereceye vardı ki sonunda Rabbi ile dostluk makamında olmasına rağmen Rabbi onu kıskandı ve dostluğunu sınadı. Hz. İbrahim Allah'ın onun mütehayyilesine atması ile şöyle bir rüya gördü: Allah, İbrahim'e Kendisiyle olan dostluğunun kemalini ve oğlunun imtihan karşısında sabrını ve musibet karşısında uysallığını göstermesi için oğlu İsmail'i ....

... قَالَ يَا بُنَيَّ اِنّ۪ٓي اَرٰى فِي الْمَنَامِ اَنّ۪ٓي اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰىۜ قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُۘ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

boğazlamasını emrediyordu. Hz. İbrahim bu korkunç olaydan korkarak uykusundan uyandı ve onu karışık ve anlamsız bir rüyaya yordu. Allah'a istiğfar etti ve şeytandan O'na sığındı. Sonra uyudu ve aynı rüyayı gördü. Yine korkarak uyandı, istiğfar etti ve tekrar uyudu. Üçüncü kez aynı rüyayı gördü. Böylece peygamberlik ışığı ile, gördüğü rüyanın ilahî bir imtihan olduğunu anladı.

Allah'ın gayretinden, hamiyet ve celalinin kemalinden korkarak emredildiği şeyi yerine getirmeye koyuldu. Kim Allah'tan başkasını dost edinmeye güç yetirebilir? Hele bir de bu kişi dostu ve sevdiği kişi olarak Allah'ı seçmiş ise…

Hz. İbrahim oğlu Hz. İsmail'e adetleri olduğu üzere odun getirmek için dağa gideceklerinden ip ve bıçak almasını emreder. Böylece baba-oğul yola çıkarlar. Hz. İbrahim'in göğsünde ilahî sevgi ve dostluk ateşi tutuşmuştur. Böylece oğlunu denemek için ona rüyasını açıklar. Oğluna sevgi ve şefkat belirtisi olarak küçültme ile seslenir ve der ki: قَالَ يَابُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى: "**Oğulcuğum ben rüyamda** Allah'ın bana emri ile ve benden Kendisine kurban ve hediye olarak **seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?**" Bu korkunç olayla ilgili düşüncen nedir? Allah'ın imtihanına sabredecek misin yoksa etmeyecek misin? Hz. İsmail babasından rüyayı dinledikten sonra tevfik ipine sarılarak ve Allah'ın kendisi hakkında yazdığı kazaya razı ve teslim olarak babasına itaat edeceğini haber vermek ve Rabbinin hükmüne boyun eğeceğini göstermek için قَالَ يَاأَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ: "**Babacığım,** Allah tarafından **emrolunduğun şeyi yap** ve Allah'a kurban olarak ve O'nun rızasına ulaşmak için beni boğazla. Babalığın ve oğulluğun gereklerine aldırış etme. Allah'ın, seni, oğlunu kendi elinle O'nun izni ile ve yolunda boğazlamanla yaptığı imtihana karşı sabırlı ol. **Allah dilerse** ve babamın beni kendi eliyle öldürmesi olan sınavına sabretmemi irade buyurursa **beni** de Hak tarafından gelen sıkıntılara katlanan ve **sabredenlerden bulacaksın" dedi (102).**

فَلَمَّٓا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَب۪ينِۚ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَٓا اِبْرٰه۪يمُۙ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَاۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٠٥﴾

Konuşup danıştıktan sonra işi Allah'a havale ettiler, hükmüne boyun eğdiler ve kazasına sevip isteyerek razı oldular.

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ: **Nihayet her ikisi de boyun eğip, İbrahim de onu yüz üstü yere yatırınca...(103)** Her ikisi de işi Allah'a ısmarlayıp boğazlama mahalline gelince Hz. İbrahim kurban maksadıyla Allah'a yöneldi. Sonra da kurban edilen hayvanlara yapıldığı gibi Allah'ın emrini yerine getirmek için oğlunu sağ tarafına yatırdı. Oğlunun elini-ayağını bağladıktan sonra bıçağı alıp boğazına çaldı. Ancak bıçak kesmedi. Bunun üzerine bir bileği taşı aldı ve bıçağı biledi. Sonra tekrar boğazına çaldı. Bıçak yine kesmedi. Bu bileme ve çalma işini birkaç kez tekrarladı, ama işe yaramadı. Bu yüzden Hz. İbrahim şaşırıp kaldı.

Oğlu Hz. İsmail bunun üzerine şöyle dedi: Babacığım beni yüz üstü yatır ve boynumun arkasından kes, böylece yüzümü görmen beni kesmene engel olmaz. Hz. İbrahim oğlu Hz. İsmail'in dediği gibi yaptı, ancak bıçak yine kesmedi.

İkisini deneyip haklarında yazılan ilahî yazgıya sabredip rıza gösterdiklerini görünce وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَاإِبْرَاهِيمُ : **Ona,** yüce cömertlik ve lütuf makamımızdan **şöyle seslendik: "Ey İbrahim (104)!"** Ey dostluğumuza has kılınmış, musibetimize razı olmuş İbrahim! Rüyanı tasdik ettin; emredilen şeye sarıldın; rızamız için oğlunu boğazlamaya razı oldun. Seni oğlunla denedik ve senin dostluk ve tevhid makamında sabit kadem olduğunu gördük. Senden istediğimizi samimi bir şekilde yerine getirdin. İnsanoğlundan hiç kimseye nasip olmayan bir fazl ve ihsanla senin bu fiilini mükafatlandırdık. Çünkü sen işinde samimisin, niyetinde doğru ve halissin.

Sonra Allah Teala cömertliğinin gereğince kullarına va'z ü nasihatta bulunmak maksadıyla şöyle buyurur: قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ: **Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz** bütün **iyilik yapanları,** yani iyiliklerinde, niyetlerinde ve bütün işlerinde ve hallerinde samimi olanları **böyle,** yani İbrahim'i büyük

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ
فِى الْاٰخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾

sıkıntıdan kurtardığımız ve mükafatlandırdığımız gibi **mükafatlandırırız (105).**"

Sonra Allah Teala şöyle buyurur: إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلاَءُ الْمُبِينُ: **"Şüphesiz bu,** İbrahim'in Allah ile olan dostluğu yolunda biricik yavrusunu kurban etme emri mükellef kulların çoğu için zorluğu ve güçlüğü **apaçık bir imtihandır (106)."** Hz. İbrahim bu emri yerine getirmeye halis ve doğru bir niyetle yöneldikten, saf bir inanç ve samimi bir gönülle onu yapmaya giriştikten sonra, tam bir kuvvetle bıçağı çalmasına ve birkaç kez keskinleştirmesine rağmen Biz onun bıçağının kesmesine engel olduk. Şüphesiz Biz onun halis niyeti açıkça ortaya çıktıktan sonra bıçağına engel olduk.

وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ: **Biz,** İbrahim'in bıçağının kesmesine engel olduktan sonra orada keseceği ve ona katımızda vaad ettiğimiz sevaba ulaşacağı **büyük** ve değerli **bir kurbanlık vererek onu,** oğlu İsmail'i **kurtardık (107).** Zira Hakk'ın, peygamberine fidye olarak verdiği şey kulların verdiğinden daha yücedir.

Şöyle rivayet edilmiştir: Hz. İbrahim hâtiften gelen nidayı işitince dönüp bakmış, bir de ne görsün?! Cebrail (a.s.) ve beraberinde boynuzlu güzel bir koç! Cebrail (a.s.) Hz. İbrahim'e demiş ki: "Bu, Allah'ın, oğluna fidye olarak gönderdiğidir. Oğlunun yerine bunu boğazla. Bu koç bu iş için cennette kırk bahar yayılmıştır." Hz. İbrahim koçu alır ve onu Mina'daki kurban yerine götürür ve orada boğazlar. Allah'tan hemen o anda ve sonraki zamanlarda arzuladığı şeye nail olur ki onu dile getirmeye veya ona işaret etmeye güç yetmez.

Hz. İbrahim'e oracıkta verdiğimiz mükafatlardan olmak üzere وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ: **Sonradan gelenler arasında ona güzel bir ad bıraktık (108).** Ondan sonra gelen ve kıyamete kadar gelecek milletler arasında onun güzel bir övgüsünü ve anısını bıraktık.

Nitekim onlar سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ: **"İbrahim'e selam olsun (109).** Bizden İbrahim'e selam, Allah'tan bereket ve daimî bir rahmet olsun" derler.

كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

Sonra Allah Teala müminleri teşvik etmek için şöyle buyurur: كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ: **"İyilik yapanları işte böyle mükafatlandırırız (110)."** Bütün iyilik yapanları, niyetlerinde ve yaptıkları iyiliklerde samimî olurlarsa, tıpkı İbrahim'i dünyada ve ahirette en güzel biçimde mükafatlandırdığımız gibi mükafatlandırırız. Şu halde dostumuzu nasıl olur da en güzel şekilde mükafatlandırmayız?!

Zira إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ: **"Çünkü o** halis **mümin kullarımızdandı (111)."** Yani İbrahim zatımızda, sıfatlarımızda, fiillerimizde ve isimlerimizde bir olduğumuza ve mülk ve melekûtumuzda yalnız olduğumuza kesin inananlardandı. Onu ilk olarak oğlunu kurban etmesi ile denedikten, kendisine ve oğluna iyilik olarak oğlunu katımızdan bir fidye ile kurtardıktan sonra;

وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ: **Biz onu "İshak"** isimli bir çocuk **ile de müjdeledik** ve onu **salihler**, yani keşf ve yakîn mertebesine layık olanlar zümresin**den bir peygamber kıldık (112).**

Böylece وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ: **Onu da İshak'ı da bereketlendirdik.** İbrahim'e ve oğlu İshak'a pek çok hayır ve bereket verdik ve soylarını çoğalttık. Öyle ki **her ikisinin nesillerinden iyilik yapanlar da vardı.** Onların soyundan amel, ahlak ve halleri iyi olan, Allah'ın kullarına ve O'nun yolunda fakir düşen kimselere faydası dokunan kimseler vardı. Ancak onların soyundan gelip de **kendine apaçık zulmedenler de vardı (113).** Yani dünyadan nefislerinin hoşuna giden şeyleri terk eden kimseler de vardı. Bu kimselerin dünyayı terki çok aşikar ve ileri derecede idi. Öyle ki dünyalıklardan kendileri için zarurî olan şeyleri de terk ediyorlar, beşerliğin gereklerinden ve insanî özelliklerden sıyrılıp lâhût alemine yöneliyorlardı. Böylece bütün [zihinsel] kuvveleri ve [bedensel] organları ile Hak tarafına meylediyorlar; Hak'ta fânî ve bâkî oluyorlardı. Hz. Muhammed ....

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ
مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمَا
الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا
فِى الْاٰخِرِينَ ﴿١١٩﴾

(s.a.s.) ve Vasî [Hz. Ali] kerremellâhu vechehû ve nesilden nesile evlatları da böylesi kimselerdendi. Allah'ın selamı onların üzerine olsun. Zira onlar [Hz. Peygamber'in Ali soyundan gelen evlatları] dünyanın kırıntılarına ve süslerine açlıklarını giderecek kadar yemek ve sert bir hırka dışında iltifat etmiyorlardı.

Onların katımızdan ikram ve teyid görmüş torunlarından diğer ikisi Hz. Musa ve Hz. Harun'dur. وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ: **Andolsun, biz Musa'ya ve** kardeşi **Harun'a da** büyük bir **lütufta bulunduk (114).**

وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ: **Onları ve kavimleri** olan İsrail oğulları'ndan kendilerine iman etmiş kimseleri **o büyük sıkıntıdan kurtardık (115).** Bu kurtuluş, onların Firavun'a galip gelmeleri ve Firavun'un acıklı bir şekilde boğulmasıdır.

وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ: **Onlara,** yani Musa'ya, kardeşi Harun'a ve kavimlerinden iman edenlere **yardım ettik de onlar** Firavun ve adamlarına önce mağlup iken daha sonra **galip gelenler oldular (116).**

Onları galip getirdikten sonra وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ: **Biz o ikisine,** yani Musa ve Harun'a **açıklayan Kitab'ı verdik (117).** Bu Kitap, dış dünya ile ilgili ilahî hükümleri belirleme yönünden en açık kitaptır.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ: **Onları** da tevhidin mertebelerindeki kesin gerçeğe ulaştıran **doğru yola ilettik (118).**

O ikisini değerli kılmak için وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ: **Sonradan gelen** ümmetler **arasında onlara güzel birer ad bıraktık (119).**

سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

Öyle ki insanlar o ikisinin adı anıldığında سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ: **"Musa'ya ve Harun'a selam olsun (120)"** demektedirler. Bu da o ikisine olan nimet ve ikramımız cümlesindendir.

Cömertlik ve lütuftaki kemalimiz ile إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ: **Şüphesiz Biz iyilik yapanları,** yani yaptığı iyiliklerde ve tüm hallerinde iyi olanları **böyle mükafatlandırırız (121).**

Hz. Musa'yı ve Hz. Harun'u nasıl olur da en güzel şekilde mükafatlandırmayız?! إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ: **Çünkü onlar mümin kullarımızdan idiler (122).** O ikisi birliğimize inanır, mülk ve melekûtumuzda yalnız olduğumuzu tasdik ederler.

Hz. Musa'nın kardeşi olan Hz. Harun'un evladından olan Yâsîn'in oğlu وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ: **İlyas da şüphesiz** katımızdan vahiy ve ilhamımızla desteklediğimiz **peygamberlerden idi (123).**

Hatırlat ey resullerin en kamili! إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ: **Hani** kavmi Allah'ın kullarına zulmetmek ve O'nun sınırlarından çıkmak suretiyle kurtuluş ve doğruluk yolundan sapan **kavmine şöyle demişti:** "Ey Allah'a ortak koşmakta ve O'nun dışındakilere dua etmekte aşırıya giden siz bozguncular! **Allah'a karşı gelmekten sakınmaz** ve O'nun tutup yakalamasından çekinmez **misiniz (124)?"**

أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ: **"Yaratıcıların en güzelini, sizin ve geçmiş atalarınızın Rabbi olan Allah'ı bırakarak "Ba'l'e mi dua ediyorsunuz (125, 126)?"** Ey cahiller! İtaat edilmeyi, boyun eğilmeyi, kulluk edilmeyi ve sıkıntılı anlarda kendisine yönelinmeyi hak eden Hakk'ı bırakıp da "Ba'l" adlı puta mı tapıyorsunuz? Allah sizi ve sizden öncekileri koruyup gözeten ve sizi yokluk gizliliğinden çıkarandır. Böyleyken Allah'a ibadetten yüz çeviriyor, size fayda ve zarar vermeyen şeylere zulüm ve yalanla ibadet ediyorsunuz.

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلٰۤى اِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾

Kavmi, Hz. İlyas'ın kendilerini tevhide davete ve ilahlarına tapmayı terketmeye ve onları yermeye dair sözlerini işitince فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ: **Onu yalanladılar.** Onun sözüne ve çağrısına kulak asmadılar. Tam tersine onu kovdular ve canına kasdettiler. **Bu sebeple,** yani Allah'ın resulünü yalanmaları ve tevhid çağrısına kulak tıkamaları, putları Allah yanında ilah edinmeleri ve onları ibadette ve sıkıntı anında yönelinmekte Allah'a ortak koşmaları sebebiyle, **onlar** cehennem ateşine **götürülecek** ve orada ebedî azaba çarptırılacak**lardır (127).**

إِلاَّ عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ: **Ancak** onlardan **Allah'ın ihlaslı kulları müstesnadır (128).** Bu kullar elçinin çağrısını işitir işitmez inkar ve yalanlamaya hiç meyletmeksizin hemen imana koşarlar.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ: **Sonradan gelenler içerisinde ona** güzel bir ad **bıraktık (129).**

Nitekim sonradan gelen ümmetler Hz. İlyas'dan bahsederken سَلَامٌ عَلَى إِلْ يَاسِينَ: **"İl-yâsîn'e selam olsun" derler (130).** "İl-yâsîn", "Cebrâîl"-"Cibrîl" ve "Sînîn"-"Sînâ"da olduğu "İlyas"ın bir versiyonudur.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ: **Şüphesiz biz iyilik yapanları,** hükümlerimize, emir ve yasaklarımızın gereklerine riayet edenleri **böyle mükafatlandırırız (131).**

Onu nasıl en güzel şekilde mükafatlandırmayız?! إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ: **Çünkü o bizim mümin kullarımızdandı (132).** Tevhid ve yakîn mertebesine iyice yerleşen, keşf ve şuhûd makamını elde eden kimselerdendi.

وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ: **Şüphesiz Lût da** hakka'l-yakîn mertebesine ulaşan **peygamberlerdendi (133).**

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِى الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿١٣٦﴾
وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾ وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ
الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾

İbret alan müminlere hatırlat ey resullerin en kamili!: إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ إِلاَّ عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ: **Hani biz onu ve geride kalanlar**, yani son derece çirkin fiilleri neticesinde üzerlerine inen azap sebebiyle helak olanlar **arasındaki yaşlı bir kadın dışında bütün ailesini**, yani çocuklarını ve hane halkını **kurtarmıştık (134, 135).**

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ: Hz. Lût'u ve ailesini kurtardıktan **sonra** kavminden geri kalan **diğerlerinin** hepsini **yok ettik (136).**

وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ: **Şüphesiz siz** Mekkeliler, Şam'a giderken **sabah** ve **akşam onların** harabelerine ve fiillerinin çirkinliği sebebiyle tersyüz edilmiş evlerine **uğrayıp duruyorsunuz (137).** Söz konusu yerlere gece yolculuğu yaptığınızda sabah, gündüz yolculuk yaptığınızda gece ulaşırsınız. Yani her halükârda Hz. Lût'un kavminin harabeleri yolunuzun üzerindedir.

وَبِاللَّيْلِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ: **Hâlâ düşünmeyecek misiniz (138)?** Hz. Lût'u yalanlamaları ve inkar etmeleri sebebiyle o kavmin başına gelenleri düşünmeyecek misiniz? Onlardan, harabelerinden ve silinip altüst olmuş kalıntılarından ibret alıp onların yaptıklarından geri durmayacak mısınız?

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ: **Şüphesiz** Mattâ oğlu **Yunus da** bizim katımızdan gönderilen ve peygamberlik görevinin ağırlığını yüklenen **peygamberlerdendi (139).**

Ey peygamberlerin en kamili olan Hz. Muhammed! Hatırlat o zamanı ki إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ: **Hani o** Yunus **kaçıp yüklü gemiye binmişti (140).** Kavmini iman ve tevbe etmeye çağırdığında onların icabet etmemeleri ve davetini kabul etmemeleri üzerine Hz. Yunus onlara beddua etmiş; onlara vaad olunan azabın kendisine isabet etmemesi için azabın inmesine az bir zaman kala onların arasından kaçmış ...

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ
الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾

ve denize vardığında insan, yük ve ağırlıklarla dolu gemiye binmişti. Ancak gemi, ahalisine hapsolununca sıkıntıya düştüler. Bunun üzerine gemiciler dedi ki: "Gemide bir kaçak var." Bunun üzerine benzer durumlarda adet olarak başvurdukları kur'a yoluna müracaat ettiler. Kur'ada gemideki yolculardan birinin ismi çıkınca, onu denize attılar. Böylece gemi yoluna devam etti.

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ: Gemidekilerle **kur'a çekmiş** ve kur'ada kendisi çıkınca **kaybedenlerden**, yani kur'a gereği yenilenlerden ve boğulanlardan **olmuştu (141).**

Hz. Yunus kur'ada kendisinin ismi çıkınca bunun ilahî bir imtihan olduğunu anladı. Bunun üzerine "Kaçak köle benim" dedi ve Allah'ın gazabından, kıskançlığından ve hamiyyetinden korkarak ve kendini Allah'ın kazasının gereğine teslim ederek ve işini Allah'a ısmarlayarak kendini denize attı.

Denize düşünce فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ: **Yunus** Rabbinden kendisine vahyi olmadan yaptığı iş sebebiyle pişmanlık duyup **kendini kınarken balık** Allah'ın ilhamı ile **onu yuttu (142).** Hz. Yunus bu davranışı sebebiyle cezalandırıldı. İşte bu sırada Allah Teala'yı layık olduğu şekilde tesbih etti.

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ: **Eğer o, Allah'ı tesbih edip yüceltenlerden**, Hakk'ın birliği ve çokluktan münezzeh olduğu kendisine keşfolunanlardan **olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalır (143, 144)**, netice itibarıyla o durumdan ebediyyen kurtulamazdı.

Ancak Yunus tesbih ve takdis ehli ve işlerimizde ve hallerimizde yalnız ve bağımsız olduğumuzu bilen kimselerden olduğundan فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ: **Biz onu hasta bir halde** kendisini örtecek ve gölgeleyecek ağaç vesairenin olmadığı **sahile attık (145).** Bunu ona inayet etmek ve onu kurtarmak için yaptık.

وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْط۪ينٍۚ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَز۪يدُونَۚ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا
فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى ح۪ينٍۜ ﴿١٤٨﴾

Biz ilk olarak balığa Yunus denize düştüğünde onu yutmasını ilham ettik. Böylece balık onu, ona su zarar vermeden yuttu. Sonra balığa karnındaki Yunus'un nefes alabilmesi için sahile varıncaya kadar başını suyun dışında tutmasını ilham ettik. Yunus'un balığın karnında bir gün veya bir günün bir kısmında yahut üç gün, yirmi yedi gün veya kırk gün kaldığı söylenmiştir. Balık sahile varınca Yunus'u karnından çıkarmış ve dalga, Güneş'in çok sıcak olduğu gölgesiz bir sahile atmıştır. Bu sırada Yunus'un bedeni yeni doğmuş bir çocuğunki kadar zayıf düşmüştür.

Orada ona bakıp ilgilenecek biri olmadığı gibi bir gölgelik yahut sinekten koruyacak bir şey de yoktu. وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ: O bu haldeyken ona olan yüce merhametimiz ve şefkatimiz sebebiyle **üzerine *yaktîn* bitkisi bitirdik (146).** Bu bitki yeri kaplıyordu ve üzerine dayanacağı dalı olmayan büyük yaprakları vardı. Bu bitkinin bir çeşit kabak olduğu söylenmiştir. Böylece Yunus'u bu bitkinin dalları ile örtüp gölgelendirdik. Zira bu bitkinin gölgesi ve havası çok güzeldir. Ayrıca dişi bir yaban keçisine Yunus'a sabah akşam gelerek sütüyle onu beslemesini ilham ettik. Böylece Yunus'un bedeni ve mizacı önceden olduğu gibi düzelip sağlamlaştı.

Yunus'u iyileştirdikten sonra وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ: **Biz onu** tekrar **yüz bin yahut daha fazla insana peygamber olarak gönderdik (147).** Yüz bin sayısı ilk bakışta insanın tahmin üzere söyleyeceği bir sayıyı ifade etmektedir. Yunus'un kendilerine peygamber olarak gönderildiği insanlar kendisinin aralarından kaçtığı kimseler olan Ninova halkıdır. Ninova da Musul'un bir köyüdür.

Onlara Yunus ikinci kez gönderilince فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ: **iman ettiler** ve onun imana davetini kabul ettiler. **Biz de onları bir süreye kadar** iman, tasdik ve tevhid ehli kimseler olarak **geçindirdik (148).**

Mekkeli müşrikler –Allah onları sıkıntıda bıraksın- benzerlerden münezzeh olan Allah'a çocuk isnad etmekte, hatta O'na, kendilerine göre erkek çocuklardan aşağı olan kız çocukları nispet etmekteydiler.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَۙ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾
اَلَٓا اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَۙ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُۙ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾

Zira onlar Allah'ın oğlu olmadığını ve yaratıkların en üstünü olan ve değil erkeklik-dişilik özelliklerine sahip olmak, mutlak olarak cisimliğin niteliklerinden dahi münezzeh olan meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyorlardı. Hatta onlar bu iddiayı uzun süre dillendirmiş ve bir inanç meselesi haline getirerek yaygınlaştırmışlardı. Allah Teala müşriklere bu inançları ile ilgili olarak en beliğ ve sağlam bir şekilde cevap vermiştir. Şöyle ki habibi Hz. Muhammed'e müşriklere bu inançları hakkında şöyle sormasını emretmiştir:

فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ: Ey resullerin en kamili! **Onlara,** Mekkeli kafirlere yerme ve kınama yollu **sor: Kız çocukları Rabbinin de erkek çocukları onların mı (149)?** Bir olan, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, doğurmamış ve doğurulmamış olan ve dengi olmayan Rabbine kendilerine göre değersiz olan kız çocuklarını nispet ediyorlar da kendilerine erkek çocuklarını mı ayırıyorlar?! Allah onların söylediklerinden çok yücedir.

أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ: **Yoksa biz melekleri dişi olarak yaratmışız ve onlar da şahit mi olmuş (150)?** Biz yüce makamımızın muhafızları ve hizmetçileri olan melekleri yarattığımızda onlar orada hazır bulunup da onların dişi olduklarını mı görmüşler? Zira meleklerin dişi olduğu akılla bilinebilecek bir şey değildir ve hiçbir nebi veya resul Bizden böyle bir şey ulaştırmamıştır. Ayrıca göz dışındaki duyular meleklerin cinsiyetini bilemezler. Onların meleklerin yaratılışında hazır bulunmaları nasıl mümkün olacak?!

Sonra Allah Teala uyarı maksadıyla ve onların bu sözlerinin imkansızlığına işaret etmek için şöyle buyurmuştur: أَلاَ إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ وَلَدَ اللّٰهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ: **İyi bilin ki onlar kendi uydurmaları olarak, "Allah çocuk sahibi oldu" diyorlar. Onlar elbette yalan söylüyorlar (151, 152).** Ey Allah'ın birliğine, zorunlu varlık olduğuna ve mutlak olarak mümkünlüğün gerektirdiği özelliklerden münezzeh olduğuna kesinkes inananlar, âgâh olunuz! O sapıklar, cehalet ve azgınlığa boğulmuş kimseler, haksız ve yalan yere, aile ve çocuk edinmekten zatı ile ....

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾
أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ
وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾

---

müstağnî ve bir olan Allah çocuk sahibi olmuştur, diyorlar. Onların bu sözleri sırf yalandır; bu sözlerinde ne aklî ne de naklî bir delilleri vardır.

أَاصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ: **Yoksa Allah kızları erkeklere tercih mi etti (153)?** Allah'ın yüceliğini ve bütün mazhar ve mahallerden, dolayısıyla eksik iken tamamlanmanın işaretleri olan sonradan var olmuşluğun ve mümkünlüğün gerektirdiği özelliklerden müstağni olan zatının birliğini bilmeyen siz ey cahiller! Yüceliğinin ve kutsallığının kemaline rağmen Kendisi için size göre daha değerli olan erkekleri değil de size göre aşağı ve değersiz olan kızları mı seçmiştir?

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ: **Neyiniz var?** Size ne oldu, ey bozguncular ve aşırıya gidenler?! Allah hakkında aklın tasvip etmediği ve naklin gerektirmediği bir şeyle **nasıl hüküm veriyorsunuz (154)?!**

أَفَلَا تَذَكَّرُونَ: **Hiç düşünmüyor musunuz (155)?** Allah'ın zatının değerli çocuklardan dahi münezzeh iken aşağı olanlardan evleviyetle münezzeh olduğunu düşünemiyor musunuz?

أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ: **Yoksa sizin apaçık bir deliliniz mi var (156)?** Sizin bu iddianızı ispatlayan kesin bir naklî deliliniz mi var?

فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer doğru söyleyen kimseler iseniz** size Hak tarafından indirilmiş ve bu iddianızı ispatlayan **kitabınızı getirin (157)!**

Onların Allah hakkında çok ileri gitmelerinin ve O'nun zatının, sıfatlarının ve isimlerinin kemaline dair bilgisizliklerinin bir diğer örneği de şudur: وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ: **Allah** Teala **ile** ateşten yaratılmış olan **cinler arasında** evlilik yolu ile oluşan bir **nesep bağı kurdular.** Allah Teala'nın -neûzubillah- dişi bir cinle evlendiğini ve meleklerin o cinden hasıl olduğunu iddia ettiler. **Oysa cinler de onların,** yani Allah hakkında böylesi imkansız iftiralarda bulunan ...

سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَح۪يمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّٓا اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾

müfterilerin bu iftiraları sebebiyle ebedî azap ve cezaya **konulacaklarını bilirler (158).**

سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ: **Allah**'ın zatı **onların,** yani o inatçı cahillerin **nitelendirdiği şeylerden yücedir (159).**

إِلاَّ عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ: **Ancak Allah'ın ihlaslı kulları bunlar gibi değildir (160).** Bu kişiler kendilerine Allah'ın yüceliğinin, zatının birliğinin, zorunlu varlık olmakta ve ilahlık ve rablığın gereklerine sahip olmakta biricik olduğunun, Allah'a ortağı olmak şaibesinin, yardım edilme tevehhümünün, mümkünlük kirinin ve eksiklik lekesinin bulaşmadığının keşfolunduğu kimselerdir.

Allah Teala'nın, onların O'nun zatına nispet ettiği anlamlardan münezzeh olduğu sabit olduğuna göre, فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ: **Ne siz** fıtrî aklın ve rüşdün gereğinden uzaklaşan kimseler **ve ne de** Allah yanında **taptığınız** putlar مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ إِلاَّ مَنْ هُوَ صَالِي الْجَحِيمِ: **cehenneme gireceklerden başkasını kandırıp Allah'ın yolundan saptırabilirsiniz (161, 162, 163).** Ne siz ne de ilahlarınız zayıf insanları kandırmak ve onları aldatarak putlara taptırmak suretiyle insanların genelini O'na ibadet ve itaat etmekten alıkoyabilirsiniz. Siz ancak Allah'ın yazgısında ve hükmünde cehennemlik oldukları kesinleşen ve cehenneme girecekleri kaçınılmaz olan kimseleri saptırabilirsiniz. Şu halde sizin saptırmalarınız ve aldatmalarınız ancak ezelde cehenneme gireceklerine hükmedilen kimselere kâr eder. Buna karşılık İslam ve tevhid fıtratı üzere yaratılanlara tuzak ve desiseleriniz işlemez.

Ayrıca bazı müşrikler melekleri ilah edindiğinden ve onların Allah'ın kızları olduğuna inandıklarından ve onlara Allah'a tapar gibi taptıklarından, Allah Teala bu müşriklere meleklerin ağzından kendilerinin Allah'ın kulu olduklarına dair itiraflarını hikaye ederek cevap vermektedir: وَمَا مِنَّا إِلاَّ لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ: Melekler derler ki: Müşriklerin, bizim ibadet edilmeye layık olduğumuz ve ilahlıkta ortak olduğumuz ....

وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّٓافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ
اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾

şeklindeki iftiralarına razı olmamız nasıl yakışık alır?! Zira **bizim her birimizin** kullukta ve Allah'a yönelişte O'nun katında **bilinen** ve belirlenmiş **bir makamı vardır (164).** Hiçbirimiz Allah'ın izni olmadan o makamın dışına çıkamayız. Bilakis bizden her birimiz gafletsiz ve aralıksız Rabbine yönelerek ve O'nun emrini ve hükmünü bekleyerek Rabbinin kendisi için belirlediği makama bağlı kalır.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ: Şüphesiz biz melekler topluluğu Rahmân'ın arşının çevresinde insanların camide saf tuttuğu gibi dosdoğru şekilde **saf duranlarız (165).** Hiçbirimiz ne ileriye ne de geriye giderek yerimizden ayrılabiliriz.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ: Şüphesiz biz Allah'ı tesbih edenleriz (166). Biz, bir ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu Allah'ı her çeşit çokluk ve ortaklık düşüncesinden tenzih ve takdis eden, tenzih ve takdis mertebesine sağlamca yerleşmiş varlıklarız. Nasıl olur da sapıkların ve şaşırmışların iftiralarına razı oluruz?! Allah bizi ve bütün kullarını sapıkların sapıklığından ve saptırmasından korusun.

Gaflet ve dalalete dalan o sapıklar, yani Kureyş kafirleri -Allah onları sıkıntıda bıraksın- geçmiş ümmetleri kötülemek ve kınamak maksadıyla ve bir temenni ve özlem ifadesi olarak **وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ: şunu da söylüyorlardı (167):**

لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ: Eğer yanımızda öncekilere verilen kitaplardan bir kitap olsaydı...(168) Bize de önceki ümmetler gibi semavî bir kitap verilseydi...

لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ: Biz elbette ihlaslı kullar olurduk (169). Sadece O'na ibadet eder ve O'nun katından bize gelen kitaptaki hükümlerin dışına çıkmazdık; yapılan hatırlatmaları ve öğütleri ihmal etmezdik; kıssa ve misallerinden ders çıkarırdık. Sonuç olarak diğer kitap verilen ümmetlerin aksine o kitaba en güzel şekilde uyardık.

Ancak kendilerine ilahî kitapların terbiye bakımından en üstünü, yol gösterme ve hüküm bakımından en kamil ve tam olanı, hikmet ve

فَكَفَرُوا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ اِنَّهُمْ
لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾

burhan yönünden en mükemmeli ve açıklama bakımından en açık olanı indiğinde, onu hemen yalanladılar ve indirildiğini inkar ettiler; ondan ve içerdiği hükümlerden yüz çevirdiler; kendisine o kitabın indirildiği kişiyi alaya aldılar ve peygamberliğini yalanladılar.

فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ: **Fakat** kitap gelince **onu inkar ettiler.** Yakın ve uzak vadede yaptıklarının ve alaya almalarının cezasını, inkar etmelerinin ve yüz çevirmelerinin vebalini **bilecekler (170).** Onlar kendilerine kötülük yapmaktalar, ancak bunu farkında değiller. Nereye döneceklerini bilecekler.

O haddi aşanlar nasıl bilmez ve azabı tatmazlar?! وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ: Zira **andolsun, peygamber olarak gönderilen kullarımız** için vaad ve yardıma işaret eden **şu sözümüz geçmişti (171)** ki o da şu ayettir: كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي: **"Elbette Ben ve elçilerim galip geleceğiz."** [Mücâdele Sûresi, 58/21]

Yine şu ayet de mezkur söze işaret eder: إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ: **"Onlara,** resul ve nebilere **mutlaka yardım edilecektir** (172)." Resullere ve nebilere kesinlikle düşmanlara karşı yardım edilecek ve kendilerine galip gelen, zulmeden ve inat ve kibirle alay edenlere üstün geleceklerdir. Bu Allah dostları düşmanlara nasıl galip gelmezler?! Çünkü onlar bizim ordumuzdan ve hizbimizdendir.

وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ: **"Şüphesiz ordularımız galip gelecektir (173)."** Bizim ordularımız kendilerine saldıran düşman ordularına üstün gelecektir.

Dostlarımız olan resul ve nebilere olan vaadimizi işittiğinde, sen ey resullerin en kamili! فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ: **Bir süreye kadar onlardan yüz çevir (174).** Katımızdan söz verilen azap kendilerine ilişinceye kadar Kureyş kafirlerinden yüz çevir; onlarla çekişmekten ve savaşmaktan uzak dur.

وَاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ
فَسَٓاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾

وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ: Başlarına yakın zamandaki azap, yani Bedir Savaşı azabı geldiğinde **onların** azabını **gör.** Bedir Savaşı'nda yaşadıkları azabın binlerce mislini ceza günü **kendileri de görecekler (175).**

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ: **Yoksa onlar azabımızı acele mi istiyorlar (176)?** Hemen inecek olan azabımızı Bedir günü başlarına indirmiş olmamıza rağmen, sonra, yani ceza günü azap indirebileceğimizi inkar mı ediyorlar? Yoksa onlar sonraki azabı duyduklarında onunla ilgili olarak, "O ne zaman?" mı diyorlar? Onlar ceza gününde bu dünyada düçar oldukların azabın kat-be-katını görecekler. Allah'tan azabını çabucak getirmesini istemekten utanmıyorlar mı? Bu dünyada başlarına gelen musibetten uslanmıyor ve ansızın bir azabın inmesinden korkmuyorlar mı?

فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ: **Fakat** onlara ileride geleceği vaad olunan **azabımız onların sahalarına**, yani evlerinin avlusuna **indiğinde, o uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur (177)!** Azabın avlularına inmesinden maksad, azabın yakınlığına ve ansızın geleceğine işarettir. Onların sabahı kötü olur, zira onlar kendilerini çeşitli azap ve cezalara uğramış bulacaklardır. O halde sapıklık ve azgınlık çölünde kaybolmuş şu cahiller ne diye Allah'ın azabının bir an önce gelmesini istiyorlar?!

Onlar uzun süre gaflet ve azgınlık edip küstahlık ve isyanda ileri gidince sen ey resullerin en kamili! وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ: **Bir süreye kadar,** yani söz verilen azap başlarına gelinceye kadar **onlardan yüz çevir (178).**

وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ: Onları kendilerine azap iliştikten sonra **gör. Onlar da yakında görecekler (179).** O sapıklar da ceza günü inkar ve yalanlamaları neticesinde başlarına neler geleceğini görecekler! Allah Teala bu ifadeyi vaad ve tehdidini vurgulamak, aynı zamanda habibini teselli etmek maksadıyla tekrarlamıştır.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ: **Senin Rabbin; kudret ve şeref sahibi olan Rab, onların nitelendirdiği şeylerden yücedir (180).** Ey resullerin en kamili! Allah'ın zatı teşbih taraftarlarının inançlarından ve O'na nispet ettikleri mümkünlük emarelerinden ve eksiklik alametlerinden mutlak olarak yücedir. Şu halde nasıl olur da şu aşırıya giden kimseler izzet, kudret, üstünlük, büyüklük, biriciklik ve kuşatıcı hükümranlık sahibi, zatı kuşatılmaktan ve sıfatları sayılmaktan münezzeh olan, hakikati tanımlanmaktan ve anlatılmaktan yüce olan Allah'a çocuk sahibi olmak gibi şeyler nispet ederler?!

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ: Allah'tan kulları olan **peygamberlere selam** ve bereket **olsun (181).** Çünkü onlar O'nun birliğini, idrak ve akılların kuşatmasından yüce ve uzak olduğunu açıklıyorlar.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur (182).** Halleri ve sözleri ile hamd ve sena edebilme/övebilme kabiliyetine sahip bütün dillerden sadır olan hamd bir ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu, aile ve çocuk edinmekten yüce olan Allah'adır. O, isim ve sıfatlarına göre gerçekleşen hallerinden meydana gelen ve kendilerini yine isim ve sıfatlarına göre kudretinin kemalini ve kuşatıcılığının kapsamlılığını göstermek için bakıp gözettiği alemlerin rabbidir.

Teslim ve rıza makamını kendinde gerçekleştiren Hz. Ali'nin (kerremâllahu vechehû) şöyle söylediği rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü ecrinin en doğru terazi ile tartılmasını isteyen kimse, bir meclisteki konuşmasını şu ayetle tamamlasın:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Hakk'ın celalini, büyüklüğünün kemalini, mazharlarının ve yaratıklarının hepsinden müstağnî olduğunu, Zat güneşinde gizli olan isimlerine ve sıfatlarına göre gerçekleşen tecellî ışıklarından doğarak varlığa gelen açık ve gizli her şeye hükümran olduğunu tahkik ile bilen bir salik olarak Hakk'ın varlıkların heykelleri/suretleri üzerindeki tecellîlerini temaşa etmeli, gerçekte ilahî isim ve sıfatların eserlerinin zuhuru için ayna hükmünde olan varlıkların sayfalarındaki zuhurunu seyretmeli, yüce [ruhanî] ve aşağı [cismanî] şeyler hakkında tefekkür etmeli, onların aralarındaki bağlantıyı ve gerçek birliğe dönüşlerini düşünmeli; hulûl/içine girme, ittihâd/birleşme, ittisâl/bitişme, infisâl/ayrılma, husûl/yokluktan varlığa gelme, imtisâl/misaline bürünme olmaksızın zatî birliğin onlarda nasıl sereyan ettiğini tefekkür etmelisin. Yine ilahî varlığın mevcudatın zerrelerine nasıl yayıldığını ve yokluk aynalarına birbiri ardına aralıksız olarak nasıl aksettiğini düşünmelisin.

Kim Hakk'ın ufuklara ve nefislere olan zuhurunu zikredildiği şekilde düşünürse, Allah'ın izzetini gerçekten anlar ve ona, Allah'ın çoğalmaktan müstağnî olan zatında bir çokluk düşünmeksizin bütün çoklukları içerdiği keşfolunur. İşte o an onun şuhud gözünden, Hak ve halleri dışındaki her şey kalkar ve Allah'ın varlık fezasında Allah'tan başka mevcud/var olan ve meşhud/görülen görmez. Böylece tevhid makamına yerleşir ve istidad lisanı ile şöyle diyerek tenzih, takdis, teslim, tekbir ve tahmide başlar: Sübhâne rabbike rabbi'l-izzeti 'ammâ yasifûn ve selamun 'ale'l-mürselîn el-münebbihîn 'alâ mertebeti't-tevhîd. Ve'l-hamdu lillâhi rabbi'l-'alemîn. Âmîn.

SÂD SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Hakk'ın birliğini ve O'nun hallerinin ışıklarının ve sonsuz tecellî ışıltılarının üzerine parladığı her şeyi kuşattığını ve kapsadığını tahkik ederek kavrayan kimselere şu husus kapalı değildir: Mutlak olarak taayyünât kirinden ve izafetler lekesinden münezzeh ve mücerred olan hakikî Hakikat zatına zatı ile tecellî etmeyi, zatının kendileri ile muttasıf olduğu güzel isimlerini ve yüce sıfatlarını ayrıntılı olarak temaşa etmeyi, böylece huzurunun şuhuda ve ilminin ayn'a dönüşmesini murad buyurduğunda, eşiğinde mutlak olarak çoklukların yok olduğu, işaret ve izafetlerin bütünüyle ortadan kalktığı birlik mertebesinden inmiş ve yokluk tarafına bakışını çevirmiştir. Yokluğa istidad ve kabul elbisesini taşınca, yoklukta Hakk'ın hallerinden ve zat güneşinin ışıklarının ışınlarından hasıl olan ve hiçbiri mükerrer olmayan sonsuz kere sonsuz suret ve eserler aksetmiş ve ortaya çıkmıştır. Bu görülür ve duyulur düzen ve alem de zat güneşinden doğan o eser ve gölgelerden hasıl olmuş; Hak o eser ve gölgelerin üzerine tam bir yalnızlık ve yücelikle yayılmış; bu yayılış sırasında bir ortaklık ve yardım alma söz konusu değildir. Böylece her şey O'nunla O'nun için ve O'nda var olur; tıpkı ışıkların Güneş'e ve dalgaların suya râci olduğu gibi O'na döner [ve aslı O'dur].

Artık her kim nasıl zuhur ettiğini ve yaratıldığını işitip öğrendikten sonra kulluk dairesinden çıkarsa, amelleri en çok ziyan olan kimseler grubuna katılır:

الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا أُولَئِكَ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ
بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا: **Bunlar;) iyi işler yaptıklarını ....**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

sandıkları halde, (dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir. İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkar eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir ki, biz onlar için kıyamet gününde hiçbir mizan kurmayacağız. İşte, inkar ettikleri, ayetlerimi ve resullerimi alaya aldıkları için onların cezası cehennemdir [Kehf Sûresi, 18: 104–106]. Bunun sebebi de cahilliklerinden, sapıklıklarından ve aralarında Allah tarafından konulan ve yüce resuller ve değerli nebiler tarafından bildirilen sınırların gereğinden kibirleri ve şeytanın kafalarını karıştırması neticesinde aldanmaları nedeniyle ayrılmalarından başka bir şey değildir.

Bu yüzden Allah Teala katından indirdiği şerefli ve daha önceden indirdiği kitapların faydalarını içeren kitabına; onların Kendisinin birliğini, resullerini ve kitaplarını inkarlarının sebebinin büyüklük taslamaları ve Allah'ın kullarına saldırganlık ve zulümle üstünlük kurmaya çalışmaları olduğunu, bunun da Allah'ın alçaltmayı ve saptırmayı gerektiren isimlerinin muktezasınca onları denemek maksadıyla ve kamil kudretini göstermek ve ödüllendirme, cezalandırma, iyilikte bulunma, sıkıntıda bırakma, nimet verme ve intikam alma gibi sonuçlar doğuran yükümlülükler vaz etmeyi gerektiren hikmetini izhar etmek amacıyla olduğunu belirterek başlamaktadır.

Böylece Allah bütün isim ve sıfatlarını kapsayan yüce ismini ["Allah" ismini] uğur maksadıyla zikrettikten sonra, kapsayıcı davetle ve tam ve tamamlayıcı şeriatla bütün mahluklara elçi olarak seçtiği, tevhid yolculuğu için gerekli olan güzel ahlakın tamamlayıcısı olan habibine hitapla şöyle buyurmaktadır:

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım. Habibi Muhammed'e (s.a.s.) bütün isim ve sıfatlarının gereğince tecellî eden, bu yüzden onu bütün mahlukata ve ümmetlere elçi olarak gönderen, şeriat koyma ve kemale erdirme işini onu peygamber göndererek mühürleyen Allah'ın adıyla başlarım.

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِۜ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ
اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

O, Hz. Muhammed'i (s.a.s.) alemlere rahmet kılmak ve rahmet olarak göndermekle bütün varlıklara karşı Rahmân'dır. Hz. Muhammed'i yaratmak ve yüce bir ahlak üzere varlığa getirmekle Hz. Muhammed'e karşı Rahîm'dir.

ص: Sâd. Ey meşrebi Hakk'ın birliğine ve yaratıcılığına ters ve zatî birliğinin saflığına aykırı şeylerden pak olan, ilahî vahiy ve ilham gereğince resul ve nebi olduğu iddiasında doğru olan, davet ve tebliğ sıkıntılarına ve resullük ağırlıklarına katlanmakta çok sabırlı olan Muhammed (s.a.s.)! **وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ:** Açıklama ve çeşitli deliller içeren, İslam dininin hükümlerini açıklamak, imanın ilkelerini ortaya koymak, keşf ve iyanla nihayete eren tevhid ve irfan mertebesine iletmek maksadıyla katımızdan sana, ey resullerin en kamili, indirilen **o öğüt dolu Kur'an'a andolsun (1)** ki seni, kitabını ve dinini yalanlayan inkarcı kafirler senin dininde ve kitabında tutunabilecekleri bir ayıp ve kusur bulamayacaklardır.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ: Fakat inkar edenler bir büyüklenme ve ayrılık içindedirler (2). Bizden, senden ve senin kitabından yüz çevirenlerin aklî ve naklî hiçbir dayanağı yoktur. Bilakis onlar büyüklük taslarlar. Onlar Bizim bir olduğumuzu kabul etmekten ve senin getirdiğin şeyleri tasdik etmekten uzak olmak bakımından Bizimle ve seninle derin bir anlaşmazlık içindedirler.

Onların durumunu işitip öğrendiğine göre artık onlara, anlaşmazlıklarına, tartışmalarına, kibirlerine ve büyüklenmelerine aldırış etmeyesin. Bilakis onlara şunu hatırlat: **كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ: Biz onlardan önce** onlar gibi kibire batmış ve ayrılığa ve anlaşmazlığa dalmış **nice nesilleri helak ettik. Onlar da** zulümleri sebebiyle kendilerini bir anda yakaladığımız sırada yakarıp Bizden yardım istediler ve kendilerini affetmemiz için **feryad ettiler, ama artık** onlar için azabı erteleme ve **kurtuluş zamanı değildi (3).** Bu yüzden onların yakarışlarına hiç aldırmadık. Zira artık denenme ve ders

وَعَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ اَجَعَلَ
الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾

alma vakti geçmişti. Bilakis onları yok ettik ve köklerini kestik. Bunda hiç şüphesiz anlayışlı kimseler için bir ibret vardır.

وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ: Karşı çıkışlarının şiddetinden dolayı Mekkeli kafirler **kendilerine içlerinden**, yani kendi türlerinden **bir** insan **uyarıcının**, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) **gelmesine şaştılar ve kafirler şöyle dediler: "Bu, yalancı bir sihirbazdır (4)."** Mekkeli kafirlerin inkar ve küfrünün şiddetine işaret etmek ve küfürleri sebebiyle böyle söylediklerini vurgulamak için zamir yerine "kafirler" ismi getirilmiştir. Kafirler Hz. Peygamber'in harikulade bir mucize suretinde gösterdiği şeylerle ilgili olarak bir sihirbaz olduğunu, onları aldatmak ve kafalarını karıştırmak maksadıyla mucize olarak isimlendirdiğini, kendisine vahiyle geldiğini söylediği şeylerle ilgili olarak ise bütünüyle yalancı olduğunu söylemişlerdir.

Hz. Ömer müslüman olunca bu durum Kureyş'e ağır gelmiş ve müminleri sevindirmiştir. Böylece Kureyş'in önde gelenleri Ebû Tâlib'in yanında toplanmış ve ona şöyle demişler: "Sen bizim büyüğümüz ve efendimizsin. Şunların ne yaptığını biliyorsun. Bizim ile yeğenin arasında hüküm vermen için sana geldik." Bunun üzerine Ebû Tâlib Hz. Peygamber'e haberci gönderir ve Kureyş'in önde gelenleri ile buluşturur. Sonra şöyle der: "Yeğenim, kavminden şu kimseler senden bir şey istiyorlar. Onlara karşı bütünüyle olumsuz olma."

Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Onlar benden ne istiyorlar?" dedi. Buna cevap olarak Kureyşliler, "Bizim ilahlarımızı diline dolama, biz de seninle ve ilahınla uğraşmayalım. Seninle amcanın huzurunda bu şart üzerinde anlaşalım." Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi: "Bana bir söz verip de onunla Arap'a ve Arap olmayana hakim olmak ister misiniz?" Ebû Cehil de, "Sana on söz veririz" dedi. Hz. Peygamber, "Allah'tan başka ilah yoktur, deyin" dedi. Bundan hoşlanmadılar; inkar ederek ve imkansız sayarak ayaklanıp kalktılar ve şöyle dediler:

أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ: **"İlahları bir tek ilah mı yaptı?** Bu kadar çok şeyi tek bir ilah nasıl yaratır? **Gerçekten bu,** yani

وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ
﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ
الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فٖى شَكٍّ مِنْ ذِكْرٖى بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾

iddiacının yapmak istediği şey, **çok tuhaf bir şey (5)!"** Zira bu önceden bilinmeyen ve kendiliğinden uydurduğu bir şeydir.

Hz. Peygamber'in sözünden kaçınıp istediği şeyi yadırgadıktan sonra وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ: **İçlerinden ileri gelenler, "Gidin, ilahlarınıza tapmaya devam edin** ve onunla anlaşma yapmayın. Aramızda ortaya çıkan **bu durum** zamanın uğursuzluğu ve musibeti tarafından **istenen bir şeydir (6).**

Bizim yapmamız gereken sıkıntılar ortadan kalkana kadar sabır ve sebat etmektir. Bununla birlikte مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلاَّ اخْتِلَاقٌ: **Biz bunu,** bu davetçinin söylediği tevhid akidesini **son dinde,** yani Hıristiyanlık'ta **duymadık.** Zira Hıristiyanlar üç tanrı olduğunu söylüyorlardı ve onlardan hiçbirisi ilahın bir olduğunu söylemiyordu. Ayrıca kendilerinden önce yaşamış din mensupları da böyle bir şey söylemiyordu. O halde onlara göre **bu** tevhid akidesi **ancak bir uydurmadır (7).** Muhammed (s.a.s.) onu kendisinden uydurmuş ve iftira ederek Allah'a nispet etmiştir. Bundan maksadı da zayıf akıllı insanların kafalarını karıştırmak ve onları aldatmaktır.

أَؤُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا: **O zikir,** yani vahiy ve Kur'an **içimizden ona mı,** yani Ebû Tâlib'in yetimine mi **indirildi?" diyerek kalkıp gittiler.** Zira onlar şöyle düşünüyordu: O da bizim gibi bir insan, hatta bizden daha aşağı. Zira biz ondan daha şerefliyiz, yaşça daha büyüğüz, malımız ve çocuklarımız daha çok, itibarımız ve servetimiz daha çok, yöneticilik bakımından daha üstünüz. Onlar bu ve benzeri sözleri vahiy gönderilmesine inandıklarından değil, inkar etmek ve imkansız saymak maksadıyla söylüyorlardı. بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ: **Hayır, onlar benim zikrimden,** yani Hz. Peygamber'e ve diğer bütün peygamberlere olan vahyimden büyük bir **şüphe içindedirler. Hayır, henüz azabımı tatmadılar. (8)** Onların böyle söylemelerinin ve vahiy

أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِۚ ﴿٩﴾ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاࣞ فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ
الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾

hakkında şüphe duymalarının sebebi henüz Benim azabımı tatmamış olmalarıdır. Çünkü onlar azabımı tatsalardı böyle konuşmazlardı; bu sözleri söylemez ve vahiy inecek olsaydı, bizim başkanlarımıza ve yöneticilerimize inerdi, demezlerdi. Yoksa onlar gaybı mı biliyorlar?

أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ: **Yoksa mutlak güç sahibi ve çok bağışlayan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır (9)?** Ey resullerin en kamili! Yoksa Rabbinin nimetlerinin ve cömertliğinin anahtarları gaflet ve sapıklık denizine dalmış ve haktan uzaklaşmış kimselerin yanında mıdır ki Allah'ın işine karışıp istediklerine versinler ve istemediklerine vermesinler?! Nasıl olur da mülk ve melekûtunda yalnız ve bilgiye dayalı tasarruflarında hükümran olan Allah'a hükümlerini geçirirler?! O, hiç kimseye danışmadan ve kimseden yardım almadan istediğine çok çok verir.

أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ: **Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin hükümranlığı onların mıdır? Öyle ise sebeplere yapışarak yükselsinler (bakalım!) (10)** Eğer gök cisimleri, yeryüzündeki varlıklar ve dört unsurdan mürekkeb şeyler üzerinde tasarrufları olduğunu iddia ediyorlarsa, vahiy ve ilhamın, nüzul ve inzalin kaynağına ulaştıran merdivenleri tırmansınlar da dileyip seçtikleri kimselere vahiy getirsinler! Sonuç olarak şu zavallı kafirler Allah Teala'nın emrine ve kazası gereği hükmüne nasıl müdahale edecekler? Dolayısıyla nasıl olur da Allah'tan, fiillerinden ve hükümlerinden bahsetmeye cüret ederler? Zira O'nun güçlü kullarından hiçbiri O'nun fiillerini sorgulayamaz.

جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ: **Onlar, bozguna uğramış gruplardan ta oradaki bir ordudur (11).** Onlar son derece az bir topluluk olup Hz. Peygamber'e düşmanlıkları sebebiyle en uzak yerlere ve en yüksek yerlere yerleşmiş ve konumlanmışlardır. Onlar Allah'ın resullerine ve nebilerine karşı birleşmiş, güçlü ve çok sayıda olmalarına rağmen yenilip kökleri kesilmiş gruplarından birisidirler.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِۙ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ
لُوطٍ وَاَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِۜ اُو۬لٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾ اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ
فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ الأَيْكَةِ أُوْلَئِكَ الأَحْزَابُ: **Onlardan önce de Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da peygamberleri yalanlamışlardı. İşte onlar da (böyle) gruplardı (12, 13).** Onlardan önce kavmi Hz. Nûh'u yalanlamıştı. Çok kuvvetli ve kudretli olmalarına rağmen onların hepsini tufanda boğuverdik. Hz. Hûd'a büyüklenip inatçılık ettiklerinden dolayı Âd kavmini de şiddetli bir rüzgârla helak ettik. Sağlam ve güçlü bir devlete sahip olan ve bu yüzden Hz. Musa'ya karşı ilahlık davasında bulunan Firavun'u ve askerlerini denizde boğuverdik. Hz. Salih'e güç ve kudrette üstün gelen Semûd kavmini bir sesle yok ettik. Hz. Lût'a karşı Allah'ı ve hükümlerini inkarda çok ileri giden kavminin altını üstüne getirdik ve başlarına taş yağdırarak helak ettik. Hz. Şuayb'a karşı çıkan Eykeliler'in de kökünü kestik. İşte doğru yoldan sapan ve uzaklaşan kimseler resulleri yalanlayan, onlara karşı birleşen ve savaşan, fakat güç ve kudretlerine rağmen Bizim yardımımızla bozguna uğrayıp alçalan topluluklardır.

إِنْ كُلٌّ إِلاَّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ: Zikri geçen bu geçmiş ümmetlerden **her biri** zikredilen **peygamberleri yalanladı** ve bu yüzden **onları cezalandırmam hak oldu (14)**; o anda ve daha sonra çeşitli azap ve cezalarıma düçar olmaları hak oldu.

وَمَا يَنظُرُ هَؤُلاَءِ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ: **Bunlar da (müşrikler de) ancak (vakti gelince) asla geri kalmayacak korkunç bir ses bekliyorlar (15).** Sana inatçılık eden ve dinini, peygamberliğini ve kitabını yalanlayan kimseler İsrafil'in bizim iznimizle sûra üflemesini ve kendilerinin gebermelerini mi bekliyorlar? İşte onun vakti geldiğinde artık bir an dahi beklenmez. Bu ayet Allah'ın kazasının yerine gelmesindeki hız ve çabukluğa işaret etmektedir. Dolayısıyla onlara azabın isabet etme vakti geldiğinde azap onları hemen yakalar.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ
عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِۚ اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ
﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةًۜ كُلٌّ لَهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾

Mekkeli kafirler ceza gününün korkunçluğuna dair nitelendirmeleri işitince ve yine o gün insanların sağdakiler (*ashâb-ı yemîn*) ve soldakiler (*ashâb-ı şimâl*) olarak iki gruba ayrılacaklarını, her gruba işledikleri amellerin kayıtlı olduğu bir kitap verileceğini, herkesin kendi amelinden hesaba çekilip onlara göre karşılık göreceğini duyunca alaycı bir şekilde şöyle وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ: **dediler: "Ey Rabbimiz! Hesap gününden önce payımızı**, amel defterimizi ve payımıza düşen azabı **hemen ver (16)!"** Biz hesabı beklemeden payımıza düşen azaba razıyız!

Böyle söyleyip Hz. Peygamber ile alay etmeleri, onun sözlerine gülmeleri ve ona delilik isnad etmeleri sonrasında Allah Teala habibine onların kendisinin şanına yakışmayan bu hareketlerindeki kabalığa karşı sabretmesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: اصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ: Ey resullerin en kamili! **O cahillerin** sana ve senin hakkında **söylediklerine sabret.** Onların hezeyanlarına kulak asma. Onların boş ve çirkin sözlerinden dolayı üzülme. Senin yapman gereken, ey resullerin en kamili, kendini emredildiğin sabra alıştırman, sabrın gereğinden ayrılmaman, bizim onların şerrini senden uzaklaştırıncaya kadar kendini endişeyle ve onlarla çekişerek tüketmemen ve nefsinin vesveselerine aldırış etmemendir, ki böylece ilahî azara düçar olmayasın. وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ: **Kulumuz Davud'u** ve nefsini gereklerinden ve arzularından korumadığı için başına gelen ilahî ayıplamayı ve Allah'ın onu bir musibet ile imtihanını **hatırla.** Oysa **o,** nefsini Allah'ın haram kıldığı ve yasakladığı şeylerden koruma hususunda çok **güçlü** idi. **Hem** nasıl böyle olmasın ki zira o bütün hallerinde **Allah'a** ve O'nun rızasına **çokça yönelen bir kimse idi (17).**

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ: **Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye Biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Davud'un emrine verdik. Onların her biri Allah'a**

.... وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ

yönelmişti (18, 19). Davud'un Bize yönelişinin ve rızamıza düşkünlüğünün tamlığı sebebiyle lütuf ve cömertlik makamımızdan dağları onunla birlikte gittikleri yerlerde onun emrine ve hükmü altına verdik. Böylece dağlar onunla birlikte gece gündüz Allah'ı tesbih etti. Hz. Davud Rabbine meyledip yöneldiğinde, onun sevap ve fazileti artsın diye onunla birlikte dağlar da Allah'a meyledip yöneldi. Benzer şekilde kuşları da onun emrine verdik ve onun sözünü dinler kıldık. Kuşlar Hz. Davud'un emrine amade olarak avlusunda toplanmışlardı. Onlar da onunla birlikte tıpkı dağlar gibi gece gündüz Allah'ı tesbih ediyordu. Böylece hem Hz. Davud, hem dağlar ve hem de kuşlar sürekli Allah'a yöneliyor, O'nu şanına yakışmayan şeylerden tesbih ve takdis ediyordu.

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ: **Biz** kendisine olan cömertliğimizin ve lütfumuzun kemali sebebiyle **Davud'un** dünyevî **mülkünü güçlendirdik.** Onun insanlar üzerindeki hükümranlığını pekiştirdik ve kalplerine onun şeriatında belirlenen hududu aşmasınlar diye onun korkusunu attık. Böylece onlar onun haberdar olmasından korkarak sınırları aşmadılar. İnsanların ondan korkup çekinmesinin bir sebebi de şudur: İki adam onun yanında münakaşa etmiş, birisi diğerinin kendisinin ineğini haksız yere ve despotlukla gasbettiğini iddia etmiş, diğeri de bu iddiayı reddetmişti. İddia sahibinin bir delili yoktu. Biz Davud'a rüyasında hakkında şikayetçi olunan kişinin katline ve ineğin iddia sahibine verilmesine hükmetmesini gösterdik. Davud uykusundan uyanınca gördüğünü yalancı bir rüya olarak yorumladı, istiğfar etti ve tekrar uyudu. Ona aynı rüyayı tekrar gösterdik. Uyandı, istiğfar etti ve üçüncü kez uyudu. Ama aynı rüyayı üçüncü kez gördü. Böylece gördüğü rüyanın Allah tarafından olduğunu kesinkes anladı ve o şikayetçi olunan kimseyi kendisine ilham edilen hükmü yerine getirmek üzere öldürmeye karar verdi. Bunun üzerine o kişi, "Elinde bir delil olmadan beni öldürecek misin?" dedi. Cevaben Hz. Davud şöyle dedi: "Evet, Allah'a yemin olsun ki Allah'ın senin hakkındaki hükmünü infaz edeceğim." Adam Hz. Davud'un kararlığını görünce itiraf etmek zorunda kaldı ve şöyle dedi: "Acele etme ki söyleyeyim ey Allah'ın nebisi! Bu suçtan haksız ve yalan yere suçlanmadım. Bilakis bu iddia sahibinin babasını hile ile öldürdüm." Böylece Hz. Davud suçunu ikrar eden o kişiyi öldürdü. Bu olay üzerine insanların kalbinde onun korkusu büyüdü ve böylece onun

... وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِۢ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَۙ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوُ۫دَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَٓا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾

---

haberi olur korkusuyla bütün haram ve yasaklardan uzak durdular. İnsanlar şöyle derdi: "Her yaptığımızı bilir ve bilgisi ile hakkımızda hüküm verir." Bu da onu zahir ve cismanî saltanat yönünden desteklememiz ve takviye etmemizdir.

Batın ve hakikat yönünden ise وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ: **Ona hikmeti ve hak ile batılı ayıran söz yeteneği verdik (20).** Davud'a kendisi ile işlerin iç yüzü ile ilgili olarak tasarrufta bulunacağı, nübüvvet ve velayet ışığı ile eşyanın sırrına muttali olacağı sağlam hikmeti verdik. O bu hikmeti değerli atalarından miras almıştır. Yine o, kendisine hikmetli ve her şeyi çok iyi bilen Allah tarafından bir destek olarak verilmiştir. Hz. Davud'a insanlar arasında çıkan anlaşmazlıkları birini diğerine karşı kayırıp kollamaksızın adaletle çözebilme gücü verilmiştir. Bu da ilahî adalet gereği verilen hükmün açık olması, anlaşılmasına engel olacak kadar kısa ve sıkacak kadar uzun olmaması, tarafların zihninde hiçbir istifham bırakmaması ile gerçekleşir.

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ: **Sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı aşarak mabede girmişlerdi (21).** Ey resullerin en kamili şu haber sana ulaştı mı?: Allah'ın kendilerini görevlendirdiği iki melek anlaşmazlığa düşen iki insan kılığına girerek aralarında hükmetmesi için kardeşin Davud'a (a.s.) gelmişlerdi. Davud bu sırada adeti olduğu üzere ibadet maksadıyla ibadetgâhına kapanmıştı. O, günlerini bir günü ailesinin maişetine, bir günü insanlar arasındaki anlaşmazlıklar hakkında hüküm vermeye ve bir günü de ibadetgâhında Hakk'a yönelmek ve gizlice yakarmak üzere üç kısma ayırırdı. Kapısı kilitli ve nöbetçiler tarafından korunan ibadetgâhında iken iki melek, anlaşmazlığı olan iki insan kılığında kapıya dayandı. Bekçiler onlara engel olunca ibadetgâhı aştılar.

إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لاَ تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلاَ تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ: **Hani Davud'un yanına** kapıdan değil duvarın yarılması suretiyle **girmişlerdi de Davud ....**

إِنَّ هٰذَٓا اَخ۪ي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي
فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِه۪ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ
لَيَبْغ۪ي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَل۪يلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ
دَاوُ۫دُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ﴿٢٤﴾ ۩

alışılmadık yoldan yanına girmelerinden dolayı **onlardan korkmuştu. Onlar,** onun korkusunu giderdikten sonra tesellî ve teskin edici bir şekilde **"Sana geliş** biçimimizden **korkma! Biz,** aramızda hükmetmen için sana gelmiş **iki davacı tarafız. Birimiz diğerine haksızlık etmiş** ve saldırganlık yapmıştır. Ey adil hakim, **aramızda hakla**, yani adaletle **hükmet! Zulmetme** ve ilahî ölçüden ayrılma **ve** böylece **bize doğru yolu göster" dediler (22).**

Sonra da meselelerini anlatmaya başladılar. İçlerinden birisi şöyle dedi: إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ: **"Bu benim** dinde **kardeşimdir** ve tevhid ve yakîn yolculuğundaki yoldaşımdır. **Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken** haksızlıkla ve sınırı aşarak **'Onu da bana ver** de yüz koyunum olsun ve sana hiç koyun kalmasın' **dedi ve** sadece böyle söylemekle kalmayıp karşı koyamayacağım delillerle **tartışmada beni bastırdı (23)."**

Hz. Davud iddia sahibinin konuşmasını dinledikten ve hikayesini düşündükten sonra şikayet edilen kimseye sordu: "Onun hakkında öne sürdüğü iddiayı kabul ediyor musun?" O da, "Evet" dedi. Sonra iddia sahibine dönüp onun başına gelen haksızlık ve haddi aşmaya şaşırıp vukûu uzak bir ihtimal görerek şöyle dedi: قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ: **"Andolsun, senin koyununu** kötülüğü emreden nefsinin arzusunu yerine getirmek amacıyla **kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle** bu zalim **sana** açıkça **zulmetmiştir.** Böyle şeyler ilk senin başına geliyor sanmayasın. Bunu o kişinin yapması uzak bir ihtimal olarak da görme. Bilakis **esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman**

فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَۜ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُ۫دُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ
خَل۪يفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ
سَب۪يلِ اللّٰهِۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ
الْحِسَابِ۟ ﴿٢٦﴾

edip salih ameller işleyen ve Allah ile ortaklık yapan, O'nun tarafından belirlenen yolda adalet ve doğruluk üzere yürüyen **kimseler müstesna. Onlar da** bu dünyada gerçekten **pek azdır."** Sonra Hz. Davud şikayet olunan kimseye döndü ve onun itirafını dinledikten sonra ona şöyle dedi: "Eğer istediğin buysa, -onun burnuna işaret ederek- şurana vururuz." Bunun üzerine şikayet olunan kişi, "Ey hakim, sen bu vurulmaya daha layıksın!" dedi. Hz. Davud bakındı, ama hiç kimseyi göremedi. İşte o anda **Davud, bizim kendisini** işlediği günahla **imtihan ettiğimizi anladı. Hemen Rabbinden** o günah sebebiyle **bağışlanma diledi,** Allah'tan korkusundan ve işlediği günahtan dolayı pişman ve utanmış bir şekilde **eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi (24).**

فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ**: Biz de onun bu** günahını, bilakis bütün günahlarını Bize yönelişinde ve dönüşünde samimi olduğundan dolayı **bağışladık.** Hem nasıl olur da bağışlamayız?! Çünkü **şüphesiz** yakınlık ve izzet **katımızda onun için bir yakınlık** ve yücelik **ve** yakınlık makamlarından ve vuslat derecelerinden **dönüp geleceği güzel bir yer vardır (25).**

يَادَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعْ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ**: "Ey** bize pişmanlık ve ihlasla yönelen **Davud! Gerçekten Biz** beşeriyetinin kirinden temizledikten ve insanlığın sebebiyle sana ilişen şeyleri bağışladıktan sonra seni **yeryüzünde halife yaptık.** Orası kevn ve fesadın, çeşitli fitne ve inatçılıkların mahalli olduğundan orada Bizim yerimize halife olarak geçmek senin hakkındır. Anlaşmazlığa düştüğünde veya kafaları karıştığında gelip senden hüküm isteyen **insanlar arasında** ifrat ve tefrite meyletmeden sana kitabımızda açıkça ………..

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلاًۜ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِۜ ﴿٢٧﴾

bildirildiği veya ondan zımnen istinbat ettiğin gibi **hak ile hüküm ver.** Hüküm verirken ve insanlar arasındaki anlaşmazları çözerken **nefis arzusuna uyma.** Yani bütün hükümlerinde kitabımıza dönmeli, hiçbir halde nefsinin meylettiğine, kendi görüşünün gerektirdiğine ve eğer Allah'ın kitabındaki hükme muhalif ise kalbinin arzuladığına meyletmemelisin. Sana bunu yasakladıktan sonra dahi söz konusu şeylere meyledersen, onlar **seni** O'nun tevhidine ulaştıran ve adalet ve doğruluğa dayanan **Allah yolundan saptırır.** Doğruluk ve adalet ışıkları ile üzerlerine tecellî ettiği bütün varlıkların arşları üzerine kurulmuş, her şeyin kendisine muhtaç olduğu ve bir olan **Allah'ın yolundan sapanlar için** Allah'a döndükleri ve amel defterlerinin arz edildiği günde **hesap gününü unutmaları**, yani aslî fıtratlarını ve Allah'la yaptıkları sözleşmeyi unutmaları, Allah'ın diriliş ve ceza günü amellerini paklayacağını inkar etmeleri ve ahireti ve uhrevî şeylere inanmaktan sapmaları **sebebiyle şiddetli bir azap vardır (26).**"

Hem nasıl olur da ölüleri diriltmeyiz ve imtihan yurdunda işledikleri amellerinden dolayı onları hesaba çekmeyiz?! Oysa وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلاً ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ: **Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu inkar edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay inkar edenlerin haline (27)!** Biz göğü ve onda bulunan her şeyi ve herkesi, yeryüzünü ve onda bulunan her şeyi ve herkesi, yeryüzünün üstünde ve göğün altındaki mürekkeb varlıkları onları ortaya çıkarmayı gerektiren hikmetin gerektirdiği fayda olmaksızın boş yere yaratmadık. Zira Biz boş şeylerle uğraşan ve oyun peşinde koşanlar değiliz. Bu yüzden fiillerimize anlamsızlık ve hikmetsizlik nispet edilmesi şanımıza yakışmaz. Böyle düşünmek alîm ve hakîm olan Allah'ı inkar eden, O'na inanmaktan yüz çeviren ve birliğini inkar eden kimselerin harcıdır. İşte onlar böyle düşündüklerinden azabın en kötüsüne ve cezanın en çetinine müstehak olmuşlardır. Onlar cehennemin en korkunç yerlerinde azap göreceklerdir.

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْاَرْضِۘ اَمْ نَجْعَلُ
الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ
اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُ۫دَ سُلَيْمٰنَۜ نِعْمَ الْعَبْدُۜ اِنَّهُٓ اَوَّابٌۜ ﴿٣٠﴾

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ: **Yoksa biz iman edip salih ameller işleyenleri yeryüzünde fesad çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allah'a karşı gelmekten sakınanları yoldan çıkan arsızlar gibi mi tutacağız (28)?** Onlar cahillikleri ve kafasızlıkları sebebiyle hidayet ve iman erbabı ile sapıklık ve azgınlık ehlinin mertebesini eşit kılacağımızı sanırlar. Yine onlar Allah'tan korkan ve bağışlanan kimseler ile gaflet ve heva ehlinin, lezzet ve şehvetlerin peşinden koşarak sapıklık vadilerine dalmış kimselerin eşit olacağına inanırlar.

Sonra Allah Teala habibine öğüt ve uyarı yollu olarak şöyle demiştir: كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ : Bu Kur'an, **akıl sahipleri ayetlerini düşünsün ve öğüt alsın diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır (29).** Kur'an önceki ilahî kitapların içerdiği faydaları ve daha fazlasını içeren bir kitaptır. Biz o kitabı, bütün varlık mertebelerini kapsayan sana, sana ve inananlardan sana uyan kimselere olan yüce cömertlik makamımızdan verdik. O kitap emirlerine sarılan, yasaklarından kaçınan, tevhide, izafetleri ortadan kaldırmaya, Hakk'ın sıfatları ve ahlakı ile ahlaklanmaya, güzel isimlerinin gerekleri ile muttasıf olmaya götüren sembol ve işaretlerini çözen kimseler için çok hayırlı ve bereketlidir. Biz o kitabı düşünen kimseler onun ayet-i kerimelerinin deyimleri, bediî terkiplerinin dizilişi, eserleri tecellîlere uygun olarak ortaya çıkan isim ve sıfatların hallerine göre zat denizinden sızan şaşırtıcı manalar taşması üzerinde düşünsünler ve sonra da varlıkların hakikatlerini, kevn ve fesad alemindeki varlıkların özlerini arayan ve kabuklarından yüz çeviren kimseler ders ve öğüt alsın diye indirdik.

Biz hilafet hil'atı ile şereflendirdikten sonra وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ: **Davud'a** kendisinin yerine geçecek, mülk ve hilafetine varis olacak, namını koruyacak ve dininin merasim ve adetlerini ihya

اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُۙ ﴿٣١﴾ فَقَالَ اِنّ۪ٓي اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ
ذِكْرِ رَبّ۪يۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّۜ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

---

edecek **Süleyman'ı bağışladık. O** Süleyman **ne güzel kuldu!** Çünkü yanımızda makbul, huzurumuzda yakınlaştırılmış ve katımızda değer görmüş biririsiydi. Hem böyle nasıl olmasın ki **şüphesiz o,** samimiyetle ve tam bir tevekkülle bütün vakitlerinde ve hallerinde bize **çok yönelen** ve sığınan **bir kimse idi (30).**

Süleyman'ın Bize yönelişindeki kemal ve ihlasını anlat ey resullerin en kamili! إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ: **Hani ona akşam üstü bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağının üzerinde duran çalımlı ve soylu atlar sunulmuştu (31).** Hz. Süleyman'a bir savaşa gitmeye hazırlandığı, tahtına oturmuş savaş için askerleri ve savaş hazırlıklarını denetlediği bir akşam vaktinde binicisi istediğinde çok hızlı bir şekilde sağa veya sola manevra yapabilen atlar arz olundu. Bu ma-nevra kabiliyeti cengaverlerin atlarda aradığı en değerli özelliklerdendir. Zira süvariler vuruşma anında atını manevra yaptırmaya çok ihtiyaç duymaktadır. Hz. Süleyman'a sunulan atların bir diğer özelliği de hızlı koşmalarıdır.

Söz konusu olay şöyle gerçekleşmiştir: Hz. Süleyman bir gün öğle ibadetini ve virdini ifa ettikten sonra o gün çıkacağı sefer için gerekli harp malzemelerini hazırlamak maksadıyla tahtına oturmuştu. İşte o sırada kendisine atların gösterilmesini emretti. Atlara olan ilgisi ve meyli kendisini ikindi ibadetinden alıkoydu. Hatırladığında ise Güneş batmıştı. Bu yüzden ömründe hiç üzülmediği kadar derinden üzüldü.

Üzüntüsünün şiddetinden ve kendisini kınayarak فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ رُدُّوهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ: **"Gerçekten ben malı** ve atları Allah'a yaklaştıran şeyler olarak **öylesine sevmişim ki Rabbimi anmaktan** beni alıkoydu. **Öyle ki** Güneş **gözden kayboldu** ve Güneş'in batışından önceki ibadetimi kaçırdım." Gaflet sebebiyle olan olduktan sonra, Süleyman telafi için seğirtti ve kendisini gaflete düşüren şeyin kökünü kesmeye başladı. Böylece adamlarına **"Onları bana geri getirin"** dedi. Atlar gelince Süleyman eline keskin bir kılıç aldı ve onunla **bacaklarını ve boyunlarını okşamaya**

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّه۪ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾

başladı (32, 33). Yani atların ayaklarını ve başlarını kesmeye başladı. Bundan maksadı kalbinden atlara duyduğu sevgiyi kazımak ve onları Rabbinin rızasını kazanmak ve kaçırdığı ibadetini telafi etmek maskadıyla tasadduk etmekti.

Hz. Ali'den (kerremallâhhu vechehû) şöyle rivayet edilmiştir: **"Onları bana geri getirin"** ayetinde geçen "hâ" zamiri Güneş'e râcidir. Bu durumda anlam şöyle olur: Hz. Süleyman Güneş'ten sorumlu meleklere, Allah'ın kendisine izni ve vahyi ile, battıktan sonra Güneş'i geri döndürmelerini emretmiştir. Böylece Hz. Süleyman kaçırdığı ikindi ibadetini telafi etmiştir. Bu da Allah'ın Hz. Süleyman'a bir ikramıdır.

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ: **Andolsun Biz Süleyman'ı imtihan ettik (34).** Süleyman Bizim katımızda değerli ve övülen birisi olmakla birlikte onu büyük bir imtihana tâbi tuttuk. Bu da ailesinden birisinin işlediği bir suç sebebiyle ondan mülkünü ve hükümdarlığını almak şeklinde oldu. Hz. Süleyman Cezair'deki Saydûn şehrine saldırdı, kralını öldürdü ve kızı Cerâde'yi esir aldı.[1] Cerâde çok güzel bir kadındı. Hz. Süleyman onun güzelliğinden hoşlandı ve onunla evlendi. Hz. Süleyman Cerâde'yi diğer hanımlarından daha çok sevdi. Ama Cerâde'nin, babasına olan üzüntüsü sebebiyle gözünün yaşı kurumuyordu. Bunun üzerine Hz. Süleyman şeytanlarına Cerâde için babasının bir suretini yaptırdı. Kadın hizmetçileriyle birlikte babasının suretinin yanına gidiyor ve ona secde ediyordu. Zira kız babasının sağlığında ve krallığında da ona secde ediyordu.

Bu kırk gün böyle devam etti. Ancak durumu Âsaf bin Berhiyâ farketti ve Hz. Süleyman'a haber verdi. Hz. Süleyman sureti kırdı, kadını ve hizmetçileri dövdü. Sonra ağlayarak, üzülerek ve Rabbinden utanarak başını alıp çöle gitti. Hz. Süleyman adet olarak tuvalete girdiğinde üzerinde mülkü olan yüzüğünü Emine adlı cariyesine emanet ederdi. Yine bir gün Hz. Süleyman cariyeye yüzüğünü verdi. O sırada adı Sahr olan bir şeytan Hz. Süleyman'ın suretine girdi, gelip yüzüğü Emine'den istedi ve aldı. Sonra yüzüğü parmağına taktı ve Hz. Süleyman'ın tahtına oturdu. İnsanlar etrafına toplandı ve o da onlara hükmetti. Şeytanın .....

---

[1] Bu, tamamen uydurma bir israiliyyattır. Fahreddin Razi tefsirinde bu kıssa hakkında güzel bir değerlendirme yapmıştır.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِى وَهَبْ لِى مُلْكًا لَا يَنْبَغِى لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِىۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾

hükmü Hz. Süleyman'ın mülkündeki her şeye geçmekle birlikte hanımlarına geçmiyordu. Hz. Süleyman kıyafetini ve saltanatını değiştirdi, Emine'ye gidip yüzüğünü istedi. Emine onu tanımadı ve kovdu. Böylece Hz. Süleyman kendisinin bir imtihana tâbi tutulduğunu anladı. Evlerin etrafında dönüp el-avuç açtı. Kırk gün, yani evinde surete tapıldığı gün kadar böyle geçti.

Bu süre geçtikten sonra şeytan Hz. Süleyman'ın kürsüsünden uçup yüzüğü denize attı. Yüzüğü bir balık yuttu ve o balık Allah'ın yazgısı ve Süleyman'a fazl ve ihsanı ile Süleyman'ın eline geçti. Süleyman balığın karnını yardı ve yüzüğü bulup parmağına taktı. Tekrar kral oldu ve Allah Teala'nın haber verdiği gibi secdeye kapandı ve Allah'a yakararak yöneldi. Hz. Süleyman'ı kendi rızası ile evinde Bizden başkasına ibadet edilmesi olan büyük imtihanla sınadıktan ve bu sebeple onu, yüzüğü kaybetmesi vasıtasıyla krallığından uzaklaştırarak cezalandırdıktan sonra **tahtına bir ceset bıraktık.** Onun yerine tahtına başkasını oturttuk. O başkası ise gerçek olmayan bir put ve suretti. Onu imtihan ettikten **sonra tövbe edip** samimi bir şekilde ve yakararak **Bize yöneldi (34).** Biz de onun tevbesini inayetimiz sebebiyle kabul ettik.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ: Böylece Süleyman niyazında, **"Ey Rabbim!** Ey beni lütfu ve cömertliği ile yetiştiren ve yaratıklarından hiçbirine vermediğini bana ihsan eden Rabbim! **Benim** günahımı **bağışla** ve sürçmemi rahmetinin ve cömertliğinin genişliği ile affet. Beni bağışladıktan ve günahımı affettikten sonra ihsan **ve** cömertliğin gereği **bana** daha önce verdiğin gibi yine **hükümranlık ver.** Zira hükümranlığı **benden sonra bir başkasına vermen uygun olmaz** ve bu Senin şanına yakışmaz. Çünkü Senin fazlını döndürecek ve ihsanına engel olacak kimse yoktur. **Şüphesiz Sen çok bahşedicisin!** Sen karşılıksız ve beklentisiz ihsanda bulunansın. Senden başka veren ve ihsan eden yoktur" **dedi (35).** Bize yöneldikten ve boyun eğerek yakardıktan sonra ona mülkünü geri verdik ve hükümranlığını eskisi gibi yürüttük.

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِى بِاَمْرِهِ رُخَٓاءً حَيْثُ اَصَابَۙ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّٓاءٍ
وَغَوَّاصٍۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِى الْاَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هٰذَا عَطَٓاؤُ۬نَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ
بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ: **Biz de rüzgârı onun buyruğuna verdik. Rüzgâr, onun emriyle dilediği yere hafif hafif eserdi (36).** Hz. Süleyman'ı cezalandırdıktan sonra rüzgârı ona amade kıldık. Onun hükümranlığı altında hafifçe ve depreşmeden, binicisini yormadan eserdi. Yine rüzgâr Hz. Süleyman nereye ve hangi tarafa dilerse oraya ve o yöne eserdi.

وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ: **Bina ustası olan ve dalgıçlık yapan her bir şeytanı, bukağılara bağlı olarak, diğerlerini de onun emrine verdik (37, 38).** Süleyman'ın emrine şeytanları da verdik ve onları ona boyun eğdirdik. Onlardan bir kısmı Süleyman'a insanların yapmaya güç yetiremeyeceği acaip binalar, sağlam ve korunaklı saraylar, muhkem kaleler yapardı. Şeytanlardan bir kısmı da Süleyman için denizin derinliklerine dalar ve oradan sayılamayacak kadar çok nefis inciler çıkarırdı. Onlardan diğer bir kısmı da isyankardı. Biz de onları Süleyman'ın emri ve hükümranlığı gereğince zincire vurup hapsettik.

Sonra Allah Teala Süleyman'a olan nimetini zikrederek ve Kendisinin yüceliğini hatırlatarak şöyle buyurur: هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ: **"İşte bu** zikredilen geçmişteki hükümranlık, hilafet ve amade kılmalar **bizim** nebiliğe ve halifeliğe seçtiğimiz kişi olan sana **ihsanımızdır. Artık sen de hesapsızca** ondan **istediğine ver** ve hak edenlerin hakkını gözet **yahut** onu kendin için **tut (39)** ve ondan kimseye verme." Yani verip vermemekte özgürsün. Seni bu konuda hesaba çekecek kimse yoktur. Zira ondan sorumlu olan sensin.

Süleyman nasıl olur da kendisine verdiğimiz şeylerin durumunu Bize ısmarlamaz?! وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ: Zira **onun için katımızda** ve huzurumuzun izzet sahasında **bir yakınlık**, yani Bize ulaşma derecelerinden yakın bir derece **ve dönüp geleceği güzel bir yer,** yani

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا اَيُّوبَۢ اِذْ نَادٰى رَبَّهُۥ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَۚ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

tevhid makamına sağlamca yerleşmek ve kabul makamında yakınlık **vardır (40).**

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ: Ey resullerin en kamili! **Kulumuz Eyyûb'u da an.** O, ibn Ays bin İshâk'tır ve hanımı Liyâ bintü Ya'kûb'dur. Allah Teala Eyyûb'u "kulu*muz*" buyurarak Kendisine nispet etmiştir. Zira Allah Eyyûb'dan kamil mânâda razıdır ve ona karşı çok lütufkârdır. Çünkü Hz. Eyyûb Allah'ın nimetlerine şükrettiği gibi kendisi hakkında yazdığı kaza ve belalara da sabretmiş, hem sevinç hem de sıkıntı anında ihlasından hiç taviz vermemiştir. Ey resullerin en kamili! Kardeşin Eyyûb'un sabrını ve bize yönelişindeki samimiyet ve ihlasını senin ümmetinden öğüt ve ibret alacaklara anlat ki onun kıssasından öğüt alsınlar ve onun sabrından ve işini Allah'a ısmarlama ve O'na teslim olma makamındaki sağlamlığından kendilerine ahlakî örnek çıkarsınlar. **Hani o** kendisini korku ve ümit arasında olmakla ve çeşitli ihsanlarla eğiten ve büyüten **Rabbine,** sabrının kemalinden ve Rabbinin kazası ile başına gelenlere karşı sabır ve vakarının kemalinden dolayı, Rabbine sığınmaya ve yakarmaya mecbur kaldığında**"Şeytan bana bir dert ve azap dokundurdu" diye seslenmişti (41).** Yani şeytan bana üfledi ve nefesi bedenimin her tarafını kuşattı, öyle ki bedenimde onun nefesinin uğursuzluğundan zarar görmeyen hiçbir organım kalmadı; bütün bedenime şiddetli, acı verici ve rahatsız edici bir azap saplandı. Düşmanların saldırısına ve binbir türlü bela ve meşakkate düçar olmam sebebiyle Sana içimi döküp dert yanmaya mecbur kaldım, Efendim. Ben Senin kulunum ve elimden geldiğince Senin ahdine sadık kalmaya çalışıyorum. Ancak Senin yardımınla bu işin üstesinden gelebilirim ve Senden başka güvendiğim yok. Rahmetinin genişliği ile bana merhamet et. Zira Senden başka rahmet edecek ve yardım edecek kimse yoktur.

Eyyûb Bizden böylece yardım isteyip duasının icabet ve kabul görmesi için yakardıktan sonra katımızdan ona inayet ulaştı ve onu rahmet ve ihsan kuşattı. Biz ona bu durumu şöyle ilham ettik: ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ: **"Ayağını** yere **vur!"** Eyyûb bu bağlayıcı emri ....

وَوَهَبْنَا لَهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا
فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

yerine getirince bir pınar kaynadı. Sonra ona ne yapacağını göstermek için **"İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su" dedik (42).** Eyyûb o suyla yıkanarak serinleyecek ve rahatlayacak, ateş unsurundan yaratılmış olan düşmanı şeytanın nefesinin uğursuzluğundan bedeninin dışına ilişen sıcaklık kaybolacaktı. O sudan içtiğinde ise şeytanın nefesinin uğursuzluğu sebebiyle bedenindeki salgıların dengesinin bozulması neticesinde mizacının fesadından kaynaklanan iç hastalığı iyileşecekti.

Eyyûb bu talimatımıza uyarak o suyla yıkanmak ve ondan içmek suretiyle bedeninin hem dış hem de iç kısmı iyileştikten ve böylece inayetimizle sağlık ve temizliğe kavuştuktan sonra Bize hamd ve şükrederek, yalvarıp yakararak secdeye kapandı. Biz de ona karşı olan lütufkârlığımızı ve inayetimizi tamamlamak maksadıyla وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ: **Tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere, ona ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahşettik (43).** Eyyûb'a üzerlerine çatı çökmesi sebebiyle ölen bütün çocuklarını bağışladık. İlave olarak ailesi ile birlikte ailesi kadarını verdik. Bunu da, onu imtihan ettikten sonra, ona olan merhametimizin bir alameti olarak, ayrıca onun kıssasından öğüt alacak ve onun ahlakı ile bezenecek, böylece onun kazandığını kazanacak akıllı kimselere ibret ve ders olsun diye yaptık.

Eyyûb'u iyileştirdikten, ailesini ve malını fazlasıyla iade ettikten sonra, ona ikinci bir emirle hastalığı sırasında ettiği yemini ve verdiği sözü yerine getirmesini emrettik. Çünkü hanımı Liyâ yahut Rahmet bintü İfrâîm bin Yûsuf bir işi sebebiyle bir yere gitmiş ve gecikmişti. Bunun üzerine Eyyûb, "Hastalığımdan kurtulup iyileşirsem sana yüz değnek vuracağım!" demişti.

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ: Ona şöyle dedik: **"Ettiğin yeminin için eline** yüz daldan oluşan **bir demet al ve onunla** yüz dalın etkisi kendisine ulaşacak şekilde hanımına bir kez **vur, yeminini bozma."** Biz bu kadarı ile yeminini yerine getirdiğine hükmedeceğiz. Bu hafifletme sana ve hanımına olan inayetimiz

sebebiyledir. Bu uygulama, şeriatların hadlerinde şimdiye kadar geçerli olan bir ruhsat olagelmiştir.

Biz Eyyûb'un derdini nasıl olur da gidermeyiz, ona iyilik yapmayız ve onu en güzel biçimde mükafatlandırmayız?! Çünkü **gerçekten biz Eyyûb'u** malı, çocukları ve bedeni ile ilgili olarak başına yağıp üşüşen bütün belalara **sabreden** bir kul **olarak bulduk.** Sabırlı, endişesiz ve işini bize teslim eden Eyyûb **ne güzel bir kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse (44)** iken nasıl sabırsızlanıp endişe edebilirdi?! O Bizde fena ve Bizimle beka bulmak için bütün vakit ve hallerinde Bize yönelirdi.

Rivayet edildiğine göre Hz. Eyyûb varlıklı ve çok müreffeh bir hayatı olan kimseydi. Dünya malının her türüne sahipti. Bununla birlikte o şükreden, rıza gösteren ve Allah yolunda ve Allah rızasını kazanmak için fakirlere yardım eden bir kimseydi. Eyyûb Allah'ın nimetlerine şükretmede ve kereminin hukukunu gözetmede ileri gidince İblis onu kıskandı ve Allah'a şöyle yakardı: "Kulun Eyyûb'a baktım da ona çokça nimet vermişsin, o da şükredip duruyor. Ama onu fakirlikle imtihan edecek olsan böyle olmaz." Buna cevaben Allah Teala şöyle buyurur: "Ey melun! Hadi bakalım seni onun malına musallat ettim." İblis bunun üzerine ifritlerine der ki: "Hanginiz onun malını telef etmeye daha çok muktedirdir?" Onlardan birisi kalkar ve bir ateş fırtınasına dönüşüp Hz. Eyyûb'un develerini ve yanlarındaki hayvanlarını yakar. İfritlerden bir diğeri de Hz. Eyyûb'un koyunlarına ve çobanlarına bir çığlık atar ve hepsi bir seferde oracıkta can verir. Bir başka ifrit Hz. Eyyûb'un ekinlerine bir kasırga getirir ve onları kökünden koparıp götürür, geriye hiçbir şey kalmaz. İblis bir çoban ve bir diğer ifrit de bir çiftçi kılığına girer ve namaz kılmakta olan Hz. Eyyûb'a gelip derler ki: "Bir ateş geldi develerini ve yanlarındaki diğer hayvanları yaktı. Koyun sürüne bir şeytan bağırdı, hepsi birden öldü. Ekinine rüzgâr vurdu ve kökünden söktü, sanki hiç yokmuş gibi bir hale dönüştürdü." Hz. Eyyûb şöyle cevap verir: "Allah'a hamdolsun. Onlar Allah'ın bana ödünç verdiği Kendi malıdır ve onların asıl sahibi O'dur. Eskiden beri kendimi ve malımı Allah'ın kazasına alıştırmışımdır." Böylece şeytan bu yolla Hz. Eyyûb'a zarar vermekten ümidini keser ve şöyle der: "İlahî, sen ona çok çocuk verdin, o da onların hatırına Sana şükretti. Beni çocuklarına bir musallat etsen. Çünkü çocuklarla yapılan imtihan en çetin imtihanlarındandır. Bu imtihana hiçbir insan sabredemez." Allah, "Evet" dedi.

Melun şeytan Hz. Eyyûb'un çocuklarına vardığında bir sarayda bir öğretmenin yanında toplanmışlardı. Şeytan sarayı sallaya sallaya tepelerine yıktı ve hepsini bir seferde öldürdü. Sonra melun şeytan öğretmenlerinin kılığına girip feryad ü figan ederek ve ah ü vah ederek Hz. Eyyûb'a geldi ve dedi ki: "Çocuklarını bir görseydin…Nasıl azap çektiler ve tersyüz oldular…Kanları beyinleri akmış, karınları yarılmış, iç organları sağa sola saçılmıştı..." Hz. Eyyûb, "Ah anam beni doğurmasaydı!" dedi ve bayıldı. Sonra ayılıp kendine geldiğinde üzüntüsünden hemen tevbe istiğfar etti. Böylece melun şeytan bundan da eli boş ve ümidini kesmiş olarak döndü. Dedi ki: "İlahî, Eyyûb aleyhisselam malını ve çocuklarını helak etmene sabretti ve Sana yönelmeye devam etti, çünkü ona beden sağlığı verdin. Beni bir de bedenine musallat eder misin?" Allah Teala, "Seni dili ve kalbi dışında onun bedenine musallat ettim" dedi. Böylece şeytan Hz. Eyyûb'a geldi ve onu secde halinde buldu. Kulağının deliğine bir nefes üfledi ve ondan Hz. Eyyûb'un bedeni sanki yanıp tutuştu. Başından ayaklarına kadar vücudunun her yerinde koyunların kuyruğu gibi siğil çıktı. Sonra vücuduna bir kaşıntı arız oldu. Kaşıya kaşıya her tarafı yara bere oldu ve eti kötü kokuştu. Ahali onu köyden kovdu ve hanımı Rahime dışındaki yakınları ve akrabaları onu terketti. Şeytan Rahime'nin karşısına bir adam suretine girerek çıktı ve dedi ki: "Kocan nerede? Kocan şu yaralarını kaşıyan ve bedeninde kurtçuklar gezişen kimse değil midir? Rahime bu sözleri işitince, bu sözlerin adam kılığındaki şeytandan üzüntüsü sebebiyle sadır olduğunu zannetti. Sonra şeytan Rahime'yi kandırmak için mal ve mülkünden bahsetti. Sonra bir kuzu getirdi ve ona dedi ki: "Bu kuzuyu Eyyûb aleyhisselama götür, bana kurban olarak kessin de iyileşsin." Böylece hanımı kuzuyla bağırarak Hz. Eyyûb'un yanına gelir: "Ey Eyyûb! Rabbin sana daha ne kadar malla, çocukla ve güzel yüzle azap edecek?! Kes şunu da kurtul!" Bunun üzerine Hz. Eyyûb şöyle dedi: "Onu sana Allah'ın düşmanı verdi ve sana üfürdü. Soruyorum sana, arkasından ağladığın malı, çocuğu ve sağlığı bana kim verdi?" Hanımı, "Allah verdi" dedi. "Bizi onlarla kaç yıl faydalandırdı?" diye sordu Hz. Eyyûb. Hanımı, "Seksen yıl" dedi. "Bizi kaç yıldır imtihan ediyor?" diye sordu Hz. Eyyûb. "Yedi yıl ve birkaç ay" dedi hanımı. Bunun üzerine Hz. Eyyûb şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana ki seksen yıl yaşadığımız bolluğa karşılık bu imtihana seksen yıl sabredemedin! Allah'tan utanmaz mısın? Bana Allah'ın düşmanına kurban kesmemi söyledin, ……...

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُو۬لِي الْاَيْدٖي وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِۚ ﴿٤٦﴾

öyle mi? Bugünden sonra senin elinden bir şey yemeyeceğim. Benden uzaklaş ve beni Rabbimle başbaşa bırak." Hz. Eyyûb'un hanımı gidince ve Eyyûb yanında ne yiyecek, ne içecek ve ne de bir arkadaş olmadığını görünce Efendisine derdini açmak zorunda kaldı ve secdeye kapanıp haykırarak ve yakararak şöyle dedi: **"Şeytan bana bir dert ve azap dokundurdu."** İşte o an hâtiften bir ses işitti: "Başını kaldır, duanı kabul ettim." Hz. Eyyûb başını kaldırdı ve kendisine Rabbi tarafından ayağını yere vurması, çıkan soğuk suyla yıkanması ve ondan içmesi vahyedildi.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُوْلِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ: Ey resullerin en kamili! Senin ataların olan **güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim'i,** oğlu **İshak'ı ve** torunu **Yakub'u da an (45).** Onların güzel hayat hikayelerinden ve övgüye değer hasletlerinden bahset ki müminler işitip onların halinden öğüt ve ibret alsınlar, onların izinden gitsinler. Çünkü zikri geçen bu peygamberler ibadetle ilgili olarak kuvvet sahibi ve dinin merasimleri ve yakînin işaretleri ile ilgili olarak basiret ve derin anlayış sahibi kimselerdir. Yine onlar tevhid makamında sağlam bir yere sahiptirler, tecrid ve tefrid makamının derecelerine ulaşmışlardır.

Onlardan sonra gelen ve yaşayan kimselerin onları izlemesi, davranış ve ahlaklarını örnek ve rehber alması, vasıflarına bürünmesi şarttır. Ancak bu şekilde onların elde ettiği marifetleri, mükaşefe ve müşahedeleri elde edebilirler. Zira onlar tevhid ashabının nümune şahsiyetleri ve şuhûd erbabının seçkinleridir. Hem onlar nasıl böyle olmaz?! Zira **إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ: Biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlaslı kimseler kıldık (46).** Biz onları kendilerine olan cömertlik makamımızdan insanlık bağlarının bulanıklığından durulmuş ve paklanmış bir hasletle ve lâhûtîlik mertebesine ulaşmaya engel olan beşerî şehevî kuvvelerin gerektirdiği lekeden arınmış bir nitelikle has kimseler kıldık. Âgâh olunuz, bu, lâhûtîlik metrebesi olan ahiret yurdunu hep hatırda tutmaktır. Lâhûtîlik mertebesi ise tevhid makamına iyice yerleşmek ve zâtî birliğin sırlarını keşfetmek ve

وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ
وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ لِلْمُتَّق۪ينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً
لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾

bu birliğin çokluğu gerektiren isim ve sıfatlar elbisesinde sereyan ettiğini ve dolaştığını kavramaktır.

Sonuç itibarı ile وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ: **Şüphesiz onlar, Bizim katımızda** tevhid ve yakîn sırlarının kendilerine açıklanacağı seçkin, salih ve **hayırlı** kişiler ve peygamberlik yükünü omuzlamak için **seçilmiş kimselerdendir (47).** Yani onlar, din yolunda ve yakîn mertebesinde hayrın peşinden koşan yüce peygamberlerdir.

وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ: Ey resullerin en kamili! Halil İbrahim'in oğlu olan deden **İsmail'i** ve onun sabrını, Allah'a bağlılığını ve teslimiyet makamındaki sağlamlığını, yine henüz büluğ çağına girmemiş olmamasına rağmen Allah'ın kendisi hakkındaki yazgısına razı oluşunu da an. Ayrıca, İbn Ahtûb olan ve Hz. İlyâs'ın yerine İsrailoğulları'nın başına geçirdiği ve sonra peygamber olan **el-Yesa'ı ve Zülkifl'i de an.** Zülkifl, el-Yesa'ın amcazadesi yahut Eyyûb'un oğlu Bişr'dir. İsrailoğulları'ndan kaçıp kendisine sığınan yüz kişiyi ağırladığı ve onların ihtiyaçlarını karşıladığı için ona kefalet eden ve masraflarını karşılayan anlamına gelen "Zülkifl" lakabının verildiği söylenmiştir. **Onların her biri iyi kimselerdi (48).** Adı geçen bütün bu peygamberler hayırlı kimselerdendir, ilmimiz hazretinde ve kaza levhimizde iyiler arasında kayıtlıdırlar.

هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ: **Bu bir öğüttür. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için elbette güzel bir dönüş yeri, kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (49, 50).** O güvenilir ve değerli kimseleri hatırlatmak babından olan sana okunan emrimiz güzel bir anma ve değerli bir kaydetme ve onlar için bir kemaldir. Onları anmamızın ve sana da onları yad etmeni emretmemizin sebebi, onların kadrinin yüceliğine ve şanlarının büyüklüğüne işaret etmektir. Yasaklarımızdan sakınan, emirlerimizi yerine getiren, hoşnutluğumuzu arayan, öfkemizden ve intikamımızdan sakınan kimseler için Bizim katımızda güzel bir dönüş yeri ve civarımızın ....

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾

---

eşiğinde ve kabulümüzün izzet sahasında hayırlı bir makam vardır. İşte bu dönüş yeri de Adn cennetleridir. Adn cenneti ise zâtî birliğe yakınlık derecelerinden, ve keşf ve iyan erbabına olan şuhudî tecellîlerin yenilenmesinden ibarettir. Bedensel kuvvelerinin isteklerinden ve hevalarının arzularından sakınmalarının ve Mevla'ya yönelişlerindeki ihlaslarının kemalinden ötürü hem cennetlerin hem de Allah'a yakınlık ve ulaşma derecelerinin yolları onlara ardına kadar açılmış, yani onlar için açık ve aşikar olmuştur. Böylece onlar hiçbir engel ve örtü olmaksızın o cennetlere ve makamlara her kapıdan girerler.

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ: **Onlar orada koltuklara yaslanmış olarak pek çok meyveler ve içecekler isterler (51).** Onlar oraya girdikten sonra, kabul koltuklarına ve ihlas döşeklerine kurulurlar. Orada onlar için kalplerinin arzuladığı rahamût hazretinden kaynayan sevgi tecellîlerinin yenilenmesi ile yenilenen marifetler vardır. Çünkü onlar orada ilmen, aynen ve hakkan lezzet aldıkları şeylerin her türünü isterler. Hakk'ın şarabından içerler, ancak doyup kanmazlar.

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ: **Yanlarında gözlerini kendilerinden ayırmayan yaşıt eşler vardır(52).** Onların tevhid yolculuğundaki makbul amelleri, razı olunan halleri ve yüce makamları cennette yanlarında bakire ve bir başkasına bakmayan eşler suretine girer. O eşlerin hepsi gençtir ve yaşları aynıdır. Onlarda küçüklük yahut büyüklük yönünden kusur teşkil eden bir hal yoktur. Bilakis hepsi letafet ve itidal yönünden tamdır. Zira cennetteki her şey itidal bakımından kamildir.

Onlar oraya yerleştikten ve nimetleriyle müreffeh olduktan sonra onlara Hak tarafından bir iyilik ve teşvik olarak denir ki: هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ: **İşte bu** önünüzdeki kalıcı refah ve sürekli lezzet, **hesap günü için size** ilahî kitaplar ve resuller tarafından **vaad edilenlerdir (53).** Bu nimetlere ancak hesaptan sonra ulaşılabilir.

Sonra Allah Teala nimet verme ve intikam alma kudretinin kemalini göstermek için şöyle buyurur: إِنَّ هَذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ: **İşte bu ...**

هٰذَاۜ وَاِنَّ لِلطَّاغ۪ينَ لَشَرَّ مَاٰبٍۙ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۚ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَاۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَم۪يمٌ وَغَسَّاقٌۙ ﴿٥٧﴾

bizim verdiğimiz rızıktır. Ona asla tükenme yoktur (54). Bu zikredilenler, geçici varlıkların özelliklerinden ve yeme, içme ve cinsel arzular gibi geçici görünümlerinin gereklerinden sıyrılarak Bizim tarafımıza cezbolunan has kullarımıza hazırladığımız rızkımızdır. Onlara yeme, içme ve cinsel arzular yerine hiç bitip tükenmeyen bir manevî rızık vereceğiz.

هَذَا وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ: **İşte böyle! Şüphesiz azgınlar için elbette kötü bir dönüş yeri, cehennem vardır. Onlar oraya girerler. Orası ne kötü bir yataktır (55, 56)!** Ey Hak tarafına yönelen ve O'nun katındaki nimet ve ihsanları arzulayan kimse! Bunu al. İtaatkarlara çeşitli ikram ve ihsanlarla fazlda bulunduğumuz gibi isyankar inkarcılardan intikam alırız. Kendileri için belirlediğimiz ve yaratılışları ve diriltilişleri ile ilgili olarak bilgi veren sınırların dışına çıkmak suretiyle Bize karşı azgınlık yapan kimseler için, sakınan itaatkarların aksine, çok kötü bir dönecek yer vardır. O da rahmetten uzaklık, ilahî inayetten mahrumiyet ve kovulmuşluk cehennemidir. Oraya bin türlü üzüntü ve iç çekme ile girecekler ve orada imtihan ve ders alma dünyasında işledikleri kötü amellerinden oluşan çeşit çeşit akrepler, yılanlar ve daha başka haşereler bulunacaktır. Sonuç olarak orası cehennemlikler için ne kötü bir yataktır.

هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ: **İşte** onların varacağı ve kalacağı yer. Cehennemlikler ateşe girdikten sonra Hak tarafından cehennemin bekçilerine şöyle denir: **Onu tatsınlar.** Yani cehennemliklerden her birisi oradaki içeceğinin tadına bir baksın, ki o da **çok sıcak ve çok soğuk bir içecek (57).** Bu sıcak su onların yüzlerini kızartacak ve bağırsaklarını yakacaktır. Bu suyu ısıtıp kızdıran, onların Allah'ın emrettiğine ve hükmettiğine aykırı olarak işledikleri şehevî günahların ateşleridir. Onların diğer içeceği olan soğuk su, ki soğukluğunun şiddetinden ağızlarında ve karınlarında donacaktır, onların ahmaklığı ve çok hikmetli ve her şeyi bilen Allah'ı ve hallerini düzeltmeleri için Allah'ın sırf hikmet eseri olarak koyduğu hadlerini ve hükümlerini tanımamalarıdır.

وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِه۪ٓ اَزْوَاجٌۜ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْۜ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْۜ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَاۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾

وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ: **O içeceğe benzer çeşit çeşit daha başka içecekler de vardır (58).** Onların azabının katlanması ve şiddetlenmesi için hepsi birbirinden kötü başka içecekler de vardır.

هَذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ: Ateşe gireceklerin öncüleri kendilerini demir çevgenlerle ateşe süren meleklerden korkularından kendi kendilerine ateşe girince ve hemen arkalarından gelenler onları itip sıkıştırınca bu sıkışmaları sebebiyle bekçilerine bağırırlar. Bekçileri onların çığlığını işitince şöyle der: **"İşte** peşiniz sıra **sizinle cehenneme girecek** ve sizi sıkıştıracak **bir grup."** Bunun üzerine ateşin öncüleri onların kendilerinin takipçileri olup olmadığını görmek için arkalarına bakar ve derler ki: **"Onlara da genişlik olmasın** ve onlar da sıkışsınlar! **Şüphesiz onlar da bizim gibi ateşe gireceklerdir (59)."**

Tâbiler, önderlerinin sözünü işitince onlar da cevap olarak قَالُوا بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ: **"Hayır,** asıl **siz** sapıtan ve saptıranlara **genişlik olmasın.** Çünkü **onu,** yani cehenneme girişin sebebi olan küfrü saptırmanızın ve aldatmanızın uğursuzluğu ile **bizim önümüze siz sürdünüz.** Çünkü küfrü ilk siz başlattınız, sonra bizi aldattınız. Böylece biz de sizin gayretlerinizle kafir olduk ve sizin gibi biz de cehennemle cezalandırıldık. **Orası ne kötü kalacak yerdir!" der (60).** Kalacağımız yer olan kovulmuşluk ve mahrumiyet cehennemi ne kötü bir yerdir.

Tâbiler önderlerini kınayıp kötüledikten sonra bize yakararak önderlerine şöyle beddua ederler: قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ: **"Ey Rabbimiz!** Sen bizi tevhid fıtratı üzere yetiştirdin, ama biz şu saptırıcı müşriklerin uğursuzluğu ile Sana ortak koştuk. Senin adaletinden dileğimiz odur ki **bunu bizim önümüze kim sürdüyse** ve aldatarak bizi ona yönlendirdiyse**, cehennemde onun azabını** bizim ....

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ
زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا۠
مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾

azabımızdan **bir kat daha fazla kıl (61).** Çünkü biz sadece sapıtan iken onlar hem sapıtan hem de saptırandır."

وَقَالُوا مَا لَنَا لاَ نَرَى رِجَالاً كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ أَاتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ: Önderler bin türlü azaba gark olduktan sonra kendilerini kınayarak **şöyle derler: "Dünyada kendilerini kötü saydığımız adamları acaba neden göremiyoruz? Biz onları alaya mı almış olduk, yoksa (buradalar da) gözlerimizden mi kaçtılar (62, 63)?** Gözümüze ne oldu da aramızda fakirleri ve biçareleri göremiyoruz? Biz onları adam yerine koymaz ve onlarla eğlenirdik. Ama şimdi onlardan hiçbirisini göremiyoruz. Onlar iddia ettikleri gibi ateşe girmeyecekler mi, yoksa girdiler de biz mi onları göremiyoruz?" Onların kasdettiği kimseler küçük gördükleri ve alaya aldıkları fakir müslümanlardır.

Sonra Allah Teala mübalağa ve tekid maksadıyla şöyle buyurur: إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ: **Şüphesiz** cehenennemliklere dair **bu** hikaye, yani **cehennemliklerin** ateşte zikredildiği şekilde birbirleriyle **çekişmesi kesin bir gerçektir (64).** Onlar kesinlikle böyle konuşacaklardır.

Allah Teala ateş ehline dair anlattıklarının gerçekliğini ve doğruluğunu vurguladıktan sonra habibine insanlara kendilerini ateşten ve ateşteki ebedî azaptan uzaklaştıracak olan tevhidi tebliğ etmesini emreder ve şöyle buyurur: قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلاَّ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ: Ey resullerin en kamili! Ateş azabını hak eden müşriklere eğer sözünü kabul ederlerse kendilerini ateşten kurtarmak için **de ki: "Ben** Allah'ın izni ve vahyi ile sizleri ahirette karşılaşılacak olan zikredilen şeylere benzer bir azaba karşı **ancak bir uyarıcıyım.** Şunu da bilin ki Kendisi dışındakilere nispetle kahhâr **olan bir Allah'tan başka** ibadet edilmeye, sıkıntı anında yönelinmeye ve musibet anında sığınılmaya layık **hiçbir ilah yoktur (65).** Allah kahhârdır, çünkü O'nun yüzünden/zatından başka her şey yok olur. Hükümranlık O'nundur ve gölgelerin Güneş'e ve dalgaların denize döndüğü gibi O'na döndürüleceksiniz.

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾
اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰى اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾

O, birliği ve bağımsızlığı ile رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ: **"O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir.** Yani O, yukarıdakilerin, aşağıdakilerin, ikisi arasındakilerin ve ikisi tarafından kuşatılanları görünür kılan ve yaratandır. Zira her şey O'ndan başlamıştır ve O'na dönecektir. Hem aksi nasıl olur ki?! Zira O **Azîz'dir/üstün güç sahibidir,** yaratmasında ve hükmetmesinde üstün olandır, dilediğini yapar ve istediğine hükmeder; **çok örtendir (66),** Kendisi dışındakilerin varlıklarını ve geçici gölgelerin heykellerini örtendir."

Ey resullerin en kamili! Onlara Hakk'ın birliğini ve tasarruf ve tedbirindeki yeganeliğini onlara açıkladıktan sonra قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ: **de ki: "O,** yani Hakk'ın, tecellî ışıklarının üzerine vurduğu her şeyi kuşatıp kapsadığına dair Allah'ın vahyi ile size tebliğ ettiğim hakikat, Hakk'ın şefkat ve merhametinden dolayı, küfür ve şirkinizden doğan azabından sizi kurtarmak için size bildirdiği ve hatırlattığı **büyük bir haberdir (67)."**

Cehalete ve sapıklığa iyice daldığınızdan ötürü أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ: **"Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz (68)."** Oysa o hakikat size en faydalı olan ve halinize en uygun olan şeydir. Zira Allah sizin durumunuzu sizden daha iyi bilir. Sizin halinizi bilmesinin gereği olarak Kendisinin bilinmesi ve birliği yönüne yöneltmek için size kitabını indirmiştir. Tıpkı diğer resullerinki gibi, benim de görevim bana vahyolunanı bildirmekten ibarettir.

مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ: "Adem'in halifeliği, peygamberliği ve vekilliği ile ilgili olarak **aralarında tartıştıkları sırada, yüce topluluğa,** yani gökteki meleklere **dair benim hiçbir bilgim yoktu (69)."** Allah bana vahyi ile onların serdettiği delilleri, tartıştıktan sonra susturulmalarını, Adem'i seçmesini ve onu yüceltmek ve şereflendirmek maksadıyla onlara ona secde etmelerini emrettiğini bildirdi.

إِنْ يُوحٰى إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

Sonuç olarak إِنْ يُوحَى إِلَيَّ إِلاَّ أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ: **"Bana ancak, benim sadece bir uyarıcı olduğum vahyediliyor (70)."** Bana Rabbim katından vahyedilen, sizi bedenlerinize giren şeytanın ve askerlerinin sizi aldatmasına ve doğruluk yolundan, yani Hakk'ın zatının birliğine ve isim ve sıfatlarının kemaline götüren doğru yoldan saptırmasına karşı uyaran bir kişi olduğumdur.

Şunu da an ey resullerin en kamili! إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ: **Hani Rabbin meleklere şöyle demişti: "Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım (71)."** Senin açıklamak ve yolunu göstermek maksadıyla gönderildiğin zâtî birlikte sonlanan bütün sıfat ve isimleri ile seni yetiştiren Rabbin, Kendisinin değerli yüzünü/zatını temaşaya dalmış meleklere müşavere maksadıyla, "Yaratmamın harikuladeliği ve kudretimin olağanüstülüğü gereğince bütün sıfatlarımın ve isimlerimin kendisinde görüneceği topraktan bir beden varlığa getireceğim ve görünür kılacağım" demişti.

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ: **"Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin (72)."** Onun kalıbını ve çatısını ilmimin hazretinde ve kazamın levhinde vaki olan şekil üzere doğrultup sonra da halifeliğimi ve vekilliğimi hak etmesi ve kendisinde ve kendisinden isimlerimin ve sıfatlarımın özellikleri görünsün diye ona Kendi hayatımdan ve isim ve sıfatlarımın özelliklerinden döktüğümde onu yüceltmek ve şereflendirmek ve kendinizi onun karşısında küçültmek ve alçaltmak için ona secdeye kapanın.

فَسَجَدَ الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ: Allah Teala'nın bu emrini işitir işitmez, zorunluluk bildiren bu emrin gereğini yerine getirmek için **bütün melekler topluca secde ettiler (73).**

إِلاَّ إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنْ الْكَافِرِينَ: **Ancak** meleklerden sayılan ve onların yoluna girmiş olan **İblis secde etmedi;** secde etmeyecek kadar

قَالَ يَٓا اِبْلٖيسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّۜ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ
الْعَالٖينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُۜ خَلَقْتَنٖي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طٖينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ
مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجٖيمٌۚ ﴿٧٧﴾

kendini büyük gördü ve ilahî emre boyun eğmeyerek **kafirlerden oldu (74).**

İblis Allah'a itaatten ve Hak katından zorunluluk bildiren emir gelmesine rağmen insanı tazim etmekten geri durunca Allah Teala İblis'i azarlamak ve geri durmasının sebebini sormak maksadıyla قَالَ يَاإِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَاسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِينَ: **"Ey** büyüklenen ve emrimizden geri duran **İblis!** Aynam olsun, dostluğuma ve halifeliğime layık olsun diye **iki elimle yarattığım**, kudretimle, suretimin gereğince, kuvvetimin kemali ile şekillendirdiğim **varlığa** şereflendirmek maksadıyla **secde etmekten seni ne alıkoydu?** Hükümranlığımızı kabul etmeyecek ve emrimizi yerine getirmeyecek kadar **kendini büyük mü görüyorsun, yoksa üstünlerden mi oldun**, kendini onun yanında alçaltamayacak ve ona boyun eğemeyecek kadar üstün mü görüyorsun?" **dedi (75).**

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ: Melun İblis ikinci seçeneği seçtikten sonra şöyle dedi: **"Ben ondan** hem madde hem de suretçe **daha üstünüm.** Çünkü **beni** kudretinin kemali ile **ateşten yarattın,** ki ateş unsurların en yücesi, değer ve mekan bakımından en üstünüdür, **onu ise çamurdan yarattın,** ki toprak unsurların en değersizi ve mekanca en aşağısıdır. En değerli ve üstün olanın en değersiz ve en aşağı olana secde etmesi Senin sağlam hikmetine terstir" **dedi (76).**

İblis kullara yakışan itaat dairesinden çıkınca ve iknâî cedelî delil getirince Allah Teala ona kıskançlığının ve kahrının kemalinden dolayı kızarak şöyle **dedi:** قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ: "Nasıl olur da O'nun mazharlarından ve yaratıklarından birisi O'nun emrine karşı çıkar ve O'na karşı delil öne sürer?! **Öyle ise çık oradan,** yani meleklik mertebesinden ve en yüce kulluk makamından! **Çünkü sen** rahmetimizin genişliğinden ve hazretimizin izzet ve şerefinden **kovuldun (77)!"**

وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَت۪ٓي اِلٰى يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾
قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَۙ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ
اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّۘ وَالْحَقَّ اَقُولُۚ ﴿٨٤﴾

وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ: **"Şüphesiz Benim lanetim,** yani yakınlığımın izzet sahasından uzaklaştırmam ve kovmam sürekli olarak **hesap ve ceza gününe kadar senin üzerinedir (78).** O günden sonra da ebedî azaba çarptırılacaksın."

İblis Allah'ın rahmetinin genişliğinden ümidini kesince قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ: **"Ey Rabbim!** Sen beni itaat fıtratı üzere yetiştirdin, ama ben emrine kendimi beğenmişliğimin uğursuzluğu sebebiyle isyan ettim. Beni yakınlık eşiğinden uzaklaştırdın ve kerem ve cömertliğinin mahallinden kovdun. Hiç değilse **bana insanların diriltilecekleri güne kadar mühlet ver" dedi (79).**

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ: **Allah, şöyle dedi: "Sen o bilinen vakte,** yani ilk sûr üfürülene **kadar mühlet verilenlerdensin (80, 81)."**

Allah Teala kendisine isteğini kabul ederek mühlet verdikten sonra İblis Ademoğullarına yönelik tehdidinde mübalağa maksadıyla yemin ederek قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلاَّ عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ: **"Senin şerefine andolsun ki, içlerinden ihlaslı kulların hariç, elbette onların hepsini azdıracağım,** yani tevhid yolundan saptıracağım, çünkü onlar benim aralarına giriş geçidimi ve kendilerini aldatma yollarımı kapatamazlar" **dedi (82, 83).** İhlaslı kullar ise yakîn ehli kimselerdir. Yani bütün amellerinde ve hallerinde Allah'a karşı samimi olan, Allah'ın tevfik ipine sıkıca sarılan, Allah'ın rahmet ve hoşnutluğunu uman, öfkesinden sakınan ve Rablerinden kendilerini oyalayıp uzaklaştıracak şeylere meyilleri olmayan kimselerdir.

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ: Allah Teala istiğnasını ve kudretini izhar için şöyle **dedi: "**Ey melun! Sana bu hayatta kovulman ve insanlar arasında imtihan edilmeleri için mühlet verilmenle ilgili olarak söylediğim **gerçektir.** Yine senin onları aldatman ve onların seni izlemesi ve bunun

لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
اَجْرٍ وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُتَكَلِّف۪ينَ ﴿٨٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ
بَعْدَ ح۪ينٍ ﴿٨٨﴾

neticesinde ahirette karşılaşacakları ceza ile ilgili olarak da **gerçeği söylüyorum (84):"**

Bu gerçek de şudur: لَاَمْلَاَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ: **"Andolsun,** yardımsızlık ve mahrumiyet ateşi ile dolu olan ve ilahî adalet caddesinden ve doğru yolundan ayrılan ezelî bedbahtlık ehli için hazırlanmış yedi vadiyi içeren **cehennemi seninle**, yani senin cinsinden olan cinlerle **ve onlardan**, yani insan cinsinden **sana uyanların hepsiyle**, yani hem sapan hem de saptıranlarla **dolduracağım (85)."**

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ: Ey resullerin en kamili! Sana vahyolunan apaçık gerçeği bir karıştırma, artırma ve eksiltme yapmadan nasılsa öylece, mahza hikmet ve adaletten kaynaklanan bir söz olarak tebliğ ettikten sonra **de ki: "Bundan**, yani tebliğ etmekle emrolunduğum şeyi tebliğ etmekten **dolayı siz** mükelleflerden **hiçbir ücret**, yani şeyh geçinen şeytan uşaklarının yaptığı gibi bir ödül veya mal **istemiyorum. Ben sahtekarlardan da değilim.** Yani kendilerinde olmayan niteliklere sahipmiş gibi davranan şarlatanlardan da değilim **(86)."**

إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ: "Bana indirilen **o** Kur'an, **alemler için**, yani hidayet, iman, tevhid ve irfanla mükellef insanlar ve cinler için, **ancak bir öğüttür (87)."**

وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ: "Ey o Kur'an'ın öğüt ve uyarılarından ders alan ve onlardan yüz çevirenler! **Onun haberinin**, yani haberlerinin, müjdelerinin ve korkutmalarının doğruluğunu, Kur'an'ın kıssalarının ve hükümlerinin gerektirdiği şeylerin doğruluğunu, yine Kur'an'ın hükmünden, sembol ve işaretlerinden anlaşılan şeylerin **doğruluğunu bir süre sonra**, yani ahiret hayatında insanlık özelliklerinizden sıyrılıp lâhût elbisesini giyindikten sonra **mutlaka öğreneceksiniz (88).** İşte o zaman kalplerdeki sırlar ortaya dökülecek, insanların gizlediği şeyler açıklanacak, örtüler ve perdeler kalkacaktır. Ey görüp anlayacak ve ibret alacak kimseler! Kur'an'daki sırları ve gizemleri şimdi görün de ibret alın!"

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey dışını ve içini süslemek ve kalbini Allah'tan başkasına yönelişten paklamak için Kur'an'ın sembolik anlamları üzerinde düşünen ve lafızlarının ve hükümlerinin örtüsü altındaki gizli anlamları tefekkür eden salik! Yapman gereken, ilk olarak, nefsindeki şeytanın yardımcılarını ve şeytanın hep kötülüğü emreden ve seni, Allah'ın en doğru ve sağlam yolu olan ilahî birlik yolundan uzaklaşmayı gerektirecek emirlerini kabul etmeye zorlayan askerlerini bilmek ve Hakk'ın sana verdiği güç ve imkan nispetinde onlarla savaşmak ve Hakk'ın seni muvaffak kıldığı ölçüde onları yenmeye ve hükmün altına almaya gayret etmektir.

İşte bundan sonra zâtî birlik denizinden sızan hikmet pınarları kalbinden kaynayacak ve Allah'ın dilediği şeyler dilinden dökülecektir. Hak seni senden fani kılıp Kendi bekası ile baki kıldıktan ve Hak Teala senin kalbin, işitmen, görmen ve bütün kuvvetlerin olduktan sonra, işte o zaman ayrılık bitişecek, açıklık ve gizlilik, ezel ve ebed, evvel ve ahir, zahir ve batın birleşecektir.

Sonuç olarak O her şeyi bilendir. O'nun dengi yoktur. O'nun ile birlikte başka bir diri yoktur. O, hep diri ve zatı ile var olan ve var edendir; işiten ve bilendir.

ZÜMER SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Mümkünlük ve mukayyedlik aşağısından zorunluluk ve mutlaklık yukarısına ve zirvesine, yani kendisinde çoklukların son bulduğu zâtî birliğe yükselen muvahhid muhammedîlere şu husus kapalı değildir: Bu yüce arzuya ve değerli maksada ulaşmanın yolu Hakk'ın kitaplarına uymaya ve kitaplarındaki hikmetleri, hükümleri, bilgileri ve sembolik hakikatleri açıklamaları için katından gönderdiği resullere itaat etmeye muvaffak olmaktan ibarettir.

Şüphe yok ki en üstün kitap Kur'an ve en kamil resul Hz. Muhammed (s.a.s.)'dir. Kim Allah'ın kitabının gereklerine, risalet kaynağından çıkan sünnetlere, nübüvvet ve velayet kandilinden yayılan hadislere sarılırsa, Hak o kişinin üzerine lütuf ve fazlını yağdırır, böylece o kişi yaratılış maksadına ulaşır.

Bu yüzdendir ki Allah Teala habibine kendisine indirdiği kitaptaki emirlere sarılmasını ve onu, ona uymaya muvaffak kılınmış, onun zümresinden olarak yaratılmış ve onun rehberlik ve hidayeti ile yol gösterilmiş kimselere tebliğ etmesini emretmiştir. Bütün güzel isimlerini kapsayan en büyük ismi ile uğur olsun diye başlamak için şöyle demiştir: بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: **Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.** Kitabını ilim hazretinde ve kaza levhinde ayrıntılandırdığı şeyleri açıklamak için indiren Allah'ın adıyla başlarım. O cennetlerinin derecelerine ulaştırmak için kendilerine kitap indirmekle bütün kullarına karşı Rahîm'dir. Kendilerini çokluk gerektiren taayyünlerinin [bireysel varlıklarının] gereklerinden fani kıldıktan sonra zatının birliğine ulaştırdığı has kullarına karşı ise Rahîm'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ
اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۜ ﴿٢﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُۜ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۢ
مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي مَا هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ: Tevhid yolunu gösteren ve Hakk'ın birliğini ve güzel isimlerinin ve yüce sıfatlarının kemalatını açıklayan **Kitap'ın indirilişi; üstün güç sahibi,** yani işinde yalnız ve özgür olmakla üstün olan, **hüküm ve hikmet sahibi,** yani kuşatıcı ilmi, kapsayıcı kudreti ve kamil iradesi gereğince işini sağlam ve tam yapan, varlıkta Kendisinden başkası olmadığından mülkünde ve melekûtunda gerçekleşen her şeyi yönetip kontrol eden **Allah tarafındandır (1).**

Allah Teala genel indiriliş hakkında umumî bir açıklama yaptıktan sonra tamamlayıcı mahiyetteki özel indirilişe işaret eder. Bunun için kendisine indirilen kimsenin kadrinin yüceliğine, şanının büyüklüğüne, mertebe ve makamının yüceliğine işaret ederek şöyle buyurur:

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ: **Şüphesiz Biz** yüce cömertlik makamımızdan **sana,** ey resullerin en kamili, şanını yüceltmek ve işini teyid etmek için hem önceki kitaplardakini hem de onlarda bulunmayanı içeren **o Kitap'ı hak olarak**, gerçeğe uygun bir şekilde ve indirilişinde bir şüphe olmaksızın **indirdik. Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak O'na kulluk et (2).** Kulluğunu ve ibadetini seni peygamberlik görevi için seçen ve kitabınla özel kılan Allah'a has kılarak ve onlara şirk ve riyanın karışmasına izin vermeyerek Allah'a kulluğunu yerine getir. O'ndan başka halis itaate ve boyun eğilmeye ve gerçek anlamda kulluk edilmeye layık olan yoktur.

Allah Teala kulluk ve ibadeti, itaat ve boyun eğmede halis ve samimi olmayı emrettikten sonra bütün kullarına ibadetlerde ve ibadetlerin niyetlerinde samimi olmayı hatırlatmakta ve şöyle buyurmaktadır:

أَلاَ لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلاَّ لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ: **İyi bilin ki**

لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۙ سُبْحَانَهُۜ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

halis din yalnız Allah'ındır. O'nun yanında başka dostlar edinenler, "Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve nankör kimseleri doğru yola iletmez (3). Uyanın ey tevhid fıtratı üzere yaratılan kimseler! Hakk'ın sizi mükellef ve sorumlu tuttuğu din, şirk emarelerinden ve hevanın gereklerinden arınmış, kibir ve gösteriş lekesinden paklanmış dindir. Halis dinin Allah'a has olduğunu ve O'ndan başkasının onu hak etmediği belirtildikten sonra Allah'tan başkasıyla dostluk iddia eden ve O'nun dışındakilerin itaati hak ettiğini öne süren müşriklerin durumuna geçilmiştir. Müşrikler Allah'tan başkasını dost edinmelerini gerekçelendirirken, yüce meleklere, yani putlara ve Allah dışında tapındıkları şeylere, onlar kendilerini Allah'a yaklaştırsın diye taptıklarını söylerler. Zira onların istidlaline göre o taptıkları şeyler kamil, Allah katında makbul ve değerlidir. Dolayısıyla onlar, Hakk'ın yakınlığına ulaşmak için onları vesile edinelim, şeklinde düşünürler.

Ey Allah'ın birliğine inanan ve ilahî tevfik ipine sarılmış kimseler! Onların bu sözüne aldırmayın ve asılsız yalanlarına kulak asmayın. Zira Allah onların kalplerindeki şirki ve doğru yola girmeye inatla karşı çıkışı bilmektedir. Allah onlar ile siz Allah'ın birliğine inanan kimseler arasında şirkle ilgili olarak ilminin gereği ile hüküm verecektir. Bu hüküm neticesinde onları çeşitli alçaltmalarla cehenneme sokarken sizleri bağışlama ve hoşnutluk eşliğinde cennete ulaştıracaktır.

Hem nasıl olur da Allah Teala müşrikleri alçaltarak ateşe sokmaz?! Zira işlerini hikmetli ve sağlam yapan Allah Kendisi hakkında ve ilahlığının, rablığının ve mülk ve melekûtunda tek oluşunun gereği hakkında yalan söyleyen kimseyi ve fazıl ve kereminden verdiği nimetlere karşılık Kendisine ortak koşmak ve çocuk isnad etmekle nankörlük eden kişileri doğru yola eriştirmez. Oysa ki:

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ:

Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından ....

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى
الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَۜ كُلٌّ يَجْرٖي لِاَجَلٍ مُسَمًّىۜ اَلَا هُوَ الْعَزٖيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

dilediğini seçerdi. O, bundan uzaktır, yücedir. O, bir ve her şey üzerinde mutlak kudret sahibi olan Allah'tır (4). Bir, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ilahlıkta ve varlıkta tek, aile ve çocuktan münezzeh olan Allah, çocuk ve kadın arkadaş edinecek olsaydı, putları değil yaratıkları arasından Meryem ve İsa gibi bu işe daha uygun ve şanına daha layık kimseleri seçerdi. Ama Allah'ın bir ve her şeyden ganî, doğurmamış ve doğrulmamış olan zatı, kendisine kadın arkadaş veya çocuk yaratmaktan yücedir. Allah her yönden birdir; ondan başka ilah ve varlık yoktur. Kendisinin dışındaki bütün varlıkları kahreden ve ortaklık damarını kökünden kesendir.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى أَلاَ هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ: **Gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine örtüyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Bunların her biri belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. İyi bilin ki O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır (5).**

Birliğinin ve kahrının gereği olarak ve zatının birliğinde gizli bulunan kemâlâtını diri, ezelî ve ebedî olan için gerekli olan haller ve tecellîler itibarı ile ortaya çıkarmak için gökleri ve yerleri yaratmıştır. Yani zâtî hallerinden yansıyan faal isimleri ve tesirlerini izhar eden bu isimlerden alan ve etkilenen sıfatları Hakk'a bürünmüş olarak takdir etmiş ve hazırlamıştır. Bu, gerçektir ve vâkıaya uygundur; varlığın ve ilahî varlık yönünden birliğin sırları ve ilahî sıfatlar ve isimler arasında carî olan bu manevî izdivacın neticeleri kendisine keşfolunmuş kimseye bundan şüphe etmek yakışmaz. Hak Teala bu dünyadaki hayatta isimlerinin ve sıfatlarının ışıklarını maddenin ve taayyünlerin karanlığına onlarla karışması için gizlemiştir. Buna mukabil, ahirette tabiatların örtülerini ve hüviyetlerin gölgelerini zatının ışıklarının ışınları ile gizleyecektir. Bunu da ilahî isimleri ve sıfatları gerektiren halleri gereği yapacaktır. Hak Teala zuhur ve izhar işini tamamladıktan, açık ve gizli şeyler arşına üstünlükle ve tek başına yayıldıktan sonra Güneş'i amade kılmış, yani ilahî isim ve

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ
ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ
ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

---

sıfatlardan akseden varlıkların heykellerine taşan mutlak varlığı, kamil manevî sevgi çekiciliği gereğince Kendi tarafına çekmiştir. Ay'ı, yani zat güneşinin akislerini kabul edecek olan hüviyetlerini kudretinin kemalini ve hikmetinin sağlamlığını göstermek için hazırlamıştır. Bu yüzden bütün inayet ehli Rabbi katından belirlenen ve takdir edilen ecel O'nun cezbi ve inayeti gereğince gelinceye kadar taayyünlerden olan yerinde ve konumunda durur. Ecel gelince akış ve seyir kesilir ve yürüyüş son bulur. Ey zat güneşinde yok olan gölgeler! Bütün bu sıfatlara sahip olanın zatının izzet sahası, izzet ve celalinin eşiği etrafında şaşkın akılların ve dehşete düşmüş vehimlerin idraki ile dolaşılmasına izin vermez. Ancak O, Kendisinin zat güneşinin ışıldaması ve üzerine varlık ışığı düşen her şeyin O'nun celalinin ve sıfatlarındaki kemalinin biricikliği gereği boyun eğdirilmesi ile sizin taayyünlerinizin bulutlarını örter.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ: **O, sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan eşini var etti. Sizin için hayvanlardan sekiz eş yarattı. Sizi annelerinizin karnında bir yaratılıştan öbürüne geçirerek üç karanlık içinde oluşturuyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk yalnız O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O halde, nasıl oluyor da döndürülüyorsunuz (6)?** O sizi, varlık ışığının ışınlarının yansımasını kabul eden yokluk tabiatından cemal tecellîleri ile izhar etti ve varlığa getirdi. Sonra üremeyi daimî kılmak ve karşılıklı ilahî isimler ve sıfatlara göre olan sonsuz çiftleşmeleri tamamlamak için kudretinin kemalini izhar etmek maksadıyla o yokluk tabiatından yine o tabiatın eşini varlığa getirdi. Hak Teala sizin yaratılma ve varlığa getirilme işinizi tamamladıktan sonra Kendisinden bir inayet ve ikram olarak yaşamınız için gerekli şartları tamamlayacak, beslenmenize uygun olacak ve mizaçlarınızı sağlamlaştıracak hayvanlardan yaratılışınız gereği erkek ve dişi olmak üzere sekiz eş taksim ve kaza etti. Ki böylece siz var oldukça

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا
يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى ثُمَّ إِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

---

onlar da var olsun. Bunlar, En'âm Sûresi'nde [143. ve 144. ayetlerde] zikrolunan sekiz sınıf hayvandır. Ancak bu yaratılış hikayesi, sizin şehadet aleminde ortaya çıkışınız itibarı iledir. Gayp ve butûn aleminde ise sizi analarınızın karnında birbirini izleyen yaratış safhaları olarak yaratıyor, yani maddelerinizi takdir ediyor. Dolayısıyla bu birbirini izleyen takdirler önceki [şehadet alemindeki] takdirden daha harikulade ve daha ilginçtir. Zira ilk olarak sizi nutfe/damla, sonra alaka/asılı şey ve sonra mudğa/çiğnem olarak takdir ediyor ve insan şeklini veriyor; sonra size kendi ruhundan bir ruh üflüyor. Netice itibarı ile O, sizi bir süre gizli halde tuttuktan sonra açığa çıkarmıştır. Bu gizlilik evresi de babalarınızın bellerinde, taayyünlerinizin örtülerinde ve analarınızın karınlarında geçirdiğiniz müddettir. Sizinle ilgili olarak bütün bu güzel ve sağlam işleri yapan ve ilahlıkta ve mülk ve melekûtundaki tasarrufunda biricik olan Allah sizi yetiştiren ve büyüten ve bu işi çok güzel yapandır; O'nun dışında sizi yetiştirip büyütecek kimse yoktur. Çünkü mülk ve özellikle melekût O'nundur. Hiç kimse O'nun mülkünde O'nunla münakaşa edemez, saltanatında ve işinde çekişemez. Dolayısıyla bir olan ve her kesin Kendisine muhtaç olduğu, hak olmayı hak eden, ilahlığı ve rablığı hak eden Allah'tan başka ibadet edilecek ve sıkıntı anında müracaat edilecek hiçbir ilah yoktur. Şu halde Allah'ın birliği caddesinden sapmış ey müşrikler! Nereye dönüp gidiyorsunuz?!

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا
تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ:

Eğer inkar ederseniz, şüphesiz ki Allah size muhtaç değildir. Ama kullarının inkar etmesine razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizin için buna razı olur. Hiçbir günahkar başka bir günahkarın yükünü yüklenmez. Sonra dönüşünüz ancak Rabbinizedir. O da size yaptıklarınızı haber verir. Çünkü O, göğüslerdekini bilir (7).

Ey şaşkınlık ve sapıklık denizine dalmış gölgeler! Siz Allah'ı inkar etseniz ve O'nun zahir olduğunu, açık ve gizli olan her şeye tek başına

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ
مَا كَانَ يَدْعُٓوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ
تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

hakim olduğunu inkar etseniz de, azamet ve kibriya gömleğini giymiş Allah, sizden ve sizin iman ve itaatinizden müstağnidir. Ancak şanı yüce olan Allah, sıfatları ve isimleri gereği Kendisinden zuhur eden kullarının Kendisinin zatını inkar etmelerinden hoşlanmaz ve bu onlara acıdığı içindir. Çünkü onlar iman ve irfan fıtratı üzere yaratılmışlardır. Yoksa Allah Teala birisinin iman ve itaatine muhtaç olmaktan yahut küfür ve inkarından zarar görmekten çok yücedir. Aynı şekilde sizden ve size ihsan ettiği nimetlere karşı göstereceğiniz şükürden de ganîdir. Zira Allah'ın fiilleri amaç ve karşılık beklentisinin malulü değildir. Ancak verdiği nimetlere şükretmenizden memnun olur; emrine sarılmanız ve emredileni yerine getirmeniz sebebiyle size daha fazla nimet verir. Dolayısıyla sizin şükrünüzün faydası yine size döner. Sonuç olarak her mükellef vaad olunan sevap ve keremlere kavuşabilmek için Allah Teala'nın emirlerine sarılmalı ve helak olmaktan ve azaptan kurtulmak için yasaklarından kaçınmalıdır. Çünkü hiç kimse bir başkasının yaptığı iyiliklerle muttasıf olmadığı gibi başkasının işlediği günah ve kötülükleri de yüklenmeyecektir. Bu dünya hayatından sonra hepiniz tıpkı Rabbinizden neş'et ettiğiniz gibi yine O'na döneceksiniz. Sonra Allah Teala işlediğiniz bütün kötülükleri ve iyilikleri eksiltmeden size bildirecek ve bu amellerinize göre sizi cezalandıracak veya mükafatlandıracaktır. Hem O, bırakınız kullarının organlarından sudur eden şeyleri bilmeyi, göğüslerinde gizli olan her şeyi, yani kalplerinde ve niyetlerinde gizli olan her şeyi bilirken size amellerinizi nasıl bildirmez ve onlara göre sizi nasıl cezalandırıp mükafatlandırmaz?!

Allah Teala kullarının ahvaline dikkat çektikten sonra onların beşerliklerinden ve hayvanîliklerinden kaynaklanan kötülüklerini ve kötü ahlaklarını saymaya geçer ve şöyle buyurur: وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلاً إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ: **İnsana bir zarar dokunduğu zaman**

اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَٓاءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَٓائِمًا يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ
رَبِّهٖؕ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذٖينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذٖينَ لَا يَعْلَمُونَؕ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُو۬لُوا
الْاَلْبَابِ ﴿٩﴾

Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Allah ona bir nimet verdiği zaman daha önce O'na yalvardığını unutur ve Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. De ki: "Küfrünle az bir süre yaşayıp geçin! Şüphesiz sen cehennemliklerdensin (8)."

İnsanın başına üzücü ve rahatsız edici bir şey geldiğinde yönelecek bir başkası olmadığından Rabbine ısrarla kendisini o şeyden kurtarması için yakarıp durur. Sonra Allah onu o sıkıntıdan kurtarıp kereminden fazl ü ihsanda bulunduğunda, daha önce sıkıntılı anında Allah'a yakardığını unutup arkasına atıverir. Hatta sadece unutmakla kalmayıp denk ve karşıtı olmaktan münezzeh ve her şeyden müstağnî olan Allah'a eşler ve denkler koşar. Bundan maksadı da Rablerine olan ahidlerini unutan insanları Allah yolundan saptırmak ve O'nun birliğinden uzaklaştırmak ve onları aldatmaktır. Ey resullerin en kamili! Bizim yerimize onlara tehdid olarak de ki: Ey sapıtan ve saptıranlar! Küfür ve inkarınızla bu dünyadaki hayatınızda kısa bir müddet için geçinin. Ancak ahirette kesinlikle ateşe gireceksiniz ve onun azabından hiç ayrılamayacaksınız.

Sonra Allah Teala şöyle buyurur: أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُوا الأَلْبَابِ: **Gece vakitlerinde, secde halinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden** kimse kafirlerle aynı **mıdır? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar (9).**

Bize ortaklar koşan kimse, Bizim kendisini ateşle ve ateş azabı ile tehdid etmemize şaşırır ve şöyle mi sanır?: Gece gündüz ibadetlerine devam eden, Bizden korktuğu için alnını tevazu toprağına koyan ve emrimize saygısından ötürü uzun süre ayakta duran, celal ve öfkemizin gerektirdiği ahiret azabından sakınan ve lütuf ve cemalimizin gerektirdiği rahmetimizi uman kimse Allah'ı inkar eden ve Allah'ın şanından habersiz, münezzeh olmasına rağmen Allah'a haksız ve yalan yere ……

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْؕ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فٖي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌؕ
وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌؕ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

ortaklar koşan şu kafirler gibidir! Ey resullerin en kamili! Onların bu zannını giderdikten sonra onları susturmak, köşeye sıkıştırmak ve azarlamak maksadıyla sanki soru sorarmış gibi de ki: Hakk'ı zatı, isimleri ve sıfatları ile bilen ve bu bilgileri ile emir ve yasakların gerektirdiği şekilde amel eden mükellefler O'nun zatını bilmeyen, sıfatlarından ve isimlerinden habersiz olan ve O'na ibadet de etmeyen kimseler gibi midir? Kesinlikle hayır! Böyle bir eşitlik söz konusu bile değildir. Bilenle bilmeyen ve âbidle âsî arasında büyük bir uçurum vardır. Tevhidin sırlarına işaret eden böylesi öğüt ve hatırlatmalardan ancak öz ehli, yani eşyanın kabuğuna değil özüne bakan kimseler ders çıkarır.

قُلْ يَاعِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ: Ey resullerin en kamili! Bizim yerimize halis kullarımıza **de ki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar için bir iyilik vardır. Allah'ın yeryüzü geniştir. Sabredenlere mükafatları elbette hesapsız olarak verilir (10)."** Allah Teala, özellik ve şeref vermek maksadıyla "kullar*ım*" diyerek müminleri Kendine nispet etmiştir. Sizden, zatımın birliğine iman eden ve isim ve sıfatlarımın gerektirdiği hallerime ve tecellîlerime göre zuhur ettiğime inananlar, bu inancınız gereği hevanın gerektirdiği şeylerden sakınmalı, Rabbinizin haram ve yasaklarından kaçınmalı ve emirlerini yerine getirmelisiniz. Biliniz ki Allah'a karşı bu imtihan dünyasında edebe riayet eden kimseler için ebedîlik yurdunda binlerce iyilik vardır. Ey gözü ve gönlü açık kimseler! İbret alınız. Sizin yapmanız gereken her zaman ve her yerde iyilik yapmaktır. İyilik yapmaya vatanlarınızda karşılaştığınız sıkıntılar ve fitneler sebebiyle sakın ara vermeyin. Zira Allah'ın, ibadetleri eda etmek ve taatlarla meşgul olmak için hazırladığı arzı geniştir. Boş vakit elde etmek ve yalnızlığa ulaşmak için göç etmelisiniz. Şu halde göç ederken karşılaşacağınız sıkıntılara katlanarak, vatan ve arkadaşlardan ayrılmayı göğüsleyerek ve üzüntülere sabrederek böylesi yerlere hicret ediniz. Biliniz ki iman yolundaki sıkıntılara ve zorluklara katlanan kimselere ……..

قُلْ اِنّٖٓى اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدّٖينَۙ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ
الْمُسْلِمٖينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنّٖٓى اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّٖى عَذَابَ يَوْمٍ عَظٖيمٍ ﴿١٣﴾

mükafatları verilecek ve onlara çokça iyilik ve ikramda bulunulacaktır. Bu iyilik ve ikramlar sayıya ve hesaba gelmeyecek kadar çoktur.

Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet günü namaz, sadaka ve hac ehli için mizanlar kurulur ve hepsine mükafatları verilir. Ancak belaya uğramış kimselere mizan kurulmaz. Bilakis onların üzerine ecir dökülür. Öyle ki dünyada iken rahat bir hayat yaşamış kimseler musibetzedelerin elde ettiği fazilet karşısında bedenlerinin makaslarla lime lime kesilmesini dilerler."

Sonra Allah Teala habibine bütün kullarına yönelik olarak mahza hikmetten naşi, riyadan uzak ve nasihat maksadıyla söylenmiş bir sözü tebliğ ve tavsiye etmesini emrederek şöyle buyurur: **قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ: De ki** ey resullerin en kamili!: **"Şüphesiz bana** Rabbim tarafından **dini** ve boyun eğişimi **Allah'a has kılarak O'na** hak ettiği şekilde **ibadet** ve itaat **etmem emredildi (11)** ki böylece O'nu layık olduğu şekilde tanıyayım ve kalbime birliğinin ve kerametinin pınarları aksın."

وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ: "Yine **bana, müslümanların ilki olmam da emredildi (12).**" Yani bütün işlerini Allah'a ısmarlayan, beşeriyetlerinin özelliklerinden ve hüviyetlerinin hevalarından sıyrılan müslümanların en başta geleni olmam emredildi.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ: Sonra **de ki:** "Allah'ın benimle ilgili olarak keremine, rahmetinin genişliğine, fazlığının çokluğuna ve cömertliğine tam bir güvencim olmakla birlikte **eğer ben Rabbime isyan eder,** itaat ve inkıyad ipinden sıyrılır**sam, şüphesiz büyük** ve korkunç **bir günün azabından** şiddetle **korkarım (13).**" Hesap günü büyük bir gündür, zira o gün büyük günahlara büyük cezalar verilecektir.

قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دٖينٖيۙ ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهٖۜ قُلْ اِنَّ الْخَاسِرٖينَ
الَّذٖينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلٖيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبٖينُ ﴿١٥﴾
لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌۜ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهُۜ يَا عِبَادِ
فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

Ey resullerin en kamili! Tebliğ edeceğini tebliği ettikten sonra قُلْ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي: **de ki: "Ben** elimden geldiğince **dinimi Allah'a has kılarak**, başkasına değil **sadece O'na ibadet ediyorum (14)."** فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ: "Ey sapıklık ve şaşkınlık denizine batmış kimseler! **Siz de** bozuk hevalarınız ve yanlış görüşleriniz gereğince **Allah'tan başka dilediğiniz şeylere ibadet edin** ve bilin ki Allah'tan başkasına ibadet etmek ziyan ve hüsrandan başkasını getirmez!" **De ki: "Şüphesiz hüsrana uğrayanlar,** amellerin karşılığının verilmesi için hazırlanan **kıyamet gününde kendilerini** Allah'tan başkasına ibadet etmek ve tevhid caddesinden ayrılmakla **ve** kandırmak ve saptırmakla **ailelerini hüsrana sokanlardır. İyi bilin ki bu, apaçık hüsranın** ve büyük bir mahrumiyetin **ta kendisidir (15)."** Böyle bir şeyden sana sığınırız ey mutlak güç Sahibi!

Müşriklerin hüsranının apaçık ve mahrumiyetlerinin büyük olmaması mümkün değildir. Zira لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَاعِبَادِ فَاتَّقُونِي: **Onlar için üstlerinde ateşten katmanlar, altlarında** da aynı şekilde ateşten **katmanlar vardır.** Zira ateşlerin derekeleri, tıpkı mekanların derekeleri gibi, birbiri üstüne sıralanmıştır. Bu yüzden onların sakinleri de birbiri üstüne sıralanmıştır. **İşte Allah, kullarını** niteliklerini işittiğin **bu** azap **ile** imtihan yurdu olan dünyada **korkutur** ve sakındırır, sonra da Kendisine yönelmeleri ve korkutmasından ibret almaları için onlara seslenir ve der ki: **Ey kullarım, bana karşı gelmekten sakının (16),** tutup yakalamamdan ve azap etmemden çekinin.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُوا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى فَبَشِّرْ
عِبَادِ ﴿١٧﴾ اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ اُولٰئِكَ الَّذِينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ
وَاُولٰئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ
مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى فَبَشِّرْ عِبَادِي: Allah'ın birliğine inanan müminlerden **Tâğût'tan,** ki azgınlıkta çok ileri giden demek olup kasdedilen de saptıran ve aldatan şeytandır, **ona kulluk etmekten** ve vesvesesini kabul etmekten ve aldatmasına kulak vermekten **kaçınan ve** bununla birlikte **Allah'a** dünya hayatında işledikleri küstahlık ve günahtan pişman olarak içtenlikle **yönelen** ve dönen**ler için** ahiret hayatında yüksek bir derece ve büyük bir mükafat **müjdesi vardır. O halde,** ey resullerimin en kamili, **kullarımı müjdele (17)!**

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ: Bizden sadır olan doğru **sözü dinleyen** ve ondan şüphe etmeksizin **onun en güzeline uyanlar** ve emredildikleri şeye sarılan ve yasaklandıkları şeyden uzak duranlar **var ya, işte onlar Allah'ın** Kendisinin birliğine **ilettiği** ve Kendisinde fani olan ve Kendisi ile baki olan **kimselerdir. İşte onlar öz sahiplerinin** ve özlerin özüne ulaşanların **ta kendileridir (18).**

Sonra Allah Teala uyarmak ve yola getirmek maksadıyla şöyle buyurur: **أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ: Haklarında azap hükmü gerçekleşenleri, cehennemlikleri sen mi kurtaracaksın (19)?** Ey resullerin en kamili! Bizim ilk yazgımızda ve ilim hazretimizde azap edilmesi hükme bağlanmış olan kimseleri, yani Ebû Leheb'i, oğlunu ve tâbilerini kurtarmak için mi uğraşıyorsun? Kahrımız ve celalimiz gereği cehennem ateşinde ebediyyen kalacak olan kimseyi kurtarmaya senin gücün yeter mi sanıyorsun? Gücün yetmeyecek bir amaç için kendini boşa yorma, zira sözümüz ve hükmümüz değişmez.

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْاَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ
فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٢١﴾

لَكِنْ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لاَ يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ: **Fakat** bütün iş ve hallerinde kahrından korkarak ve rahmetini umarak **Rablerine karşı gelmekten sakınan** müminler **için** Rableri katında yeryüzüne yapılmış binalara benzeyen ve Allah'a yakınlıktaki tabakalarına paralel olarak **kimisi kimisinin üstüne yapılmış ve altlarından** sürekli **ırmaklar**, yani ilahî cömertlik gereği kendilerine verilen fıtrî istidadları nispetinde zat denizinden kaynayan marifet ve hakikat ırmakları **akan köşkler**, yani yüce dereceler **vardır.** İşte bu Allah'ın yoluna giren ve birliğinin soğuk sularına susamış seçkin kulları için **Allah'ın vaadidir.** Ve Allah bu vaadini kesinlikle yerine getirecektir, zira dilediği her şeye gücü yeten kâdir **Allah** kullarına ve özellikle onlar arasından inayet ehline verdiği **vaadinden dönmez (20).**

Allah'ın katından vaad ettiği şeyleri yerine getirmesine şaşırıyor ve bunu imkansız mı görüyorsun? أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ: **Görmedin mi** ey görüp ibret alan! Kâdir ve muktedir **Allah** irade ve ihtiyarı ile ve bildik cömertliği gereğince **gökten**, yani isimler ve sıfatlar aleminden **su,** yani varlık pınarından ve zat deryasından sızan bir hayat **indirdi de onu yeryüzündeki**, yani taşan eserleri kabul eden tabiî yeryüzündeki **kaynaklara ulaştırdı,** yani onu bu isim ve sıfatlardan yansıyan taayyünler ve hüviyetler kaynağına akıttı. Onu akıttıktan **sonra onunla** sağlam hikmeti gereği, katından taşan istidadların çeşitliliğine göre **renkleri çeşit çeşit ekinler**, yani inançlar, marifetler ve hakikatler meyvesi veren heykeller, türler ve sınıflar **çıkarıyor.** Onlardan zahir olan zahir olduktan ve kendisine gereken gerektikten **sonra** ilahî yardımla oluşan parlaklığı ve canlılığı gidecek şekilde **kuruyor da onları sapsarı kesilmiş**

أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهِۜ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِۜ أُولٰٓئِكَ فٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٢٢﴾

ve yıkılıp yok olmak üzere **görüyorsun. Sonra da Allah onları** kendilerindeki hayat damlacıklarını çekip almak suretiyle ecel rüzgârının savurduğu ve önceki yokluk haline dönüştürdüğü **kurumuş çer çöp haline getirir. Şüphesiz bu** zikredilende **akıl sahipleri için bir öğüt,** yani varlığın kaynağının ve bütün varlıkların ilkesinin varlığının zorunluluğuna dair beliğ bir hatırlatma ve kesin bir delil **vardır (21).** O'na zeval ilişemez ve yer değiştirme arız olamaz. O'nun benzeri yoktur; O işiten ve görendir. Ancak bundan öz sahiplerinden, yani eşyanın özüne Allah'ın ışığı ile bakanlardan ve kabuğundan yüz çevirenlerden başkası öğüt almaz.

Sonra Allah Teala şöyle buyurur: أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ أُوْلَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Allah'ın, göğsünü İslam'a açtığı,** yani kalbini birliğinin inişi ile genişlettiği ve İslam şeriatlarını ve tevhid ve yakîn delillerini açıklayan dinin işaretlerini kabule muvaffak kıldığı, **böylece Rabbinden bir ışık**, yani tam bir inkişaf ve kamil bir yakîn **üzere bulunan**, yani, Hak'ta fani ve O'nunla baki olan ve O'nun ışığı ile bakan **kimse,** Allah'ın kalbini, kulağını ve gözünü mühürlediği, böylece varlığının zorunluluğunu görmeye nispetle kör ve birliğinin delillerini işitmeye nispetle sağır ettiği kimse gibi **midir?** Kesinlikle hayır! **Allah'ın zikrini** işitmeye ve zatının birliğine ve varlığının zorunluluğuna delalet eden katından inmiş büyük ayetleri dinlemeye **nispetle kalpleri katı**, daraltılmış ve bulandırılmış **olanların vay haline! İşte o** kabul ve huzurun gerçekleştiği izzet sahasından geri çevrilmiş bedbahtlar **açık bir sapıklık**, büyük bir cehalet, derin ve koyu bir gaflet **içindedirler (22).** Onlar için ondan çıkış ve kurtuluş yoktur. Sonuç olarak onların kalp gözlerinden koyu örtüler hiç kalkmaz ve Allah'ın kendisine ışık vermediği bir kimsenin hiç ışığı yoktur.

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَد۪يثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَۗ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذ۪ينَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْۚ ثُمَّ تَل۪ينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ
يَهْد۪ي بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ اَفَمَنْ يَتَّق۪ي بِوَجْهِه۪
سُٓوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَق۪يلَ لِلظّٰالِم۪ينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾

Hem nasıl olur da bir kimse Allah'ın zikrinden ve sözünü dinlemekten yüz çevirebilir?! Zira اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ: Kullarının işlerini düzenleyen ve onları Kendine dönüş yoluna ileten **Allah,** ifade ve beyan bakımından **sözün en güzelini; ayetleri,** sözdizilişinin ve anlam uyumunun güzelliği yönünden **birbirine benzeyen ve** hükümleri, öğütleri, kıssaları, emirleri ve yasakları, müjdeleri ve korkutmaları, ibretleri ve misalleri tekid ve mübalağa için **tekrarlanan** ve önceki kitaplardakini toplayan **bir kitap olarak** onların terbiyesini tamamlamak üzere **indirmiştir.** O kitabı öylesine özlü, mucizevî ve etkileyici kılmıştır ki bütün hallerinde **Rablerinin** satvetin**den** ve celalinin saltanatından **korkanların derileri** onu işitmekten **dolayı** sürekli **gerginleşir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar** ve ondan itminan bulur. Bu da O'nun lütuf ve cemalinin gerektirdiği rahmetini ummaları sebebiyledir. Sonuç olarak şanı yüce ve burhanı açık bir kitap olan **bu Kur'an Allah'ın** kulları için **hidayet rehberidir. Onunla** kullarından **dilediğini doğru yola iletir** ve doğru yolda yürümeye muvaffak kılar. Yine onunla dilediği kimseleri saptırır ve ondan yararlanmaktan uzaklaştırır. **Allah** kahrı ve celali ile **kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur (23).** Çünkü O'nun sözünü değiştirecek ve hükmünü sorgulayacak kimse yoktur; O dilediğini yapar ve istediğine hükmeder.

أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ: **Kıyamet günü kötü,** yani en şiddetli **azaptan yüzüyle korunan** -zira boyunları bukağılanmış ve elleri zincirlenmiş olarak ateşe sürüldüklerinde ateşe ilk girecek olan yüzleridir- **kimse,** azaptan ve diğer bütün iğrenç şeylerden emin olan kimse gibi **midir?** Kesinlikle hayır! İşte o …

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَاَذَاقَهُمُ
اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَۚ ﴿٢٧﴾
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

---

zaman haksızlıkla ve sınırı aşarak ilahî sınırların dışına çıkan **zalimlere** azarlama ve kınama olarak, **"**Ey gaflet ve şehvetler denizine batmış kimseler! İmtihan hayatında bozuk hevalarınız ve yanlış görüşleriniz sebebiyle **kazandıklarınızın** cezasını **tadın" denir (24).**

Bu yalanlama ve onun getirdiği ahiretteki ceza sadece seni yalanlayan şu kafirlere has değildir, ey resullerin en kamili! Bilakis كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ: **Onlardan önceki** müşrikler de kendilerine gönderilen resulleri **yalanladılar ve azap kendilerine farkına varamadıkları bir yerden** ansızın **geldi (25)**. Yani azap, öncülerini ve emarelerini hiç göremeksizin ansızın geliverdi.

فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ: **Böylece** onlardan intikam alan **Allah dünya hayatında onlara zilleti**, alçaklığı ve hüsranı **tattırdı. Elbette ki ahiret azabı daha büyük**, daha çetin ve daha korkunç**tur. Keşke** onun şiddetini ve korkunçluğunu **bilselerdi (26)** de kendilerini oraya götürecek ve düşürecek şeyleri işlemeselerdi.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ: Allah'a andolsun, içindekilerden **öğüt alsınlar** ve sırlarını ve sembollerini anlasınlar **diye Biz** bütün sapmışları doğru yola iletmeyi üstüne alan **bu Kur'an'da** bize verdikleri sözü unutan **insanlar için** onlara dinin işaretlerini ve tevhid ve yakînin nişanlarını gösteren **her türlü misali verdik (27).**

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ: **Biz onu,** haramlarımızdan **sakınsınlar** ve yasaklarımızdan kaçınsınlar **diye hiçbir eğriliği bulunmayan**, yani anlamında tereddüd, kafa karışıklığı ve şüpheye yol açabilecek hiç bir bozukluk bulunmayan, gayet açık, şanı yüce ve burhanı kesin **....**

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ
يَسْتَوِيَانِ مَثَلًاۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ
مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾

Arapça bir Kur'an yaptık (28). Ancak onlar yine de uyanmadılar ve farkına varamadılar.

Bu yüzden ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَجُلاً فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلاً سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: kullarının istidad ve kabiliyetlerinde her ne varsa bilen **Allah** kullarından muvahhid ve müşrik olanın halini açıklamak için **birbiriyle çekişen ortak sahipleri bulunan bir** köle **adam ile yalnızca bir kişiye ait olan bir** başka köle **adamı örnek verdi;** muvahhidleri ve müşrikleri bu iki köleye benzetti. Birinci kölenin pek çok sahibi olduğundan her birisi onu kendi arzu ve isteğine göre kullanmak isteyecektir. İşte bu asılsız mabudlarına nispetle müşriklerin durumuna örnektir. Buna karşılık sadece bir efendisi olan ve kendisinde ortaklık lekesi bulunmayan köle hakkında böyle bir münakaşa olmayacaktır. Bu da bölünmesi ve birden fazla olması düşünülemeyen, bir ve müstağni olan Rabbine nispetle müminlerin durumuna misaldir. **Bu iki** kölenin **durumu bir olur mu hiç? Hamd** zatında, sıfatlarında, isimlerinde ve fiillerinde ortaklığı olmayan, hiç kimsenin hükmünü sorgulayamayacağı, dilediğini irade ve ihtiyarı ile yapan ve dilediğini bağımsızca hükmeden **Allah'a mahsustur. Hayır, onların çoğu** O'nun hallerine göre gerçekleşen tasarruflarında bir ve yalnız olduğunu **bilmiyorlar (29).** Bu yüzden haksız yere ve bilgisizce O'na başkalarını ortak koşuyorlar.

Sonra Allah Teala şöyle buyurur: إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ: **(Ey Muhammed!) Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir (30).** Allah Teala varlıkta ve varlıktan doğan şeylerde nasıl biricik olmaz?! Çünkü sen ki resullerin en kamili, varlıkların en üstünü ve en şereflisi iken varlığın zatından olmadığından dolayı bu dünyada senden zahir olan şeyleri kendine nispet edemiyorsun. Senin dışındaki kimseler bu dünyada evleviyetle varlığın eserlerine nispetle işlevsiz ve ....

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ
كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَٓاءَهُ اَلَيْسَ فٖى جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِلْكَافِرٖينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذٖى جَٓاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

etkisizlerdir. Bilakis hepiniz ve bütün kullar Allah'ın emri ve hükmü altındasınız; size düşen ancak tâbi olmak ve boyun eğmektir.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ: **Sonra şüphesiz siz,** muvahhidler ve müşrikler, hepiniz, hesap görmek ve karşılık vermek için hazırlanacak **kıyamet gününde** sizden ortaya çıkan her şeyi bilen **Rabbinizin huzurunda** dünya hayatınızdaki şeylerle ilgili olarak **çekişeceksiniz (31),** sonra da bu çekişme neticesinde hesaba çekilecek ve karşılık göreceksiniz. O zaman nasıl bir sonuçla karşılaşacağınızı göreceksiniz.

Sonra Allah Teala ihtimal dışılığını ortaya koymak ve kötülemek maksadıyla şöyle buyurur: فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ: **Kim, Allah'a karşı yalan uyduran,** O'nun varlığını, varlıkta ve varlıktan ortaya çıkan şeylerde bir olduğunu inkar eden **ve kendisine geldiğinde, doğruyu,** yani Hz. Muhammed'in Hakk'ın birliğini ve varlıkta tek olduğunu açıklamak için getirdiği Kur'an'ı **yalanlayandan daha zalim** ve daha sapık**tır?** Uzaklık ve mahrumiyet **cehenneminde kafirler,** yani asılsız ve fani hüviyetlerinin bulutları ile yalnız kendisi ve hak ederek ufuklarda zahir olan Hak güneşini örtenler **için kalacak bir yer mi yok (32)!?** Evet, kabul izzet ve şerefinin sahasından kovulan kimseler için cehennemde böyle bir yer kesinlikle hazırlanmıştır.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ: İftira ve muhalefet etmeden **doğruyu,** yani Kur'an'ı **getiren ve** hiç şüphe ve tereddüt duymadan inanarak **onu tasdik edenler var ya, işte onlar sakınanlar,** yani Allah'ın haramlarından sakınmaları sebebiyle Allah'ın kendileri için razı olmadığı şeylere meyletmekten korunmuş kimseler**dir (33).**

لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُ۫نَ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِن۪ينَۚ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذ۪ي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۜ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍۚ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّۜ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَز۪يزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ: **Onlar için** onları çeşitli ikramlarla yetiştirip büyüten ve fazıl ve ihsan olsun diye Kendi tarafına yol bulmaya ve kapısının etrafında kalmaya muvaffak kılan **Rableri katında** ruhanî lezzetler cinsinden **diledikleri her şey vardır. İşte** duyduğun **bu** ikramlar, **iyilik yapanların**, yani içlerinde ve dışlarında Allah'a karşı edebi iyi muhafaza eden ve riyadan ve kulluğun ihlasına ters olan yanlış fikirlerden arınmış bir niyetle Allah katından gelen emir ve yasakları yerine getiren kimselerin **mükafatıdır (34).**

لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Allah,** onların niyetlerindeki ihlas ve samimiyetleri sebebiyle, **işlediklerinin en kötüsünü** ve evleviyetle daha az kötüsünü **örtmek ve onlara yaptıklarından daha güzeli ile** ahirette **karşılık vermek için (35)** onları böyle mükafatlandırdı.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ: Her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen **Allah,** kendisine faydalı olanı versin ve zararlı olanı geri tutsun diye O'na tevekkül eden ve işini O'na ısmarlayan **kuluna yetmez mi?** Kureyşli müşrikler Allah'ı ve Allah'ın ilminin ve kudretinin kemalini bilmediklerinden **seni** cehalet ve inat sebebiyle **O'ndan başkalarıyla**, yani ilah dedikleri putlarla **korkutmaya çalışıyorlar.** Sana nasihat yollu olarak diyorlar ki: "Onlara kötü söyleme. Çünkü onların senin aklını almalarından korkuyoruz." İşte bu onların Allah'tan habersizliklerinin son sınırı ve O'nun tevhid yolundan ayrılmaları sebebiyledir. **Allah** kahır ve celali ile, **kimi saptırırsa artık onun için bir yol gösterici yoktur (36).**

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ: **Allah, kimi de doğru yola iletirse artık onu saptıracak hiç kimse yoktur.** Çünkü o

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهٖٓ اَوْ اَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهٖ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

mutlak olarak ihtiyar ile fiilde bulunandır ve böyle isimlendirilmeyi hak edendir. Mülkünde O'nun dilediğinden başkası gerçekleşmez. Her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten **Allah mutlak güç ve intikam sahibi,** yani dilediği düşmanından çetin intikam alan **değil midir (37)?**

Sonra Allah Teala müşrikleri kasdederek ve onların aldanmışlıklarını ve ahmaklıklarını tescil etmek maksadıyla birliğinin delillerini açıklamaya geçer ve habibine hitapla şöyle buyurur: وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ: **Andolsun ki eğer onlara,** Kureyşli kafirlere, **"Gökleri**, yani ruhanî alemi **ve yeri**, yani cismanî alemi ve bu ikisinden oluşmuş varlıkları **kim yarattı** ve onlardaki harikuladelikleri kim varlığa getirdi ve ortaya çıkardı?" **diye sorsan**, ey resullerin en kamili, **elbette,** "yaratma ve var kılmada biricik olan, ilahlık ve rablıkta yalnız olan **Allah" derler**, zira onlar açıklığından dolayı bu gerçekten yüz çeviremezler. Onlardan bu cevabı aldıktan sonra onları susturmak ve köşeye sıkıştırmak için ey resullerin en kamili **de ki: "Pekiyi söyleyin bakalım? Allah'ın yanında ibadet ettiğiniz** asılsız mabudlar ve Allah'a ortak koştuğunuz ilahların Allah Teala'ya mukavemet edecek ve O'nunla çekişebilecek bir kudreti var mı? Dolayısıyla **eğer Allah bana herhangi bir zarar dokundurmayı dilemiş** ve buna hükmetmişse, **o** sizin sahte ilahlarınız bu hükme karşı durarak **Allah'ın dokundurduğu zararı kaldırabilirler mi? Yahut Allah bana bir rahmet dilemişse, onlar O'nun rahmetini engelleyebilirler** ve benim ona ulaşmama mani olabilirler **mi?"** Onlar bu sözü işitip pişmanlıkla sus-pus olduklarında, ey resullerin en kamili, mahza tevhid ve yakînden kaynaklanan ve şüphe ve tahmin emarelerinden azade şu sözü **söyle: "**Bir olan ve hiçbir şeye muhtaç olmayan, bütün kullarının işlerinde yeterli olan ve

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْت۪يهِ
عَذَابٌ يُخْز۪يهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
لِلنَّاسِ بِالْحَقِّۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا
اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿٤١﴾

---

onları bütün hallerinde gözetleyen **Allah bana yeter,** O'nun dışında sıradan vesileler ve sebepler gibi şeylere ihtiyacım yoktur. **Tevekkül edenler,** bütün işlerini ısmarlayanlar, O'nu vekil edinenler ve O'nun yeterli olduğuna inananlar **sadece O'na tevekkül ederler (38).**"

قُلْ يَاقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ: Yine onları azarlamak ve tehdit etmek için **de ki: "Ey kavmim! Elinizden geleni** ve istediğinizi **yapın. Ben de yapacağım** ve bulunduğum hal üzere duracağım. Dünyada insanı **rezil edici azabın kime geleceğini ve** ahirette **sürekli azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz (39, 40)!** Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin, Biz de bekleyeceğiz!"

Sonra Allah Teala habibini tedip maksadıyla şöyle buyurur: إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنْ اهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ: Ey resullerin en kamili! **Biz sana** yüce cömertlik makamımızdan, rehber olasın diye bütün güzel ahlakî özellikleri içeren **Kitap'ı,** yani Kur'an'ı, **insanlar için,** yani bütün insanlara onun içerdiği müjde ve korkutmaları bildirmen için **hak olarak indirdik. Kim doğru yola girer** ve ondaki emir ve yasakları kabul etmeye muvaffak kılınırsa, **kendisi içindir** ve doğru yola girişinin faydası kendisine döner. **Kim de saparsa,** aynı şekilde **ancak kendi aleyhine sapar.** Senin yanında işin hakikati açığa çıktıktan sonra onları doğru yola getirmek için kendini yorma. Çünkü **sen onlara vekil** ve doğru yola girişlerinin ve kemale ermelerinin kefili **değilsin (41).** Bilakis senin görevin bildirmek, Bizimki de hesaba çekmektir.

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّت۪ي لَمْ تَمُتْ ف۪ي مَنَامِهَاۚ فَيُمْسِكُ الَّت۪ي قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

Hem nasıl olur da kulları hesaba çekme yetkisi ve kudreti Allah'a ait olmaz?! Çünkü اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: zahir ve batın olan her şeyin üzerinde arşı olarak tam bir hükümranlık ve kamil bir kudretle yerleşen **Allah, öldüklerinde** ve onlarla alakayı kesmeyi ve onları daha önceki yokluk hallerine döndürmeyi irade ettiğinde ölen **insanların ruhlarını alır** ve onlara Rahmânî nefes ile yaptığı hayat takviyesini keser; **ölmeyenlerinkini**, yani kendileri hakkında alakanın ve hayat takviyesinin kesilmesine hükmetmediği kimselerinkini **de uykularında alır.** Yani onlardan eser ve fiillerin ilkesi, temyiz ve şuur gibi şeylerin kaynağı olan şeyi ayırır ve onlarla ölüm arasında ramak kalır. Kaza levhinde ve ilim hazretinde **ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar** ve onları ayırdığı bedenlere göndermez iken **diğerlerini** katında **belirlenmiş bir süreye kadar bırakır**, yani bedenlerine iade eder. Hz. Ali'den -kerremallâhu vechehû- şöyle rivayet edilmiştir: "Uyku halinde ruh bedenden ayrılır, ama ışıkları bedende kalmaya devam eder. İşte kişi bu kalıntı ile rüya görür. Kişi uyandığında ruh bir anda bedenine geri döner." Bu yüzden şöyle söylenmiştir: Dirilerin ve ölülerin ruhları uykuda karşılaşır ve Allah'ın istediği kadar birbiri ile görüşür. Ruhlar bedenlere geri dönmek istediklerinde, Allah ölülerin ruhlarını yanında tutar, dirilerinkini bedenlerine geri gönderir. Bununla ilgili olarak şöyle bir hadis vardır: "Sizden biriniz yatağına uzandığında yatağını elbisesenin iç kısmı ile silkelesin. Çünkü insan yatağında ne bıraktığını bilemez. Sonra şöyle desin: "Ya Rabbi isminle sırtımı yatağa koydum ve Seninle onu kaldırırım. Nefsimi yanında tutarsan ona merhamet buyur. Onu salarsan, onu salih kullarını koruduğun gibi muhafaza buyur." **Şüphesiz bu** ayırmada, tutmada ve göndermede Allah Teala'nın gücünün yettiği şeyler hakkında **düşünen** ve o şeyler üzerinde O'nun kudretinin eserlerini seyreden **bir toplum için** hikmetli, her şeye

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَاءَۜ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا
يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًاۜ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ ثُمَّ
اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

---

gücü yeten ve her şeyi bilen yaratıcının kudretine dair **delliller** ve açık işaretler **vardır (42).**

Kureyşliler Allah'ın kudretinin kemalini, irade ve ihtiyarı ile mülk ve melekûtunda gerçekleşen tasarruflarında yalnız olduğunu işittiklerinde Allah'ın bir olduğunu ikrar etmeleri, O'nu vekil edinmeleri, yeterli ve kefil görmeleri gerekirdi. Ama onlar bunu yapmadılar.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لاَ يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلاَ يَعْقِلُونَ: Yoksa **Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler?** Bilakis kendi kafalarından putları dost edindiler ve onları O'nun yanında şefaatçiler olarak isimlendirdiler. Bu yüzdendir ki putlara Allah'a ibadet eder gibi ibadet ederler. Ey resullerin en kamili! Onları susturmak ve köşeye sıkıştırmak için **de ki: "Hiçbir şeye güçleri yetmese ve düşünemiyor olsalar da mı (43)?"** Ey Ahmaklar! Putlar fayda veremeyen ve zarar savamayan, maksadlarını da idrak edemeyen varlıklar olsalar da mı onları şefaatçi kılacaksınız? Bu yanlış bir vehimden ve fıtrî akıldan uzaklaşmaktan başka bir şey değildir.

Ey resullerin en kamili! Onların akılsızlıkları ve sapıklıkları senin yanında açıklığa kavuştuktan sonra belki uyanırlar diye onlara öğüt ve hatırlatma maksadıyla قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: **de ki: "Şefaat tümüyle Allah'a aittir** ve asıl olarak O'nundur ve O'nun yanındadır. İnayet ehlinden hiç kimse Allah katında günahkar olan birisi için O'nun izni olmadan şefaatçi olamaz. Aksi de mümkün değildir. Zira **göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur.** Yani ruhanî ve cismanî alemin ve bu ikisi arasında mürekkeb şeylerin tek ve biricik tasarrufu, eşlerin ve başkalarının ortaklığı olmaksızın hükümranlığı yalnızca O'na aittir. **Sonra** kendisine Rahmân tarafından izin verilen kimselerin birinden şefaat vaki olursa ve Rahmân o kişinin konuşmasına izin verirse, bu izin de yine O'na râcidir. Zira O'nun dışındaki yansıma ve gölgelere değil, tıpkı ışıkların Güneş'e döndüğü gibi **sadece O'na döndürüleceksiniz (44)."**

وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِۚ
وَاِذَا ذُكِرَ الَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ
ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِه۪ مِنْ سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ
اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ: Müşrikler kalplerinin katılığının şiddetinden ve Allah'ı bilmemelerinden dolayı bir, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ilahlık ve rablıkta biricik olan **Allah,** varlıkta kendisine bir başkası ortak edilmeksizin **bir tek olarak anıldığında ahirete inanmayanların,** yani ahiret gününde Hak dışındaki gölge ve yansımalardan ibaret olan varlıkları nefyeden tam bir keşfle ahirete inanmayanların **kalpleri daralır. Allah'tan başkaları,** yani dua ettikleri ilahları **anıldığında bakarsın sevinirler(45).**Yani ilahları zikredildiğinde rahatlar ve sevinirler.

قُلْ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْض عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ: Ey resullerin en kamili! Onlardan, inanmalarından ve ayıkmalarından ümitsizliğe kapıldığında Rabbine dönerek, kullarının ve özellikle de şu inatçıların işlerini O'na ısmarlayarak **de ki: "Ey göklerin ve yerin yaratıcısı olan** ve onları irade ve ihtiyarla yokluk gizliliğinden çıkaran, cömertliğinle kendisine varlık ışığının düştüğü hiçbir zerrenin ilminin dairesinden kaçamayacak kadar **gaybı ve görünen alemi** ayrıntılı olarak **bilen Allah'ım!** İndirilmiş sağlam dinle ve birliğinin yolunu açıklayan kitapla ilgili olarak benimle **ayrılığa düştükleri şeyler hakkında** benim ile **kulların arasında Sen** hallerine uygun olarak zatın ile **hükmeder** ve kaza eder**sin (46)."**

Sonra Allah Teala onların hakkı ve tevhid sırlarının feyezanını kabule istidad ve kabiliyetlerinin olmadığını tescil etmek üzere şöyle buyurur: وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ: Bir kez hakîm olan Allah katında

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤٨﴾
فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ اِنَّمَا اُوتِيتُهُ
عَلٰى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

---

bedbahtlık fıtratı üzere yaratıldıktan sonra **eğer yeryüzündeki her şeyin tümüyle** hükümranlığı **ve bir o kadarı** ve hatta binlerce misli **zulmedenlerin olsa,** işledikleri amellerine ceza olarak **kıyamet günü** kendilerine hazırlanan **kötü azaptan kurtulmak için elbette** Allah yolunda **onları verirlerdi.** Ancak yine de kesinlikle kurtulamazlar, zira sözümüz ve hükmümüz değiştirilemez. **Artık,** daha önceden **hiç hesap etmedikleri şeyler Allah tarafından karşılarına çıkmıştır (47).** Çünkü onlar kötü ameller işlerken ve asılsız mabudlarına ibadet ederken bununla ödüllendirileceklerini iddia ediyorlardı. Oysa tam tersi bir durumla karşılaştılar: Yaptıkları sebebiyle cezalandırıldılar.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ: Onlar beklediklerinin tersi bir durumla karşılaşınca, **dünyada kazandıkları şeylerin kötülükleri karşılarına çıkmış,** yani işledikleri bütün amellerin tümüyle kötü olduğu onlar yanında tahakkuk etmiş ve ortaya çıkmış, işte o sırada **alay etmekte oldukları şeyin** utancı, yani dünya hayatında peygamberlerin dilinde ve ilahî kitaplarda geçen dinî konular ve ahiretle ilgili inanç meseleleri onları **kuşatmıştır (48).** Ancak o zaman pişmanlık ve utanç duymanın onlara bir faydası dokunmayacaktır, zira artık iş işten geçmiştir.

Sonra Allah Teala insanın oynaklığına ve Rabbine karşı olan samimiyetindeki sebatsızlığına şöyle işaret eder: فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: **İnsana** Bize yönelmeye ve yakarmaya zorlayacak **bir zarar** ve elem **dokunduğunda bize yalvarır** ve ısrarla Bizden o sıkıntıyı gidermemizi ister. O sıkıntıyı giderdikten **sonra kendisine tarafımızdan** fazl ü inayet olarak ve şükredecek mi diye imtihan etmek için **bir nimet verdiğimizde,** küfrân-ı nimetin bir ifadesi olarak **"Bu** verilen nimet, **bana ancak** onu kazanmaya, biriktirmeye ve almaya dair **bilgim sayesinde verilmiştir" der.** Anlam şöyle de olabilir: Bana bu verilen, onu kazanmayı ve biriktirmeyi bildiğim için verilmiştir; yoksa hiç ....

قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ
سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

beklemediğim bir yerden gelmiş değildir. İşte insan nankörlük ve azgınlığa delalet eden böylesi hezeyanlar söyler. Oysa gerçekte o nimeti elde etme vasıtası olan bilginin bizatihi kendisi de bir nimettir. **Hayır, o,** onun şükür mü edecek yoksa nankörlük mü edeceğini görmek için yapılmış, katımızdan **bir imtihandır. Fakat onların çoğu** bizim bu imtihanımızı **bilmezler (49)** ve nankörlük ve azgınlık deryasına dalarlar.

Ancak bu sözü söylemek, gaflet ve nankörlük çölünde kaybolmuş şu kafirlere mahsus değildir. قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: Bilakis **onu**, "bilgim sayesinde verilmiştir" ifadesini [Kasas Sûresi, 28/78; Zümer Sûresi, 39/49] **kendilerinden önceki** Karun gibi aşırı giden kafirler **de söylemişti, ama kazandıkları** mücevherler gibi **şeyler onlara** Allah'ın azabı kuşatıp isabet ettiğinde **hiçbir yarar sağlamamıştı (50).** Aynı şekilde Mekkeli kafirlere de malları azap iliştiği zaman hiçbir fayda sağlamayacaktır.

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ: **Nihayet kazandıkları şeylerin kötülükleri o** önceki kafir**lere** dünya hayatında yere batırılmak ve boğulmak vs. şeklinde **isabet etmişti. Onlardan zulmedenler**, yani o öncekilerin yerine geçen ve onların sözlerini tekrar eden kafirler, yani Kureyşliler **var ya, kazandıkları şeylerin kötülükleri** yakında, tıpkı helak olan seleflerine olduğu gibi, **onlara** da **isabet edecektir. Onlar** kendilerini çeşitli azap ve intikama çarptırmaya kâdir olan **Allah'ı aciz bırakacak değillerdir (51).** Nitekim önderleri Bedir günü öldürüldü. Yedi yıl kıtlık çektiler ve sonra Allah rızıklarını genişletti. Bundan maksad onların işlerin anahtarının Allah'ın elinde ve rızkın hazinelerinin O'nun katında olduğunu anlamalarını sağlamaktı. Heyhat ki bunu anlamadılar.

اَوَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذٖينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمٖيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحٖيمُ ﴿٥٣﴾ وَاَنٖيبُٓوا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Bilmeyip anlamadılar mı ki** kullarının rızkının kefili olan **Allah rızkı** kullarından **dilediğine bol bol verir ve** dilediğine **kısar.** Bunu hikmetli ve karşılıksız bolca veren Allah onlara ihsan ettiği fıtrî istidadlarının ve kabiliyetlerinin farklılığını bildiğinden irade ve ihtiyarı ile yapar. **Şüphesiz bunda,** yani ilahî işlerde sayılamayacak kadar çok incelikler gerektiren rızkı daraltma ve genişletmede, Allah'ın zatına ve sıfatlarının ve isimlerinin kemaline **inanan bir toplum için elbette ibretler vardır (52).**

قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ: Onlar Hakk'ın hakikatini ve birliğinin delillerini fark ettiklerinde, ey resullerin en kamili, onlara özel olarak seslenerek ve onlara yönelik şefkat ve lütfumuzun bir alameti olarak onları Bize nispet ederek Bizim yerimize **de ki: "Ey** kalp gözlerinden perdeler kalkmadan önceki bütün ömürleri boyunca **kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım!** O perdelerin kalkmasından sonra **Allah'ın rahmetinin** üzerinize feyezan etmes**inden ümidinizi kesmeyin.** Kullarının kalplerine ve niyetlerine muttali olan **Allah,** gaflet anınızda sizden sadır olan **bütün günahları affeder** ve örter. Bunun aksi mümkün değildir, **çünkü O,** zatı, sıfatları ve isimleri gereği bütün kullarını ve özellikle tevhid ehli kullarını **çok bağışlayandır,** onlara **çok merhamet edendir (53)** ve onları kendilerinden örtüler kalktıktan sonra tecrid ve tefrid [Allah'tan başka varlığın olmadığını kabul ve itiraf etme] makamına ulaştırır."

وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لاَ تُنْصَرُونَ: Ey İslam fıtratı üzere yaratılmış kimseler! Hakk'ın rahmetinin genişliğini, af ve …

وَاتَّبِعُٓوا اَحْسَنَ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَۙ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ
فٖى جَنْبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرٖينَۙ ﴿٥٦﴾ اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ
هَدٰينٖى لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقٖينَۙ ﴿٥٧﴾

---

mağfiretinin güzelliğini işitip öğrendiğinize göre, ceza gününde vaad olunan **azap size gelmeden önce** sizi marifet ve tevhide uygun olarak yetiştiren **Rabbinize dönün,** yaklaşın **ve O'na teslim olun.** Yanlış düşüncelerin lekesinden ve şehvetlerin kirinden paklanmış bir niyetle O'nun emirlerine boyun eğin ve yasaklarından kaçının. O azap gelip çattıktan **sonra** artık **size yardım edilmez (54),** çünkü o vakit tevbe ve dönüş zamanı sona erdiğinden artık iş işten geçmiştir.

Şu halde azaptan kurtulmak istiyorsanız وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لاَ تَشْعُرُونَ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَاحَسْرَتَا عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ: **Farkında olmadan azap size** alametlerini bilip sakınamayacağınız ve telafi edemeyeceğiniz şekilde **ansızın gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun (55, 56).** Ey apaçık din ile mükellef kimseler! "Rabbinizden size indirilenin en güzeli"nden maksud, insanların en hayırlısı ve değerli resullerin en üstünü olan Hz. Muhammed'e indirilen Kur'an-ı Kerim'dir. Ondaki bütün emir ve yasaklara titizlikle uyun. Kısaca, o korkunç ve korkulası günden sakının **ki** sizden günah işleyen ve kendisine azap iliştiğinde Allah'a yönelememiş bir **kişi, "Allah'la ilgili olarak** O'nun hakkına riayet etmemek ve O'na boyun eğmemek gibi **kusurlarımdan dolayı vay halime! Gerçekten ben alay edenlerden idim.** Yani Allah Teala hakkında eksikliğim oldu. Gerçek şu ki ben o zaman yol gösteren peygamberlerle ve beni uyarmaya çalışan alimlerle alay ettim" **demesin (56).** Sonuç olarak o zaman pişman olursun, ama pişmanlığın fayda etmez.

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللّٰهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ: **Yahut,** inayet ehline yapılan ikrama iç çekerek **"Allah** diğer dostlarına yaptığı gibi **beni** de **doğru yola iletseydi,** tevbe etmeye ve O'nun tarafına yönelmeye muvaffak …

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
بَلَى قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾
وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

---

etseydi, **elbette sakınanlardan** ve kendilerini Allah hakkında ileri gitmekten koruyanlardan **olurdum" demesin (57).**

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ: **Yahut azabı gördüğünde** ve azap ona ilişip onu kuşattığında azaptan uzaklaşmayı dileyerek, **"Keşke benim için** dünyaya **bir** dönüş **daha olsa da iyilik yapanlardan,** yani Allah'a karşı edepli olan, resullerini ve kitaplarını tasdik eden kimselerden **olsam" demesin (58).** İnsan o anda söylediği bu sözleri elinden kaçırdığı şeylere üzüntüsünün kemalinden ve başına geleceklerden korkusunun şiddetinden dolayı söyler.

Sonra o kişinin bu sözlerine Hak tarafından şöyle cevap verilir: بَلَى قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ: **"Evet,** Allah seni doğru yola iletti. Çünkü **ayetlerim** doğru yola iletmek için peygamberlerimin dilinden **sana geldi de sen onları yalanladın ve** onlara **büyüklük tasladın ve** o zaman yalanlaman ve büyüklenmen ile **kafirlerden**, yani itaati ve uyulmayı hak eden Hakk'ı örten, buna karşılık batılı izhar edip mabud edinen ve ona haksız ve yalan yere, inatla ve büyüklenerek ibadet eden kimselerden **oldun (59)."**

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ: Ey muvahhidler! Onların bu dünyadaki haddi aşmalarına ve kibirlenmelerine aldırmayın. Çünkü sırların ortaya döküleceği **kıyamet günü Allah'a karşı** O'na çocuk ve ortak isnad etmekle **yalan söyleyen** ve iftira eden**leri görürsün: Yüzleri** sürekli ateşe maruz kalmaktan **kapkara kesilmiştir.** Ey görüp ibret alan! Onların bu halini gördüğünde çok garipser ve gözlerine inanamazsın. Allah'a ve Allah dostlarına karşı türlü fısk, isyan, yalan ve azgınlıkla **büyüklük taslayanlar için** uzaklık, yardımsızlık, kovulmuşluk ve mahrumiyet **cehenneminde**

وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٦١﴾ اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ
﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُٓونّٖٓي اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾

---

bir yer mi yok (60)!? Hiç olmaz mı?! Zaten o cehennem o azgınlar, kibir ve inatçılık çölünde helak olanlar için hazırlanmıştır.

وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ: Fazl ve ihsan sahibi **Allah,** haramlarından **sakınanları** kendilerine saadetin ve çeşitli hayır ve bereketlerin kapılarını açan **başarı** ve kurtuluş**ları ile** lütuf ve cemali gereği kıyametin korkularından ve korkunçluklarından **kurtarır.** Böylece **onlara ahirette kötülük dokunmaz** ve kötülüğü dokunacak hiçbir şey isabet etmez. **Onlar** orada hiç **üzülmezler de (61).**

اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ: Bütün açık ve gizlileri kuşatan **Allah, her şeyin yaratıcısı,** isim ve sıfatlarının gölgelerinin her şeyin üzerine uzanması ile her şeyi yokluktan ortaya çıkaran**dır. O,** ortaya çıkardığı ve var ettiği **her şeye vekildir (62).** Her şeyin durumunu düzenler ve ona zara veren şeyden korur.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ: Göklerin ve yerin, yani ruhanî ve cismanî alemin ve bu ikisinden meydana gelenlerin **anahtarları O'nun** kudretinin kabzasında**dır.** Bu iki alemde iradesi ve ihtiyarı ile hiç kimsenin sorgulaması ve çekişmesi olmaksızın istediği şeyle tasarrufta bulunur. **Allah'ın ayetlerini** ve ihtiyarı ile Kendisinden sudur eden eserlerindeki birliğinin ve bağımsızlığının delillerini **inkar edenler var ya, işte o** tevhid yolundan sapmış ve adalet caddesinden ayrılmış bedbaht**lar ziyana** ve mahrumiyete **uğrayanların ta kendileridir (63).** Onların o ziyan ve mahrumiyetten kurtulması ümit edilemez.

Kureyşliler senin ilahına inanmaları karşılığında kendilerinin ilahlarından birisini öperek saygı göstermeni istemek suretiyle sana tuzak kurmak ve kafanı karıştırmak istiyorlarsa onları paylamak ve yermek maksadıyla **قُلْ أَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ: de ki: "Ey** Allah'tan ve

وَلَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾
وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖۗ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهٖۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

Allah'ın ibadet edilmeye ve boyun eğilmeye, her şeyin aslı olmaya ve bağımsız olmaya layık olduğundan habersiz zır **cahiller! Siz bana** bir olan, hiç kimseye muhtaç olmayan ve itaat ve ibadet edilmeye layık olan **Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz (64)?"**

Sonra Allah Teala tedipte tekid ve mübalağa maksadıyla ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hamiyyetini harekete geçirmek ve sevgisini sağlamlaştırmak için şöyle buyurur: وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ: Ey resullerin en kamili! **Andolsun ki sana ve senden önceki resullere şöyle vahyedildi: "Eğer Allah'a ortak koşarsan,** senin sevginin ve dostluğunun kemaline rağmen ve yine diğer peygamberlerin sevgilerinin ve ihlaslarının kemallerine karşın, senden ve onlardan tevhide aykırı bir şey zuhur ederse, **elbette** senin **amelin** ve onların amelleri **boşa çıkar** ve hiçbir faydası dokunmaz **ve** işte o zaman **elbette** apaçık **ziyana uğrayanlardan olursun (65)."**

بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ: **Hayır,** bilakis eğer ibadet ve itaat etmek istersen, sadece **Allah'a ibadet et** ve bir başkasına yönelme **ve** bu konuda **şükredenlerden ol (66).** Yani Allah'ın nimetlerini yaratılış gayelerine uygun harcayan kimselerden ol, zira şükredenler Allah'a ibadet etmek ve O'nu tanımak fıtratı üzere yaratılmışlardır. Bu yüzden O'nu vekil edinirler.

Allah Teala yanında başkalarını da dost edinen ve onları varlıkta Allah'a ortak tutan müşrikler وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ: **Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler.** Yani Hakk'ı, bütün isimleri ve sıfatları içeren ve bir olan zata işaret eden bu özel ismi ile [yani "Allah" ismi ile] zuhuru bakımından "Alim" ismi gibi geniş tutmamışlar ve bu yüzden

وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ
اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

O'nun zuhurunu/açıklığını ve butununu/gizliliğini bilememişlerdir. Eğer O'na bakış açılarını genişletmiş olsalar ve O'nu hakkı ile bilselerdi, O'na eş koşmazlardı. Çünkü Hakk'ın birliğini ve Hakk'ın gölgelerin ve yansımaların heykellerinde nasıl sereyan ettiğini tahkik ederek anlayan kimsenin Hakk'ın zatında çokluk olmadığı, bilakis her an bir halle tecellî edip yenilendiği, hallerden zuhur eden her şeyin geçici iken celal ve ikram sahibi Rabbinin yüzünün/zatının kalıcı olduğu hakkında hiçbir şüphesi kalmazdı. Hak Teala'nın hallerinden zuhur eden şeylerden birisi de **bütün yeryüzünün**, yani Hakk'ın güzel isimlerinin ve yüce sıfatlarının gereğince gerçekleşen ilahî tecellîlerden yansıyan tabiat ve maddeden oluşan her şeyin Hak dışındaki her şey demek olan ve zatı itibarı ile yokluk olup varlığı olmayan gölgelerin kendisine boyun eğeceği büyük bir afet ve musibet olan **kıyamet gününde O'nun elinde**, yani kudret elinde kavranmış olması**dır. Gökler de** aynı şekilde o zaman **O'nun kudretiyle dürülmüştür**; yani gökler fiiller ve hareketler olan gereklerinden ayrılacak, ezelî ve ebedî hali olan yokluğa gömülecektir. Yani Allah'ın zatı tenezzüh ve isimleri takaddüs haline dönecektir. **O'nun** şanı**, onların** haksız ve yalan yere Kendisine **ortak koştuklarından uzaktır, yücedir (67).**

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلاَّ مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ
أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ: Ey resullerin en kamili! Müşriklere o günü anlat ki onda emanetlerin, yani hüviyetlerin heykellerine zat denizinden sızan varlıkların geri alınması için **sûra üflenir ve Allah'ın dilediği kimseler dışında,** ki onlar da Allah'ta fani olan ve O'nun bekası ile baki olan ibret ehli kimselerdir, zira onların kıyameti daha önceden kopmuştur, **göklerdeki herkes**, yani ruhanî alemdeki herkes **ve yerdeki herkes,** yani bütün cismanî varlıklar, Rahmânî nefes gereği olan ilahî işlerin [yani hayatın ve canlılığın] kesilmesi sebebiyle korkusundan düşüp **ölür. Sonra** onları gaflet ve nisyan uykusundan uyandırmak için **ona bir daha üflenir, bir de bakarsın ki onlar** kendilerinden geçtikten sonra **kalkmış** geliyor**lar,** sarhoş ve akılları başından gitmiş gibi **bakınıyorlar (68).**

وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَج۪ٓيءَ بِالنَّبِيّ۪نَ وَالشُّهَدَٓاءِ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ
وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَس۪يقَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى
اِذَا جَٓاؤُ۫هَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ
حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِر۪ينَ ﴿٧١﴾

وَأَشْرَقَتْ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ: Daha sonra **yeryüzü, Rabbinin ışığıyla aydınlanır.** Yani tabiat ve madde açılıştan (*feth*) önce olduğu gibi Allah'ın ışığı ile aydınlanır ve o zaman insanlar Allah'a arz edilirler. **Kitap**, yani temiz ve kirli bütün nefislerin işledikleri amellerinin yazılı olduğu defter **ortaya konur** ve ondaki kayıtlara göre hesaba çekilirler. Sorgulanmaları ve amellerinin incelenmesi tamamlandıktan sonra ümmetlerinin dünya hayatındaki hallerine şahitlik etmeleri için, her ümmete gönderilen **peygamberler ve şahidler getirilir**. Yani Allah onların cüzlerine ve organlarına yaptıkları iyilik ve kötülükleri söylettirir ve onlar da şahitlik eder. Hallerinin ortaya konması ve amellerinin tespitinden sonra **haksızlığa uğratılmaksızın aralarında** ilahî **adalete uygun olarak** ödülleri ve cezaları artırılıp eksiltilmeksizin **hüküm verilir (69).**

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ : Böylece **herkese** iyilik yahut kötülük cinsinden **yaptığının karşılığı tam olarak ödenir.** Bunun aksi mümkün değildir, zira **Allah, onların** büyük-küçük ve iyi-kötü bütün **yaptıklarını** onlardan **daha iyi bilen** ve muhafaza eden**dir (70).**

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَى وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ: Daha sonra Hak'tan ve Hak ehlinden yüz çevirmekle **inkar edenler** hayvanların salhaneye sürüldüğü gibi **grup grup** kovulmuşluk ve yardımsızlık **cehennemine sürülürler.** Cehenneme **vardıklarında** onlara farklı dereceleri olan küfür ve azgınlık ehli

قِيلَ ادْخُلُوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَاۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾
وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا وَفُتِحَتْ
اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾

---

için hazırlanmış ateşlerin **kapıları açılır ve** o zaman **cehennem bekçileri onlara** azarlama yollu olarak **şöyle der: "**Bu azabı ve cezalandırmayı hak eden **siz** sapıklara **içinizden,** yani türünüzün çocuklarından, **Rabbinizin ayetlerini**, yani birliğinin hüccetlerini ve nimetlendirme ve intikam alma kudretinin kemalinin delillerini **size okuyan ve** türlü hüsranlarla ateşe gireceğiniz **şu gününüze kavuşacağınıza dair sizi uyaran** ve korkutan **peygamberler gelmedi mi?" Onlar da** üzgün ve pişman bir halde ah çekerek, **"Evet** bize gerçekten Rabbimizin elçileri **geldi** ve bize çeşitli uyarılar ve korkutmalar içeren ayetlerini okudular. **Fakat** onların müjdeleri ve korkutmaları bize kâr etmedi, çünkü Hak Teala'nın ilk kazasında ve ilminin hazretinde Hak'tan, ayetlerinden ve onları tebliğ edenlerden yüz çeviren **inkarcılar hakkında azap sözü,** ki o da "Cehennemi cinlerle ve insanlarla toptan dolduracağım" ayetidir [Hûd Sûresi, 11: 119; Secde Sûresi, 32: 13], **gerçekleşmiş** ve sabit olmuş**tur.** Bu yüzden ayetlerden ve peygamberlerden yüz çevirdik ve bize cehennem vacip oldu" **derler (71).** Netice itibarı ile özür beyan ederler, ama özürleri kabul edilmez.

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ: **Onlara** Hak tarafından **şöyle denir: "İçinde ebedî kalmak** ve oradan hiç kurtulamamak **üzere cehennemin kapılarından girin**, ey günahkar sapıklar! Yani onlardan her bir grup ilahî kazada kendine has kapıdan girer. **Büyüklük taslayanların**, yani büyüklenen kafirlerin, **kalacağı yer**, ki yardımsızlık, mahrumiyet ve hüsran cehennemidir, **ne kötüdür (72)!"** Allah bizi ve bütün müminleri yüce fazlı ile o cehennemden korusun. [Amin.]

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ: Peygamberlerinin ve kitaplarının dilinde câri olan emirleri ve yasakları gereğince **Rablerinin** haramlarından **sakınanlar da** güvercinlerin meraya sürüldüğü gibi **gruplar halinde,** ehli üzerine çeşitli ruhanî lezzetler taşmak üzere hazırlanmış

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَٓاءُۚ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلٖينَ ﴿٧٤﴾

cennete sevk edilirler. Cennete mutluluk ve sevinç içinde can atarak **vardıklarında oranın kapıları Allah'tan** bir inayet olarak **açılır ve cennet bekçileri onlara**, rahatlatmak ve onurlandırmak kasdıyla, **şöyle der:** "Ey doğru yola iletilmiş ve doğru yolu bulmuş kimseler, **sizlere selam olsun! Tertemiz oldunuz** ve kendinizi imtihan yurdunda şehvet kirinden ve dünya süslerinin lekesinden temizlediniz. **Haydi,** inayet ehlinden kimseleri hakikati bilinemeyen ve anlatılamayan yüksek derecelere çıkarması müstesna, çıkarılma ve yer değiştirilme olmaksızın **ebedî kalmak üzere buraya**, çeşitli ikramları ve mutlulukları içeren cennete **girin (73).**"

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ: **Onlar** izzet ve huzur makamına iyice yerleştikten sonra "Allah'tanız ve O'na döneceğiz" diyerek, Allah'ın kendilerine verdiği nimet ve ihsanları sayarak ve onların hakkını eda ederek **şöyle derler: "Hamd** ve minnettarlık, **bize olan vaadini gerçekleştiren**, yani dünya hayatında nebilerin ve resullerin diline indirdiği vahiyle uhrevî inançlarla ilgili olarak bize verdiği bütün vaadleri yerine getiren **ve bizi cennetten dilediğimiz yere konmak üzere**, yani birbirimizi sıkıştırmaksızın ve engellemeksizin güzel makamlardan ve yüce derecelerden dileyip arzuladığımız birisine yerleşmek üzere, **bu yurda**, yani bize değerli resullerin müjdelediği konağa, ki o da ilahî yazgıda kendileri hakkında imtihan dünyasında iman, marifet ve salih amele sahip olmak yazılmış olan inayet ehline miras bırakılacak olan cennettir, **varis kılan Allah'a mahsustur. Salih amel işleyenlerin,** muhlislerin ve nefislerini apaçık ayetlerin ışığı ile cehalet ve sapıklık vadilerinden çekip kutraranların ve rıza bahçesine ve teslimiyet cennetine ulaşanların **mükafatı ne güzelmiş (74)** Allah'ım!" Bizi kapsayıcı lütfunla rızıklandır ve naîm cennetlerinin varislerinden eyle. [Amin.]

وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفّ۪ينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَق۪يلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٧٥﴾

وَتَرَى الْمَلاَئِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ إلاَّ: Ey ibret alan ve kendisine Allah'ın azamet ve celalinin keşfolunduğu kimse! Ateş ehli ateşe, cennetlikler de cennete yerleştikten sonra **melekleri**, yani ilahî isimleri ve sıfatları, çünkü Allah Teala isim ve sıfatlarına Kendisinin değerli yüzünün/zatının temaşası ile kendinden geçmiş melekler olarak işaret etmiştir, **arşın,** yani Hak Teala'nın hallerine ilişen bütün taayyünlerden zatı ile ganî olması sebebiyle gayp ve şehadet alemindeki mevcut bütün mazhar arşlarından müstağnî olan yüce arşının **etrafını** daire şeklinde saf tutup **kuşatmış ve Rablerini hamd ile,** yani kendilerine O'nun şanının ve burhanının yüceliğini ve zatında bütün sıfat ve isimlerinden müstağnî olduğunu bilmeyi bahşettiğinden dolayı O'na hamd ederek **tesbih eder**, yani O'nun zatını mutlak olarak hâdislik ve mümkünlükten tenzih eder **görürsün**. **Artık onlar arasında adaletle hüküm verilmiş,** yani onlar aynı zamanda sağlam adaleti gereği kulları arasında işleyen bütün kazası, hükümranlığı ve hükümleri ile ilgili olarak O'nu överler **ve** sonuç olarak, tıpkı Hakk'ın emrettiği gibi can ü gönülden Hakk'a dönen ve yönelen herkes tarafından **"Hamd,** bütün mazharlardan sadır olan bütün hamdler ve övgüler, birliği ve tekliği gereği **alemlerin Rabbi olan Allah'ındır**, bütün kemal sıfatlarını hak ederek ve sadece kendisi toplayan zatındır. Şu halde alemlerin bütün övgüleri O'na mahsus olur, zira onların Hak dışında bakıp gözetecek kimseleri yoktur" **denmiştir (75).** Ey sağlam kuvvet sahibi! Bizi, kereminle, kadrinin hakkı ve hakkının kadrini gerçekleştirenlerden eyle. [Amin.]

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Allah'ın azametinin ve celalinin kemalini tahkik ve idrak etmek isteyen muhammedî! Bu sûrenin sonları üzerinde düşünmeli ve oradaki sırları, sembolik anlamları, gizli işaretleri ve Hakk'ın birliğine ve hakikatine işaret eden ifadeleri keşfetmek için kafa yormalısın. Böylece inşallah sana şu keşfolunur: Hak Teala'yı bir hal bir başka halden engelleyip alıkoyamaz; O'nun Hak ve Kayyûm oluşunu zaman ve mekan ölçüp belirleyemez. Bilakis O her anda ve her halde zamansız ve mekansız olarak vardır.

MÜ'MİN SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Taklit aşağısından tevhid zirvesine ve mümkün taayyünlerin ayrılmaz özelliği olan cehalet vadilerinden idrakin en nihaî ve yüksek derecelerine yükselen kimseye şu husus kapalı değildir: Bilinmeye konu olan şeylerin en yücesi ve ilki, bilgilerin en incesi ve gizlisi Hakk'ın zatta ve varlıkta bir iken, sonsuz sayıdaki halleri gerektiren isim ve sıfatları yönünden çok olduğunu bilmektir. Bu yüzdendir ki Hak Teala habibine tevhide dair delililer vahyetmiş ve ona bu delilleri açıklamak üzere indirilen ayetleri ezberlemesini, böylece o delillerden hep haberdar kalmasını emretmiştir. Bu sebeptendir ki Hak Teala uğur olsun diye en yüce ismi ile söze başlayarak Hz. Peygambere şöyle seslenmiştir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: **Rahmân ve Rahîm olan,** isimlendirme bakımından ve ibarenin neş'eti yönünden birlikle muttasıf zatı açan ve açıklayan **Allah'ın adıyla başlarım.** Rahmân, bütün isim ve sıfatların o isim ve sıfatlarla, sayılamayacak kadar çok eser ortaya çıkaran o zata ait olduğuna delalet eder. Rahim ise bütün varlıkların gölgelerin ışıklara döndüğü gibi o zata döndüğüne delalet eder.

حم: **Hâ Mîm (1).** Ey vahyin *hâ*mili/taşıyıcısı ve *hâ*mîsi/koruyucusu! Ey Hak dışındakileri kalp levhinden mutlak olarak *mah*v eden/silen!

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنْ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ: Ey resullerin en kamili! Önünden ve arkasından batılın yaklaşamayacağı **bu kitabın** işin ve şanınla ilgili olarak seni desteklemek maksadıyla sana **indirilişi mutlak güç sahibi,** yani huzurunun izzet sahası vahyinin çevresinde şüphe ve tahmin lekesinin dolaşmasına izin vermeyen, **bilen**, yani hakkında kazasının gerçekleştiği şeylerden hiçbirisinin Kendisinin bilgi dairesinin dışına çıkamayacağı, **günahı bağışlayan,** yani ademî taayyünlerin [aslı yokluk olan ve Varlık'ın belirlenmiş/bireyleşmiş hallerinden ibaret olan eşyanın] ilahî isim ve sıfatların boyasıyla boyanmasından hasıl olan enaniyetlerin ve hüviyetlerin [bireysel varlıkların] günahlarını örten, **tevbeyi kabul eden,** yani varlığı Hak'tan başkasına nispet etmekten samimi bir şekilde pişman olunup vazgeçildiğinde ve bu iddiadan tevbe edildiğinde bu tevbeyi kabul eden, hâdisleri kendine yahut hâdislikte ve yaratılmışlıkta kendisi gibi olan şeylere isnad ederek kulluk dairesinden ayrılana karşı **azabı ağır olan, lütuf sahibi** ve zatında Kendisinden başka ilah olmadığından muvahhidin/Kendisini bir bilenin tevhidinden/bir bilmesinden ve mülhid [Allah'a, şanına yakışmayan şeyler nispet eden] müşrikin

مَا يُجَادِلُ فِي اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾
كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ
لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾

---

ilhadından ganî olan, kapsayıcı isim olan "**Allah**" ismiyle ifade edilen zat **tarafındandır. O'ndan başka ilah** ve O'ndan başka kendisine ibadet edilen, sıkıntı anında dönüp yönelinen varlık **yoktur.** Zira ister muvahhidler O'nu bir kabul etsin ister müşrik mülhidler O'nun hakkında sapıkça konuşsun, farketmez. Her şeyin **dönüşü ancak O'nadır. (2, 3)**

Sonra Allah Teala zımnen bilinen şeyi açıklamak ve aydınlığa kavuşturmak için şöyle buyurur: مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللّٰهِ إلاَّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَلاَ يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلاَدِ: **Allah'ın ayetleri** ve O'nun hallerinden ve tecellîlerinden hasıl olan eserlerinde bir ve tek olduğunun delilleri **hakkında inkar edenlerden** ve asılsız hüviyetleri ve atıl taayyünlerinin bulutları ile zat güneşinin varlıkların sayfalarındaki zuhurunu ve tahakkukunu örtenlerden **başkası tartışmaya girişmez** ve büyüklenmez. **Onların şehirlerde gezip dolaşmaları seni aldatmasın. (4)** Yani, ey resullerin en kamili! Onlara mühlet vermemiz seni aldatmasın; onların mümkünlük yurdunda ve madde ülkesinde dolaşmaları bizim onlara süre tanıdığımızdan ve yokluk kuyusuna atarak ve adem köşesine kovarak kendilerinden intikam almamamızdandır.

Ey resullerin en kamili! Eğer onlar davetin ve uğraşınla ilgili olarak seni yalanlıyorlarsa ve sana karşı inatçılık ediyorlarsa, onların bu eziyetine sabret ve hatırla ki: كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ: **Onlardan önce Nûh'un kavmi** kardeşin Nûh'u nasıl yalanlamış ve o nasıl sabretmiş, böylece onların yakalanıp köklerinin kesilmesine dair emrimiz ortaya çıktığında ve hükmümüz câri olduğunda onlara galip gelmişti. **Ve** nasıl **onlardan sonra,** yani Nûh'un kavminden sonra **gelen topluluklar** ve pek çok ümmet **de** kendilerine doğru yolu göstermek üzere gönderilen peygamberlerini **yalanlamıştı,** hatırla. Geçmişteki **her ümmet kendi**lerine gönderilen **peygamberini** ....

وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ
يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ
لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا
سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

yakalamaya, esir almaya ve hatta öldürmeye, hakaret etmeye ve küçük düşürmeye **azmetmişti.** Peygamberlerine karşı büyüklenip direnerek helak olmayı hak etmiş şu kimseler itaat edilmeye ve uyulmaya layık olan **hakkı ortadan kaldırmak için** zatı itibarıyla asılsız ve **batıl şeyler ileri sürerek tartışmışlardı. Bu yüzden** kendilerine bir süre mühlet verdikten ve onlar da azgınlıklarında dolaşıp evlerinde gidip geldikten sonra **onları kıskıvrak yakaladım.** Onlara azap isabet ettiğinde **Benim cezalandırmam nasılmış, (gördüler)! (5)**

وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ: Ey resullerin en kamili! **Rabbinin** seni, dinini ve kitabını **inkar edenler hakkındaki, "Onlar cehennemliklerdir**, yani onlar sonsuza kadar cehennemdedir ve oradan kurtuluşları yoktur. Bu yüzden onlar için üzülme ve onların tuzak kurmalarından dolayı kendini darda hissetme" **sözü** kazasının levhinde ve ilminin hazretinde **böylece gerçekleşmiş oldu (6).**

Sonra Allah Teala muvahhid müminleri imana ve kendilerine verdiği nimetlere yakîn üzere şükretmeye teşvik ederek şöyle buyurur: **الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ: Arşı taşıyanlar,** ki onlar ilahî arşı taşımakla ve O'nun değerli yüzünü/zatını sürekli düşünmek ve seyretmek suretiyle kendilerine yansıyan cemalî tecellîleri korumakla öne geçmiş Kerûbiyyûn'dur **ve onun çevresinde bulunanlar,** yani arşın etrafında dönen ve bütün meleklerden önde olan taşıyıcı meleklerin peşinden giden melekler, **Rablerini,** kendilerini O'na yönelme ve tarafını arzulama nimetini verdiğinden dolayı **hamd ederek tesbih ederler** ve O'nu hâdislik/yaratılmışlık ve mümkünlük lekelerinden tenzih ve unutkanlık ilişmesinden takdis ederler. Zira bir mahlukun Allah Teala ile ilgili olarak bilebileceği şeylerin kemali tesbih ve takdisten ibarettir [Allah'ın ne olduğunu değil ne olmadığını ....

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ
وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُۙ ﴿٨﴾

bilebiliriz]. Aksi takdirde Allah Teala düşüncelerin Kendisini kuşatamayacağı ve hevaların yöresinden geçemeyeceği kadar yücedir; **O'na inanırlar**, O'nun bir olduğunu itiraf eder ve zatının künhünden aciz kalsalar da yüce sıfatlarına ve güzel isimlerine inanırlar **ve inananlar için bağışlanma dilerler.** Yani Allah Teala'dan Kendisinin birliğine ve isimlerinin ve sıfatlarının kemâlâtına inanan kardeşlerinin, gök ehli-yer ehli ayrımı yapmaksızın, günahlarını bağışlayıp örtmesini isterler ve Rablerine şöyle yakarırlar: **"Ey** bizi Seni tesbih ve takdis etmek, Sana sürekli hamd etmek ve Seni övmek fıtratı üzere yetiştiren **Rabbimiz! Sen** kerem ve cömertliğin gereği zatınla **rahmet ve ilimce her şeyi kuşattın.** Yani rahmetin ve ilminin hazreti, üzerine tecellîlerinin ışıklarının ve Zat güneşinin parıltılarının vurduğu her şeyi kuşatmıştır. **O halde** rahmet ve cömertliğinin genişliği ile **tevbe edenleri**, yani pişman olarak kapına dönenleri affet ve gözlerinden Senin kapının yakınındaki masiva yollarını sil ve **Senin** resullerine vahyinle ilettiğin **yoluna**, doğru ve halis niyetle **uyanları bağışla ve onları cehennem azabından koru (7).** Yani onları ashab-ı hüsran ve hizlan için hazırlanmış olan kovulmuşluk ve mahrumiyet cehenneminin azabından koru."

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُم وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **"Ey Rabbimiz!** Lütuf ve ihsanınla **onları ve onların babalarından, eşlerinden ve soylarından** tevhid fıtratı, iman ve irfan hilyesi üzere gelenleri ve **iyi olanları da,** yani cömertlik ve ihsan feyezanını almaya uygun olanları da, **kendilerine vaad ettiğin**, yani kullarından inayet ehlinin hepsine kitabında **vaad ettiğin Adn cennetlerine**, yani ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn bahçelerine **koy. Şüphesiz Sen** zatınla ve sıfat ve isimlerinle **mutlak güç sahibisin,** izhar ettiklerinden ve yarattıklarından hiç kimsenin vehim lekesinin huzurunun izzet sahasında dolaşmasına izin vermeyensin. Senden sağlam bir şekilde sadır olan bütün fiillerinde **hikmet sahibisin (8).**"

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِۜ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾

وَقِهِمْ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِي السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: "**Onları** sağlam hikmetin gereği **kötülüklerden**, yani kendilerini cehennem ateşlerinin derekelerine götürecek günahlardan **koru. Sen o gün kimi kötülüklerden korursan,** yani Sen kimi dünya hayatında lütfunun ve tevfikinin gereği olarak koruduysan, **ona** mutlaka ahirette **rahmet etmiş olursun. İşte bu büyük başarı** ve kapsayıcı bir kerem ve büyük bir lütuf**tur (9).**

Sonra Allah Teala Kendisini inkar eden ve resullerinin ve kitaplarının dili üzerine dünya hayatında vahyetmek suretiyle katından indirdiği buyruk ve yasakları yalanlayan kimsenin kötü halini orta yere sermek için şöyle buyurur: إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ: Allah'ı **inkar edenler**, yine O'nun zatının birliğini ve zâtî vahdânî [cüzlere bölünmeyi kabul etmeyen] varlığının isim ve sıfatlarının halleri gereğince var olan mazharların bütününde sereyan ettiğini o varlığa bir başkasını ortak kılmak ve O'nun dışındakiler için varlık ve eserler isbat etmek suretiyle inkar edenler **var ya, muhakkak onlara** Hakk'ın zahir olacağı ve izzet ve temkin makamına yerleşeceği, asılsız ve fani varlıkların kahrolacağı, çokluk ve tahminin ortadan kalkacağı büyük musibet gününde ve rûz-i mahşerde **şöyle seslenilir: "Allah'ın** size bugünkü **gazabı** ve sizi kovup uzaklaştırması **sizin kendinize olan gazabınızdan** ve O'nun lütf ü ihsanından kendinizi uzaklaştırmanızdan **daha büyük** ve korkunç**tur. Çünkü siz** Allah'ın izni ve vahyi ile nebiler ve resuller tarafından Allah'a ve birliğine **inanmaya çağırılırdınız da inkar ederdiniz** ve zatının güneşinin ışıklarını batıl/fani ve asılsız hüviyetlerinizin [bireysel varlıklarınızın] bulutlarıyla cahilce ve inat ederek örtüp gizlerdiniz. Bilakis O'na ilahlıkta ve varlıkta ortak koşar ve o ortak koştuğunuz şeye O'na ibadet eder gibi ibadet ederdiniz **(10).**"

قَالُوا رَبَّنَا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ اِلٰى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَاِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾

Bu korkunç nidayı işitince üzgün ve alçalmış bir şekilde istidadları dili ile قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ: **şöyle derler: "Ey Rabbimiz!** Ey bizi tanımak ve bir olduğunu bilmek fıtratı üzere yetiştirip de bizim inkar ettiğimiz ve ortak koştuğumuz Rabbimiz! Bugün bizim için bize önceden gelen şeyin hakikati ortaya çıktı. Ama daha öncesinde, birisi, katında belirlenmiş olan ecelin dolması ile dünyada öldürmen ve diğeri sûra ilk üfürüldükten sonra öldürmen olmak üzere **bizi iki defa** Kendi hüviyetinde **öldürdün ve** birisi tabiatlarımızın kabirlerinden diriltmen ve diğeri amellerden hesaba çekmek ve amellerin karşılığını vermek maksadıyla sûra ikinci üfürülüşten sonra diriltmen olmak üzere **iki defa diriltti̇n** ve Kendi bekan ile baki kıldın. Senin birliğinin ve kudretinin kemalinin delilleri bize aşikar olduktan sonra artık, Senden gafil olmamız ve Seni, kudretini, zatının birliğini ve Senden sadır olan eserlerinde tek olduğunu bilmememiz sebebiyle bizden sadır olan **günahlarımızı kabulleniyoruz.** Günahlarımız karşılığında bize hazırladığın azabından bugün bizim için **bir çıkış** ve kurtuluş **yolu var mıdır? (11)"**

Onlar korkularının ve içinde bulundukları halin korkunçluğunun şiddeti sebebiyle yalvarıp yakardıktan sonra kahr ve celal duvarının gerisinden şöyle seslenilir: ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ: "İçinde bulunduğunuz **bu** azap, **sizin** azamet ve kibriya gömleğini giyinmiş olan **Allah yalnız çağrıldığında**, yani sırf birliği ve içindekilerle beraber alemden müstağnî olduğu şeklinde çağrıldığında **inkar etmeniz,** yani varlığını, sıfat ve isimlerinin kemalini inkar etmeniz ve size tebliğ ve açıklama maksadıyla gönderilen resulleri yalanlamanız, buna karşılık **O'na ortak koşulduğunda inanmanız** ve o ortakları kabul edip varlıklarına inanmanız ve onları söyleyen kimseyi tasdik etmeniz **sebebiyledir.** Artık kesin **hüküm** ve kaza, **yüce**, yani şanı inananın inanmasından ve inkarcının inkarından ganî olan **ve ......**

هُوَ الَّذِى يُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ رِزْقًاۜ وَمَا يَتَذَكَّرُ اِلَّا
مَنْ يُنٖيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾
رَفٖيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِۚ يُلْقِى الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ
مِنْ عِبَادِهٖ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِۙ ﴿١٥﴾

büyük, yani zatının birliği, ikrar ve inkar cüretkarlığının etrafında dolaşmasından yüce olan, zatı kendisi hakkında tereddüt edilmekten ve ortak koşulmaktan münezzeh olan **Allah'a aittir (12).**"

Siz nasıl olur da Allah Teala'yı inkar eder ve O'na şirk koşarsınız?! Zira هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلاَّ مَنْ يُنِيبُ: İlahlık ve rablıkta kamil olan **O** Allah, size zatının birliğine delalet eden **ayetlerini gösteren, sizin için gökten**, yani sizi bakıp gözeten [ilahî] isimler göğünden sizin bakımınızı ve kemale erdirilmenizi tamamlamak için maddî ve manevî **rızık indirendir.** Sizden **ancak** taklit ve tahmin aşağısından tahkik ve yakîn zirvesine yükselmek arzusuyla **O'na yönelen** ve **dönenler,** ayetlerinden **düşünüp ibret alır (13).**

Hak Teala'nın bakıp gözetmesinin ve kemale erdirmesinin mükemmel olduğunu duyup öğrendiğinize göre فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ: Allah'a itaatiniz ve yalnızca O'na yönelmeniz büyüklenen **kafirlerin hoşuna gitmese de, siz dini**, yani itaat ve boyun eğmeyi, bir ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu **Allah'a has kılarak**, yani arada vesile ve sebepler görmeksizin **Allah'a ibadet edin (14),** O'nun tarafına yönelin ve ey mükellefler O'nu tanımak ve birlemek suretiyle O'na layık olduğu şekilde ibadet edin.

Nasıl olur da Allah Teala'ya dua ve ibadet etmezler?! Zira O zatında رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلاَقِي: **dereceleri yüksek olandır**, yani yakınlığının ve ulaşılmasının dereceleri yüksektir ve huzurunun izzeti, O'nun tevfiki ve tarafına çekmesi dışında, hiç kimsenin etrafında dolaşmasına izin vermez; yüce **arşın sahibidir**, çünkü onun hükümranlığı belli bir mazhar ve tecellîgâh ile diğerlerini dışarıda bırakacak şekilde sınırlanmaz. Bilakis O'nun dilediği kadar tecellîgâhları vardır, çünkü O **ruhu kullarından**

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

---

dilediğine emanet olarak ve zâtî sevgisi gereği **emir** alem**inden** **atar** ve gölgeyi uzatır. Yani O'nun isim ve sıfatlarının gölgesi ile gölgelenen mazharlarının istidadlarına ruh atar. Onlara ruh attıktan ve onları uzattıktan sonra, onları ilahlık ve rablığın ayrılmaz bir neticesi olan kulluğu doğrultucu buyruk ve yasaklar ile sorumlu kılar. **Bundan maksad da buluşma günü hakkında uyarmaktır (15).** Yani onları emanetlerin ehline döneceği gün olan ahiret günündeki kavuşma ve dönüş zamanıyla ilgili olarak korkutmaktır.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ : **O gün onlar** cesedlerinin kabirlerinden **çıkarlar** ve ruhlarıyla topluca Allah'a dönerler, O'nun yanında toplanırlar ve O'na arz olunurlar. Öyle ki **onların** kendilerinden, amellerinden ve fiillerinden **hiçbir şey** onları kuşatan **Allah'a gizli kalmaz.** Onlar Allah'a görünüp yöneldikten, O'na vardıktan ve O'nda fani olduktan sonra, Hak tarafından onlara Hakk'ın kudret ve celalinin kemalini göstermek için şöyle denir: **Bugün mülk,** yani varlığın, gerçekliğin ve sübutun mülkü **kimindir?** Bu soruya yine O'nun tarafından cevap verilir, zira O'ndan başka varlık yoktur: Her yönden **bir ve kahhâr olan,** yani masiva nakışlarını/suretlerini ve gölgeler ve misaller yansımalarını silen **Allah'ındır (16).**

Onlar yerleştikten sonra, Allah Teala ezellerin ezelinde olmuş ve ebedlerin ebedinde olacak şeyler üzerindeki, itaat ve istihkak ile, mutlak hükümranlığa kurulur ve Kendisinden dünya hayatında zahir olan sırlara işaret ederek buyurur ki: اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ: **Bugün,** yani karşılık verme ve ahiret günü, **herkese** yükümlülük ve imtihan hayatı olan dünya hayatında **kazandığının,** arttırıp eksiltmeden, tam **karşılığı verilir.** Zira **bugün,** yani karşılık verme günü, **asla zulüm yoktur.** Çünkü o gün ilahî adaletin ve gerçek dürüst tartmanın (*kıst*) zuhuru için vaz edilmiştir. O gün herkese kendisinden sadır olan iyi yahut kötü ve faydalı veya zararlı amellerin karşılığı verilecektir. Kullarından sadır olan açık ve gizli her şeyi bilen **Allah,**

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمٖينَۜ مَا لِلظَّالِمٖينَ
مِنْ حَمٖيمٍ وَلَا شَفٖيعٍ يُطَاعُۜ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَٓائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى الصُّدُورُ
﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْضٖى بِالْحَقِّۜ وَالَّذٖينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍۜ
اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمٖيعُ الْبَصٖيرُ ﴿٢٠﴾

onların **hesabını** geciktirmeden ve karıştırmadan **çabucak görendir (17)**, çünkü bir iş O'nu başka bir işten alıkoymaz ve O'na yanılma ve unutma ilişmez.

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذْ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلاَ شَفِيعٍ يُطَاعُ: Ey resullerin en kamili! **Yaklaşan** ve ebedî azabın habercisi olan ve atılmak üzere cehennemin kenarına getirilecekleri **gün konusunda onları**, yani bütün mükellefleri **uyar. O gün**, oraya getirilenlerin **yürekleri** korkularının ve heyecanlarının şiddetinden yükselip **gırtlaklarına** ve boğazlarına **dayanmış** ve yapışmış**tır, gam, keder** ve her türlü sıkıntı **ile doludurlar.** Dolayısıyla o gün **zalimlerin**, yani kötülükte ileri giden ve külliyen kaybeden kimselerin, yetişip kollayacak ve kurtarmak için uğraşacak **ne sıcak bir dostu, ne de sözü dinlenir bir şefaatçisi vardır (18).**

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ: Oysa **Allah** huzurî ilmi ile [yani bildiği şeylerin yanında bulunmakla]**, gözlerin hain bakışını**, yani gözleriyle Allah'ın haram kıldığı şeylere işaret eden kimselerin ihanetlerini **ve kalplerin** organları kullanmaksızın haram kılınan şehvetlere meyletmesi türünden **gizlediğini bilir (19).**

وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لاَ يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ: Sonuç olarak onların dışlarını ve içlerini bilen **Allah,** adaletinin kemalini göstermek için onlar hakkında zulme sapmaksızın **hakla hükmeder** ve onlara dair bilgisi ve haberdarlığı ile işledikleri amellerin karşılığını verir. **Allah'tan başka taptıkları** putlar **ise** onların ne lehinde ne de aleyhinde ve ne fayda getirecek ne de zarar verecek **hiç bir hükümde bulunamazlar**, zira onlar cansızdırlar ve şuurları yoktur. Her türlü nimetlendirmeye ve öç almaya gücü yeten kâdir **Allah, ……..**

اَوَلَمْ يَسٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُوا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِى الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْۜ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتٖيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُۜ اِنَّهُ قَوِىٌّ شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

istidadlarının dillerinden sadır olan her şeyi **işitendir** ve hüviyetlerinin heykelleri üzerinde görünen her şeyi **görendir (20).**

Sonra Allah Teala sapıtıp yoldan çıkanları azarlamak, inatçı ve cedelcilerin kötü halini ortaya sermek için şöyle buyurur: وَ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ: **Onlar** tıpkı kendileri gibi aşırıya giden atalarından miras aldıkları **yeryüzünde** gezip **dolaşarak, kendilerinden önce** orada yaşayıp da kendileri gibi aşırıya giden**lerin akıbetlerinin nasıl olduğuna** ibret nazarı ile **bakmadılar mı** ki kendilerine gücümüzün yeteceğini ve kendilerinden intikam alacağımızı inkar ediyorlar? Bilakis **o öncekiler, kendilerinden**, yani şu sonrakilerden **daha güçlü** ve zengin, **yeryüzünde** ellerinden çıkan surlar, kaleler, saraylar ve hendekler gibi **eserleri daha çoktu. Böyle iken** onların malı ve kudreti Allah'ın gazabından ve azabından koruyamadı ve onlardan intikam alan **Allah,** şımarıklık ve kendini bilmezlik nedeniyle sadır olan **günahları sebebiyle onları yakalayıp** köklerini kesi**verdi.** O sırada **onları Allah**'ın azabından ve yakalayıverme**sinden koruyacak** ve Allah'ın azabına karşı duracak **hiç kimse olmadı (21).**

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **Bunun sebebi**, yani Allah'ın onları yakalayıp cezalandırmasının sebebi, **şu idi:** Şımarıklıklarının ve inatlarının şiddetinden dolayı, Hak katından gelen **peygamberleri onlara** türlü türlü kesin deliller ve **apaçık mucizeler getiriyorlardı da onlar** tıpkı şu kendini bilmezlik ve gurur çölünde yitmiş kimseler [yani Mekkeli kafirler] gibi, Allah'ı ve resullerini **inkar ediyorlar,** kendilerine sunulan açık mucizeleri yalanlıyor ve onları sihir ve göz boyama sayıyor, Allah'ın resullerine türlü hurafeler ve hezeyanlarla karşı çıkıyorlardı. **Bu yüzden** kadîr ve halîm olan **Allah**

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا
اقْتُلُٓوا اَبْنَٓاءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَٓاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ
اِلَّا فِى ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

---

onlara bir süre mühlet verip arzuladıkları şeyin keyfini sürmelerine izin verdikten sonra **onları** küfür ve küstahlıkları sebebiyle **yakalayıverdi.** Hem Allah onları niçin yakalamasın?! **Şüphesiz O,** mutlak **güçlüdür** ve Kendisine isyan edenlere ve kulluğunun bağından sıyrılanlara karşı tam anlamıyla kadîrdir; **cezası çok şiddetlidir (22)** ve değerli resulleri yalanlayan ve onlara zorbalık edenlere karşı intikamı çetindir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ: Hatırlat ey resullerin en kamili! **Andolsun ki Biz** kardeşin **Musa'yı** cömertlik makamımızdan kudretimizin kemaline delalet eden **mucizelerimizle ve** peygamberliğinde ve davetinde doğru olduğuna işaret eden **apaçık bir delille** "Ben sizin rabbinizim!" diyecek kadar küstahlık ve inatçılıkta ileri giden azgın **Firavun'a,** onun azgınlığını doğru bulup ona küstahlığında ve saldırganlığında yardım eden **Hâmân'a ve** servet ve zenginliği ile övünen **Kârûn'a gönderdik.** Musa onlara daveti ulaştırdıktan ve mucizeleri gösterdikten sonra **onlar,** hiç tereddüt etmeden ve duydukları ve gördükleri şeyler hakkında hiç düşünüp taşınmadan, **"Bu** iddiacı, davetinde **yalancı ve** açık mucizesinde **sihirbaz**dan başkası değil**dir" dediler (23, 24).** Yani küstahlıkları ve büyüklenmeleri sebebiyle Musa'yı ve görevini hiç değerlendirmeden hemen yalanlayıp inkar ettiler.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلَالٍ: **Musa onlara katımızdan olan gerçeği** kuşanmış olarak **gelince** ve İsrailoğulları ondan sudur eden büyük mucizeleri görüp ona inanınca, Firavun ve onun üst konumdaki görevlileri yardımcılarına ve adamlarına emrederek, **"Onunla beraber iman edenleri** rüsva etmek ve zayıflatmak maksadıyla **oğullarını öldürün, kadınlarını** evlenmek için **sağ bırakın,** yani İsrailoğulları'nı kendilerine uyguladığınız eski berbat cezaya tekrar çarptırın**" dediler.** Yani Firavun ve

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسٰى إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

adamları bu sözleri ile müminlere olan nefretlerini dile getiriyor ve onlara tuzak kurmayı amaçlıyorlardı. Fakat onlar müminlerin tuzağa düşürülüp sıkıntı çektirileceğini zannetmesinler, çünkü nasıl kurarlarsa kursunlar, **kafirlerin tuzağı hep boşa çıkmıştır (25)** ve Hak ehline kâr etmemiştir. Bu yüzden onlar arzularına nail olamamışlar ve tuzakları geri tepmiş, hedefledikleri zarar kendilerine isabet etmiştir.

Hz. Musa'nın sihirbazlara galip gelmesi sonucu peygamberliği ve Hak nazarındaki değeri aşikar olunca ve burhanı insanlar arasında yayılınca Firavun Musa'yı öldürmek istemiş, ancak danışmanları ona engel olmuştu. Zira bu takdirde kendisinin ilah olduğunu iddia etmesine rağmen Musa karşısında mağlup olduğu tescillenecekti. Ancak وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ: **Firavun** yine de **dedi ki: "Bırakın beni, Musa'yı öldürüvereyim.** Buna engel olması yahut beni helak etmesi için **Rabbini yardıma çağırsın!** Yani ben ne onu ne de Rabbini umursuyorum. Bilakis **ben** onu öldürmediğim takdirde **onun dininizi değiştirmesinden** ve onun sihrine boyun eğmenizden **yahut** dininizi ve inancınızı değiştiremediği takdirde oraya buraya saldırıp talan yaparak **yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum (26)."**

وَقَالَ مُوسَى إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لاَ يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ: Kendisine düşmanın niyeti ulaşınca **Musa da** Rabbine tevekkül ederek ve işini ona havale ederek, **"Ey müminler! Ben,** batıl hevaları ve bozuk arzuları gereği **kibirlenen herkesten benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan,** bir olan ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu, halis kullarını koruyup gözeten **Allah'a sığınırım.** Çünkü böyle bir kimse **hesap gününe inanmaz** ve o günün varlığını tasdik etmez. Bu yüzden Allah'ın resullerine ve halis kullarına böylesine cüretkarca davranmaktan çekinmez. Allah beni O'nun şerrinden korur" **dedi (27).**

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيمَانَهُٓ اَتَقْتُلُونَ رَجُلاً اَنْ
يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَٓاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ
كَذِبُهُ وَاِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذ۪ي يَعِدُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي
مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِر۪ينَ فِي الْاَرْضِ
فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ اِنْ جَٓاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَٓا اُر۪يكُمْ اِلَّا مَٓا اَرٰى
وَمَٓا اَهْد۪يكُمْ اِلَّا سَب۪يلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

Firavun Hz. Musa'yı öldürmeye kesinkes niyetlendiğinde وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّي اللّٰهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ: **Firavun ailesinden** olmakla birlikte Allah'ın birliğine iman eden ve Firavun'un ilah olduğuna inanmayan, ama **imanını** onlardan **gizleyen mümin bir adam şöyle dedi:** "Ey azgınlar ve büyüklenenler! Haklı olarak ve sırf "**Rabbim** bir ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu **Allah'tır**; ortak ve benzeri olmaktan münezzehtir; dengi yoktur; işiten ve görendir" **dediği için** muvahhid **bir adamı öldürecek misiniz?** Halbuki **o, size** sizi yokluk gizliliğinden varlığa getiren **Rabbiniz** katından **apaçık mucizeler getirdi. Eğer** o davasında **yalancı ise, yalanı kendi aleyhinedir**, yani yalanının vebali boynunadır. **Eğer doğru söylüyorsa, sizi** Allah'tan aldığı vahiy ve ilham neticesinde **tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir.** Doğru yola ileten **Allah,** fiilinde **aşırı giden ve** sözünde **yalancılık eden kimseyi kesinlikle doğru yola eriştirmez (28).** Dolayısıyla onu öldürmeye ve kovmaya gerek yoktur. Çünkü yalancı ise, vaad ettiği vakit yakındır."

يَاقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلاَّ مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلاَّ سَبِيلَ الرَّشَادِ: "**Ey kavmim! Bugün** bütün **yeryüzünde galip kimseler olarak hükümranlık sizindir.** Yani Amâlika'nın hükümranlığı size aittir ve hiç kimse bu konuda sizinle çekişemez. Hamd ve minnettarlık Allah'adır. Şu halde üzerinize

وَقَالَ الَّذ۪ٓي اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِۙ ﴿٣٠﴾
مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ وَمَا اللّٰهُ
يُر۪يدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

Allah'ın gazabını çekecek bir fiil işlemeyin ve onu öldürmekten vazgeçin. Aksi takdirde davasında doğru olan ve Allah tarafından gönderilen kişiyi öldürmek sebebiyle intikamcı ve kıskanç olan **Allah'ın azabı başımıza geldiğinde ondan bizi kim kurtaracak?"** Bu sözü söyleyen kişinin Firavun'un amcazadesi ve çok yakın bir adamı olduğu söylenmiştir. **Firavun** o mümin kişinin sırf nasihat olan sözünden hoşlanmadı ve **"Ben** bu bozguncudan kurtulmakla ilgili olarak **size ancak kendi görüşümü** ve doğru bulduğum fikrimi **bildiriyorum**, ki o da kötülüğünü defetmek için onu öldürmektir, **ve** ey ileri gelenler, bu sözümle ve onu öldürme emrimle **sizi** o sihirbaz iddiacının zararlarından kurtaracak **doğru yola götürüyorum" dedi (29).**

Firavun Hz. Musa'nın ölüm emrini tekid edip kararlılığını gösterince وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَاقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ: **İman etmiş adam dedi ki: "Ey kavmim!** "Kavmim" demek suretiyle onları kendine nispet ederek onlara olan şefkatini göstermiştir. **Doğrusu ben,** aklım gereğince, Allah'ın azabının isabet etmesiyle helak olup kökleri kesilen **toplulukların gününün bir benzeri** olan korkunç ve çetin bir günün **sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum (30).**

Çünkü Allah'ın sınırlarının, emir ve hükümlerinin gereklerinin dışına çıkmakta ve resullerine isyan edip onları yalanlamakta sizin adetiniz مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ : **Nûh, Âd ve Semûd kavminin ve onlardan sonra gelip** de Allah'ın resullerine galip gelen ve Allah'ı inkar ed**enlerin adeti gibidir.** Bu üç kavmin başlarına gelen onlardan sonra gelip de onların yolunu izleyen kavimlerin de başına gelmiştir. Eğer ilahî sınırların dışına çıkmakta onları izlerseniz, onların başına gelenin aynısı sizin de başınıza gelecektir. Değilse alîm ve hakîm olan **Allah,** ilahî sınırlara aykırı olan bütün günahlardan sakınan **kullarına asla zulmetmek istemez**, günahsız kimseyi cezalandırmaz ve böyle birine azabı ilişmez **(31)."**

وَيَا قَوْمِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِۙ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِر۪ينَۚ مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ ف۪ي شَكٍّ مِمَّا جَٓاءَكُمْ بِه۪ۜ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِه۪ رَسُولاًۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌۚ ﴿٣٤﴾

Sonra muvahhid adam kalbinde gizlediği hakkı yayma ve o hak ile gönderilen resulü destekleme maksadını tekid etmek gayesiyle şöyle seslendi: وَيَاقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِي يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنْ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلْ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ: **"Ey kavmim! Gerçekten sizin için, o dağılıp kaçışma gününden[2]**, yani kıyamet gününde vaad olunan azaptan korkuyorum. Kıyamet gününün böyle isimlendirilmesinin sebebi o gün insanların dağılması ve herkesin anasından, babasından, kardeşinden ve oğullarından kaçmasıdır. Yine sizin türlü azapları celbeden günahlarınızın çokluğundan dolayı arz ve hesap yerinden **arkanızı dönüp kaçmaya çalışacağınız günden korkuyorum.** Düşünün ey aşırı gidenler! O gün **sizi Allah**'ın gazabın**dan** ve üzerine azabının inmesinden **kurtaracak** ve o azabı sizden savuşturacak **kimse yoktur.** Şu halde biliniz ki kahrı ve celali gereği saptıran **Allah, kimi saptırırsa** ve imtihan maksadıyla Kendisinin hoşlanmadığı bir şeye teşvik ederse, **artık onu doğru yola iletecek de yoktur." (32, 33)**Yani o kişiyi Allah Teala'nın razı olduğu şeye iletecek kimse yoktur.

Sonra söz konusu kişi onların yanlış yolda olduklarını tescil etmek üzere şöyle söyler: وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولاً كَذَلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ: Nasıl olur da bu kişinin [Hz. Musa'nın] Allah katından gönderilen bir peygamber olduğu iddiasını uzak görürsünüz? Zira o ilk peygamber değildir. Bilakis ondan **önce** Yakub oğlu **Yusuf da size,** yani ………..

[2] Bu anlam ayetteki kelimenin "tenâdd" şeklinde okunması durumundadır. Ancak söz konusu kelime "tenâdî" şeklinde okunduğunda anlam "bağrışıp çağrışma günü" olmaktadır.

اَلَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْۜ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ اٰمَنُواۜ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

babalarınıza ve geçmişlerinize, resul olarak ve peygamberlik iddiasını doğrulayan **apaçık delillerle** Allah Teala tarafından desteklenerek **gelmişti de size** din, tevhidin mahiyeti ve yakînle ilgili olarak **getirdiği şeyler hakkında şüphe** ve tereddüt **duyageldiniz.** Yani daima ve sürekli, hem halef hem de selef olarak şüphe duydunuz. **Daha sonra** Yusuf **ölüp** zamanı geç**ince de** hayırsızlığınızın ve inatçılığınızın kemalinden, kesin bir dille ama aklî veya naklî bir delil olmadan, **"Allah, ondan sonra asla peygamber göndermez" demiştiniz.** Oysa siz Yusuf'un peygamberliği hakkında da, hatta mutlak anlamda peygamberlik ve bir ve kahhâr olan Allah'ın vahyetmesi hakkında da şüphe içindeydiniz. Kahrı ve celali gereği saptıran **Allah,** ilahî adaleti ve gerçek itidali korumak için konan sınırların dışına çıkmakta **aşırı giden,** açık beyanların ve mucizelerin ortaya koyduğu gerçekler hakkında **şüphe eden kimselerin** hepsini **işte böyle saptırır. (34)**

الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ: Dolayısıyla aşırı gidenler ve büyüklenenler **Allah'ın** birliğine ve mülkünde ve melekûtunda vaki olan tasarruflarında yalnız olduğuna delalet eden **ayetleri hakkında kendilerine** ilham, vahiy ve beyan şeklinde **gelmiş** açık ve kesin **hiçbir delil olmaksızın tartışan kimselerdir. Bu ise Allah katında ve** Allah'a ve O'nun çeşitli şekillerde nimetlendirmeye ve intikam almaya tam olarak gücü yettiğine **inananlar nezdinde** o kimseler aleyhinde **büyük bir öfke ve gazap gerektiren bir iştir.** Ey resullerin en kamili! Alim ve hakîm olan **Allah,** yeryüzünde çalım satarak yürüyen ve yeryüzü ehline zarar veren **her kibirli zorbanın** ezelde bedbahtlık ve sapıklık üzere yaratılmış **kalbini işte böyle** anlatıldığı şekilde **mühürler. (35)** Allah böyle kimselere dünyada mühlet vererek kendileri için hazırlanan azabın birikip çoğalmasını sağlar. Böylece onlar ayrılık ve mahrumiyet ateşinde ebediyen kalırlar.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾
أَسْبَابَ السَّمٰوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلٰى إِلٰهِ مُوسٰى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا
وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ
فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ
سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾

Hz. Musa'nın durumu aşikar olup dini ve bir olan ve yüce gökleri ve aşağı yerleri yaratan Allah'a çağrısı insanlar arasında yayılınca ve burhanlarının açıklığı ve mucizelerinin parlaklığı sebebiyle zihinler ona meyledince, وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَاهَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنْ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلاَّ فِي تَبَابٍ: Musa'dan kurtulmanın hal çaresi üzerinde düşünen ve bu konuda veziri Hâmân ile istişare eden **Firavun** ona seslenip emrederek **dedi ki: "Ey Hâmân!** Musa ile ilgili olarak korktuğumuz başımıza geldi. **Bana** bütün binalardan ve saraylardan daha **yüksek bir kule yap. Belki** ona tırmanarak Musa'nın durumunu teyid eden **sebeplere, göklerin sebeplerine**, yani yüce müessirlere **erişirim de Musa'nın ilahını görürüm** ve O'na onun iddiasında doğru mu yoksa yalancı mı olduğunu sorarım! **Çünkü ben** aklım ve firasetimle**, onun yalancı** ve sihrinin reklamını yapmak ve zayıf akıllı insanları kandırmak için Allah'a iftira eden bir sihirbaz **olduğuna inanıyorum."** Firavun'un bu kuleyi Musa'nın talihinin kuvvetli mi yoksa zayıf mı olduğunu gözlemlemek için yaptırdığı da söylenmiştir. **Böylece** sana anlatıldığı gibi, **Firavun'a yaptığı kötü iş süslü gösterildi**, yani Allah Firavun'a Musa'dan kurtulmak için tasarladığı bu aptalca planı güzel gösterdi **ve** Firavun Hakk'ın birliğine ulaştıran **doğru yoldan saptırıldı.** Sonuç olarak **Firavun'un** Musa'dan kurtulmak için kurduğu **planı, tamamen sonuçsuz kaldı** ve hiçbir işe yaramadı **(36, 37).**

Mümin kişi çeşitli şekillerde Firavun'u ve danışmanlarını köşeye sıkıştırıp kesin delillerle susturunca Musa'ya ne yapacakları ve ondan nasıl kurtulacakları konusundan şaşırıp kaldılar. Bunun üzerine وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَاقَوْمِ اتَّبِعُونِي أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ: **O inanan** ama imanını gizleyen **kimse**

يَا قَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾
مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَاۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ
اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾
وَيَا قَوْمِ مَا لِيٓ اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنِيٓ اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾

---

kavminin kendisine tam bir rağbetle yönelmesi için onlara seslenerek **dedi ki: "Ey kavmim! Bana uyun** ve görüşümü tasvip edip sözümü dinleyin **ki sizi doğru yola ileteyim (38)."**

يَاقَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ: **"Ey kavmim!** Sizin bu imtihan yurdunda, aldanış memleketinde ve gaflet menzilinde ne işiniz var? **Şüphesiz bu dünya hayatı ancak** geçici ve dikkate almaya değmez ödünç **bir yararlanmadır.** Basiret ve akıl sahibi kimseler için hazırlanan **ahiret ise ebedî olarak kalınacak yerdir (39)."**

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ: "Ey mükellef olarak yaratılanlar! **Kim** bu dünyada Allah'ın gazabını çeken ve azabını doğuran **bir kötülük yaparsa,** ahirette ilahî adalet gereği **ancak onun kadar ceza görür. Kadın veya erkek, kim** Allah'ın birliğine **inanmış** ve resullerini ve kitaplarını tasdik etmiş **olarak** Allah'ın nimetlerini ve keremini celbeden **salih bir amel işlerse, işte o** hoşbahtlar ve Allah katında makbul kimseler ahiret hayatında **cennete girecek ve orada** dünyadaki rızıkların aksine ölçüp tartmaksızın ve **hesapsız olarak** maddî ve manevî nimetlerle bolca **rızıklandırılacaklardır (40)."**

Mezkur mümin kişi nazikçe ve yakınlığını kullanarak öğüt verir bir üslupla onları gaflet uykusundan uyandırmak için sözüne şöyle devam eder: وَيَاقَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ: **"Ey kavmim! Bu ne hal ki ben** size olan şefkat ve merhametimin kemalinden **sizi** Allah'ın azabından ve gazabının isabet etmesinden **kurtuluşa** ve iman ehli için hazırlanmış çeşitli cismanî ve ruhanî lezzetler içeren cennete girmeye **çağırıyorum da siz beni** hüsran ve hizlan ashabı için hazırlanmış **ateşe çağırıyorsunuz (41)."**

تَدْعُونَن۪ي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِه۪ مَا لَيْسَ ل۪ي بِه۪ عِلْمٌۘ وَاَنَا۬ اَدْعُوكُمْ
اِلَى الْعَز۪يزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَن۪ٓي اِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي
الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَٓا اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِف۪ينَ هُمْ
اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ: "Çünkü **siz beni** bir olan ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu, yalnız Kendisi ilah ve rab olan **Allah'ın** varlığını inkar **etmeye ve hakkında hiçbir bilgim olmayan şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz.** Yani beni, ilahlığı ve Allah'a ortaklığı hakkında yakînî, zannî ve vehmî bilgim olmayan, şuursuz ve cansız olan bir şeyi Allah'a ortak koşmaya çağırıyorsunuz. **Ben ise** Allah'ın seçkin kullarına bahşettiği fıtrî akıl tarafından desteklenen resullerine indirilen ilahî vahiy gereği **sizi mutlak güç sahibine** ve zayıflık ve kusur olmaksızın işinde kâdir ve galip olana**, çok bağışlayana**, yani bütün masivanın nefislerini örtene **çağırıyorum (42).**"

لاَ جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلاَ فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ: "**Şüphe yok ki sizin beni tapmaya çağırdığınız** ve tarafına çekiştirdiğiniz **şeyin ne dünya ne de ahiret konusunda hiçbir çağrısı yoktur**; ondan davet, hidayet ve yol gösterme fiili sudur etmez. Zira cansız varlıklar kesinlikle insanı çağıramaz ve kemala erdiremez. Sizin ilahlarınızın işi bitip böylece ilahlığa ve rablığa layık olmadıkları ortaya çıkınca, **kuşkusuz** şu aşikar olmuştur ki **dönüşümüz**, yani benim, sizin ve bütün mazharların ve yaratıkların dönüşü, tıpkı gölgelerin ışıklara ve dalgaların suya dönüşü gibi, bir olan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ortaklık ve niza tevehhümü olmaksızın Hak olmayı hak eden **Allah'adır.** Yine **şüphesiz** şu da aşikar olmuştur ki **aşırı gidenler**, yani ilahî vahiy ve fıtrî akıl desteği olmaksızın vehimlerinin ve hayallerinin uydurduğu saçmalıklarla Allah Teala'nın birliği hakkında iddiada bulunanlar **cehennemliklerin ta kendileridir** ve cehennemden hiç çıkamayacaklardır **(43).**"

فَسَتَذْكُرُونَ مَٓا اَقُولُ لَكُمْۜ وَاُفَوِّضُ اَمْرٖٓي اِلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بَصٖيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُٓوءُ الْعَذَابِۚ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّاۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُٓوا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ: "Ey tuzağa düşecek ve cezalandırılacak olanlar! Ateşi gördüğünüz ve ona girdiğiniz zaman ahirette size vaad olunan azabın keyfiyeti hakkında öğüt sadedinde **size** şu **söylediklerimi hatırlayacaksınız.** Muhatapları mümin adamın söylediği korkunç tehditleri işitince içlerinde ona karşı bir düşmanlık ve inkar beslediler ve onu cezalandırmayı tasarladılar. Bunu anlayan mümin kişi Allah'a dönerek ve tevekkül ederek şöyle dedi: **Ben işimi**, yani sizin şerrinizden korunmamı, Kendisine dayanan ve tarafına yönelen kullarının korumasını üstlenen **Allah'a havale ediyorum.** O'nun lütfu beni sizin şerrinizden korumaya yeter. **Şüphesiz** kâdir ve alîm olan **Allah, kullarını hakkıyla görendir (44).**"

Rivayete göre bu mümin kişi Firavun ve adamlarından kaçıp bir dağa sığındı. Firavun da onun peşine adamlarını gönderdi. Onu bulduklarında namaza durmuş, etrafında vahşi hayvanlar saf tutup dizilmişti. Onu kendisine gelecek zarardan koruyorlardı. Böylece ona galip gelemediler ve yenilip döndüler. Sonra Allah onları denizde boğarak öldürdü.

Sonuç olarak **فَوَقَاهُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ:** onu gözeten **Allah, onu, onların hilelerinin kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini,** yenilmez ve kıskanç olan Allah'tan gelen **azabın en kötüsü kuşattı (45).**

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ: Söz konusu azap da ezelde ve ebedde bedbaht kalacak olan kimselerin maruz kalacağı **ateş** olup **onlar**, yani Firavun ve ailesi kabir berzahında **sabah-akşam**, yani kıyamet kopuncaya kadar sürekli olarak **ona sunulurlar. Kıyametin kopacağı** ve kabirlerinden şaşkın bir halde diriltilecekleri **günde de** hiç sorgu-sual edilmeden Hak tarafından onlara, **"Ey Firavun ailesi, azabın en şiddetlisine**, yani en korkuncuna ve

وَاِذْ يَتَحَاجُّونَ فِى النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰۤؤُا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصٖيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا كُلٌّ فٖيهَا اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ فِى النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

ebedîsine **girin" denilecektir (46).** Yahut onlara azap etmekle sorumlu meleklere, "Firavun ailesini azabın en şiddetlisine ve cezalandırmanın en kötüsüne, ki ebediyen ayrılık ateşinde tutulmaktır, sokun" denilecektir.

Sonra Allah Teala şöyle buyurur: وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ: İbret alan mükelleflere hatırlat ey resullerin en kamili! **Ateşin içinde birbirleriyle tartışırlarken, zayıf olanlar,** yani dünya hayatında tâbi ve değersiz konumunda olanlar kendilerine dünya hayatında **büyüklük taslayanlara, "Biz** dünya hayatında **size uymuş kimselerdik.** Bizi, doğru yolu gösteren resullere uymaktan siz uzaklaştırmıştınız. **Şimdi** size uyduğumuzdan, peşinize düştüğümüzden, dininize ve hasletinize tâbi olduğumuzdan dolayı başımıza inen ve payımıza düşen **şu ateşin bir kısmını üzerimizden kaldırabilir misiniz?" derler (47).**

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ: **Büyüklük taslayanlar,** yani dünya hayatında başkan ve önder konumunda olanlar **ise şöyle derler: "Biz** ve siz **hepimiz ateşin içinde** azap görüyoruz. Hiç birimizin ondan bir parça dahi kaldırmaya gücü yetmez. **Şüphesiz** intikamcı ve kıskanç olan **Allah,** bütün **kullar arasında** bazısını fazlı ile cennete ve bazısını da adaleti ile cehenneme sokmak ile **hüküm vermiştir (48).** O'nun hükmünü sorgulayacak kimse yoktur. O, kuvveti çetin olandır."

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ: Ey resullerin en kamili! Şunu da ibret ehline hatırlat: **Ateşteki** kafirler üzgün bir şekilde yalvararak ateşin en derini ve dibi olan **cehennemin**

قَالُٓوا اَوَلَمْ تَكُ تَاْت۪يكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِۜ قَالُوا بَلٰىۜ قَالُوا فَادْعُواۚ
وَمَا دُعٰٓؤُا الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾ اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
ف۪ي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُۙ ﴿٥١﴾

bekçilerine, "Ey bekçiler! **Rabbinize yalvarın** ve Allah için bizim adımıza O'na aracılık edin de bizi bağışlamaz ve günahlarımızı affetmezse de hiç değilse **bir günlüğüne bizden** sürekli olan **azabı hafifletsin** de o gün soluklanıp dinlenelim" **derler (49).**

Cehennem bekçileri onları kötülemek ve alaya almak için bilmiyormuşçasina قَالُوا أَوَ لَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ : **derler ki:** "Ey uzaklık ve sapıklık çölünde helak olmuş beyinsizler! **Size** gönderilen **peygamberleriniz** Allah'tan gelen uyarıları kabul etmeye dair **açık mucizeler getirmemiş miydi?"** Bekçilerin bu cevabını işittikten sonra **onlar, "Evet, getirmişti,** ama biz onları yalanlamış ve "Allah hiçbir şey indirmemiştir" demiştik" **derler.** Bu cevabı alan bekçiler, **"Öyleyse** bizi aracı kılmadan **kendiniz yalvarın,** çünkü biz sizin gibiler için Allah katında şefaatçi olmaya ve bağışlanma dilemeye ne cüret ne de cesaret edebiliriz. Zira böylesi büyük günahlarla ilgili olarak ne sizin ne de bizim duamız kabul edilir" **derler.** Sonuç olarak imtihan yurdu olan dünyada küfürlerinde ısrarcı olan **kafirlerin** ebedî yurt olan ahirette kendilerini kurtarmak için yaptıkları **duaları boşunadır.** Böylesi dualara ne kulak verilir ne de icabet edilir **(50).**

Sonra Allah Teala müminlere müjde olarak ve onları resulleri ve kitaplarını tasdik etmeye teşvik etmek için şöyle buyurur: إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ: **Şüphesiz ki Biz** cömertliğimizin ve lütfumuzun yüce makamından, vahyimizin taşıyıcısı ve dinimizin koruyucusu olan **peygamberlerimize ve** onlara **inanan** ve onların gösterdiği doğru yola uyan ve onlar sebebiyle sapıklıktan uzak duran**lara,** onları ilahî imtihan yeri olan **dünya hayatında** salih amele muvaffak kılmak ve kötülüklerden uzak tutmak sureti ile **ve** yine **şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz (51).** Yani meleklerden, ……

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾
وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ الْكِتَابَۙ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرٰى
لِاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

peygamberlerden ve müminlerden, müminleri kafirlerin hıncına karşı desteklemek için şahitlik edecekleri kıyamet gününde yardım ederiz.

يَوْمَ لَا يَنفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ: **O gün zalimlere,** yani dünya hayatında ilahî sınırları aşan kimselere getirecekleri **mazeretleri fayda vermez.** Zira artık telafi ve imtihan vakti dolmuştur. Bilakis **lanet**, yani huzur izzetinin sahasından kovulmak ve uzaklaştırılmak **da onlaradır,** hüsran ve helak ashabı için hazırlanmış **kötü yurt da onlaradır (52).** Bu yurt, uzaklık ve hizlan cehennemidir. Allah bizi ondan korusun [Amin].

Sonra Allah Teala habibini tesellî etmek, bedbahtlık ve sapıklık üzere yaratılmış kimselerden türlü eziyetler celbedecek ağır peygamberlik yükünü omuzlamaya ve onların eziyetlerine sabretmeye hazırlamak ve alıştırmak için şöyle buyurur: وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ هُدًى وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ: **Andolsun, Biz** fazl ve cömertliğimiz gereği kardeşin **Musa'ya hidayet**, yani şeriatlar ve doğru yola ilettiğine delalet eden mucizeler **verdik.** Musa'nın vefatından sonra **İsrail oğulları'na da,** Taşan İlke'den kendilerine taşan doğru akıllar ile diğer dinî meseleleri ortaya çıkaran **akılların sahipleri için** kendilerini Musa'nın ilettiği dinî konulara ileten bir **rehber ve** arzu ettikleri dinî maksadları ve yakînî işaretleri hatırlatan bir **öğüt olarak o kitabı**, yani Musa'ya indirilen Tevrat'ı **miras bıraktık (53, 54).**

Ey resullerin en kamili! Azgınlık ve inat çölünde helak olan kimseleri, onlarla kendilerine gönderilen peygamberler arasında geçen ve yüce peygamberlerin eziyet görmesine yol açan çekişmeyi ve sonra peygamberlerin Allah'ın yardımıyla onlara galip gelmesini ve katından indirdiği dinini yüceltmesini de anlat.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ: Sen de ey resullerin en kamili! Kibirli ve inatçı cahillerden sana ilişen eziyetlere

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

sabret ve Hakk'ın sana vaad ettiği yardımı, zaferi, dinini yüceltmesi ve diğer bütün dinlerin üzerine çıkarması gerçekleşinceye kadar bekle. Kadîr, hakîm ve her şeyden haberdar olan **Allah'ın vaadi şüphesiz gerçektir** ve kesinlikle yerine gelir. Ancak bu vaadin gerçekleşmesi zamanının gelmesine bağlıdır. Allah yakında sana yardım edecek, seni düşmanlarına galip getirecek, hidayet ve rehberliğinin izlerini kıyamete kadar onlar arasında baki kılacaktır. **Günahının bağışlanmasını iste.** Yani bütün vaktinde kusurların için istiğfar et ki bu ümmetin için açtığın bir çığırın olsun. Her aldığın nefes senden bir şükür gerektirdiğinden, bütün hal ve vakitlerinde, ama özellikle **akşamleyin ve sabahleyin**, yani günün sonlarında ve başlarında **Rabbini hamd ile tesbih et (55).** Zira bu iki vakitte insanda meşguliyetler çoğalıp arzular büyümez. Sonuç olarak bütün hal ve tavırlarında Rabbinle ol. O sana düşmanlık ve inatçılık eden herkese karşı sana yeter.

Sonra Allah Teala şöyle buyurur: إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلاَّ كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ: Ey resullerin en kamili! **Allah'ın** senin dinini ve durumunu desteklemek için sana indirdiği **ayetleri hakkında kendilerine** vahiy ve ilham yoluyla **gelmiş hiçbir delilleri olmaksızın tartışanlar var ya, onların kalplerinde** kendilerini tartışmaya sevkeden **bir kibir** ve karakterlerine yerleşmiş bir büyüklenme **vardır.** Bu da onların servetlerine ve reisliklerine güvenmeleri sebebiyledir. Ancak bu yanlış bir zandır, zira **onlar,** tabiatları gereği **tasladıkları büyüklüğe asla ulaşmazlar.** Çünkü onlar bu dünyada yakında yenilecek ve ahirette de uzaklık ve hizlan cehennemine sürülecekler. **Sen** güçlü ve kudretli olan **Allah'a sığın** ve hainlerin gadrinden O'na iltica et. **Şüphesiz O,** onların sözlerini **işitendir,** niyetlerini ve fiillerini **görendir (56).** Yanlış görüşleri gereği sana vermek istedikleri zararı savuşturmada O sana yeter.

O büyüklenenlerin en çok karşı çıktığı şey kıyamet, cismanî ahiret hayatı ve ölülerin kabirlerinden diriltilip mahşerde toplanmalarıdır.

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِٓيءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

Ancak Allah'a yemin olsun ki لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ: **Elbette göklerin ve yerin yaratılması,** yani dünya hayatında ruhanî ve cismanî alemin yokluk mahzeninden ibdâ' yoluyla [yani madde ve zaman gibi aracılar olmaksızın] izhar edilmesi **insanların yaratılmasından** ve ahirette diriltilmesinden **daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu** Hakk'ı ve sıfatlarını idrak etmeye akılları yetmediğinden Hakk'ın kudretini ve kapsayıcı ilim ve kamil irade dairesine giren her şeye gücü yettiğini **bilmezler (57).** Allah kime ışık vermediyse, onun ışığı yoktur.

Sonra Allah Teala kullarının Kendisini bilmek ve bilmemekte tabakaları ve dereceleri olduğuna işaret ederek şöyle buyurur: وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلاَ الْمُسِيءُ قَلِيلاً مَا تَتَذَكَّرُونَ: **Kör,** yani Hakk'ın zatının, yüce sıfatlarının ve güzel isimlerinin eserlerinin zuhurunu görmekten gafil **ile gören,** yani Hakk'ın birliğini ve isimlerine ve zâtî hallerine göre açık ve gizli olan her şeyin heykelleri üzerinde zuhur ettiğini bilen ve keşfeden, yine Allah'a **iman edip** birliğine inanarak iyilik yapanlar ve iman ve yakînden doğan ve Hak katında makbul olan **salih ameller işleyenler ile kötülük yapan,** yani Hakk'a karşı edepsizlik yapanlar **bir değildir.** Bu ikinci grup Allah'a inanmayan, birliği ile muttasıf olmayan, bilakis O'nun zat güneşinin ışıklarını asılsız ve geçici hüviyetleri ve zat güneşinde içerilmiş yok olucu benliklerinin gölgeleri ile engelleyen kafirlerdir. Bu yüzden onlar murdar benliklerinin ve düşük ahlaklarının gereği olarak kötü amelde bulunmuşlardır. **Siz pek az düşünüyorsunuz (58).** Yani söz konusu eşitsizliği çok az düşünüyor ve fark ediyorsunuz. Bu yüzden de dirilişi ve toplanışı inkar ediyorsunuz.

إِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِى اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِى سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

Ama onu nasıl inkar edersiniz?! إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لاَ رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ: Bütün nebilerin ve resullerin dilinde vaad olunan **kıyamet günü mutlaka gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur.** Zira yok olan bir şeyin geri getirilebileceğine dair deliller apaçıktır. Bununla birlikte kıyamet bütün değerli nebilere ve resullere vahiy ve ilhamla bildirilmiştir. **Fakat insanların çoğu buna**, yani kıyametin kopacağına **inanmazlar (59)**, zira onlar tevhid ve yakîn fıtratının doğurduğu halifelik mertebesinin aşağısındadırlar.

Allah Teala muvahhid ve müşrik olmak üzere iki grubun da mertebesine işaret ettikten sonra Kendi tarafına arzuyla yönelen, birliğinin yönüne çaba ile dönen ve Kendisine yakararak dua eden kimseye icabet edeceğine ve arzusuna ulaştıracağına işaret ederek şöyle buyurur: وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ: Sizi tevhid ve irfan üzere yetiştiren **Rabbiniz şöyle dedi: "**Ey akıl ihsan edilmekle mükellef kılınan kimseler! **Bana** layık olduğum şekilde **dua edin** ve bana aradaki vesileleri görmeden muhlisane yönelin**, duanıza cevap vereyim** ve sizi zatın birliğinden ibaret olan maksadınıza ulaştırayım. Dolayısıyla yapmanız gereken büyüklenerek Bana ibadet ve itaatten uzaklaşmamaktır. **Bana kulluk etmeyi** batıl görüşleri ve bozuk hevaları sebebiyle **kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış** ve alçaltılmış **bir halde** mahrumiyet ve yardımsızlık **cehennemine gireceklerdir (60)."**

Onlar nasıl olur da mutlak fail olana ve yalnız Kendisi hakkıyla nimet verene ibadet etmekten geri dururlar?! اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ: Zira O bir,

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذ۪ينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾

her şeyin kendisine muhtaç olduğu ve kemal, celal ve cemal sıfatlarıyla muttasıf olan **Allah,** zarar görmeden ve zarar vermeden **içinde rahat edesiniz diye geceyi** karanlık ve soğuk **ve** hayatınızı kazanasınız ve ihtiyaçlarınızı göresiniz diye **gündüzü aydınlık kıldı.** Kullarına karşı nimet ve kerem sahibi olan **Allah,** bütün **insanlara karşı sonsuz iyilik** ve kapsayıcı kerem **sahibidir, fakat** unutkanlık ve nankörlük fıtratı üzere yaratılan **insanların çoğu** Allah'ı tanımadıklarından ve O'na ileten resullerine inatçılık yaptıklarından dolayı O'nun nimetlerine **şükretmezler (61)** ve kereminin hukukunu eda etmeye devam etmezler.

ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَأَنَّا تُؤْفَكُونَ: **İşte her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah!** İşte size iyilik ve cömertliğinin sofralarını yağdıran ve sizin üzerinizde ilahlığının ve rablığının neticelerini izhar eden Allah, sizi yokluk gizliliğinden varlığa getirdikten sonra çeşitli lütuf ve keremiyle sizi yetiştiren Rabbinizdir. Çünkü O her şeyi ihtiyarı ile ve tek başına yoktan var edendir. Bu yüzden sadece O'na yönelmeli ve O'na ibadet etmelisiniz. Çünkü **O'ndan,** yani bir olan ve kamil sıfatlarla muttasıf ve kendisinden yansıyan yansımaları ve gölgeler cümlesinden olan varlık alemindeki her şeyi bakıp gözeten Zattan **başka** ibadet edilmeyi hak eden ve sıkıntı anında yönelinen **bir ilah yoktur. Durum bu iken nasıl oluyor da** O'na ibadet etmekten **döndürülüyorsunuz (62)** ve uzaklaşıyorsunuz, ey uzaklaşan kimseler?!

Ey O'nun kapısından ayrılıp giden cahiller, nereye gidiyorsunuz?! Neyiniz var ve nasıl hükümde bulunuyorsunuz, ey mahrum sapıklar?!

كَذَلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ: **Allah'ın ayetlerini** ve birliğinin delillerini hiç düşünmeden **inkar eden** ve bu yüzden kendilerine o ayetlerdeki hakikatler ve bilgiler gizli kalan **kimseler, işte böyle döndürülürler (63).** Yani bütün aşırı gidenler, tıpkı sana anlatıldığı gibi açık bir delil ve anlaşılır bir açıklama sunmadan tartışmaları ve büyüklenmeleri neticesinde doğru yoldan döndürülürler. Ey cahil inkarcılar! Allah tek ilah ve rab iken siz nasıl olur da hakîm ve alîm olan Allah'ın ayetlerini inkar edersiniz?!

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٥﴾

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنْ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ: Zira bir olan ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu **Allah, sizin için yeryüzünü**, yani tabiat alemini ve maddeyi, hüviyetiniz [bireysel varlığınız] gereğince üzerinde **karar kılma yeri, göğü de**, yani isimler ve sıfatlar alemini, sizin için yükseltip **bina yapan**, yani katından size bağışladığı istidadlarınıza ve kabiliyetlerinize uygun olan kemâlâtı aldığınız korunmuş yüksek bir çatı yapan; böylece **sizi** babalar konumunda olan ruhanî alemden ve analar konumunda olan cismanî alemden **şekillendirip** Hakk'ın halifeliğine ve vekilliğini üstlenmeye layık olmanız için sizi en düzgün mizaç ve en güzel endam üzere yaratmakla **şekillerinizi güzel kılan ve** daha sonra **sizi** gölgelerinizi [bedenlerinizi] ve ruhlarınızı güçlendirmek ve takviye etmek için maddî ve manevî **temiz şeylerle rızıklandırandır. İşte** kamil sıfatlarından ve kapsayıcı nimetlerinden bir nebze işittiğiniz **Rabbiniz Allah!** O sizi lütfu gereği yokluk mahzeninden ortaya çıkarandır. Ey sapık ve aşırı gidenler! O'ndan başka rabbiniz yok iken nasıl olur da O'ndan ve birliğinden döndürülürsünüz?! Zatıyla bir, herkesin Kendisine muhtaç olduğu ve yüce olan, isim ve sıfatlarıyla ise apaçık olan **Allah, ne yücedir ve** bütün **alemlerin** tek başına ve hakkıyla **Rabbidir (64).** O'na yok olma, sonlanma ve yer değiştirme ilişemez.

هُوَ الْحَيُّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: Bilakis **O, diridir**, ezelîdir, ebedîdir, zamanın ve mekanın ölçümünden mutlak olarak müstağnîdir. Varlıkta **O'ndan başka ilah** ve gerçekte ibadet edilecek bir varlık **yoktur. Şu halde**, ey mükellefler! Allah Teala'nın isim ve sıfatlarını işittiğinize göre **dini**, yani ibadet ve boyun eğmeyi, **O'na has kılarak O'na ibadet edin.** Zira itaat ve ibadeti O'ndan başka hak eden yoktur. Muhlis bir şekilde O'na döndükten ve sadece

قُلْ اِنّى نُهيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِىَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبّى وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمينَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذى خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخاً وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُٓوا اَجَلاً مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

ona ibadet ettikten sonra kapsayıcı bir dille şöyle deyin: Bütün mazharların dillerinden sadır olan bütün övgüleri kapsayan **hamd, alemlerin Rabbine mahsustur (65).** Çünkü O, hakkında ortağı olmak ve yardım almak düşünülmeksizin tek kendisi ilah ve yalnız başına rabdir.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَاءَنِي الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ: Ey resullerin en kamili! Allah'ın birliği aşikar olduktan ve doğru yol açığa çıktıktan sonra tembih ve yol gösterme kasdıyla bütün müşriklere **de ki: "Rabbimden bana apaçık deliller gelince,** yani bana açık ayetler inince, ilahlıkta ve rablıkta yalnız olan bir ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu **Allah'ı bırakıp da taptıklarınıza tapmam** ve batıl ilahlara boyun eğmem ilahlıkta ve rablıkta tek olan Rabbim tarafından **bana yasaklandı ve** yine **bana, alemlerin Rabbine teslim olmam**, yani vesile ve sebepleri görmeksizin sadece Rabbime ibadet edip boyun eğmem **emredildi (66)."** Zira Allah Teala mutlak olarak birden fazla olmaktan (*ta'addüd*) ve cüzlerden mürekkeb olmaktan (*kesret*) münezzehtir. Her şeyin ilkesi ve kaynağı O'dur.

Siz nasıl olur da Allah Teala'ya ibadet etmez ve yalnız O'na boyun eğmezsiniz?! **هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلاً مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ:** Zira **O** üstün ve kamil kudretini izhar etmek için **sizi** önce adi görülen **topraktan, sonra** bayağı ve topraktan çıkarılmış **az bir sudan, sonra** sudan meydana gelmiş olan pis bir **"asılı şey"den yaratan, sonra sizi analarınızın karnından**, asılı şeyden ve Allah katından üfürülmüş ruhtan oluşmuş **çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına**, yani düşünce ve amel bakımından kuvvetinizin kemaline **ulaşmanız, sonra da** size bir süre mühlet verip yaşatarak **ihtiyarlamanız,**

هُوَ الَّذٖى يُحْيٖى وَيُمٖيتُۚ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ يُجَادِلُونَ فٖٓى اٰيَاتِ اللّٰهِۜ اَنّٰى يُصْرَفُونَۚ ﴿٦٩﴾

yani hem düşünce hem de amel kuvvetinizin gerilemesi **için** sizi çeşitli lütuf ve keremi ile yetiştirip büyütendir. **İçinizden** olgunluk veya yaşlılık çağına ulaşmadan **önce ölenler de vardır. Allah** bütün **bu** birbirini izleyen süreç**leri,** katında **belli** olan, fakat başka hiç kimsenin bilmediği **bir zamana erişmeniz** ve sizi Kendisine çekmesi ve O'na dönmeniz için yapar. Bütün bunları gerektiren hikmet de İlke ve Kaynağınızı ve dönüşünüzün kendisine olduğu şeyi **düşünüp anlamanız (67)** ve O'nu layık olduğu şekilde tanımak için O'na layık olduğu şekilde ibadet etmenizdir.

Allah Teala'ya nasıl ibadet etmez ve O'nu nasıl tanımazsınız, ey anlayış ve kavrayış fıtratı üzere yaratılmış olan akıl sahipleri?! هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ: Zira **O,** üzerine varlık güneşinin ışıldadığı her şeyi isimlerinin gölgelerinin uzaması ile **yaşatan ve** o gölgeleri irade ve ihtiyarı ile geri çekerek **öldürendir. Bir şeye karar verdiğinde,** yani iradesi ve dilemesi emir aleminde zahir olan bir şeyi var kılmaya iliştiğinde, **ona** dilemesinin ilişmesinden sonra **sadece "ol" der, o da** gecikmeksizin hemen **oluverir (68).** Benzer ifadelerden yola çıkıldığı takdirde, bu ifadeden anlaşılan budur. Yani, Allah'ın irade ışığı bir şey üzerine parladığında ve Allah'tan kazasının gerçekleştirilmesine delalet eden bir şey sadır olduğunda, Allah'ın kazası ile kaza kıldığı şeyin gerçekleşmesi arasında bir gecikme ve zaman aralığı kesinlikle söz konusu değildir.

Allah'ın kazasının gerçekleşmesi çok hızlı olduğuna ve bu büyük eserler anlatıldığı şekilde O'nun kamil kudretinden zuhur ettiğine göre, أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ: **Allah'ın** ilminin ve kudretinin kemaline ve hükmünün ve hikmetinin sağlamlığına delalet eden **ayetleri hakkında tartışan** ve büyüklük taslayıp sınırı aşan müşrik**leri görmedin mi? Nasıl olurda da döndürülürler (69)?** Yani, O'na ibadeti bırakıp da nereye gidiyorlar ve zâtî birlik izzetinin sahasından nereye yüz çeviriyorlar?

اَلَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَٓا اَرْسَلْنَا بِه۪ رُسُلَنَاࣞ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَۙ ﴿٧٠﴾ اِذِ الْاَغْلَالُ ف۪ٓي اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُۜ يُسْحَبُونَۙ ﴿٧١﴾ فِي الْحَم۪يمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَۚ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ ق۪يلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَۙ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔاۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾

Özellikle şu kimseleri görmedin mi?: الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ: **Onlar ki Kitabı,** yani kapsayıcı ve kamil olan Kur'an'ı **ve** senden önceki **elçilerimize gönderdiğimiz** kitapları ve sahifeleri **yalanlayanlardır. Onlar** ahirette tartışmalarının ve yalanlamalarının vebalini şu zaman **bilecekler (70):**

إِذْ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ: **Ki o zaman onlar,** Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmeleri ve vahyi taşıyan resullerine iltifat etmemeleri sebebiyle **boyunlarında** ağır **demir halkalar ve** ellerinde ve ayaklarında **zincirler olduğu halde** günahlarının büyüklüğünden dolayı rüsva edilmek için Allah'ın dilediği zamana kadar **kaynar suda** yüzüstü **sürüklenecekler, sonra da** kızgın **ateşte yakılacak** ve odunun ateşe atıldığı gibi kızgın ateşe atılacak**lardır (71, 72).**

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُو مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ: **Sonra onlara** Hak tarafından, azarlamak ve kötülemek maksadıyla **"Allah'ı bırakıp da ortak koştuklarınız nerede,** yani ilahlıkta Allah'a ortaklığı olduğunu iddia ettiğiniz ve ilah olarak isimlendirdiğiniz putlarınız ve genel olarak mabudlarınız nerede?" **denilir.** Yani, onlar niçin sizi Allah'ın azabından kurtarmıyor? Niçin iddia ettiğiniz gibi sizin için Allah katında şefaatçi olmuyorlar? **Onlar da** üzgün ve pişman bir şekilde, "Kendilerine ibadet ettiğimiz ve kendilerinden şefaat beklediğimiz ilahlarımız ve şefaatçilerimiz **bizden uzaklaştılar. Hayır,** şu aşikar oldu ki **biz önceleri,** dünya hayatında bize fayda verecek ve bizden Allah'ın gazabını uzaklaştıracak **hiçbir şeye tapmıyormuşuz" derler. İşte** intikamcı ve saptırıcı **Allah,** sapık

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾ اُدْخُلُوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذٖى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

inkarcıları öyle saptırır (73, 74) ki saptıklarını ancak kendilerine azap ilişince farkederler.

ذَلِكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ: **Bu,** yani Allah'ın sizi saptırması, **sizin yeryüzünde haksız yere,** yani kesin bir aklî ve naklî delil olmaksızın, hatta iknâî ve zannî bir delil de olmaksızın, bilakis kibrinizden kaynaklanan vehminiz gereği **şımarmanız ve** Allah'ın emirlerine ve resullerinin sünnetlerine inatçılık ve kibir sebebiyle muhalefet etmenizle sevinip **böbürlenmeniz,** Allah'ın resullerine indirdiği ayetlerini kabul etmeyi kendinize yedirememeniz ve onları yalanlamanız sebebiyledir **(75).**

Şahitlerin huzurunda rezil edildikten sonra onlara şöyle denir: ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ: "Ey sapık azgınlar! **Ebedî kalmak üzere,** elinizden kaçırdığınız yüce cennet dereceleri yerine **cehennem kapılarından girin. Büyüklük taslayanların kalacağı yer ne kötüdür! (76)"** Onların kalacağı yer uzaklık ve yardımsızlık cehennemi, kovulmuşluk ve mahrumiyet ateşidir. Allah bizi ve bütün müminleri ondan korusun. [Amin.]

Büyüklük taslayan kafirlerin akıbeti belli olduğuna göre, فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ: ey resullerin en kamili, onların eziyetine **sabret** ve onların vaad olunan helaklerine kadar bekle ve Allah'ın vaadini yerine getireceğine güven. **Şüphesiz** kadîr ve hakîm olan **Allah'ın** yalanlayıcı ve aşırı giden kafirleri helak edeceğine dair **verdiği söz** kesin ve **gerçektir.** Çünkü Allah vaadinden dönmez. Ancak şu var ki O'nun vaadi katında belli olan bir zamana bağlıdır. Sen vaadin gecikmesine üzülme ve erken gelmesini isteme. **Onları tehdit ettiğimiz** öldürülme, esir alınma ve sürülme gibi **azabın bir kısmını sana göstersek de,** ya da onları helak etmeden ve onlara azap

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ
نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُ
اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

etmeden önce **senin canını alsak da, sonunda onlar bize döndürüleceklerdir (77).** Yani vaad olunan şeyin gecikmesine üzülme, zira sen öldükten sonra onların dönüşü Bizedir ve dünyada yaptıklarının binlerce misli ile onlara ahirette azap ederiz ve onlardan intikam alırız. Netice itibarı ile onlara doğru yoldan ayrılmaları, inat ve büyüklenmede ısrar etmeleri sebebiyle azabı vaad ettikten sonra bu vaadi er veya geç yerine getiririz.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ: Katımızda belli olan vakti gelmeden önce onlara azap ilişsin diye kendini paralama. Çünkü Biz cömertlik makamımızdan **senden önce de** pek çok **peygamber gönderdik. Onlardan sana** kitabında kıssasını **anlattıklarımız da var, anlatmadıklarımız da var.** Zira Rabbinin ordularını ve ordularının başına ne geldiğini O'ndan başkası bilmez. Bu yüzden **hiçbir peygamber, Allah'ın izni** ve dilemesi **olmadan** kendi başına **bir mucize getiremez.** Bilakis Allah'ın o mucizenin ortaya çıkışına dair belirlediği vakte kadar beklemesi gerekir. Çünkü bütün mucizeler Allah'ın ilminin hazretindeki ve kazasının levhindeki kısmetine göre nebileri ve resulleri arasında paylaştırılmıştır. Hiçbir pegamber mucizeleri vaktinden öne alamaz veya erteleyemez. Bilakis alîm ve hakîm olan **Allah'ın** müşriklerin azap edilmesine ve muvahhidlerin mükafatlandırılmasına dair **emri gelince, hak**, yani ilahî yazgıda belirlenen bütün şeyler, ister cezalandırma ister mükafatlandırma cinsinden olsun, **yerine getirilir. İşte o zaman** nasıl ki **bunu batıl sayanlar** ve türlü azaplara düçar olanlar **hüsrana uğrar (78)** ise, çeşitli ödülleri ve ruhanî lezzetleri hak eden kimseler de kazançlı çıkarlar.

İşlerin anahtarları nasıl Allah'ın elinde, kavrayışında ve kudretinde olmaz ki?!

اَللّٰهُ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَۘ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ
فٖيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فٖى صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَۜ ﴿٨٠﴾ وَيُرٖيكُمْ اٰيَاتِهٖۗ فَاَىَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾ اَفَلَمْ يَسٖيرُوا
فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ
وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِى الْاَرْضِ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

Zira sadece kendisi ilah ve rab olan اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ: **Allah,** bakımınızı ve huzurunuzu tamamlamak maksadıyla uygun olanlardan **bir kısmına binesiniz, bir kısmını da** mizacınızı oluşturmak ve bedeninizi sağlamlaştırmak maksadıyla **yiyesiniz diye sizin için hayvanları yaratan** ve emrinize amade kılan ve hükümranlığınız altına koyan**dır (79).**

وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ: Ayrıca **onlarda sizin için** süt, yün, kıl gibi **daha pek çok fayda** kılmıştır. **Gönüllerinizde** ve nefislerinizde yerleşmiş olan **ihtiyaçlara onlar üzerinde**, yani onlarla taşımak ve onlara binmek suretiyle **ulaşasınız diye hayvanları yaratmıştır.** Eğer onlara binmeniz ve onlarla taşımanız olmasaydı, ihtiyaçlarınızı çok zor karşılardınız. Sonuç itibarı ile **onlarla**, yani hayvanlarla karada **ve gemilerle** denizde **taşınırsınız (80).** Yani Allah sizin bakımınızı ve korumanızı tamamlamak için oturduğunuzda ve yolculuğunuzda hayatınızı kolaylaştırmıştır. Şu halde O'na devamlı şükredin ve bütün bağlardan sıyrılarak tam bir ihlasla O'na ibadete ve kulluğa sarılın.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ: Ey Allah'ın fazl ü kerem deryalarına gark olmuş kimseler! İşte bu yüzden **Allah, size** varlığının zorunluluğuna, zatının birliğine, isim ve sıfatlarına göre kendisinden sudur eden eserlerinde yalnız olduğuna delalet eden **ayetlerini gösteriyor.** Ey Allah'a şirk koşan azgınlar! **Allah'ın** ilahlığının ve rablığının kemaline delalet eden **ayetlerinden hangisini inkar edersiniz (81)?**

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: **Onlar yeryüzünde**

فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾

dolaşıp, kendilerinden önce gelen ve aşırı gidip de helak olan ümmetlerin **akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı?** İlahî sınırların dışına çıkmakta ısrarcı olan müşrikler oluş/kevn ve bozuluş/fesad mahalli olan yeryüzünde harabelerden ve viranelerden ibretler almak için dolaşmaksızın Allah'ın çeşitli şekillerde intikam almaya ve azap etmeye gücü yeteceğini inkar mı ediyorlar? **Onlar** sayıca ve malca **kendilerinden daha çok,** hakimiyet bakımından **daha güçlü ve yeryüzündeki eserleri**, yani evleri, sarayları, muhkem ve yüksek kaleleri **daha sağlam idi.** Bununla birlikte zikrolunan şeyler cinsinden **kazandıkları onlara** Allah'ın gazabından ve azabından korumak yönünden **bir fayda vermemişti (82).** Bilakis onlara ilişecek azap emarelerini ve öncülerini fark etmeden onlara ilişmiş ve bir anda köklerini kesmişti.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ: **Peygamberleri onlara apaçık deliller getirince...** Yani onlar haddi aşmakta ve inatçılıkta şu haddi aşan kimseler [Mekkeli müşrikler] gibiydiler. Kendilerine açık ve doğru yolu gösteren mucize ve delillerle gönderilen peygamberler geldiğinde, kabalıkları ve kibirleri sebebiyle onlara aldırış etmediler ve kulak vermediler. Bilakis **sahip oldukları bilgi ile şımardılar.** Bilgi ile kasdedilen, tabiatlarına yerleşmiş katmerli cehaletleri, yani resullerine indirilen apaçık vahye aldırış etmeksizin ısrarla atalarını taklit etmeleri ve resulleri yalanlayıp alaya almalarıdır. Bu yüzden, peygamberler onları çeşitli müjdeler ve korkutmalarla doğru yola çağırdığı sırada **alay ettikleri şeyin** ve inatçılık edip büyüklenmelerinin kötü akıbeti **kendilerini sarıvermiştir (83).**

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ: Kendilerine isabet ettiğinde **azabımızı gördükleri vakit** resullerinin çağrısını hatırlayarak ve kaçırdıkları şeyin üzüntüsünü duyarak, **"**Resullerinin bize anlattığı gibi, **yalnız Allah'a inandık;** putları ve O'nun dışında ibadet ettiğimiz diğer şeyler cinsinden **O'na ortak koşmakta olduğumuz şeyleri inkar ettik" dediler (84).**

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَاۜ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّت۪ي قَدْ خَلَتْ ف۪ي عِبَادِه۪ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

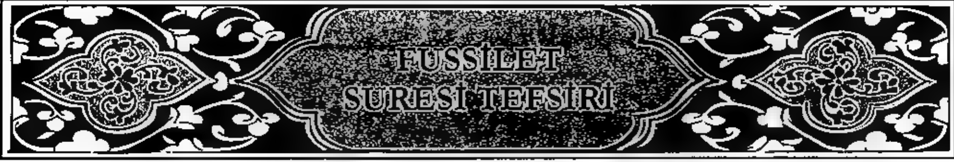
فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ: **Fakat azabımızı gördükleri zaman inanmaları, kendilerine fayda vermedi.** Zira artık iş işten geçmiştir. Sonuç olarak bu, **alîm** ve hakîm olan **Allah'ın**, resullerinin doğru yola davet ve irşadı sırasında Kendisine itaat etmekten ve boyun eğmekten büyüklenerek geri duran **kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan kanunudur. İşte orada**, yani O'nun yanında, ümitsizlik vakti girip azap inince inkar ve alaya almada ısrar eden **kafirler** dünyada büyük bir **hüsrana uğradılar (85)**, ama ahirette daha büyüğüne ve sürekli olanına düçar oldular. Allah bizi ve bütün müminleri fazl ü ihsanı ile azabından korusun. [Amin.]

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Hak tarafını arzulayan ve O'nun birliğine yönelen Muhammedî! Allah seni hedeflediğin şeyi elde etmeye ve arzuladığın şeye ulaşmaya muvaffak kılsın. Yapman gereken şudur: Allah'ın varlık fezasında kaybolmuş kullarını doğru yola ulaştırmak için katından indirdiği ayetlerini tam olarak anlamalı ve O'nun güzel isimlerine ve yüce sıfatlarına dağılan hallerine göre zatından sadır olan cemalî ve celalî tecellîlerinin ışıklarının üzerine vurduğu bütün heykellerde zâtî birliğinin sereyanının tam farkında olmalısın.

Allah'ın varlıkların her zerresindeki cemal ve celalini şüphe ve inkar, tereddüd ve büyüklenme lekesi olmaksızın basiret gözüyle ve ibret nazarıyla her halinde temaşa etmelisin. Böylece, telafi ve imtihan zamanı dolduğundan inanmalarının kendilerine fayda vermediği vakitte Allah'a ve birliğine inanmayan kaybetmişler zümresine dahil olmazsın. Söz konusu vakit, onların el-Melikü'l-Cabbâr'a arz olundukları ve çeşitli zarar ü ziyanla ateşe sürüldükleri vakittir. Rabbimiz! Bize katından rahmet ver ve bizi ateş azabından koru. [Amin.]

FUSSİLET SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Zahir ve Batın, Evvel ve Ahir isimlerine dağılmış olan velilik ve nebilik mertebelerini tamamlamak suretiyle desteklediği resullerine ve nebilerine indirdiği ilahî kitapların derinliklerini ve ayetlerin sırlarını görmeye ve ortaya çıkarmaya çalışan kimselere şu husus kapalı değildir: Kitap indirme ve peygamber göndermedeki, yüce sünnetullahın kendisine göre işlediği, kamil ve yüce hikmetinin, kuşatıcı bilgisinin ve geniş rahmetinin gerektirdiği sır, varlık fezasında basiret ve kalp gözlerini kör eden aşırı yakınlık yüzünden perdelenmeleri sebebiyle şuursuzca gidip gelenler içinden şaşırıp sapıtan kimseleri çıktıkları ve dönecekleri ilkeye yönlendirmek, böylece Rahmân'ın isim ve sıfat parmakları ile nasıl dilerse öylece döndüreceği bir kalbe sahip olan yahut hüviyeti ile perdelenmiş olmakla birlikte, gören ve kalbi Allah'tan ve eserlerinden gafil olmayan ve kulak veren kimsenin kendisinden çıktığı ve döneceği ilkeyi fark etmesini ve hatırlamasını sağlamak, işiten ve öğüt alan herkesin kendi asılsız ve geçici hüviyetinden fani olarak hiç yok olmayan Allah'ın hüviyeti ile baki olmasını temin etmektedir.

Bu yüzden Allah Teala habibine hitap etmiş ve varlık hazinelerinin anahtarları olan ana ve asıl isimleri ile uğur maksadıyla söze başladıktan sonra hitabını remizli kılıp demiştir ki:

بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: Mazharlarını mümkünlük yokluğundan varlık fezasına çıkarmakla mazharlarına **Rahmân ve** kendilerini sulanacakları havuza ve yüce makama ulaştırmakla seçkin kullarına **Rahîm olan,** cömertliği ile kendilerine bağışladığı istidadları gereği bütün mazharlarının işlerini çekip çeviren **Allah'ın adıyla başlarım.**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِۚ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰناً عَرَبِياًّ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ بَش۪يراً وَنَذ۪يراًۚ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

حم: Hâ, mîm (1). Ey Allah'ın vahyinin koruyucusu, emir ve yasakları gereğince hududunu koruması için katından desteklediği [Muhammed]!

Bütün mazharların ve varlıkların faydasını içeren bu Kur'an, **تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: Rahmân'dan**, yani üzerine Zat güneşinin ışıklarının vurduğu her şeyin halini düzeltmek ve bakımını tamamlamak için arşı konumundaki bütün varlıklar üzerine Rahmân ismi ile yerleşen bir olan Zattan; ve Kur'an'ı, sembol ve işaretlerinden Hakk'ın birliğini ve isim ve sıfatlarının kemalini kavrasınlar diye seçkin kullarına indirmekle **Rahîm** olandan **indirilme (2)** ve sadır olma**dır.**

كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: Bu, bilen bir toplum için, yani Allah'ın kendilerini ledünnî ilim üzere ve marifet ve tevhidden ibaret olan aslî fıtrat üzere kıldığı kimseler için, tevhidin delillerini içeren **ayetleri** kıssalar, hükümler, saygı gerektiren ve hüküm bildiren uyarılar, dünya ve ahiret hayatında yapılması istenen güzel ahlak ve ameller, yasaklanmış çirkin fiil ve hallere dair örneklerle **genişçe açıklanmış** kapsayıcı ve tam **bir kitaptır.** Bu yüzden açık **bir Arapça Kur'an olmuştur (3).**

بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ: Yine bu yüzden Kur'an inayet, saadet ve büyük başarı ehlini rıza ve teslimiyet makamıyla **müjdeleyici**, bedbahtlık ve mahrumiyet ashabını ise ebedî ateşten ve can yakıcı azaptan **uyarıcı olmuştur.** Kur'an'ın şanının yüceliğine, beyan ve delilinin açıklığına rağmen **onların çoğu,** yani Kur'an'daki emir ve yasaklara sarılmaları, ondaki ahlak ve amellerle muttasıf olmaları ve onda işaret edilen marifet ve hallere ulaşmaları Hak katından emrolunan mükelleflerin çoğu Kur'an'ı kabul etmekten ve düşünüp anlayarak ......

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا اِلَيْهِ وَفِي اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾

dinlemekten **yüz çevirmiştir.** Değil Kur'an'ı incelemek, kabul etmek ve içindeki sembol ve işaretleri anlamak, **onlar** katılık ve gafletlerinden dolayı onu **işitmezler (4)**, kibir ve inatları sebebiyle ona yönelmezler bile.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ: Onlar şaşkınlıklarının ve sarhoşluklarının ileriliğinden ve kibirlerinin ve Hakk'ın sözünü dinlemekten yüz çevirmelerinin aşırılığından dolayı kibir ve alay yollu **dediler ki: "Bizi çağırdığın** marifet ve tevhid gibi **şeylere karşı** iman ve itikadın kabı olan **kalplerimiz** kalın **örtüler içerisindedir**; onların hakikatini anlayıp kavrayamayız. Ayrıca öğüt ve hatırlatma aracı olan **kulaklarımızda bir ağırlık**, yani davanda doğru olduğuna delalet eden ve davanı ispat eden ayetlerini dinlemeye engel olan bir sağırlık, ey vahiy ve ilhamla desteklenen, sonuç olarak **seninle bizim aramızda** bizi davet ettiğin şeyden alıkoyan ve ortadan kaldıramadığımız **bir perde vardır. O halde**, ey bir iddia ile ortaya çıkan kişi, **sen,** Rabbinin sana vahiy ve ilhamla bildirdiğini **yap, şüphesiz biz de** bizim için mümkün olanı ve muvaffak kılındığımız şeyi **yapacağız (5)."** Zira herkes yaratılış maksadını gerçekleştirebilir.

Ey resullerin en kamili! Onlar senden uzak durup sana, dinine ve kitabına karşı büyüklük tasladıklarında onlara mahza yakîn ve tevhidden kaynaklanan, tahmin ve taklitten uzak olan şu sözü söyle ve قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ: **De** ki: **"Ben de ancak sizin gibi bir insanım,** melek olduğumu iddia etmiyorum. Şu var ki **bana ilahınızın yalnızca bir tek ilah olduğu vahyediliyor.** Yani Rabbim bana önceden beri süregelen yüce sünnetinin gereği olarak sizi yokluk gizliliğinden varlık fezasına çıkaran ilahınızın tek, bir, her şeyin kendisine muhtaç olduğu ve kendisinde hiçbir yönden çokluk bulunmayan ilah olduğunu vahyediyor. **Şu halde** muvahhidler olarak yalnız **O'na yönelin ve** beşerliğiniz gereğince sizden sadır

اَلَّذٖينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾ قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذٖى خَلَقَ الْاَرْضَ
فٖى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمٖينَ ﴿٩﴾

olan kusurlarınız için **O'ndan bağışlanma dileyin** ki hayvanî yönünüzün azgınlığı sebebiyle işlediğiniz günahları affetsin. Allah Teala'ya mazharlarından ve yaratıklarından hiçbirisini eş saymayın. Zira **Allah'a** başkasını **ortak koşanların** ve O'nun bir ve tek ilah olduğunun gereğinden haksız ve yalan yere ayrılan kimselerin **vay haline** ki vay haline! **(6)"** O'nun katında onlar için hazırlanmış can yakıcı bir azap vardır.

الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ**:** Allah'ın ayetlerine karşı büyüklük taslayan müşrikler, nefislerini cimrilik kötü huyundan ve kalplerini Hak dışındaki şeylere meyletmekten temizlemek maksadıyla kendilerine farz kılınan **zekatı vermeyen kimselerdir. Onlar** bu nefsi arıtma ve kalbi masivadan boşaltma işinden uzak dururlar, zira onlar bozuk hevaları ve yanlış görüşleri gereğince, kulların amellerinin inceleneceği **ahireti inkar ederler (7).** Bu yüzden onlar şer'î yükümlülükleri kabul etmekten ve ilahî hikmet gereği indirilen dinî emirlere sarılmaktan yüz çevirirler.

Sonra Allah Teala yüce sünneti gereği şöyle buyurur: إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ**: Şüphesiz** Hakk'ın birliğine ve sadece O'nun ilah olduğuna **inanan** muvahhidler **ve salih ameller işleyenler,** yani imanlarını salih amellerle destekleyen ve bu amellerinde sadece kulluk emrini yerine getirmeyi hedefleyip hasıl olacak mükafatı gözlemeyenler **için** Rableri katında bu ihlaslarına karşılık **başa kakmasız,** yani peşinden minnet ve eziyetin gelmediği, bilakis Allah Teala'nın mahza rızası sebebiyle kendilerine fazl ü ihsanda bulunduğu **bir mükafat vardır (8).**

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ**:** Ey resullerin en kamili! Allah'a eş koşan ve O'nun birliğini inkar eden kimselere azar ve yergi yollu olarak **de ki:** "Ey azgın cahiller! **Siz yeri,** yani tabiat alemini ve maddeyi bir günü varlık ışığının ışınlarının yansımalarını kabul istidadları için ve diğer günü ilahî cömertlik gereği o

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا اَقْوَاتَهَا فِي اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَا اَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾

istidadlarla muttasıf olmaları için **iki günde yaratan alîm** ve hakîmi **inkar ediyor ve** Hakk'ın birliğinden ve zatında bir olduğundan son derece gafil ve sapmış olduğunuzdan dolayı **O'na** varlıkta eş ve kainatta vaki olan eser ve tasarruflarda **ortaklar mı koşuyorsunuz?** Sıkıntı ve musibet anında yardım için onlara mı yöneliyorsunuz? Oysa onların Allah'tan başka rabbi ve yönelecekleri kimseleri yoktur. Bilakis bir olan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu ve en özel sıfatlarından bazıları zikredilen **O** varlık**, alemlerin Rabbidir (9).**" Yani O, üzerine varlık ışığının vurduğu her şeyin varlığa getiricisi ve cömertliği gereği onların bakıp gözeticisidir.

Hakk'ın birliğini ve mülk ve melekûtunda yalnız olduğunu nasıl inkar edersiniz?! Oysa وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ: **O** hikmeti gereği**, dört gün içinde, onda**, yani tabiat aleminde, **üstünden**, yani isimler ve sıfatlar aleminden, **sabit dağlar**, yani yüce himmetli ve çok değerli kutuplar ve kazıklar[3] **yarattı, orada bolluk bereket meydana getirdi ve orada rızık arayanların ihtiyaçlarına uygun olarak** hikmetinin kemali sebebiyle **rızıklar takdir etti (10).** Yani tabiat aleminde o alemin ehlinin bakımını tamamlamak ve yaşamını kemale erdirmek üzere maddî ve manevî ihtiyaç duyacağı her şeyi takdir ve izhar etti. Her şey Hak Teala'dan ilk iki günü zuhur ve ortaya çıkışla ilgili olan dünya hayatı için, diğer iki günü de butun ve gizlenişle ilgili olan ahiret hayatı için olmak üzere dört günde sudur etti. Bu yüzden söz konusu günler tabiat aleminin gayp mümkünlüğünden ortaya çıkışının süresini keşfetmek isteyenler için doğru bir yol oldu.

İsimler aleminden tabiat alemine ve madde mertebesine indikten ve tekrar isimler alemine çıktıktan ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ اِئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ: **Sonra göğe,**

[3] Tasavvuf geleneğinde evrenin maddî ve manevî işleyişinden sorumlu olduğuna inanılan ve "ricâlü'l-gayb" olarak da bilinen kimseler.

فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فٖى يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فٖى كُلِّ سَمَٓاءٍ اَمْرَهَاۜ وَزَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابٖيحَۗ وَحِفْظًاۜ ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ الْعَلٖيمِ ﴿١٢﴾

yani isimler göğüne **yöneldi** ve oraya hükümran ve yükseliş ve inişi tamamlamış olarak yerleşti. **Bu sırada o**, yani isimler ve sıfatlar alemi, kendi zatında **dumandı.** Yani zatın saflığına ve basitliğine nispetle bir örtüdür. Çünkü isim ve sıfatlar, karanlığı gerektiren çokluk lekesinden hâlî olmaz. Hak Teala onların üzerine yerleştikten sonra kapsayıcı kudretini ve üstün hükümranlığını göstermek için **onlara**, yani isimler ve sıfatlar göğüne **ve yeryüzüne**, yani tabiata ve maddeye, "Asılsız hüviyetinizden ve geçici varlığınızdan sıyrılarak **isteyerek veya istemeyerek gelin** ve Bize doğru yönelin, çünkü sizin zatınızda varlığınız yoktur!" **dedi.** Bu korkunç nidayı işitince **ikisi de** fıtrî istidadlarının ve yaratılıştan olan kabiliyetlerinin gereği olan boyun eğişlerinin işareti olarak, "Ey Rabbimiz! Kapına **isteyerek geldik.** Ey varlığı Kendisinden aldığımız ve Kendisi sayesinde gerçekleştiğimiz! Nasıl olur da Senin hükmünden hoşlanmayız?! Sana ibadet ediyor ve bu ibadeti gerçekleştirmek için Senden yardım diliyoruz. Zira senden başka mabudumuz ve maksudumuz yoktur" **dediler (11).**

O ikisi kulluğu isteyerek kabul ettikten ve itaate, boyun eğmeye ve rağbete sarıldıktan sonra, فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ: **Böylece** Allah Teala o ikisine yardım etmek için **onları,** birisi ortaya çıkma ve diğeri gizlenme günü, yine birisi maddenin oluşturulma ve diğeri suretin tamamlanma günü olmak üzere **iki günde** ilahî isimlerin anaları olan sıfatların sayısınca **yedi gök kıldı ve** sonra **her göğe,** yani yönetici isimlerden her birine, **kendi**sinden istenen ve var oluş gayesi olan **işini bildirdi.** Allah Teala bakım ve gözetimi tamamlamak, kamil ve kapsayıcı kudreti kemale erdirmek maksadıyla onların görevlerini düzenledikten sonra şöyle buyurdu: **En yakın göğü**, yani mazhar ve gölgelerden sadır olan eserleri ve amelleri içeren şehadet alemine yakın olan yerleri, Zat ışıklarının ışınları ile yakılmış **kandillerle süsledik ve onları** inayet erbabı için zatî olarak aşağı meyilli olan tabiî kuvvetlerin doğurduğu vehim ve hayal şeytanının vesveselerine karşı **bir koruma kıldık. İşte** mükemmel ve harikulade düzen üzere gerçekleştirilen ......

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ اِذْ
جَٓاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدٖيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ قَالُوا
لَوْ شَٓاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

yaratma ve varlığa getirmeye dair **bu** işittiğin açıklama, hakîm, **üstün güç sahibi**, yani irade dairesine giren her şeyi mümkün olan her surette izhar etmekle yaratmaya gücü yeten **ve hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir (12).**

Hakk'ın birliğinin delilleri ve kamil kudretinin eserleri ortaya çıktıktan ve aşikar olduktan sonra فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ: Ey resullerin en kamili! **Eğer** büyüklük taslayan cahil kafirler senden ve Zatın birliğine ve ilahî isim ve sıfatların kemaline dair kendilerine getirdiğin bütün delillerden **yüz çevirirlerse,** sakındırmak ve uyarmak maksadıyla **onlara de ki:** "Ey gaflet ve dalalet çölünde yitmiş kimseler! **Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım (13).**" Yani kalplerinizin şiddetinden, Hak'tan ve ehlinden yüz çevirmenizden dolayı başınıza gelecek olan ve şiddet bakımından Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım mesabesinde olan bir belaya karşı sizi uyardım.

إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لأَنزَلَ مَلاَئِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ: **Hani** kemale erdirmek ve doğru yola eriştirmek için kendilerine gönderilen ve kendilerine ilahî vahyi tebliğ eden **peygamberler onlara önlerinden ve arkalarından gelmiş,** yani onların huzur ve gaybetinde, aracılı ve aracısız olarak onları uyarmış ve onlara, "Ey tevhid fıtratı üzere yaratılan kimseler! Bir olan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, itaat edilmeye ve boyun eğilmeye layık olan **Allah'tan başkasına ibadet etmeyin** ve halis kullukla O'ndan başkasına yönelmeyin, çünkü O'ndan başka mabud ve maksudunuz yoktur" **demişler, onlar da** resullerin bu sözünü işitince büyüklenerek ve alay yollu olarak, "Sizin yalnız Kendisinin rab ve ilah olduğunu iddia ettiğiniz **Rabbimiz eğer dileseydi,** O'nun sahip olduğunu iddia ettiğiniz kamil kudreti gereğince **melekler indirirdi** ve onlar bizi cehalet vadisinden, sapıklık ve gaflet çölünden çekip çıkarırlardı. **Bu sebeple, biz**

فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةًۜ اَوَلَمْ
يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذٖى خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةًۜ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾

hepimiz **sizinle gönderilenleri** ve getirdiğiniz ve Allah katından olduğunu iddia ettiğiniz her şeyi **inkar ediyoruz.** Çünkü siz de ancak bizim gibi beşersiniz ve bizden bir ayrıcalığınız yok. Bu peygamberlik size nasıl gelebilir?!" **demişlerdi (14).**

Allah Teala genel olarak ifade ettiğini ayrıntılandırmaya yönelir ve şöyle buyurur: فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ: **Âd kavmi ise** ilahî imtihan yeri olan **yeryüzünde haksız olarak,** yani kendilerini doğru yola ileten bir dine ve peygambere boyun eğip itaat etmeksizin, Allah'ın kullarına **büyüklük taslamış,** katılıklarının ve kibirlerinin kemalinden şeref ve gurur yollu olarak "Yeryüzünde **bizden daha güçlü**, sayıca ve malca daha çok, toprak ve hükümranlık bakımından daha tam **kim var?" demişlerdi.** Onlar, resulleri onları başlarına azap isabet etmesi ile korkuturken böyle söylüyorlardı. Onlar bu sırada bedence insanların en güçlüsü, kuvvet ve kudretçe en tedariklisi idiler. Bu yüzden sahip oldukları kuvvet ve servetleri ile gurura kapıldılar ve resulleri yalanlayarak onlara şöyle dediler: Ey yalancılar! İneceğini iddia ettiğiniz azabı güç ve kuvvetimizle savuştururuz. **Onlar, kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi?** Onlar kuvvetleri ve beden güçleriyle gurura kapılıyor ve Allah'ın kudretini ve intikamının şiddetini inkar ediyorlar ama, adları ve sanları yok iken kendilerini yokluk gizliliğinden ortaya çıkaran kadîr ve azîz olan Allah'ın zatıyla ve isimlerinin ve sıfatlarının kemaliyle onlardan daha güçlü ve yakalayıp intikam alması daha çetin olduğunu bilmiyorlar mı? Her ne kadar **onlar** kendilerine gönderdiğimiz resullerin ve dışlarında ve içlerinde kendilerine indirdiğimiz ayetlerin doğruluğuna hükmetseler de, **bizim ayetlerimizi** dış yönden inatçılıkları, büyüklük taslamaları ve sahip oldukları zenginlik ve beden kuvveti sebebiyle **inkar ediyorlardı (15).**

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رٖيحًا صَرْصَرًا فٖٓى اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذٖيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْىِ
فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا
ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ
الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾

Günahlarında uzun süre devam edip kibir ve sapıklıklarında ısrar edince, فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَى وَهُمْ لاَ يُنْصَرُونَ: **Biz de** kahrımız ve celalimiz gereği **onlara** mağrur oldukları, lezzet ve şehvetleri ile sevindikleri **dünya hayatında zillet azabını**, yani isabet ettiğinde azabın ayrılmaz bir özelliği olan alçaklığı **tattırmak için o mutsuz kara günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik.** Bu, son derece soğuk bir rüzgâr olup yağmur getirmiyordu; ama kaldırdığı toz ile gözleri kör, uğultusu ile kulakları sağır ediyordu. Böylece onların mutlu günlerini mutsuz günlere çevirdik. Ancak Allah'a and olsun ki intikam ve ceza için hazırlanmış olan **ahiret azabı elbette** dünya azabından binlerce kez **daha rezil edicidir. Onlara yardım da edilmez (16).** Ahirette azabın bir an için kendilerinden uzaklaştırılması için kimse onlara şefaatçi de olmaz. Bilakis azapta Allah dilediği müddetçe ebediyen kalırlar. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: **Semûd kavmine gelince, biz onlara doğru yolu göstermiştik.** Semûd kavmini kurtuluş yoluna ulaştırmak ve sapıklıktan kurtarmak için kendilerine peygamberler gönderdik. Resuller onlara hidayete ulaştıracak ve doğru yola iletecek ayetleri tebliğ ettiklerinde, onları yalanladılar ve doğru yola çağrılarını reddettiler. **Ama onlar** körlükleri ve gafletleri sebebiyle, **körlüğü** ve sapıklığı katımızdan resullerin diline indirdiğimiz **hidayete tercih etmişler.** Onlar günah ve azgınlıkta ısrar edince, **yaptıklarına karşılık,** yani Allah'ın gazap ve azabının şiddetini celbeden işledikleri günahların uğursuzluğu sebebiyle, gökyüzünden inen ve çok hızlı hareket eden bir yıldırım şeklindeki **alçaltıcı azap yıldırımı onları** ansızın **çarpıvermiş** ve köklerini kesmişti **(17).**

وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَٓاءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ
فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَٓاؤُهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ
وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَاۜ
قَالُٓوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذ۪ٓي اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

Gücümüz nimet vermeye ve intikam almaya kamil manada yettiğinden, insanları helak eden o korkunç yıldırımdan وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ: resullerimize **inananları** ve onların gösterdiği yola girenleri **kurtardık**. Oysa onlar helak olanların içindeydi ve onlarla birliktelerdi. **Ve** kendilerini kurtardığımızdan dolayı, **onlar** haramlarımızdan ve yasaklarımızdan **sakınıyorlardı (18).** Ayrıca onlar kamil bir imana ve tam bir tevhid akidesine sahiptiler.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ: Ey resullerin en kamili! Sana inatla karşı koyan müşriklere **Allah'ın düşmanlarının** arz ve hesaptan sonra **toplanıp** cezalandırılmaları için hazırlanmış **ateşe sürülecekleri günü** de hatırlat **(19)! Onlar** o zaman **yığılırlar**. Yani topluluk düzenleri bozulmasın diye öndekilerin ve arkadakilerin birbirinden kopmasına izin verilmez ve bu yüzden onlar itilip kakılırlar.

حَتَّى إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Nihayet ateşe vardıklarında** feryat ederek, korkarak ve kendilerinden azabı gerektiren sebeplerin sudur ettiğini inkar ederek ateşin etrafında toplanırlar. Bununla birlikte onlar önce hesaba çekilir, sonra ateşe sürülürler. Onları susturmak ve didişmelerine fırsat vermemek için **kulakları, gözleri ve derileri,** yani organ ve kuvveleri **yapmış oldukları işler**, yani işledikleri haramlar ve yasaklar **hakkında,** Allah'ın onlara hem hal hem de sözle konuşmalarını bildirmesi ile **kendileri aleyhine şahitlik eder (20).** Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.

وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: Kuvvelerinin itiraflarını işittikten sonra, **onlar derilerine,** yani günahlarını itiraf eden organlarına, onları azarlayarak, "Biz

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَٓا اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَث۪يرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

---

ancak sizin ile ve sizinle birlikte azap görecek iken **niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?** Kendi kendinizi ebedî azaba atmaya nasıl cüret edersiniz, ey cahil ahmaklar?!" **derler. Derileri de der ki;** "Bizim bu şahitlik ve itiraf işinde yapıp yapmama gibi bir özgürlüğümüz yoktur. **Bizi her şeyi konuşturan** ve cömertliği gereği varlığının zorunluluğunu ve tevhidinin delillerini söyleten, kâdir ve muktedir, alîm ve hakîm olan **Allah konuşturdu.** Bu yüzden O'nun, Kendisinin emir ve hükmüne aykırı olan işlediğiniz günahları kıskançlığı sebebiyle ve kulluk dairesinden emirlerini ve hükümlerini terk etmek suretiyle çıkanları kahretmek maksadıyla bize söyletme kudretine şaşırmaya gerek yoktur. Nasıl olur da O sizi kıskanmaz ve kahretmez, ey aşırı giden bozguncular?! Zira madde, zaman ve bir başkasının ortaklığı ve yardımı olmaksızın **ilk defa sizi O yaratmış** ve örneksiz ve aracısız (*ibdâî*) yaratmayla yokluk gizliliğinden sizi O izhar etmişti **ve yine** yansımaların ve gölgelerin ışıklara ve dalgaların suya döndüğü gibi **O'na döndürülüyorsunuz (21).** Şu halde ne oluyor da O'na kulluk etmekten kaçınıyor ve O'nun hüküm ve emrinden çıkıyorsunuz?!"

Sonra Allah Teala onların günah işlerken bulundukları hali hatırlatmak ve onları azarlayıp yermek maksadıyla şöyle buyurur: وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلاَ أَبْصَارُكُمْ وَلاَ جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللّٰهَ لاَ يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ: "Siz günahları işlerken **kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin** ceza gününde Allah katında **aleyhinize şahitlik etmesinden** korkup **gizlenmiyordunuz**, zira o günü inkar ediyordunuz; bilakis günahlarınızı ve kötülüklerinizi insanların diline düşüp rezil rüsva olmaktan korktuğunuz için gizliyordunuz. **Lakin** Allah hakkında kötü **zanda bulundunuz ki o da** yalnız başınıza **yaptıklarınızın çoğunu**, işlerin gizli yönlerini bilen **Allah'ın bilmediğini düşünmenizdir (22).** Bu yüzden günahları ve haramları işlediniz."

وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذٖى ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٢٣﴾
فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبٖينَ ﴿٢٤﴾
وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْقَوْلُ فٖى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرٖينَ ﴿٢٥﴾

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمْ الَّذِي ظَنَنتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنْ الْخَاسِرِينَ: "Bu sözünüzle Allah'a nispet ettiğiniz bu düşünce, sizden sadır olan her şeyi bilen ve işlediğiniz her şeyden haberdar olan **Rabbiniz hakkında beslediğiniz** kötü **zannınız** ve yanlış iddianız**dır.** Bu, **sizi mahvetti** ve cehalet ve sapıklık çölünde helak etti. Siz kendiniz için saadet ve hidayet fırsatını kaçırdınız ve onun yerine bedbahtlığı ve sapıklığı gerektireni seçtiniz. Böylece **ziyana uğrayanlardan oldunuz, (23)** aşağılandınız ve ebedî ateş ehli oldunuz."

Onlar çeşitli alçaltmalar ve aşağılamalar eşliğinde kızgın ateşe girdiklerinde, فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنْ الْمُعْتَبِينَ: **eğer** ateşin sıcaklığına ve şiddetli alevlerine **dayanabilirlerse, artık cehennem onların** ebedî **yeri** ve konağı**dır!** Onların oradan kurtuluşları yoktur. **Eğer biraz rahatlık isteseler**, sızlansalar, sıkıntılarını ve dayanamadıklarını izhar etseler dahi**, onlara rahatlık verilmez (24).** Bilakis ne zaman sıkıntılarını izhar etseler, azapları daha da arttırılır.

Nasıl olur da onların sıkıntıları giderilir ve azapları katlanmaz?! Zira وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمْ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ: **Biz onların başlarına**, içinde bulundukları küfür, anlaşmazlık ve çeşitli günah ve nifak hallerinde kulaklarına Hak'tan ve ehlinden uzaklaştıracak şeyleri fısıldayan şeytanlardan **arkadaşlar sardık da bu arkadaşlar onlara önlerindeki** şehvetlere uyup yasakları işlemek **ve arkalarındaki** ahirete dair korkutmaları ve müjdeleri inkar etmek gibi **şeyleri süsledi.** Günah işlemeleri ve arkadaşlarının sözüne gitmeleri sebebiyle **kendilerinden önce gelmiş geçmiş** bozguncu müşrik **cin ve insan toplulukları hakkındaki** o azap **sözü onlar hakkında da gerçekleşmiş** ve sabit olmuş**tur.** Dolayısıyla bu durum, sadece onlara has değildir. **Onlar** bu ebedî azabı

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِى كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَٓاءُ اَعْدَٓاءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

ve cezayı hak etmişlerdir, zira onlar saadet ve hidayete götüren araçları bırakıp şekavet ve dalalete götüren araçları almakla açıkça **ziyana uğrayanlardır (25).**

Büyük ziyana götüren sapıklıklarının şiddetinden dolayı وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ: Ey resullerin en kamili! Seni, dinini ve kitabını **inkar edenler** sen kendilerine Kur'an ayetlerini okuyup bildirirken **dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin** ve Muhammed okurken ona aldırış etmeyin. Bilakis Muhammed'e **baskın çıkmak**, okumalarını savuşturmak ve onları utandırıp susturmak **için o okunurken** bağırıp çağırarak, şiir okuyarak, sesler ve hurafeler karıştırarak **onu yaygaraya boğun (26)."**

Ey resullerin en kamili! Onlar cüretlerinden ve öfkelerinden dolayı seni utandırmak ve küçük düşürmek için çok uğraşsalar da, sen onlara ve bu fiillerine aldırma. فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ: Seni **inkar eden** ve sana edepsizlik yapan**lara** dünya hayatında bir intikam olarak **şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları** sana **yaptıklarından** binlerce kat **daha kötüsü** ve şiddetlisi **ile cezalandıracağız (27).**

ذٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ: **İşte bu** çok kötü ve şiddetli azap, sana ey resullerin en kamili, kafa tutan, seninle ve kitabınla dalga geçen, itibarları ve zenginlikleri ile büyüklenen **Allah düşmanlarının** amellerinin **cezasıdır** ki o da kızdırılmış ve onların girip konaklaması için hazırlanmış **ateştir. Ayetlerimizi inkar etmelerinin** ve kendisine bu ayetlerin indirildiği kişiyi yalanlamalarının ve alaya almalarının **cezası olarak orada,** yani ateşte **onlar için ebedîlik yurdu,** yani ebediyen ateşte kalmak **vardır (28).**

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا
تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ
اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

Ateş ehli çeşitli zincirler ve bukağılarla ateşe yerleşince, وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلاَّنَا مِنْ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنْ الأَسْفَلِينَ: dünya hayatında Allah'ı, resullerini ve kitaplarını **inkar edenler** iç çekerek, üzüntüyle ve Allah'a yalvararak **şöyle söylerler:** "Ey bizi İslam ve tevhid fıtratı üzere yetiştiren, fakat bizim Kendisini inkar ettiğimiz, sapık ve sapıtıcı dostlarımızın bizi saptırması ile ilahlığında Kendisine ortaklar koştuğumuz **Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan, bizi** tevhid yolundan ve kitaplarını ve resullerini tasdik etmekten çeşitli vesveseler, yaldızlı sözler ve aldatmacalarla **saptıranları bize göster de** her iki dünyadaki saadet fırsatını elimizden kaçırtmalarının intikamını almak için **onları ayaklarımızın altına alalım.** Bunu senden umuyoruz ey Mevlamız, çünkü istiyoruz **ki onlar,** tıpkı bizim dünyada onlara nispetle olduğumuz gibi, **en aşağılıklardan olsunlar (29)."** Onlar bu sözleri üzüntülerinden ve sıkıntılarından söylerler.

Sonra Allah Teala kitabındaki adeti üzere şöyle buyurur: إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمْ الْمَلاَئِكَةُ أَلاَ تَخَافُوا وَلاَ تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ: Sevinçte ve tasada, gizli ve açıkça **"Rabbimiz,** bir ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu, doğurmamış ve doğurulmamış, dengi olmayan **Allah'tır" deyip de sonra dosdoğru olan** ve amelleri, halleri ve sözleri ile bu ikrarları üzerinde sabit duran muvahhid**ler var ya,** onlara yardım etmek, kalplerini genişletmek ve ahlaklarını güzelleştirmek için **üzerlerine** Allah'ın emrini gözetleyen, hükmünü yerine getiren **melekler iner ve** onlara müjde olarak şöyle **derler:** "Tevhid ve yakînin sırları size açılmadan önce işlediğiniz kusurlar sebebiyle **korkmayın ve** beşer olmanız sebebiyle başınıza gelenlere **üzülmeyin, size** doğru yolda olan ve doğru yola ileten nebilerinizin ve resullerinizin dilleri ile **vaad edilmekte olan cennetle sevinin (30)!"**

نَحْنُ اَوْلِيَٓاؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهٖٓي اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَۜ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحٖيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَٓا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنٖي مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿٣٣﴾

Sizi birliğimizin sırlarını keşfetmeye ve ahlakımızla ahlaklanmaya muvaffak kıldıktan sonra artık نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ نُزُلاً مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ: "**Biz** Zahir ismimizle **dünya hayatında ve** Batın ismimizle **ahirette sizin dostlarınızız.** Sizin işitmeniz, görmeniz ve bütün organlarınız ve kuvveleriniz olmak suretiyle işlerinizi üstleniriz. Bunun yanında, **çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'tan bir ağırlama** ve fazl ü ihsan **olarak orada**, yani ahirette, engin cömertliğimiz gereğince size bağışladığımız fıtrî istidadlarınıza ve doğuştan kabiliyetlerinize uygun olarak **canlarınızın çektiği** ruhanî lezzetler türünden **her şey var, orada sizin için** dünya hayatında akıllarınıza ve hüviyetlerinize göre duanızda **istediğiniz her şey var. (31, 32)"** Bütün bunlar, sizin benliklerinizi örten ve hüviyetlerinizin günahlarını silen ve sizi rahmetinin ve cömertliğinin genişliği ile birliğinin pınarına ulaştıran Allah tarafından siz oraya varmadan önce size iyilik ve ihsan olarak sizin için orada hazırlanmıştır.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ: Bir olan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ilahlıkta ve rablıkta tek, varlıkta ve devamlılıkta yalnız olan **Allah'a çağıran,** yani O'na ileten ve götüren, **salih amel işleyen,** yani tevhid meşrebinin safiyetine uygun amelde bulunan ve kendini beğenmişliğin ve riyanın zırvalıklarından, taklit ve hevanın tahminlerinden uzak duran ve elde edeceğini elde ettikten ve fani olacağı şeyden fani olduktan sonra **"Ben müslümanlar,** yani teslim olanlar ve boyun eğenler, kendilerinde cemal ve celal tecellî ışıklarından ne varsa hepsini Allah'a ısmarlayanlar topluluğun**danım.** Hakkında ilahî kazanın gerçekleştiği her şeyle ilgili olarak telsimiyet ve rızadan başka bir şeyim yoktur" **diyenden sözü daha güzel,** ameli daha faydalı, iman ve akidesi daha kamil, bilgisi ve tevhidi daha tam **kim olabilir (33)?**

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِي بَيْنَكَ
وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰيهَا اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا
يُلَقّٰيهَا اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾

Sonra Allah Teala bütün kullarını doğru yola iletmek için şöyle buyurur: وَلاَ تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلاَ السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ: **İyilik bir olmaz.** Yani iyiliklerin cinsi bir değil, bilakis iyiliklerin güzellikte farklı dereceleri vardır. **Kötülük** de **bir olmaz.** Kötülükler cinsi de bir değildir. Bilakis kötülükler de derece derecedir; kimisi kimisinden daha kötüdür. Ey zâtî birlik denizine o denizin zâtî hallerine göre o denizden dalgalanıp yayılmasından sızan isim ve sıfatlar nehirleri vasıtasıyla ileten ve ulaştıran resullerin en kamiline ve nebilerin en üstününe keşfolunan adalet caddesinden tevhid yoluna girmek ve o yolda yürümek isteyen kimse! Kötülüklerin en kötüsünü güzel haslet ile, yani iyiliklerin **en güzel olanı ile sav** ve o iyiliklere devam et ve onlarla ahlaklan ki ilahî adalet üzere iyice yerleşesin. Bu makama iyice yerleşip onu kendinde gerçekleştirince **bir de bakarsın ki seninle arasında** devamlı ve her iki tarafın hayvanî kuvvelerinden kaynaklanan **düşmanlık bulunan kimse sıcak bir dostunmuş gibi oluverir (34).** Yani o kişi sana zararı dokunacak her şeye karşı koruyucun ve gözeticin olur. O kişinin sana zararı dokunmaz, zira o sana karşı şefkatli, candan ve samimidir. Dolayısıyla sana düşmanlık etmez.

وَمَا يُلَقَّاهَا إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلاَّ ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ: **Ona**, yani bu güzel davranışa, yani kötülüğü iyilikle, nahoşu hoşlukla, kahrı lütufla savuşturmak **ancak sabredenler**, yani haklarında ilahî kazada yazılmış şeylere razı ve teslim olma makamını elde etmeleri ve farklılıkları ve ayrılıkları doğuran izafetleri ortadan kaldıran tevhid makamına yerleşmeleri sayesinde öfkelerini yutabilen ve başlarına peşpeşe gelen sıkıntılara ve zorluklara göğüs gerebilen kahramanlar **kavuşturulur.** Netice itibarıyla **buna ancak büyük bir payı olanlar** ve ilahî cömertlik gereğince varlığın sırlarını keşf ve müşahede etmeye dair kamil bir nasibi olanlar **kavuşturulur (35).**

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
﴿٣٦﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ
وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذٖى خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾

Allah Teala bütün kullarına kurtuluş yolunu gösterdikten ve kendilerini sapıklık ve cehalet vadisinden kurtaracak olan övülesi hasleti öğrettikten ve zorlüklara ve sıkıntılara göğüs germekte sabır ve metaneti tavsiye buyurduktan sonra, habibine (s.a.s.) seslenerek onu ve onun peşinden giden ve ondan doğru yol soran kimseleri kendilerini böylesi güzel hasletlerle bezenmekten alıkoyan ve kendilerini saptırıp aldatarak o hasletlerden uzaklaştıran şeyleri savuşturmaya teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur: وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: Ey resullerin en kamili! **Eğer** saptırıcı ve aldatıcı **şeytandan gelen bir saik seni dürtükleyecek** ve sana ilişecek **olur** da öfkeni ve beşeriyetini depreştirir ve vesvese ile seni bu güzel hasleti terk ederek kötülük yapmaya ve intikam almaya iten bir fitne sende meydana getirecek olursa, **hemen** kalpleri çeviren **Allah'a sığın** ve bütün işlerini yalnız Allah'a ısmarla ki şeytanın şerrinden ve karıştırmalarından emin olasın. **Çünkü O,** yakarışını **işitendir,** ihtiyacını ve yakarışındaki niyetinin halis olduğunu **bilendir (36).**

Sonra Allah Teala Kendisine Kendisinin mazharlarından ve yaratıklarından ortaklar edinen ve onlara O'na ibadet eder gibi haksızca ve yalan yere ibadet eden müşriklerin bu fiilini reddederek şöyle buyurur: وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لاَ تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلاَ لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ: Karanlık **gece,** aydınlık **gündüz,** gündüz ışıldayan **Güneş ve** gece parıldayan **Ay Allah'ın ayetlerindendir,** yani hikmetli Yaratıcı'nın kudretini gösteren delillerindendir. Ey resullerin en kamili! Onlara de ki: Ey zat güneşinde yok olan gölgeler! O'nun yüce zatının ışıltısında tıpkı sizin gibi yok olan **Güneş'e ve** ışığını Güneş'ten alan **Ay'a secde etmeyin,** onlara ibadet etmeyin ve kendinizi onların önünde alçaltmayın. Ey muhlis abidler! **Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin (37).** Yani onları madde ve zaman olmaksızın aracısız ve örneksiz bir yaratmayla,

فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا
يَسْـَٔمُونَ ۝٣٨ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ
وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ
وَرَبَتْۜ اِنَّ الَّذٖٓي اَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتٰىۜ اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ۝٣٩

---

yani sırf isimlerinin gölgelerinin ve sıfatlarının yansımalarının yokluk aynasına uzanıp yayılması ile onları yokluk gizliliğinden ortaya çıkaran ve varlığa getiren O'dur. Bu yüzden sadece O'na itaat etmeli, boyun eğmeli ve yönelmelisiniz. Şu halde alınlarınızı ve organlarınızı tevazu toprağına koyarak yalnız bir, kadîr ve azîz olan Allah'ın huzurunda kendinizi alçaltın.

Ey resullerin en kamili! Onlara kabul edilmeye ve uyulmaya layık olan hakkı tebliğ ettiğinde فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لاَ يَسْأَمُونَ: **Eğer onlar büyüklük taslarlar** ve Allah'a secde etmekten geri durur ve bunda ısrar ederlerse onlardan ve onlara öğüt vermekten vazgeç; onlara ve hallerine aldırma. Ey resullerin en kamili! **Rabbinin yanında bulunan** ve O'nun cemal ve celalini müşahede ederek kendilerinden geçmiş ve hüviyetlerini O'nun hüviyetinde fani kılmış muvahhid melekler **gece gündüz,** yani bütün vakit ve hallerde şevklerinin kemalinden dolayı hiç **bıkmadan** ve usanmadan **O'nu tesbih ederler (38)** ve O'nun zatını mutlak olarak ortaklık lekesinden söz ve fiil, düşünce ve vehim yönünden takdis ederler.

Bununla birlikte Allah Teala'nın o meleklerin ibadetine ihtiyacı yoktur. Dolayısıyla cehaletler denizine batmış, sapıklıklar çölünde ve şehvetler ve gafletler vadisinde yitmiş şu ahmakların ibadetine hiç mi hiç ihtiyacı yoktur.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah'ın** zatının birliğine, isim ve sıfatlarının kemaline delalet eden **ayetlerinden biri de şudur: Sen** ey resullerin en kamili! Bu tür hitaplar bütün insanlar için geçerli olmakla birlikte, Allah Teala onları, ayetlerini düşünmeye ve onlardan ders çıkarmaya kamil mânâda layık olduğundan nebisine (s.a.s.) yöneltmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ
خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾

Yeryüzünü, yani yokluksal, cansız ve kupkuru tabiatı **boynu bükük,** zelil ve gözden düşmüş **görürsün.** Cömertlik ve rahmet makamımızdan **onun üzerine** diri, ezelî, kayyûm ve ebedî olan varlık denizinden sızan diriltici **yağmuru indirdiğimiz zaman** şevkinden **kıpırdar** ve büyüyüp **kabarır.** Oysa onun şuuru ve hatta hiç varlığı dahi yoktur. **Şüphesiz ki** o zatında adsız sansız iken ve bir şey değilken **onu dirilten** kadîr, muktedir ve hakîm Zat, önceden sağ olan **ölüleri kesinlikle** ve evleviyetle tekrar **diriltir. Şüphesiz O,** ilim ve iradesinin dairesindeki **her şeye,** zayıflık ve eksiklik olmaksızın **gücü yetendir (39).**

Sonra Allah Teala ahireti ve ölüleri diriltebileceğini inkar eden kişiyi tehdit ederek şöyle buyurur: إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: Zatımızın yüceliğine ve çeşitli biçimlerde intikam alabilme kudretimize delalet eden **ayetlerimiz konusunda sapanlar Bize gizli kalmaz.** Bilakis onları ve kalplerinden ve zihinlerinden geçen sapma düşüncesini biliriz. Dolayısıyla doğru yoldan sapmaları sebebiyle onları en çetin azap ve en ağır cezaya çarptırırız. **O halde kıyamet gününde ateşe atılan mı, yoksa güven içinde gelen kimse mi daha iyidir?** Yani, ey resullerin en kamili! Azarlama ve kötüleme maksadıyla onlara de ki: Onlara göre, acaba ahirette çeşitli alçaltmalar eşliğinde kızgın ateşe atılan kimse mi yoksa azaptan emin ve Rabbinden kendisine fazl ü ihsan olarak verilen fütûhât ve kerametlerle sevinçli bir şekilde gelen kimse mi iyidir? Ey resullerin en kamili! Sapıtanlara ve sapkınlıklarında ısrar edenlere tehdit ve susturma maksadıyla de ki: Allah'ın ayetleri konusunda ileri-geri konuşma ve birliğinin delillerinden sapma konusunda **dilediğinizi yapın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir (40).** O işlediklerinize göre sizi cezalandıracak veya mükafatlandıracaktır. Sonra onlardan yüz çevir ve bırak ayetlere dalmaları konusunda oynayıp oyalansınlar.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ
الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾
مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ
وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

Allah Teala bu hususa genel olarak işaret ettikten sonra özel açıklamalarda bulunur: إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ: **Öğüt,** yani önceki ilahî kitaplardaki faydaları toplayan ve fazl ü ihsanımız olarak resullerin en kamiline indirdiğimiz Kur'an **onu inkar eden** müfrit müşrik**lere geldiğinde**, yani katımızdan desteklenen resul Kur'an ile onları doğru yola iletmek için Kur'an'ı onlara getirdiğinde ve onlar inatla onu yalanladıklarında ve büyüklenerek onu inkar edip kötülediklerinde, nasıl olur da Kur'an'ın şanının büyüklüğünü takdir edemezler ve burhanının üstünlüğünü göremezler?! **Oysa şüphesiz o, çok aziz bir kitaptır (41).** Yani izzetinin sahasına, yüce mertebesinin, ulu kadrinin ve konumunun yakınına cedel ve inadın yaklaşmasına izin vermez.

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ: Zira indiğinde ve zuhur ettiğinde, hükmü ve ahkamı vâkıadaki durumla ve Allah'ın ilmindeki ve kazasının levhindeki halle uyumsuzluk göstermemekle **ona önünden ve** önceki kitaplardakinin aksine kendisine nesh ve değişiklik ilişmemekle **ardından batıl gelemez. Çünkü o, hakîm,** yani işini kamil anlamda sağlam yapan ve hükümranlık ve ahkam yollarını iyi bilen **ve** zatında **övülmeye layık olan** ve kendilerine fazl ü ihsan sofraları indirdiği için bütün canlılar tarafından övülen Allah **tarafından indirilmiştir (42).**

Sonra Allah Teala habibini (s.a.s.) tesellî etmek ve asılsız görüşleri, bozuk ve işe yaramaz hevaları ile ona karşı inatçılık eden cahil kafirlerin ona verdikleri sıkıntıyı gidermek için şöyle buyurur: مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ: **Sana ancak, senden önceki peygamberlere söylenenler söylenmektedir.** Yani kavminin kafirleri önceki peygamberlerin kavimlerinin kendilerine söylediklerini

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ
تسهيل
قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فٖٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ
وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى اُو۬لٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعٖيدٍ ﴿٤٤﴾

---

söylemektedir. O peygamberler ise kendilerine kavimlerinin verdiği acı ve sıkıntılara onlara galip gelinceye kadar katlanmış ve göğüs germiştir. O halde sen de şu inatçıların verdiği sıkıntıya onlara galip gelinceye kadar sabret. Sen onlara galip geldiğinde hem sana inanırlar hem de inatlarında ısrar ederlerse, **hiç şüphesiz Rabbin** sana inananlara karşı **bağışlama** sahibidir ve eğer imanlarında samimi olurlarsa önceki ve sonraki günahlarını bağışlar **ve** sırt çeviren, büyüklük taslayan, küfründe inat eden ve inanmayan kimselere karşı **acı veren azap sahibidir (43).**

Mekkeli kafirler Kur'an'ın şanını lekelemeye çalışarak "Kur'an önceki kitaplar gibi yabancı dilde indirilmeli değil miydi? Zira Allah'ın Arapça kitap indirdiği alışıldık bir durum değildir" derler. Allah onların bu sözlerini şöyle reddeder: وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ: Ey resullerin en kamili! **Eğer biz onu,** yani sana indirilen öğüdü, **Arapça olmayan bir Kur'an kılsaydık, onlar** sana olan kinlerinden ve katılıklarından **mutlaka, "Onun ayetleri** anladığımız bir dilde **genişçe açıklanmalı değil miydi?** Kur'an sana ve bize indirilmiş, ama biz başka bir dil bilmiyoruz, derlerdi. Sonra onlar bir başka şekilde Kur'an'a halel getirmeye ve alaya almaya çalışırlar ve **"Arapça olmayan ve Arap öyle mi?** Yani Hak Teala, Arap bir resule Arapça olmayan dilde bir söz mü vahyetmiş? Ama o peygamber başka bir dil bilmiyor ki Arapları o sözle doğru yola getirsin ve onlara o sözün içeriğini açıklasın. Hayır, olamaz! Bu, ancak bir yalan ve iftiradır" **derlerdi.** Netice itibarıyla o inatçılar her halükârda Kur'an'a halel getirme çabasından geri durmazlardı. Ey resullerin en kamili! Onların aksilikleri ve inatçılıkları aşikar olduğunda onlara karşı mücadele ve inatçılık lekesinden uzak olan şu sözü **söyle: "O** Kur'an, kendisine **inanan,** emir ve yasaklarına uyan, sembol ve işaretlerini anlayan, ibret, mesel, kıssa ve ...

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

haberlerinden ders alan**lar için** kendilerini apaçık hakikate ileten ve mahza yakîn ve tahkîke ulaştıran **bir hidayet ve** nefislerdeki cehalet hastalığına ve ataları taklit etmekten ve önderlerin tahmin ve vehimlerinden miras kalan amansız hastalıklara bir **şifadır.** Kur'an'a **inanmayan** ve onun indirildiğini tasdik etmeyen, bilakis onu yalanlayan ve kendisine indirildiği kimseyi alaya alan mütekebbirlere gelince, Kur'an'la ilgili olarak onların **kulaklarında** kalıcı **bir ağırlık** ve dışı ve içi güzelleştirmenin yolunu gösteren ayetlerini dinlemelerine engel olan şiddetli bir sağırlık **vardır ve** bilakis **Kur'an onlara nispetle,** onların kalp ve baş gözlerini nefislerde ve ufuklarda zahir olan Hakk'ı görmelerine engel olan bir **körlüktür.** Sonuç itibarı ile huzur izzetinin sahasından uzak olan **şu kimselere** tevhid yönüne doğru ondan fersahlarca **uzak bir yerden sesleniliyor (44).**" Yani onlar görünüşte tevhid fıtratı üzere yaratılmışlarsa da o fıtrattan düşmüşler ve hayvanlar mertebesine dahil olmuşlardır. Hatta o mertebenin de aşağısına düşmüşlerdir. Bu yüzden onlara sesleniliyorsa da, duyamayacakları kadar uzak bir yerden seslenilmektedir.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ: Ey resullerin en kamili! Eğer onlar sana direniyorlar ve kitabını doğrulamak ve yalanlamakta ayrılığa düşüyorlarsa, onlara ve red yahut kabul edişlerine aldırma. Çünkü **Biz** cömertliğimizin kemalinden kardeşin **Musa'ya Kitap'ı,** yani kendilerini korumaları ve dünya ve ahiretle ilgili işlerini düzenlemeleri için dışa ve içe dönük hükümler içeren Tevrat'ı **vermiştik.** Fakat **onda**, yani Tevrat hakkında **ayrılığa düşmüşlerdi.** Tıpkı senin kitabın Kur'an'la ilgili olarak şu sapıkların yaptığı gibi, Tevrat'ı onlardan bir kısmı kabul etmiş, diğer bir kısmı da yalanlamıştı. Dolayısıyla bu adet ve davranış şekli, senin muhatabın olan şu cahillerin çıkardığı bir şey değildir. Bilakis bu onların eskiden beri süregelen bir adetidir. Sonuç olarak **eğer** onlardan zulüm işleyenin cezasını ahirette çekeceğine dair **Rabbin tarafından önceden** verilmiş **bir söz olmasaydı, aralarında derhal hüküm verilirdi.** Yani Allah onları zulümleri sebebiyle yakalar ve yakalanıp intikam alınmayı hak ettikleri ...

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَٓاءَ فَعَلَيْهَاۜ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ
لِلْعَب۪يدِ ﴿٤٦﴾ اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِۜ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖۜ وَيَوْمَ يُنَاد۪يهِمْ اَيْنَ
شُرَكَٓاء۪يۙ قَالُٓوا اٰذَنَّاكَۙ مَا مِنَّا مِنْ شَه۪يدٍۚ ﴿٤٧﴾

için oracıkta hepsinin kökünü keserdi. Ancak Allah'ın hükmü vaad ve kaza ettiği şekilde sabit olmuştur. Zira Allah'ın indinde verilmiş söz asla değişmez. **Şüphesiz onlar** uzun süre Hak'tan yüz çevirdikleri ve O'nun çeşitli şekillerde intikam almaya kadir olduğu gerçeğinden gafil olduklarından dolayı **onun hakkında**, yani ceza gününe dair kazası ve kesin hükmü hakkında, inkar ve yalanlamaya varan büyük **bir şüphe içindedirler (45).**

Şu halde, ey resullerin en kamili! Onlara, şüphelerine, inkarlarına ve azgınlıklarına aldırış etme. Bil ki مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ: bütün kullarımız içinden **kim iyi bir iş yaparsa,** o işin iyiliği **kendi lehinedir** ve kendi dünya ve ahiret hayatına faydası dokunur. **Kim de kötülük yaparsa,** o kötülüğün vebali **kendi aleyhinedir.** Sonuç olarak itaatkarın itaatından ve isyankarın isyanından zatında münezzeh olan **Rabbin, kullara (zerre kadar) zulmedici değildir (46).** Yani itaatkarların ecrinden eksiltmez ve isyankarların cezasını artırmaz. Bilakis taat ehline amelleri ile hak ettiklerinin binlerce kat fazlasını fazl ü inayetinden ihsan eder. Buna karşılık günahkar ve sapıklara adaleti ve kahrı gereği sadece işledikleri günah kadar ceza verir.

Bunun aksi mümkün değildir, zira إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلاَ تَضَعُ إِلاَّ بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ: **Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi** O'nun dışındaki gölgeler hükmündeki vesile ve sebeplere değil, ancak **O'na havale edilir.** Yani kıyametin ne zaman kopacağına ve koptuğunda ortaya çıkacak korkunçluklara dair bilgiye yalnız O sahiptir. Zira bu, Allah'ın kendine ayırdığı ve hiç kimseye bildirmediği gaybî hususlardandır. Yine **meyveler tomurcuklarından ancak O'nun bilgisi altında çıkar.** Yani farklı tür ve sınıftaki meyvaların kendisinden hasıl ...

وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾
لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِۘ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُ۫سٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾

oldukları tomurcuklarından ne zaman çıkacakları da Allah'a has gaybî bilgilerden olduğundan onu da ancak O bilir. **Dişi ancak O'nun** ne zaman ve nerede hamile kalacağına ve doğuracağına dair **bilgisi altında hamile kalır ve doğurur.** Çünkü rahimlerde ne olduğunu, ne kadar kalacaklarını ve ne zaman doğacaklarını bilen ancak O'dur. Ey resullerin en kamili! Allah'a ortak koşan ve O'nun dışındakilere varlık nispet eden ve ilahlığında ve rablığında yalan ve haksız yere O'na ortak koşanlara şu **günü** hatırlat: **Hani Allah** onlardan intikam almayı murad buyurduğunda onlara azar yollu olarak**, "Nerede Bana ortak koştuklarınız?** Nerede Benimle ortak ve yanımda şefaatçi olduklarını iddia ettikleriniz? Getirin onları da sizi azabımdan kurtarsın ve katımda sizin için şefaatte bulunsunlar" **diye seslenecek** ve onlar bu korkunç nidayı işittiklerinde üzgün bir şekilde **şöyle diyecekler: "**Ey Mevlâmız! Sen halimizi bizden daha iyi bilsen de bugün **Sana arz ederiz ve** bildiririz **ki** Sana haksız ve yalan yere ortak koştuklarımızın ortaklığına şahitlik edecek **içimizden hiçbir şahit yok (47)."**

Üzüntülerinin ve sıkıntılarının şiddetinden söyleyeceklerini söyleyince, وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ: **Daha önce yalvardıkları** ve taptıkları **onları yüzüstü bırakıp uzaklaşmış** ve gözlerinden ve zihinlerinden kaybolmuş**tur.** İşte o zaman **kendileri için** Allah'ın azabından **kaçacak bir yer** ve kendilerini o azaptan kurtaracak bir şeyin **olmadığını anlamış (48)** ve pişman olmuşlar**dır.** Ancak pişmanlıkları kendilerine bir fayda sağlamamış ve o zaman Allah'a dönmüşlerdir. Ne var ki bu dönüş de onlara yarar getirmemiştir. Zira iş işten geçmiş, telafi ve imtihan zamanı dolmuştur.

Şu durum, insanın eskiden beri süregelen bir adetidir: لَا يَسْأَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ: Faydasına olan şeyi elde etme fıtratı üzere yaratılan **insan,** kendisi için **hayır istemekten**, hırs ve tamahla kendine yarar sağlamaya ve mal biriktirmeye çabalamaktan bıkıp **usanmaz. Fakat** bir zaman da **başına bir kötülük gelirse** Allah'ın o kötülüğü ve zararı kendisinden uzaklaştırmaya ve o zararı …

وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِى وَمَا اَظُنُّ
السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ اِلٰى رَبّ۪ى اِنَّ ل۪ى عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰى فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذ۪يقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَل۪يظٍ ﴿٥٠﴾ وَاِذَا اَنْعَمْنَا عَلَى
الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِه۪ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَر۪يضٍ ﴿٥١﴾

giderdikten sonra imtihan kasdıyla kendisine fayda vermeye gücü yettiğinden **ümidini keser** ve Allah'ın kendisine olan fazlından, rahmet ve cömertliğinin genişliğinden **ümidini keser (49).**

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَى فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ: **Kendisine bir zarar dokunduktan sonra**, yani kendisine zararın başlangıcı iliştikten sonra, zira dokunma sırf karşılaşma ve değmeden ibarettir, fazl ve cömertliğimizden ümidini kesmişken **kendisine tarafımızdan bir rahmet tattırsak** ve o rahmeti onun varlığının her zerresinde sereyan edecek şekilde bol kılsak, o rahmet Bizim cömertliğimizden olmasına ve onun onda bir emeği ve katkısı olmamasına rağmen Allah'tan yüz çevirerek **mutlaka "Bu benimdir** ve onu sıkıntılara tahammül ettiğimden ve fazilet ve bilgimle hak ediyorum yahut o zatım gereği benimdir. Vaad olunan **kıyametin kopacağını da sanmıyorum.** Eğer kıyametin, resullerin iddia ettiği ve uydurma kitapların dediği gibi, kopacağı farz olunur da onların iddia ettiği gibi **Rabbime döndürülürsem, şüphesiz O'nun yanında benim için daha güzel** haller ve daha değerli ikramlar **vardır.** Çünkü ben onları hak ediyorum ve zatım onları gerektiriyor" **der.** O bu sözleri alay etmek maksadıyla söylemektedir. **Andolsun, biz** farklı şekillerde intikam alabilme kudretimizi **inkar edenlere** ceza vaktinde **işledikleri** büyük suç ve günahları **mutlaka haber vereceğiz ve andolsun, onlara mutlaka ağır azaptan tattıracağız (50)** ve hiç kurtulamayacakları can yakıcı, korkunç ve berbat azabı onların başına saracağız.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ:
İnsana nimet verdiğimizde ve cömertlik makamımızdan ikramda bulunduğumuzda azgınlığının şiddetinden, nankörlüğünün ve …………..

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فٖى شِقَاقٍ بَعٖيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرٖيهِمْ اٰيَاتِنَا فِى الْاٰفَاقِ وَفٖٓى اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ شَهٖيدٌ ﴿٥٣﴾

düşmanlığının aşırılığından dolayı **yüz çevirir ve yan çizer;** nimetimize şükretmez ve keremimizin sofralarına dönüp bakmaz. **Başına bir kötülük gelince** ve kendisine bir zarar ilişince **uzun uzun yalvarır (51).** Bu uzun yalvarış insanın Allah'tan başına gelen bela ve sıkıntıyı kaldırmasını ısrarla istemesinden kinayedir.

Ey resullerin en kamili! Kur'an'ı inkar edenlere, düşmanlık ve haksızlıkla onu ta'n edenlere قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ: **De ki: "Ne dersiniz? Eğer o** Kur'an **Allah katından** indirilmiş **olup da,** ki filvaki şeksiz şüphesiz öyledir, **siz de** onun doğruluğunun delillerini, lafız ve anlam bakımında mucizevî olduğunun burhanlarını hiç düşünmeden **onu inkar etmişseniz, o zaman** hakkı kabul etmekten **uzak bir ayrılık içinde bulunan kimseden** gittiği yol bakımından **daha sapık** ve tuttuğu düşünce yönünden daha yanlış **kim olabilir(52)?"** Sonuç olarak Kur'an'ın hüccetinin açıklığına ve burhanının parlaklığına rağmen onda kusur bulmaya çalışan ve onu inkar eden sizden daha sapık kim olabilir?!

Sonra Allah Teala kitabının gerçek olduğuna ve onun Kendisinden sadır olduğuna delil olması için zatının birliğine ve zatının isim ve sıfatlarına göre bütün mazharlarında ve yaratıklarında ve ayrıca onları kuşatıp kapsamasında zahir olduğuna işaret eder ve buyurur ki: سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ: **Onlara,** yani tevhid fıtratı üzere yaratılan, ilim ve irfan üzere halk edilen, keşf ve iyanın kemali üzere bilen kimselere, **ayetlerimizi,** yani zahir olan Zatımızın birliğine delalet eden delillerimizi, **ufuklarda...** "Ufuklar", kendilerinin dışında olan ve duyuları ile idrak ettikleri varlıkların zerreleridir. Varlıkların "ufuklar" olarak isimlendirilmesinin sebebi, gerçek güneşin ondan doğması ve onun üzerinde görünmesidir. **Ve nefislerinde,** yani Hakk'ın bilgisine ve birliğine dair en açık ve ......

اَلَٓا اِنَّهُمْ ف۪ي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَٓاءِ رَبِّهِمْۜ اَلَٓا اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُح۪يطٌ ﴿٥٤﴾

güçlü delil olan zatlarında **göstereceğiz.** Bu yüzden en doğru sözlü ve kamillerin en kamili (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kim kendini bilirse, Rabbini de bilmiştir." Onlara göstereceğimizi gösteririz **ki onun,** yani ufuklarda ve nefislerde görünenin, zâtî birliğinin saflığı sebebiyle var olmaya layık olanın **Hak olduğu onlara besbelli** ve apaşikar **olsun.** Ayette hak olanla kastedilen aynı zamanda Kur'an'dır. Zira Kur'an da Hakk'ın mazhar ve sıfatlarındandır. Allah Teala bütün kullarına zatının birliğini işaret edince, muhabbet ve velayet erbabından keşifte bulunmak isteyenlere ve değerli yüzünü/zatını seyrederek kendinden geçenlere tenbihte bulunur ve habibine (s.a.s.) hitap eder. Zira böylesi hitaplara en çok o layıktır. Allah Teala taaccüp yollu olarak şöyle sorar: **Rabbinin, her şeye şahit olması yetmez mi (53)?!** Yani, ey resullerin en kamili! Senin ve onların bakıp gözeticisinin varlığından şüphe mi ediyorsun?! O'nun zatıyla ve bütün isim ve sıfatlarıyla üzerine varlığının ışığının vurduğu her şey üzerinde hazır olması ve gaip olmaması delil olarak yetmez mi?! Sonuç olarak onlar için bu durum, Hakk'ın varlığına ve mazhar ve yaratıklarının hepsiyle beraber olduğuna dair delil olarak yetmez mi?!

Sonra Allah Teala taaccüp ve işaret yoluyla uyarıda bulunduğu şeyi tekid, mübalağa ve daha fazla açıklama ile aydınlatır ve der ki: أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ: **İyi bilin ki** zat güneşi onlar için kainat aynasını ışıttıktan sonra **onlar Rablerine** kainat aynasında **kavuşacakları** ve o aynada O'nun değerli yüzünü/zatını müşahede edecekleri **konusunda şüphe içindedirler. İyi bilin ki O** mazharlarından ve yaratıklarından **her şeyi** zatıyla, zatının isim ve sıfatlarına dağılan hallerine göre, ortaklık lekesi olmaksızın, tek ve yalnız başına zâtî olarak **kuşatandır (54).** Zira O'ndan başka varlık ve O'ndan başka ilah yoktur.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Hakk'ı bütün sayfaların ve mazharların ufuklarda ve nefislerde zahir olan zerrelerinde müşahede etmeyi arzulayan salik! Kalbini ilk olarak saf birliğe yönelmeye engel olan vesvese ve vehimlerin hepsinden temizlemeli ve zihnini bu yönelişi engelleyen izafetlerden paklamalısın.

Ayrıca nefsinde, lâhûttan payın ve ceberût hayatın olan [yani manevî yönün olan] Rabbine yönelmeli, kendinden, insanî özelliklerinden ve beşerî niteliklerinden tamamen sıyrılmalısın. Böylece hüviyetinde vaki olan şeylerden tamamen habersiz olmalısın.

Netice itibarı ile Allah'ta fani ve O'nun bekası ile baki ol ve O'nun ışığı ile O'nun değerli yüzüne/zatına bak ki naîm cennetlerini ve hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin aklına gelmeyen yüce lezzetleri kazanasın.

Allah Teala'nın fazlı ile Ariflerin Sultanı Efendim Abdülkâdir Geylânî'nin (Kaddesallâhû Sirrahû. Amin) tefsirinin üçüncü cüzü bitti.

ŞÛRÂ SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Tevhid mertebesini gerçekleştiren ve ona hiçbir tereddüt kalmayacak şekilde sapasağlam yerleşen kimseye şu husus kapalı değildir: Bütün peygamberlerin mertebeleri ve onları izleyip peşlerinden giden velilerin meşrepleri bütün çoklukları ve izafetleri ortadan kaldıran zâtî birliğin saflığı üzeredir. Allah Teala'nın vahiy ve ilham yoluyla indirdiği kitaplar ve sahifeler o saflığa ulaştırmak içindir. Bu yüzdendir ki Allah Teala habibini Kendisinin birliğinin yoluna yöneltmiştir. Ancak daha öncesinde uğur maksadıyla yüce ismini zikretmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوح۪ٓي اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۙ اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظ۪يمُ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: Bütün kainata bütün kemâlâtın kaynağı olan varlık vermekle **Rahmân ve** bütün izafetleri ortadan kaldıran zâtî birlikten ibaret olan âb-ı hayata ulaştırmakla seçkin ve seçilmiş kullarına **Rahîm olan,** zuhur etmiş şeyler üzerinde zahir olan ve her şeyi kuşatan zâtî birliğinin saflığı ile batın olan **Allah'ın adıyla başlarım.**

حم: **Ha Mîm (1).**

عسق: **Ayn Sîn Kaf (2)** Ey Allah'ın vahyinin taşıyıcısı ve varlığı Allah'tan başkasından silen ve nefyeden! Ey Allah'ın kudretinin sırlarını bilen ve O'nun zâtî birliğinin sırrının nebi ve veliler gibi seçkin kullarının kalbinde gezdiğinin farkında olan!

كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: Ey resullerin en kamili! **Azîz**, yani işinde ve halinde üstün ve galip olan **ve hakîm olan,** yani fiillerini ve mülk ve melekûtunda işleyen düzenlemelerini sağlam yapan, zatıyla bir olan, bütün mazharlarını ve yaratıklarını kuşatan ve peygamber gönderme, kitap indirme, vahyetme ve ilhamda bulunmada biricik ve yalnız olan **Allah, sana ve senden önceki** peygamberlere ve resul**lere** kitaplarında ve sahifelerinde **işte böyle**, yani tıpkı bu sûrede tevhidin sırlarının ve Allah'ın hoşlandığı ahlakın anlatıldığı gibi, senin kitabında da **vahyeder (3).**

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ: Allah mülk ve melekûtundaki çekip çevirmelerini sağlam yapar, çünkü **göklerde ve yerde ne varsa** mülk, tasarruf, varlığa getirme ve yok etme yönünden **hepsi O'nundur.** Sonuç olarak **O,** bütün mülk ve melekûtunda yalnız kendisi **yüce** olan**dır,** halinde ve işinde **büyüktür (4)**, büyüklük ve yücelik ancak O'nundur, güç ve kuvvet ancak O'nunladır, hüküm ve hikmet ancak O'ndandır.

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ
لِمَنْ فِى الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ
اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْۘ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلاَئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَلاَ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ: O'nun izzet ve azametinin kemalinden **neredeyse gökler üstlerinden,** yani gökler kendi üstlerinden yahut yedi yerin üstünden **çatlayıp yarılacaklar.** Bu da göklerin Allah'tan korkmasının ve ürpermesinin kemalindendir. Zira onlar Allah'ın kendilerine zatı dışındakileri kahreden ve yok eden ismi ile tecellî etmesinden çekinirler. **Melekler de** Allah Teala'nın öfke ve kahrının kemalinden korktuklarından **Rablerini hamd ile tesbih ederler,** yani O'nun kendilerine verdiği, rablığının hukukunu ve ilahlığının gereklerini bilip idrak etmek, O'na kullukta sabit kadem olmak ve kulluğa devam edebilmek ve O'nun saltanatının ve yüceliğinin eserlerini müşahede edebilmek gibi nimetlerini sayarak O'nu tesbih ederler **ve** yine O'nun izniyle ve emri gereğince **yeryüzündekiler için,** yani O'nun sureti üzere yaratılan ve O'nun halifesi kılınan seçkin muvahhid kulları için **bağışlanma dilerler.** Ey şaşkınlık ve sapıklık denizine dalmış gölgeler! **İyi bilin ki** sizi yokluk gizliliğinden çıkaran ve sizi türlü lütuf ve keremlerle yetiştiren **Allah, çok bağışlayandır.** Yani tevbe ettiğiniz ve tevbenizde samimi olduğunuz takdirde, benliklerinizin günahlarını örten ve hüviyetlerinizin masiyetlerini silendir. Size **çok merhamet edendir (5);** tevbenizi kabul eder; hatalarınızı bağışlar ve sizi yaratılış gayenize ulaştırır.

Sonra, zatında bir ve varlığında tek olan Allah Kendisine eş ve denkler edinen müşrikleri tehdit ederek şöyle buyurur: وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ: Kendilerini **Allah'tan başka** Allah gibi koruyup kollayacak ve O'na yönelir gibi kendilerine yöneldikleri **dostlar edinenlere gelince,** ey resullerin en kamili, sen onlara aldırış etme ve halleri ile ilgilenme. Zira onların zatlarını, fiillerini ve sıfatlarını kuşatan **Allah onları daima gözetlemektedir.** Amellerini ve amellerindeki niyetlerini bilmektedir. Onları amel ve niyetlerine göre sorguya çekecek ve cezalandıracak yahut ....

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ
الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فٖيهِۜ فَرٖيقٌ فِى الْجَنَّةِ وَفَرٖيقٌ فِى السَّعٖيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ
لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ فٖى رَحْمَتِهٖۜ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصٖيرٍ ﴿٨﴾

mükafatlandıracaktır. **Sen onlara vekil değilsin (6).** Sen onları kötü amellerinden ve çirkin fiillerinden kurtarmaya kefil değilsin. Bilakis sen ancak tebliğci ve uyarıcısın. Tebliğ ve uyarını yaptıktan sonra, artık senin görevin bitmiştir.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لاَ رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ: **Böylece Biz,** tıpkı senden önceki nebilere kitaplar vahyettiğimiz gibi, **sana** da ey resullerin en kamili, kelimeleri ve sözdizimi bakımından **Arapça bir Kur'an vahyettik ki** geçmişteki nebiler kavimlerini tevhid ve doğruluk yoluna aykırı her şeyle ilgili olarak nasıl uyardılarsa sen de **şehirlerin anasında,** yani Mekke'de **ve çevresinde bulunan** yerlerdeki ve bölgelerdeki **kimseleri uyarasın.** Özellikle vaki olacağı **hakkında hiç şüphe olmayan toplanma,** yardımsızlık ve mahrumiyet **günüyle** ve insanların toplanıp Allah'ın huzuruna getirilecekleri kıyamet günüyle **onları uyarasın.** İnsanlar mahşer gününde şaşkın, sarhoş ve yitik bir halde toplanıp hesaba çekildikten sonra, onlardan **bir grup** sevinçli ve makbul olup **cennette, bir grup da** üzgün ve kovulmuş olarak **cehennemdedir (7).**

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ: Kullarını doğru yola ileten **Allah eğer** onların hepsinin hidayetini **dileseydi,** saf zâtî birliğinin ve bu birliğin itidali gereği **onları tek** ve mutedil bir **ümmet yapardı. Fakat** Allah Teala mukabil sıfatlarının ve isimlerinin ve farklı hallerinin gereklerini gözetmiştir. Bu yüzden O **dilediğini rahmetine sokar** ve dilediğini cömertliğinin ve hikmetinin gereği olarak Kendisinden bir iyilik ve onlara dostluk ve yardım olsun diye birliğinin fezasına ulaştırır. Allah'ın inayet ve dostluğunun gereğinden ayrılan **zalimlerin ise,** Allah'ın onlara yönelik kahır ve intikamının gereği olarak ve kudretinin kemalini izhar etmek maksadıyla, ...

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰىۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ ف۪يهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُٓ اِلَى اللّٰهِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبّ۪ي
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُۗ وَاِلَيْهِ اُن۪يبُ ﴿١٠﴾

onları kollayacak ve Allah'ın yanında şefaatçı olacak **bir dost ve** Allah'ın azabından kurtaracak bir **yardımcıları olmaz (8).** O halde şu açıklık kazanmıştır ki Allah'tan başkası koruyup kollayamaz ve yardım edemez; O'ndan başka üstün ve galip yoktur. Onların O'ndan başka ilahlar olduğunu iddia etmesi bu hakikati değiştirmez.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler?** Bilakis onlar Allah Teala'dan başka koruyup kollayıcıların varlığını iddia ettiler; O'nun ortakları ve katında kendilerinin şefaatçileri olduğuna inandılar. Ama onların Allah dışında koruyucular edinmesinin onlara faydası değil zararı vardır ve onları saptırıp aldatır. **Halbuki dost** ve koruyucu, ilahlıkta ve rablıkta tek olan **Allah'tır.** O'nun dışında varlıkta dost ve koruyucu yoktur. **O,** kudretinin kemali ile **ölüleri diriltir;** irade ve ihtiyarla dirileri öldürür. Varlıkta O'ndan başka fail yoktur. Sonuç olarak **O,** tek başına ve ihtiyarı ile dilediği **her şeye** eksiksiz ve hakkıyla **gücü yetendir (9).**

Ey Hakk'ın ve birliğinin yolundan gitmekle mükellef kimseler! Dostluk/koruyuculuk ve kudretin Allah'a münhasır olduğu ve varlıkta O'ndan başka fail olmadığı kesinlik kazandığına göre, وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللّٰهِ ذَلِكُمْ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ: **Hakkında ayrılığa düştüğünüz** dinî ibadetler, tevhidin ve yakînin alametleri cümlesinden **bir şeyin** bu gidişinizde sizin için faydalı mıdır yoksa zararlı mıdır, bunun **hükmü Allah'a aittir** ve durumu Allah'ın kitaplarına ve resullerine havale edilmiştir. Dolayısıyla yapmanız gereken kulluğun gereğini yerine getirmek ve resullerin ve kitapların haber verdiği emir ve yasaklara uymaktır. Zira O'ndan başka işlerinizi çekip çevirecek ve varlıkta tasarrufta bulunacak yoktur. **İşte** vasfını işittiğiniz ve mülk ve melekûtunda biricik olduğunu öğrendiğiniz **bu** varlık, **Rabbim** ve Rabbiniz olan **Allah'tır.** Şu halde O'na hak ettiği gibi ibadet ediniz ve bütün ......

فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًاۚ
يَذْرَؤُ۬كُمْ ف۪يهِۜ لَيْسَ كَمِثْلِه۪ شَيْءٌۚ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿١١﴾

---

işlerinizi O'na havale ediniz. Varlıkta O'nunla birlikte bir başkası olmamasına rağmen beni O'nun dışındaki birisi ile korkutacak olursanız, **işte ben** sıradan sebep ve vesileler türünden O'nun dışındaki bir şeye değil **yalnız O'na tevekkül ettim** ve O'nu bana düşmanlık yapan herkesin sıkıntısını benden savuşturacak vekil edindim **ve** vesilelere değil **ancak O'na yöneliyorum (10)** ve bütün sıkıntı ve musibetlerde O'na dönüyorum.

Hem ben nasıl olur da O'na tevekkül etmem ve yönelmem?! Zira فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ: **O,** hallerine göre zatıyla **gökleri ve yeri yaratan**, yokluk gizliliğinden çıkaran ve o ikisi arasında oluşan tabiatları, maddeyi ve mevâlîdin [maden, bitki ve hayvanların] suretlerini düzenleyen ve çekip çeviren**dir.** Bu tür düzenlemelerinin bir misali olarak **sizin için**, yani siz tevhid fıtratı üzere yaratılanlar için üremeniz ve çoğalmanız maksadıyla **kendi türünüzden eşler ve** hayatınızı sürdürmek ve geçiminiz sağlamak için **hayvanlardan (kendilerine) eşler yaratmıştır.** Böylece Allah **sizi** bu harikulade düzen ve çekip çevirme ile **orada**, yani zuhur aleminde ve şehadet hayatında [yaşadığımız dünyada] **üretiyor**, yayıp çoğaltıyor ki şunu bilesiniz: **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.** Yani var olmak yönünden O'nun benzeri ve dengi yoktur. Nefyedilen benzer ile kasdedilen kesinlikle O'nun zatıdır. Dolayısıyla anlam, "Zatı dahi O'nun dengi değilken bir başkası nasıl dengi olur?!" şeklindedir. Nitekim Arapçada "Senin gibisi cimrilik yapmaz" denir ve "Sen cimrilik etmezsin" anlamı kasdedilir. Bu durumda ayetten murad, Allah Teala'dan çokluğu mübalağa ve tekidle nefyetmektir. [Yani Allah Teala öylesine kemal sahibidir ki bu kemali O'nun gibisinin varlığını imkansız kılar.] Öyleyse O'ndan başka varlığın ve O'nun dışında hiçbir şeyin gerçekliği olmadığı sabit olmuş ve kesinlik kazanmıştır. Bu ortaya çıktığına göre, **O, işitendir, görendir (11).** Yani O, işitme ve görme sıfatı ve eserleri kamil ve kuşatıcı olan diğer bütün zâtî sıfatları tarafından çevrilmiş zatı ile gayp ve şehadet alemini bilir.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٢﴾ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدّٖينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذٖٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى وَعٖيسٰٓى اَنْ اَقٖيمُوا الدّٖينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فٖيهِۜ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكٖينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِۜ اَللّٰهُ يَجْتَبٖٓي اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖٓي اِلَيْهِ مَنْ يُنٖيبُ ﴿١٣﴾

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: Çünkü **göklerin,** yani isim ve sıfatlardan olan ruhanî alemin (*ulviyyât*) hazinelerinin anahtarları **ve yerin,** yani zat güneşinin isim ve sıfatlar kandilinden gelen yansımasını kabul eden tabiatlar ve aynalar mazharlarından olan cismanî alemin (*süfliyyât*) hazinelerinin **anahtarları,** mazhar ve tecellîgâhların gölgelerinde zahir olan sıradan vesile ve sebeplerin değil, **O'nundur.** Gölgeleri ve yansımaları içinden **dilediğine** maddî ve manevî **rızkı bol verir ve** dilediğine **kısar.** Böylece **O,** fazl ü keremi ile varlığının gölgesine giren **her şeyi** isim ve sıfatlarına göre zatıyla ve onların yanında bulunmak suretiyle (*huzûrî ilmi* ile) **bilendir (12).** O'nun huzurundan zahir ve batın olsun, görünen ve görünmeyen olsun, hiçbir şey kaçamaz.

Mülk ve melekûtundaki çekip çevirmelerinde, ilminin kuşatıcılığında ve kudretinin kapsayıcılığında biricik ve yalnız oluşunun kemali gereği **شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلاَ تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ: Nûh'a emrettiğini...** yani Nûh'a din kıldığını, ki o da fiilî tevhide (*tevhîdü'l-ef'âl*) ulaştıran dindir. Nûh tevhid yolunda şeriatın belirlediği hayat üzere yaratılan ilk kişidir. **Sana,** ey resullerin en kamili! Cömertliğimizin kemali ile **vahyettiğimiz** dini**...** ki o da zatî tevhiddir ve bu yüzden senin gönderilişin ile artık peygamberlik ve şeriat koyma işi sona ermiştir. Allah Teala tevhidin başlangıcını [yani fiilî tevhidi] ve sonunu [yani zâtî tevhidi] belirledikten sonra ikisi arasındaki mertebelere işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: **İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya...** ve şeriatlı-şeriatsız diğer bütün ....

وَمَا تَفَرَّقُوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ
رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ
لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

---

nebilere ve resullere **emrettiğini…** yani onlara emrettiği dinleri ki sıfatî tevhide [*tevhîdü's-sıfât*] ulaştıran dindir. **Size de**, ey şaşkınlık ve sapıklık denizine dalmış gölgeler, doğru **din** ve tevhidine ulaştıracak doğru yolu **kıldı ki** onlara indirilen **dini doğru tutasınız** ve ona doğru bir şekilde uyasınız **ve onda ayrılığa düşmeyesiniz.** Yani dinin aslı hakkında ayrılığa düşmeyesiniz. Dinin aslına gelince, o da Allah'ın birliğidir. Bununla birlikte Allah'ın birliğine ulaştıran yollar ve yöntemler kişilerin, Hakk'ın hallerine ve tecellîlerine göre farklılık arzeden farklı mertebelerine göre çeşitlilik gösterebilir. O halde ey resullerin en kamili! Görevin insanları Hakk'ın tevhidine çağırmaktır. Bununla birlikte **senin çağırdığın şey**, yani zâtî tevhid **Allah'a ortak koşanlara ağır gelebilir.** Zira zâtî tevhid çağrısı senden önceki peygamberlerde görülmüş bir şey değildir. Bu yüzden söz konusu çağrı kıskançlıkları ve öfkeleri sebebiyle onlara ağır gelir. Fakat nasıl olur da onlar seni ve durumunu kıskanır, sana ve haline öfkelenirler?! Zira kulların istidad ve kabiliyetlerini bilen **Allah, ona**, yani zâtî tevhidine, tevhid fıtratı üzere yaratılanlardan **dilediğini seçer.** İçtenlik ve tam bir teslimiyet ve tevekkülle **Kendine yönelenleri de ona ulaştırır (13)** ve muvaffak eder.

Allah'ın bütün dinlerinin aslının tevhid olduğu ve nebilerin ve resullerin tevhidi anlatmak ve açıklamak üzere geldiği sabit olduğuna göre, şu da açıklık kazanmıştır: وَمَا تَفَرَّقُوا إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ: Helak olan ümmetler **kendilerine** Hak tarafından kitaplar ve resuller aracılığıyla **bilgi**, yani tevhidin açıklamasını içeren vahiy **geldikten sonra, aralarındaki düşmanlık yüzünden** ve haksız yere ve Hak'tan ve ehlinden yüz çevirmeleri sebebiyle mezhep ve meşreplerinde **ayrılığa düştüler** ve vahyin gereğini terk edip vahyi inkar ettiler. Ey resullerin en kamili! **Eğer belli bir süreye kadar** onlardan azabın ertelenmesine dair **Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, ……..**

فَلِذٰلِكَ فَادْعُۚ وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۜ لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۜ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَاۚ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُۜ ﴿١٥﴾

---

ayrılıkları esnasında **aralarında** ve aleyhlerinde **hemen hüküm verilir** ve kökleri kesiliverilirdi. **Onların** ölümünden **sonra** ayrılığa düşenler arasından atalarına indirilen **Kitap'a mirasçı kılınanlar da,** tıpkı sapık ataları gibi **onun hakkında**, yani kitap hakkında kendilerini sapıklığa götüren **derin bir şüphe içindedirler (14).** Bu yüzdendir ki ey resullerin en kamili! Onlar seninle anlaşamazlar, kitabını ve dinini inkar ederler. Çünkü Allah'ın kitapları, dinleri ve resulleri içinden birine inanmak, tevhid aslına dair yukarıda yapılan açıklama gereği, onların hepsine inanmayı gerektirir.

فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَاب وَأُمِرْتُ لأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لاَ حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ: Ey resullerin en kamili! **O halde** tevhid ve İslam fıtratı üzere yaratılan kimselerden çağıracaklarını **buna,** yani bütün izafetleri ve farklılıkları ortadan kaldıran zâtî tevhide **çağır ve** kendin de tevhid caddesi üzere Rabbin tarafından **emrolunduğun gibi dosdoğru ol** ve ifrat ve tefrit taraflarından ayrılarak orta yol üzere sapasağlam dur. **Onların,** yani tevhid pınarının saflığına ters olan cehalet ve hayal vadilerinde şaşkın şaşkın gezen anlaşmazlık ve farklılık ehlinin **heva ve heveslerine uyma ve** kalbini ve zihnini anlaşmazlığı doğuran lekelerden pakladıktan sonra **şöyle de**, ey resullerin en kamili!: **"Ben, Allah'ın indirdiği** hak ve tevhid yolunu gösteren her **kitaba inandım.** Bundan sonra onlara davetini izhar etmek üzere de ki: Rabbim tarafından **aranızda adaleti gerçekleştirmek** ve Allah'ın bana vahiy ve ilhamı gereği size ilahî adaletin yolunu açıklamak **ile emrolundum.** Dolayısıyla ben o yolu size bildirmek ve açıklamak, sizi eğitmek ve kemale erdirmekle memurum. Zira bütün kullarının işlerini çekip çeviren **Allah hem bizim Rabbimiz** olup bizi doğru yola iletmek ve kemale erdirmek maksadıyla bizi yetiştirmektedir, **hem de sizin Rabbiniz** olup sizi doğru yola iletmekle sizi terbiye etmek istemekte**dir.** Biz Allah

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِى اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اَللّٰهُ الَّذِى اَنْزَلَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾

---

tarafından size doğru yolu göstermekle memur edilmemiş olsaydık sizinle ne işimiz olabilirdi?! Zira **bizim işlediklerimiz bize,** yani iyi ve kötü amellerimizin cezası bize, **sizin işlediğiniz** iyi ve kötü amellerin cezası **da sizedir.** Çünkü her birimiz kendi işlediği amelin karşılığını görecektir. Tebliğ etmekle emrolunduğumuz şeyi tebliğ ettikten ve size doğru yolu gösterdikten sonra, **bizimle sizin aranızda tartışacak bir şey yoktur.** Sonuçta **Allah,** yani bütün isim ve sıfatları toplayan zat, eğer bizi birleştirmeyi irade ederse, **bizim ile** sizin aranızı **birleştirecektir.** Hem nasıl olur da O aramızı birleştirmez?! Zira **dönüş ancak O'nadır (15).** Yani her şey O'ndan sudur ettiği gibi her şeyin dönüşü O'nadır."

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ: Hakkın hücceti ve yakînin yolu açıklığa kavuştuktan ve **Allah'ın çağrısına uyulduktan,** yani o çağrıyı akıl, nakil, doğru keşf ve zevk kabul ettikten **sonra** cedelin ve çürük mugalataların kuyruğuna sarılarak **Allah**'ın birliği **hakkında tartışmaya girenlerin** tutundukları **delilleri** kendilerini marifet ve tevhid görevine uygun yetiştiren **Rableri katında batıl** ve geçersiz**dir. Onlara** inatçılıkları ve apaçık hakikatle ilgili olarak tartışmaları sebebiyle Allah'tan inen **bir gazap vardır. Ayrıca onlar için** ahiret hayatında daha çetini ve korkuncu olamayacak olan **çetin bir azap vardır (16).**

O inatçılar nasıl olur da Allah'ın birliği hakkında münakaşaya girişirler?! اللّٰهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ: Oysa kullarının işlerini çekip çeviren **Allah** onları düzeltmek maksadıyla **hak olarak,** yani her türlü yanlıştan beri olarak **kitabı,** yani tevhid yolunu açıklamak maksadıyla katından indirdiği bütün kitapları **ve** kitaba uygun olarak **tartıyı,** yani mahlukların amellerinin ve amellerindeki ihlaslarının ve tevhid ve İslam caddesi üzerindeki sebatlarının tartıldığı şeriatları ve dinleri **indirendir.** Ey resullerin en kamili! Şu halde senin ve sana ....

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَاۚ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَاۙ وَيَعْلَمُونَ
اَنَّهَا الْحَقُّۜ اَلَاۤ اِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اَللّٰهُ لَطِيفٌ
بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاۤءُۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾

uyanların yapması gereken kitabının emir ve yasaklar türünden bütün hükümlerine uymak ve amellerinizi, ahlakınızı ve hallerinizi eski şeriat ve doğru din tartısı ile tartmaktır. Dolayısıyla **sen** ey anlayış ve şuur sahibi olarak yaratılmış insan! **Nereden bileceksin,** geldiğinde iş işten geçmiş olacak olan **o** vaad edilmiş **saatin** gelmesi **belki de yakındır (17).** Onun vakti geldiğinde pişman olacaksınız, ama pişmanlık fayda vermeyecektir.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ: **Kıyamete** inatçılıkları ve büyüklenmeleri sebebiyle **inanmayan** ve onu tasdik etmeye**nler** ve kendilerine vaad olunan ruhanî ve cismanî azabın ilişmeyeceğini iddia edenler, alay ederek ve büyüklük taslayarak **onun hemen kopmasını isterler.** Kıyamete ve ondaki korkunç vaadlere **inananlar ise, ondan** ve onun için hazırlık yapmadan ansızın gelmesinden **korkarlar.** Zira **onun** kopacağının şeksiz şüphesiz **gerçek olduğunu** yakînen **bilirler.** Ey Allah'ın kudretine ve hikmetinin kemaline inananlar! **Biliniz ki** kopacağı Hak tarafından vaad olunan **kıyamet günü hakkında tartışan** ve şüphe duyan azgın mütekebbir**ler** tevhid makamına ulaştıracak rehberlikten fersah fersah **uzak bir sapıklık içindedir (18).** Zira onlar koyu mümkünlük örtüleri ve kalın maddî perdelerle kaplıdırlar.

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ: Oysa zatı hâdis ve mümkün olmaktan münezzeh, isim ve sıfatları ayıp ve noksan lekesinden yüce olan **Allah,** halis **kullarına çok lütufkârdır; dilediği kimseleri** lütfederek çıktıkları ve dönecekleri kaynaklarına ulaştıran manevî rızıkla **rızıklandırır.** Zira **O, kuvvetlidir.** Yani hikmeti gereği Kendisinden sadır olan her şeye kâdir ve muktedirdir. **Azîzdir (19),** ihtiyarına göre Kendisinden cari olan bütün arzularına gücü yetendir.

Allah Teala zatının bütün noksanlardan münezzeh olduğuna ve halis kullarına karşı merhametli ve lütufkâr olduğuna işaret ettikten ……

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فٖي حَرْثِهٖۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصٖيبٍ ﴿٢٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدّٖينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُۜ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّ الظَّالِمٖينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٢١﴾

---

sonra şöyle buyurur: مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ: Onlardan **kim ahiret kazancını isterse,** yani kim ahiret hayatında mükafat hasadını kaldırmak için dünya hayatında salih amel ve güzel ahlak tohumlarını ekerse, **onun kazancını** ve sevabını **artırırız** ve ona fazl ü keremimiz olarak daha fazlası mümkün olmayan ruhanî lezzetler veririz. Onlardan **kim de dünya kazancını isterse** ve o ekinin tohumlarının dünyada büyümesini amaçlarsa, **ona da istediğinden veririz, fakat onun ahiret**in kalıcı lezzetlerin**den hiçbir payı yoktur (20).** Çünkü o dünyanın lezzetlerini ve geçici zevklerini ahiretteki ruhanî lezzetlere tercih etmiştir. Bu yüzden onun ahirette bir payı ve ahiretin lezzetlerinden bir nasibi yoktur.

Acaba onları uhrevî lezzetlerden ve ruhanî fütûhâttan mahrum bırakan yine kendileri midir? أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Yoksa** işlerini hikmetli ve sağlam yapan, hikmeti gereği kullarının faydasına olacak her şeyi düzenleyip ayarlayan **Allah'ın izin vermediği** ve vaz olunmasını ve benimsenmesini vahiy ve ilhamla emretmediği, bilakis onların kendiliklerinden ve batıl hevaları gereği alıp edindikleri bu yüzden de kayıp, terk edilmişlik, üzüntü ve mahrumiyetten başkasını getirmeyen batıl **bir dini** ve asılsız adeti **kendilerine tutulacak yol kılan** insan ve cin şeytanlarından **ortakları var** da onlara bu konuda destek **mi** oluyorlar? **Eğer** Allah'tan cezaların ahirete ertelenmesine dair **kesin hüküm** ve kaza sadır **olmasaydı, derhal** hidayet ve dalalet ehli **arasında hüküm verilir** ve her biri işlediği iyilik ve kötülüğün karşılığını gör**ürdü. Şüphesiz,** ilahî sınırların dışına çıkan ve batıl görüşlerine ve şeytan kardeşlerine uyan **zalimler için** ahirette **elem dolu bir azap vardır (21).**

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ
الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾ ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
قُلْ لَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ
فِيهَا حُسْنًا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾

Bu azap da Rahmân'ın sureti üzere yaratılan insan türü için hazırlanan yüce ikramlar ve yüksek makamlardan mahrum kalmaktır ki ondan daha şiddetli ve korkunç bir azap yoktur.

O vakit karşılaşacakları mahrumiyet ve kaybın büyüklüğünden dolayı تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ: **Sen,** ey gören kişi, düşmanlıkla ve haksız yere sınırların dışına çıkan **zalimlerin işledikleri** günahların vebalinin **tepelerine inerken korkudan titrediklerini göreceksin.** Ancak onların korkup korkmamasının bir faydası yoktur. Zira artık iş işten geçmiştir. Sonra Allah Teala yüce ve daimî sünneti üzere şöyle buyurur: Yine ey gören kişi, sen şunu göreceksin: Resuller fıtrî istidadlarına ve yaradılıştan kabiliyetlerine göre onlara Hakk'ın birliğini haber verdiğinde ve onları ona çağırdığında ona **inanan ve yararlı işler yapan,** yani fiilî tevhide delalet etmek maksadıyla tevhid inançlarını güzel amel ve ahlaklarıyla pekiştiren mümin**ler ise** itaat ve boyun eğmelerinin kemali sebebiyle ahiret hayatında **cennet bahçelerinde,** yani ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn bahçelerinde nimet içinde**dirler.** Buna ilave olarak **onlar için** kendilerini yakınlığına ulaştıran **Rableri katında** yenilenen lezzetler ve kesintisiz fütûhât akışları ve türlü ikramlar türünden **diledikleri her şey vardır. İşte** inayet ve tevhid ehli için hazırlanan **bu** nimetler, kendilerine nispetle bütün lezzet ve ikramların sönük kalacağı **büyük lütuf** ve yüce kazançtır **(22).**

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ: **İşte bu** mezkur ihsan ve kazanç, nimet veren ve ihsanda bulunan **Allah'ın,**

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

Kendisinin zatının birliğine **inanan ve** fiillerinin ve sıfatlarının birliğine ulaştıran **salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir.** Ey resullerin en kamili! Onlara doğru ve yanlış yolu açıkladıktan ve onları doğru yola ulaştırmak ve kemale erdirmek için sana vahiyle ulaştırılan şeyi tebliğ ettikten sonra **de ki: "Ben bu** yaptığım tebliğ ve müjdeleme görevine **karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret**, bahşiş ve dünyevî fayda **istemiyorum.** Yani sizden dünyevî bir menfaat istemiyorum. Bilakis kendilerinden sürekli faydalanabilmeniz ve doğru yolu öğrenebilmeniz için ehl-i beytimi sevmenizi istiyorum. Zira onlar tıpkı benim gibi zâtî tevhid fıtratı üzere yaratılmışlardır." Rivayet edildiğine göre bu ayet indiğinde şöyle soruldu: "Ey Allah'ın elçisi (s.a.s.)! Senin yakınların kimdir?" Dedi ki: "Ali, Fatıma ve o ikisinin iki oğlu [Hasan ve Hüseyin]'dur."[4] Bunun doğruluğuna delil olarak Hakk'ın ve tevhidinin yolunda büyük fedakarlıkları ve başarıları olan imamların[5] zuhuru yeter. Allah'ın salatı onların atalarına, selamı onların ve her nesilden torunlarının üzerine olsun. [Amin.] **Kim** gerçek bir **güzel** dinî **iş yaparsa** ve resulü ve ehl-i beytini izlerse, hasıl olacak uhrevî ikramlar cinsinden **onun iyiliğini** fazl ü ihsanımız gereği **artırırız.** Kullarının kalplerini ve niyetlerini bilen **Allah, şüphesiz** habibinin ehl-i beytini O'nun rızası için seven kimselerin günahlarını **bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir (23).** Onlara sevaplarını verir ve onlara türlü ikramlarda bulunur.

O inatçı inkarcılar mutlak mânâda peygamberliği inkar mı ediyorlar? أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَإِنْ يَشَأِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ: Yoksa Muhammed (s.a.s.) **"Yalan ...**

[4] *Et-Tâcü'l-Câmi' li'l-Usûl fi Ahâdîsi'r-Resûl*, no: 37053. Taberânî *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'de bu hadisi İbn Abbâs'tan gelen bir lafızla ve şu isnadla zikretmiştir: Taberânî Harb bin el-Hasan et-Tahhân'dan, o Hüseyin el-Aşkar'dan, o Kays bin Rabî'den. Onların hepsinin güvenilir raviler olduğuna hükmetmişler. Ama bir grup hadis bilgini de onları zayıf saymıştır. Geri kalan ravileri güvenilirdir. Kaynak eser: *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, VII/228.

[5] Bir başka nüshada "on iki imam" ilavesi de vardır.

وَهُوَ الَّذِى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾
وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

---

uydurup Allah'a iftira etti ve kendi davasını yaymak için yalan ayetler uydurdu" **mu diyorlar.** Ey resullerin en kamili! Onların bu sözü ve senin hakkındaki bu ve benzeri iddiaları, boş sözler ve asılsız iddialardır. Zatıyla bütün mazharlarından ve yaratıklarından ganî olan **Allah dilerse** onların kalbini mühürlediği gibi **senin kalbini** de **mühürler** ve onları saptırdığı gibi seni de tevhid yolundan saptırır. Daha sonra **Allah** dilerse **batılı yok eder ve** itaat edilmeye ve uyulmaya layık olan **hakkı** senin elçiliğin ve peygamberliğin olmaksızın **sözleriyle**, yani Kur'an ayetleriyle **gerçekleştirir.** Sonuç itibarı ile **O, kalplerde olanları** kalplerin yanında olmakla **bilendir (24)** ve onlara kalplerinde gizli olanları gösterir, buna göre onlara karşılık verir.

Hem nasıl olur da Allah Teala kalplerde gizli olanları bilmez?! وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنْ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ: Zira **O,** Kendisine saygı ve boyun eğerek dönen **kullarından** kalbin iki fiili olan mahza pişmanlık ve ihlastan sadır olan **tövbeyi kabul eden,** sonra kendilerinden gaflet sebebiyle sadır olan bütün **kötülükleri bağışlayan ve** sonuç itibarı ile açık-gizli bütün **yaptıklarınızı bilendir (25).**

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ: **Allah, iman eden ve salih ameller işleyenlerin** yaptıkları hatadan pişman olarak Kendisine dönen ve tevbe edenlerin tevbelerini şefkat ve merhameti sebebiyle kabul etmek suretiyle **dualarına karşılık verir;** ihlaslarının ve Kendisinden utanmalarının karşılığı olarak **lütfundan onlara** anlatılamayacak ikramlar cinsinden **fazlasını da verir.** Hüviyetlerinin batıllığı ve kendilerinden sadır olan günahları ile, görünmeyi hak eden Hak güneşini örten **kafirler için ise** Allah'a döndüklerinde ve huzurunda alçaltılmış olarak toplandıklarında **çetin bir azap vardır (26).**

Sonuç olarak bütün kafirlerin küfrü, büyüklük taslaması ve sapıklığı Allah'ın nimetlerine nankörlük etmelerinden ve o nimetler sebebiyle Allah'a ve O'nun halis kullarına karşı haddi aşmalarından ....

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُۜ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

---

kaynaklanmaktadır. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmaktadır: وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ: **Allah,** beşerî ve hayvanî yönleri gereği nankörlük ve unutkanlık üzere yaratılan **kullarına** türlü şımarıklıklar ve büyüklenmeler doğuran maddî **rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka** çok çirkin bir şekilde **azgınlık ederler**, Allah'ın kullarına büyüklük taslar, Allah dostlarına üstün gelir, yeryüzünde böbürlenerek yürür, itibarları, zenginlikleri ve yöneticilikleri ile gururlanır, böylece azgınlıkları ve büyüklenmeleri Allah'a ve nebi ve resullerine kadar varır ve sonuçta haksız yere ve sınırı aşarak kafir olurlar. **Fakat O** sünneti ve hikmeti gereği kendi iradesiyle **rızkı dilediği** kimselere dilediği **ölçüde indirir. Şüphesiz O, kullarından**, yani onların istidadlarından ve bütün hallerinden **hakkıyla haberdardır ve onları hakkıyla görendir (27).** Kullarına gizli kalanları ve açık olanları da bilir.

Hem nasıl olur da Allah kullarının sırlarını ve kalplerinde gizlediklerini bilmez?! وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ: Zira **O, insanlar umutlarını kestikten sonra** ilmi ve hikmeti gereği **yağmuru indiren** ve yağmurla geniş **rahmetini** yeryüzünün her tarafına, yeryüzünün bitki, hayvan ve insan cümlesinden farklı cins ve türdeki sakinlerini bakıp gözetmek için **yayandır.** Hem nasıl olur da Allah mazharlarına acımaz?! Zira **O, düzenleyendir,** onların düzenlemeye bağlı bütün işlerini üstlenen ve görendir, zira işleri düzenlemek ancak O'na aittir. **Övülmeye layık olandır (28).** Zatıyla bütün övgüleri hak edendir. Çünkü bütün mazharlar ve varlıkların bütün zerreleri O'nu isteyerek ve severek, hal ve sözle överler.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ ف۪يهِمَا مِنْ دَٓابَّةٍۜ وَهُوَ عَلٰى
جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَٓا اَصَابَكُمْ مِنْ مُص۪يبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْد۪يكُمْ
وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ ﴿٣٠﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۜ ﴿٣٢﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ: **Gökleri ve yeri yaratması,** yani ruhanî ve cismanî alemi isim ve sıfatlarının gölgelerinin uzamasıyla izhar etmesi **ve o ikisi arasında canlıları yayması** ve o ikisinden onları terkip etmesi, **O'nun** işleri düzenleyen, üstlenen, çekip çeviren ve gözeten olduğunun **delillerindendir. O,** bu gölgeleri ve yansımaların bütününü zat güneşinden yaydıktan sonra **onları dilediği zaman** zat güneşine geri **birleştir-meye** tam olarak **gücü yetendir (29).**

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ: Ey zatları yönünden yok olan gölgeler! Biliniz ki **başınıza** zarar ve sıkıntı veren **her ne musibet gelirse, kendi yaptıklarınız,** yani işlediğiniz günahlar **yüzündendir.** Bununla birlikte **O,** günahların **çoğunu affeder (30),** sizin işinizi hafifletmek ve kolaylaştırmak maksadıyla günahların hepsini bir musibetle cezalandırmaz.

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ: Allah her günahın peşinden bir musibet gönderecek olsa **O'nu yeryüzünde aciz bırakamazsınız.** Yani, Allah'ın günahlarınız sebebiyle sizin başınıza gelmesini kaza ettiği musibetlerden, O dilediği takdirde, kaçamazsınız. Bilakis siz kendiniz acizsiniz ve O'nun kudret elinde yeniksiniz. Zira **sizin için Allah'tan başka** işlerinizi yürütecek ve sizi koruyacak **hiçbir dost ve** size sıkıntı vereni uzaklaştırıp arzunuza ulaşmada destek olacak bir **yardımcı yoktur (31).**

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِي فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ: **Denizde** büyüklük ve ağırlıkça **dağlar gibi yüzen gemiler, O'nun** işleri mükemmel biçimde yürüttüğünün ve çekip çevirdiğinin **delillerindendir (32).**

اِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍۙ ﴿٣٣﴾ اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثٖيرٍۘ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ الَّذٖينَ يُجَادِلُونَ فٖٓى اٰيَاتِنَاۜ مَا لَهُمْ مِنْ مَحٖيصٍ ﴿٣٥﴾

إِنْ يَشَأْ يُسْكِنْ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ: **O, dilerse** gemileri yürüten **rüzgârı keser de onlar denizin üstünde durakalırlar.** Böylece gemilerdeki yolcular ve yükler telef olur. **Elbette bu** yüzdürmede ve göndermede, **çok sabreden**, yani Rabbinin kendisine kısmet olarak yazdığından hoşnut olmak suretiyle nefsini rıza makamında tutan, kendisinde Allah'ın zahir olan nimetlerine **çok şükreden herkes için ibretler** ve Allah'ın tanzim ve icrasına dair açık deliller **vardır (33).**

أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ: **Yahut** dilerse gemileri şiddetli rüzgârlarla çok sert biçimde yüzdürür ve böylece gemilerdeki insanların **yaptıklarından**, yani cimrilik, kıskançlık, aşırı hırs ve uzun emel gibi kötü ahlakî fiillerinin uğursuzluğundan **dolayı onları helak eder,** yani gemileri batırır ve ondaki insanlardan bir kısmını öldürür, **birçoğunu da affeder (34).** Yani, bununla birlikte Allah onlardan çoğunu güzel amelleri ve iyi niyetleri sebebiyle ve onlara olan fazl ü keremi ile bağışlar ve ölüm tehlikesinden kurtarır.

Allah bütün bunları kullarını imtihan etmek, onlardan intikam almak ve kimin rıza ve teslimiyet ehli olup kimin olmadığını belirlemek için yapar. وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ: **Allah böyle yapar ki ayetlerimiz** ve gerekleri **hakkında** inatçılık ve düşmanlık sebebiyle **tartışan** ve büyüklenen**ler,** kendilerinden intikam almayı ve kendilerini helak etmeyi irade ettiğimiz takdirde azabımızdan **kaçacak bir yerleri olmadığını bilsinler (35).**

Ey resullerin en kamili! Eğer o tartışanlar mal ve çocukla üstünlük taslar, onlarla büyüklenir ve övünürse, onlara Bizim yerimize şöyle söyle:

فَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ
وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۖ
وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْۖ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۚ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ
هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ: **Size** ufak ve değersiz **her ne verilmişse,** dünyanın kırıntılarıdır, **dünya hayatının geçimliği** tıpkı dünya hayatı gibi geçicidir. Siz ondan önemsiz bir süreliğine faydalanır ve sonra büyük bir üzüntü ve pişmanlıkla gelip geçersiniz. **Allah'ın yanında bulunan** ruhanî lezzetler ve manevî ikramlar **ise** dünyadan ve dünyadakilerden, hatta binlerce dünyadan **daha hayırlı ve** daha eski ve **kalıcıdır. Bu mükafat,** Hakk'ın birliğine **inananlar,** O'nun isim ve sıfatlarının kemâlâtını keşfedenler ve hallerini ve tecellîlerini müşahede edenler **ve** rıza ve teslimiyet makamına yerleştikten ve fakirler sınıfını ve lâhût aleminin en yüce derecelerini yurt tuttuktan sonra sıradan vesileler ve sebepler türünden başka şeylere değil **Rablerine tevekkül edenler** ve işlerini O'na havale edenler, kalp ve baş gözlerini Hak dışındaki her şeye kapatanlar, bu yüzden O'nun ışığı ile O'nun mazhar ve tecellîgâhlarından O'nun değerli yüzünden/zatından başkasını görmeyenler, **büyük günahlardan**, yani gizli ve açık şirke götüren günahlardan **ve çirkin işlerden**, yani devam ve ısrar edilmesi halinde büyük günahlara götüren küçük günahlardan **kaçınanlar,** yine iyi müminlerin bir diğer güzel ahlakî özelliği olarak, nahoş bir şeyle karşılaşmaları sebebiyle **öfkelendikleri zaman bağışlayanlar** ve hemen affa ve bağışlamaya, öfkelerini yutmaya, arayı düzeltmeye ve kalplerinden kini çıkarmaya yönelenler, yani kendilerini birisi taatlara, ibadetlere ve genel olarak iyiliğe çağırdığında dünyevî bir amaçla değil **Rableri için**, yani O'nun rızasını

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

kazanmak ve öfke ve intikamından korunmak için **icabet** ve kabul edenl**er ve namazı kılanlar**, yani bütün hallerinde Allah'a yönelmeye devam edenler; dünyevî ve uhrevî bütün **işleri aralarında danışarak yapanlar,** yani işleri hakkında kardeşleri ile fikir alışverişinde bulunanlar ve onlara kendi görüş ve düşüncelerini dayatmayanlar, yine büyük bir ahlakî erdem olarak **kendilerine verdiğimiz** ve iliştirdiğimiz maddî **rızıktan** Bizim yolumuzda fakirlere ve miskinlere **harcayanlar** ve bununla rızamızı ve mükafatımızı arayanlar, yine büyük bir ahlakî fazilet olarak, bir düşmandan yahut saldırgandan gelen **bir saldırıya uğradıklarında aralarında yardımlaşanlar içindir (36, 37, 38, 39).** Bu yardımlaşmadan murad, Allah'ın adını yüceltmek ve O'nun doğru ilahî adalete göre vaz olunmuş sınırlarını zulüm ve saldırıdan korumak maksadıyla düşmana galip gelmek için hemen harekete geçmektir. Yine bu harekete geçişte Hakk'ın nefislerine yerleştirdiği, O'nun ve nebiler ve veliler gibi yiğit kimseler nazarında övgüye değer bir haslet olan cesareti ortaya koyma amacı da vardır. Zira cesaretin ifrat ve tefrit tarafları olan gözükaralık ve korkaklık hem aklen hem de şer'an kötü ve yerilmiş iken o ikisinin itidal hali olan cesaret gerçekten de iyidir ve övülmüştür.

Sonra Allah Teala kullarına doğru yolu göstermek için şöyle buyurur: وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ: Sana hemcinslerinden gelen **bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür**, daha fazlası değildir. Yani sana birisi kötülük yaparsa, sen ey mükellef kişi, ceza olarak o kişiye aynı kötülüğün bir benzerini yapabilirsin. Ayette kötülüğün cezası maruz kalınan şeye benzediğinden "kötülük" olarak isimlendirilmiştir. Bu hüküm şer'î ruhsata göre böyledir. Azimet [ideal olan] ise şudur: **Ama kim** de suçluyu ve kötülük yapanı Allah'ın rızasına ulaşmak için **affeder ve** karşı tarafın suç ve kötülükle bozduğu şeyi barış ve iyilikle **düzeltirse, onun mükafatı Allah'a aittir.** Allah ona fazl ü ihsanı ile dilediği mükafatı verir. **Şüphesiz O,** zâtî adaleti gereği **zalimleri**, yani özellikle suçlar ve cezalarla ilgili olarak sınırları çiğneyenleri **sevmez (40).**

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍؕ ﴿٤١﴾ اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ
يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّؕ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ
صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ۟ ﴿٤٣﴾ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهٖؕ
وَتَرَى الظَّالِم۪ينَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَب۪يلٍۚ ﴿٤٤﴾

وَلَمَنْ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُوْلَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ: **Zulme uğradıktan sonra zalime galip gelen kimseden** intikam almak için onu kınamaya ve cezalandırmaya **yol yoktur (41).** Çünkü o, şer'î ruhsatı kullanarak intikam almıştır.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: Kınama ve ceza **yolu ancak insanlara zulmedenler**, yani zulmü ilk başlatanlar ve insanlar arasında düşmanlık ve azgınlık çıkaranlar **ve yeryüzünde haksız yere**, yani şer'î bir ruhsat olmaksızın **taşkınlık edenler**, yani zulümleri ile yeryüzünde bozgunculuk yapmayı hedefleyenler **içindir. İşte o** şer'î sınırları ihlal eden**ler için** ahirette **elem dolu bir azap vardır (42).** Bu azap da ayrılık ateşinde yanmaları olup en şiddetli ve korkunç azaptır.

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ: Zulme uğrayanlardan **her kim de sabreder,** zalimle kavgaya tutuşup galip gelmez ve öfkesini yenerek ondan öç almaz **ve** onu **bağışlar** ve Allah'a havale eder ve bunun karşılığında Allah'tan mükafat umar**sa, işte bu elbette azmedilecek işlerdendir (43).** Yani bunu ancak inayet ehlinden sağlam ve doğru azim sahibi kimseler başarabilir. Söz konusu kişiler de nimet ve sıkıntıların tamamının Allah'tan geldiğini gören ve nefislerini ilahî kazada yazılı şeyler cümlesinden başlarına gelenlere rıza göstermeye alıştıran kimselerdir.

وَمَنْ يُضْلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ: **Allah** kahır ve celali gereği **kimi saptırır** ve tevhid yolundan uzaklaştırır**sa artık bundan sonra,** yani Allah'ın onu yardımsız bırakmasından sonra **onun** Allah'tan başka kendisine yardım edecek ve yardımsızlık halinden kurtarararacak **hiçbir dostu yoktur.** Allah ....

وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِع۪ينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّۜ وَقَالَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ الْخَاسِر۪ينَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْل۪يهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اَلَٓا اِنَّ الظَّالِم۪ينَ ف۪ي عَذَابٍ مُق۪يمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَب۪يلٍۜ ﴿٤٦﴾

zalimleri çeşitli kayıplarla intikam yurduna döndürdüğü sırada **azabın** üzerlerine indiğini ve kendilerini çepeçevre kuşattığını **gördüklerinde** dünya hayatında sahip oldukları makam, servet, mal ve evlatları ile gururа kapılan **zalimlerin** endişelerinin ve sıkıntılarının şiddetinden birbirlerine **"Dünyaya dönmenin bir yolu var mı** ki dönsek de bugün için hazırlık yapsak?" **dediklerini görürsün (44)**, ey gören kimse!

Onlar kendi kendilerine ıstırap ve hüzünle böyle konuşurak وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلاَ إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ: **Ateşe sunulurken onların zilletten** ve alçaltılmışlıktan **başlarını öne eğmiş,** öldürülecek kişinin celladın kılıcına baktığı gibi korkularından **göz ucuyla** ateşe **gizli gizli baktıklarını görürsün.** Düşmanlarını azap çeker vaziyette gören **inananlar da, "İşte asıl ziyana uğrayanlar,** dünyadaki zulüm ve sapıklıkları ile **kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır.** Bu yüzden ebedî azaba ve cezaya müstahak olmuşlardır" **diyecekler.** Ey ilahî adalet sancağı altında gölgelenen gölgeler! **İyi bilin ki** mümkünlüğün şerlerinin ve şeytanın süslemelerinin aldatması neticesinde ilahî adaletin sınırları dışına çıkan **zalimler sürekli bir azap,** daimî ve can yakıcı bir cezalandırma **içindedirler (45).**

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَنْ يُضْلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ: Kahrı ve celali gereği onları saptıran yine Allah olmakla birlikte, **onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek** ve azabından kurtaracak **dostları da yoktur.** İntikamcı ve kıskanç olan **Allah, kimi saptırırsa artık onun için** hidayet ve sapıklığının karşılığı olarak göreceği cezadan kurtuluş **yolu yoktur (46).**

اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَكُمْ
مِنْ مَلْجَاٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيظًاۜ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُۜ وَاِنَّٓا اِذَٓا اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا
رَحْمَةً فَرِحَ بِهَاۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ
كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَ مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ: O halde, ey icabet ve kabulle mükellef olanlar! **Allah'tan,** kendisindeki azabın **geri çevrilmesi imkansız olan bir gün**, yani size azabın isabet edeceği gün **gelmeden önce,** sizi tevhid fıtratı üzere yetiştiren **Rabbinizin çağrısına uyun**, sadece O'na yönelin, davetçisi Muhammed'e (s.a.s.) icabet edin ve çağrısını tasdik edin. Allah bir kez kesin hükmünü verdikten sonra, **o gün sizin için** O'ndan başka **ne bir sığınak vardır** ve size azap etme hükmü de gerçekleşmiştir, **ne de** azap edilmenize yol açan sebepleri ve gerekçeleri **inkar edebilirsiniz (47)!** Çünkü o gün organlarınız işlediğiniz günahlara şahitlik edecektir. Ey resullerin en kamili! Şu halde onlara hatırlatma olarak Bizim yerimize böylesi ibret ve öğütleri anlat. Eğer onları kabul ederlerse, doğru yolu bulmuş olurlar.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا إِنْ عَلَيْكَ إِلاَّ الْبَلاَغُ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الإِنسَانَ كَفُورٌ: **Eğer** inatçılıkları ve büyüklenmeleri sebebiyle o hatırlatmalardan ve uyarılardan **yüz çevirir** ve onlara aldırış etmezlerse, ey resullerin en kamili! Bilesin ki **Biz seni onlara** kendilerine zarar veren ve kendilerini azdıran her şeyden koruyan bir **koruyucu** olarak **göndermedik.** Bilakis **sana düşen, sadece tebliğdir** ve sen tebliğini yaptın. Dolayısıyla tebliğini yaptıktan sonra onların hesabıyla ilgili olarak ortada seni ilgilendiren bir durum kalmamıştır. Sonra Allah Teala insanların iradelerinin gevşekliğine ve inançlarının zayıflığına şöyle işaret eder: **Biz** yüce cömertlik makamımızdan **insana** hak etmemesine rağmen sırf ona olan ihsanımız gereği **katımızdan** bütün organlarını kapsayan **bir rahmet ....**

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ يَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ اِنَاثًا
وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ الذُّكُورَۙ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًاۚ وَيَجْعَلُ
مَنْ يَشَٓاءُ عَقٖيمًاۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ قَدٖيرٌ ﴿٥٠﴾

tattırdığımızda onunla genişleyip sevinir. Elleriyle yaptıkları işler yüzünden olmasına rağmen, yani çeşitli zararlara yol açan günahları sebebiyle olmasına rağmen **onlara kötülük dokunursa, o zaman da insan pek nankördür (48).** Yani derhal nankörlük eder ve unutur; sanki Bizden hiç iyilik ve nimet görmemiş gibi davranır.

Fakat onlar nasıl olur da Hakk'ın nimetinin bolluğunu ve rahmetinin genişliğini inkar ederler?! لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ: Oysa **göklerin ve yerin hükümranlığı,** yani ruhanî ve cismanî alemin ve o ikisinden oluşan varlıkların hükümranlığı, bütün mazharları kuşatan ve varlığa getiren **Allah'ındır. O,** iradesi ve özgür seçimi ile **dilediğini yaratır.** Cömertliği ve fazlı ile kullarından **dilediğine** sadece **kız çocukları, dilediğine** sadece **erkek çocukları verir (49).**

أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ: **Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift** ve karışık **verir.** Kudretinin kemalini izhar etmek ve çiftleşme gibi sıradan vesile ve sebeplerin üremede sanıldığının aksine bir tesiri olmadığını göstermek için erkek veya kadından **dilediği kimseyi de kısır yapar. Şüphesiz O,** kullarının istidadlarını ve kabiliyetlerini **bilendir,** kerem ve cömertliği muktezasınca gerekeni gerekene gerektiği gibi, bir zorunluluğa tâbi olmaksızın, irade ve özgür seçimiyle vermeye **gücü yetendir (50).**

Yahudiler Hz. Peygamber'i (s.a.s.) kötüleyip peygamberliğine dil uzattılar ve şöyle diyerek onu alaya aldılar: Eğer o nebi olsaydı, Allah'la konuşması ve O'na bakması gerekmez miydi? Nitekim Hz. Musa Allah'la konuşmuş ve O'na bakmıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Musa, Allah Teala'ya bakmamıştır." Çünkü Allah Teala gözlerin Kendisine bakmasından ve görme duyularının Kendisini idrak etmesinden ve düşüncelerin kuşatmasından yücedir. Daha sonra aşağıdaki ayet inmiştir:

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَٓائِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ
رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ مَا يَشَٓاءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا
نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَاِنَّكَ لَتَهْدِٓي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ
اللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اَلَٓا اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ إِلاَّ وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ: **Bir beşer için, Allah'ın kendisine vahiy ile,** yani ilham veya rüya şeklindeki vahiyden kaynaklanan bir konuşma ile **veya perde arkasından** işitilen **konuşması**, yani belli bir şeyin gerisinden konuşması **dışında konuşması söz konusu değildir**. Nitekim Hz. Musa, Allah'ın konuşmasını ağaç perdesinin gerisinden işitmiştir. Benzer şekilde fena-fillah makamını gerçekleştiren arif de Allah Teala'nın konuşmasını O'nu hal ve söz ile tesbih eden bütün mazharların arkasından işitir. Bu durumda beşer türü için Allah'ın ona doğrudan, perdesiz ve örtüsüz konuşması mümkün değildir ve insan türünün böyle bir şeye gücü ve istidadı yoktur. Zira yönlerle sınırlanmış olan ile sınırlanmamış ve sınır ve yönlerden müstağnî olan arasında bir uygunsuzluk vardır ve bu yüzden ikisi arasında konuşma gerçekleşemez. **Yahut** bu konuşma elçi ve tercüman vasıtasıyla olur. Şöyle ki **Allah** zatının hizmetkarlarından, ki isim ve sıfatlarının kemâlâtının taşıyıcıları olan meleklerdir, **bir elçi gönderir ve o** melek **O'nun izniyle O'nun dilediğini**, yani dilediği sözü dilediği kuluna **vahyeder** ve işittirir. **Şüphesiz O,** Kendine has işinde ve Kendine layık kemâlâtında **yücedir** ve kudretinin izzet duvarları etrafında hiçbir mahlukunun dolaşmasına izin vermez. Yüceliğinin kemal ve nihayetinde **hikmet sahibidir (51).** Nitekim O bazen vahiy ve ilhamla konuşur, kimi zaman örtü ve perde gerisinden konuşur, bazen de elçi vasıtasıyla konuşur.

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلاَ الْإِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِي لَهُ

مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ: Ey resullerin en kamili! **İşte böyle**, yani senden önceki nebi ve resullere vahyettiğimiz ve onlarla bu üç yoldan birisiyle konuştuğumuz gibi, seninle de konuşmak için **sana** mülkümüzdeki ve melekûtumuzdaki yönetim ve tasarruflarımızla ilgili **emrimizle bir ruh vahyettik.** Bunu da sana ikramda bulunmak, şanını yüceltmek ve zâtî tevhidle zahir olduğun için seni diğer peygamberler arasında özel kılmak maksadıyla yaptık. Biliniz ki söz konusu ruh ilmimizin hazretinden ve kazamızın levhinden seçilmiş olan Kur'an'dır. Ona "ruh" ismini verdik, zira o bütün ölü varlıkları diriltir. **Sen,** inmeden önce dışı ve içi güzelleştirmekle ilgili hükümleri açıklayan **kitap nedir, iman** ve Hakk'ın tevhidi ve irfanıyla ilgili olarak kesin inanç **nedir bilmez** iken onu sana mahsus kıldık. Senin bunlardan haberin yoktu, zira sen ümmî idin ve öğrenim araçlarına sahip değildin. **Fakat Biz** sırf cömertliğimizden ve fazlımızdan seni peygamberlik, halifelik ve vekillik görevimiz için seçtik ve Kur'an'ı sana indirdik. İnişinden sonra **onu,** İslam fıtratı üzere yaratılan **kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle** tevhid yoluna **ileteceğimiz** senin varlığa gelişin akabinde ışıl ışıl parlayan **bir ışık yaptık. Şüphesiz sen** halifemiz ve vekilimiz olman gereğince, onunla bütün kullarımızı kendisinde eğrilik bulunmayan **doğru bir yola iletiyor** ve çağırıyor**sun;** Zira o yol, **göklerdeki ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah'ın yoludur.** Yani ruhanî ve cismanî varlıkların ve bu iki varlık cinsinin birleşmesinden hasıl olan varlıkların, kısaca zahir ve batın, açık ve gizli her şeyin sahibi olan Allah. Zira Allah bütün varlıkların perçeminden kudret eliyle kavrar ve Kendine çeker. Ey bütün hallerde Allah'tan yardım alarak var olan gölgeler! **İyi bilin ki bütün işler sonunda** sebepler ve vesileler gibi şeylere değil **Allah'a,** yani O'nun değerli yüzüne/zatına **döner (52, 53).** Yani aradan yokluğa mahkum yüzler/zatlar ve gözden asılsız görüntüler kalkınca suretlerin yüzleri/zatları O'na döner.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Hak yolunda tahakkuku arayan ve en nihaî azimeti ile O'nun tarafını arzulayan kişi! Rabbinin tevhidini maksadın yapmalı ve O'nun yolu üzere dosdoğru olmalısın. O yol da önünden ve arkasından batılın yaklaşamayacağı doğru muhammedî din ve doğru mustafavî yoldur. Yine Hz. Muhammed'in (s.a.s.) geçmişteki halis tâbilerinden onu izleyerek tevhid ve yakîn makamına ulaşan ve Allah'ın tevfiki ve kendi tarafına çekmesi ve habibinin (s.a.s.) yol göstermesi ile beşerî yönlerinin çekiştirmelerinden sıyrılarak lâhût alemine ulaşan kimselerin peşinden gitmelisin.

ZUHRUF SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Bütün mahlukatın, Hakk'ın kuşatması içinde kaldığını, Hakk'ın isimlerinin ve zâtî sıfatlarının mahlukatın tümünü kapsadığını anlama mertebesine ulaşmış olan müminler için şu hususlar gizli bir şey değildir: Esmâ-i hüsnâ ile sıfât-ı esnâ arasında bazı sözcükler konuşan Allah'ın ismidir. Bazıları da Allah katından çeşit çeşit ümmetlere, kendileri için Allah tarafından belirlenmiş dilde indirilmiş olan kelamın sıfatıdır. Çünkü o sözcüklerin ve dillerin hepsini yaratan o Allah'tır.

Şüphesiz ki insanların en hayırlısına indirilmiş olan Kur'ân, ilahî kitapların en büyüklerindendir, kökleri en derinde olanıdır. Çünkü Kur'an Allah'ın ilm-i huzurîsinden seçilmiştir, kader levh-i mahfuzundan en güzel ve en doğru biçimde alınmıştır.

Bu sebepten dolayı Allahü sübhanehu, peygamberine söyleyeceklerini söyledikten sonra, bahşedeceği kerem ve lütufları bahşettikten sonra, onun peygamberliğini te'yit etmek ve peygamberlik yükünü taşımaya alıştırmak için, onu kendi katından Arapça olarak indirdiği vahyi tebliğ etmeye hazırlamak için gerekli sembol ve işaretleri koyduktan sonra, bu kitabı üzerine yemin etmiştir. Kur'ân'ın sözcüklerinin dizilişi ve anlamı mucizedir. Kur'ân bütün insanlık indirilmiştir. Peygamberini alemlere rahmet olması için, peygamberlerin sonuncusu olması için desteklemiş ve kendi ismi ile başlamayı doğru bularak şöyle buyurmuştur:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّهُ ف۪ٓي اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَك۪يمٌ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ : Peygamberleri gönderen, bütün kulların hidayeti ve irşadı için, en doğru yolun bulunması için kitaplar indiren **Allah**'ın adıyla başlarım. الرَّحْمَانِ: Her kavme kendilerinden bir peygamber göndermek ve kendi dillerinde kitap inzal etmek suretiyle bütün kullarına merhamet eden **Rahmân**'ın adıyla başlarım. الرَّحِيمِ: Peygamberler aracılığı ile tebliğ ederek, kitaplar aracılığı ile açıklayarak kullarının, başlangıç ve geri dönecek oldukları makamı bulmalarını sağlaması yönüyle **Rahîm** olan Allah'ın adıyla başlarım.

حم: **Hâ, Mîm.** Ey Allah'ın dininin **H**âris'i, yani bekçisi ve tevhit yolunun **M**ülâzim'i olan, yani tevhit yolunu sıkı sıkı tutup ondan ayrılmayan kişi!**(1)**

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ: **Apaçık kitaba and olsun.(2)** Levh-i mahfuzumuzdan ve ilm-i huzurimizde mevcut bilgilerden seçerek indirmiş olduğumuz muazzam kitap hakkı için yenin olsun ki,

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ: **Akıl erdiresiniz diye biz onu bir Arapça Kur'ân kıldık.(3)** Biz lütuf ve keremimizin gereği olarak o kitabı açıklayıcı, doğru ile yanlışı ayırt edici özellikte bir kitap olarak, yazılış biçimi ve üslubu itibariyle de Arapça olarak indirdik. İnşallah, içindeki sırları keşfedersiniz, güzel hikmetleri anlarsınız, eski kitaplarda olmayan rümuz, işaret ve sembolleri anlamak için aklınızı kullanırsınız.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ: **O kitap, katımızdaki ana kitapta mevcut yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır.(4)** O kitapta gizlenmiş bulunan sembollerle ifade edilen şeylerin hepsi kitapların anası da denilen ilm-i huzurîmiz içinde sabit ve kesin olarak yazılı durumdadır. Sizin onları görmeniz ve onlardan istifade etmeniz, sözcükler dışındaki bir yoldan mümkün değildir. Çünkü bizim katımızda mahfuz ....

اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا
مِنْ نَبِيٍّ فِى الْاَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَاْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾

bulunmaktadır. Varlık aleminde mevcut olarak sıkışıp kaldığınız sürece, zaman ve mekan zincirleri ile bağlı olduğunuz sürece sizin bize ulaşmanız da mümkün değildir. Yani bizim huzurumuzda bulunma şerefini elde edemezsiniz. Bizim izzetimizin otağının bulunduğu yer çok yücelerdedir, yarattıklarımızdan hiçbir mahlukun gücü o bölgeye çıkmaya yetmez. Biz yaptıklarımızda çok sağlam hikmetler vaz ederiz. Sizi oralara yanaştırmayız, sırlarımızdan ve gizli kalmasını istediklerimizden uzak tutarız. Siz onları sadece örtülerin ve perdelerin arkasından görebilirsiniz." dedikten sonra Allahü sübhanehu kullarına bahşetmiş olduğu hidayet kabiliyetlerine işaret etmek suretiyle tehditkar ifadelerle şöyle buyuruyor:

أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ: **Siz hadlerinizi aştınız diye sizi Kur'an'la uyarmaktan vaz mı geçelim?(5)** Kendilerini fıtraten hidayete erecek şekilde yaratmış olduğumuz ey insanlar, biz sizden vaz mı geçelim? Size yaratılış amacınız olan tevhit sırlarını keşfetme yollarını gösterecek peygamberler göndermeyelim mi? Size nasıl ve ne için yaratıldığınızı açıklayan, yaptıklarımızda nasıl tecelli ettiğimizi gösteren Kur'an'ı size vermeyelim mi? Kurtulma ve gerçek yolu bulma kabiliyetiniz olmasına rağmen tamamen sizden yüz mü çevirelim? Sizi yaratmış olduğumuz fıtratın dışına çıkmış olsanız bile, yaratılış adaletinden ayrılmış olsanız bile sizden vaz mı geçelim?

Bütün bunların manası şudur: Sizin kendiniz isyan etmiş olsanız ve bizden yüz çevirmiş olsanız bile biz size bahşettiğimiz hikmetlerin gereklerini yerine getiririz.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ: **Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik.(6)** Biz geçmiş zamanlarda yaşamış olup yoldan çıkan ve aşırılıklara sapan milletlere de çok peygamber gönderdik ki onlara doğru yolu göstersinler.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلاَّ كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون: **Onlar kendilerine gönderilen her peygamberi alaya almışlardı.(7)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bugün seninle alay ettikleri gibi onlar da sapıklıkları sebebiyle kendilerine gelen peygamberler ile alay ederlerdi. Gaflet ve inat içinde

فَاَهْلَكْنَٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَز۪يزُ الْعَل۪يمُۙ ﴿٩﴾ اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ
الْاَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ ف۪يهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۚ ﴿١٠﴾

alay etmelerini sürdürünce, kendi kendilerine büyüklük taslayarak yaptıklarını iyice abarttıklarında,

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ: **Biz bunlardan daha kötü olanlarını bile helak ettik. Bunların örneği daha önce geçmiştir. (8)** Biz onları bu suçlarından dolayı cezalandırdık ve köklerini kuruttuk. Halbuki onlar, şimdi seninle alay edenlerden daha kuvvetli idiler, daha zengin idiler, çocukları daha çok idi, mevki ve makamları daha büyük idi. Onların başlarına neler geldiği, korkunç hikayeleri ile birlikte daha önce geçmiş olduğu gibi, bunların da aynı şekilde başlarına gelecektir. Tıpkı onların başlarına geldiği gibi.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ: **Sen onlara, gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan, onları aziz ve hakim olan yaratmıştır, diyeceklerdir.(9)** Eskilerin âkıbeti bunların başlarına niçin gelmesin ki? Bunların suçu eskilerden daha büyük ve bunlar eskilerden daha şiddetli olarak inkar ediyorlar. Örneğin sen ey peygamberlerin en mükemmeli, Mekkeli müşriklere sorsan ve desen ki gökleri ve yeri yoktan var eden kimdir? Hemencecik sana, gökleri ve yeri yaratama gücünü elinde bulunduran, yarattığı her şeyin sırrını tek başına bilen Tanrı yaratmıştır, diyeceklerdir. Onlar gökleri ve yeri yaratanın en özel sıfatını itiraf etmelerine rağmen, bu kadar güzel bir şekilde yaratılmış alemlerin yaratılışının Allah'ın isim ve sıfatlarına müstenit olduğunu itiraf etmelerine rağmen zatının birliğini inkar etmişlerdir, başkalarını ortak koşmuşlardır ve inatla bu tutumlarını sürdürmüşlerdir.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, inkarlarında aşırılığa kaçan ve ısrar eden o insanlara şunları söyle ve sor: Ey inkarcılar, siz Allah'ı nasıl inkar edersiniz?

Bilmiyor musunuz ki Allah,

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ: **O Allah, yer yüzünü sizin için bir beşik yapandır, şaşırmamanız için yeryüzünde yollar halk edendir.(10)** Yurt edinerek rahat içinde ....

وَالَّذٖى نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً بِقَدَرٍۚ فَاَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًاۚ كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذٖى خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَۙ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُ۫ا عَلٰى ظُهُورِهٖ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذٖى سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنٖينَۙ ﴿١٣﴾

yaşayabilmeniz için yer yüzünü altınıza serendir. Geçiminizi sağlamanız ve ihtiyaçlarınızı temin etmeniz için gidip geleceğiniz geçitler sağlayan da o Allah'tır. İnşallah, o yollar sizi Rabbinizin tevhidine çıkaracaktır.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ: **Gökten bir ölçü ile suyu indiren odur. Biz o su ile ölü memlekete hayat verdik. Siz mezarlarınızdan öyle diriltilmiş olarak çıkarılacaksınız.(11)** Siz, öldürücü sebeplerin yok ettiklerini diriltmek için gökten hayat verici suyu indiren yaratıcınızın varlığını nasıl inkar edersiniz? O yaratıcı suyu alışılagelen nizamlara uygun olarak indirmiştir. Biz o suyu indirmek suretiyle kupkuru toprakları dirilttik ve yeşerttik. O kupkuru topraklarda bitki de yoktu, oralarda sakin olanlar da yoktu. Biz o ölmüş toprakları yeşertip dirilttiğimiz gibi, öldükten sonra sizlere tekrar ruh vereceğiz ve kabirlerinizden dirilmiş olarak çıkaracağız.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ: **O Allah, her canlıyı çifter çifter yaratandır, sizin binit olarak kullanmanız için gemiler ve hayvanlar yaratandır.(12)** Siz her şeyi en iyi yapan o yaratıcının varlığını nasıl inkar edersiniz ve isyankarlık edersiniz? O Allah, yarattığı bütün canlıları eşleriyle yaratandır. Sizin geçimlerinizi rahatlaştırmak için size yardım ederek gemilerinizi yüzdürmüş ve bazı hayvanları binmenize uygun olarak yaratmıştır.

لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ: **Onların üzerlerine binesiniz ve Rabbinizin nimetini yad edesiniz diye yaratmıştır.** Allah'ın sizin için yarattığı binitlerin üzerlerine bindiğiniz zaman, bunun bir nimet olduğunu düşünmelisiniz. إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ: **Bir binitin üzerine yerleştiğiniz zaman "Bunu bizim emrimize âmâde kılan yaratıcı ne büyüktür! Biz kendi başımıza asla...**

وَاِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِه۪ جُزْءًاۜ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُب۪ينٌۜ ﴿١٥﴾

yapamazdık" demeniz için yaratmıştır.(13) Gemilere veya hayvanlara binip de iyice yerleştiğiniz zaman Allah'ın nimetlerinin sizin emrinize nasıl sunulduğunu iyice düşünmeniz ve o nimetler için Allah'a gereği gibi şükretmeye devam etmeniz için yaratmıştır. Bir binite bindiğiniz zaman, bu biniti bizim emrimize veren Allah, her şeyin en iyisini en iyi biçimde bilendir. O her türlü noksanlıktan münezzehtir. O en güçlü olandır. Bu nimetleri bize o Allah vermiştir. Eğer o Allah lütf etmemiş olsaydı biz bu binitlere hükmedemezdik, diye şükretmelisiniz.

وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ: **Biz kesinlikle Rabbimize geri döneceğiz,** demelisiniz.**(14)** Netice olarak biz, bütün sıfatlarımızla, hangi halde olursak olalım, kim olursak olalım Rabbimize döneceğiz. Esma-i hüsnâsının ve sıfât-ı ulyâsının ışıklarını üzerimize göndermek suretiyle bizi yokluk karanlığından açığa çıkaran, kendi lütuflarıyla bizi en güzel nimetlerle besleyen Rabbimize kesinlikle geri döneceğiz, dünyalık kimliklerimizden ve giysilerimizden soyutlandıktan sonra, yani öldükten sonra Allah'ın huzuruna çıkarılacağız demelisiniz.

Allah peygamberine bu bilgileri verirken, arif derecesindeki kulların bütün dönüşümlerinde, her türlü hal ve davranışlarında Allah'a geri dönmek istemesinin, Allah'ın yanında yok olmayı istemesinin, asıl geldiği gerçek ve hakiki makamı arzu etmesinin mutlaka gerektiğini hatırlatmaktadır.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ: **Onlar, kullarından bir kısmını Allah'ın bir parçası olarak kabul ettiler; İnsanoğlu gerçekten çok nankördür.(15)** İnsanlar Hakk'ı bilmedikleri ve onun uluhiyetinin ve rübubiyetinin hak olduğundan habersiz oldukları için, Allah'ın kullarından bazılarını Allah'ın bir parçası olarak kabul ettiler, ondan meydana gelmiş bir oğul olarak inandılar. Öyle ki "Melekler Allah'ın kızlarıdır, Üzeyir Allah'ın oğludur, İsâ da aynı şekilde Allah'ın oğludur" dediler. Netice olarak cahillik ve unutkanlık üzere yaratılmış olan insanoğlu çok yanılmıştır, Allah'ı hiç tanıyamamıştır. Zira bu sözlerdeki nimete nankörlük, asilik, zalimlik, Allah'ın dininden ve tevhidinden uzaklaşma çok açık olarak görülmektedir.

اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰيكُمْ بِالْبَنٖينَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ
لِلرَّحْمٰنِ مَثَلاً ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظٖيمٌ ﴿١٧﴾ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ
وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبٖينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰئِكَةَ الَّذٖينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ
اِنَاثًا اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾

Onlar kafirliklerinin ve isyankarlıklarının sonucu olarak Allah'ın çocuklarının olduğunu söylemişlerdir.

أَمْ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ بِالْبَنِينَ: **Yoksa Allah, yaratmış olduğu kızları kendisi aldı da oğullarla sizi mi şereflendirdi!(16)** Onlar, Allah-ü sübhanehu yaratmış olduklarından kızları kendisi almak ve erkekleri de onlara vermek suretiyle Allah'ın aşağılandığını ve kendilerinin şereflendiğini söylediler. Siz tek ve bir olan, hiçbir kimseye ihtiyacı olmayan Allah'ın kızlarının olduğunu, kendinizin ise oğullarınızın olduğunu nasıl söylersiniz? Halbuki,

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَانِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ: **Onlardan birisi, Rahmân olan Allâh'a isnat ettiği kız çocuğu ile müjdelenince öfkelenir ve yüzü simsiyah kesilir.(17)** Onlardan birisine, bir kız çocuğu dünyaya geldiği söylenince, öfkesinden ve kızgınlığından yüzü simsiyah olur, yanına yaklaşılmaz.

أَوَمَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ: **Yoksa ziynet içinde yetiştirileceği için savaşmaya uygun olmayan çocukları mı Allah'a isnat ediyorsunuz?(18)** Yoksa siz Samed olan, eş ve evlat sahibi olmaktan münezzeh olan Allah'a, ziynet içinde büyüyen, zayıf yaratılışlı olduğu için savaşamayacağı ve mücadele edemeyeceği aşikar olan eksik çocukları mı isnat ediyorsunuz? O çocuklar, akılları eksik olduğu için, anlama ve değerlendirme yetenekleri az olduğu için savaşamayacak olanlardır. Onlar akılca, dini uygulama ve yaratılış bakımlarından eksik yaratılışlı kızlardır. Sonuç olarak o müşrikler, kendilerine yakıştıramadıkları şeyleri Allah'a yakıştırmışlardır. Kendi başlarına gelmesi halinde çok üzülecekleri hususları Allah'a isnat etmişlerdir.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَانِ إِنَاثًا: **Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar.** أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ: **Acaba onları yaratılırken mi gördüler? Onların bu şahitlikleri ......**

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾

yazılacak ve onlar hesap vereceklerdir.(19) Onlar hakikatleri bilmedikleri ve anlamadıkları için, Allah'ın vech-i kerimine baka baka kendilerinden geçen, bütün kulları için onun sonsuz merhametinden ve kereminden af dilemekle meşgul olan meleklerini akıl ve din bakımından eksik yaratılmış olan, kâmiller zümresinin dışında kalan dişiler olarak kabul etmişlerdir. Halbuki melekler, Allah'ın en şerefli ve en yüce kullarındandır. Melekler Allah'ın huzurunda hiç durmadan Allah'ı tesbih etmektedirler. O aptallar, meleklerin yaratılışları esnasında orada mı imişler? Çünkü yaratılanların erkek mi, dişi mi olacağı hiç kimsenin bilemeyeceği işlerdendir. Ancak melekleri gözleriyle görenler, onların erkek mi dişi mi olduğunu bilebilir. Yoksa onlar bilinmesi imkansız olanları haksız ve yalan olarak gördüklerini mi söylüyorlar? Onların bu dünyada, Allah'ın en seçkin kulları olan peygamberlerine karşı gelerek yaptıkları yalancı şahitlikleri ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Allah'a karşı evlat sahibidir diye yaptıkları iftiraları yazılacaktır ve onlar kıyamet gününde işlemiş oldukları bütün günahlarından hesaba çekileceklerdir. Özellikle bu yalan şahitlikleri ve iftiraları sebebiyle sorguya çekilecekler ve cezalandırılacaklardır.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَانُ مَا عَبَدْنَاهُمْ: **Onlar, Allah istemiş olsaydı biz onlara tapınmazdık, dediler.** مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ: **Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.(20)** Müslümanları, ehl-i şirk olanları melekleri Allah'ın kızları olarak görmeleri, putları ve heykelleri tanrı kabul etmeleri, Allah'ı bırakıp da Rab ve İlah olma derecesinden kesinlikle çok uzak olan o tür şeyleri Allah'ın ilahlığına ortak koşmaları sebebiyle ayıplayıp aşağılayınca, kendilerince yaptıklarını delillendirerek şöyle dediler: "Eğer Rahmân olan Allah bizim onlara tapınmamamızı isteseydi biz kesinlikle tapınamazdık. Fakat Allah bizim onlara tapınmamızı istemiş ki biz tapındık. Çünkü onun sözü değiştirilemez, onun hükmü ve iradesi değiştirilemez." Onlar bu sözleri söylerken Müslümanların söyledikleri, Allah'ın istediği ve irade ettiği şeylerin asla değiştirilemeyeceği yolundaki sözlerine atıfta bulunuyorlardı. Bu sözleri inandıkları için değil de ....

اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهٖ فَهُمْ بِهٖ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا اِنَّا
وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا عَلٰى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ مَا اَرْسَلْنَا
مِنْ قَبْلِكَ فٖى قَرْيَةٍ مِنْ نَذٖيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا اِنَّا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا عَلٰى اُمَّةٍ وَاِنَّا
عَلٰى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

Müslümanlarla alay etmek için söylüyorlardı. Bunun üzerine indirmiş olduğu ayetinde Allah, onların bu sözlerinin bir dayanağının olmadığını, ne başlangıcına ne de sonucun böyle olacağına önceden inanmadıklarını, onların bu sözleri söylerken yalan söylemekten başka bir şey yapmadıklarını bildirmiştir. Onlar bu yalanlarından başka aklî bir delil bulabilmişler midir?

أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ: **Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?(21)** Yoksa onlar kendilerine Kur'an'dan önce verdiğimiz ve adı geçen iddialarını içeren bir kitaptan nakli bir delil mi ileri sürüp de ona mı sarılıyorlar?

بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ: **Bilakis, biz atalarımızı muayyen bir yol izlerlerken bulduk. Biz de onların izlerinden gidiyoruz, dediler.(22)** Onların öyle ya da böyle bir delilleri yoktur. Onlar sadece biz atalarımızın yaptıklarını taklit ediyoruz ve gittikleri yoldan yürüyoruz diye cevap verdiler.

وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ: **Senden önce de hangi memlekete bir uyarıcı göndermişsek oranın ileri gelenleri, biz babalarımızı bir yol takip ederlerken bulduk, biz de onların izlerinden gidiyoruz, dediler. (23)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bu sapıklık ve taklit çöplüğünde yollarını yitirmiş olanların dediklerini bundan önce kendilerine peygamber gönderdiğimiz ve şimdi helak olmuş olan memleketlerin varlıklı ileri gelenleri de söylediler. Övünerek ve taşkınlık ederek dediler ki biz atalarımızdan gördüğümüz yollardan gideriz. Biz atalarımızdan gördüğümüz dini terk edip de sizin kendi kendinize uydurduğunuz şeylere inanmayız, dediler.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَٓاءَكُمْ قَالُٓوا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ
بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ
اِبْرٰهِيمُ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِي بَرَٓاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِأَهْدَى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ: **Ben size babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmişsem de mi, dedi. Onlar da, biz seninle gönderileni kabul etmiyoruz, dediler.(24)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onların bu boş ve asılsız sözlerini duyduktan sonra, kızmadan ve zorlamadan, taklit ve tahminlerden uzak olarak onlara de ki ey taklitçiler, size atalarınızın dininden daha doğrusunu, size ve evlatlarınıza dünyada ve ahrette daha faydalı olacak olanı getirmiş olsam bile yine atalarınızın dinine mi uyacaksınız? Doğru yolu terk edip de sapıklık yoluna mı gideceksiniz?

O taklitçi sapıklar senden tıpkı kendilerinden öncekilerin duyduğu ikazları duyduktan sonra, içinde bulundukları durumlarında kalmakta ısrar ederek, ey peygamberlik iddiasında bulunanlar, biz sizin getirmiş olduğunuz her şeyi inkar ediyoruz, hepsine karşı çıkıyoruz, senden böyle bir şeyi kabul etmiyoruz, sizin uydurduğunuz ve Allah'a aitmiş gibi söylediğiniz şeylere inanıp atalarımızın dini de terk etmiyoruz dediler.

Onlar atalarından miras aldıkları taklitlerinde ve sapıklıklarında ısrar edince ve peygamberlerin yönlendirmeleri ve aydınlatmaları fayda vermeyince,

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ: **Biz onlardan intikamımızı aldık. Bak şimdi, o yalanlayıcıların sonları nasıl olmuş?(25)** Biz hiç beklemedikleri bir anda onları cezalandırdık. Ey ibret gözüyle bakan kişi bak bakalım, ısrarla peygamberleri yalanlayanların sonları ne olmuş?

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ: **Bir zamanlar İbrahim babasına ve kavmine, ben sizin taptıklarınızdan uzağım, demişti. (26)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen Mekkeli müşriklere hatırlat. Hani bir zamanlar, senin deden olan İbrahim-i Halilullah, Hakk'ın ve hiddetinin hak olduğu, Allah'a haksız yere ortak koşulan tanrıların hepsinin boş ve batıl olduğu kendisine açıkça gösterilince, ...

إِلَّا الَّذ۪ي فَطَرَن۪ي فَإِنَّهُ سَيَهْد۪ينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً ف۪ي عَقِبِه۪ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُب۪ينٌ ﴿٢٩﴾

---

kendilerinden önce yaşamış atalarından miras aldıkları taklitler içinde boğulmakta olan babasına ve kavmine şöyle demişti: Ben sizin Allah'ı bırakıp da taptığınız tanrılarınızdan çok uzaktayım. Halbuki Allah tektir, birdir, ibadet edilmeye ve itaat edilmeye layıktır.

إلاّ الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِي: **Ben sadece beni yaratana taparım. O bana doğru yolu bulduracaktır,** demişti.**(27)** Ben, kendi gücü ve kudretinin gereği olarak, kendi ilminin ve hikmetinin gereği olarak beni yaratandan başkasını mabut olarak kabul etmem. Noksanlıklardan münezzeh olan o Tanrı çok geniş olan merhameti ve lütfu ile beni, dilim ile kelime-i tevhit çekmeyi nasıp etmesinden daha fazla olarak hidayet yoluna erdirecektir.

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **Bu sözü kendinden sonrakilere kalacak bir miras olarak bıraktı. İnşallah sonradan gelen insanlar** Allah'a **dönerler.(28)** Allah kelime-yi tevhidi, İbrahim'in oğullarına ve zürriyetlerine kıyamete kadar miras yaptı. İnşallah o soydan gelen insanlar bu sözün kerametiyle Allah'a dönerler. Allah'ı hakkıyla tevhit ederler, bir ve tek olduğunu dillerinden düşürmezler. Bunun için, hiçbir zaman geçmemiştir ki içinde bu zürriyetten gelmiş muvahhitler olmasın, Hakk'a ve Hakk'ın yoluna çağıran bir davetçi çıkmasın. Onların içinden Kureyşli müşrikler gibi Allah'a şirk ve ortak koşanlar çıkmış olsa bile. Allah kahrolası o müşriklerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلاَءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبِينٌ: **Ben bunlara ve babalarına rızık verdim, hayat sürdürdüm ve sonunda hak ile birlikte bir peygamber açıkça kendilerine geldi.(29)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, ben bu inatçılara ve atalarına seninle birlikte yiyecek içecek verdim. Türlü türlü nimetler verdim. Sonunda tevhid-i zata götürecek yol ile bir mürşid-i kamil açıkça kendilerine geldi. Bu mürşit onlara hidayet yolunu gösterecektir.

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا
نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ اَهُمْ يَقْسِمُونَ
رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ....

وَلَمَّا جَاءَهُمْ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ: **Hak kendilerine gelince, bu bir büyüdür, biz onu tanımıyoruz dediler.(30)** Uyulması gereken hakikatler kendilerine ulaştığı zaman, kinlerinden ve düşmanlıklarından dolayı, bu uydurmacı Muhammed'in getirdiği şeyler bir büyüdür, şiirdir. Onu kendi kendine uydurmuş ve Allah'a aittir demiştir. Böyle yaparak Allah'a da iftira etmiştir. Necice olarak biz bu getirilen dini kabul etmiyoruz, reddediyoruz dediler.

وَقَالُوا لَوْلاَ نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنْ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ: **Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi olmaz mıydı, dediler. (31)** Ey peygamberlerini en mükemmeli, onlar sana olan düşmanlıklarından ve kinlerinden dolayı inkarlarını çok ileri götürdüler: Keşke bu Kur'an Mekke'nin ya da Taif'in ileri gelenlerinden, servet ve makam sahibi, peygamber olmaya layık birine indirilmiş olsaydı, dediler. İnsanlar arasında mallarının ve evlatlarının çokluğu ile büyük bir adam peygamber olsaydı da diğer insanları emri altına almada malları ve adamları kendisine yardımcı olsaydı, dediler. Çünkü peygamberlik makamı büyük bir makamdır, servet ister, güç kuvvet ister, tam bir kararlılık ister, açıkça liderlik ister, dediler. Bunları söylerken peygamberlik ve Allah dostluğu rütbesinin, vahdet-i zat tasarruflarına münafi olan bütün şahsi zenginliklerden vazgeçmekten ibaret olduğunu anlamadılar. Bu rütbe, var edilme ve yaratılma giysilerinden soyunmadan elde edilmez, Allah'ın razı olduğu ahlak ile ahlaklanmadan bu rütbeye kavuşulamaz. Onlar bunu anlayamadılar.

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ: **Rabbinin rahmetlerini onlar mı taksim ediyorlar?** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlar bu çirkin ahlakları ve çok kötü kararları ile Allah'ın rahmetlerini ve keremlerini taksim ederek, Allah'ın belirlemiş olduğu peygamberlik payesini kendi pis arzularının ve boş hayallerinin istediği gibi mi belirlemek istiyorlar? نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Dünya hayatında, maişetlerini aralarında**

... وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ
رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ
بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

bir paylaştırdık. Biz sayısız hikmetlerimizle, bu dünyada ihtiyaç duyacakları geçimliklerini onlara paylaştırdık. Nelerin anlar için iyi olduğuna biz karar veriverdik. Onlar kendi kendilerine, birbirleri ile beraber yaşamayı ve aynı ortamda bulunabilmeyi beceremezler. Onlar bütün kulların ihtiyaçlarını nasıl bilecekler ve gerekli tedbirleri alacaklar? Hem onlar kâmil bir ilimleri olmadan, hikmetleri olmadan, şamil iradeleri ve kudretleri olmadan Tanrı işlerine dil uzatma, Rabbin yaptıkları hakkında söz söyleme cür'etini nereden buluyorlar? وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا: **Birbirlerine iş yaptırmaları için kimini ötekine derece derece üstün kıldık.** Onları yetiştirmek için hikmetlerimizin de gereği olarak, kendi maişetlerini sağlayabilmeleri gayesiyle bazılarını ötekilerden üstün yaptık. Yani dünyada bazılarına daha bol rızık verdik ki böylece ötekilere üstün olsun. Zengin olanlar bazı fakirleri çalıştırsın, ihtiyaçlarını sağlamak için onlara emir versin. Böylece nizam yerleşsin, medeniyet meydana gelsin, kaynaşma olsun diye. وَرَحْمَةُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ: **Rabbinin rahmeti, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.(32)** Sonuç itibariyle, ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbinin rahmeti olan nübüvvet ve risalet rütbesi, dünya ve ahret ile ilgili görünenleri ve görünmeyenleri düzenlemesi bakımından, onların biriktirmiş oldukları dünya ziynetlerinden, dünya mallarından daha hayırlıdır.

Bunun akabinde Allahü sübhanehu, dünya süslerinin ve mallarının değersizliğine, dünyada bulunan geçici lezzetlerin ve onlardan kaynaklanan hayvanî şehvet ve arzuların kötülüğüne işaret ederek şöyle buyurdu: وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ: **İnsanların küfürde birleşmiş tek bir ümmet olması tehlikesi bulunmasaydı, Rahman'ı inkar edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.(33)**

وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَۙ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًاۜ وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ۟ ﴿٣٥﴾ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ
نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾

Unutmaya ve inkarcılığa yatkın olarak yaratılmış olan insanlar topluca iman yolunu terk edip inkara koşmayacak olsalardı biz kafirleri dünya nimetlerine boğardık ve onlar da evlerinin tavanlarını ve merdivenlerini bu nimetler sayesinde gümüşten yaparlardı.

وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ: **Evlerine kapılar ve üzerine yaslanacakları koltuklar yapmalarını sağlardık.(34)** Bu nimetler sayesinde kapılarını, koltuklarını gümüşten yaparlardı.

وَزُخْرُفًا وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ: **Onları ziynetlerle donatırdık. Fakat bunların hepsi dünya malından başka bir şey değildir. Müttakîler için Allah katında ahret vardır. (35)** Netice olarak biz kafirlere, dünya zenginliklerini bol bol verirdik. O zenginlikleri altın ve gümüşten süsler ve ziynetler olarak gösterirdik. Onlar da o geçici ve aldatıcı süslerle, aldatıcı lezzet ve şehvetleri ile oyalanırlardı. Bu fani dünya zenginlikleri, o kafirleri, ahretin daimî lezzetlerini elde etmekten alıkoyardı. Eğer biz böyle yapmış olsaydık bu zenginlikleri elde etmek için Müslümanlar da koşarlar ve elde edecekleri nimetleri kaybederlerdi; en sağlam dine tabi olma ve en doğru yolda yürüme yolundaki fikirleri zaafa uğrardı. Sonuç olarak zikredilmiş olan bütün dünya nimetleri geçici nimetlerden başka bir şey değildir. Bir kararda durmaz. Ne getireceği, ne götüreceği bilinmez. Dünyada insanların hoşlarına giden şeyler geçici ve boş şeylerdir. Ey peygamberlerin en mükemmeli, tadı ve lezzeti ezelden edebede kadar bâkî olan, dâimî olan Allah katındaki ahret hayatı müttakiler içindir. Müttakî insanlar kendilerini dünya pisliklerine bulaşmaktan koruyanlardır, dünyanın geçici süslerine aldanmayanlardır. Onlar sadece açlıklarını giderecek kadar yemeğe, üstlerini örtecek ve sıcağın ve soğuğun zararlarını önleyecek kadar giyeceğe meyil ederler. Allah rızasını talep ettikleri ve onun azabından kaçındıkları için başka bir dünya malına meyil etmezler.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَانِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ: **Kim Rahman'ın zikrinden yüz çevirirse biz ona bir şeytanı musallat ederiz ve o ...**

وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَنَا قَالَ يَالَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

---

kişinin en yakın arkadaşı o şeytan olur.(36) Kim kendisine iman ve irfan yollarını açıklayan Kur'ân'dan yüz çevirir ve ondan uzaklaşırsa o kişinin dünyaya düşkünlüğü artar, geçici dünya zevklerine tutkusu çoğalır. Biz de o kişiye bir şeytanı musallat ederiz. O şeytan o kişiyi iyice saptırır, onun kalbine vesvese sokar ve onu aşağılık eder. Artık onun en yakın arkadaşı o şeytan olur. Günahları kendisine güzel gösterir, hoş gösterir. Onu günah işlemeye, kötülükler yapmaya teşvik eder. Onu ayrılık ve mahrumiyet ateşine sokuncaya kadar yanından ayrılmaz olur.

وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ: **Onlar onları doğru yoldan saptırdığı halde onlar doğru yolda olduklarını zannederler.(37)** Şeytanın askerleri ve yandaşları o insanları, ilahî vahiyle belirlenmiş olup kendilerini tevhide götürecek olan doğru yoldan saptırırlar. Ama o insanlar körlüklerinden ve şaşkınlıklarından dolayı, şeytan dostlarının kendilerini doğru yolda sevk ettiklerini zannederler. Halbuki onlar sapıtmışlardır, yoldan çıkmışlardır ama bu yaptıklarının farkında değillerdir.

حَتّٰى اِذَا جَاءَنَا قَالَ يَالَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ: **O kişi bize geldiği zaman arkadaşına, keşke seninle aramızda maşrıkla mağrip arasındaki uzaklık kadar mesafe olsaydı, sen ne kötü arkadaşsın, dedi.(38)** Yoldan çıkmış olan o kör bize geldiği ve sapıtmış olduğunu bizden öğrendiği zaman kendisini saptıran şeytan arkadaşına dönerek "Keşke benden çok uzak olsaydın..! Beni doğru yoldan çıkardın ve çok acıklı bir azaba düşürdün" diyecektir.

وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ: **Bugün hiçbir şey size fayda vermeyecektir. Çünkü siz haksızlık ettiniz. Azabı da birlikte çekeceksiniz.(39)** O vakit onlara Hak tarafından şöyle denilecektir: Yakınmanızın ve üzülmenizin bugün size faydası olmayacaktır. Çünkü siz kazanma ve temin etme hayatı olan dünyada kendi kendinize haksızlık ve zulüm ettiniz. Şimdi ise vakit çok geç. Artık kazanamazsınız. Bilakis siz yandaşlarınızla aynı azabı çekeceksiniz. Size verilecek ....

أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَنْ كَانَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِى وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾

olan azaba birlikte atılacaksınız. Tıpkı bu azabı gerektiren boş ve batıl şeyleri yaparken birlikte olduğunuz gibi.

Peygamber a.s. kendi aşiretini iyice bilgilendirmek ve onları doğru yola getirebilmek için çok çabalıyordu ve onları doğru yola getirebilmek için kendini helak ediyordu. Bunun üzerine Allah teâlâ kendisini kınamak ve yapamayacakları bazı şeyleri hatırlatmak babından şu soruyu sordu:

أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Sağır insanları sen mi işittireceksin? Ya da körleri ve apaçık sapıklıkta olanları sen mi doğru yola çıkaracaksın?(40)** Yani sen fıtratta sağır olarak yaratılmış olanlara söylediklerini duydurabileceğini mi sanıyorsun? Ya da yaratılırken kör olarak yaratılanlara yol gösterebileceğini mi zannediyorsun? Kısaca sen açık açık sapıklık edenleri doğru yola çıkarabileceğini mi düşünüyorsun? Sen tekrar tekrar söylesen bile onları nasıl doğru yola getiremezsin. Çünkü onların yaratılışlarını değiştirmeğe senin gücün yetmez. Sana düşen sadece uyarmak ve tebliğ etmektir. Daha ne zamana kadar koşturacaksın ve kendi kendini yoracaksın?

Daha sonra Allahü sübhanehû, müşrikleri hesaba çekeceğini ve onlardan intikam alacağını şu ayeti ile tescil etti:

فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ: **Seni götürmüş olsak bile onlardan intikam alacağız.(41)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlardan intikamımızı almadan sen ölmüş olsan ve seni bu dünyadan çıkarmış olsak bile senin ölümünden sonra onlardan intikamımızı kesin olarak alacağız.

أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ: **Yahut onlara yapacağımızı vaat ettiklerimizi sana göstereceğiz. Zira buna bizim gücümüz yeter.(42)** Senden yüz çevirenlere karşı, senin dininden ve kitabından yüz çevirenlere karşı yapacağımızı vaat ettiğimiz azabı sana gösterebiliriz. Çünkü bizim gücümüz çeşit çeşit azap etmeye yetecektir. İster ...

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذٖۤى اُوحِىَ اِلَيْكَۚ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ
لَكَ وَلِقَوْمِكَۚ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَاۤ
اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ۟ ﴿٤٥﴾

---

sen hayatta iken, ister sen öldükten sonra. Her durumda onlardan intikam alacağız.

Allahü sübhanehu, yapmayı vaat ettiği azapları yapacağını vurguladıktan sonra, tekrarladıktan sonra sevgili peygamberine, kendisine indirilmiş olan vahye iyice yapışmasını ve o vahyin gereklerine tutunmasını emrederek şöyle buyurdu:

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **Sen, sana vahyedilenlere sımsıkı sarıl. Senin kesinlikle dosdoğru yol üzeresin.(43)** Sana ilahî bir usulle indirilmiş olan şer'î kurallara iyi tutun, onlara yapış. Başkalarına aldırış etme. Senden yüz çevirmelerine aldırma. Çünkü sen doğru yoldasın, seni Rabbinin tevhidine götürecek olan yoldasın.

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ: **Kur'ân senin ve kavmin için bir öğüttür. Ondan sorumlu olacaksınız.(44)** Kur'ân sana ve kavmine bir öğüt kitabıdır. Onun nasihatlarını tutunuz, içindeki hikmetlerin ve hükümlerin gereklerini yapınız, ibretlerden, rümuzlardan ve işaretlerden dersler alınız. Kur'ân'ın hikmetlerini ve hükümlerini yerine getirip getirmediklerinizden sorguya çekileceksiniz.

Eğer müşrikler seninle inatlaşırlarsa, seninle ve kitabınla alay ederlerse, dini senin icat ettiğini ve kendinin uydurduğunu iddia ederlerse üzülme. Sana yapılan iftiralardan ve uydurmalardan ötürü canını sıkma.

وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَانِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ: **Senden önce gönderdiğimiz peygamberleri sor; Rahman olan Allah'tan başka kendilerine ibadet edilecek tanrılar bildirdik mi?(45)** Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerin kavminden kalanlara, din büyüklerine sor, ellerinde kalan kitaplarında araştır bakalım, kendi zatında ortak olmaktan ve birden fazla olmaktan münezzeh olan Rahman'dan başka bir tanrı belirledik mi? Onlara gönderdiğimiz emirlerimizin ve hikmetlerimizin arasında, Allah'tan başka bir tanrı edinmelerine ve

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَقَالَ اِنّ۪ى رَسُولُ رَبِّ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُر۪يهِمْ مِنْ
اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَاۘ وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَۚ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

ona Allah'a ibadet eder gibi ibadet etmeye izin var mı? Onlar bu tapındıkları tanrılarını kendi batıl ve boş düşünceleriyle edindiler, haksız olarak ve zalimce davranarak bu tanrıları edindiler.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Biz Musa'yı, Firavun'a ve avanelerine mucizelerimizle gönderdik ve onlara "Ben alemlerin Rabbinin peygamberiyim" dedi.(46)** Senin kardeşin Musa'yı, bizim tevhidime işaret eden mucizelerle, yeryüzünde en yüce olduğunu iddia ederek tuğyanda bulunan Firavun'a ve yardımcılarına gönderdik. Bizim iznimizle ve vahyimizin gereği olarak onlara, ben alemlerin Rabbinin peygamberiyim, dedi. Rabbim beni, sizi doğru yola yönlendirmem için gönderdi, size geri döndürüleceğiniz yolu açıklamam için gönderdi, dedi.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ: **Onlara mucizelerimizi götürünce hemen gülüşüverdiler.(47)** Kendisinin sözlerinde sadık olduğunu ispat edecek olağanüstü mucizeleri onlara götürünce, ilk bakışta gülüştüler ve sonunu düşünmeden alay ettiler.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلاَّ هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **Onlara gösterdiğimiz her mucize diğerinden daha büyüktü. Belki inkarlarından dönerler diye onlara azap ettik.(48)** Onlara gösterdiğimiz mucizelerin her biri, bizim kudretimizin ve gücümüzün kemaline, peygamberimizin doğru söylediğine, daha önce gönderilen mucizelerden daha açık ve daha belirgin olarak delalet ettiği halde onlar hepsini inkar ettiler, alay ettiler. Onlar bu inkarcılıklarında ve alay etmelerinde iyice aşırılığa gidince biz de onlara kıtlık gibi, hastalık kıranları gibi çabuk cezalarla azap ettik ki belki inkarlarından ve inkarlarında ısrar etmekten vaz geçerler diye.

وَقَالُوا يَاأَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ: **Onlar Musa'ya "Ey sihirbaz, sana vaatlerde bulunan Rabbine bizim için dua et,**

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فٖي
قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ لٖي مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْرٖي مِنْ تَحْتٖي
اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذٖي هُوَ مَهٖينٌ وَلَا يَكَادُ يُبٖينُ ﴿٥٢﴾

biz de doğru yola girelim" dediler.(49) Onlar inkarlarından vazgeçmemelerine rağmen, başlarına belalar yağmaya başlayınca Musa'nın yanına gittiler, başlarını öne eğdiler ve Ey çok iyi sihirler yapan Musa, bu musibetleri ondan başkası indirmiyor ve ondan başkası da kaldıramaz dediğin Rabbine bizim için dua et. Madem ki sana iman edenlere azap etmeyeceğini sana vaat etmiştir. Öyleyse bizim başımızdaki belaları senin duaların ile kaldırırsa biz de senin yoluna gireceğiz, sana iman edeceğiz, senin peygamberliğini ve yapmamızı istediğin her şeyi kabul edeceğiz, dediler.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ: **Biz onlara azap etmeyi durdurunca yine inkar etmeye başladılar.(50)** Peygamberlerin dua etmeleri, yalvarmaları ve af dilemeleri üzerine biz onların başlarındaki azabı kaldırdığımız zaman sözlerinden caydılar, hiç ara vermeden inkarlarına ve inatlarına devam ettiler.

وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَاقَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي أَفَلاَ تُبْصِرُونَ: **Firavun kavmine şöyle bağırdı: Ey kavmim, Mısır mülkü benim değil mi? Bu nehirler benim hükmüm altında akmıyor mu? Görmüyor musunuz?(51)** Firavun çok gururlu ve kendini iyice beğenmiş bir halde, kendi kavminin ileri gelenleri ile günün birince toplantı yapmakta iken, kendini iyi dinlemelerini temin ve sahip olduğu gücü ve kudreti hatırlatmak için bizzat kendisi yüksek sesle bağırarak "Ben Mısır'ın kralı değil miyim? Koskoca Mısır hükümdarlığı bana ait değil mi? Nil nehrinin kolları olan Tolon, Dimyat ve Nüfeys nehirleri benim tasarrufum altındaki yerlerde akmıyorlar mı? Sizler gözlü olarak yaratıldınız, bunları görmüyor musunuz?

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلاَ يَكَادُ يُبِينُ: **Yoksa ben, neredeyse ne demek istediğini açıklayamayan şu zavallıdan daha iyi değil miyim?(52)** Bilakis ben, şu gücü kudreti olmayan rezil sihirbazdan daha…

فَلَوْلَٓا اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾
فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّٓا اٰسَفُونَا
انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْاٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾

iyiyim. Bu zavallı adam rezilliğinin yanı sıra, dilindeki tutukluk sebebiyle ne demek istediğini bile açıklayamıyor.

فَلَوْلاَ أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلاَئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ: **Ona altından bilezikler takılması ve onunla beraber meleklerin de gelmesi gerekmez miydi?(53)** Şayet o, iddia ettiği gibi Allah tarafından gönderilmiş ve yüce makama çıkarılmış biri olsaydı, insanlar nazarında üstünlüğünü ve gücünü gösterebilmesi için üzerinde altından bilezikleri olması gerekmez miydi, dedi. Çünkü o zaman idareciler ve hakim insanlar altından yapılmış bilezikler ve kemerler takınıyorlardı. Şayet peygamber olsaydı yanında, kendisiyle beraber gelmiş, istediği hususlarda kendisine yardımcı olan melekler olması gerekmez miydi?

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ: **Kavmini etkisi altına aldı ve kendisine boyun eğdirdi. Zaten onlar yoldan çıkmış bir kavim idiler.(54)** Bu boş hezeyanlara tutundurarak kendi toplumunu zayıflattı, onları doğru düşünemez kıldı. Bunun sonucunda da o kavim, onun söylediği bütün inatları ve yalanları kabul ettiler. Zaten onlar ilahî adaletin gereklerini yerine getirmekten uzaklaşmışlardı. Bu sebepten dolayı doğru yoldan çıktılar ve bu sapık bozguncuya tabi oldular.

فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ: **Bizi bu şekilde öfkelendirince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk.(55)** Bizi kızdırıp da kendilerini cezalandırmak durumunda bırakınca ve bu gibi pis suçları işlemek suretiyle ilahî gücü gösterme hissini tahrik ettikleri için biz de kahrediciliğimizin ve celalimizin gereği onlardan intikam aldık. Onların hepsini denizde boğduk, yeryüzündeki bütün izlerini sildik.

فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلاً لِلآخِرِينَ: **Onları, sonradan gelenlerin geçmişi ve ibret örneği yaptık.(56)** Onlar eski bir örnek olup kaldılar. Kendilerinden sonra gelen milletler onlardan ibret alacaklar, başlarına gelenlerden ders alacaklar.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ
اَمْ هُوَ مَاضَرَبُوهُ لَكَ اِلاَّ جَدَلاً بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ اِنْ هُوَ اِلاَّ عَبْدٌ
اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلاً لِبَنِي اِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ: **Meryem oğlu İsa, bir örnek olarak anlatılınca, senin kavmin hemen bağrışmaya başladılar.(57)** "Siz ve Allah'ı bırakıp da taptıklarınız cehennemin yakıtısınız"[6] ayet-i kerimesi nazil olduğu zaman, İbn-i Zübağrî (?) denen birisi, peygambere karşı sesini yükselterek "Sen Hıristiyanların ehl-i kitap olduğunu söylüyorsun, onların İsa'ya taptıklarını ve onun Allah'ın oğlu olduğuna inandıklarını da söylüyorsun. Halbuki melekler kulluk edilmeye İsa'dan daha layıktırlar" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber a.s susuverdi. Orada bulunanlar onun bağırdığını duyup da peygamberin sustuğunu görünce, İbn-i Zübağrî'nin peygamberi susmaya mecbur ettiğini sandılar ve peygamberin susturulmuş olduğuna sevinerek senden yüz çevirmeye başladılar.

وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلاَّ جَدَلاً بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ: **"Bizim ilahlarımız mı daha hayırlıdır yoksa o mu" dediler. Bunu sadece seninle tartışmak için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir kavimdir.[7](58)** Senden yüz çevirdikten ve bu azgın kişi tarafından susturulduğuna inandıktan sonra birbirlerine şöyle dediler: Bizim ve atalarımızın taptıkları ilahlarımız mı daha hayırlıdır, yoksa o mu? Bu sözleri ile Allah katından peygamberlikle gönderildiğini iddia eden Muhammet a.s'ı kastediyorlardı. Bunları söylerken de sadece alay ve aşağılamayı amaçlıyorlardı. Allahü sübhanehunun "Bunu sadece seninle tartışmak için söylediler" ayetinde mücadele ve gösteriş maksadı anlaşılmaktadır. Çünkü onlar tartışmacı, kendini büyük gören, düşmanlık etmeyi hakikatlerin yerine koymak isteyen ve bunun için mücadele eden bir kavimdir.

إِنْ هُوَ إِلاَّ عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلاً لِبَنِي إِسْرَائِيلَ: **O kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına misal kıldığımız bir kuldan başka**

---

[6] 21 Enbiya, 98
[7] Vâhidî, Esbabü'n-nüzûl, s.206 ; Ed-Dürrü'l-mensûr 5/65; Beyzavî Tefsiri 5/149.

وَلَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً فِى الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ
فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

birisi değildir.(59) İsa da bizim kullarımızdan birisidir, başka bir şey değildir. Keremimizden dolayı kendisine nimetler vermişizdir, mucizeler göstermesine imkan vermişizdir. O olağanüstü mucizeleri de bizim gücümüzün ve kudretimizin kemaline delalet etmektedir. Biz İsa'yı İsrailoğullarına çok enteresan bir örnek olarak sunduk. Babasız olarak dünyaya gelerek aralarında dolaşması ve mucizeler göstermesi, özellikle de çocukken gösterdiği mucizeleri ve annesi ile olayların hepsi onlar için birer mesel olmuştur. Bu meseller bizim kudretimizin kemaline, ilmimizin kâmil olduğuna ve hikmetlerimizin metîn olduğuna işaret etmektedir.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ: **Eğer isteseydik sizin içinizden yeryüzünde yaşayan melekler yaratırdık, sizin yerinizi onlar alırlardı.(60)** İstemiş olsaydık sizin yerinize dünyada melekler yaratırdık. Sizin sorumlu olduğunuz bilgi ve ibadetlerden onlar sorumlu olurlardı. Onların bir kısmı yok oldukları zaman yerlerine başkaları gelirlerdi.

Demek isteniyor ki İsa'nın yer yüzünde en garip ve en akıl almaz biçimde zuhur etmesine şaşırmayınız. Bilakis onu yaratanın kudretinin büyüklüğünü, hikmetlerinin çokluğunu, kereminin sonsuzluğunu düşünüp anlamaya çalışınız. Çünkü onu yaratan Allah daha pek çok garip ve enteresan olayları var etmeye, birbirinden güzel işleri meydana getirmeye kadirdir. Allah'ın yapabileceği işler o kadar çoktur ki saymak mümkün değildir. İsa'nın yaratılması ve mucizeler göstermesi de Allah'ın yaptıklarından birisidir. Kim gönül dünyasına kavuşursa, mü-kaşefe ve hakka'l-yakin derecelerine ererse, normal gözlemlerini ve hakikatleri anlama isteğini artaya koyarsa anlar ve bilir ki gördüğü her şey Allah'ın varlığının pırıltılarıdır. Her şey o varlıktan yine onun keremi ve lütfu ile yansımaktadır. Bu gibi işler garip ve acayip görünse bile.

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ: **O[8] kıyametin bilgisidir. Sakın kıyamet konusunda kuşkuya kapılmayınız ve ....**

[8] Bazıları buna kıyamet kopmadan önce İsa'nın gökten indirilişi olarak anlam verirler. Bazıları ise bu sözcüğün başındaki "fe" harfinin kıyamete işaret ettiğini ifade ederler.

وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ
قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذٖى تَخْتَلِفُونَ فٖيهِ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِ ﴿٦٣﴾

bana itaat ediniz. İşte bu en doğru yoldur.(61) Yani meydana geleceğine işaret edilen olağanüstü haller ve mucizeler, size vaat edilen kıyametin gerçekleşeceğinin kesin delilleridir. Siz kıyametin kopmasından hiç kuşku duymayınız. Netice itibariyle, siz peygamberlere indirdiğim kitaplarda ve o peygamberlerin dilleri ile size ulaştırdığım emir ve nehiylerde bana itaat ediniz, benim emirlerimi tutunuz. Benim emirlerimize ve peygamberlerin emirlerine itaat ediniz. Size işaret ettiğimiz hususlar dosdoğru yoldur. Siz o dosdoğru yolu takip ediniz. İnşallah benim tevhit yolumu bulursunuz ve en büyük ödülü kazanırsınız.

وَلاَ يَصُدَّنَّكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: **Şeytan sizi yoldan çevirmesin. Biliniz ki o sizin için apaçık bir düşmandır.(62)** Sizler dinin sınırlarını korumalısınız ki şeytan sizi yoldan çevirmesin. Sizi fitneye düşürmesin, belalara koymasın. O sizin düşmanınızdır. Size karşı düşmanlığı ve husumeti çok açıktır, bellidir. Sizi tevhit yolundan çıkarır ve acıklı azaba düçar eder. Allah bizi ve bütün kullarını o şeytanın fitnesinden muhafaza buyursun.

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِي: **İsa açık delillerle geldiği zaman, "ben size hikmet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeyleri açıklamak için size geldim, Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz" demişti.(63)** İsa, bizim kullarımızdan birisi olmaz olur mu hiç ey peygamberlerin en mükemmeli! Bizim tarafımızdan görevlendirilerek İsrailoğulları'na, hiçbir peygamberde görülmeyen ap açık mucizelerle geldiği zaman, onları Hak yoluna ve tevhidine davet etmek için şöyle demişti: Ben sizlere Rabbimin katından büyük hikmetler getirdim. Aynı zamanda size, anlaşamadığınız ve ihtilafa düştüğünüz ibadet ve irfan yollarını açıklamak için gönderildim. Siz öncelikle Allah'tan gerektiği şekilde sakınınız ve onun katından sizlere getirmiş olduğum şeylere de itaat ediniz.

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ
الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْۚ فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ
يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ اَلْاَخِلَّٓاءُ
يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّق۪ينَ ﴿٦٧﴾

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ: **Çünkü Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Ona ibadet ediniz. Bu en doğru yoldur.(64)** İlah ve Rab olmayı kendi zatında birleştirmiş olan Allah benim işlerimi idare ettiği gibi sizin eşlerinizi de sevk ve idare etmektedir. Bunun böyle olduğunu kitabında açıklamaktadır. Onun vahiylerine ve inzal ettiklerine uygun şekilde ona ibadet ediniz. Eğer inanmış ve iman etmiş insanlar iseniz iyi biliniz ki bu yol, Allah'ın uymanız için sizi yarattığı o tevhit yoluna sizi götürecek olan en doğru yoldur.

Davet ve tebliğ işi bittikten sonra,

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ: **Aralarından çıkan gruplar ihtilafa düştüler. Çok acıklı bir günün azabı karşısında vay o zalimlerin haline!(65)** Onları hak yola, tevhit yoluna davet ettikten sonra, kendilerine peygamber gönderildiği kavmin hizipçileri kendi aralarında ihtilafa düştüler. İlahi vahiy ile emredildikleri ibadetleri yapmayanlar kıyamet gününde ne şiddetli, ne acı bir azapla karşılaşacaklardır. O gün vay onların haline!

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Yoksa onlar, hiz haberleri olmaksızın, ansızın kıyametin gelivermesinden başka bir şey mi bekliyorlar?(66)** Onlar dünya oyuncakları ile meşgul iken, hiç haberleri bile olmadan, kıyamet anı birdenbire geliverecektir. Onlar kıyametin koptuğunu, bütün korkunçluğu ile vuku buluverince anlayacaklardır. Başka bir şey mi bekliyorlar?

الأَخِلاَءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلاَّ الْمُتَّقِينَ: **Takva sahiplerinin dışındaki dostlar o gün birbirlerinin düşmanıdır.(67)** Eskiden birbirleri ile dost olanlar o günkü korkudan dolayı birbirlerine düşman olurlar. Çünkü o gün onlar, Allah'tan yüz çevirme hususunda, kitaplarından ve peygamberlerinden yüz çevirme hususunda, sapasağlam dinin ………..

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَۚ ﴿٦٨﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِم۪ينَۚ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾
يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍۚ وَف۪يهَا مَا تَشْتَه۪يهِ الْاَنْفُسُ
وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُۚ وَاَنْتُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَۚ ﴿٧١﴾

---

emirlerine boyun eğmeme hususunda birbirlerini suçlarlar, birbirlerine düşerler. Ancak Allah için birbirleri ile dost olanlar, tevhid yoluna birlikte yönelenler birbirlerine düşman olamazlar. O gün Allahü sübhanehu, Allah'ın rızasını kazanmak için yasaklarından sakınmış olan seçkin kullarına yaklaşır ve herkesin önünde onlara şöyle seslenir:

يَاعِبَادِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ وَلاَ أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ: **Ey kullarım, bugün size bir korku yoktur, ve siz üzülmeyeceksiniz.(68)** Allah o insanları kendi nefsine izafe ederek şereflendirecektir ve dünyada iken bizim kahrımızdan ve gücümüzden korktuğunuz için bugün korkmayacaksınız, dünyada sıkıntılara sabrettiğiniz için bugün üzülmeyeceksiniz, diyecektir.

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ: **Ayetlerimize inananlar ve teslim olanlardır.(69)** İşte bu günahsızlar, korku duymayanlar bizim peygamberlerimize indirdiğimiz ayetlerimize inanıp onların gereklerini yapanlardır. Netice olarak onlar Müslümanlardır, peygamberlere uyanlardır, Allah'a ve peygamberlerine itaat edenlerdir. Onlar bütün işlerini Allah'a teslim etmişlerdir. Allah'ın kendileri için takdir ettiği her şeye razı olmuşlardır. Kendilerine takdir edilen iyiliklere ve sıkıntılara isyan etmemişlerdir. Bu sebepten dolayı o gün Allah tarafından kendilerine müjdelenmiş ve şöyle kerem buyurulmuştur:

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ: **Siz ve eşleriniz sevine sevine cennete giriniz.(70)** Bizi kendilerine vekil edinen seçkin kullarımız için hazırlanmış olan cennete sizler ve eşleriniz mutluluk ve sevinç içinde giriniz. Mutluluk ve sevinç alametleri yüzlerinizden okunsun.

Onlar bu şerefli makama yerleştikten sonra:

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Oraya girenler için altın tabaklar ve kadehler ....**

وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ
كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا
يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾

---

dolaştırılacaktır. Canlarının çektiği ve gözlerinin hoşlandığı her şey o tabaklarda ve kadehlerde olacaktır. Siz o cennette sonsuza kadar kalacaksınız.(71) Onların huzuruna cennet hizmetçileri altından yapılmış tepsiler ve kadehler getireceklerdir. Cennette canların çektiği bütün lezzetler ve gözlerin görüp hoşlanacağı bütün güzel şeyler vardır. Sizler orada daimî olarak kalacaksınız. Oradan hiçbir yere ayrılmayacaksınız ve ebediyen orda kalacaksınız.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: **Yaptıklarınıza karşılık olarak size verilen cennet işte budur. Orada sizler için pek çok meyve vardır, o meyvelerden yersiniz. (72, 73)** Yaptığınız amellere karşılık olarak elde edeceğiniz cennet işte burasıdır. Yaptıklarınıza karşılık olarak anlatılan, karşılık olması için yaratılan ve emirler verilen cennet burasıdır. Orada sizin ruhlarınızın ve cisimlerinizin haz alacağı şeyler vardır. Yaptığınız amellere göre onlardan faydalanabilirsiniz.

Daha sonra Allahü sübhanehu, devam etmekte olan sünnetinin gerekleri olarak şöyle buyurdu:

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ: **Mücrim olanlar cehennemde sonsuza kadar kalacaklardır.(74)** Cenneti hak edenler sonsuza kadar cennette kalırlarken, günah ve isyan denizlerinde yüzenler de sonsuza kadar cehennemde kalacaklardır.

لاَ يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ: **Azapları azaltılmayacaktır, kurtuluş ümitleri de kalmamıştır.(75)** Çekecekleri azap azaltılmayacaktır ve onların kurtuluş ümitleri yoktur.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ: **Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler.(76)** Onlara azap indirerek biz onlara zalimlik yapmadık. Fakat onlar kendileri için belirlenmiş olan sınırların dışına çıkarak ve o sınırları tanımayarak bu gibi azapların kendi başlarına gelmesini sağlamış oldular.

وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ
بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ اَمْ اَبْرَمُوا اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾

وَنَادَوْا يَامَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ: **Ey Malik, rabbin bizim işimizi bitirsin artık diye bağrışırlar. Malik onlara, siz böyle kalacaksınız, der.(77)** Azabın şiddetinden dolayı sabırları kalmayınca korkudan ödleri patlamış halde, Ey Malik, Rabbinden bizi helak etmesini ve işimizi bitirmesini iste. Artık dayanacak gücümüz kalmadı. Bize uygulanan azap çak şiddetli, diye bağrışırlar. Onlar bu şikayetlerini tekrar tekrar söyleyince, Hak tarafından onlara seslenen birisi onları susturmak için şöyle söyler: Heyhat! Artık çok geç. Sizin o azaptan kurtulmanız imkansız! Ölüm de sizi kurtarmaz, kurtulmanız veya azabınızın hafifletilmesi de mümkün değil. Siz bu azabı çekeceksiniz. Azabın şiddetinden derileriniz pişer ve acıyı hissetmez olursa, sizin derilerinizi değiştireceğiz ve size daha şiddetli acılar çektireceğiz.

Ey cahiller, ey isyankarlar! Size nasıl azap etmeyelim?

لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ: **Biz size hakikati getirmiştik, fakat sizin çoğunuz bu hakikatten hoşlanmadınız.(78)** Yani biz size gerçek itaatin ve gerçek tabi olmanın en doğru yolunu getirmiştik. Siz ise o en doğru yolun dışına çıktınız, onu inkar ettiniz, ona doğru dönüp bakmadınız. Hatta sizin büyük kısmınız bu yolun hak olduğunu öğrenince bile bu yola yapışmaktan ve gereğini yapmaktan nefret ettiler. Onlar bu derece nefret etmelerine ve ona sırtlarını dönmelerine rağmen bu kadarda kalmadılar.

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ: **Yoksa onlar başka bir iş yapmaya mı karar verdiler? Biz de kararlıyız.(79)** Yoksa onlar Hakk'ı inkar etmek ve Hak ehlini yalanlamak için başka bir hile veya başka bir iş yapmaya kesin karar mı verdiler? Biz de kahrediciliğimizin ve gücümüzün gereği olarak, sonsuza kadar onlara azap etmeye kesin olarak karar verdik. Bu onların yaptıkları hilenin ve yalancılıklarının cezasıdır. Yoksa onlar, bizim kendilerinden intikam alacağımızda ve onları hesaba çekeceğimizde hala şüphe içinde mi bulunuyorlar?!

اَمْ يَحْسَبُونَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾
قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ: Yoksa onlar içlerindeki sırlarını ve gizli gizli konuştuklarını bizim duymayacağımızı mı sanıyorlar? Evet biz her şeyi biliyoruz. Onların yanlarındaki elçilerimiz yazıyorlar.(80) Biz onların kalplerinde gizlemeye çalıştıklarını da biliyoruz, gizli gizli konuştuklarını da biliyoruz. Evet, biz onların gizledikleri ve gizlemeye çalıştıkları her şeyi biliyoruz. Onların yaratılışları itibariyle neler yapabileceklerini de biliyoruz. Bizim bilgimiz onların her yaptığını ve yapacağını içine almasına rağmen, onların yanlarında bulunan hafaza meleklerimiz onların her yaptığını da yazmaktadır. Küçük büyük her şeyi yazmaktadırlar. Bu kayıtlara göre onları cezalandıracağız.

Yahudilerin ve Hıristiyanların, Üzeyir ile İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu yönündeki sözleri ortalarda dolaşmaya başlayınca ve birtakım zayıf düşünceliler bu görüşe itibar etmeye başlayınca Allahü Teala bunu kesin olarak ve en açık biçimde reddetmiştir. Sevgili peygamberine emrederek şöyle buyurmuştur:

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَانِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ: De ki eğer Rahman'ın bir oğlu olsa idi ben ona kulluk edenlerin ilki olurdum.(81) Ey peygamberlerin en mükemmeli, doğru olmaktan çok uzak ve imkansız olan bu iddialarında ileri gidenlere söyle. De ki eğer Allah'ın bir oğlu olduğu ve onun peygamberi olduğu doğru olsa ben onun oğluna kulluk edenlerin ilki olurdum. Çünkü ben uluhiyetin gereklerini diğer insanlardan daha iyi biliyorum, Rabliğin hukukunu diğer insanlardan daha iyi muhafaza ederim. Eğer Allahü sübhanehunun bir oğlu olmuş olsa, onu kulluk etmek ve büyüklüğünü kabul etmek diğer kullarından ve yaratıklarından önce bana düşerdi.

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ: Göklerin ve yerin Rabbi, arşın Rabbi olan Allah onların vasıflandırmalarından yücedir, münezzehtir. (82) Yücelikleri ve süflilikleri yaratan, yaratılmış

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي فِي
السَّمَٓاءِ اِلٰهٌ وَفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْعَل۪يمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۚ وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِۚ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

---

dünyanın bütün arşlarına tam hakimiyetle ve tek başına kesin olarak hakim olan Allah onların verdiği niteliklerden çok yücedir, muhtaç değildir. O insanlar Allah'a bir oğul sahibi olma ve kendisi için bir oğul doğurulma göndermesi yapıyorlar. İyi bilsinler ki Allah'ın şanı, zalimlerin inat ve kibirle söyledikleri şeylerden çok çok yücedir. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen Hakk'ın hakikatini, Hakk'ın vahdetini ve hamdedilmeye liyakatini keşif yoluyla gördükten sonra:

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلاَقُوا يَوْمَهُمْ الَّذِي يُوعَدُونَ: **Bırak onları yüzsünler, oynasınlar. Nasıl olsa kendilerine vaat edilen günü görecekler.(83)** Sen onlarla ilgilenmeyi bırak. Onlar batıl inanışları arasında yüzsünler, hayalleri ile oynaşsınlar. Sonunda onlara vaat edilen günü görecekler, her türlü azaba ve cezaya çarptırılacaklar.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ: **Gökteki ilah da odur, yerdeki ilah da odur. O hakîmdir, alîmdir.(84)** Onlar nasıl oluyor da Allahü sübhanehu'ya iftira ederek bir oğlu olduğunu söylüyorlar ve ona şirk koşuyorlar? Halbuki Allahu sübhanehu isimler ve sıfatlar alemindeki ilahtır. Ona ibadet edilir ve ona dua edilir. Tek başına ve kendi zatıyla ilah olan odur. Yine aynı şekilde tabiat ve heyulâ aleminde de tek başına ilah olan odur. Zatında bir farklılık yoktur, aynı ilahtır. Sonuç olarak Allah hakîmdir. Kendisinden başka bir hükmedicinin olmadığını gösteren büyük hikmetlerin tek sahibidir. Aynı zamanda da alîmdir. Yani kâmil ve her şeyi kapsayan ilim sahibidir. Onun ilmi, üzerine var edilme tecellilerinin ışığı düşen her şeyi kapsar. Üzerine kendi zatından kaynaklanan nurların düştüğü her şey onun ilmi dahilindedir.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْض وَمَابَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ:
Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin sevk ve idaresi kendisine ait olan ne yücedir! Kıyametin ne zaman olacağı bilgisi de ondadır. Sizler ona geri döndürüleceksiniz.(85) Alîm olan, hakîm olan, her şeye gücü yeten bir zat ne kadar yücedir! Göklerin ve

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾
وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ
قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

---

yerlerin yani ulviyatın ve süfliyatın sahibi olan, onlar arasında kalan karışımların ve bileşimlerin sahibi olan, bütün bu varlıkların sevk ve idaresini dilediği gibi ve tek başına yapan Allah ne büyük bir ilahtır. Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisini de sadece o bilir. Siz öbür dünyada yine ona döndürüleceksiniz. Tıpkı gölgenin ışığa, dalgaların suya geri döndüğü gibi.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ: **Allah'ı bırakıp da taptıkları şeylerin şefaat hakları yoktur. Sadece bilerek Hakk'a şahitlik edenler şefaat edebilirler.(86)** Hakk'ın, mülkünde ve yarattığı her yerde tek başına ve sadece kendisinin ilah olduğu kesinleşmiştir. Müşriklerin ilah olarak görüp, Allah katında kendilerinin şefaatçileri olarak görerek tapındıkları şeylerin şefaat etme hakları yoktur. Sadece Hakk'ın tevhidini bilerek şahitlik edenlerin, Allah'ın zatının birliğini, isimlerinin ve sıfatlarının eksiksiz ve tam olduğu gerçeğini görenlerin şefaat etme hakkı vardır.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ: **Sen onlara, kendilerini kimin yarattığını sorsan kesinlikle "Allah" diye cevap vereceklerdir. Öyleyse neden yüz çeviriyorlar?(87)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, eğer sen müşriklere sorsan ve desen ki sizleri kim yarattı, yok iken sizi kim var etti, size bu şekilleri kim verdi? Kesin olarak sana, bizleri Allah yarattı diye cevap vereceklerdir. Her şeyi yaratan, var eden, ortaya çıkaran Allah'tır diyeceklerdir. Çünkü onların, bu gibi hakikatler karşısında büyüklenmeleri mümkün değildir. Peki durum bu iken onları, Allah'ın yegâne Tanrı olduğunu kabul etmekten alıkoyan nedir?

O müşrikler Allah'tan başka bir şeyi nasıl Allah'a ortak koşarlar ve ibadet etmeye layık görürler? İsteklerini ve arzularını vermesi için o putlara nasıl dua edebilirler?

وَقِيلِهِ يَارَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ: **Peygamber "ey Rabbim, bunlar iman etmez bir kavimdir" diye sızlandı.(88)** Peygamber onların iman etmesinden ümidini kesince, onları doğru yola getiremeyeceğini

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

anlayınca, sızlana sızlana yalvarmak suretiyle, ey Rabbim, hidayet ve irşad yolunden uzaklaşmış olan bu insanların sana yakınlaşmaları çok zordur. Çünkü onlar gaflet içindedirler, senden yüz çevirmiş durumdadırlar, dedi. Onlar senin tevhidine inanmıyorlar, benim çağrılarımı kabul etmiyorlar, benim sözlerimi dinlemiyorlar, dedi. Bunun üzerine Hak tarafından şu ilham kendisine iletildi:

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ: **Allah şöyle buyurdu: Sen şimdi onlardan uzak dur. Barıştan yana ol. Onlar da öğrenecekler.(89)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onları doğru yola getirmek ve aydınlatmak çabalarından şimdilik uzak dur. Onlar isyan etmek, kafirlik ve sapıklık etmek üzere yaratılmışlardır. Onların yaptıkları karşısında iyice üzüldüğün zaman onların yanından ayrılırken selam vererek uzaklaş. Barıştan yana olmaya devam et. Onlar bildikleri halde inanmamalarının ve içlerinde gizledikleri düşmanlıkların başlarına ne tür azaplar getireceğini göreceklerdir, anlayacaklardır.

Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötü olmasından Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola yönlendirdiklerini şaşırtabilecek kimse yoktur. Allah'ın sapıtıp yoldan çıkardıklarını da hiç kimse doğru yola yönlendiremez.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Gerçek hakkı Allah'a itaat etmekle ve emirlerine tabi olmakla tahakkuk ettirmeyi amaçlayan ey muvahhid insan! Sen bütün hal ve davranışlarını Hakk'ın dışındaki her şeyden temizleyip arındırmalısın. Kalbini, Allah'a tam olarak yönelmeden seni alıkoyabilecek engellerden temizlemelisin. Tevhit yolunda dosdoğru yol almalısın. Tefrit ve ifrata meyil etmemelisin. Orta yolu bulmalısın. Çünkü Allahü sübhanehu'dan kaynaklanan ilahî adalete giden bütün yolların kaynağı yaratılmışların kabiliyetlerine göredir, onların ilahî tecellilere tabi olarak yaratılışlarındaki tecellilerine uygun olarak yaratılmıştır. Yani Allah'ın isimleri ve zatının sıfatlarının çeşitliliğine uygun olarak yaratılmıştır. Sen kalbini ve gönlünü bu şekilde temizler ve süslerken, ilahî adalet üzere yaratılmış olan peygamberin izini takip etmelisin, onun halifeliğine uymalısın.

Hak'tan ve Hakk'a tabi olanlardan yüz çevirenlerden, doğru yoldan sapanlardan yüz çevirmelisin.

Allah bizi ve bütün kullarını hidayet ve yakîn ehlinden eylesin. Bizi doğru yoldan ayrılıp sapıklığa düşmekten alıkoysun.

DUHAN SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Her zaman ve her halde Hak tarafına çekilmiş ve yönlendirilmiş olan mükâşefe ve müşâhade erbabı insanlara şu husus gizli değildir ki zaman içinde seçilmiş kişilerin başına gelebilecek olan fevkalâde durumlar fakirlik ve zenginlik bakımından, mutluluk ve hüzün bakımından, çeşit ve yer bakımlarından farklı farklı olur. Özellikle de bu insanlar geldikleri gerçek yeri öğrenme arzusundan kaynaklanan isteklerde bulunmaya başladıklarında. Yani Hak yoluna yönelen insanlar o zamanlarda, içinde bulundukları hal ve durum berraklaşıncaya kadar, kalplerine oturaklılık, vakar, sükûnet ve yumuşak başlılık hakim oluncaya kadar mutmain olamazlar.

Peygamber a.s o yüce makama ulaşınca ve kalbine engellenemeyen Allah sevgisi dolup tüm kalbine hakim olunca Allahü sübhanehu kendisine, süslü dünya hayatı ile gerçek hayatın farklarını belirtecek olan Kur'an'ın bazı ayetlerini inzal buyurdu. Peygamber a.s'ın başına gelen bu olayın Kadir gecesinde veya Berat gecesinde meydana geldiği yönünde farklı rivayetler vardır. Allah bu ayetleri indirdi ki Muhammed a.s mükaşefe ve müşahade makamına yerleşsin, doğruluk ve gerçeklik kürsüsü olan yüce makama otursun.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِۙ ﴿٢﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِر۪ينَ ﴿٣﴾ ف۪يهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَك۪يمٍۙ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

Allah yüce ismiyle başlayarak şöyle buyurdu:

بسم الله الرحمن الرحيم: Dilediği gibi tecellî eden **Allah**'ın, yarattığı bütün kullarına kendi lütuf ve kereminin gereği olarak bol bol rızık veren **Rahmân**'ın, kendisine yakın olan kullarını sidre-i müntehâya ve en güzel makama yükselten **Rahîm**'in adıyla başlarım.

حم: **Hâ, mîm.(1)** Ey Allah'ın sınırlarının koruyucusu ve onun vahiylerini bütün zamanlarında ve hertürlü halinde denetlemek durumunda olan kişi!

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ: **Kitâb-ı mübîne yemîn olsun.(2)** Apaçık olan kitabın hak olduğuna yemin olsun. O kitap Kur'an-ı azîmdir. Onun hiçbir yerine batıl bulaşmamıştır. O hakîm ve alîm olan Allah tarafından indirilmiştir.

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ: **Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Biz uyarıyoruz.(3)** Biz yüce ve büyük olan kerem makamımızdan o kitabı sana, hayrı ve bereketi çok olan bir gecede indirmeye başladık ve senin işinin büyüklüğünü, vazifenin büyüklüğünü teyit etmiş olduk. O gece Kadir gecesi veya Berat gecesidir. Biz o kitabı indirirken, bütün hükümleri, nasihatları, ibretleri, örnekleri, kıssaları, tarihleri, marifetlere ve hakikatlere dikkat çeken sembol ve işaretleri içinde bulunduran bir kitap olarak indirdik. Biz o kitapta indirmiş olduğumuz emir ve yasaklarla, korkutan vaatlerle ilâhî adalet yolundan ayrılanları, apaçık gösterilen yoldan sapanları korkutuyoruz. Biz o kitabı sana böyle bir gecede indirdik, zira:

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ: **Bütün işler, yerli yerince, o gecede belirlenip ayrılır.(4)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen o yücelik ….

اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَاۜ اِنَّا كُنَّا مُرْسِل۪ينَۚ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُۙ
﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۢ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِن۪ينَ ﴿٧﴾ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۜ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨﴾

---

makamını elde ettiğin zaman, tamamen ilahî hikmetlerle meydana gelecek olan bütün işler teferruatıyla senin yanında belirlenip ayrılır.

Bunun içindir ki sana verilen bu kitapta zikredilmiş olanlar, أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا: **bizim emirlerimizdir.** Sapasağlam olarak bizim tarafımızdan, kâmil ilmimizin ve kudretimizin, sonsuz hikmetlerimizin gereği olarak indirilmiştir ki sana hidayet olsun, bütün kullarımıza yol göstersin ve böylece onlar sana tabi olsunlar. إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ: **Biz her zaman peygamberler gönderdik.(5)** Biz her daim peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. İnsanlar bozulup ta kendilerine zarar verdikleri zaman, onlara yapacakları işleri anlatan ve açıklayan kitapları peygamberlere gönderdik.

Peygamber gönderilmesi ve kitap indirilmesi işi رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Senin rabbinin bir rahmetidir. Çünkü o semî ve alîmdir.(6)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bu senin rabbinin, kulları arasında bozgunculuk ortaya çıktığı zaman yapageldiği bir merhametidir. Zira o Allah, kullarının kendi kabiliyetlerine göre, kendisine yalvarmalarını en iyi duyandır, ihtiyaçlarını ve niyetlerini en iyi bilendir.

Allah kullarına nasıl merhamet etmez! Onların ahvalini nasıl düzeltmez! Halbuki o Allah'ın bizzat kendisi

رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ: **Eğer kuşku duymadan inanmak isterseniz, o Allah göklerin, yerlerin ve bu ikisi arasında kalan her şeyin rabbidir.(7)** Yani Allah her şeyin rabbidir ve her şeyi tek başına ve hiçbir şeye ihtiyaç duymadan yaratmıştır. Şayet siz marifet ve yakîn erbabı iseniz Allah'ı böyle tanıyınız ve buna göre saygı duyunuz.

لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الأَوَّلِينَ : **Ondan başka tanrı yoktur. O diriltir, o öldürür. Hem sizin rabbinizdir, hem de sizin atalarınızın rabbidir.(8)** Ondan başka ne bir tanrı vardır, ne de bir ...

بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾
يَغْشَى النَّاسَ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا
مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

---

varlık vardır. O tek başınadır ve ortaklarının olmasından kesinlikle münezzehtir. O istediği her şeyi gölgesini uzatarak var eder, diledi şeyleri de gölgesini çekerek yok eder. Çünkü o hem sizin rabbinizdir, hem de atalarınızın rabbidir. Ondan başka sizi besleyen başka birisi yoktur.

Eğer Allah'ın bütün kulları onun tek ve bir oluşunun delillerini düşünseler, onun Tanrı olduğuna dair, Rab olduğuna dair işaretlere bakmış olsalar onun zatının birliğini yakînen görür ve anlarlar.

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ: **Bilakis onlar şüphe içinde oynaşıyorlar. (9)** Onların büyük bir kısmı gaflet içinde, zan ve cehalet vadilerinde, kendi bozuk düşünceleri gereğince eğleniyorlar, oyalanıyorlar.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ: **Gökyüzünü kara dumanların kapladığı günü gözetle.(10)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlar küfürlerinde ve şirklerinde ısrar edip devam ederlerse, gökyüzünü kara dumanların kapladığı gün onların başlarına gelecek olan büyük belayı bekle ve gör.

يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ: **O duman insanları kaplayacak; bu ne şiddetli azap diyecekler.(11)** O duman insanların üzerine çökecek, onlar felaketi anlayacaklar ve bu ne acı verici azaptır diyecekler. Hemen Allah'a yalvarışmaya başlayacaklar ve şöyle diyecekler:

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ: **Ey rabbimiz, üzerimizdeki azabı kaldır. Çünkü biz iman edeceğiz.(12)** Ey rabbimiz, lütfun ve kereminle üzerimizdeki azabı kaldırırsan senin birliğine inanacağız, kitabını ve peygamberini kabul edeceğiz.

Şöyle bir olay vardır:

Kureyşliler peygamberle alay etmede, onu ve zayıf müminleri aşağılamada ileri gidince Hz. Peygamber a.s onlara beddua etti: "Ey Allah'ım, Hz. Yusuf'un rüya tabir ederken söylediği yedi senelik kıtlığa

أَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مُب۪ينٌۙ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌۢ ﴿١٤﴾

bu kafirleri de düçâr ederek bana yardım et"[9] dedi. Allah peygamberin duasını kabul etti ve onları kıtlık ve yoklukla cezalandırdı. Öyle bir hale düştüler ki ölüleri ve leşleri yediler. Pek çokları helak oldular, öldüler. O vakit üzerlerine kara dumanlar çöktü. Birbirlerinin sesini duyuyorlardı fakat yüzlerini göremiyorlardı. Bağrışarak, çığrışarak şöyle diyorlardı: "İşte şiddetli azap bu. Ey Rabbimiz, üzerimizdeki azabı kaldır. Çünkü biz iman edeceğiz."[10] Onlar bu halde iken Ebu Süfyân Rasulullah'a geldi ve şöyle dedi: "Sen sıla-i rahimi emretmiştin. Kavmin fakirlik ve yoksulluktan kırılıyor." Bunun üzerine Hz. Peygamber Allah'a dua etti, Allah da Kureyşlileri beladan kurtardı. Bütün bunlara rağmen verdikleri sözlerini tutmadılar. Bunun için Allah onlara cevabını şöyle bildirdi:

أَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مُب۪ينٌ: **Kendilerine apaçık bir peygamber gelmiş iken onlar nereden öğüt alacaklar?(13)** Onlar başka nereden öğüt alabilecekler? Onlara, erdemi ve büyüklüğü apaçık olan, bütün peygamberlerden daha mükemmel bir peygamber gelmiştir.

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ: **Sonra ondan yüz çevirdiler ve "bu öğretilmiş bir deli" dediler.(14)** Daha sonra onlar peygambere arkalarını döndüler, onun davetine ve dinine yüz çevirdiler. Eski hallerinde kalmada ısrar ettiler. Hatta sadece yüz çevirmekle ve dini kabul etmemekle kalmayıp Hz. Peygamber'e hakkında çirkin ve yakışıksız sözler sarf ettiler. Bazıları, bu adam ümmî birisi olmakla birlikte yabancılar bir şeyler öğretmişler, dediler. Diğer bazıları ise, bu adam delidir, aklını kaybetmiş birisidir, tıpkı deliler gibi konuşuyor dediler. Halbuki o peygamber insanların en akıllısı ve en aydını idi.

Bundan sonra Allahü sübhanehu peygamberini, kafirlerin üzerindeki belanın kaldırılması için dua ettiğinde, uyarmak ve haberdar etmek için şöyle buyurdu:

---

[9] "Et-Tâc el-câmî li'l-usûl fî ehâdîs er-rasûl" isimli kitapta, 800 sırasıyla Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle rivayet edildiği yazılıdır: "Allah'ım, onlara Yusuf'un yedisini vererek bana yardım et. Doğrusu budur. (Buhari, Müslim ve Tirmizî)".

[10] Duhân, 44/11-12.

إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى
إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾
أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾

إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلاً إِنَّكُمْ عَائِدُونَ: **Biz azabı birazcık kaldırdık ama siz eski halinize dönüverdiniz.(15)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sonsuz kerem ve lütfumuzla, sen dua ettiğin için, imtihan etmek maksadıyla, onları kuşatan azabı bir müddet kaldırdık. Ancak onlar küfürlerine dalmış oldukları ve saplanıp kaldıkları için sana verdikleri sözlerinde durmadılar. Sonra, onların yapacaklarını haber vererek şöyle buyurdu: Eğer sizin azaplarını kaldırırsak, sizler sapık ve yoldan çıkmış insanlar olduğunuz için, sıkıntıdan kurtulur kurtulmaz küfürlerinize geri dönersiniz. Eski halinize köşersiniz. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara hatırlat.

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ: **Çok şiddetli bir şekilde cezalandıracağımız gün onlardan intikamımızı alacağız.(16)** Büyük gün olan o kıyamet gününde onları cezalandıracağız ve imtikamımızı kesinlikle alacağız. Hiçbir kaçış yolu olmayacak olan gün, acaba onlar kendilerini nasıl kurtaracaklar?

Sevgili peygamberini teselli etmek ve kavminin kendisi ile alay etmesinden dolayı içine dolan huzursuzluğunu gidermek için Allah şöyle buyurdu:

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ: **Biz onlardan daha önce Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik; onlara da erdemli bir peygamber gelmişti.(17)** Tıpkı seni göndererek Kureyşlileri imtihan ettiğimiz gibi ki biz onlardan bazılarının iman etmeyeceğini, senin gösterdiğin doğru yola gitmeyeceklerini ve bizim onları büyük bir fitnenin içine sokacağımızı zaten biliyorduk, onlardan daha önceki zamanlarda Firavun'un kavmine de Musa-yı kelîm'i peygamber olarak göndermek suretiyle imtihan etmiştik. Musa da türlü türlü nimetlerle gönderilmiş erdemli bir peygamberdir. Mucizelerle desteklenmiştir. Kendisine indirilen vahiy gereği olarak onlara tebliğci olmuştur.

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ: **Onlara "Allah'ın kullarını bana veriniz; ben sizin için gönderilmiş güvenilir bir ....**

وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِۚ اِنّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۚ ﴿١٩﴾ وَاِنّ۪ي عُذْتُ بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ
اَنْ تَرْجُمُونِۘ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا ل۪ي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمٌ
مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾

---

peygamberim demişti.(18) Yani Allah'ın hakkı olarak, onun kulları olan İsrailoğullarını bana teslim etmenizi ve benimle göndermenizi istiyorum, çünkü ben Rabbim tarafından size gönderilmiş güvenilir, yalan ve iftiradan korunmuş, suçlanamayan bir peygamberim. Size göstermiş olduğum mucizeler davetimin ve peygamberliğimin doğru olduğunu ispatlamak içindir, demişti.

وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ: **Allah'a karşı büyüklük taslamayın. Ben size büyük bir kanıt getirdim.(19)** Allah'ın vahyini kabul etmek ve gönderdiği peygamberine inanmak hususlarında büyüklenmemeniz lazım. Çünkü ben size, peygamber olarak gönderildiğim konusunda doğru söylediğimi açıklayan büyük kanıtlar getirdim.

وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِي: **Beni taşa tutmanıza karşı, sizin de benim de rabbim olana sığındım.(20)** Delil apaçık olmasına rağmen, gücünüze ve çokluğunuza dayarak, inatla, büyüklük taslamanıza karşı ben, beni öldürmemeniz için, taşa tutarak dövmemeniz için veya sözlü tacizde bulunmamanız için, sizin ve benim rabbim olan Allah'a sığındım. Zira biz sizden, çok oluşunuzdan, gücünüzden ve her şeylere hakim oluşunuzdan korkmuyoruz.

وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِي: **Bana inanmıyorsanız, beni yalnız bırakınız.(21)** Benim sözümü ve çağrımı kabul etmeyecekseniz yolumdan çekiliniz. Bunda benim zararım da yok, kârım da yok.

Kafirler peygamberi yalanladıkları ve onu öldürmeye yöneldiklerinde:

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ: **Ya Rabbi, bunlar mücrim bir kavimdir, dedi.(22)** Rabbine el açtı ve onların suçlu bir kavim olduğunu ifade ederek yalvardı. Bu insanlar sapıklık içinde yüzüyorlar, nasihatlerimin onlara faydası olmuyor, söylediklerim ve davetim onlara tesir etmiyor, dedi.

فَاَسْرِ بِعِبَادٖى لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَۙ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًاۜ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ
﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرٖيمٍۙ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا
فٖيهَا فَاكِهٖينَۙ ﴿٢٧﴾

Peygamber onların iman etmelerinden ümidini kesince, hatta onların zarar vermelerinden korkunca, biz kendisine şöyle dedik:

Eğer öyle ise, فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلاً إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ: **Geceleyin kullarımı al götür, ama sizi takip edecekler.(23)** Geceleyin kullarımla beraber sen de git. Senin gittiğini öğrenince Firavun ve askerleri sizi yakalamak ve kökünüzü kurutmak için peşinizden gelecekler.

Siz sabaha çıktığınızda onlar da sizin peşinizde ve sizi yakalamak üzere olacaklar. İşte tam o vakit elindeki sopa ile denize vur. Deniz bizim gücümüz ve kamil kudretimiz sayesinde parçalanacak ve ikiye ayrılacaktır. Sen beraberindeki insanlarla birlikte hemen o açılan yere gir. Boğulmaktan korkma. Sağ salim olarak karşıya geçiniz.

وَاتْرُكْ الْبَحْرَ رَهْوًا إِنَّهُمْ جُندٌ مُغْرَقُونَ: **Denizi bu haliyle bırak. Şüphesiz ki onlar orada boğulacak bir ordudur.(24)** Siz karşıya geçtikten sonra denizi ortasındaki açık yol ile öylece bırak. Onlar da geçmesin diye tekrar kapanması için çalışma. Elindeki sopayı tekrar vurma. Seni takip eden askerler, denizin içinde açılan yola girince kesin olarak boğulacaklardır. Onlardan ve seni yakalamalarından korkma.

Musa aynen öyle yaptı. Sağ salim karşıya geçtiler. Denizi de olduğu gibi bıraktı. Firavun ve askerleri denizin içinde açılmış olan yoldan deniz tekrar kapanmadan geçebilmek için, hep birlikte saldırdılar. Hepsi girince denizin iki yakası birleşiverdi ve tamamı boğuldular ve öldüler.

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ: **Geride ne çok bahçeler ve su kaynakları bıraktılar.(25)** Onlar öldükten sonra arkalarında pek çok gezinti alanı bahçeler bıraktılar; içlerinde akan pınarlarıyla.

وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ: **Nice ekinler ve güzel yurtlar** bıraktılar.**(26)** Pek çok ekili alanlarını, etrafındaki süslü konaklarıyla birlikte bırakıp gittiler.

وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ: **Bol bol yiyip geçinmekte oldukları nimetleri** bıraktılar.**(27)** O cennetlerdeki mal ve kadın gibi nimetleri ……

كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ
وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنٓي اِسْرَٓائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾

bırakıp gittiler. Onlar o nimetler içinde yamakta idiler. Onlar bizim peygamberimizi yalanlayınca ve ona karşı büyüklük taslayınca, onları helak etmek ve intikamımızı almak için, kudretimizin kamilliği ile onlara bunu reva gördük. Biz her yalanlayıcıya, her büyüklük taslayana, hesap gününe inanmayan her kişiye böyle yaparız.

كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ: **İşte böyle oldu ve onlara başka bir kavmi varis kıldık.(28)** Onların hepsi sahip oldukları şeyleri bırakıp gidince ve helak olunca o cennetlere ve o güzelliklere, aralarında din ve nesep bakımından hiçbir yakınlık bulunmayan başka bir kavmi mirasçı kıldık. Onlar İsrail oğullarıdır. Onlar helak olunca ve kökleri kuruyunca,

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ: **Onların ardından ne gök ağladı ne de yer. Onlara zaman bile verilmedi.(29)** Onlar helak olunca yer ve gök, müminler helak olunca duydukları acıyı ve üzüntüyü duymadılar. Onlar sapıklıklar içine battıkları için helak edilmeyi ve cezalandırılmayı hak ettiklerinden dolayı cezaları başka bir zamana da bırakılmadı. Bilakis Allah'ın yüce kudreti onları hemencecik cezalandırıverdi. Onlara bir an bile vakit vermedi.

Hz. Peygamber a.s. şöyle buyurmuştur: "Her mümin kulun gök yüzünde iki kapısı vardır. Bu kapılardan birinden o kulun rızkı çıkar, diğerinden de o kulun amelleri girer. O mümin kul öldüğü zaman o kapılar ona ağlarlar."[11]

Hz. Ali'den aktarılan bir rivayet de şöyledir: "Mümin öldüğü zaman yeryüzünde namaz kıldığı mekanlar ağlar, gökyüzünde de amellerinin çıktığı yer ağlar.

Es-Seddî şunları söylemiştir: "Hz.Hüseyin öldürüldüğü zaman ona gökyüzü ağladı. Ağlaması etrafının kızarmasından ibaretti.

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ الْعَذَابِ الْمُهِينِ: **Biz İsrail oğullarını aşağılayıcı azaptan kurtardık.(30)** Onlar köleleştiriliyorlardı, ...

[11] Enes b.Malik'ten rivayetle "Hiçbir kul yoktur ki onun gökte iki kapısı olmasın. Tirmizî de bir kısmını rivayet etmiştir. Aynı konuda Musa b. Ubeyde er-Rabzî'nin rivayeti de mevcuttur.

مِنْ فِرْعَوْنَ اِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا فِيهِ بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ لَيَقُولُونَ
﴿٣٤﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾

çocukları öldürülüyordu, kadınları oyuncak ediliyordu ve böylece aşağılanıyorlardı, zelil hale getiriliyorlardı. Ama biz onları, kendilerine bir lütuf ve nimet olarak kurtarmıştık. Başlarına inecek azap onları nasıl aşağılamasın şimdi!

مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ: **Onları Firavun'dan kurtardık ki doğrusu haddini aşmış bir küstahtı.(31)** Firavun azgın birisiydi, yeryüzünde zorba ve kibirliydi. Zamanındaki zorbaların hepsinden daha zorba idi.

وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ: **Biz onları bilerek diğerlerine üstün kıldık.(32)** Netice olarak biz İsrail oğullarını seçtik ve çağdaşları olan milletlere tercih ettik. Çünkü biz onların reislik etmeye, başkanlık etmeye, çeşit çeşit servetlere, dünyalara hükmedecek makamlara daha layık olduklarını biliyorduk. Onlar arasından çok peygamber çıkması da bundandır.

وَآتَيْنَاهُمْ مِنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُبِينٌ: **Onlara içinde imtihan olan mucizeler verdik.(33)** Onları tercih edip seçtikten sonra onlara büyük mucizeler verdik. Bu mucizeler onların şeref ve itibarını yüceltti. Ancak bu mucizeler onlar için apaçık birer imtihan idi. Biz o imtihanlarla onların imanlarını ve imanlarının derinliğini sınadık.

Allahu sübhanehu, Allah'ın peygamberini yalanlayan mücrimlerin içine düştükleri durumun kötülüğünü açıkladıktan sonra şöyle buyurmuştur:

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ : **Bu insanlar derler ki** إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ: **Bu bizim tek ölümümüzdür, biz tekrar diriltilmeyeceğiz. (34, 35)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, şimdi seni yalanlayan bu azgın Kureyşliler, Allah'ın kudretini inkar ettikleri için, peygamberin getirdiğini ve Kitab'ın söylediğini inkar ettikleri için, başımıza gelen bu ölümler dünya hayatında başımıza gelmekte ve hayatımızı bizden ....

فَأْتُوا بِاٰبَائِنَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣٦﴾ اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍۙ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ اَهْلَكْنَاهُمْۘ اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِم۪ينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِب۪ينَ ﴿٣٨﴾

almaktadır. Ama biz kabirlerimizden diri olarak tekrar dirilmeyeceğiz, demektedirler. Sizin iddia ettiğiniz gibi hesap vermek için toplanmayacağız, demektedirler. Ey iftiracı yalancılar, siz bu konularda bizim size inanmamızı istiyorsunuz, ama biz bunlara inanmıyoruz, demektedirler.

فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer dedikleriniz doğru ise, ölmüş atalarımızı getiriverin, dediler.(36)** Madem ki doğru söylüyorsunuz, bu dünyadan göçüp gitmiş atalarımızı diri olarak getirin bakalım, dediler. Bu sözleri de onları küçük düşürmek ve alay etmek için söylediler. Onlar inatlarında ısrar edince ve inkarlarını bu şekilde iyice ileri götürünce Allah onlara en açık ve en güzel biçimde cevap verdi. Onların kınandığını, aşağılandığını da tekit ederek soru şeklinde şöyle buyurdu:

أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ: **Bunlar Tübba kavminden ve onların öncekilerinden daha mı üstünler? Onları biz helak ettik. Çünkü günaha batmışlardı.(37)** Bu Kureyşliler mal yönünden, servet yönünden ve etkili olmak yönünden Tübba kavminden daha mı üstünler?

Tübba kelimesi Himyer krallarına verilen addır. Fars kırallarına Kisrâ, Rum krallarına Kaysar denildiği gibi. Bu ibareyle kastedilen Ebû Küreyb Saîd b. Menbel'dir. Peygamberlik henüz gelmeden peygamberimize iman etmiş olduğundan kavmi kendisini terk etmiş ve ayrılmıştır. Onu terk ederlerken de sen bizim dinimizi terk ettiğin için biz de seni terk ediyoruz diye söylenmişlerdir. Bunun üzerine Allah, bu günahlarından dolayı onları cezalandırmış ve helak etmiştir.

Onlardan daha önce yaşamış ve helak olmuş Âd ve Semûd kavimleri var. Bunlar onlardan da mı hayırlılar? Çok güçlü olmalarına rağmen, her tarafa hakim olmalarına rağmen onları da biz helak ettik. Çünkü onlar tıpkı sizin işlediğiniz günahlar gibi, helak edilmelerini, yok edilmelerini gerektiren büyük günahlar işlemişlerdi.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ: **Biz gökleri, yeri ve gökle yer arasında kalan şeyleri oyuncak olsun diye yaratmadık.(38)** Biz bunları boş yere yaratmış değiliz.

مَا خَلَقْنَاهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ
مِيقَاتُهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْن۪ي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْـًٔا وَلَا هُمْ
يُنْصَرُونَۙ ﴿٤١﴾

مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: **Yeri ve göğü birer amaç için yarattık. Ama onların çoğu bunu bilmezler.(39)** Biz gökleri ve yerleri bu güzellikleriyle ve her türlü oluşu ve ölüşü kapsayacak şekilde yaratırken boşu boşuna yaratmadık. Onların her birisini bizim vahdet-i zatımıza delil olması için, ilmimizin ve kudretimizin kemâline delil olması için, hikmetimizin ve hükümlerimizin sağlamlığına delil olması için yarattık. Biz gökleri ve yerleri yaptıklarımızı tek başımıza yaptığımıza, kendi mülkümüzde ve yarattıklarımızda tek başımıza tasarrufta bulunduğumuza delil olması için yarattık. Fakat o insanların çoğu görme ve anlama özürlü oldukları için bunu hissedemezler, anlayamazlar. O görme ve anlama özürlü insanlar bu olağanüstü nizamdan hayvanî arzularını doya doya temin ederler. Tıpkı hayvanlar gibi. Hatta o insanların yolları hayvanlarınkinden daha yanlıştır, hal ve davranışları hayvanlarınkinden daha kötüdür. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara şunu hatırlat:

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ: **Ayırma günü onların hepsi için belirlenmiş bir vakittir.(40)** Hak yolda gidenler ile batıl yolda gidenlerin seçileceği, hidayete erip başkalarına da hidayet edenlerle, kendisi sapıtıp başkalarını da saptıranların birbirinden seçileceği gün olan ayırma günü onların hepsinin cezalandırılacakları ve düşmanlıklarının sonlandırılacağı gündür. Onların her birisi kendileri için tayin edilen cezalarla cezalandırılacaklardır. Hayır işleyenler hayır görecek, şer işleyenler şer göreceklerdir.

يَوْمَ لاَ يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ: **O günde, dost dostuna hiçbir iyilik yapamadığı gibi, onlara hiç kimse yardım da edemez.(41)** O gün, hiçbir kimse yakınlığından veya dostluğundan dolayı bir başka kimseye tesir edemez. İnsanlara verilmesi kararlaştırılan cezayı veya sevabı değiştiremez. Cezaya çarptırılanlar kendi aralarında birbirlerine de yardımcı olamazlar.

إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُۜ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِۙ ﴿٤٣﴾
طَعَامُ الْاَث۪يمِۚ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِۚ يَغْل۪ي فِي الْبُطُونِۙ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَم۪يمِ ﴿٤٦﴾

إِلاَّ مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ: **Ancak Allah'ın kendisine merhamet ettikleri bunların dışındadır. Çünkü azîz ve rahîm olan sadece odur.(42)** Allah kendi lütfu ve keremiyle birisine merhamet ederse ya da bir kişinin başka birisi hakkında şefaatçi olmasını kabul ederse o başka. Çünkü Allahu sübhânehû dilediği her şeyi yapmaya tek başına gücü yetendir. Kulları kendisine yalvardığı zaman, tövbe ettikleri zaman onlara karşı merhametli ve şefkatlidir. Onların tövbelerini kabul eder, suçlarını affeder. Sonra şöyle buyurdu:

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ: **Şu zakkum ağacı** ki gaflet ve dalalet sahipleri için hazırlanmıştır.**(43)**

طَعَامُ الْإِثِيمِ: **Günahkârın yemeğidir.(44)** Boğazına kadar günaha ve suça saplanmış olanların yemekleridir. Onlar Ebu Cehil ve onun gibi asilik edenler, sapıklıklarında inat edenlerdir.

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ: **Yağ tortusu gibi midelerde kaynar. (45)** Bu ağaç yakma ve acı verme hususunda erimiş altın madeni veya yağ tortusu gibidir. O kadar çok sıcaktır ki midede kaynamaya devam eder.

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ: **Tıpkı kaynar suyun fokurdaması gibi.(46)** Kaynayan suyun fokurdaması gibi cehennem ehlinin midelerinde kaynayacaktır.

Hz. Peygamber sav şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar, Allah'tan hakkıyla korkunuz. Eğer o zakkumun bir damlası yeryüzüne damlamış olsaydı, dünyadakilerin yiyip içtikleri şeyleri sonsuza kadar zehir gibi acı bir hale getirirdi."[12] Acaba devamlı yiyip içtiği zakkum olanların, başka bir yiyecekleri olmayanların hali nasıl olur?! Onlar bu azaba müstahak görülmüşlerdir. Bu korkunç azap neticesinde bağırsakları parça parça ...

[12] İbn Abbâs rivayetiyle, Allah'ın rasûlu "Allah'tan hakkıyla korkunuz. Müslüman olmadan da sakın ölmeyiniz" ayetini (âl-i İmrân 102) okuyunca şöyle dedi: Eğer bu zakkumun bir damlası dünyaya damlasa, dünya ehlinin yiyip içtiklerini yenmez içilmez hale getirir. Acaba bütün yiyecekleri zakkum olanların hali nicedir?!"

خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ اِلٰى سَوَٓاءِ الْجَح۪يمِۗ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِه۪ مِنْ
عَذَابِ الْحَم۪يمِۜ ﴿٤٨﴾ ذُقْۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْكَر۪يمُ ﴿٤٩﴾ اِنَّ هٰذَا مَا كُنْتُمْ
بِه۪ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي مَقَامٍ اَم۪ينٍۙ ﴿٥١﴾

olur. Cehennem ehlinin azap çekmeleri ile görevli zebanilere Allah tarafından şöyle denir:

خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ: **Tutun da itekleyin onu ateşin ortasına.(47)** O günahkarı yakalayın ve ateşin ortasına fırlatın.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ: **Sonra, tepesinden kaynar azap sularını dökün.(48)** Tıpkı midesindeki gibi kaynar azap sularını başından aşağı dökün ki o korkunç azap içinde iyice boğulsun.

Onların tepelerinden kaynar suları boşaltırken, onları aşağılamak ve kınamak için şöyle söyleyiniz:

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ: **Şimdi azabı tat bakalım. Hani sen üstündün, seçkindin!!!(49)** Ey zorba, ey inkarcı kişi! Şimdi azabın tadına bak bakalım. Kendi iddiana göre sen güçlüydün, azaba engel olabilirdin! Bu vadide yaşayanlar arasında en kuvvetli olan idin!

Azap iyice şiddetlenince onları daha da aşağılamak için şöyle söyleyiniz:

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ: **İşte bu sizin şüpheyle baktığınız şeydir.(50)** Sizin şu an tatmakta olduğunuz azap, dünyada iken şüpheyle baktığınız ve inanmadığınız şeydir.

Allah bundan sonra, kendi sünnetinin gereği olarak inanan ve korkan müminlerin ahrette gidecekleri yerleri ve varacakları makamları açıkladı ve şöyle buyurdu:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ: **Müttakî olanlar emin bir yerde olacaklardır.(51)** Allah'ın haramlarından her zaman ve her halde sakınanlar dünyadan ayrıldıkları zaman emin bir makama gideceklerdir. Onların gidecekleri yer güvenlidir, her türlü değişime karşı korunmuştur. Gaflet ve dalalet yanlışlarına kapılmalara karşı korunaklıdır. Netice olarak onlar;

فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾
كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِنِينَ ﴿٥٥﴾
لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ الْاُولٰى وَوَقٰيهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ: **Cennet bahçelerinde ve pınar başlarında olacaklardır.(52)** Onlar ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn bahçelerinde ve çeşit çeşit marifet, hakîkat, küşuf ve şühûd pınarlarının şırıltıları arasında olacaklardır. Ruhânî lezzetleri tadarak refah ve zevk içinde olurlar iken;

يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ: **İnce atlastan ve zarif ipekten yapılmış giysilerle karşı karşıya oturacaklardır.(53)** Onlar Allah'a yakınlaşma ve erişme derecelerinin en yücesi olan keşf ve şühûd erbabının giydiği elbiselerden giyeceklerdir. Bu elbiseler marifetlerin ve hakikatlerin ince ve kalın kumaşlarından yapılmıştır. Sonunda öyle bir yerde bulunurlar ki birbirlerini karşılıklı olarak severler, birbirlerine aynı özlemi duyarlar ve beraber olurlar.

كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ: **Bunlar olurken onları güzel cennet kızları ile evlendiririz.(54)** Böylece onlar için, dünya hayatından ayrıldıktan sonra işin hakikati ortaya çıkmış olur. Bu yakınlaşma, ulaşma, vecd ve huzurda olmanın yanında onları cennet hurîleri ile evlendiririz. Dünya hayatlarında iken Rablerinin huzuruna çıkabilmek için edindikleri güzel amellerin, güzel ahlakın, güzel hasletlerin sonucu olarak onları ödüllendiririz.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ: **Orada her yemişten korkusuzca isteyebilirler.(55)** Oraya yerleşince, eşlerinin hoşlarına gidecek her türlü meyveden, yani kendi istidatlarına uygun meyveler veren ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn ağacının meyvelerinden korkusuzca alabilirler. Şeytanın dünyada yaptığı gibi yapmasından, allayıp pullamasından korkmadan o meyvelerden yiyebilirler. Kısaca onlar Rablerinin katında ezelî ve ebedî hayatlarını yaşamaktadırlar. Allah'ın bakâsınca da öyle kalmaya devam edeceklerdir. Şöyle ki:

لاَ يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلاَّ الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ: **Dünyada tattıkları ilk ölüm dışında orada bir daha ölüm tatmazlar. Rableri**

فَضْلاً مِنْ رَبِّكَۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٥٧﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

onları cehennem azabından da korur.(56) Ruhanî lezzetlerden alıkoyan ölümün acısını, dünyadan ayrılırken tattıkları ilk ölümden başka tatmayacaklardır. Tattıkları bu ilk ölüm onları nâsût âleminin gereklerinden ve varlık aleminin gereklerinden ayırmıştır. Neticeten, onlar vücûd fezasına varıp da lâhût âlemine ulaştıktan sonra Rableri onları, dünyada yapılanların cezası olan cehennem azabından koruyacaktır.

Onlara her ne verilmiş ise;

فَضْلاً مِنْ رَبِّكَ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ: **Senin rabbinin bir lütfudur. İşte bu büyük kurtuluştur.(57)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bunlar senin rabbinin bir lütfudur. Rabbin onları lütfunun ve cömertliğinin gereği olarak vermiştir. Onlar hak ettikleri için veya itaatlerinin gereği olduğu için değil. Allah'ın müttakî kullarına müjdelediği şey işte bu büyük lütuftur. Bundan daha büyük ve daha yüce hiçbir kazanım yoktur.

فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ: **Düşünüp öğüt almaları için biz onu senin dilinle kolaylaştırdık.(58)** Biz Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen ve diğer kitaplarda zikredilmemiş olan marifetleri, hakikatleri, rümuzları ve işaretleri senin dilinle ifadeleştirerek kolay anlaşılır hale getirdik. İnşallah o cahil Araplar bunları anlarlar ve ders alırlar. Ey Allah'ın Rasülü, sana inanmayan ve senin kitabına yönelmeyenlerin Kur'ân'ın sembollerindeki hazineyi iyice anlayabilmeleri umulmaktadır. Kur'an'da yer alan bilgilerden nasıl ders çıkaracaklar, onları nasıl tezekkür edecekler?

فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ: **Artık bekle. Onlar da bekliyorlar.(59)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onların başlarına gelecek olan azabı bekle. Onlar da kendi bozuk iddialarına göre, senin başına gelecek kahır ve azabı beklemekteler.

Allah bizleri tezekkür edenlerden eylesin. Zira onlar Allah katından en büyük kazancı yine onun lütuf ve keremi ile elde edenlerdir.

SURENİN HÂTİMESİ

Hakk'ın gönderdiği güzel kokuları takip eden ve onun mukaddesât aleminden bahşettiği lütuf rüzgarlarının peşine düşen ey sâlik, senin takvaya sarılman ve Allah'ın yasakladıklarından kaçınman lazım. Kulluk âdâbına terk düşen haramlarından uzak durman gerek. Allah'ın razı olacağı güzel ahlak ile ahlaklanmalısın. Seni Allah'a yakınlaştıracak ibadetlerle meşgul olmalısın. Seni Allah'tan uzaklaştıracak boş işlerden ve davranışlardan vaz geçmelisin. Bunları yapmalısın ki Allah katındaki en büyük kazancı, en büyük lütfu elde eden müttakîlerden olabilesin.

CÂSİYE SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Gereklerini yerine getirmeye uygun olarak yaratıldıkları marifet ve yakîn fıtratının icaplarını tahakkuk ettirmiş olan izzet erbâbına şu hususlar gizli değildir: Ulviyyâtta ve süfliyyâtta yani göklerde ve yerlerde yaratılmış olanlar, nefisler, bilinenler ve bilinmeyenler diyebileceğimiz gayb ve şahadetin hepsi yokluğun varlığından, görülmeyenler âleminden yaratılmış ve ortaya çıkarılmıştır. Bütün bu mahlukat, Allah'ın cemalini ve celâlini, Allah'ın yaptıklarını ve değiştirdiklerini, kâinatın sayfalarında gördüklerinde şaşıracak olanlar anlasınlar ve bilsinler diye var edilmiştir. Bunun içindir ki Allahü sübhânehû sevgili peygamberininin dikkati bu hususlara çekmiş ve şöyle buyurmuştur:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ اِنَّ ف۪ي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾ وَف۪ي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَٓابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بسم الله: Kendi hikmetleri gereği dilediği gibi tecellî eden **Allah**'ın adıyla, الرحمن: merhametinin sonsuzluğu ile bütün yarattıklarına rahmet eden **Rahman**'ın adıyla, الرحيم: inanan kullarına daha fazla lütufta bulunarak onları vahdet-i zatının kaynaklarına ulaştıran **Rahîm**'in adıyla başlarım.

حم: **Hâ-mîm.(1)** Ey vahiy ve ilhamı toparlayıp biriktiren, vehimlerden ve hayallerden oluşan şüpheleri yok eden…

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ: **Bu kitabın indirilmesi, her şeye gücü yeten ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tandır.(2)** En güzel ahlakı kesin olarak içinde toplamış olan bu kitabın indirilişi, bütün nefisleri ve alemleri kuşatan, sahip olduğu güç ve kudretin sınırlarını akılların kavramasına imkan vermeyen Allah'tandır. O Allah, yaptıklarını en güzel biçimde yapar, çünkü hakîmdir, hikmetlerinde asla bir kusur yoktur.

Zâtın güneşinde yok olacak olan ey gölgeler, bilmelisiniz ki:

إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ: **Göklerde ve yerde, inanmış olanlar için nice deliller vardır.(3)** Göklerin yüksekte yaratılmasında ve tabakalar halinde düzenlenmesinde, yerin aşağıda yaratılıp yayılmasında yaratıcının kudretinin ne kadar kâmil olduğuna, hikmetlerinin ne kadar sağlam ve yerli yerinde olduğuna açık açık şahitlik edecek nice deliller vardır. Bu deliller, Hakk'ın vahdetine, isimlerinin ve sıfatlarının kâmil olduğuna inanmış olan kulları içindir. Ufukların yaratılması hususunda bunlar buyurulmuştur.

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ: **Sizin yaratılışınızda ve yeryüzüne serpiştirdiği her canlıda, imanı şüpheden arınmış olan bir topluluk için nice deliller vardır.(4)** Sizin yokluk gizeminden var

وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

edilip yaratılmanızda, çeşitli unsurlardan oluşup yeryüzüne dağılmış olan her canlıya can verilmesinde, Hakk'ın vahdetine inanmış olan, Allah'ın yaptıklarındaki ve tecelliyatındaki sırları keşfetmiş olan müminler için sayılamayacak kadar çok deliller vardır.

وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنْ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ: **Gece ile gündüzün ayrışarak bir birini izlemisinde, Allah'ın gökten yağmur indirerek ölmüş olan toprağı diriltmesinde ve rüzgarların döndürüle döndürüle estirilmelerinde aklını kullanan bir topluluk için nice ibretler vardır.(5)** Dört mevsimde gök cisimlerinin hal ve hareketlerine bağlı olarak gece ile gündüz saatlerinin bazen kısalıp bazen uzamasında, güneşin yükselip alçalmasında, kullarının işlerini çekip çeviren Allah'ın buhar ve dumanların yükselip bir araya toparlanmalarından sonra onları buluta çevirmesinde ve onlardan da tertemiz yağmurlar yağdırarak kurumuş ve ölmüş durumdaki toprağa can vermesinde, kurumuş ve ölmüş toprakları diriltmek istediğinde bulutları götürecek şekilde rüzgarlara yön vermesinde akıllarını kullanarak bu olayların ve hareketlerin nasıl meydana geldiğini, birbirleri ile irtibatlarının ne olduğunu, kaç çeşit olay meydana gelebileceğini ve onlardan daha başka hangi hadiseler gerçekleşebileceğini anlamak isteyen kavimler için Hakk'ın birliğine kesin işaret eden nice deliller vardır. Netice olarak,

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ: **İşte bunlar Hakk'ı bildirmek için sana okuduğumuz Allah'ın ayetleridir. Artık onlar Allah'a ve onun âyetlerine değil de hangi söze inanacaklardır?(6)** Her şeyi anlatan bu ayetler Allah'ın yüce kudretinin bir nebzesini anlatan ayetlerdir. Yoksa, Allah'ın kudretinin ne kadar büyük olduğunu onun kullarından hiçbirinin aklı kavrayamaz. Ey peygamberlerin en mükemmeli, biz o ayetleri sana senin görevini teyit etmek için okuyoruz, senin makamının büyüklüğünü göstermek için ....

وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍۙ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا
كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَاۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا
هُزُوًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌۜ ﴿٩﴾

---

anlatıyoruz. Bu delillerin hiçbirisinde şek ve şüphe yoktur. Bunları sana okuyup anlatıyoruz ki sen de o ayetlerle bizim tevhidimize giden yolu göster, onlara bizim zatımızın bir ve tek olduğunu, isimlerimizin ve sıfatlarımızın kâmil olduğunu söyle. Onları ikaz et. Onlar, Allah'ın bu kitabı nazil olduktan ve onlara tevhit yolunu açıkladıktan sonra daha başka hangi kitabı bulacaklar da ona inanacaklar?

Hakk'ın ve tevhidinin delilleri açıklanıp ortaya çıktıktan sonra Allah şöyle buyurdu:

وَيْلٌ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ: **Sözleri yalanla dolu olan, kötülük üstüne kötülük işleyen günahkarlara yazıklar olsun.(7)** İftiracıların ve yalancıların, günah ve düşmanlık çukurlarına batmış olanların, inat ve isyanlarını sürdürenlerin başlarına çok büyük felaketler gelecektir. Ne kadar yazık. Onlar öyle bir hale gelirler ki:

يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ: **O kendisine okunan Allah'ın âyetlerini işitir de sanki hiç duymamış gibi küstahça ayak diretir. Onlara şiddetli azabı hatırlatıver.(8)** Kendisine okunduğu zaman, Allah'ın zatının büyüklüğüne delalet eden ayetlerini bütün kapsam ve açıklığı ile dinler, sonra ise sanki hiçbir şey duymamış, işitmemiş gibi içinde bulunduğu inkarcılıkta ve sapıklıkta kalmaya ısrarla devam eder. Üstelik de elinde inadından ve kendini büyük görmesinden başka hiçbir delili ve gerekçesi olmadan. Bunu yaparken de sahip olduğu makama ve servete güvenir. Ey peygamberlerin en mükemmeli, o kişi bu inat ve ısrarını sürdürürken sen ona şiddetli azabı hatırlatıver. Bu azap oldukça çok elem verici bir azap olan insanın halifelik makamından düşüvermesidir. Arif olanların nezdinde, bundan daha şiddetli bir azap yoktur.

وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ: **Âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onları alay konusu eder. İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.(9)** Öyle olan bir adam, gurur ve kibrinin ……

مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ
دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ
رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ﴿١١﴾

sonucu olarak, âyetlerimizden dünya hayatını düzenlemeye ve ahret hayatını güzelleştirmeye delalet eden bir husus öğrendikleri zaman onunla alay ederler, eğlenme mevzuu yaparlar. Allah'ın merhametinden uzak kalmış olan o günahkarlar, Hakk'ın yolundan sapmış olan o sapıklar için çok büyük azaplar vardır. Çünkü onlar dünyada, Hakk'ın kelamını yüceltmek ve İslam dinini diğer dinlerin hepsine karşı güçlü kılmak için belirlenen doğru yoldan sapanlardır.

مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Onların önlerinde cehennem vardır. Kazanıp biriktirdikleri onlara hiçbir fayda vermeyecektir. Allah'ı bırakarak edindikleri dostları da onları kurtaramayacaktır. Onları korkunç bir azap bekliyor.(10)** Bu çabuklaştırılmış aşağılamanın yanı sıra, onların önlerinde uzaklaştırılma ve yaklaştırılmama anlamına gelen, kovulma ve mahrum bırakma ateşi vardır. Netice olarak, onların sahip oldukları malları, evlatları, mevkileri ve servetleri o gün onlara hiçbir fayda vermeyecektir, onları Allah'ın gazabından kurtaramayacaktır. Yine, tek ve Samed olan, İlahlığında ve Tanrılığında tek başına olan Allah'ı bırakmak suretiyle dost edindikleri putlar onlara hiçbir yardım yapamayacaklardır. Halbuki onlar putlarının, tıpkı Allah gibi velayetinin olduğunu iddia ediyorlardı, düşmanlıkla ve zalimce o putlara tıpkı Allah'a tapar gibi tapıyorlardı. Şimdi onları büyük bir azap beklemektedir ki ondan daha büyük bir azap yoktur.

هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ: **Bu doğru yolun kılavuzudur. Artık Rablerinin ayetlerini tanımayan inkarcılara dehşetli bir azap vardır.(11)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin kitabında anlatılmış olan bu şey, inayet ve başarmayı hak edenlere hidayetin yolunu açıklayan bir kılavuzdur. Senin bu kitabında indirilmiş olan Rablerinin ayetlerini ki önceki kitaplarda da indirilmiştir, inkar eden ....

اَللّٰهُ الَّذٖى سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِىَ الْفُلْكُ فٖيهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَۚ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا مِنْهُۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

azgınlar için indirilmiş dehşet-engîz azap vardır. O azabı indiren Allah'ın her türlü intikamı almaya gücü yeter.

Ey azgın ve haddini aşmış kafirler, nimetleri veren, lütuflar bahşeden, kerem sahibi Allah'ı nasıl inkar edersiniz? Halbuki o,

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Kendi emriyle üzerinde gemiler yüzsün diye denizleri size âmâde kılan Allah'tır. Siz o gemilere binesiniz ve denizin imkanlarından faydalanasınız diye yaratmıştır. İnşallah şükredersiniz.(12)** Allah denizleri sizin emrinize vererek deniz üzerinde dolaşmanızı sağlamıştır. Deniz yüzeyini sizin ihtiyaçlarınızı karşılamaya uygun yaratmıştır. Siz o gemilere binerek ticaret yapabileceksiniz, avcılık ve dalgıçlık yapabileceksiniz. Daha başka amaçlar için de kullanabileceksiniz. Allah denizleri bütün bu işlere müsait olarak yaratmıştır. Bu kolaylıkları size sağlamıştır ki nimetlerine şükredesiniz, lütuf ve keremlerinin karşılıklarını hakkıyla yerine getirirsiniz diye.

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: **Göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin istifadenize sundu. Hiç kuşkusuz bu olanlarda, düşünen bir kavim için ibretler vardır.(13)** Allah göklerde ve yerde olan her şeyi, sizin geçiminizi ve beslenmenizi daha kolay hale getirsin diye yarattı. Çünkü siz kainatın özüsünüz, yaratılmışların özetisiniz. Size verilen bütün bunlar Allah'tan kaynaklanmaktadır. Öncelikle ve özellikle Allah'a dayanmaktadır. Siz bu nimetleri basit sebeplere ve araçlara dayandırmamalısınız. Allah'ın birliğine delalet eden işaretleri düşünen, nimetlerinin nasıl tamamlandığını tefekkür eden, onun alemleri nasıl yarattığını, meydana gelen her olayın onunla ilgisinin ne olabileceğini düşünen kavimler için çok işaretler ve dersler vardır. Daha sonra da nasihat ve uyarı için şöyle buyurdu:

قُلْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِىَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ اَسَاۤءَ فَعَلَيْهَاۘ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ أَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: **İman edenlere söyle. Allah'ın azap günlerinin geleceğine inanmayanları bağışlasınlar. Allah'ın her kavme yaptıklarının karşılığını vermesi için yapsınlar bunu.(14)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bizim vekilimiz olarak, iman edenleri uyarmak ve ahlaklarını güzelleştirmek için şöyle söyle: Allah'ın azap günlerinin geleceğine inanmayanları, özellikle de size kötülük eden kafirleri affediniz. Sahip oldukları servete, makam ve mevkie güvenerek Allah'ın günlerinin geleceğine inanmayanları affetmeyi içlerine sindirmelerini söyle. Zamanın tersine döneceğine inanmalarını söyle, dedi. Allahü sübhanehu, müminlerin kendilerine kötülük edenleri affetmelerini ve bağışlamalarını emretti ki güçlü iken affedebilenlerin ahlakıyla ahlaklanananları, öfkelerine hakim olmayı bilenleri, kötülüğe iyilik edenleri en güzel lütufları ile ödüllendirsin. Çünkü,

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ: **Kim doğru iş yaparsa kendisi için yapmış olur. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhine olur. Sonunda siz Rabbinize döndürüleceksiniz.(15)** Yani kim iyilik yaparsa faydasını yine kendisi görür. Kötülük yapan da kendi zararına işler yapmış olur. Sonunda hepiniz sizi yaratan Rabbinize geri döndürüleceksiniz. O da sizleri yaptıklarınıza göre ödüllendirecek veya cezalandıracaktır.

Fakat Allahü sübhanehu, kendilerine peygamberler göndermediği, önceden peygamberleri aracılığı ile uyarmadığı veya korkutmadığı kullarını cezalandırmaz. Kendilerine hidayet yolunu açıklayacak kitaplar göndermedikçe cezalandırmaz. Kullar, peygamberleri ve kitapları gördükten sonra doğru yolu seçerlerse iki cihanda da kazanırlar. İnkar edip yoldan çıkarlarsa doğru yoldan sapıtmış olurlar ve dehşetli azabı hak ederler.

Allahü sühbahehu, İsrail oğullarının sapıtması ve doğru yoldan çıkması hikayesini de şöyle haber vermektedir:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائِلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَۚ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِۚ فَمَا اخْتَلَفُٓوا
اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْؕ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضٖي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ: **Biz İsrail oğullarına kitap, hükümranlık ve peygamberlik vermiştik, güzel rızıklar ihsan etmiştik ve onları diğer toplumlara üstün kılmıştık.(16)** Biz katımızdan lütufta bulunarak İsrail oğullarına doğru yolu açıklayıp göstermesi için Tevrat'ı indirmiştik. Onlara düşmanlıkları sonlandıracak olan ilahî adaletin hükmünü bildirmiştik. Peygamberlerin çoğunluğunu da onlardan göndermiştik. Onlara dünya ve ahret rızıkları bahşetmiş idik. Vermiş olduğumuz bu nimetlerle de onları çağdaşları olan milletlere üstün kılmıştık.

وَآتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ: **Onlara emirleri açıkça bildirdik. Onlar kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki düşmanlık yüzünden anlaşamadılar. Şüphesiz ki Rabbin kıyamet gününde, onların ihtilafa düştükleri şeylerle ilgili hükmünü verecektir.(17)** Biz onlara tevhîd-i zâtînin açıklayıcı ve aydınlatıcı delillerini bildirdik. Ey peygamberlerin en mükemmeli sen bu emir üzerine ve bu emri açıklamak için gönderildin. Onlar senin gönderilişin hakkında ihtilafa düşmediler. Kendi kitaplarında, kendi peygamberlerinin lisanıyla senin, kitabının ve dininin hak olduğuna dair kesin bilgi olduğu için ihtilafa düşmediler. Bilakis onlar kendi aralarında ortaya çıkan, akli ve nakli dayanaktan yoksun kıskançlık ve düşmanlık yüzünden ihtilafa düştüler. Ey Allah'ın peygamberi sen onların verdiği acılara sabret. Seni keremi ve lütfu ile peygamber olarak seçen Rabbin, senin gerçekten peygamber olduğunu, dininin ve kitabının hak olduğunu aklî ve naklî delillerle bildikleri halde inanmayanları çeşit çeşit azaplarla cezalandıracaktır.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرِيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذِينَ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَاِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ
اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ
لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنْ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ: **Seni de bir din yolu üzerine koyduk. O yolu takip et. Bilmeyenlerin yoluna gitme.(18)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, iyice bil ki biz seni, kendi lütuf ve keremimizden bahşetmek suretiyle, gönderildiğin göreve uygun, apaçık bir din yolunun üzerine koyduk. Sen o yolu güçlendirmek ve dikkatleri oraya çekmek için gönderildin. İşte o yol, vahdet-i zat-ı ilahiyyeden ibaret olan hakikat yoludur. Samimi olarak istemekle seni hakikate götürecek olan yolu takip et. Hiçbir şey bilmeyen kavimlerin gittiği yola gitme. Onlar hakikatin sırlarına ve hikmetlerine nasıl vakıf olabilirler ki? Onların batıl görüşlerini ve bozuk fikirlerini sakın kabul etme.

إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنكَ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ : **Onlar Allah'tan gelecek gazaba karşı seni hiçbir şekilde koruyamazlar. Zâlimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah ise kendisinden sakınanların dostlarıdır.(19)** Eğer onlarla dostluk etmenden ve onlara tabi olmandan dolayı Allah'ın iradesi seni cezalandırma yönünde olacak olursa onlar buna hiçbir şekilde mani olamazlar. Netice olarak, birbirleriyle iyi münasebetler içinde olmaları ve birbirlerine tabi olmaları sebebiyle zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Çünkü aynı cinsten olmaları birbirlerine katılmalarının ve birbirleri ile kaynaşmalarının illetidir. Sen onlardan uzaklaşmalısın, yanlarında durmamalısın, onlara uymamalısın. Kullarının kalplerinden geçen her şeyi en iyi biçimde bilen Allah, kendisinden sakınanların dostudur. Yasaklarından sakınan ve uzak duranların dostudur. Allah dostları ile Allah için ve Allah'ta dostluk edenlerin dostudur.

هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ: **Bu insanların gözünü açandır, kuşku duymadan inanan kavimlere yol gösteren ve rahmet olandır.(20)** Sana verilen kitapta zikredilen güzel ahlak, gerçek

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّـَٔاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَٓاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

adalet demek olan ilahî adalet hidayet yolunu gösteren delillerdir. Eğer samimi olarak, dürüstçe bu delilleri takip ederlerse onları tevhidi-i zatîye götürür. Onlara doğru yolu buldurur. İman edenler için Hak tarafından indirilmiş bir rahmettir. "Îkân" sözcüğü açmak ve açıkça olmak anlamına gelir.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ: **Kötü işler yapanlar kendilerini, iman edip de güzel işler yapanlar gibi yapacağımızı mı sanıyorlar? Müşriklerin hayatları ve ölümleri bizim katımızda tevhide samimiyetle inananların hayatları ve ölümleri ile aynı mı olacak? Onlar ne kötü karar veriyorlar** böyle!**(21)** Hayatları boyunca hep kötü işler yapmış olan, kendilerini doğru yoldan uzaklaştıran ameller yapmış olan o sapık gafiller öldükten sonra, bizim kendilerini iman edip iyi işler yapan, kendilerini Allah'a ve tevhidine yaklaştıracak ameller işleyen kullarımızla eşit tutacağımızı mı sanıyorlar? İman edenlerin etmeyenler üzerine bir üstünlüklerinin olmayacağını mı sanıyorlar? Müşriklerin hayatlarının ve ölümlerinin bizim katımızda tıpkı müminlerin hayatlarının ve ölümlerinin gerçekleştiği gibi gerçekleşeceğini mi sanıyorlar? (Cümlenin siyakından anlaşıldığına göre tefsir, İbn-i Âmir, Nâfi ve diğerlerinin kıraatine göre "sevâûn" şeklinde okunmuştur.) Asla böyle olmayacaktır. Onlar ne kadar yanlış düşünüyorlar. O âsî ve cahil insanlar işlerine gelmesi için böyle söylüyorlar.

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ:

Allah gökleri ve yeri boş yere değil, herkes kazandığının karşılığı hiçbir haksızlığa uğratılmadan ödensin diye yarattı.(22) En güzel hükmü verdiği için Hakîm olan Allah, hükümlerini verirken itaatkar ile isyancıyı bir tatar mı? Yarattıklarının başında sağlam bir adelet tahtında oturmakta olan Allah gökleri ve yeri Hak ve hakikat nizamına göre ......

اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِه۪ وَقَلْبِه۪ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِه۪ غِشَاوَةًۜ فَمَنْ يَهْد۪يهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

yaratmıştır. Yani şekil ve görünüşteki adalet maneviyattaki hakikî adalete dayanmaktadır. Yine Allah, Hak olarak emirlerini indirdikten sonra, iyilik işleyenler iyiliklerinin, kötülük işleyenler kötülüklerinin karşılıklarını haksızlığa uğramadan alsınlar diye gökleri ve yeri adalet üzere yaratmıştır. Herkes yaptığının karşılığını alacaktır. Ne fazla, ne de eksik.

أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ: **Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın kendi katındaki bir bilgiyle saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne de perde çektiği insanı düşündün mü? Şimdi onu doğru yola, Allah'tan başka kim çevirebilir? Hâlâ ders almayacak mısınız?(23)** Ey gözünü açıp da ibret alan insan, kendi istediği şeyleri tanrı edinen inatçı, cahil ve isyancıları görmüyor musun? O insan işlerinde Allah'a tevekkül etmeyerek, kendi arzu ve hevesine göre seçtiği birisine nasıl itaat eder, kendi arzusuna göre tayin ettiklerine nasıl kulluk eder? Onları, her şeyi bilen ve en güzel hikmetlerle yaratan Allah, dilediklerini rezil edip aşağılayan ve yoldan çıkaran sıfatının gereği olarak saptırmıştır. Allah onları bir şeyler biliyorlarmış gibi yaratmasına rağmen, marifet ve tevhit sahiplerinin yaratıldıkları fıtrata uygun yaratılmış olmalarına rağmen saptırmış ve yoldan çıkarmıştır. Ehil olanlardan Hak kelamını duymamaları için onların kulaklarını mühürlemiştir. Allah'ı ve tevhidine delalet eden ayetlerini düşünememeleri için onların kalplerini de mühürlemiştir. Gözlerinin üzerine kalın bir perde de kapatmıştır ki Allah'ın yarattığı harika ve acayiplikleri, akıllara durgunluk veren yoktan var etmeleri göremesinler, ibret alamasınlar diye. Allah onları bu şekilde yaratmış iken, Allah'ın yoldan saptırdıklarını Allah'tan başka kim doğru yola getirebilir? Siz ey akıl sahipleri, bu yapılanları gördüğünüz halde niçin ibret almazsınız? Allah'ın kamil kudretinin gereği olarak sapıtmaları, onun zatının tevhidini düşünmemeleri ve bulmamaları, isim ve sıfatlarının bu kadar kamil oluşu, yaptıklarını tek başına ve kimseye muhtaç olmadan yapması meselelerini hala düşünüp ders almıyor musunuz?

وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا اِلَّا الدَّهْرُ وَمَا
لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ
مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَائِنَا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلاَّ الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلاَّ يَظُنُّونَ: **Dediler ki hayat ancak bu dünyada yaşadıklarımızdır. Yaşarız ve ölürüz. Bizi ancak zaman helak eder. Bu konuda onların hiçbir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.(24)** Onlar tekrar diriltilmeyi ve hesap vermeyi inkar ederek şöyle dediler: "Hayat sadece dünyada yaşamamızdır. Sadece dünyada yaşarız ve orada ölürüz. Dünyadan başka bir mekanımız olmayacaktır. Bizi bu dünyada sadece senelerin ve yılların geçmesi yok edecektir. Başka bir faktör, başka bir amil yoktur." Halbuki onların bu konularda aklî, naklî veya keşfî hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece öyle sanıyorlar ve öyle konuşuyorlar. Onların ellerinde hiçbir kanıtları mevcut değildir. Eskileri taklit ederek, eski sembollere ve hissiyata yakınlık duyarak bunları söylemektedirler.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلاَّ أَنْ قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Âyetlerimiz onlara açık açık okunduğu zaman, doğru söylüyorsanız atalarımızı geri getirin demelerinden başka bir dayanak bulamamaktadırlar.(25)** Onları Allah'ı tanıma hususunda, onun ilahlığını ve rablığını bilme hususunda o kadar cahil ve gafildirler ki kendilerini nasıl yarattığımıza, nasıl yedirip içirdiğimize delalet eden ayetlerimiz, onlara doğru yolu, hakikat yolunu, tevhit yolunu gösteren ve açıklayan, tekrar Allah'a dönüşün gerçekleşeceği günü hatırlatıp uyaran ayetlerimiz kendilerine okunduğu zaman karşı koyacak bir delil bulamayacaklardır. Onlar inkar ettiklerini gösterebilmek için sadece "Eskiden yaşadıkları halde şimdi ölmüş ve yok olmuş olan atalarımızı geri getirin bakalım" derler. Haşır ve neşir hakkında, bedensel olarak tekrar dirilme hususunda sadece bunları söyleyebilirler.

Onlar Hakk'a yüz çevirinci, Allah'ın açık açık okunan ayetlerinden vaz geçtiklerinde ve bu boş delillere sarıldıkları zaman:

قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾

قُلْ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ: **De ki Allah sizi diriltir, sonra öldürür, sonra kıyamet gününde bir araya toplar. Bunda şüphe yoktur fakat insanların çoğu bunu bilmezler.(26)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara öyle bir söz söyle ki onların yaratılıştan gelen hamiyet duygularını hareke geçirsin, yaratılış sevgilerini depreştirsin. Belki tarafımızdan onlara inayet bahşederiz. De ki her şeyi var eden, her şeyi kapsayan, her şeyde dilediği gibi tasarrufta bulunan, her istediğini dilediği gibi ve kesin biçimde yapan Allah ahrette de sizi tekrar diriltir. Tıpkı dünyada iken yoktan var ettiği ve üzerinize gölgesini örttüğü gibi. Sonra sizi tekrar öldürür, yok eder ruhunuzu alır. Daha sonra sizi yok olmuş sandığınız atalarınızla kıyamet gününde bir araya toplar. Bu toplanma gününde, gerçekleşmesinde, hesaba çekileceğinizde, sorgulanacağınızda, sırat köprüsünde, cennetin ve cehennemin varlığında ve diğer uhrevi inanışlarda şek ve şüphe yoktur. Fakat küfür ve unutkanlık üzere yaratılmış olan insanların çoğu bunu bilmezler. Çünkü onlar hislerine güvenmektedirler. Onlar delilden ve şahitten yoksundurlar.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ: **Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya, işte o gün batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.(27)** Onlar, Allah'ın kullarını ahret hayatında bir araya toplamasını nasıl inkar edebiliyorlar? Göklerin ve yer ile bunlarda her ne mevcut ise hepsinin sahibi tek Tanrı ve tek Rab olan Allah'tır. Yarattıklarına uygun her türlü iradeyi ve seçimi yaparak, kendi mülkünde ve melekûtunda tek başına hüküm veren odur. Haşır ve ceza için hazırlanmış olan kıyamet gününde o inkarcılar, kıyamet gününe inanan müminlerin neler kazandıklarını gördükleri vakit, kendilerine vaat edilenlerin gerçekleştiğine şahit oldukları vakit zararda ve hüsranda olduklarını göreceklerdir.

وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَاۜ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّۜ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ ف۪ي رَحْمَتِه۪ۜ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُب۪ينُ ﴿٣٠﴾

وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **O gün her ümmeti câsiye halinde, diz çökmüş olarak görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır. O gün yaptıklarınızın karşılıklarını göreceksiniz.(28)** Ey ibret alan ve gören kişi, kıyamet kopup da insanlar hesap vermek üzere bir araya toplanınca her milleti, fertleri diz üstü oturmuş halde göreceksin. Her fert, Allah'ın huzurunda, dünyada iken yaptığı amellerin, hal ve hareketlerin yazılı olduğu kitabın yanına çağrılacaktır. O gün onlara şöyle denilecektir: Bugün hepiniz, dünyada yaptıklarınızın karşılığını alacaksınız. İyilik yapmışsanız iyilik, kötülük yapmışsanız kötülük göreceksiniz.

هَذَا كِتَابُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Bu hakikatleri yüzünüze söyleyen kitabımızdır. Çünkü biz yaptıklarını yazıyorduk.(29)** Bu kitabımız, sizin yaptığınız her şeyi yüzünüze karşı söyleyecektir. Yaptıklarınızı tam olarak size hatırlatacaktır. Fazlası da olmayacaktır, eksiği de. Biz sizleri, emirlerimizi tutmakla sorumlu kıldıktan sonra, yasakladıklarımızdan kaçınmanızı emrettikten sonra, sizinle ilgilenen ve sizi kontrol altında tutan meleklere emrederek yaptığınız her şeyi yazmalarını söyledik. İyiliklerinizin ve kötülüklerinizin hepsini, büyük küçük demeden yazmalarını söyledik.

Siz kitaplarınızda yazılı olanlara göre hesaba çekildikten sonra:

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ: **İman edip de güzel ameller işleyenleri Rableri merhameti içine alır ki işte o en büyük kazançtır.(30)** Hakkın vahdetine inananları, peygamberlerini ve kitaplarını kabul edip doğrulayanları, hakkıyla iman ettikten sonra kendilerini Allah'a yaklaştıracak olan güzel işler yapanları ve güzel ahlaka sahip olanları o gün Allah rahmet ve merhamet deryasına dahil eder. Çünkü onlar Rablerine karşı edepli davranmışlar, ona yakışır biçimde kulluk etmişler ve şanını yüceltmişlerdir. Allah'ın lütuf

وَاَمَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَات۪ي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِم۪ينَ
﴿٣١﴾ وَاِذَا ق۪يلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ ف۪يهَا قُلْتُمْ مَا نَدْر۪ي مَا
السَّاعَةُ اِنْ نَظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِن۪ينَ ﴿٣٢﴾

ve keremine nail olmak, vahdetinin erdemine erişmek, Allah'ın kullarına müjdelemiş olduğu en büyük kazançtır, en büyük nimettir. Bu kazançtan daha büyük ve daha değerli bir kazanç yoktur.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ:
İnkar edenlere gelince onlara, âyetlerimiz size okunmuş ve siz de büyüklenmiştiniz ve suçlu bir kavim olmuştunuz, değil mi, denilecektir.**(31)** Allah'a inanmayanlara ve onun vahdet-i zatını inkar edenlere ve hatta aşırı giderek ona haksız yere şirk koşanlara Hak tarafından şu soru sorulacak ve onlar aşağılanıp kınanacak: Size peygamberlerim gelmedi mi? Zatımın büyüklüğünü işaret eden ayetlerim, çeşit çeşit intikamlarıma ve vaatlerime delalet eden ayetlerim size okunmadı mı? Siz o peygamberleri ve getirdiklerini yalanlamadınız.Hatta daha da ileri gittiniz ve peygamberlere ve ayetlerimize karşı büyüklendiniz. Sonuç olarak siz adetleri suç işlemek ve düşmanlık etmek olan günahkar bir toplum oldunuz.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ: **"Allah'ın vaat ettiği şey gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur" dendiği zaman "kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz, onun bir tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz, kesin bilgimiz yok" demiştiniz.(32)** Siz sahip olduğunuz makam, mevki ve servete dayanarak o kadar büyükleniyor ve gururlanıyordunuz ki size nasihat amacıyla, Allah'ın peygamberleri ve kitapları aracılığı ile size vaat ettiği şeyler kesinlikle doğrudur, onun vaat ettiği şeylerde hilaf olmaz, mutlaka yerine getirilir, vaat edilen kıyamet günü kesin olarak gelecektir, bunda şüphe yoktur denildiği zaman siz Hakk'ın kelamını, inananlardan duyduğunuz halde kabul etmediniz ve şöyle dediniz:

"Biz kıyamet diye bir şey bilmiyoruz. Kıyametin kopması ne demek, kıyamet gününe iman etmek ne demek? Bizim bunlarla ilgili bir bilgimiz yok. Zannettiğimiz şeyler de zayıf bir tahminden başka bir şey

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ
نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾
ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ
مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

değildir. Kıymeti yoktur. İnsanların ağzında dolaşan şeyleri duymamızdan başka hiçbir bilgimiz yoktur. Biz kesin bir bilgi elde etmiş değiliz ki kıyamete, kıyametin kopacağına ve o gün olacaklara iman edelim!"

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون: **Yaptıklarının kötülükleri gözlerinin önüne serilmiş, alay ettikleri şey etraflarını kuşatmıştır.(33)** Perdeler kaldırılmış ve ısrarla yaptıkları şeylerin vahameti görünmüştür. O anda dünyada iken alay ettikleri şeylerin cezası kendilerini kuşatıvermiştir.

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَمَأْوَاكُمْ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ: **Denilir ki bu güne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi biz de bugün sizi unutuyoruz. Yeriniz cehennemdir. Size yardım edebilecek hiç kimse de yoktur.(34)** O vakit onlara Hak tarafından şöyle denir: Bugün sizi edebi olarak kalacak şekilde ateşe atıyoruz. Tıpkı sizin bu günü unuttuğunuz gibi. Hatta siz ileri gittiniz ve bu günü göreceğinizi inkar ettiniz, inanmadınız. Size emirleri tebliğ etmeye gelen, bu günün şiddetine karşı sizi uyaran peygamberleri yalanladınız. Şimdi sizin yeriniz ateştir. Cehennem ateşinde ebediyen kalacaksınız. Başka bir yeriniz olmayacak. Sizi kendi yaptıklarınız sebebiyle hak ettiğiniz bu ateşte yanmaktan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır.

ذَلِكُمْ بِأَنَّكُمْ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لاَ يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلاَ هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ: **Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah'ın ayetlerini alaya aldınız. Dünya hayatı sizi aldattı. Bugünden sonra onlar ateşten çıkamayacaklardır, affedilme imkanı da bulamayacaklardır.(35)** Bugün başınıza gelen belaların sebebi doğru yola, hidayete delalet eden Allah ayetlerini alay konusu etmenizdir. Allah'ı hiç düşünmeden bu alaylarınızı sürdürdünüz. O ayetleri ve içindeki delilleri

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَٓاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

hiç nazar-ı dikkate almadan inkar ettiniz. Başınıza gelenlerin bir diğer sebebi de dünya hayatının sizi gururlandırması, lezzet ve şehvetinin sizi sarmasıdır. Öyle oldunuz ki ahretin ebedî lezzetlerine dönüp bakmadınız, hatta inatla inkarlarınızı sürdürdünüz. Bu gün onlar, yaptıklarından dolayı, bu cehennem azabından çıkarılmayacaklardır. Onların Allah'tan özür dilemeleri, kaybettiklerini geri getirmeleri ve tövbe etmelerine de imkan verilmeyecektir. Çünkü bu işlerin zamanı onlar için geçmiştir.

Herkesin Allah'a geri döneceği, hayatının ve ölümünün onun elinde olduğu, kullarını lütuf ve adaleti gereğince onun ödüllendireceği veya cezalandıracağı sabit olduktan sonra şöyle buyurmuştur:

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**: Hamd göklerin Rabbi olan, yerin Rabbi olan, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.(36)** Hamd edilmek sadece ve sadece Allah'a mahsustur. Ondan başkasına hamd edilemez. Araç ve sebeplere de hamd edilemez. Hamd, yaratılan her zerrenin kendi lisanından dökülen şükür ve senâlardır. Çünkü Allah yücelerde ve aşağılarda yaratılanların, bu ikisinin bir araya gelmesiyle ve aralarında yaratılanların Rabbidir, sahibidir. O alemlerin Rabbidir. Her şeyi besleyendir. İster yüksekte, ister aşağıda olsun, ister basit ister mürekkeb olsun, ister bilinmez isterse bilinen olsun.

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ**: Göklerde ve yerde azamet ve büyüklük sadece ona aittir. O azîzdir, hakîmdir.(37)** İdare etme, tasarrufta bulunma, çözümleme ve zorlaştırma gibi her ne kadar iş varsa hepsinde en büyük ve en güçlü olmak sadece Allah'a mahsustur. O bütün yapılanların galibidir, güçlü sahibidir. Bütün yaptıklarını en güzel ve en doğru yapan da odur.

Kulluk ve irfan fıtratına uygun olarak yaratılmış olan ey insanlar, Allah'a ham etmelisiniz ve zatını yüceltmelisiniz. Nimetlerine şükretmelisiniz. Eğer ihlaslı insanlar iseniz, Allah'ın lütuf ve kereminin hakkını yerine getirmek için bunları yapmalısınız.

Allah bizleri hamd eden ihlasalı kullarından eylesin.

SURENİN HÂTİMESİ

Razı olma ve teslimiyet makamına ulaşmış olan, Allah'ın azameti, büyüklüğünün kemalive şanının yüceliği kendisine açılmış olan etmiş olan ey sâlik, senin Allah'a hamd ve şükrü eda etmeye devam etmen gerekir. Sana gerekli olan nimetleri sana bol bol verdiğini, anbean yenilediğini düşünerek hamd etmeye devam etmen gerekir. Öyle olmalısın ki bütün vakitlerin ve her türlü hâlin hamd ile dolu olmalı. Çünkü vuslata ermiş ârifin alameti varlık aleminde Allah'tan başka görünmemesidir. Sadece onunla, onunla birlikte, onu ve onun için konuşmalıdır. Ondan başka tanrı yoktur. Biz ondan başkasına kulluk etmeyiz.

AHKAF SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Kendisine Hakk'ın sultanlığı âşikar edilen ve yaratılan her şeyin en tepe noktasını kesin ve mutlak olarak Hakk'ın hükümranlık tahtının işgal etmiş olduğu kendisine açık hale getirilmiş olanlar için şu hususlar gizli değildir:

Allah'tan başka bir şeyin varlığının ispatı, Allah'ın zatının güneşinde yok olacak olan gölgelerin tahakkuk ve sübutunun olduğu iddiası açık bir yalandır, batıl bir laftan başka bir şey değildir. Çünkü görünen şeyler, Allah'ın zatî sıfatlarından ve isimlerinden sevgiye dayalı işlerine ve tecellîlerine göre sadır olmuş ışıklarının yansımasından başka bir şey değildir. Bunların her biri, dirayet ve şuur fıtratına göre yaratılanların, Allah'ın vahdet-i zatını, isim ve sıfatlarının kemalini anlayabilmeleri için delil mahiyetindedir.

Bunun içindir ki Allah, sevgili peygamberine şöyle hitap etmiş ve şunları tavsiye etmiştir. Tabi öncelikle kendi ismi ile başladıktan sonra:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا عَمَّٓا اُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بسم الله : **Bismillâh.** Kelamını, istediği ve karar verdiği şeyleri net olarak ifade edecek biçimde indiren Allah'ın adıyla. **الرحمن: er-Rahman** .Bütün kullarına merhametçi olan, kendi hikmetlerine uygun olarak onların işlerini yoluna koyan Rahman'ın adıyla. **الرحيم: er-Rahîm.** Bütün kullarına acıyan, onları kendi rahmet pınarına ulaştıran, vahdet fezasına erdiren Rahîm'ın adıyla.

حم: Hâ-mîm.(1) Ey bizim gücümüzle ve kuvvetimizle peygamberlik abasını giyen, bizden yana, bizim yardımımızla ve cezbemizle, gerçek bir meyl-i zâtî ile yönelen kişi!

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنْ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ: Bu kitabın indirilişi, azîz ve hakîm olan Allah'tandır.(2) Senin görevini desteklemek ve dinini korumak için sana indirilmiş olan bu kitap, kullarının istidatlarında neler olduğunu en iyi şekilde bilen Allah tarafından indirilmiştir. Allah, kudreti ve iradesi altında bulunan her şeyde en güçlüdür, azîzdir. Allah, kullarının faydasına olması için, yaptıklarını en kesin ve en güzel biçimde yapar, hakîmdir.

Allah hikmetlerinin büyük olduğunu ve korkutucu olduğunu şu şekilde buyurarak ifade etmiştir:

مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلاَّ بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ: Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları biz yerli yerince ve belirlenmiş bir zaman için yarattık. İnkar edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çeviriyorlar.(3) Biz zâti sıfatlarımızın ve isimlerimizin izleri olan gökleri, Allah'ın cemâl ve celâl sıfatlarının gereklerine göre meydana gelen değişikliklerinden fışkırıp üzerine düşen ışıklarını yansıtmaya uygun kabiliyetler alemi demek olan yeri, gökler ile yer arasında kalıp, Allah'ın isim ve sıfatlarının etkilerinin karışımından ve ...

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي
السَّمٰوَاتِ اِيتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَا اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾

birleşiminden meydana gelmiş olarak yaratılmış olanları hak üzere yarattık. Olaya uygun düşen doğruluğa dayandırdık. Onların var oluşlarını tarafımızdan takdir edilen bir zamana kadar sürdürdük. Yarattıklarımızın kaderleri olan bu zamanlar, bizim ilm-i huzurimizdeki hazinemizde muhafaza edilmektedir. Bizim tayin ettiğimiz kader levhası olan levh-i mahfuza hiç kimsenin muttali olması mümkün değildir. Tayin edilen ecel geldiği vakit her şey yok olur. Ne çabuklaşır, ne gecikir. Herkesin yok olması ve bütün gölgelerin Allah'ın zatının güneşinde kaybolması için hazırlanmış olan kıyamet gününün korkularına karşı uyarılmış olmalarına rağmen kafirler, bizim eksiksiz kudretimizi inkar ettiler, her şeyi var edebileceğimizi, yok edebileceğimizi, başlatabileceğimizi ve geri alabileceğimizi inkar ettiler. Hem de yüz çevirdiler. Bu uyarılara dönüp bakmadılar, düşünmediler bile. O gün için hiçbir hazırlık da yapmadılar. قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: De ki **"Allah'tan başka çağırdıklarınız hiç düşündünüz mü? Onların yer yüzünde yarattıkları bir şey var mı, bana göstersenize! Yahut onların göklerde bir ortakları mı var? Eğer iddialarınızda doğru iseniz bana, bundan önce gelen bir belge yahut bir bilgi parçası getirin.(4)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlar Allah'tan tevhid-i zatîsinden yüz çevirme konusunda aşırı gittikleri, Allah'a karşı haksız yere şirk ve ortaklar koştukları zaman, onları sorgulamak ve susturmak için şunları söyle: Allah'ı terk edip de tanrı edindikleriniz yer yüzünde neler yaratmışlar, bana bir söyleyin, bir haber verin bakalım! Onlar neler yaratmışlar da siz onlara yaratıcılık sıfatı veriyorsunuz, ibadet etmeye layık buluyorsunuz ve rab ediniyorsunuz...! Söyleyin bakalım, sizin kabul ettiğiniz ortak bu unsurlar aleminde mi? Yoksa göklerde, sebepler aleminde mi? Bu hususta size Hak tarafından bu Kur'an'dan önce indirilmiş olan ve bu helak olucu, helak olucu kişileri tanrı edinebilirsiniz, onlara ibadet edebilirsiniz diye emreden bir kitap gösterin bakalım! Ya da bu hususta size atalarınızdan intikal etmiş aklî veya naklî delil mahiyetinde bir ilim kırıntısı getirin! Eğer sözlerinizde sadık iseniz bana, ...

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ
دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَٓاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ
كَافِرِينَ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

Allah'ın ortağı olduğuna dair sağlam bir delil getiriniz. Halbuki Allah çokluktan münezzehtir.

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لاَ يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ: **Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olanlara dua edenlerden daha sapkın kim olabilir? O dua edilenler, kendilerine yapılan dualardan habersizdirler.(5)** Her şeyi duyan, her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapan, her şeye gücü yeten ve her şeyden haberdar olan, yaptıklarını kendi istek ve iradesine göre tek başına yapan Allah'ı bırakıp da kıyamete kadar bekleseler bile kendilerine cevap veremeyecek olana yalvarandan daha yanlış, daha kötü yolda giden, daha kötü ve daha aptal olan kim vardır? Onlar putlara dua edip yalvarıyorlar ki dua edenin duasını duyamazlar, ona cevap veremezler, onun halini anlayamazlar, onun için bir şey yapamazlar. Dünya durdukça da yapamayacaklardır. O putların his ve şuurları yoktur ki anlasınlar veya cevap versinler.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ: **İnsanlar bir araya toplandıkları zaman onlara düşman olurlar ve onlara taptıklarını inkar ederler.(6)** O putlara, kendilerine faydası olması için ibadet edip de fayda göremeyenler, kıyamette hesap vermek için insanlar bir araya toplandıklarında, tapmış oldukları mabutlarına düşman kesilirler, onlara taptıklarını da inkar ederler.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ: **Âyetlerimiz kendilerine açık açık okunduğu zaman, kendilerine geldiği vakit hakkı inkar edenler şöyle dediler: Bu apaçık bir büyüdür.(7)** Vahdet-i zatımız ile isim ve sıfatlarımızın kemaline delalet eden ayetlerimiz ki içinde hiçbir batıl olamaz, Hakk'ın yolunu ve tevhidini açıklamak için kendilerine açık açık okunduğu zaman doğruları ....

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِى مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا هُوَ اَعْلَمُ
بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفٰى بِهٖ شَهِيدًا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾

inkar edenler: Bu okunan şey apaçık bir sihirdir, büyüdür. Bunu okuyan da büyücüdür. Onlar Kur'an'ın bir benzerini ortaya koyamadıkları için böyle konuştular ve lafı başka mecralara çektiler. Halbuki onlar dil ve söz ustaları idi, peygamberle söz yarıştıracak adamları vardı.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلاَ تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَى بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ: **Yoksa, onu kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki eğer onu ben uydurmuş isem Allah'ın vereceği cezayı başımdan savmaya gücünüz yetmez. Sizin Kur'ân hakkında yaptığınız taşkınlıkları Allah çok iyi bilmektedir. Aramızda geçenlere şahit olarak Allah yeter. O gafûrdur, rahîmdir.(8)** Yoksa onlar bunun bir sihir olduğunu iddiasından vazgeçip daha kötüsüne yöneldiler ki o da uydurmadır. Onlar, bu düzenbaz onu kendi kafasından uydurdu ve gururlanmak ve kabul görmek onu Rabbinin sözü diye bize iletti dediler. Ey peygamberlerin en mükemmeli, kendilerine işin hakikatini ve hakiki olması gerektiğini açık açık kendilerine bildiren Allah kelamını uydurma olarak değerlendirenlerin biraz düşünmeleri için, sen onlara şöyle söyle: Eğer o Kur'an'ı kendim uydurmuş olsam ve haksız ve yalan yere Allah'a ait olarak göstermiş olsa idim Allah beni iftira cezasıyla kesin olarak cezalandırırdı. O beni cezalandırınca, benden intikam alınca sizlerin beni kurtarmanız ve başıma gelecekleri savuşturmanız mümkün olmayacaktır. Allahü sübhanehu kendi ilm-i huzurisi ile kendisine ve kelamı olan Kur'an'a yakışmayan ifadeler sarf ettiğinizi, sözlerini sihir ve uydurma olarak kabul ettiğinizi, türlü türlü biçimlerde yalanladığınızı en iyi bilendir. Aramızda meydana gelenleri en iyi bilen, gören ve değerlendiren olduğu için Allah şahit olarak bana yeter. Kendisine tövbe edenlerin suçlarını en güzel affeden Allah'tır. Tövbe edip de günah işlemekten vaz geçen ve kendisine yönelenler için Rahîm'dir, onun tövbelerini kabul eder, pisliklerini yok eder.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا اَدْر۪ي مَا يُفْعَلُ ب۪ي وَلَا بِكُمْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا
يُوحٰۤى اِلَيَّ وَمَاۤ اَنَا اِلَّا نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ
بِه۪ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَن۪ۤي اِسْرَۤائ۪يلَ عَلٰى مِثْلِه۪ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠﴾

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلاَ بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ: **De ki ben uydurmacı peygamberlerden biri değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilemem. Ben sadece bana vahy edilene uyarım. Ben sadece bir uyarıcıyım.(9)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onları şaşırtman ve dediklerini tutturabilmen için onların kendilerinin inmesini istedikleri ayetleri söylemeni sana önerenlere şöyle söyle: Ben, kendi uydurduğu şeyleri Allah tarafından indirildi diyen uydurukçu, yalancı peygamberlerden değilim. Yemin ederim ki ben kendi başıma neler geleceğini de bilemem, sizlere neler yapılacağını da bilemem. Ben sadece bana vahiy yoluyla bildirilene tabi olurum, Rabbim tarafından bana bildirilmiş olanları bilirim. Ben Hakk'ın açık bir uyarıcısıyım. Onun izni ile bana vahyedilmiş olanları size açıklarım, sizi uyarırım. Benim görevim sadece tebliğ etmek ve uyarmaktır. İstenen başarıyı elde etmek sadece her şeyi en iyi bilen, her şeyi yerli yerince yapan Allah'ın elindedir.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: **De ki bana söyleyiniz bakalım, ya İsrail oğullarından bir kişi aynısına şahitlik ederken, şayet Kur'an Allah'tan ise ve o kişi iman etmişken siz onu kibirlenerek onu inkar ediyorsanız !? Allah haksızlık eden kavimleri doğru yola girdirmez.(10)** Ey peygamberlerin en mükemmeli onlar, Kur'an'ın senin kendi kafandan uydurduğun bir şey olduğunda, ya da Allah'a aitmiş gibi gösterilen bir sihir olduğunda fikir birliği edince onlara şöyle söyle: Bana söyleyin bakalım, ya Kur'an her şeyi bilen Allah tarafından indirilmiş ise ve siz de onu inkarını gerektirecek hiçbir dayanağınız ve deliliniz olmadığı halde inkar etmişseniz haliniz nice olur? Halbuki İsrail oğullarından Tevratı iyi bilen alim bir şahit, Kur'an'dakilerin aynısına …

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَٓا اِلَيْهِؕ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا
بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَٓا اِفْكٌ قَد۪يمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِه۪ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةًؕ
وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُواۗ وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٢﴾

şahitlik etmektedir. Yani Abdullah b. Selâm, Kur'an'da yer alan emir ve yasakların aynılarını Tevrat'ta da okuduğunu kabul ve itiraf etmiş, Tevrat'ta Kur'an'ın vasıflarını okuduğunu söylemiş ve Kur'an'a iman etmiş, Allah tarafından inzal edildiğini kabul etmiş etmiş ve ona tutunmuştur. Ancak siz büyüklendiniz, o hakikatleri kabul etmekten ve iman etmekten yüz çevirdiniz. Hatta ileri gidip onu yalanladınız. Şimdi sizler haksızlık eden, zalimlik eden bir kavim olmadınız mı? Kullarının neler yapabileceklerini en iyi bilen Allah, sınırlarının gereklerinin dışına çıkan zalimleri hidayet ve tevhit pınarına götüren yola yönlendirmez.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ: **İnkar edenler iman edenler için dediler ki eğer bu iyi bir şey olsaydı bizlerden önce kabul etmezlerdi. Onlar bununla hidayeti bulmadıkları için, bu eski bir yalandır diyeceklerdir.(11)** Kafirler yaramaz ve bozguncu insanlar oldukları için inanan müminler hakkında konuşurlarken şöyle dediler: Muhammed'in getirdiği dine iman etmek bizim içinde bulunduğumuz durumdan daha iyi olmuş olsaydı bizden önce koşup kabul etmemeleri gerekirdir. Çünkü bizler saygın insanlarız, makam ve servet sahibi insanlarız. O ve onun peşinden gidenlerin hepsi yerlerde sürünen, fakir fukara ve itibarsız kimselerdir. Onlar karınlarını doyurmaktan aciz insanlardır. Bizler ise insanlar içerisinde şanslı ve itibarlı kimseleriz. Kureyşliler, müminleri aşağılamak için bu söylediklerini söyledikleri zaman ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara aldırma, sana ve kitabına karşı inat etmelerini önemseme. Çünkü onlar Kur'an ile hidayete eremeyecek oldukları için kendi sapıklıklarından ve cahilliklerinden dolayı "bu eski bir yalandır" diyeceklerdir. Eskilerin uydurdukları efsanelerdir, diyeceklerdir.

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ: **Ondan önce rehber ve rahmet olarak Musa'nın**

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۚ
أُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

kitabı vardır. Bu da zalimlik edenleri uyarmak ve iyilik yapanları müjdelemek için indirilmiş Arapça, doğrulayıcı bir kitaptır.(12) Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana düşen görev onların hezeyanlarına ve boş sözlerine iltifat etmemektir. Çünkü senin kitabından önce Musa'nın kitabı olan Tevrat bütün insanların uyması gereken bir rehber olarak vardı. Onun faydaları bütün insanları kapsamakta idi. Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana indirilen bu kitap Arapça olması, dili ve üslubu gibi özellikleriyle önceki kitapları onaylamaktadır. Sana gelen kitap, senin, ilahi adaletin gereklerinden ayrılıp, doğru ve hak yoldan sapan boş arzu ve heveslerine tabi olmak suretiyle zalimlik edenleri, vaat edilen dehşetli azaplarla korkutman içindir.[13] Sana gelen bu kitap aynı zamanda içinde yer alan ve Allah'ın lütuf ve keremlerine delalet eden vaatlerle de iyilik edenler seçkin kullarını müjdelemen içindir.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ: **Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra da dosdoğru yaşayanlar için korku yoktur, ve onlar üzüleceklerdir.(13)** İyilik yapanlar, kulluk makamını elde ettikten sonra bizim Rabbimiz bir olan, tek olan, hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, ilahlığı ve rablığı tek başına yapan Allah'tır diyenler ve sonra da tevhit makamına oturup iyice yerleşerek dosdoğru yaşayanlar, âdâb-ı şer'iyyeyi, marifet sahiplerinin yerini sağlamlamak ve onların tevhit yolunda sapmadan yürümelerine imkan vermek için konulmuş olan ve aynı zamanda en küçük sarsıntılara ve sapmalara karşı onları koruyacak olan akâid-i dîniyyeyi muhafaza etmek için bilgilerini derinleştirenler için bu makama vardıktan sonra hiçbir korku yoktur. Onlar hiçbir şekilde üzülmeyeceklerdir.

أُولٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onlar cennetin sahipleridir. Yapmış olduklarının mükâfâtı olarak orada kalacaklardır.(14)** Allah katında makbul olan o mutlu insanlar, Allah'ın inayetine nail olanlar için hazırlanmış olan cennete girecek olanlardır.

[13] Bu ayetteki "liyünzira" fiilinin tefsiri İbn-i Âmir ve Nâfi kıraatlerine göre "litünzira" şeklinde okununuşa göre yapılmıştır. (Müfessir).

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ
وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا حَتّٰى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَع۪ينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ اَوْزِعْن۪ٓي
اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ
وَاَصْلِحْ ل۪ي ف۪ي ذُرِّيَّت۪ي اِنّ۪ي تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنّ۪ي مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٥﴾

Onlar yapmış olduklarının karşılığı olarak ve hiçbir değişiklik olmadan orada yaşayacaklardır. Yani onlar Allah'a karşı edep sınırlarını gözeterek iyi işler yapmalarının, itaat ve ibadetlerine en güzel biçimde, ihlasla devam etmelerinin, Allah'ın diğer kulları ile hüsn-i muâşeret sergilemelerinin, dostluk etmelerinin, kardeşlik ve sorumluluk hukukunu yerine getirmelerinin karşılığı olarak cennette kalacaklardır.

Allahü sübhânehu iyilik edenlerin ahlaklarının güzelliğine ve cennette sonsuza kadar kalacaklarına ve en büyük kazanca işaret ederek şöyle buyurmaktadır:
وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ
شَهْرًا حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي
أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي
إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ: **Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini vasiyyet ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Gebeliği ve sütten kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet insan güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki ey Rabbim, bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve senin razı olacağın güzel ameller yapmamı sağla. Benim zürriyetimin benim gibi iyi amelller yapmalarını nasip et. Ben sana dönerek tövbe ettim. Ben sana teslim olmuşlardan birisiyim.(15)** Bizim insanı sorumlu tuttuğumuz ve kesinlikle yapmasını istediğimiz şeylerden birisi kendisini besleyip büyüten ve ona ilk bakımlarını yapan ebeveynine iyi davranması ve onlara karşı edepli ve saygılı olmasıdır. Onlara iyilik yapmayabilir mi hiç? Annelerin gebelikleri zor ve meşakkatlidir. Çok acılı bir süreçtir. Ağır bir yüktür. Doğurması da aynı şekilde meşakkatlidir, zordur. Gebelik sürecinden daha çok acı ve elem vericidir. Annenin çektiği sıkıntı ve meşakkatler az bir zaman sürmez. Annesinin kendisine gebe kalması, ...

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ ۖ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

karnında taşıması ve onu doğurması ve sütten kesmesi otuz aydır. Bu uzun bir zamandır. Sütten kesmesinden sonra da onunla ilgilenmeye ve korumaya devam eder ki aklı ve iradesi tamamlansın. Kırk yaşına gelince ki aklı ve gücü kemale erer. Hatta bu konuda, hiçbir peygamber kırk yaşından önce peygamber olarak gönderilmemiştir, denilmiştir. Bunun çok az istisnası olabilir. İnsan kırk yaşına gelince, Hakk'ın kendisine fıtratının oluşmasının başlamasından reşitliğinin tamamlanmasına kadar geçen zamanda bahşettiği nimetlerin ne kadar çok olduğunun farkına varır ve rabbine şöyle yalvarır: Ey Rabbim, sen bana yardım et ve beni, bana verdiğin nimetlerden dolayı şükretme arzusuna sevk et ki ben yaşadığım sürece o nimetlerin hakkını eda etmeye gücümün yettiği kadar çaba sarf edeyim ve buna devam edeyim. Yine ebeveynime haklarını yerine getirmeyi nasip et. Onlar için yapmamı emrettiğin şeyleri yerine getirmeyi bana nasip eyle. Yine bena, senin istediğin ve razı olduğun amelleri yapma şevki ve arzusu ver. Netice itibariyle güzel ameller işlettirerek lütfuna mazhar kıldığın gibi benim soyumdan gelenleri de güzel ameller işlettirerek benim gibi iyi kullarından eyle. Onları da senin lütuf ve kereminle hidayete varis kılıver. Ben senin razı olmayacağın bütün işleri terk ettim ve sana döndüm. Zaten sen benim halimi en iyi bilensin. Ya Rabbi, ben sana teslim olanlardanım, sana tapanlardanım, senin hükümlerine itaat edenlerdenim, bütün işlerinde sana tevekkül edenlerdenim. Bizim senden başka gideceğimiz yoktur, senden başka döneceğimiz yer yoktur.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ: **İşte yaptıkları işlerin iyilerini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadır. Bu kendilerine dosdoğru söylenmiş bir vaattir.(16)** Allah'ın nimetlerine şükretmeyi ve ebeveynin hukukunu eda etmeyi, onlarla iyi geçinmeyi ve onlara iyilikte bulunmayı can u gönülden isteyen bu mutlu insanların yaptıkları iyi amelleri kabul ederiz. İhlasla yapılmış olarak, Allah'ın rızasını elde etmek için yapılmış olarak, onun yasaklarından kaçınmak için yapılmış ameller olarak kabul ederiz. Onlar ……

وَالَّذٖى قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِنٖٓى اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلٖىۚ وَهُمَا يَسْتَغٖيثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْۗ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَيَقُولُ مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٧﴾

---

tövbe ettikten ve bize yöneldikten sonra, yapmış oldukları günahları ceza-landırmaktan da vaz geçeriz. Onlar cennet ehli olanlarla birlikte ola-caklardır. Güven içinde, hiçbir şeyden korkuları olmadan cennette kalacaklardır. Bu, Hakk'ın kendilerine, dünya hayatında verdiği dos-doğru sözün yerine getirilmesidir.

Allahü sübhanehu anne-baba hukukuna riayet etmenin gereği hakkında emirlerini bildirdikten, bu emirleri yerine getirenlerin elde edecekleri büyük kazancı belirttikten sonra, bu görevleri yerine getir-meyenlere vereceği cezayı, onlara tatbik edeceği azabı da şöyle bildir-miştir:

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتْ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ: **Annesine-babasına karşı "öf be size", benden önce nice nesiller gelip geç-mişken, tekrar dirilmekle beni tehdit mi ediyorsunuz diyen kim-seye annesi-babası, Allah'a sığınarak dediler ki: Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vaat ettiği şey hakikattir. Oğulları da şöyle cevap verir: Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil.(17)** Ana-babası çocuklarını iman etmeye davet ettikleri zaman, onu tevhide çağırdıkları ve evlatlarını şirk karanlığından ve eskileri taklit etmekten kurtarmamaya çalıştıkları ve onu kıyamet günün şiddetinden ve dehşe-tinden alıkoymak istedikleri zaman evlat atalarına şöyle dedi: Yeter ar-tık, sizden sıkıldım! Beni, mezarımdan diriltilerek çıkarıldıktan sonra azap görmekle mi korkutuyorsunuz? Halbuki benden önce bu kadar za-man geçti ve henüz mezarından hiç kimse diriltilerek çıkarılmadı. Ben de çıkarılmayacağım. O bu şekilde isyanlarını sürdürürken anası ve ba-bası, evlatlarını çok sevdikleri için, ona acıdıkları için Allah'a yalva-rıyorlardı ve oğullarına yardım etmesini, iman etmesine yardım etmesini istiyorlardı. Bir taraftan da çocuklarını korkutarak susturmak amacıyla şöyle diyorlardı: Sus. Yazıklar olsun sana. Sus, yoksa başına bir bela ge-lecek! Çabuk ol ve Allah'a iman et. Hem Allah'a iman et, hem de ……..

أُولٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِۜ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِر۪ينَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُواۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ
اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

dünyada ve ahrette olacak olanlarla ilgili buyurduklarına iman et. Allah'ın peygamberlerinin ve kitaplarının diliyle bildirmiş olduğu ne kadar vaat varsa hepsi haktır, gerçektir. Bunda asla şüphe yoktur. Allah vaat ettiklerinin hepsini yerine getirecek ve istediğinden intikamını alacak, istediğini de ödüllendirecektir. Evlat ana babasının bu sözlerini dinledikten sonra öfke ile inkar ederek şöyle diyecek: Bana nasihat olsun diye söylediğiniz bu şeyler eskilerin uydurdukları efsanelerden başkası değildir. Korkutmak için uydurulmuş boş şeylerdir.

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ: **İşte onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları içinde, haklarında azap gerçekleşen kimselerdir. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır.(18)** İşte bu gibi sözleri söyleyen şakîler, Allah'ın huzuruna kabul edilme şerefi ellerinden alınarak kovulanlardır. Bunlar hakkında, Allah'ın, cehennemlik olacakları hükmü verilmiştir. Onlar yok edilmişler ve azaba müstahak olmuşlardır. Böyleleri insanlar arasında ve cinler arasında mevcuttur. Onların hepsi ziyana uğramışlardır. Kendilerine verilmiş olan Allah'ın halifesi ve vekili olma şerefini kaybetmişlerdir. İnsanlık hayatında kendilerine Allah'ın vaat etmiş olduğu en büyük makamı kaybetmiş olanlardır.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ: **Herkesin yaptıklarına göre elde edecekleri dereceler vardır. Allah onların yaptıklarının karşılığını verecektir ve kimseye haksızlık olmayacaktır.(19)** Biliniz ki hak yolda veya batıl yolda giden herkes için çeşit çeşit sevaplar ve cezalar vardır. Bazıları ağır, bazıları hafif. Bazıları ulvî, bazıları süflî derecelerdir bunlar. Hepsi de kişilerin yaptıklarından kaynaklanmıştır. İster hayır olsun, ister şer. İyiliklerine veya kötülüklerine göre. Herkes yaptığından sorumludur, onun karşılığını görür. Allah onların yaptıklarına göre cezalarını verir. Ya ödüllendirilirler, ya cezalandırılırlar. Hepsi amellerine göre olur. Yaptıklarının tam karşılığını görürler. Ne fazla, ne de eksik.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا
وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْاَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾ وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ
وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنّ۪ي اَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ: **İnkar edenler cehennem ateşinin önüne getirildikleri zaman "Dünya hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, keyfini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan bozgunculuklarınızdan dolayı korkunç bir azapla cezalandırılacaksınız.(20)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara hatırlat: Hakk'ı inkar edip, Hakk'a sarılanlardan yüz çeviren sapıklar, kafirleri yakmak için çatırdayan cehennem ateşinin önüne getirildikleri zaman kendilerine şöyle deniz: Siz dünya hayatınızda güzelliklerinizi yok ettiniz. Hepsini harcadınız. Artık bugün sizi aşağılayacak olan dehşetli azapla cezalandırılacaksınız. Çünkü siz dünyada iken haksız olarak büyükleniyordunuz, Müslümanların zayıflarına karşı kibirleniyordunuz. Bu yaptıklarınızın karşılığı olarak bugün cezanızı işte burada çekeceksiniz. Çünkü siz hudûd-ı ilahiyyenin dışına haksız yere ve zalimce çıkıyordunuz.

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ اللّٰهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ: **Âd'ın kardeşini hatırlat. Hani o kum tepecikleri arasında yaşayan kavmini uyarmıştı. Uyarılar kendisinden önce de olmuştu, kendisinden sonra da. Allah'tan başkasına tapınmayın, sizin büyük günün azabına uğramanızdan korkuyorum demişti.(21)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Mekke müşriklerine, Âd'in ve kardeşi Hûd'un kendi kavimleri ile olan hikayesini hatırlat. Hani deniz kıyısındaki kum tepecikleri arasında yaşamakta olan kavmini uyarmak ve onlara nasihat etmek için söylediklerini ….

قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَاۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِۘ وَاُبَلِّغُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِه۪ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾

hatırlat. Hûd'un kendisinden önce ve sonra onları uyaran peygamberler gelmiş olduğu halde onlara, tek ve bir olan, itaat ve kulluk etmeyi hak eden Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, ona hiçbir şeyi şirk ve ortak koşmayın, yalvarırken ve dua ederken ondan başkasının adını bile anmayın, ondan başkasına ibadet etmekten vaz geçin. Sizin Allah'tan başkasına kulluk etmenizden, tapınmanızdan, Allah'tan başka tanrılar edinmenizden dolayı, o büyük günün azabına uğratılmanızdan korkuyorum demişti.

Onlar, Allah'ın birliği hakkında duydukları bu sözleri duyduktan sonra:

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ: Sen bizi tanrılarımızdan ayırmak için mi geldin, eğer doğru söyleyenlerden isen, o vaat ettiğin şeyleri şimdi getir dediler.(22) Ona kızarak ve ayıplayarak, bizi tanrılarımıza ibadet etmekten alıkoymak için mi bunları iddia ediyorsun? Kendi tanrılarımızı bırakıp sana inanmamız, senin Tanrı'na tapmamız için mi bunları söylüyorsun? Netice olarak biz sana inanmıyoruz, sözlerine de katılmıyoruz. Sen bizi şirk koşuyorsunuz, azaba çekileceksiniz diye korkutuyorsun. Eğer doğru söylüyorsan, söylediğin ve kesinlikle olacak dediğin o vaatleri hemen gerçekleştir dediler.

Onlar bu şekilde alay ettikten ve o azap hemen gelsin dedikten sonra:

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ: Dedi ki ilim Allah katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat anlıyorum ki siz cahil bir kavimsiniz.(23) Hûd şöyle dedi: Ben kesinlikle biliyorum ki ilahî vahyin gerektirdiği şeyler gerçekleşecek ve siz azaba çarptırılacaksınız. Fakat bu ne zaman gerçekleşecektir, işte ben orasını bilemem. Çünkü bana ne zaman gerçekleşeceği bildirilmedi. Onun bilgisi, bütün bilinmeyenleri en iyi şekilde bilen Allah katındadır. Ben size sadece benimle gönderilenleri yani size........

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

duyurmam emredilenleri duyurup tebliğ ediyorum. Çünkü peygamberin görevi sadece tebliğ etmektir. Fakat görüyorum ki siz Hak'tan ve Hakk'a inananlardan yüz çevirmeniz sebebiyle, batıl ve sapık şirkinizde ısrar etmeniz sebebiyle çok cahilsiniz. Allah'ın ne kadar büyük ve güçlü olduğunu bilmiyorsunuz, gücünün ve kuvvetinin neler yapabileceğini bilmiyorsunuz.

Hûd a.s. söyleyeceklerini söyleyince ve onlar da şirklerinde eskiden oldukları halde kalmaya ısrar edince:

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Bulundukları vadilere doğru gelen bir siyahlık gördükleri zaman, "Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur" dediler. Bilakis. O sizin çabucak gelsin dediğiniz şeydir: Şiddetli azap yüklü bir rüzgâr.(24)** Günlerden bir gün, ufukta ortaya çıkıveren ve yerleşik bulundukları yerlere doğru gelmekte olan bir bulut gördükleri vakit dikkat kesildiler. Zira kuraklık onları hapsetmiş idi. Bulutları görüverince sevinerek ve birbirlerini kutlayarak, işte bu yurdumuza yönelmiş mübarek bir buluttur, bize çok yağmur getirecektir, dediler. Çünkü bulutun siyahlığından yağmurun şiddetli olacağını tahmin ettiler. Hûd onlara dedi ki hayır, bu sizin çabuk gelsin dediğiniz şeydir. Bu öyle bir fırtınadır ki rahat etmek mümkün değildir. Hatta o fırtına öyle bir azaptır ki ondan daha büyük ve şiddetli başka bir azap yoktur.

تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لاَ يُرَى إِلاَّ مَسَاكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ:

O fırtına, Rabbinin emri ile her şeyi darmadağın eder ve onlar görünmez oldular, sadece evleri kaldı. Mücrim kavimleri işte böyle cezalandırırız.(25) Fırtına yaşayan her şeyi Rabbinin emri ve iradesiyle öldürür, yok eder. Fırtına gelip de onları darmadağın edince onların kökünü kazıyınca, parçalanmış, yıkılmış ve harabe olmuş evlerinden başka onlara ait hiçbir şey görünmüyordu. Bu ceza sadece onlara

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَاَبْصَارًا وَاَفْـِٔدَةً
فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا اَبْصَارُهُمْ وَلَا اَفْـِٔدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوا
يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٢٦﴾

verilmiş ceza değildir. Biz, türlü günahlar ve suçlar işleyerek bizim kulluk çitimizin dışına çıkanları böyle cezalandırırız.

Allah sübhanehu, Mekke müşriklerinin ve günahkarlarının kınandığına, cezalandırılacaklarına işaret ederek te'kîd olması için yeminle şöyle buyurmuştur:

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلاَ أَبْصَارُهُمْ وَلاَ أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ: **Yemin olsun ki biz size vermediğimiz gücü onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve yürekler de vermiştik. Fakat ne kulaklarının, ne gözlerinin ve ne de yüreklerinin hiçbir şeyde kendilerine faydası dokundu. Çünkü onlar Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlardı. Şimdi o alay ettikleri şey onların etrafını sarıverdi.(26)** Ey Mekke halkı, andolsun ki biz Âd kavmine size vermediğimiz zenginliği, çok evladı, yüksek sarayları, kaleleri, köşkleri, geniş geniş evleri verdik. Yine onlara Allah'ın vahdet-i zatına delalet eden ayetleri duymaları için kulaklar verdik, gücümüzün ve kudretimizin izlerini, ilmimizin sonsuzluğuna işaret eden hikmetlerimizin sağlamlığını görebilmeleri için gözler verdik. Bizim vahdet-i zatımızı keşfetmeleri, o sırra vakıf olmaları için, bütün yaptıklarımızı ve yönlendirdiklerimizi tek başımıza yaptığımızı anlamaları için onlara gönüller, kalpler verdik. Bütün bunlara rağmen kulakları, gözleri ve gönülleri onlara hiçbir fayda vermedi. Bu kadar muazzam işaret ve delilden hiçbir fayda temin edemediler, hiçbir şey anlayamadılar. Eğer anlayabilseler idi Allah'ı tanımış olacaklardı, sapıklıktan kurtulmuş olacaklardı ve doğru yoldan habersiz kalmayacaklardı. Onlar çok cahil oldukları için yani yaratılışları itibariyle sizin gibi ey kafirler, onlar da Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlardı. Allah'ın tevhid yolunun işaretlerini inkar ediyorlardı ve onlarla alay ediyorlardı. Kendilerine bu ayetleri getiren peygamberlerle de alay ediyorlardı, onları aşağılıyorlardı. Bunlardan dolayı alay ettikleri şeylerin günahı etraflarını sarıverdi şimdi. Onların başlarına geliverenler, ey

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾
فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ
وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

kafirler, ey aşırı gidenler sizin başınıza da zamanı geldiğinde kat be-kat fazlasıyla gelecektir.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَى وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **Biz sizin çevrenizdeki yerleşim yerlerini de helak etmişizdir. Belki doğru yola dönerler diye ayetlerimizi tekrar tekrar açıkladık.(27)** İbret almanız için, ders çıkarmanız için, bunların başlarına neler gelmiş demeniz için, etrafınızda mevcut olan Âd ve Semûd kavimlerinin yerleşim yerlerini de türlü türlü belalarla harap ettik. Kemal-i kudretimize ve kemal-i irademize delalet eden ayetlerimizi tekrar tekrar gösterdik ki belki onlar batıl mevcudiyetlerinin gereklerinden, boş hüviyetlerinin gerektirdiği şeyleri yapmaktan vazgeçerler de bize dönerler diye. Bütün bunlara rağmen onlar bize dönmediler, kendi benliklerinden sıyrılmadılar.

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ: **Allah'ı bırakıp da yanlarına sokularak tanrı edindikleri onlara yardım edebildi mi? Bilakis onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir.(28)** Onların tek olan ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'ı bırakıp da yardım umdukları kimseler, yakınlaşmak istedikleri kimseler onlara yardım edebildiler mi, helak olmalarına mani olabildiler mi? Halbuki onları tanrı edinmişlerdi, Allah'a tanrılıkta ve rablıkta ortak koşmuşlardı. Bundan dolayı kendilerine yakınlaşmışlardı, her türlü isteklerinde onlara dua etmişlerdi. Halbuki onlar ihtiyaç anında onlara fayda sağlayamadılar. Bilakis onları terk ettiler. Nerede yardım edebilecekler, onların başlarına gelen felaketleri nasıl geri çevirebilecekler? Mümkün değil. Hak yolundan ayrılmış olmaları, Hakk'ı bırakıp batıla yönelmeleri ve bunda ısrar etmeleri onları bu saldırganlığa götürdü. Bir ortağının olduğu iftirasıyla Allah'a saldırmalarının neticesidir.

وَاِذْ صَرَفْنَٓا اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُٓوا اَنْصِتُواۚ
فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَٓا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ
مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْد۪ٓي اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَر۪يقٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٣٠﴾

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنْ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ: **Cinlerden bir grubu sana yönlendirmiştik. Uzaktan dinleye dinleye yanına gelmişlerdi. Yanına geldikleri zaman, susun da dinleyin dediler. Kur'an okunması bitince kendi kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler.(29)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, seninle inatlaşanları yola getirmek için onlara şunu hatırlat: Hani biz senin peygamber olduğunu teyit etmek için, bir grup cin taifesini sana yönlendirmiştik. Onlar senin yanına geldiklerinde ve okumakta olduğun Kur'an'ı dinlediklerinde çok etkilendiler. Kur'an'ın diziliş biçimi, kelimelerin birbirleri ile uyumu ve belagatı, fasahatı onları şaşırtmıştı. Birbirlerine, susun da dinleyelim. Sesleriniz Kur'an'a karışmasın. Bu duyduklarımız çok enteresan ve belagatin zirvesinde bir söz, dediler. Kur'an okunması bitip de oradakiler anlamını ve içeriğini anladıktan sonra birer uyarıcı olarak kavimlerine geri döndüler. Anlamış oldukları uyarıları ve başlarına gelmesi vaat edilen şeyleri kavimlerindeki âsî kardeşlerine anlatmak ve onları sapıklık yolundan alabilmek ve doğru yola çevirebilmek için döndüler.

قَالُوا يَاقَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ: **Ey kavmimiz, dediler. Biz, Musa'dan sonra indirilen, kendisinden öncekini doğrulayan, Hakk'a ve doğru yola götüren bir kitabı dinledik.(30)** Peygamber'den Kur'an'ı dinleyen cin taifesi kavimlerini müjdelerek şöyle dediler: Ey kavmimiz biz çok enteresan, gökten indirilme, diziliş ve üslup bakımından Arapça bir kitabı dinledik. Bu kitap Musa'dan sonra indirilmiş olmasına rağmen Musa'nın getirdiklerini de kabul ediyor, inkar etmiyor. Yani kendisinden önce indirilmiş bütün semavî kitapları doğruluyor. Hakk'ın birliğine çağırıyor, hiçbir sapma olmadan, doğruca Hakk'a götürecek olan yola davet ediyor.

يَا قَوْمَنَٓا اَجٖيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ
عَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ
لَهُ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءُ اُو۬لٰٓئِكَ فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٣٢﴾

Apaçık delillere sahip bu harika kitap Muhammed isminde bir Arap peygambere indirilmiştir. Bütün insanlığı, her şeyi en iyi bilen Allah'ın vahyi ile İslam dinine davet etmektedir.

يَاقَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِي اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ: **Ey kavmimiz, Allah'ın davetçisine uyunuz ve ona iman ediniz ki Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın, şiddetli azaptan korusun. (31)** Ey kavmimiz, siz Allah'ı davetçisi olan bu Muhammed'in çağrısına icabet ediniz. Hakk'ın tevhidi inancına, İslam dinine yöneliniz. Dinini anlatmak ve açıklamak için ona indirilmiş olan Kitab'a da iman ediniz. Eğer tövbe ederek kendisine dönerseniz, samimiyetle istiğfar ederseniz Allah sizin günahlarınızı bağışlayacaktır ve sizi cehennem azabından koruyacaktır. Unutmayın, cehennem azabından daha elim, daha şiddetli başka bir azap yoktur.

وَمَنْ لاَ يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَولِيَاءُ أُوْلَئِكَ فِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ: **Allah'ın davetçisine uymayan kişi, yeryüzünde Allah'ı âciz bırakacak değildir. Onun için, Allah'tan başka gidebileceği dostlar da olmayacaktır. İşte o gibileri apaçık bir sapıklık içindedirler.(32)** Netice itibariyle Allah'a inanmayanlar, peygamberlerine ve peygamberlerinin Allah katından getirmiş olduğu şeylere inanmayanlar, hatta Allah'ın davetçisini ve davetini inkar edip kabul etmeyenler yeryüzünde Allah'ı aciz bırakmış değillerdir. Nereye kaçarlarsa kaçsınlar, Allah'ın intikamından kurtulamazlar. Onlar yeryüzünde kendilerini hiçbir şekilde Allah'tan saklayamazlar veya gizlenemezler. Bilakis her şeyi kapsamak, her yeri eli altında bulundurmak Allah'a aittir. O inkarcının, Allah'tan başka, ona yardım edebilecek, onu gazaptan kurtarabilecek herhangi bir kimsesi de olamaz. İnatla ve kibirlenerek inkar edenler, yani Allah'ın davetçisine icabet etmeyenler, onun davetini kabul etmeyenler çok açık bir sapıklık içindedirler. Yaptıkları bu kötü eylemlerinden

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ
عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذٖينَ
كَفَرُوا عَلَى النَّارِ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

---

dolayı, isyan ve inkarlarından dolayı Allahu sübhanehu onları cezalandıracaktır.

Bundan sonra Allah haşr ve neşr ile ölülerin tekrar diriltilmelerini inkar edenleri kötülüyor, kınıyor ve şu soruyu yöneltiyor: أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın gücünün ölüleri diriltmeye yeteceğini düşünmezler mi? Evet, o her şeye kadirdir.(33)** O tereddüt sahipleri, Allah'ın ölüleri kabirlerinden tekrar dirilterek çıkaracağında, toplayacağında, mahşer günü hesaba çekeceğinde, cezalandıracağında ve mükafatlandıracağında şüphe içinde midirler? Bilmiyorlar mı ki her şeyi bilen, her şeyin en iyisini yapan, kâdir ve muktedir olan Allah gökleri ve yeri yaratmıştır. Yücelerdekileri ve aşağılardakileri hiç yoktan var etmiştir, yaratmıştır. Bu kadar büyük mahlukatını yaratırken de hiç yorulmamıştır. Bunları yaratmaya kadir olan Allah kendi öldürdüklerini tekrar diriltmeye kadir değil midir? Evet o Allah her şeyi yapabilir. Çünkü her şey onun ilmi ve iradesi dahilindedir. Onun yaptığı işlerde hiçbir kusur, hiçbir eksiklik de olmaz.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ: **İnkar edenler, cehennem ateşinin önüne getirilip de "bu gerçek değil mi" denildiğinde "Vallahi evet, gerçektir" dediler. Öyleyse şimdi, inkar ettiğiniz azabı tadın.(34)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, haşr olunacakları günü inkar edenlere şunları hatırlat: Tekrar dirilmeyi ve hesap vermeyi inkar eden kafirler, kendileri için hazırlanmış olan cehennem ateşinin önüne getirildikleri, yaptıkları çirkinliklerin yüzlerine vurulduğu ve bakın bakalım, şu içine atılacağınız azaplar gerçek değil mi? Siz dünyada iken onu inkar ....

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُو۬لُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ
مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُٓوا اِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

---

ediyordunuz, denildiği gün onlar üzüntü içinde "Evet gerçekmiş", bizi İslam fıtratına göre doyurup besleyen ve bu azabı yapacağını bize önceden haber veren, bizi uyaran Rabbimize and olsun ki gerçekmiş. Halbuki biz haksız yere inkar etmiştik, inat ederek, büyüklenerek o günü inkar etmiştik diyeceklerdir. Suçlarını itiraf edecekler ve pişman olacaklardır. Fakat o gün pişmanlık fayda etmeyecektir. O zaman onlara, öyleyse tadın bakalım şu azabı denilecektir. Zira itiraflarınız size fayda getirmedi, telafi etme ve tedarik etme imkanı kalmadı, denilecektir.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen düşmanlık ve inatlarını sürdüren kafirlerin durumunun ne olacağını duyduktan sonra, فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلاَ تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلاَغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ: **Kararlı peygamberlerin yaptığı gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme. Onlar kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün sanki dünyada gündüz bir saat kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmışlardan başkası helak edilmez.(35)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, peygamberlik sorumluluğuna, tebliğin zorluklarına ve sapık yolda olanların yapacağı cefalara sabretmelisin. Tıpkı bu görevleri azim ve kararlılıkla yapmış, samimi olarak ve tam bir kararlılık içinde görevlerini yerine getirmeye devam etmiş diğer peygamberler gibi. Onların hepsi Hakk'ın yolunu açıklayabilmek ve doğru yola yönlendirebilmek için sıkıntılara sabrettiler. Kureyş'in inatçılarına vaat edilen azap ve cezanın indirilmesi için acele etme. Vakti geldiğinde o cezalar onların başlarına kesinlikle indirilecektir. O azap geldiği zaman, azabın şiddetinden, dehşetinden ve oldukça uzun sürmesinden dolayı onlar şaşıracaklardır. Dünyada sadece bir saat kadar yaşadıklarını sanacaklardır. Azapta çok uzun süre kalacaklarından dünya hayatını bir saat olarak kıyaslayacaklardır. Bu surede anlatılanlar vaat ve nasihat olmasının yanında, hidayet ve irşat erbabı için yeterli bir tebliğdir, duyurudur. Gerekli dersi almaya, ibretleri çıkarmaya yeter. Anlayamayacak olurlarsa ve gerekli dersleri çıkarmazlarsa cahilliklerinin karalığında helak olurlar. Tıpkı helak olmuş diğer kavimler gibi. Allah katından, insanları doğru yola yönlendirmek

için gönderilmiş peygamberleri aracılığı ile inen ilahî sınırların gereklerini yapmayarak dışına çıkmış fâsıklardan başkası hiç helak edilir mi? Kahır ve azapla kökleri kurutulur mu?

Allah bizleri, kitabında anlatılan vaazları, nasihatları ve uyarıları hatırlayıp onlara sarılanlardan, emir ve yasakları yerine getirenlerden eylesin.

SURENİN HATİMESİ

Ey tevhit yolunda yürümeye kesin kararlı olan kişi, senin Hakk'a azimet ve ihlasla yürümen gerekir. Riyâ ve şehvanî isteklerin pisliklerinden arınmış bir samimiyetle bu yönde yol almalısın. Zorlukların sıkıntılarına, itaatin yorgunluklarına sabretmelisin. Beşerî güçlerinin arzu ve isteklerinin tamamından geri durmaya, hayvanî güçlerinin isteklerini hepsinden geri durmaya sabırla tahammül etmelisin. Bu yolda senin yüce dereceler elde edebilmen için, ulu'l-azm olan büyük peygamberlerin yolunu takip etmen gerekir, peygamberlerin varisleri mesabesinde olan kâmil velilerin yollarını takip etmen gerekir.

MUHAMMED SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Zâtî tevhid konusunda yüksek dereceye ermiş ve zâtî ve ilâhî hüviyetin zuhûra gelen varlıkların aynlarına geçişinin keyfiyetini keşif yoluyla anlayan kimseler bilirler ki: Bu görüşün ve keşfin en mükemmel ve en iyi şekilde tahkik edilmesi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) âit olan son peygamberlik mertebesiyledir. Bundan dolayı, zâtî tevhîdin izhar ve beyânına O'ndan başkası mazhar olmamış ve O'ndan başkası bütün insanlığa peygamber olarak gönderilmemiştir. Bu nedenle, insanlığın irşat edilmesi ve kemâle erdirilmesi işi kendisinin peygamber olarak gönderilmesiyle bitirilmiştir. Kim O'nu kabul etmeyip inkâr ederse bütün varlık mertebelerini reddetmiş olur ve Zâtın kâbesine ve asıl maksada ulaştıran yolların hepsinden sapmış olur. Buna karşılık, kim ki O'na inanırsa ulaşılması ve gidilmesi gereken yere ulaşır çünkü O'ndan başka hedefe ulaştıracak yoktur.

Bu nedenle, Allah Teâlâ yüce ismiyle başladıktan sonra, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) inkâr edenlerin sapıklığından ve yaptıklarının boşa gideceğinden şöyle haber vermiştir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

Güzel isim ve yüce sıfatlarının hepsiyle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) son peygamberlik mertebesinde tecellî eden بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım.** Mertebe ve meşreplerinin hepsinin kıblesi olması için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mertebesinin izhârıyla bütün kullarına karşı الرَّحْمَانِ: **Rahmân'dır.** Resûlü'nün yol göstermesi için kullarını zâtı'nın birliğine ulaştırmak sûretiyle de الرَّحِيمِ: **Rahîm'dir.**

İnat ve kibirlerinden ötürü Allâh'ı ve birliğini ve sevgili Peygamber'inin (s.a.v.) nübüvvetini الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ: **İnkâr edenlerin ve** –bu küfür ve kendilerini doğru yoldan uzaklaştırmalarıyla– **Allah yolundan** ve O'nun birliğinden –ki Hz. Muhammed (s.a.v.) bu yola iletilmiş ve bu yolu açıklamak için gönderilmiştir– ve Peygambere ve ona tâbi olanlara karşı hasetlerinden dolayı Allâh'ın kullarını O'na doğru ulaştırmasına **engel olanların** iyi **işlerini** –ki bu işleri Allah Teâlâ ve Resulü'nü (s.a.v.) inkâr ettikten sonra O'ndan karşılık umarak yapmışlardır– أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ: **Allah boşa çıkarmıştır (1);** zayi etmiştir çünkü iyi işler ancak Allah ve Resulü'ne (s.a.v.) îman ve onları tasdik etmekle meyvelerini verebilir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ: Allâh'a ve Resûlü'ne **îman edip** bununla birlikte kendilerini O'na yaklaştıracak **yararlı işler yapanların,** وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ: **Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilen** her şeye şek ve şüphesiz **inananların** –ona indirilen her şeyin vâkıaya mutâbık olarak hak olduğunu tasdik edenlerin– كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ: **Günahlarının** sorumluluk ve azâbını

ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْۜ
كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَاِذَا لَقٖيتُمُ الَّذٖينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِۜ
حَتّٰٓى اِذَٓا اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَۙ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَٓاءً حَتّٰى تَضَعَ
الْحَرْبُ اَوْزَارَهَاۚ ذٰلِكَۜ ....

Allah Teâlâ **örtmüş ve hallerini düzeltmiştir (2)**; bu kötü hallerini tâkip eden din ve dünyâ işlerindeki durumlarını, bu ve öbür dünyâdaki yaratılışlarına uygun şekilde güzelleştirmiş ve en iyi şekilde karşılıklarını vermiştir.

ذٰلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ: Kâfirlerin saptırılması ve müminlerin ıslah edilmesinin **sebebi, inkâr edenlerin bâtıla uymaları** ve hakka tâbi olmayı terk etmeleri, **inananların da Rablerinden gelen hakka** her iki dünyâda da durumlarını düzeltmeleri amacıyla **uymuş olmaları** ve kendileri için hayırlı olana yönelmeleridir. كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ: **İşte böylece Allah** –bu her iki gruba nispet edilen saptırma ve ıslah etme konusunda işittiğin örnekle– **insanlara kendilerinden misallerini anlatır (3)** ve ilk ve son durumlarıyla ilgili birbirini tâkip eden hallerini açıklar.

Kâfirlerin âkıbetiyle, yaptıklarının boşa çıkması ve zâyi olmasıyla ilgili konuyu işittikten sonra ey müminler!

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ: Her durum ve şekilde **inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun;** nerede bulunurlarsa orada boyunlarını vurmanız ve onları ve kanlarını dikkate almaksızın öldürmeniz gerekir. حَتّٰى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ: **Nihâyet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın;** onları öldürme işinde katı davranıp bu konuda hedefe ulaşınca geriye kalanları esir alın ve bağlı olarak kendinizde tutun. فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا: **Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı Salıverin;** ya karşılık almadan onları serbest bırakın ya da serbest bırakma karşılığında fidye alın. Ey müminler! Kısaca müşriklere böyle davranın ki savaş eden her iki taraf da harp ve savaş âletlerini bıraksın. Bu da ancak karşılıklı kardeşlik, anlaşma ve herkesin İslam diniyle müşerref ...

... وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِى
سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ
عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَٓا اَيُّهَا كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾

olmasıyla meydana gelebilir. Allah'tan gelen emir budur ve onu yerine getiriniz. ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ: **Durum şu ki,** her türlü intikâmı almaya muktedir olan **Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı;** savaş ve harp olmadan da müşriklerden intikam alırdı. وَلَكِنْ لِيَبْلُوَ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ **Fakat sizi birbirinizle denemek istediği için** savaşı emrediyor. Kâfir ve müminlerin birbirleriyle savaşmasını sağlar ki müminler bu savaş ve cihat sâyesinde güzel sevap ve karşılık elde etsinler. Kâfirin mümine olan düşmanlığı büyük cezâ ve elem veren azâbı gerekli kılar. Her şey alîm ve hakîm olan Allâh'ın takdiriyle gerçekleşmektedir.

Sonra Allah Teâlâ kendi yolunda şehit olan müminleri şöyle müjdelemektedir:

Ey müminler! Biliniz ki sizden dîninin başarılı olması amacıyla canlarını ortaya koyup وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ : **Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların** kendi rızâsını kazanmak ve katından indirdiği şeye îman üzere kalplerini sâbit kılmak için **yaptıkları işleri boşa çıkarmaz (4).**

Tam tersine, şehit olduktan sonra Rableri, hidâyetin en doruk noktasına ulaştırarak سَيَهْدِيهِمْ: **Onları muratlarına erdirecek,** yaratılış gayelerine ulaştırarak وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ: **Gönüllerini şâdecek ve** cihadı emrettiği zaman **onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır (5-6);** bu *'Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın*[14]*'* âyetiyle katında şehitler için ayırdığı ezelî ve ebedî olan ilâhî hayattır.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** إِنْ تَنصُرُوا اللّهَ يَنصُرْكُمْ: **Eğer siz Allâh'ın** dînine ve Resûlü'ne (s.av.) **yardım ederseniz O da size** düşmanlarınıza karşı **yardım eder ve** tevhîdinin gerçekleşmesi konusunda وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ: **Ayaklarınızı kaydırmaz (7).**

---

[14] Âl-i İmran, 3/169.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْؕ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِر۪ينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِر۪ينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ﴿١١﴾

وَالَّذِينَ كَفَرُوا: Allâh'ı **inkâr edenlere,** dîninin ve Resûlü'nün (s.av.) başarısını istemeyenlere **gelince** فَتَعْسًا لَهُمْ: **Onların hakkı yıkımdır;** insanlık rütbesinden düşerler ve ilâhî adâlet caddesinden ayakları da kayar. وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ: **Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır (8);** yaptıkları hiçbir şey kendilerine fayda vermeyecektir.

ذَلِكَ: **Bu** düşüş ve inişin **sebebi,** zâhir ve bâtınlarını düzelten emir ve yasakları kitâbında belirtmek sûretiyle kullarının hallerini ıslah edip tedbir eden بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ: **Allâh'ın indirdiğini** inkâr etmeleri ve **beğenmemeleridir.** فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ: **Allah da onların amellerini** –inkâr etmeleri ve beğenmemeleri nedeniyle– **boşa çıkarmıştır (9).**

Yapılanı boşa çıkarma ve saptırma konusunda Allâh'ın kudretini inkâr mı ederler? İlâhî sınama ve intikam alma mahalli olan أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ: **Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce** yaşayan mücrimlerin **sonlarının nasıl olduğuna** ibret ve ders alma nazarıyla **bakmazlar mı?** Ki onlar büyük servet, güç ve şöhrete sâhip idiler. دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ: **Allah onları** nasıl **yere batırmış** ve yeryüzünde onlardan hiçbiri kalmayacak şekilde köklerini kazımıştır. وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا: **Kâfirlere de onların benzeri vardır (10).** Ey resullerin kâmili! Seninle inatlaşan bu kâfirlerin âkibetinin bir benzeri –hattâ daha da şiddetlisi– elbette diğer kâfirlerin başına da tekrar gelecektir.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا: **Bu,** kullarının iç dünyâlarına muttali olan **Allâh'ın,** Hakk'ın birliğine **inananların** ve tevhid makâmını gerçekleştirenlerin **yardımcısı olmasından dolayıdır.** Bu nedenle de, onların işlerini üzerine yüklenir, düşmanlarına karşı zafer kazanmalarını sağlar ve kendilerini ilgilendirmeyen işlerden onları korur. Küfür ve inat konusunda ısrar eden وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ: **Kâfirlere gelince, onların**

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَاَيِّنْ
مِنْ قَرْيَةٍ هِىَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِى اَخْرَجَتْكَ اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾
اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ ....

yardımcıları yoktur (11) ki kendilerine yardım etsin ve helâk olmaktan onları kurtarsın.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ: Kısaca, **muhakkak ki** alîm ve hakîm olan **Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından** zâtî vahdetin kaynağından neşet eden ve ledünnî ilimleri ihtivâ eden **ırmaklar akan** mârifet ve hakîkatlerin oluşturduğu **cennetlere koyar.** Ki bu ledünnî ilimlerden mânevî ve hakîkî olarak lezzet alırlar. Hakk'ın birliğini, varlıklardaki hal ve tecellîlerine terettüp eden kemâlatını وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ: **İnkâr edenler ise** dünyevî menfaatlerden **faydalanırlar** ve hayvânî lezzetlerle zevklenirler. Âhiret lezzetinden habersiz bir şekilde وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ: **Hayvanların yediği gibi yer** ve zevklenirler. وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ: **Onların yeri ateştir (12);** âhirette oturacakları yer acı ve elem verici ateştir.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ: **Senin şehrinden –ki ora** halkı **seni** oradan **çıkardı–** mal ve evlat bakımından **daha kuvvetli nice şehirleri** Allâh'ın elçilerini aralarından çıkarmaları ve onları yalanlayıp büyüklük taslamaları nedeniyle köklerini kazıyarak **yok ettik.** İntikâmımızı başlarından defederek فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ: **Onlara bir yardım eden de çıkmadı (13).** Ey resullerin kâmili! Aynı şekilde sana karşı büyüklük taslayan ve haksızlık ve düşmanlık yaparak seni ve kavmini aralarından çıkaran Mekke müşriklerinden de intikam alırız. O müşrikleri rezil eder, müminleri onlara ve senin dînini diğer dinlere karşı muzaffer kılarız.

Sana nasıl yardım etmeyiz ve dînini nasıl muzaffer kılmayız?

أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ: **Rabbinden** gelen ve dînini net bir şekilde beyân eden **apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse,** herhangi aklî

... كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ ف۪يهَٓا اَنْهَارٌ مِنْ مَٓاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِب۪ينَۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّىۜ وَلَهُمْ ف۪يهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ....

veya naklî bir dayanağı olmadığı halde كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ: **Kötü işi kendisine** sevdirilip **güzel görünen ve,** bununla beraber, bâtıl görüşlerinin ve geçici arzu ve isteklerinin gereğine göre وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ : **Heveslerine uyan kimse gibi olur mu? (14).**

Hayır! Tam tersine ilâhî kitapların açıkladığı ve peygamberlerin tebliğ ettiği şekle uygun olarak Allâh'ın haramlarından ve hoşlanmadığı şeylerden kaçınan ve katından gönderdiği emirlerin hepsine –îman ederek ve sevâbını da O'ndan bekleyerek– sarılan مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ: **Müttakîlere vâdolunan cennetin** hayret verici **durumu şöyledir:** فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ: **İçinde** cismânî ilgilerle karışık beşerî kuvvetlerin oluşturduğu taklit ve tahmin bulanıklığından uzak **bozulmayan sudan ırmaklar,** ebedî hayatın ihtiyaçlarını karşılamaya mâtuf ledünnî ilimler, hevâ ve hevese ve dünyâ süsüne meyletmek yüzünden وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ **Tadı değişmeyen** ve ilk meydana geldikleri andaki yaratıldıkları asıl fıtratlarının sağladığı ilâhî zevke âit muhabbetten oluşan **sütten ırmaklar,** zevk ve mânevî hallerinin değişmesine göre وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ: **İçenlere lezzet veren** ve Allâh'ın cemâl ve celâlini mütâlaa etmeye aşırı dalmalarından dolayı oluşan ilâhî cezbe, aşırı sarhoşluk, şevk ve akıllarına durgunluk veren **şaraptan ırmaklar** وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى: **Ve** ilmel ve aynel yakîn mertebesini elde etmek için gerekli ikilik karışıklığından **süzülmüş** ve gerçek ârife göre kendisinden daha tatlı ve leziz bir şeyin olmadığı hakîki yakînden ibaret **baldan ırmaklar vardır.** وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ: Kısaca, **orada** çeşitli rûhânî lezzetler için gerekli **meyvelerin her çeşidi onlarındır.** Ve bunların en büyüğü de izzet tahtına çektikten ve yakınına oturttuktan sonra katından gelen bir kerâmet …...

... وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ
اَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ حَتّٰى اِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا
لِلَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا
اَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

üzere kendilerini terbiye eden وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ **Rablerinden** gelen **bağışlamadır**; bâtıl enâniyetlerinin örtülmesi ve yok edilmesidir. كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ **Hiç bu** büyük kerâmetle ikram edilenlerle **ateşte ebedî kalan** –nefsi emmârenin hevâ ve heveslerine uymanın etkisiyle ubûdiyet halkasından çıkan, çeşitli inkâr ve kibirlenme yollarıyla hak ve ehline karşı gelen ve bu nedenle de kurtuluşu olmayan ebedî ve kesin ateşte kalan– azgın ve sapkın kâfir **ve susadıklarında** susuzluklarının şiddetinden ve ciğerlerinin yanmasından dolayı bağırsaklarını **parça parça edecek** son derece sıcak **kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu? (15).** Bu durum, ledünnî ilme sâhip olmamaları ve ilmel, aynel ve hakkal yakîn ilmini anlamamış olmalarındandır.

Ey resullerin kâmili! Dâvet ve hatırlatmanı yaptığın anda senin meclisinde bulunan ve fakat ateşte ebedî kalmayı hak eden وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ: **O kimseler arasında seni dinleyenler vardır.** حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ: **Fakat senin yanından çıkınca** –senin meclisinden ayrılınca– sözün ve kemâlâtın konusundaki gaflet ve dikkatsizlikleri ve bunları dinleyip idrak edememeleri nedeniyle **kendilerine bilgi verilmiş olanlara** –yâni ashâbından sözlerini iyice anlayan, seni ve kitabını tasdik etmeye muvaffak olan kimselere– مَاذَا قَالَ آنِفًا **'Az önce ne demişti'** –bu mecliste arkadaşınız ne demek istemişti– **diye sorarlar.** Kabul etme noktasından uzak olan أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ **Bu** şakîler **Allâh'ın kalplerini mühürlediği** ve kulak ve gözlerini kilitlediği **kimselerdir.** وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ **Ve** bu nedenle de **hevâ ve heveslerine ......**

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ
اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَٓاءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَٓاءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾
فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ....

---

uydular (16). Peygamber'in (s.a.v.) hidâyetini terk ettiler, nübüvvet kandilinin ışığından istifâde etmediler ve Kurân'ın gösterdiği yola iltifat etmediler. Tam tersine, Kur'an ve Peygamber (s.a.v.) ile alay ettiler.

Peygamber'in (s.a.v.) yol göstericiliğiyle وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا: **Doğru yolu bulan** müminlere **gelince,** Kur'an dinlemeleri زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ: **Onların hidâyetlerini arttırır ve sakınmalarını sağlar (17)**; bu Kur'an, tevhid yoluna girmeleriyle ilgili bilgileri onlara açıklar ve hak yoldan ve hak yolu gerçekleştirme işinden saptıran şeylerden sakındırır.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً: **Onlar,** her zaman ve her durumda vaat edilen **kıyâmet gününün ansızın** bir anda **gelip çatmasını mı bekliyorlar?** Kıyâmet günü nasıl gelmesin? فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا: **Şüphesiz onun,** peygamberliğin son halkasını oluşturan Muhammed'in (s.a.v.) gönderilmesi gibi bazı **alâmet** ve emâreleri **belirmiştir**. Çünkü son peygamberin mekârim-i ahlâkı tamamlamak ve şerîat ve irşat işini kemâle erdirmek için ortaya çıkışı, çokluk âleminin sona ermesinin ve zâtî vahdet güneşinin kâinâtın zerrelerinin ufuklarından doğmasının delillerindendir. Meydana gelmeden önce gerekli hazırlıkları yapmadıkları halde nasıl kıyâmet gününü bekliyorlar? فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ: **Kendilerine** kıyâmet ansızın **gelip çatınca ibret almaları neye yarar! (18);** kıyâmet günü kendilerine ansızın geldiğinde nasıl öğüt ve nasihat onlara fayda versin ve o zaman nasıl durumu telâfi edici hazırlık yapabilsinler.

Kıyâmet gününün durumunu ve ansızın gelişini işittikten sonra:

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ: **Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur.** Ey Resullerin kâmili! Zâtî tevhid caddesinde sebat et. Bütün hallerinde hak yolda kararlı ol. Zâtı ilâhînin güneşinin bütün zerrelerin yüzeylerindeki zuhûruna şâhit ol. Zuhûra gelen ve tecellî eden varlıkların Zâtın birliğinde yok olmasını müşâhede et. Müminlerden seni tâkip edenleri bu

... وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾
وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ لَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ
الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ....

önemli anlayışa ulaştır. وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ: **Hem kendinin** ve tevhid yoluna ulaşmalarını sağlaman nedeniyle **hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların** Hakk'ın dışındaki gölge ve yansıma varlıklara yönelmekten dolayı meydana gelen **günahlarının bağışlanmasını dile!** Bütün hallerinizi ve varlığınızı her an mevcut bilgisiyle kuşatan وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰاكُمْ: **Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir (19)**; imtihan ve ibret alma yeri olan bu dünyâda dolaştığınız mekânları ve öbür dünyâdaki karar kılacağınız mekânı da bilir. Size düşen bu dünyâ hayâtınızda bulunduğunuz dönemde, âhiret hayatınıza hazırlık yapmanız ve gerekli şartları hazırlamanızdır.

Âhiret gününe hazırlanma araçlarından biri de, Allah düşmanlarına karşı enfüsî/kendi içimizdeki ve âfâki/dış dünyâdaki düşmanlara karşı cihat etmektir. Bu nedenle, savaşa olan hırs ve isteklerinin şiddetinden ve kelime-i tevhid ve İslam dînini yüceltme arzusunun büyüklüğünden dolayı وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا: **İman etmiş olanlar derler ki:** لَوْلاَ نُزِّلَتْ سُورَةٌ: **Keşke cihad** konusunu işleyen **bir sûre indirilmiş olsaydı** da Allah yolunda mücâhede etseydik ve dîninin yücelmesi için bütün gücümüzü harcasaydık. فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ: **Ama** muhlis olanların arzu ettiklerinin göre **hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince** –inen sûrede savaş kesin olarak emredildiğinde– ihlâslı müminler bu sûrenin inişine sevinmekte ve gereğini kabul edip uygulamaya hazırlanmaktadırlar. Ey resullerin kâmili! Bu sûrenin inmesi esnasında رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ **Kalplerinde** derin bir **hastalık** ve dâimi bir zayıflık yerleşmiş münâfıklara gelince, Rabbinden sana inen vahyi kendilerine okuyup tebliğ ettiğin zaman **ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün.** Savaş emrini duyduklarında nifak ve ....

... فَاَوْلٰى لَهُمْۚ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا
اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْۚ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي
تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ
فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

---

düşmanlıklarının aşırılığı nedeniyle ölüme yakın kimsenin emârelerini taşırlar ve savaş istememeleri ve sana karşı olan kinleri sebebiyle de ölüm korkusundan gözleri donup kalır. فَأَوْلَى لَهُمْ: **Onlara yakışan da budur! (20)**; şakî olan bu kovulmuşlara ölümden korkmaları ve hoşlanmamaları yüzünden bu durum hak ve layıktır.

Bu durumda onlara yakışan طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ: **İtaat ve güzel sözdür**; boyun etmek ve mürüvvet ve fütüvvet ehline göre güzel kabul edilen sözü söylemektir. Böyle hareket etselerdi onlar için daha hayırlı olur ve inananlardan olsalardı daha uygun olurdu. فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ: **İş ciddiye bindiği zaman** –savaş yapmak mecburî olduğunda– savaşa olan hırs ve cesâretleri konusunda içlerinde ve niyetlerinde olana muttali olan **Allâh'a sadâkat gösterselerdi, elbette** gösterdikleri sadâkat, sebat ve azîmet **kendileri için** hem bu âlemde hem de öbür âlemde **daha hayırlı olurdu (21)**.

Eğer savaş talebi konusunda sebat etmez ve sadâkat göstermezlerse:

Ey aşırı giden yalancılar! Emredilene sarılmaktan yüz çevirip فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ: **Geri dönerseniz,** ıslah ve düzen kurulmak için hazırlanmış olan **yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve** tevhid ve İslam fıtratı üzerine bulunan müminlerle –sizde bu yapıda yaratıldığınız halde– **akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız? (22)**.

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ: **İşte bu** hidâyet ve doğru yoldan yüz çeviren şakîler, alîm ve hakîm olan **Allâh'ın kendilerini** huzurundan kovarak **lanetlediği,** tevhîdinin delillerini işittirmeyerek **sağır kıldığı, ve** enfusî ve âfâkî âlemde ortaya çıkan ulûhiyet ve ....

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ ارْتَدُّوا
عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْۜ
وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذ۪ينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ
سَنُط۪يعُكُمْ ف۪ي بَعْضِ الْاَمْرِۚ ....

---

rubûbiyetine dâir âyetlerini müşâhede ettirmeyerek **gözlerini kör ettiği kimselerdir (23).**

Doğru yola girmemekte ısrar ederek aşırı gidenler أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ: **Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?** Kendilerine faydalı olup hidâyete ulaştıran ve kıyâmet günündeki korkulacak durumlardan kurtaracak Kur'an'ın ibret veren öğütlerini derin derin düşünmüyorlar mı? Ki böylece yasaklanan fiillerden kaçınabilsinler ve meyletmeme kapasitesini yakalasınlar. أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا: **Yoksa kalpleri kilitli mi? (24)**; kalpleri kilitlenip mühürlenmiş mi ki Kur'an ve tehditleri onlara tesir etmiyor. Hâlbuki Kur'an inmeden önce kendi kitaplarında târif edilen özelliğine inanmışlar ve hükümlerini tanımışlardır. Buna rağmen onu inkâr ve reddederler.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى: **Şüphesiz ki, kendilerine doğru yol belli olduktan** ve gerçekliği ve içinde bulunan hüküm, ibret ve öğütlerin de gerçekliği de kesinkes ortaya çıktıktan **sonra, arkalarına dönenleri** الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَى لَهُمْ: Saptıran ve azdıran **şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir (25).** Yolun gerçekliği ortaya çıktıktan sonra, aldatarak ve karıştırarak Hak'tan dönmelerini onlara güzel göstermiş ve kitap ve peygamberleri vâsıtasıyla gelen bilginin tersine yönlendirmiştir.

ذَلِكَ: **Bu** şeytanın teşvik etmesi, aldatması ve bundan dolayı hakkı terk edip yüz çevirmelerinin **sebebi;** بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ: **Onların,** yâni Yahudi ve Hıristiyanların **Allâh'ın** kendilerini savaşa teşviki içeren sûreleri **indirdiğinden hoşlanmayan** münafıklara: **Bazı hususlarda size itaat edeceğiz,** size yardım ……...

... وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَٓا اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

---

edeceğiz, **demeleridir.** Yâni sizden intikam almaya kalktıklarında onlara karşı çıkarsanız biz de size yardım ederiz. Kendi aralarında gizlice düşündüklerini söylediler. **Oysa** bütün hallerine muttali olan وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ: **Allah, onların** açığa vurduklarını bildiği gibi **gizlediklerini biliyor (26).** Bu durum, Allah ve Resûlü'ne (s.a.v.) karşı kurdukları hîle ve tuzaklar cümlesindendir.

Hîle yapıyor ve tuzak kuruyorlar. فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ: **Ya** ruhlarını almakla görevli **melekler onların** yanlışa yönelmelerine karşılık cezâ olması için **yüzlerine ve** Hak'tan yüz çevirmelerine karşılık da **sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak! (27).**

ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ: **Bu** ibret verecek şekilde canlarının alınmasının **sebebi, onların** hak yoldan ve onun ehlini tâkip etmekten yüz çevirerek **Allâh'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve** bozuk hevâ ve heveslerinin gereğine uyarak **O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır.** Yâni Allah ve Resûlü'nün (s.a.v.) işine karşı çıktıktan sonra, Allah Teâlâ'nın elçileri ve kitapları aracılığıyla indirdiği kurallara uymamalarıdır. فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ: **Bu yüzden** kahır ve celâlinin gereğine uygun olarak **Allah onların** güzel **işlerini boşa çıkarmıştır (28).** İtaat edenlerin güzel işlerine karşılık mükâfat almalarına karşın, bu güzel işlerine rağmen söz konusu olan bu kişiler vaat edilen mükâfatı alamayacaklardır.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ: **Kalplerinde** yerleşmiş bir **hastalık**, sürüp giden bir haset ve Allah, Resûl'ü (s.a.v.) ve müminlere karşı şiddetli bir tavır içinde **olanlar, yoksa Allâh'ın, ...**

وَلَوْ نَشَاءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى لَحْنِ الْقَوْلِ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ
وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ

içlerinde gizledikleri **kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar? (29).**

Ey resullerin kâmili! وَلَوْ نَشَاءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ: **Biz** onların içlerinde gizlediklerini açığa vurup utandırmayı **dileseydik onları sana gösterirdik de, sen onları** –göğüslerinde olan kin ve düşmanlıklarını yüzlerine aksettirerek görmeni sağlamak sûretiyle– **yüzlerinden tanırdın.** وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ: **Andolsun ki** elbette **sen onların** ikiyüzlülüğünü, kin içeren yaldızlı boş **konuşma tarzlarından tanırsın.** Bu âyet indikten sonra, bir münafık yanında konuştuğunda Peygamber (s.a.v.) hemen onu tanır ve konuşmasından hareketle içinin bozukluğuna karar verirdi. Kısaca, kullarının bütün hallerine muttali olan وَاللّٰهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ: **Allah yaptıklarınızı**, yaptığınız şeylerdeki niyetlerinizi ve amaçlarınızı **bilir (30)** ve ilminin gereğine uygun olarak da karşılığınızı verir.

Sonra Allah Teâlâ yemin ederek şöyle buyurdu:

Ey yorucu teklif ve zahmetli emirler vâsıtasıyla İslam fıtratını gerçekleştirmeye yatkın olarak yaratılmış insanlar! وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ: **Andolsun ki içinizden** emredildiği şeye gücü ve tâkati nispetinde sarılmak sûretiyle çalışıp çabalayarak **cihad edenlerle** –yâni sabredenler, kalplerini Allâh'ın ipine ve tevhîdine raptedenler ve kazâ ve kaderlerinde olup biten her şeyden râzı olanlar– **sabredenleri** ayırt edip **belirleyinceye ve** aynı zamanda size teklifimizi yaptığımız vakitte içinizde olup bitenleri bildiren **haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz (31)** ve sınayacağız.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا: Allâh'ı **inkar edenler** ve yüce hikmetinden sâdır olan tekliflerin gereğini yapmaktan yüz çevirenler, bu küfür ve sapkınlıklarıyla zayıf kullarını وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ: **Allah ....**

... وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا
وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ
وَلَا تُبْطِلُٓوا اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ ثُمَّ
مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

yolundan alıkoyanlar وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى: **Ve** bununla birlikte aklen ve naklen doğru yolda olduğu sâbit olarak **kendilerine doğru yol belli olduktan sonra** kendilerini doğru yola ulaştırmak ve olgunlaştırmak amacıyla Allah tarafından gönderilmiş **Peygamber'e** yalan ve iftirâ ettiğine dâir herhangi bir delile dayanmayarak **karşı gelenler** –doğruluğu ve doğru yolda olduğu ortaya çıkmakla beraber düşmanlık ve haksızlık yaparak o peygamberi yalanlayanlar– fayda veya zarara uğramaktan zâtı münezzeh olan **Allâh'a hiçbir zarar veremezler.** وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ: **Allah onların** aslında kendilerine sevap kazandırabilecek yapıda olan **amellerini** bu ve benzeri cürüm ve günahlarından dolayı **boşa çıkaracaktır (32).** Bu nedenle, iş onların aleyhine dönmüş ve yaptıkları onlara azap vesilesi olmuştur.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ: **Ey iman edenler!** Îmanınız gereği, Allâh'a ve Resûlü'ne (s.a.v.) itaat etmektir. Bu nedenle, sizi yokluk sırrından ortaya çıkaran ve çeşitli nîmet ve keremlerle nîmetlendiren **Allâh'a itaat edin ve** Hakk'ın birliğine ve isim ve sıfatlarının kemâlâtına ulaştıran **Peygamber'e itaat edin.** Allah'tan yüz çevirmek ve Resûlü'ne (s.a.v.) uymaktan imtinâ etmek sûretiyle وَلاَ تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ: **İşlerinizi boşa çıkarmayın (33).**

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ:
İnkar edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da bütün hayatları boyunca üzerinde bulundukları bu durumda inatla ısrar edip **kâfir olarak ölenleri Allah** kendisine şirk koşmaları ve boş hevâlarına ve bozuk düşüncelerine tâbi olmak sûretiyle ubûdiyet sâhasından çıkmaları nedeniyle **asla bağışlamaz (34).**

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا اِلَى السَّلْمِ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ ....

Ey müminler! Allâh'a ve Resûlü'ne (s.a.v.) itaat ettikten ve itaat ve boyun eğmenizde de samîmi olduktan sonra Allâh'ın yardım ipine sarılın ve güvenin.

فَلاَ تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ: **Üstün durumdayken gevşeyip barışa çağırmayın.** Ey Allâh'ı bir kabul edip Muhammed'in (s.a.v.) peşinden gidenler! Gâlip durumdayken cihat ve savaş konusunda zayıflayıp sulha meyletmeyin. Çünkü Hak üstündür ve kendisine aslâ üstün gelinemez. Nasıl yücelik ve üstünlükle vasıflanmazsınız! Çünkü sizi kuşatan وَاللَّهُ مَعَكُمْ: **Allah sizinle beraberdir.** Bu beraberlik fizîki yakınlık, bir olma, birbirine geçme ve karışma anlamında değildir. Tam tersine, zuhûr etme, ortaya çıkma, gölgelerin üzerinizde yayılması ve bu gölgelerden yansımalar almanız şeklindedir. Zikredildiği şekilde Hak sizinle beraber olduktan sonra, samîmi olarak, hoşnutluğunu talep ederek ve gazabından kaçarak yaptığınız وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ: **Amellerinizi asla eksiltmeyecektir (35).** Dâimî olarak korku ve ümit arasında îtidalli bir şekilde yaşayan muvahhit kimse nasıl böyle olmasın. Çünkü o doğru yol üzerinde en ince ve en hassas şekilde yürüyen biridir.

Ey resullerin kâmili! Rabbinin yolunun nasıl olduğunu işittikten sonra:

إِنَّمَا الحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ: **Doğrusu dünyâ hayâtı ancak bir oyun ve eğlencedir.** İmkân âleminin çocukları bu dünyânın hakîkatinden habersiz bir şekilde orada oynayıp durur ve kalpleri gaflet ve sapkınlık çölünde şaşkın şaşkın dolaşır. Ayrıca kendilerine gelecek tehlikelerden de habersiz durumdadırlar. Dünyânızın vasıfları hakkında bir nebze bilgi aldıktan sonra وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ: **Eğer** Hakk'ın birliğine ve kâinat sâhasında meydana gelen hüviyetlerin şekillerinde eserleri görünen isim ve sıfatlarının kemâlatına **iman eder,** bütün işlerinizi O'na havâle edip tevekkül eder, O'nu vekil ve kefil edinir ve O'nun ....

... وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا
وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ
فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖ وَاللّٰهُ الْغَنِىُّ
وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ ....

gösterdiği yolun ipine sarılır **ve sakınırsanız** –nefislerinizi Allâh'ın celal kudretinin gereği gazabını çeken geçici dünyânın alçak ve boş isteklerinden ibaret mâsivaya meyletmekten korursanız– **Allah size** celal ve cemal sıfatlarından oluşan irâdesinin gereği olarak güzel işlerinizin karşılığında **mükâfatınızı verir** ve rûhânî lezzetlerin en iyilerinden fazla fazla ihsan eder. وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ: **Ve** verdiği nîmetler karşılığı **sizden mallarınızın** hepsini **istemez (36).** Fakat nefislerinizi temizleyecek ve kalplerinizi aşırı cimrilikten ve mala aşırı düşkünlükten kurtaracak kadar ister.

إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا: **Eğer** Allah Teâlâ **onların** hepsini **isteseydi ve sizi** kazandığınız her şeyi vermeye **zorlasaydı,** elbette Allah ve Resûlü'ne (s.a.v.) karşı **cimrilik ederdiniz** ve kininizi ortaya çıkarırdınız ve mallarınızı vermezdiniz. وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ: **Bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı (37)**; içinizde gizlediğiniz cimrilik ve kininizi meydana çıkardı.

Ulûhiyet ve rubûbiyetin gereklerinden habersiz yaşayan ey ahmaklar! Geçici ve alçak dünyânın kırıntılarıyla mağrur ve uhrevî lezzetlere engel olan şehvetleriyle aldanan هَاأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Siz** cimriler, size verilenlerden katındaki büyük sevap ve nîmeti kazanmak için **Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz.** Bu dâvet size ulaştıktan sonra فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ: **İçinizden kiminiz cimrilik ediyor,** vermiyor ve verilmesine de engel oluyor. Ayrıca da gizledikleri kin ve nefretlerini de ortaya çıkartıyorlar. Kısaca, infakla emredildikten sonra وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ: **Kim** verme konusunda **cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur** çünkü infak etmenin faydası ve cimriliğin zararı sâhiplerine âittir. وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ: Zâtı itibarıyla ......

... وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

Allah sadakalarınıza ve ibâdetlerinize **muhtaç değildir, siz ise** Allah katında mevcut bulunan çeşitli nîmet ve ihsanlara zâtınız itibariyle **muhtaçsınız.** Vahiy ve ilâhî ilhamdan elde ettiği bilgileri Allah Resûlü (s.a.v.) size tebliğ ettikten sonra وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ: **Eğer** îman etmekten kaçınır ve emredildiğiniz şeyleri işlemekten **yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir**; sizi yok eder ve yerinize inanan, emir ve yasaklarını yerine getiren başka bir kavim getirir. ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ: **Artık onlar sizin gibi de olmazlar (38).** Sizin durumunuzdan ders çıkarıp helak edildiğinize şâhit oldukta sonra, Allâh'ın nîmetlerine karşı nankörlük ederek kâfirlerden olmazlar.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey tevhid yolunu hedef edinip zâtî bakânın gerçekleşmesini sağlayan fenâ yolunda yürümeye azmeden kimse! Allah seni hedef edindiğin amacına ulaştırsın. Sana düşen bütün tutum ve davranışlarında orta yolu tutmandır. Özellikle de Allah Teâlâ'nın istemesi ve arzu etmesinden neşet eden ilâhî hikmet ve adâletin gereğine uygun olarak emredilen infak etmekle ilgili tutumlarında böyle olmalısın. Cimrilikten de kesinlikle sakınmalısın çünkü cimrilik kahır ve celâl sıfatlarının gereği Allâh'ın gazap ve öfkesini çeker. Emredildiğine sarılman ve melik, rahîm ve gafûr olan Allâh'a dayanman gerekir.

FETİH SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Tevhit, rubûbiyet ve ulûhiyetin sırları kendisine açılmış olan sekînet ve vakar ehline âşikardır ki – Hakk'a dayanmak, işlerini O'na havale etmek, bütün fiil ve hallerinde samîmi olmak ve Rabbi tarafından emredilen adâlet yolu üzerinde düzgün hareket etmek sûretiyle – Hak yolunda istikamet üzere olan kimseye Allah Teâlâ gizli kapıları açar, temiz ve güzel nimetlerini verir, yüce ve lâhûtî derecelere ulaştırır ve alçak, nâsûtî, imkân âlemine ait cehennemî derecelerden de kurtarır.

Bu nedenle, Allah Teâlâ Sevgili Peygamberi (sav)'ne kendisine kolay kıldığı her şeye karşı fetih ve zafer verdi ve her iki dünyâya ait kendisini bekleyen çeşitli hayır, nimet ve mutluluklara ulaştırdı. Yüce ve ulu ismiyle başlayarak şöyle buyurdu:

بِسْــــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًاۙ ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًاۙ ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: Mârifet ve yakîn kapılarını hâlis kullarına açan **Allâh'ın adıyla başlarım.** Doğru yola ulaştırmak için ilminden yayılan aklı vermek sûretiyle kullarına karşı **Rahmân'dır.** Rızâ cennetine ve teslim bahçesine yerleşmeleri için kullarını tevhit makâmına ulaştırmak sûretiyle de onlara karşı **Rahîm'dir.**

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا: Ey resullerin kâmili! **Biz sana doğrusu** büyük cömertlik makâmından sana ilham etmek yüce ve **apaçık bir fetih ihsan ettik (1).** Ayrıca sana imkân âleminin darlığından kurtulup vücûp âleminin fezasına çıkmanın yolunu gösterdik. Cehâlet batakligından ve sapkınlık vâdilerinden ilim ve vuslatın zirvesine çıkışı ve ulaşmayı da kolaylaştırdık. Sana nasip ettiğimiz fethi verdikten sonra:

لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا: **Böylece** bütün durum ve hallerini kuşatan **Allah, geçmiş ve gelecek günahını bağışlar.** Hakk'ın birliği sana açılmadan önce, insan ve mümkün varlık cinsinden olmanın gereği olarak ve de Hakk'ın birliği sana açıldıktan sonra, beşer olmanın gereği acı ve elem veren bazı değişik durumları yaşamadan kaynaklanan günahlarını kapatır. **Velhasıl,** istîdâdına göre **sana** vaat edilen **nimetini tamamlar ve seni** zâtî tevhide ulaşmak anlamındaki **doğru bir yola iletir (2).**

وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا: Velhasıl, imkân âleminden yukarıya çıkışına ve yükselişine kefil ve vekil olan **Allah sana şanlı bir zaferle,** küvetli bir destekle, **yardım eder (3).** Öyle ki tevhidin sırları sana açıldıktan sonra beşerî yönünün kötülüğü emredici asker ve şeytanları asla sana gâlip gelemez.

هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا اِيمَانًا مَعَ اِيمَانِهِمْ وَلِلّٰهِ جُنُودُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ
اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾

Rabbin sana nasıl yardım etmesin?

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا: Senin yol göstericiliğin ve irşadınla apaçık hak üzere olduğuna **imanlarını bir kat daha arttırsınlar diye** velâyet nurunu nübüvvet kandili aracılığıyla zât güneşinden alan **müminlerin kalplerine güven**, yâni sükun ve vakar, **indiren O'dur.** Ey resullerin kâmili! Nasıl imanları artmasın? Çünkü sen zâtî vahdetten gelen büyük bir kazanç, Hakk'ın yanında koruma altında ve düşmanlarına karşı da zafer elde etmiş durumdasın. **Göklerin**, yâni isim ve sıfatları yönlendiren güçlerin **ve yerin orduları**, yâni ulvî varlıkların eserlerini taşıyan tabiî şekle bürünen varlıklar **Allâh'ındır** ve O'nun karşı konulmaz kudreti dâiresindedir. **Velhasıl**, kullarının istîdâd ve kâbiliyetlerinin bütününe muttali olan **Allah** ihtiyaç durumunda neye ihtiyaç duyduklarını **bilendir,** bütün işlerini hikmete uygun şekilde tedbir etmek sûretiyle **hakîmdir (4).**

لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا: Bütün bu nimetler, Allah Teâlâ'nın rahmet ve cömertliğinin genişliğinin gereğine uygun olarak yeryüzündeki ve diğer bütün yaratıklara görevli olarak gönderdiği sevgili peygamberinin ümmetinden **mümin erkeklerle mümin kadınları, içinde** hiçbir değişikliğe uğramadan **ebedî kalacakları, zemininden** Zât denizinden süzülerek gelen mârifet ve hakîkat **ırmaklar akan cennetlere,** yâni ilmel, hakkal ve aynel yakin derecelerine, **kavuşturması, onların günahlarını örtmesi içindir**, yâni gözlerinin önünden benlik gölgelerini ve varlık denizi üzerine yayılan hüviyet dalgalarını yok etmek ve taayünlerin/sonradan meydana gelen oluşumların yükünden ve alışkanlıkların etkisinden kurtarmak içindir. **İşte bu** cennete koyup nimetlere

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

ulaştırma ve kötülükleri örtme, azamet ve kibriyâ örtüsüyle aziz olan **Allah katında büyük bir kurtuluştur (5)** ve güzel bir karşılıktır ki bundan daha büyük ve daha yüce bir kazanç yoktur.

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا: Allah Teâlâ lütuf ve ihsanıyla mümin erkek ve kadınları cennet bahçelerine koyduğu gibi, ulûhiyet ve rubûbiyette tek olan **Allah hakkında kötü zanda bulunan** bozuk istek ve boş düşüncelerini tâkip etmeleri nedeniyle ubûdiyet dâiresinden çıkan ve dilleriyle inandıklarını belirttikleri halde samimi olmayan **münafık erkeklere ve münafık kadınlara,** mutlak anlamda ortaklıktan uzak vâhid, ahad ve samet olan Allâh'ı inkâr edip haksız ve yersiz olarak O'na ortaklar bulmak sûretiyle **kendisine ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir.** Bu kötü zan, tevhid yolunda canlarını ortaya koyan dostlarına Allâh'ın yardım edememesidir. Tam tersine **Müslümanlar için bekledikleri kötülük çemberi başlarına gelsin** ve Allah dostları hakkında zannettikleri kötü âkibet onları bulsun! İçlerinde olup bitene muttali olan **Allah onlara gazap etmiş, lânetlemiş,** izzeti sahasından kovmuş, **ve** kovulma ve mahrumiyet yeri olan **cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir! (6).** Cehennem onlar için ne kötü bir dönüş ve varış yeridir.

وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا: Nasıl Allah Teâlâ onları lânetlemesin ve onlara kızmasın! Çünkü onlar Allah hakkında kötü zanda bulunmuşlar ve dostlarına yardım etmekten âciz olduğuna itikat etmişlerdir. Oysaki **göklerin ve yerlerin orduları Allâh'ındır,** O'nun kudreti ve tasarrufu dâiresindedir. İstediğini onlara emretme hakkına sâhip ve istediği kimselere karşı da gâlip gelmelerini de sağlama gücüne mâliktir. Azamet ve büyüklük konusunda tek olan **Allah azîzdir,** arzu ettiği ve takdir buyurduğu her şeyi hiçbir kimsenin yardım

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾

---

ve desteği olmadan yapmaya gücü yeter, sapa sağlam yaptığı fiillerinde **hakîmdir (7)**; söz konusu fiillerini yüce hikmetine uygun olarak hür bir şekilde tedbir eder.

Sonra Allah Teâlâ Sevgili Peygamberi (sav)'ne her şeyi kapsayan kudretinin ve mükemmel işleyen hikmetini kemâlini belirtmek için nimetini hatırlatma makamında şöyle buyurdu:

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا: Ey Resullerin kâmili! **Şüphesiz biz seni** cömertliğimizin büyük makâmından, kullarımızın hepsine, çeşitli mükâfat ve nimetleri kazandıran sâlih amellerden yaptıklarına, katımızda tanıklık etmek için **şahit,** yüksek dereceleri ve kazançları haber vermek için **müjdeleyici ve** altından hayat denizinin aktığı zât cennetine ulaşmaya engel olan alçak derecelere karşı **uyarıcı olarak gönderdik (8).**

لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا: Bunla-rın hepsi **Allâh'a ve Resulüne iman etmeniz** –Allâh'ın birliğini anlayasınız ve Resulünün katından getirdiğini tasdik edesiniz–, kâmil iman ve anlayışı elde ettikten sonra da **O'na yardım etmeniz** –güç ve kuvvetin tamamen Allâh'a ait olduğuna ve O'nun dışında mutlak olarak kimseye ait olmadığına inanmanız–, bu şekilde inandıktan sonra da **O'na saygı göstermeniz** –gerektiği şekilde tazim göstermeniz **ve** şanına yakışır şekilde O'nu tazim ettikten sonra da **sabah akşam** –bütün vakit ve durumlarında– **Allâh'ı** şanına yakışmayan şeylerden tenzih ederek **tesbih etmeniz içindir (9).** Çünkü bu kullar Allah'la iliş-kilerinde işlerini tamamen O'na bırakır ve her durumda O'nu tazim, tenzih ve takdis eder. Samediyet fezasında kayboluncaya kadar tevhid denizinin dibine dalmanın ve ulûhiyet sahrasında dolaşmanın dışında kulların rablerin Rabbiyle konuşması söz konusu olamaz.

Sonra Allah Teâlâ irşat ve olgunlaştırma yoluyla cem lisanıyla şöyle buyurdu:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَاِنَّمَا
يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهِ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾
سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا
يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا
اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا: Ey resullerin kâmili! **Muhakkak ki sana biat edenler**, seni takip etmeyi tercih edenler ve senin yol göstermenle doğru yola ulaşanlar, **ancak** seni onlar üzerine ve aralarındaki işlerde kendisine vekil tayin eden **Allâh'a biat etmektedirler.** Seninle yaptıkları ahit ve biatı bozmamaları gerekmektedir. Nasıl olur da bozmaya yeltenebilirler çünkü **Allâh'ın eli** ve gâlip gelen gücünün tesiri **onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa** ve Peygamberle yaptığı biatı terk ederse, **ancak kendi aleyhine bozmuş olur,** yâni ahdi bozmanın vebâli de kendisine geri döner. **Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse** –yâni Allah Resulünün Allah'tan aldığı hilafet konusundaki yaptıkları sözleşmeyi tutarsa– **Allah ona** vefasına mukabil **büyük bir mükâfat verecektir (10)** ki bu mükâfat Allah'la karşılaşma şerefine nail olma ve O'nun katındakini gerçekleştirmeden ibarettir.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنْ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا: Ey resullerin kâmili! Ahitlerini bozmak ve cihattan geri kalmak sûretiyle **bedevîlerden geri kalmış olan** küfür ve nifak üzere yapılanmış münafıklar özür dileme yoluyla **sana diyecekler ki: 'Mallarımız ve ailelerimiz bizi** sana uymaktan ve tâbi olmaktan **alıkoydu.** Bizim dışımızda bize garanti verecek yoktur. Bu nedenle senin sohbetinden ve cihat ecrinden mahrum olduk. Ey Allâh'ın resulü! **Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile** ki geri kalmamızdan dolayı bizi

بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰٓى اَهْلٖيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ فٖى
قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهٖ فَاِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرٖينَ سَعٖيرًا ﴿١٣﴾

affetsin.' Ey resullerin kâmili! Onlara, özür dilemelerine ve bağışlanma istemelerine aldırma. Kin ve nefretlerinin şiddetinden ve akîdelerinin zayıflığından **onlar kalplerinde olmayanı** karıştırarak **dilleriyle söylediler.** Sırlarını ortaya çıkarmak ve susturmak yoluyla **de ki:** Her şeye gücü yeten **Allah size** kızgınlığı gereği **bir zarar gelmesini dilerse veya** lütuf ve rahmeti gereği **bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin bir şeyi** defetmeye gücü **yetebilir?** Kısaca nimetine kimse engel olamaz ve hikmetlerini kimse tâkip edemez. **Kaldı ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır (11)** ve bilgisinin gereğine göre de size karşılığını verir.

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا: Ey geride kalanlar! **Aslında siz Peygamberin ve müminlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız.** Tam tersine düşmanın onları yok edeceğini ve bu seferden[15] geriye hiç kimsenin dönmeyeceğini sanmıştınız. **Bu** yok olma ve geriye dönmeme durumları **sizin gönüllerinize güzel göründü de** Allah, Resulü ve müminler hakkında **kötü zanda bulundunuz ve** bu sebeple de cehâlet ve inat yolunda kaybolarak **helâki hak etmiş bir topluluk oldunuz (12).**

وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا: **Kim Allâh'a ve Resulüne iman etmezse** –yâni Allâh'a iman ile Allah Teâlâ tarafından vekil tayin edilen Resulünü tasdik etmeyi birleştirmezse– **bilsin ki** kahrımız ve celâlimiz gereği **biz,** küfür ve yalanlama konusunda ısrar eden **kâfirler için** yakıcı ve acı verici **çılgın bir ateş hazırlamışızdır (13)** ki bu Allah dostlarına karşı kendi nefislerinde yaktıkları fitne ve azgınlık ateşine karşılıktır.

[15] Hüdeybiye seferi.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُؕ وَكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا
ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْۚ يُر۪يدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِؕ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ
مِنْ قَبْلُۚ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَاؕ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿١٥﴾

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا

رَحِيمًا: Nasıl olur da Allah Teâlâ onlardan intikam almaz? Hâlbuki **göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır** ve istediği şekilde yerde ve gökte tasarruf etme hürriyetine sâhiptir. **O,** lütuf ve nimeti gereği **dilediğini bağışlar,** adâlet ve intikamı gereği de **dilediğine ceza verir.** İhsan etme ve merhamet gösterme özellikleriyle muttasıf olan **Allah** tevbe edip iman eden ve güzel işler yapan kimseyi **çok bağışlayan,** tevbe edenlerin tevbesini kabul etmek ve yaptıkları küçük günahları bağışlamak sûretiyle de **çok merhamet edendir (14).**

Hudeybiye gününde bedevîlerden geri kalmış olanlar, Allâh'ın Hayber fethini müminlere vaat ettiğini ve ganimetlerin de müminlere verileceğini duyunca, ganimetlerden pay alma isteğinde bulundular. Bunun üzerine Allah Teâlâ Sevgili peygamberine onların bu amaçlarını şu şekilde haber verdi:

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا
كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ

إِلاَّ قَلِيلاً: **Siz,** size vaat edilen **ganimetleri** Allâh'ın size olan nimetiyle **almak için gittiğinizde seferden geri kalanlar: Bırakın, biz de** bu seferinizde **arkanıza düşelim** ve size yardım edelim**, diyeceklerdir.** Hâlbuki onlar niyetlerinde sizinle dostluk kurmayı ve anlaşmayı arzu etmezler. Tam tersine **onlar** bu ifadeleriyle, Hudeybiye seferinde hazır bulunanlara Mekke seferinin ganimetleri yerine Hayber ganimetlerini tahsis ettiğini bildiren **Allâh'ın sözünü değiştirmek isterler.** Ey resullerin kâmili! Onların müminlerle Hayber seferine katılamayacaklarını teyit etmek amacıyla **de ki: 'Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz!** Nefislerinde taşıdıkları nifak ve düşmanlığa muttali olan **Allah ...**

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُو۬لٖى بَأْسٍ شَدٖيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَۚ فَاِنْ تُطٖيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًاۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرٖيضِ حَرَجٌۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿١٧﴾

daha önce, yâni müminlerin Hayber seferine çıkma hazırlıklarını yapmadan önce, **sizin için böyle buyurmuştur.'** Kendilerinin sefere katılmaması konusunda Allâh'ın emrinin kesinliğini duyunca **onlar size: Hayır,** ganimetleri alma konusunda **bizi kıskanıyorsunuz** –sizi bize karşı bu tavrı almaya iten sebep haset ve cimriliğinizdir– **diyeceklerdir. Bilâkis onlar, pek az anlayan kimselerdir (15).** Câhil bir topluluk olmaları nedeniyle, çok bilen ve her şeyi yerli yerince yapan Allâh'ın onları bu sefere katılmaktan men etme maksadını anlamazlar. Ancak iç ve dışlarında Allah ve Resulünü tasdik eden az bir topluluk bunun dışındadır.

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنْ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمْ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا : Ey resullerin kâmili! Hayber seferine çıkmaktan ümit kesen **Bedevîlerden geri kalmış olanlara de ki: Siz yakında çok kuvvetli** ve büyük bir güce sâhip **bir kavme karşı** savaşmaya **çağırılacaksınız. Onlarla, teslim oluncaya kadar savaşacaksınız.** Yâni sonunda ya savaşı kazanacaklar ya da İslam dinine gireceklerdir. **Eğer emre itaat ederseniz** ve Hudeybiye seferinden geri kaldığınız gibi yapmayıp geriye kalmazsanız, niyetlerinizde olana muttali olan **Allah size** dünyâ ve âhirette **güzel bir mükâfat verir. Ama önceden** Hudeybiye günü **döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi** günahınızı ikiye katladığınız ve nifak ve düşmanlığınız şiddetinden dolayı **acıklı bir azaba uğratır(16).**

Sonra Allah Teâlâ zorunlu olmasından dolayı savaştan geriye kalmaya ruhsat verilen kimseleri saymaya başlamıştır:

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلاَ عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلاَ عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا: **Köre vebal ...**

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ
فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًاۙ ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَاۜ وَكَانَ
اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ
وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْۚ وَلِتَكُونَ اٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًاۙ ﴿٢٠﴾

---

yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. Tâat ve iman ehli olmaları şartıyla bu ve benzeri özürlere sâhip kimselere savaştan geri kalmaları nedeniyle herhangi bir sorumluluk yoktur. **Kim** samimi ve dostça, nifak ve iki yüzlülük yapmadan **Allâh'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah** Teâlâ **onu** nimetinin ve rahmetinin ve cömertliğinin genişliğinin gereğine uygun olarak **altından** rahmânî nefeslerden neşet eden ilâhî tecellîlerin yenilenmesiyle yinelenen mârifet ve hakîkat **ırmakları akan** keşf ve müşâhede **cennetlerine sokar. Kim de geri kalır** yâni bozuk düşüncelere ve bâtıl isteklere tâbi olmak sûretiyle ilâhî adâletin gereğinden saparsa **onu** kahrının gereği **acı bir azaba uğratır (17)** ki bundan daha elem verici başka bir azap yoktur.

Sonra Allah Teâlâ müminleri teşvik bâbında şöyle buyurmuştur: لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا: Ey resullerin kâmili! **Andolsun ki** Hudeybiye günü **o ağacın** (semüre veya sidre) **altında sana** rızvan biatıyla **biat ederlerken Allah,** itâat ve boyun eğme konusunda ihlaslı davranan **o müminlerden razı olmuştur.** Her an mevcut olan ilmiyle **kalplerinde olan** istek ve samimiyeti **bilmiş, onlara güven duygusu,** itminan ve vakar, **vermiş ve onları** Mekke'yi fethetme işinden ümit kesip Hudeybiye'den döndükten sonra **pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir (18)** ki bu Hayberin fethidir.

وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا: **Yine onları elde edecekleri birçok ganimetlerle de mükâfatlandırdı,** Mekke ganimetlerinden sonra Hayberde onlara rızık olarak ganimetler ihsan etti. Kısaca, kullarının hallerini murakabe eden **Allah** yarattığı her şeye **üstündür** ve yüce hikmetin gereğine uygun hareket ederek **hikmet sâhibidir (19).**

وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا: Allah ve Resulüne itaat konusunda ……

وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا
نَصِيرًا ﴿٢٢﴾

---

samimi olan ey müminler! **Allah size,** kıyamet kopuncaya kadar kâfirlerden **elde edeceğiniz birçok ganimet vaat etmiştir** çünkü dininizi diğer bütün dinlere gâlip kılmıştır. **İşte şu** Hayber ganimetlerini **size hemen vermiş ve insanların ellerini**, Hayber ehli ve dostları, **sizden çektirmiştir** ve mallarınıza kötülük yapmak isteyenlere karşı size yardım etmiştir. Allah Teâlâ'nın insanların ellerini sizden çektirmesi ve size ganimet vermesi, sizden sonra gelecek olan **müminlere bir işaret**, alâmet ve ders, **olsun ve sizi dosdoğru yola**, yâni Allâh'a ve dostlarına yardım etmesine güven duyma yoluna **iletsin (20)**. Böylece arkanızdan sizi tâkip edenler anlasınlar ki samimi mümin her zaman Allâh'ın yanında ve korumasındadır.

وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا: Allah inayetiyle size bazı ganimetleri hemen verdiği gibi, düşmanların kuvveti ve sayılarının çokluğu nedeniyle kaçmanızdan dolayı daha **henüz elde edemediğiniz başka ganimetler de vardır ki, onlar Allâh'ın bilgi ve kudreti dahilindedir.** Bu düşmanlarınızdan korktuğunuz halde onlara sizi gâlip getirmek sûretiyle O size bu ganimetleri mubah kılmıştır. Söz konusu bu ganimetler Hevazin ve Farslardan gelen ganimetlerdir. **Allah, her şeye kâdirdir (21)**, her şey ilmi ve irâdesi dahilinde cereyan eder ve hiçbir şey onu aciz ve güçsüz bırakamaz. Çünkü kudret/her şeye gücü yetme kendisinde her an bulunan ve hiçbir halde zaafa uğramayan ilâhî zatının gâlip vasıflarından biridir.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا: Kudret ve dostlarına yardım etmesinin kemâlinden olarak **eğer** onlardan korkup kaçmanızdan sonra **kâfirler sizinle savaşsalardı,** Allâh'ın size olan yardımı sâyesinde **arkalarına dönüp kaçarlardı.** Dönüp gittikten **sonra da** işlerinde onlara destek veren **bir dost ve** size karşı yardımlarına koşan **yardımcı da bulamazlardı (22)** ki bu sâyede sizin elinizden kurtulup uzaklaşsınlar.

سُنَّةَ اللّٰهِ الَّت۪ي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْد۪يلًا ﴿٢٣﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي كَفَّ
اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْۜ وَكَانَ
اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُۜ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَٓاءٌ
مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُ۫هُمْ فَتُص۪يبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ
ف۪ي رَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿٢٥﴾

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلاً: Ey resullerin kâmili! Bu ve benzeri şeyler **Allâh'ın ötedenberi süregelen** ve devam eden kudretinin **kanunudur. Allâh'ın** hikmetinin gereği cereyan eden **kanununda asla bir değişiklik bulamazsın (23)**; irade ve ihtiyarıyla oluşan hükümlerinde asla bir değişiklik söz konusu olamaz.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا: Nasıl Allâh'ın kanunu ve hikmeti değişir? Çünkü her şeye kâdir ve muktedir olan **O** Allah **sizi** Mekke kâfirlerinin elinden kurtararak **onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin içinde** etrafınızı sardıkları bir durumda **onların ellerini sizden,** gâlip geldiğiniz bir durumda **sizin ellerinizi de onlardan çekendir.** Bu hadise şudur: Ebû Cehil'in oğlu İkrime beş yüz kişiyle Hudeybiye'ye çıkınca Peygamber (sav) Hâlid b. Velid'i Cünde gönderdi. Mekke'nin içlerine geriye çekilecekleri derecede Hâlid b. Velid onları hezimete uğrattı. Kısaca her şeyi bilen ve hikmetle yapan **Allah,** hayır ve şerden **yaptıklarınızı görendir (24),** haberdar olandır. Sizin üzerinizde cereyan eden hiçbir şey O'nun gözünden kaçmaz ve görüşüne ve bilişine uygun şekilde de yaptıklarınızın karşılığını verir.

هُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلاَ رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا: Nasıl Allah Teâlâ kâfirleri en kötü şekilde cezalandırmaz? Çünkü **onlar,** haksız yere ve …

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ
سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا
أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

düşmanlık yaparak Allâh'ı **inkâr eden ve** yalnız inkâr etmekle yetinmeyip Hüdeybiye yılında **sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve** Allah Resulü (sav) tarafından sevk edilip **bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir**, yâni Mina'da kesilmesi Allah tarafından belirlenen kurbanların kesilmesine engel olanlardır. **Eğer** onların aralarında **kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkeklerle mümin kadınları** haberiniz olmadan **bilmeyerek çiğnemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı** Allah Teâlâ ellerinizi onların üzerinden çekmezdi. Bilakis, size yardım eder ve onların kökünü kazırdı. Fakat aralarında mümin erkek ve kadınlar bulunması ve bu müminleri de kâfirlerden ayırt edememe tehlikesi nedeniyle Allah Teâlâ ellerinizi onların üzerinden çekti. Eğer kâfirlere karışan müminleri bilmeden çiğnemiş olsaydınız, diyet ödeme zorunluluğu, büyük bir günah işleme, şiddetli bir ayıplama vb. hoş olmayan durumlarla karşılaşırdınız. İman ve küfürle alakalı kullarının istîdatlarına muttali olan **Allah dilediklerine** tevhit ve islamı vermek sûretiyle **rahmet etmek için böyle yapmıştır. Eğer onlar**, yâni mümin ve kâfirler, **birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkâr edenleri** çeşitli musîbet ve belâlarla son derece acı veren **elemli bir azaba çarptırırdık (25).**

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا: Ey resullerin kâmili! Hatırla ki **o zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu,** hakîki olmayan **cahiliye taassup** ve gayretini **yerleştirmişlerdi.** Bu zaman, Peygamber (sav)'in Hudeybiye'ye gelip Mekke ehli ile savaşa karar verdiğinde, Mekke ehlinin Suheyl b. Amr, Huveydib b. Abduluzza ve Mekrez b. Hafs'ı, bu yıl geri dönmesi ve gelecek yıl Mekke'nin üç gün kendisi için boşaltılacağını teklif etmesi amacıyla Peygamber (sav)'e gönderdiği andır. Peygamber (sav) Ali (ra)'a 'Rahman ve Rahim olan Allâh'ın adıyla bu Allah Resulünün Mekke ehli ile yaptığı musâlahadır

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّۚ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَۙ مُحَلِّقِينَ رُؤُ۫سَكُمْ وَمُقَصِّرِينَۙ لَا تَخَافُونَۜ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحاً قَرِيباً ﴿٢٧﴾

diye yaz' dedi. Bunun üzerine dediler ki: Biz bu ibareyi tanımıyoruz! Allâh'ın adıyla Muhammed b. Abdullâh'ın yaptığı musâlahadır diye yaz. Bunun üzerine Allah Resulü: istedikleri gibi yaz' dedi. Bunun üzerine Ali (ra) yazdı... Bu durumdan dolayı müminler rahatsız olmaya başladılar[16]. **Allah da elçisine ve müminlere sükûnet ve** vakarını **indirdi.** Çünkü onlar vakar, sukûnet, kini tutma ve nefsi kötü şeylerden engelleme gibi hasletleri gerçekleştirmişlerdir. Hulâsa Allah Teâlâ **onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı** ve nefislerini saldırganlık ve düşmanlık hissinden korudu. **Zaten onlar buna** başkalarından daha **lâyık ve** bu hasletleri uygulamaya daha **ehil kimselerdi.** Kısaca, hallerini murâkabe eden **Allah** onlara lâyık olan ve yaraşan **her şeyi bilendir (26)** ve bu özelliklerle vasıflanmalarını da onlara kolaylaştırıp muvaffak kılmıştır.

Sonra Allah Resulü rüyasında kendisinin ve ashâbının Mekke'ye emin bir şekilde girdiğini ve tıraş olduklarını görünce, bu rüyasını ashâbına anlattı. Onlar da çok sevindiler ve zannettiler ki bu içinde bulundukları yıl gerçekleşecekti. Fakat sulh ve anlaşma neticesinde bu durum tehir edilince bazıları şunu dedi: Allâh'a yemin olsun ki, Beytullâh'ı görmeyince tıraş olmayız. Bunun üzerine şu ayetler nâzil oldu:

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ آمِنِينَ
مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لاَ تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا:

Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Yâni rüyasında gördüğünü doğru kıldı. Andolsun ki ey müminler! **Allah dilerse siz** düşmandan **güven içinde** maruf olduğu şekliyle hacıların âdeti olduğu gibi **başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz.** Çünkü Allah sizinle beraberdir ve rüyada

---

16 Buhari, Sahih, cihat ve musâlahalardaki şartlar bâbı, c. 2, s. 974, r. 2581; Ahmed, Müsned, c. 1, s. 86, r. 656; Ibn Hibban, Sahih, c. 11, s. 214, r. 4870; Müstedrek, c. 2, s. 165, r. 2657, Azgın ehliyle savaş kitabı; Diğer Kaynaklar.

هُوَ الَّذٖٓى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖؕ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهٖيدًاؕ ﴿٢٨﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِؕ وَالَّذٖينَ مَعَهُٓ اَشِدَّٓاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَٓاءُ
بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًاؗ سٖيمَاهُمْ فٖى وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ
السُّجُودِؕ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰيةِۚ وَمَثَلُهُمْ فِى الْاِنْجٖيلِۚ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهُ فَاٰزَرَهُ
فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهٖ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغٖيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَؕ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظٖيمًا ﴿٢٩﴾

---

gösterdiğini gerçek olarak gösterecektir. **Allah sizin** kendi hakkınızda **bilmediğinizi bilir.** Fetih konusunda acele etmeyiniz, çünkü onun mâlum bir vakti vardır. **İşte bundan önce**, yâni Mekke'nin fethinden önce, **size yakın bir fetih verdi (27)**. Bu fetih, sâdık ve masduk olan Peygamber (sav)'e haber verilen vaat edilmiş fethin gerçekleşmesine kadar kalplerinizin mutmain olması için size bahşedilen Hayber'in fethidir.

Allah Teâlâ nasıl Peygamber (sav)'in rüyasını doğrulamaz?

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ

شَهِيدًا: Çünkü dînini, katından indirdiği kendi cinsinden diğer **bütün dinlerden** –geçerliliklerini ortadan kaldırmak sûretiyle– **üstün kılmak üzere, Peygamberini** tevhit yolunu gösteren **hidayet ve** yanlış ve sapkınlığı ayırt edici **hak din ile gönderen O'dur.** Peygamber (sav)'in rüyasında, dâvetinde, nübüvvetinde ve çeşitli mucizeler göstermesinde doğru olduğuna **şâhit olarak Allah yeter (28).** Buna işaret etmek için şöyle buyurmuştur:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنْ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمْ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا:

Muhammed Allâh'ın zâtî tevhîdine ulaştırmak için bütün varlıklara

gönderdiği hak bir **elçisidir. Beraberinde bulunan** saf suyu içmeye hasret çeken ve dâvetini tasdik eden müminler **de** bâtıl hüviyetlerinin bulutlarıyla âfâk ve enfüsde tezâhür eden Hakk'ın hüviyetini örten ve kendi vehimlerince çok addettikleri güçlerine dayanan **kâfirlere karşı çetin,** Hakk'ı bâtıla gâlip kılmak, kelime-i tevhidi yüceltmek, mutedil dîni desteklemek ve diğer dinlere kaşı zafer kazanmasını sağlamak amacıyla **kendi aralarında merhametlidirler;** Hak ehli ve tevhid erbâbına karşı alçak gönüllüdürler. **Onları** her zaman riyâ ve gösterişsiz bir şekilde, nefislerinin arzularına uymadan ve huşu ve alçakgönüllülük içinde **rükûya varırken, secde ederken görürsün.** Bu tavırlarıyla **Allah'tan lütuf ve rıza isterler.** Kısaca, tabiatlarının temizliğini ve fıtratlarının güzelliğini gösteren **nişan** ve alâmetleri **yüzlerinde** beliren **secde izi** ve Hakk'a karşı gösterdikleri haşyet ve alçakgönüllülüğün çokluğudur. **Bu** zikredilen özellikleri, **onların Tevrat'ta** zikredilen olağan üstü **vasıflarıdır ve** aynı şekilde **İncil'deki vasıflarıdır.**

Kısaca, ortaya ilk çıktıklarında son derece zayıf oldukları bir durumda düşmanlara karşı sert ve çetin olmaları ve Allah dostlarına karşı son derece merhametli ve şefkatli olmaları durumu **filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzer.** Bu ekin önce yere zayıf olarak düşmüş ve ardından çelimsiz bir şekilde toprak yüzünde belirmiştir. Ardından da zaman içerisinde kuvvetlenerek filiz ve dallarını çıkarmış ve bu güzel bakımdan sonra gövdesi üzerinde doğrulacak derecede kalınlaşmıştır. **Ki bu** ekinin sıklığını, kalınlığını, parlaklığını ve güzelliğini gördükleri zaman **ekicilerin de hoşuna gider.**

Allah Teâlâ o müminlerin terbiyeleri son derece güzel yaptı ki **böylece** onlara karşı çetin davranmaları sebebiyle müminlere düşman kesilen muhâlif **kâfirler öfkelensin.** Özetle, samîmi olma ve işlerini Allâh'a bırakma gibi kullarının istîdatlarına muttali olan **Allah onlardan** severek ve teslim olarak **inanan ve** bununla beraber kendilerini Allâh'a yaklaştıracak **iyi işler yapanlara,** bâtıl benliklerini örtme ve yok etme anlamında **mağfiret ve** Allah'la karşılaşma ve sidre-i müntehâya ulaşma anlamındaki **büyük mükâfat vaat etmiştir (29)** çünkü Allâh'ın arkasında daha görülecek bir şey yoktur.

Allah bizi kendisine ulaşanlardan ve elleri arasında kalanlardan eylesin!

SÛRENİN HATİMESİ

Zât tevhîdine doğru yönelmiş ey Muhammedî! Allah sana sıdk ve tevhîd makâmını nasip etsin. Sana düşen: bütün tutum, davranış ve fiillerinde ölçülü olman, bu noktalarda ifrat ve tefritten kaçınman, tahmin ve taklitten kaynaklanan tahkik edilmeyen bilgiden uzak durman, bütün tavır ve işlerinde orta yollu olman ve bütün tavır ve hareketlerinde en doğru yolu gösteren Peygamber (sav)'in izini sürmendir. Böylece sana bütün nimet ve mutluluk kapıları açılır ve hoş görülmeyip yasaklanan şeylerin kapıları da kapanır. Gaflet içinde bulunan câhil ve azgınlık ve sapkınlık yolunda yürüyen mütereddit kimselerle aslâ beraber olma ki, sana ulaşacağın noktayı elde etmek müyesser olsun.

Allah hepimizi dosdoğru yolunda sâbit yürüyerek hedefine ulaşmış dostları zümresinden eylesin!

HUCURAT SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Bütün hal ve fiillerinde yüce Allah'ın huzurunda edep ve teslimiyet makamını tahakkuk ettiren muhabbet ve velâyet erbabından gizli kalmaz ki; kulluğun ve ihlâsın kemali ancak güzel edep, rububiyete dair olan hakları eksiksiz yerine getirmeyi muhafaza ve ulûhiyete dair olarak verilmiş sözlerin gereklerine vefa ile zuhur eder. Bu da ancak, yüce Allah'ın hilafeti ve dostluğu için ayırıp risâlet görevi için seçtiği kimsenin (s) haklarına riayetle hâsıl olur. Zira o (s), kulları yüce Allah'a ulaştıran bir vesile ve onları O'nun (c) yüce, mukaddes zâtına yönlendiren bir hidayet rehberidir.

İşte bu sebeple her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah ihlâslı kullarına, Allah'a ve Resulüne karşı edebi muhafazayı tavsiye etti ve azîm olan ismiyle yemin ettikten sonra da şöyle buyurdu:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُٓوا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ ....

SURENİN TEFSİRİ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ: Sadece kullarına edebi öğretmekle onlar üzerine **Rahmân** olan **ve** yine onlara rıza ve teslimiyeti telkîn etmekle de **Rahîm olan** ve kullarının ahvâlini görüp gözeten yüce **Allah'ın adıyla.**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ: **Ey iman edenler!** Allah'a ve Resûlüne karşı edebe riayet imanınızın bir gereğidir. Öyleyse size, Allah'ın ve Resûlünün huzurunda öne geçmemek gerekir. **Allah'ın ve Resulünün huzurunda öne geçmeyin** ve yine her hangi bir iş ya da hükümde Allah (c) ve Resûlü (s) varken öne çıkmayın. Yani her hangi bir iş ya da hükmü yerine getirirken Allah'ın kitabıyla ve Resûlünün sünnetiyle istişare etmeden ve onu bu ikisine arz etmeden aceleyle teşebbüste bulunmayın. وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: Kalplerinizde gizlediklerinize ve niyetlerinize muttali olan, ayrıca Gayûr olan **Allah'tan korkun** ve kendi arzu ve görüşleriniz gereğince her hangi bir hüküm ya da sözde öne çıkıp acele etmeyin. **Şüphesiz** bütün hallerinizi görüp gözeten yüce **Allah** sözlerinizi **işitendir,** bu iş ve hükümler hakkındaki niyetlerinizi de **bilendir. (1)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ: **Ey iman edenler!** Şunları yapmamanız Allah'a ve Resûlüne olan îmanınızın husûsiyetlerindendir: Hz. Peygamber (s) ile konuştuğunuz vakit **seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin** ve seslerinizi onun (s) sesine karıştırmayın. وَلاَ تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ : Dahası ona (s) karşı mutlak manada seslerinizi yükseltmemeniz gerekir. **Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın.** Zira onun (s)

... اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ
رَسُولِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾
اِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَٓاءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

---

huzurunda sesi yükseltmek onun (s) saygınlığına ve azametine halel getirir. أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ : Yüce Allah, sâlih amellerinizin boşa çıkıp zayi olmasını istemediği için size bunu yasakladı. **Öyle yaparsanız, siz** yapmış olduğunuz sâlih amellerinizin boşa çıkıp zayi olduğunun **farkına varmadan** bu sâlih **amelleriniz boşa gider. (2)** Hâsılı;

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ: Mümin ve muhsinlerden **Allah'ın elçisinin huzurunda** ona (s) tazime riayet etme ve ona (s) karşı takınılması gereken edebi muhafaza etme kastıyla **seslerini** kontrol edip **kısanlar,** işte yüce Allah katından kabul görmüş o mutlu kimseler, أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ : **şüphesiz** kullarının ihlaslı olup olmadıklarını deneyen yüce **Allah'ın,** ihlas ve imanın mahalli olan **kalplerini,** bir çok rûhânî lezzet hâsıl eden takvanın karar kıldığı yer olması için **takva ile imtihan ettiği kimselerdir.** لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ : **Onlara mağfiret,** yani beşeriyetlerinin gereği olan şeylerin örtülmesi ile bir bağışlanma **ve büyük bir mükâfat vardır.** Bu büyük mükâfat da rıza ve teslimiyet makamını tahakkuk ettirmeleridir.**(3)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah sürekli devam ede gelen sünneti gereği şöyle buyurdu:

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ : Ey resullerin en mükemmeli! Sen halvetin esnasında himmetini nübüvvet görevinin gerekleriyle meşgul etmeyip velayet makamın gereğince Rabbine yönelmiş bir halde istirahat ederken o haddi aşmış kötü huylulardan **sana odaların arkasından bağıranların çokları, aklı ermez kimselerdir.** Ey Resullerin en mükemmeli! Onlar senin (s) Rabbin katındaki metrebeni idrak edemezler ve senin O'nunla (c) olan halvetini, ayrıca O'nun (c) kerim olan veçhini mütalaa etmen dolayısıyla yaşadığın istiğrak halini anlayamazlar. Zira onların akılları olsaydı elbette kendilerini gaflet makamından uyarırdı ve yine elbette onları sana (s) karşı yerine getirilmesi gereken edebe riayet hususunda irşat ederdi.**(4)**

وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ جَٓاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُٓوا اَنْ تُص۪يبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا
عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِم۪ينَ ﴿٦﴾

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ: Hâsılı **eğer onlar,** sana ihtiyaç duyup sohbetini istediklerinde **sen** nübüvvet makamının şefkati gereğince irşat edip hidayete erdirmen için **yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi,** لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ : **elbette kendileri için daha iyi olurdu.** Sana bağırarak nida etmede acele etmelerinden ve öne çıkmalarından elbette daha iyi olurdu. **Bununla beraber** kalplerindeki ihlâs ve samimiyete muttali olan yüce **Allah,** kimi zaman kendilerinden vaki olan küçük günahları affedip **çok bağışlayandır** ve şayet Allah ve Resûlüne karşı ihlaslı olanlardan iseler onlara çok acıyıp **çok merhamet edendir. (5)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, müminlerden ihlâslı olanlara irşat ve talim kastıyla, onların ahlaklarını muvahhidlerin şanına layık olmayan şeylerden temizleyip süsleyerekten şöyle buyurdu:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا: **Ey iman edenler!** Mümin kardeşlerinize karşı hüsnü zan beslemeniz yüce Allah'a imanınızın bir gereğidir. Dolayısıyla size gereken şudur: **Eğer fâsıkın,** tevhid ve iman adaletinden ayrılıp hayli uzaklaşmış olan **biri size** riyakârlıkla ve iftira ile **bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.** Yani istenmeyen bir durumla karşılaşmamak için bu haberin mahiyetini iyice araştırın, soruşturun ve iyice malumat sahibi olun da onu tasdik etmede acele edip öne çıkmayın. أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ : **Yoksa siz bilmeden,** hallerinden gafil olarak **bir topluluğa** salt yalan bir zan ile, onlara kötü davranaraktan ve eziyet ederekten **sataşırsınız da sonra yaptığınızdan pişman olursunuz.** Suçsuz bir topluluğa sataştıktan sonra onlara yapmış olduğunuz eziyetlerden dolayı kederlenip hüzünlenerek nedamet duyarsınız. Her ne zaman ki yapmış olduğunuz bu eziyeti hatırlarsınız üzülürsünüz.**(6)**

وَاعْلَمُوا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِى كَثِيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِى قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ
اُولٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ: Ey iman edenler! **Hem bilin ki, içinizde,** aranızda **Allah'ın elçisi** ve onun ölümünden sonra da Rabbi katından kendisi için miras bırakılmış olan eşsiz sünneti **vardır.** Dolayısıyla sizin, hayatta iken ona (s) itaat edip müracaat etmeniz ve yine mutlak anlamda işlerinizde onun (s) sünnetiyle şeriatine müracaat etmeniz ve onunla (s) istişare etmeniz gerekir. Ve yine size, nefislerinizin hoş gösterdiği işleri ona (s) kabul etmesi için teklif etmemeniz gerekir. لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ: **Şayet o, birçok işlerde size uysaydı** ve sizin sözlerinizi kabul etseydi **sıkıntıya düşerdiniz.** Elbette ki, günah işlemekte hayli ileri giderdiniz ve günahlara gark olup helak olurdunuz. Zira işlerinizin hepsini ona (s) havale etmeniz ve onun (s) tasvibine sunmanız, boyun eğip iman etmenizin gereklerindendir. Şayet işlerinizden bir kısmını onaylarsa ne âlâ, yok onaylamazsa bunu ona (s) asla teklif etmeyiniz. Zira nübüvvet makamı ve hikmetin gerekleri buna direnir. وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ: **Fakat Allah size imanı sevdirmiş** وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ : ve **onu kalplerinize zîynet yapmıştır.** Yani imanı sevmeye ve küfrü kerih görmeye dair olarak salt batıl bir söz ve fasit bir zan ile size bir masumiyetin isabet edeceğini ileri sürerek mazeret beyan etmeyin. وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ: Ve yine **küfrü,** ona götüren **fâsıklığı ve** küfrü gerektiren **isyanı da size çirkin göstermiştir.** Çünkü her ne kadar her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah size imanı sevdirip kalplerinize onu ziynet kılsa da ve küfrü, fâsıklığı ve isyanı da size çirkin gösterse de ancak O (c), sıdk ve adalet gereğince imanı sevdirmiş, kasıtlı ve iradi olarak neşet eden küfrü de çirkin göstermiştir. Yalan ve açık bir iftira üzere nispet edenin nispeti üzere değil. Çünkü her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah kulları için bu gibi şeylere razı olmaz. Hâsılı, أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ: Yalandan ve töhmetten kaçınan müminler var

فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةًۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٨﴾ وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ اقْتَتَلُوا
فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَاۚ فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتٖى تَبْغٖى حَتّٰى تَفٖٓيءَ
اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوا.......................................

ya **işte doğru yolda olanlar bunlardır.** İşte bunlar, ifrat ile tefrit arasını itidal üzere birleştiren kapsamlı tevhit yolundan ibaret olan sırat-ı müstakim'e hidayet ve doğruluk üzere hasredilmiş olanlardır.(7)

Ve muhakkak ki onların doğru yolda olmaları ancak şu şekilde oldu:

فَضْلاً مِنْ اللّهِ وَنِعْمَةً: **Bu,** kullarının istîdât ve kabiliyetlerine muttali olan **Allah'tan** gelen **bir lütuf ve** yine müminler için O'nun (c) katından hibe edilmiş bir **nimettir.** وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: Kullarının bütün hallerini ihata eden yüce **Allah her şeyi,** onları ıslah edecek olan ihtiyaçlarını **bilir** ve maslahata göre bu ihtiyaçları bolca vermede de **hüküm ve hikmet sahibidir. (8)**

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا: Ey imanlarının gereklerinde orta yolu bulan müminler! Yine şöyle davranmanız sizin ahlakınızdandır. **Eğer müminlerden iki grup,** öfke gücünün kabarıp galip gelmesiyle ve cahiliye taassubunun harekete geçmesiyle süregelen bir husumet sebebiyle her iki taraf da **birbirleriyle vuruşurlarsa,** her ne zaman ki hikmet ve adalete muvafik bir barış yapma imkânı doğar hemen فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا: **aralarını düzeltin.** فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللّهِ: **Şayet biri ötekine saldırırsa,** saldırısını, ilâhi adaletin gereğinin haricinde olan ifrat derecesine ve zulme götürmek suretiyle azgınlıkla diğerine galebe çalarsa yüce Allah'ın emriyle, onlar **Allah'ın buyruğuna,** eşitlik ve adalet üzere terettüp eden hükmüne geri **dönünceye kadar** galip olan gruba karşı mağlup olan tarafa arka çıkaraktan **saldıran,** haddi aşan **tarafla savaşın.** فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا: **Eğer** azgınlığından ve saldırganlığından geri **dönerse** olanlar olduktan sonra **aralarını** her iki taraf arasında saadeti sağlamaya riayete ve hikmete dayanan bir **adaletle düzeltin ve** hâsılı ey müminler! Her hal

... إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰى أَنْ
يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسٰى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا
أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ....

ve hükmünüzde itidal üzere olun ve **adaletli davranın.** إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ: **Şüphesiz ki** sapasağlam bir adalet üzere istivâ etmiş olan yüce **Allah,** kullarından **adil davrananları sever. (9)**

Ey ıslah edici Müslümanlar! Nasıl olur da onların aralarını ıslah etmezsiniz?

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ: Hak Teâlâ'nın birliğine yakînen inanan ve O'nun (s) tevhit yolunu açıklayan resûlünü tasdik eden **müminler** dosdoğru, sapasağlam dinde **ancak kardeştirler.** فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: **Öyleyse kardeşlerinizin arasını** insaf ve adaletle **düzeltin ve** bu ıslah işinizde doğruluktan sapıp uzaklaşmak hususunda **Allah'tan korkun ki** adaletiniz ve takvanız sebebiyle **rahmete eresiniz. (10)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ : **Ey iman edenler!** Gösteriş ve istihzayı terk etmeniz imanınızın gereğidir. Öyleyse ey, yüce Allah'ın sınırlarını ikame eden yönetici erkekler! Sizden **bir topluluk,** yüce Allah'ın sınırlarını ikame etmede ve korumada sizin gibi olan **diğer bir toplulukla alay etmesin.** Yani sizden güçlü olanlar ve yönetici olanlar zayıf ve alt seviyede olanlarla alay etmesin. عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ: **Belki de onlar,** yani küçük görülüp alay edilenler yüce Allah katında **kendilerinden** yani alay eden yöneticilerden **daha iyidirler.** وَلاَ نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ: Aynı şekilde sizden soy sop sahibi, şanı yüce **kadınlar da** zayıf, fakir ve güçsüz **kadınları alaya almasınlar.** Aynı şekilde **belki onlar** da, yani zayıf kadınlar da yüce Allah katında **kendilerinden** yani soy, sop, şan sahibi olanlardan **daha iyidirler.** Siz yüce Allah'ın rahmetine onlardan daha yakınsınız. وَلاَ تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلاَ تَنَابَزُوا

... بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْايمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا

بِالْأَلْقَابِ: Aynı şekilde ey müminler! **Kendi kendinizi,** yani bir birinizi **kınamayın,** ayıplamayın, **birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın.** Çünkü müminler tek bir kişi gibidirler. Lehine ya da aleyhine olarak birine ilişen bir şey hepsinin lehine ya da aleyhine ilişmiş demektir. Ve yine size birbirinizi kötü lakaplarla çağırmamanız gerekir. Yani sizden bir kısmınız diğer bir kısmınızı kınanmışlığa, çirkinliğe delalet eden kötü lakaplarla çağırmasın. Çünkü bu şekilde lakap takmak ancak kötü lakaplar için kullanılır. Siz de açık bir şekilde bundan nehy edildiniz. Çünkü bu bütünüyle fâsıklık ve isyandan ibarettir, birçok çeşit mahrumiyet ve hüsranı gerektirir. İlâhî hikmet üzere terettüp eden mürüvvet ve adaleti de ortadan kaldırır. Hâsılı, بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ : Özellikle **imandan sora,** yani kemal üzere itidale sevk eden iman ile muttasıf olduktan sonra hak yoldan ayrılıp sapmaya sevk eden **fâsıklık ne kötü bir isimdir!** Hâsılı, وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ : **Kim de tövbe etmezse** ve kendisinden hata ile zikri geçen bu gibi günahlar sudur ettikten sonra yüce Allah'a dönmez ise **işte** azgınlıkta ve sapkınlıkta ısrar eden ve haktan hayli uzaklaşan **bu kimseler** ilâhi sınırların gereklerinden uzaklaşmaya hasredilmiş olan **zalimlerdir. (11)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ: **Ey iman edenler!** Her hal ve makamınızda yakîne tabi olmak ve yine her halinizde yüce Allah ile O'nun töhmet ve gaflet aşamalarından hayli uzaklaşmış olan nebî ve velîlerinden hâlis kullarına karşı iyi zan üzere bulunmak hariç diğer bütün zanları ve cahillikleri terk etmek imanınızın bir gereğidir. Öyleyse size sadece ikiyüzlülük ve yüce Allah ile O'nun Resûlü (s) ve genel olarak müminlerle mücadeleyi miras bırakacak olan **zannın birçoğundan kaçının.** Hâsılı, إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ: **Çünkü zannın bir kısmı,** yani insanı doğru yoldan saptıran hilekâr şeytan cihetinden size ilkâ edilmiş olan kısmı **günahtır,** ilâhî sınırların gereklerinden uzaklaşma ve fâsıklıktır. وَلَا تَجَسَّسُوا : **Birbirinizin kusurunu araştırmayın.** Yani kendi cinsinizin kusurlarını, eksikliklerini araştırmayı, tecessüsü kesin bir

... وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ....

şekilde terk etmeniz sizin övülen ahlakınız cümlesindendir. Dolayısıyla size Müslümanların ve diğer insanların ayıp ve kusurlarını araştırmamanız gerekir. Özellikle de onların mahremiyetlerine, namuslarına leke sürmeyi zorunlu olarak beraberinde getiren asılsız, çirkin iftiraları araştırıp deşmemeniz gerekir. وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا : **Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin.** Yani, ey tevhit yoluna sülûk etmeye kasteden müminler! Gıybeti, dedikoduyu terk etmek sizin güzel ahlakınız cümlesindendir ve hatta o bütün güzel ahlakınız içerisinde en muazzam olanıdır. Gıybet de sizden birinizin diğerini, yanınızda hazır bulunsa bile kendisine zor gelecek ve çirkin bulacağı bir şeyle arkasından anmasıdır.

Rasûlullah'a (s) gıybetten soruldu, o (s) da cevaben şöyle buyurdu: "Kardeşini kerih gördüğü bir şeyle anmandır. Eğer o şey onda varsa onu arkasından çekiştirmiş, gıybet etmiş olursun. O şey onda yoksa da muhakkak ki ona iftira etmiş olursun"[17] Her ikisi de iman ehlinin itidalinin dışındadır.

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah mübalağalı bir şekilde azarlamak suretiyle bu yasağı tekit etti ve şöyle buyurdu:

اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ : Şayet farz edelim ki, özellikle ölü halde bulunan bir kardeşinizin eti size sunulsa **sizden biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı,** nefsi buna razı olur mu? **İşte** elbette ki **bundan tiksindiniz.** Çünkü bunun çirkinliğini, kötülüğünü inkâr etmenize imkân yoktur. Mümin kardeşinizi arkasından çekiştirmeniz ise bundan daha iğrenç ve daha kötüdür. Hâsılı,

---

[17] Bu hadisi İmam Müslim *Sahîh*'inde rivayet etmiştir. (4/2001 no: 2589. Gıybetin haramlığı babı). Ebu Hureyre'den (r) rivayetle Hz. Peygamber (s) şöyle buyurmuştur: "Biliyor musunuz gıybet nedir? Hz. Peygamberin ashabı 'Allah ve Resûlü en iyi bilendir' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s) şöyle buyurdu: 'Kardeşini kerih gördüğü bir şeyle zikretmendir.' Bunun üzerine şöyle denildi: 'Söylediğim şey kardeşimde varsa durum ne olur, ne dersin?' Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: 'Şayet söylediğin şey kardeşinde varsa onun hakkında gıybet etmiş olursun, o şey onda yoksa da ona iftira atmış olursun." İbn Hibbân bu hadisi *Sahih*'inde rivâyet etti. (13/72 no: 5779). İmam Tirmizî de *Sünen*'inde rivayet etti. (4/329 no: 1934, bab: Gıybet hakkında gelen hadisler.)

... وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُواۜ ....

وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ : **O halde** haram kılınmış olan gıybet suçunu işleyenlere karşı hayli kıskanç ve intikam sahibi olan yüce **Allah'tan korkun** ve bu ve bu gibi şeylerden Allah'a tövbe edin. **Şüphesiz** gönlünüzdeki pişmanlık ve ihlâsa muttali olan yüce **Allah, tövbeyi çok kabul edendir,** sizin tövbenizi kabul eder ve **çok merhamet edendir.** Yaptığınız şeyden pişman olarak tövbe edip O'na döndükten sonra sizden zilleti giderendir.**(12)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah aynı şekilde bu hükmü tafsilatlı bir şekilde tekit etti ve şöyle buyurdu:

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى : **Ey,** yaratılıştan getirilen saf fıtratlarını ve aslî menşelerini unutan **insanlar! Doğrusu Biz sizi,** hepinizi **bir erkekle bir dişiden yarattık,** icat edip ortaya çıkardık. O erkek Bizim lâhûtî sûretimiz üzere sûret verdiğimiz ve hilafetimiz üzere yarattığımız Âdem'dir. O dişi ise, nâsûtiyyeti itibarıyla Âdem'den ayrılan Havvâ'dır. Biz, onları lâhûtiyyet ve nâsûtiyyet hisseleri üzere birleştirip, bir birine karıştırıp iki eş kıldıktan sonra da sizi muhtelif milletlere ve kabilelere ayırdık. وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُوا: **Ve birbirinizle tanışmanız için sizi** tek bir asıldan yani Âdem'den çoğalan **milletlere ve** bu milletlerden farklı parçalara ayrılmış olan muhtelif **kabilelere ayırdık.**

Millet (eş-Şa'bu): Tek bir asıldan ayrılarak çoğalan topluluktan ibarettir.

Kabile: Milletten meydana gelen muhtelif fırkalardır.

İmaret: Kabileden dallanıp budaklanan gurup anlamınadır.

Göbek (batn): İmaretten ayrılarak oluşan topluluktur.

Kabile kolu (fehiz): Göbekten ayrılarak oluşan topluluktur.

Sınıf (fasîl): Kabile kolundan ayrılarak oluşan küçük gruptur.

Meselâ Huzeyme millettir (şa'b), Kinane kabiledir, Kureyş imarettir, Kusay göbektir, Hâşim kabile koludur ve Abbâs ise sınıftır.

İşte Biz bunu ancak tanışasınız diye böyle yaptık. Yani bir birinizi tanıyasınız da sizin bu tanışmanız, bir birinize karşı övünmenize ya da galebe çalmanıza değil de menşe bakımından birleşip bir birinize

... إِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْاَعْرَابُ
اٰمَنَّاۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُٓوا اَسْلَمْنَا ....

katışmanıza sebep olsun diye böyle yaptık. Zira aranızda, lahûtiyet hakkı üzere terettüp eden saygınlık ve yücelik hariç bir övünç söz konusu değildir. Hâsılı, إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ أَتْقَاكُمْ : **Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstününüz** nâsûtiyyetin gereklerinden ve heyûlayâ dair olan meşgalelerden en çok sakınanız, **en çok korkanınızdır.** إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ : **Şüphesiz,** kullarının istîdâtlarına muttali olan yüce **Allah** onların zahirlerindekini ve batınlarındakini iyi **bilendir, her şeyden haberdar olandır.** Sonsuz ilmi ve bilgisi muktezasınca da onları muvaffak kılandır. **(13)**

Kendilerine Hak Teâlâ katından tavsiye edilen tanışıp birbirlerine karışma emrine boyun eğmeyip bu emre sıkı sıkıya yapışmamalarından dolayı yüce Allah bedevîlere şöyle hitap etti:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا: **Bedevîler "inandık" dediler.** Öyle ki bu bedevîler, kıtlık senesinde Medine'ye geldiklerinde bir birlerine karşı galebe çalma ve övünme yoluyla inatlaşmada ve bir birlerinin kusurlarını ifşa etmede artık örnek olmuşlardır. İşte bu bedevîler, dosdoğru bir kast ve halis bir azimet üzere değil de sadece zahiren şehâdet getirip yüce Allah'ın birliğini ve Hz. Peygamberin (s) O'nun (c) elçisi olduğunu söylediler. Hatta bu şehâdetlerini hile ve nifak ile getirdiler. İşte bu sebeple de Hz. Peygambere (s) minnet ederek şöyle diyorlardı: "Sana yükler ve ağırlıklar getirdik. Falanca kabilelerin yaptığı gibi seninle savaşmadık da. Daha önce sana karşı bir husumetimiz olmaksızın sana iman ettik." Hâsılı ey resullerin en mükemmeli! Henüz sapa sağlam olmayan zayıf imanlarıyla ve vefa üzere olmayan sadakatleriyle seni minnet altında bırakmak istiyorlar. Ey resullerin en mükemmeli!قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا: Kalplerinde gizledikleri, ihlâs ve imanı nefyeden minnet, garez ve nefret ortaya çıktıktan sonra onlara **de ki:** Ey Bedeviler! Salt "iman ettik" sözünüzle **siz iman etmediniz.** Çünkü iman ancak ve ancak, minnet altında bırakma ve eziyet kirlerinden mutlak anlamda arınmış olan kalplerin fiilidir. **Ama** "iman ettik" sözünüz yerine **"teslim olduk." deyin.** Çünkü siz barış ve selâmete girdiniz ve böylelikle de sizin ve bizim

... وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيمَانُ فٖى قُلُوبِكُمْۜ وَاِنْ تُطٖيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

aramızda her hangi bir husumet ve tartışma olmaması üzere barış antlaşması yapmış oldunuz. Öyleyse nasıl olur da "iman ettik" dersiniz. Durum şu ki, وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ : **Henüz iman** ve gönüllü olarak, yürekten itaat etme **kalplerinize yerleşmedi.** Öyle ki kalp iman ve itaatin mahallidir, iman ve itaat de kalbin fiillerindendir. Hâsılı, وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لاَ يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا: **Eğer Allah'a ve Resulüne** hakikati veçhiyle **itaat ederseniz** ve o ikisine ihlâs üzere gönülden boyun eğerseniz yüce **Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez,** noksanlaştırmaz. Yani siz şayet imanınızda ve itaatinizde samimi olursanız ve Allah Resûlüne (s) her hangi bir minnet ve eziyet söz konusu olmasızın gelirseniz yüce Allah amellerinizin karşılığından ve ücretinden hiçbir şey eksiltmez. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Çünkü** kullarının niyetlerine muttali olan yüce **Allah** aşırılıklarından ve hatalarından tövbe edeni **çok bağışlayan, çok merhamet edendir.** Ona merhamet eder ve tövbesini kabul eder. **(14)** Hâsılı: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ: **Gerçek,** ihlaslı **müminler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden,** bütün izafetleri ortadan kaldıran tevhit mertebesine erişmek için imanlarında ve yürekten boyun eğişlerinde ihlas üzere bulunan, ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا: **ondan sonra,** yani iman edip yakîn derecesine eriştikten sonra da **asla şüpheye düşmeyen,** iman ettiği şeyde aslâ şek ve şüpheye düşmeyen ve bununla beraber de Allah (c) düşmanlarına karşı وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır.** İşte yüce Allah katında kabul gören o mutlu kimseler bunlardır. أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ : **İşte** sadakat ve ihlasa hasredilmiş olan **sâdıklar ancak onlardır.** İşte bunlar Rableri ....

قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدٖينِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاٖيمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿١٧﴾

katından birçok çeşit başarı ve kurtuluş elde etmiş olanlardır. Ve yine bu kimseler çok kudretli Melik'in katında sıdk makamına iyice yerleşenlerdir. **(15)**

قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدِينِكُمْ: Ey resullerin en mükemmeli! Belirli bir karşılık elde etmek için iddia ettikleri yapmacık imanlarını kalpleri asla ittifak etmeksizin lisanlarıyla izhar ettikten sonra onlara **de ki:** Ey cahiller! **Siz dininizi,** bu yapmacık imanınızı, gizli açık her şeye muttali olan **Allah'a mı öğretiyorsunuz,** dininizi O'na haber mi veriyorsunuz? Durum şu ki; وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: **Oysa Allah,** hali hazırdaki mevcut ilmiyle **göklerde olanların da,** gizli olsun açık olsun tamamını **bilir,** aynı şekilde **yerde olanların da** tamamını bilir. وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: Hâsılı, her şeyi kuşatan yüce **Allah** vücudun ihatasına giren **her şeyi hakkıyla bilendir.** Üzerine vücûd şimşeğinin parıldadığı hiçbir şey O'nun sonsuz ilminden uzakta olamaz.**(16)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah sevgili Peygamberine (s) talim ve irşat kastıyla şöyle buyurdu:

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا: Ey Resullerin en mükemmeli! **Onlar İslâm'a girdikleri için,** yürekten boyun eğmiş mümin olmadıkları halde İslam'a ve barışa girdikleri için **sana minnet ediyorlar.** Ey Resullerin en mükemmeli! قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ: Azarlayaraktan ve sorumlu tutaraktan onlara **de ki: Müslümanlığınızı,** bu teslim oluşunuzu **benim başıma kakmayın** ve sadece ağzınızla ifade ettiğiniz, henüz kalbinize yerleşmemiş olan bu imanınızla kendinizi yakînen inananlardan saymayın. بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ: **Bilakis sizi,** irfan semeresini veren, tevhidi ve apaçık müşahede etmeyi gerektiren **imana erdirdiği,** irşat edip hidayete erdirdiği **için** gizli açık her şeyi bilen yüce **Allah sizin başınıza kakar.** إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ : **Eğer** kalpleriniz lisanlarınıza muvafık bir

إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

şekilde imanında **sâdıklardan iseniz** herkesle mutâbık olarak Allah'a minnettar olmanız gerekir. Hâlbuki siz böyle değilsiniz. **(17)** Hâsılı, إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Şüphesiz,** kullarının kalplerindeki ihlâs ve sadakate dair her şeye muttali olan yüce **Allah,** mevcut sonsuz ilmiyle **göklerin ve yerin görülmeyen esrarını bilir.** وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ : Kısacası, sizin her hal ve tavrınızı görüp gözetleyen yüce **Allah yaptıklarınızı,** hayır olsun şer olsun bütün amellerinizi **görür.** Bu şekildeki görmesinin ve bilmesinin muktezasınca da size amellerinizin karşılığını verir. **(18)**

Yüce Allah bizi, kendileri için hiçbir korku ve hüzün olmayan ihlâslı, yakîne ermiş müminler zümresinden eylesin.

SURENİN HÂTİMESİ

Ey, zâti tevhit makamına iyice yerleşmiş ve tahkike ermiş Muhammedî muvahhid! Yüce Allah seni, sana ait temkin ve izzet makamına iyice yerleştirsin. Senin nefsini fasit arzularla, nihayetinde kesata uğrayacak olan ümitlerle alakalı olan alçaklıklardan mutlak manada yükseltmen gerekir. Özellikle de infakta minnet ve eziyet ile mutlak anlamda bütün itaatlerde riya, gösteriş ve işittirme münasebetsizliklerinden temizlenmen gerekir. Sakın ha sakın, insanoğlundan ve kardeşlerinden hiç kimseye genel olarak bütün hal ve vakitlerinde asla üstünlük taslama. Çünkü bu, kibir ve küfür ehlinin mizacıdır ki bu mizaç kendilerine sadece birçok çeşit başarısızlık, hüsran, mağlubiyet ve mahrumiyet miras bırakır. Sana bütün zuhur ve tecellî yerlerinde tevazu ve alçak gönüllülük gerekir. Ayrıca şan şöhret ve itibar sahiplerinden mutlak manada uzaklaşman, ne fazla ne eksik sana yetene kanaat etmen ve uzlete devam etmen gerekir.

Yüce Allah bizi doğruluk ve sadakat üzere mütenebbih olanlardan ve Hak Teâlâ'nın muvaffakiyeti ile işleri kolaylaştırmasını nefyeden şeylerden sakınanlardan eylesin.

KÂF SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Rahmanın sureti üzere yaratılmış insan sureti üzere terettüp eden nübüvvet ve velayet kandillerinden parıldayan zatî vahdet nurlarıyla kalbini aydınlatan kimseden gizli kalmaz ki; ilâhî tecellileri kabul edebilen zuhur yerlerinin en uygun, en mükemmel olanı, yine subhân olan Allah'a niyâbet edip O'na halife olmaya en çok layık olan ve Hak Teâlâ'nın ahlâkıyla ahlâklanmaya en çok münasip olan varlık, kendisi dışındaki bütün çokluk ve izafetleri yok eden ehadiyyet-i zât güneşinin ışıltılarını yansıtmaya kabiliyetli olan insan-ı kamildir.

İnsandan daha mükemmel ve daha kuşatıcı bir zuhur yeri olmadığı böylece aşikâr oldu. İnsanoğlunun en şereflisi, en mükemmeli; ilme'l-yakîn, ayne'l-yakin, keşf ve şuhûd bakımından en eksiksizi ise, Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun peygamberimiz Hz. Muhammed'dir. Her kim küstahlaşarak onun (s) risâletini ve hilâfetini tuhaf karşılayıp şaşkınlığa düşerse, onun bütün bir beşeriyeti irşat ediyor oluşunu inatla ve ona vahyin iniyor oluşunu da kibirlenerek inkâr ederse muhakkak ki o kimse sapkınlığa ve azgınlığa düşmüştür. Böyle bir kimse doğru yola ve hidayete asla yol bulamaz. Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah işte bu sebeple, onun (s) yol gösterici ve hidayet rehberi oluşunun yanı sıra Hak Teâlâ'ya niyâbetini ve O'nun halifesi oluşunu ispat için sevgili peygamberine indirdiği şeyi indirdi, tekit ve mübalağa yoluyla da yemin ettiği şeye yemin etti. Yüce Allah yemin ettikten sonra şöyle buyurdu:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾

SURENİN TEFSİRİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ: Genel olarak bütün kullarını selamet diyarına davet etmekle onlara karşı umûmî olarak çok **Rahmân** olan **ve** yine kullarının seçkinlerini de bir çok çeşit ikram ve nimet ile en yüce makamlara ulaştırmakla da **Rahîm olan Allah'ın adıyla** ki O, tevhidine dâir olan dosdoğru yolu beyan etmek için kendilerine kitap indirilmiş olan peygamberleri gönderendir.

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ: **Kâf.** Ey, ilâhî hilâfet ve niyâbet elbisesini giymeye kabiliyetli olan insan-ı kâmil! Ey, subhân olan Allah katından kendisine indirilen vahiy ve ilhamı insanların umumuna tebliğ için kâim olan dosdoğru, değerli yönetici! Ey, bütün insanlığı her türlü lütufta bulunma ve intikam alma hususunda hayli kuşatıcı, mükemmel bir güç ve kudrete sahip olan, her türlü eksiklikten selamette ve mukaddes olan, sonsuz ilim sahibi yüce Melîk'in tevhidine yönlendiren komutan! **Şanlı ve şerefli Kur'an'a andolsun ki, (1)** Ey resullerin en mükemmeli! Mecîd, Azîm olan yüce Allah katından indirilen bu büyük Kur'an hakkı için muhakkak ki sen; Hak Teâlâ katından, hak üzere, hak ile Hak Teâlâ'nın yolunu ve tevhidini açıklamak için bütün mahlûkata gönderilmiş bir peygambersin. Ey resûllerin en mükemmeli! Seni inkâr edenler sende, kendilerini seni inkâr etmeye, açıkça yalanlamaya çağıran ve götüren her hangi bir kusur, bir leke bulamadıktan sonra inatlaşmaya ve kibirlenmeye mecbur kaldılar.

بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ: **Doğrusu kâfirler kendi içlerinden uyarıcı bir peygamber geldiğine şaşırdılar da dediler ki:** O cahil ahmaklar, kendi cinslerinden, kendileri gibi bir insan oğlunun yine kendilerini kıyamet gününün korku ve endişelerinden uyaran bir peygamber olarak gönderilmesini olanaksız gördüler. Zaten onlar yeniden yaratılmayı ve peygamber olarak bir beşerin gönderilmesini bütünüyle inkâr ediyorlardı. فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ : Senden (s) hakka davet ve kıyamette tekrar yaratılmayla ilgili uyarıyı işittikten sonra o böbürlenenler

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ
وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ ....

tekrar diriltilmeyi imkânsız görüp inkâr etmelerinin şiddetinden dolayı şöyle dediler: **"Bu,** yani insanlara peygamber olarak yine bir insanın gönderilmesi ve tekrar diriltilme hususundaki bütün bu uyarılar **şaşılacak bir şeydir,** bunların her ikisi de muhaldir, olması uzak bir iştir! Biz, bizden önceki babalarımızdan böyle bir şey işitmedik. **(2)**

Sonra, taaccüp ve inkâr yoluyla icmâlî tarzda söyledikleri şeyi daha tafsilatlı şekilde ifade ettiler ve kendi aralarında bir birlerine sorup bir birlerinden faydalanarak, bir birlerinden yardım isteyerekten şöyle dediler:

أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ: **Öldüğümüz ve bir toprak olduğumuz vakit mi** tekrar **dirileceğiz?** Öldükten, dağılıp gittikten sonra, heba olup yok olduktan sonra tıpkı şimdi olduğumuz gibi diriler olarak geri mi döneceğiz? **Bu dönüş,** bu şekilde geri dönüş ve geri geliş vuku olmaktan ve aklın kabulünden **çok uzaktır." (3)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah onlara mani olaraktan ve onları reddederekten şöyle buyurdu: Nasıl olur da Bizim ölüleri diriltmeye ve önceden oldukları gibi diriler olarak tekrar döndürmeye taalluk eden kudretimizi inkâr edersiniz ve nasıl olur da tekrar diriltilmeyi imkânsız görürsünüz?! قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ: Halbuki **Biz, toprağın onlardan,** yani onların vücût organlarından ve mafsallarından **neyi eksilttiğini,** neyi yiyip yok ettiğini **elbette** en ince ayrıntılarıyla ve tahkîk üzere **biliyoruz.** Nasıl olur da bütün bunları bilmeyiz?! وَعِندَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ : **Yanımızda her şeyi,** bütünüyle eşyayı en ince ayrıntılarıyla kuşatan, **kaydedip muhafaza eden,** onları koruyan **bir kitap vardır.** Dikkat edin! Bu kitap Bizim hali hazırdaki mevcut sonsuz ilim mertebemiz ve kaza levhimizdir.**(4)**

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ: **Doğrusu** onlar hayli sapkın, sarhoş, nihai derecede gafil ve azgın oluşlarından dolayı vakıaya mutabık, dosdoğru, kesin delillerle ve apaçık burhan ile teyit edilmiş olan **hak,** yani Hz. Muhammed'in (s) nübüvveti **kendilerine geldiği zaman** onu ....

... فَهُمْ فِى اَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُوا اِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا
وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾

yalanladılar. O peygamber (s) hakkı beyan etmek ve onu batıldan ayırmak için hak üzere kendilerine gönderildiğinde onu yalanladılar da işte bu sebeple Hz. Peygamberin, kendisindeki birçok çeşit güçlük ve azap ile korkutmak ve gerçekliğini açıklamak üzere geldiği yeniden diriltilmeyi de inkâr ettiler. Hâsılı onlar bu saçma, ahmakça hülyaları gereğince فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ : **şimdi karmakarışık bir ıstırap içindeler,** böyle bir ıstırap kendilerini bütünüyle kaplamış durumdalar.**(5)** Onlar, kendilerine Hz. Peygamberin (s) nübüvvetinin doğruluğu ve Rabbi katından getirdiği şeylerin gerçekliği hakkında kafalarında derin bir şüphe uyandıran karmakarışık bir ıstırap içindeler. Bu sebeple de onun (s) durumu hakkında şüpheye ve ıstıraba düşüyorlar da kimi zaman "o bir şairdir", kimi zaman "o bir sihirbaz ve kâhindir", kimi zaman da "o aklı gitmiş, çılgın bir mecnundur ve dolayısıyla da mecnunların sözleriyle konuşuyor" vesaire diyerek ona (s) asılsız iftiralar attılar.

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا: **Artık** tekrar diriltilmeyi ve haşri inkâr ettiklerinde **üstlerindeki** tabaka tabaka asılmış olan **göğe bakmazlar mı** ve tefekkür etmezler mi **ki onu** her hangi bir direk ve sütun olmaksızın **nasıl bina etmiş,** yükseltmişiz **ve** yine onu ışıltıları ve aydınlatmaları farklı farklı olan yıldızlarla **süslemişiz.** وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ : **Onun hiç bir çatlağı,** pürüzü ve yarığı **yoktur.** Bilakis Biz onu tabakaları bir birine uyumlu bir şekilde yapışık ve satıhları da bir birine paralel ve pürüzsüz bir şekilde yarattık.**(6)**

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ : Onlar aynı şekilde yer yüzüne de bakmazlar mı ki ve onu iyice düşünmezler mi ki **yeri de nasıl uzatmış,** mükemmel kudretimiz ve hikmetimizle nasıl yaymış, açıp düzlemişiz ve **üzerine sabit,** sapa sağlam yerinde duran, ulu **dağlar oturtmuşuz.** وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ: **Orada görünüşü güzel,** hoş, bakanların ....

تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِهٖ جَنَّاتٍ
وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ ....

gözünü alan ve kalplerine de mutluluk veren **her çeşit bitkiden,** her türlü nebâttan **çiftler yetiştirdik. (7)**

Muhakkak ki Biz yaratmış olduğumuz şeylerden bütün bu olağanüstü, harikulade şeyleri ancak şunun için yarattık:

تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ: **Bunlar, Allah'a yönelen her kula gönül gözünü açmak ve ona ibret vermek içindir.** Bütün bunlar, her şeyden uzaklaşıp bütün işlerini Bize havale ederek kemal üzere Bize dönüp yönelen kulların, istenilen ve takdir edilen her şeyin yaratılmasında kudretimizin ve ihtiyârımızın ne kadar mükemmel olduğunu basiret üzere görmeleri ve düşünmeleri için kudretimizin kemaline ve hikmetimizin sapa sağlam oluşuna delalet eden apaçık bir ibret ve nasihat olması için yaratılmıştır. İşte ölülerin tekrar diriltilmesi ve kabirlerinden diriler olarak çıkartılıp haşrolunmaları da bütün bunlar cümlesindendir. **(8)**

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا: Bu ahmaklar nasıl olur da ölüleri tekrar diriltmeye dâir kudretimizi inkâra güç yetirebilirler. Hâlbuki Biz, **bir de gökten,** sema cihetinden **bereketli,** hayrı ve bereketi çok **bir su indirdik.** Ve o suyu ölü, kuru toprağa indirdikten sonra da فَاَنْبَتْنَا بِهٖ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ: **onunla** göze hoş gelen, eşsiz güzellikte, nezih, temiz **bağlar, bahçeler ve** özellikle de **biçilecek taneler,** yani buğday, arpa vs. gibi geçimi sağlamak ve azık edinmek için hasat edilen hububat **bitirdik. (9)**

وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ: Yine o suyla Biz özellikle **tomurcukları birbiri üzerine dizilmiş uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik.** O hurma ağaçlarını Biz, uzun boylu, salkım salkım meyveler yüklü, meyveleri hayli çok olmasından dolayı tomurcukları bir biri üzerine dizilmiş ve salkımlı meyvesi olan bir ağaç olarak yarattık. **(10)** Bütün bu bitirip yetiştirdiğimiz şeyleri de şunun için bitirdik:

رِزْقًا لِلْعِبَادِ: **Bunları kullara rızık olması,** onlarla rızıklanmaları ve bütün bunları eşsiz bir şekilde yaratıp nimet olarak veren yüce Allah'a ...

... وَاَحْيَيْنَا بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًاۜ كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحَابُ
الرَّسِّ وَثَمُودُۙ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوطٍۙ ﴿١٣﴾ وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ
تُبَّعٍۜ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَع۪يدِ ﴿١٤﴾

şükretmeleri **için yetiştirmekteyiz.** وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا : Hâsılı, gökten indirilen **o su ile ölü,** kuru, kıraç, kendisinde kuru ya da yaş her hangi bir ot ya da en ufak bir canlılık, gelişme bulunmayan **bir toprağa can verdik.** كَذَلِكَ الْخُرُوجُ : **İşte** yeniden **hayata çıkış da böyledir.** Ölülerin sonsuz kudretimizle kabirlerinden tekrar diriler olarak çıkmaları da bunun gibidir. Öyleyse nasıl oluyor da o ahmak ve cahiller sonsuz ilim ve hikmet sahibi Allah'ın kudretini inkâr ediyorlar ve böyle bir kudreti imkânsız görüyorlar?! **(11)**

Ey resullerin en mükemmeli! O yalancı nankörlerin bu şekildeki yalanlamaları ve inkârları yeni değildir. Bilakis كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ: **onlardan önce** tıpkı onların yalanlamaları ve inkâr etmeleri gibi **Nuh'un kavmi,** وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ : **Res halkı ve Semûd da yalanlamıştı. (12)** Kardeşin Nuh'un (a) kavmi de, kendilerine bir peygamber olarak gönderilip üzerinde bulundukları küfürden, inkârdan, sınırların gereklerini aşıp çiğnemekten nehyedip uyardığında Nuh'u (a) yalanlamışlardı. Aynı şekilde kardeşin Hanzala b. Safvân'ın (a) kavmi de onu (a) yalanlamıştı. Res bir kuyudur ve bu kavim de bu kuyunun etrafında iskân etmekte idiler. Yine aynı şekilde Semûd kavmi de kardeşin Sâlih'i (a) yalanlamışlar ve taşın içinden çıkan deveyi boğazlamışlardı.

وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ: Yine aynı şekilde **Âd** kavmi kardeşin Hud'u (a), **Firavun** ve ileri gelenleri kardeşin Mûsa Kelîm'i (a)**, Lût'un kardeşleri de** kardeşin Lût'u (a) **yalanladılar.** Onları Lût'un (a) kardeşleri olarak isimlendirdi çünkü onlar Lût'un (a) evlilik yoluyla oluşan akrabalarındandılar. **(13)**

وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ: Yine aynı şekilde **Eyke halkı** kardeşin Şuayb'ı (a) **ve Tübbâ kavmi de** kendi fâsit işlerini ıslah eden imamlarını ve âlimlerini yalanladılar. Bu şahıs Teba' el Himyerî'dir. İsmi de Esad Ebu Kerib'dir. Hâsılı, كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ : Ey resullerin en

اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِؕ بَلْ هُمْ فٖى لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدٖيدٍ۟ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا
الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهُۚ ....

mükemmeli! **Bunların hepsi** doğru yola iletmek ve irşat etmek için kendilerine gönderilmiş olan **peygamberleri yalanladılar da** onlara **azabım hak oldu.** Yalanlamaları ve ısrarları sebebiyle kendilerine vaat edilmiş olan azabımız onlara ilişti ve üzerlerine çüktü de helak oldular ve kökleri kazınarak yok olup gittiler. Tıpkı onlar gibi bu haddi aşmış yalancılar da seni yalanlıyorlar. Aynı şekilde bu haddi aşmış yalancılar da pek yakında helak olacaklar ve kökleri kazınacak. Ey resullerin en mükemmeli! Onların eziyetlerine sabret ve onlar sebebiyle telaşa kapılma. Yakında kendilerine vaat edileni görecekler. **(14)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, öldükten sonra tekrar diriltilmeyi ve haşri imkânsız gören inkârcıları reddetme ve asıl onların iddialarının olanaksızlığını ispat yoluyla şöyle buyurdu:

أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ: Hani, öldükten sonra tekrar diriltilmeye dair olan kudretimizi inkâr ediyor ve bu hususta âciz kalacağımızı zannediyorsunuz ya **Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik?** Öldükten sonra tekrar döndürme yani ikinci kez yaratmadan evvel her hangi bir örnek bulunmaksızın ilk kez, eşsiz bir şekilde yaratmada aciz mi kaldık? Onlar ilk yaratma esnasında kudretimizin artık zayıfladığını, durgunlaştığını ve hatta artık öteye gitmeyip son bulduğunu zannediyorlar. Bilmiyorlar ki Bizim sonsuz kudretimiz, asla zayıflamayla, takatten kesilmeyle, son bulmayla, bitmekle ya da kusur ile vasıflanmaz. Ve yine kudretimizin, takdir edilmiş olan her şeye, her an, mükemmel oluşlardan bir oluş üzere taalluk ediyor oluşunu da asla anlamıyorlar. Öyle ki böyle bir kudretin bir misli daha önce geçmemiştir, bir benzeri de asla gelmeyecektir. بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ : **Doğrusu,** aslî fıtratın gereğince bir düşün ki aslında **onlar** kendi iç dünyalarında sürekli **yeni bir yaratılıştan,** Bizim katımızdan yeni bir yaratılışın varit olmasından **şüphe** ve akıl karışıklığı **içindedirler.** Ve yine onlar, Bizim katımızdan kudret ve irademiz hasebince her an ve zaman sürekli yenilenen bir yaratılış hakkında da şüphe içindeler. **(15)**

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ: Hülâsâ, **Andolsun, insanı biz yarattık,** onu yokluğun gizliliğinden izhar edip çıkardık **ve** öyle ise

... وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ
وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾

nefsinin kendisine fısıldadıklarını ve konuştuklarını Biz **biliriz.** Bizzat kendi nefislerinin şu an onların aklına, nâsûtiyet özellikleri üzere terettüp eden, suret zincirlerinin yanı sıra gayet cahil olan vehme karışmış ve olur olmaz her şeye burnunu sokan meraklı akıldan miras kalan âdetlerin prangalarıyla kayıtlı bu gibi batıl evham ve hayallerden neler getirdiğini iyi biliriz. Nasıl olur da nefislerinin onlara gizlice fısıldadığı fikir ve kuşkuları bilmeyiz! وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ : Zira **Biz ona şah damarından daha yakınız.** Yani bizzat kendi şahdamarından ona daha yakınız. **(16)**

Bu aşırı yakınlığı ifade etmek için verilmiş bir misaldir. Meselâ şöyle de denilir: "Ölüm bana şah damarımdan daha yakındır. Burada şah damarına "habl: ip" kelimesinin izafesi beyan içindir. Hâsılı yüce Allah burada şöyle buyurmaktadır: "Biz ona kendisinden daha yakınız."

Şah damarları başın ön kısmından yayılan, boynun iki tarafından aşağıya doğru inerek ensede birleşen ve bedenin en son kısmına kadar giden iki damardır. Bu iki damar bedenin canlılığını sağlayıp ayakta tutar ve yine bedenin çekip çevrilmesi de bu iki damara dayalıdır. Çünkü bu iki damar insanın suret âleminin en kuvvetli unsurudur.

Hâsılı yüce Allah burada şöyle buyurmaktadır: "Biz lâhut âleminden üflenmiş ruhumuz hasebince insana nâsutiyetinden daha yakınız." Bu yakınlık her hangi bir mesafe tevehhümü üzere ya da karışıp katışma, terkip, hulûl ya da ittihat yolu üzere değil bilakis gölge ve yansıma hakikati üzeredir. Hak Teâlâ bu şekilde hayli yakın olmasına ve mükemmel bir şekilde ihata etmesine rağmen insana, kıyamet gününde ihtiyaç anında açık delillerle onları susturmak için hallerini gözetleyen muhafaza meleklerini vekil tayin etti.

Ey resullerin en mükemmeli! Bir düşün. إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ: Kendisine vekil tayin edilmiş **iki melek** insanın **sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar,** muhafaza etmektedirler. Yani müvekkel meleklerden her biri hallerini, amellerini ve sözlerini gözetler bir vaziyette onun sağına ve soluna oturmuşlardır. **(17)**

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ
ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَٓاءَتْ
كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَٓائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾

Öyle ki مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ: **İnsan hiçbir söz söylemez,** ağzından hiçbir sözü çıkarıp telaffuz etmez **ki yanında** onu **gözetleyen,** onu muhafaza eden, dediklerini **yazmaya hazır bir melek hazır bulunmasın.** Onun yanında hazırlanmış, onun için tahsis edilmiş bir melek mevcuttur ki o melek onun yanından hiçbir şekilde kaybolmaz ve amellerine dair olarak topladığı hiçbir şey ondan geçip gitmez, kaybolmaz. **(18)**

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ: Bu iki melek tahsis edildikleri kişiyi ölüm sarhoşluğu gelinceye kadar koruyup gözetirler. **Ölüm sarhoşluğu,** şiddeti ve acıları **gerçekten,** hakikati üzere **geldiğinde,** yani o ölümün alâmetleri belirip emareleri ve korkuları o şahsa aşikâr olduğunda işte o zaman Hak Teâlâ cihetinden ona şöyle denilir:

ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ : **"Ey insan! İşte bu,** yani şu an senin üzerine inen bu ölüm **senin öteden beri kaçtığın şeydir." denir.** İşte bu, senin daha önce sevmediğin, kaçtığın ölümdür. **(19)**

Ölüm sarhoşluğu anında azabın acısını tattıktan sonra وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ: tekrar diriltilme ve toplanma için **sur'a üfürülür,** işte o zaman onlar ansızın kendini kaybetmiş, şaşkın bir şekilde etrafa bakınarak ayağa kalkar. O zaman onlara Hak Teâlâ cihetinden korkutma yoluyla şöyle denilir: "Ey miskin! Hayrete düşüp şaşkın şaşkın bakan sen değil misin? **İşte** senin şu an içinde bulunduğun **bu** gün, sana dünyada iken vaat edilen **tehdit günüdür.** Hâlbuki o zaman sen, başına gelinceye ve azabını tadıncaya kadar bu güne inanmıyordun ve korkularından da korkmuyordun. **(20)**

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ : Ölüler kabirlerinden haşr ve ceza için çıkartılıp tekrar diriltildikten sonra iyi olsun kötü olsun bütün canlardan **her bir can, kendisiyle beraber** görevlendirilmiş, onu arz ve ceza için mahşere doğru sevk eden **bir sevk memuru ve bir** de

لَقَدْ كُنْتَ فٖى غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَٓاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدٖيدٌ
﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرٖينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتٖيدٌ ﴿٢٣﴾ اَلْقِيَا فٖى جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ
عَنٖيدٍ ﴿٢٤﴾

amellerini ve hallerini gözetleyen hafaza meleklerinden lehine ya da aleyhine şahitlik yapan bir **şahit bulunduğu halde gelir.(21)**

Onlardan her biri yüce Allah'ın huzuruna getirildikten sonra Hak Teâlâ cihetinden onlardan her birisine azarlama ve hitap yoluyla şöyle denilir:

لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا: Ey gururlanan insan! "**Andolsun sen bundan,** bu günden **gaflet içinde** ve vukuundan da büyük bir inkisar içinde **idin.** Bu sebeple de peygamberleri (a) ve ilâhî kitapları yalanladın. Üstelik güvenilir hidayet rehberleriyle de alay ettin ve onlara büyüklük tasladın. فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ : **Şimdi senden,** gaflet ve inkârına sebep olan ve seni ayetlere ve uyarılara karşı körleştiren **gaflet perdeni kaldırdık.** Bu gaflet perden ise senin, sıradan duyumlara ülfet etmenin yanı sıra zahiri duyumlarının ve kuvvelerinin idrak alanlarının ötesinde olan gabya dair işleri inkâr etmendir. **Bugün artık gözün keskindir.** Yani bu gün perdenin kaldırılmasında sonra artık gözün demir gibi keskin ve etkili olur. Ancak o gün, deneme ve düşünme âleminin yok olmasından sonra perdenin açılmış ve gözünün keskinleşmiş oluşu sana bir fayda vermez. **(22)**

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ: İşte o zaman, dünya hayatında iken kendisini gözetleyip koruyan ve o gün de **beraberinde bulunan melek** ona **"işte yanımdaki hazır" der.** Yani şu an senin hitap ve azara dair olarak işittiğin bu şey, senin için yanımda muhafaza ettiğim ve senin başına gelmeden önce amel defterinin sayfasına yazdığım şeydir. **(23)**

Her bir asi ile beraberindeki melek arasında olanlar olduktan sonra Hak Teâlâ cihetinden onları sevk eden ve onlar hakkında şahitlik eden görevlilere kesin ve zorunlu bir emir gelir:

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ: **"Haydi ikiniz, atın,** fırlatıp savurun **cehenneme** küfürde ve inkârda aşırıya giden, inatlaşmada ve böbürlenmede de hayli ileri giden **her inatçı nankörü! (24)**

مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ اَلَّذ۪ي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً اٰخَرَ فَاَلْقِيَاهُ فِي
الْعَذَابِ الشَّد۪يدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَر۪ينُهُ رَبَّنَا مَٓا اَطْغَيْتُهُ وَلٰكِنْ كَانَ ف۪ي ضَلَالٍ بَع۪يدٍ
﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ ....

مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ: **İyiliklere** sürekli **bütün gücüyle engel olanı,** yani emredilmiş olan infaka engel olmada hayli aşırı gideni, yine haktan uzaklaşıp batıla meyleden **azgını** ve yüce Allah'ın kullarını, O'nun (c), yüce bir ahlak üzere bulunmakla muttasıf olan peygamberine (s) indirdiği sapa sağlam dini ve dosdoğru yolu hakkında şüpheye düşüren o **şüpheciyi. (25)**

الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ: **O ki,** Vahit ve Ehad olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, şirkten de mutlak anlamda münezzeh olan **Allah'ın yanında başka ilâh edinmiştir.** Başka bir ilaha şahitlik etmiş, ona tıpkı yüce Allah gibi bir yaratıcı ve fiillerinde ve eserlerinde O'na ortak olarak inanmıştır. Hâsılı, فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ : **haydi ikiniz birlikte,** ilâhî tevhidin sınırlarına tecavüz etmesinin, şirkte ve birden fazla ilah kabul etmede ısrar etmesinin bedeli olarak **onu şiddetli azaba atın." (26)**

Görevlendirilmiş bu iki melek onu sıkıca yakalayıp cehennem ateşine doğru sevk etmek isteyince bağırmaya başlar ve şirkini ve sapkınlığını azdıran, saptıran şeytana nispet eder. Şeytan da o esnada onun yanında hazırdır. Şeytan o azgın kuldan işiteceklerini işittikten sonra;

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ: İşte o zaman **yanındaki arkadaşı** şeytan yüce Allah'a tazarru'da bulunarak ve yakararak **der ki: "Rabbimiz! Ben onu azdırmadım** ve saptırmadım. وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ : **Fakat** bizzat **kendisi** kendi iç dünyasında fasit istekleri ve arzuları gereğince hidayet mertebelerinden hayli uzakta **derin bir sapıklık içindeydi". (27)**

İnkârcı ile arkadaşı şeytan yüce Allah'ın huzurunda bu şekilde çekiştikten sonra;

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ: Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce **Allah buyurur ki: "Huzurumda çekişmeyin,** yanımda tartışmayın!

... وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَٓا اَنَا بِظَلَّامٍ
لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾
وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾

Zira bu gün size çekişmenizin ve tartışmanızın bir faydası dokunmaz. وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ: **Ben size daha önce** kitaplarımda ve resullerimin lisanı üzere korkutucu bir **uyarı göndermiştim** ve nankörlere, küfür, azgınlık ve şirk ehline şiddetli bir azabın geleceğini haber vermiştim." Hüküm şimdiye kadar olduğu gibi her hangi bir değişme ve farklılaşma olmaksızın caridir. **(28)**

Çünkü مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ : **Benim huzurumda söz,** hüküm **değiştirilmez.** Bilakis sonsuz ilmimde takdir edilmiş olan şey gerçek adalet ve eşitlik gereğince ezelî ilmimde sabit olduğu üzere olucudur ve olmuştur da. وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ : **Ve** hâsılı **Ben, kullara asla zulmedici değilim.** Yani kullarıma karşı haddi aşmak ve onlara zulmetmek Benim şanımdan değildir. Bilakis onlar bizzat kendi nefislerine zulmederler de isyanları miktarınca cezayı hak ederler. **(29)**

Ey resullerin en mükemmeli! Yüce Allah'a şirk koşan, inkâr ve inat üzere de ısrar eden kâfirlere ve asilere bir hatırlat. يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلْ امْتَلَاْتِ: **Biz o gün** o inkârcıları cezalandırmak için hazırlanmış olan **cehenneme** kafirler ve asiler topluluğu atıldığında hayalî ve tasvîrî bir sual ile: **"Doldun mu?" Diyeceğiz.** وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ : **O da,** yani cehennem de ateşinin, alevlerinin şiddetinden dolayı yüce Allah'ın sadece ona has konuşturmasıyla: "Atılacak olanlardan **daha fazla var mı?" Diyecektir.** Öyle ki, Hak Teâlâ'nın cehenneme yönelik vaadi yerine gelmesi için cehennem doluncaya kadar ehlinden geride kalanlar da oraya atılsın. Zîrâ Hak Teâlâ cehennem için şöyle demiştir: *"Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım"* (Hûd 11/119; Secde 32/13). **(30)**

وَأُزْلِفَتْ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ: Aynı şekilde itaat eden müminlere de hatırlat ki o gün vaat edilen **cennet de kötülükten sakınanlara ....**

هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيظٍۚ ﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ
وَجَٓاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍۜ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾

yaklaştırılır, yakınlaştırılır. **Zaten uzak değildir.** Bilakis gayet yakın olmasından dolayı müminler cennete girmeden önce oradaki menzilelerini görürler ve oraya kavuşmayı temenni ederler. **(31)**

هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ: O vakit onlara şöyle denilir: "**İşte size vaat edilen bu cennet,** imtihan âleminde her türlü küçük hatalarından ve mutlak anlamda bütün aşırılıklarından yüce **Allah'a yönelen,** O'na dönüp tövbe eden ve yaptığı hatalara asla geri dönme tevehhümü söz konusu olmaksızın tam bir pişmanlık ve ihlâs ile tövbesini **muhafaza eden,** hâsılı مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَانَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ: **görmediği halde Rahman'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalple gelenlere mahsustur.** Yani bu cennet, Rahman olan yüce Allah'ın öfkesinden korkaraktan O'nun yasaklayıp haram kıldığı şeylerden sakınan ve âhiret hayatı gelip sırlar ve perdeler açılmadan önce ibret ve imtihan yurdunda O'nun rahmetinin genişliğini umanlara mahsustur. Yine bu cennet, yüce Allah tarafından belirlenen ilâhî yükümlülüklerden razı olup umumi anlamda emir ve yasaklar ile mutlak anlamda ilâhî kitapların ve peygamberlerin lisanı üzere cari olan hükümlere sıkı sıkıya yapışmaya ruhen hazır olup kesin bir şekilde karar vermiş olanlara mahsustur. En nihayet size vaat edilen bu cennet, yüce Allah'a ve Resûlüne (s) itaat hususunda ihlaslı olarak yüce Allah'a yönelmiş bir kalp ile gelenlere mahsustur. **(32)(33)**

İşte o zaman Hak Teâlâ cihetinden bir müjde olarak onlara şöyle denilir:

ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ: "**Şimdi selam ve selametle oraya,** yani azaptan korunmuş olarak ve emin bir halde takva ehli için hazırlanmış olan cennete **girin.** Sizin için artık her hangi bir korku yoktur, siz hüzünlenmezsiniz de. **İşte bu,** şu an içinde bulunduğunuz bu gün, inayet ve müşahede ehli için vaat edilmiş olan cennetteki **sonsuzluk günüdür."(34)**

Yüce Allah, ihsanı ve cömertliğiyle bizi onlar zümresinden eylesin.

لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُ۫نَ ف۪يهَا وَلَدَيْنَا مَز۪يدٌ ﴿٣٥﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ
اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِۜ هَلْ مِنْ مَح۪يصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَه۪يدٌ ﴿٣٧﴾

Hâsılı, لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ: **Orada kendileri için,** idrak yetilerini ve organlarını kuşatan aklî ve hissî lezzetlerden **ne isterlerse vardır.** Ayrıca **Katımızda** istidatları gereğince istedikleri üzere hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbinin muttali olamadığı şeylerden **daha fazlası da vardır. (35)**

Sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, dininden ve peygamberinden yüz çevirenleri tehdit ederekten şöyle buyurdu:

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ : Ey resullerin en mükemmeli! **Ey Muhammed! Biz onlardan,** yani senin kavminden **önce kendilerinden daha kuvvetli olan ve sığınılacak bir yer var mıdır diye diyar diyar dolaşan nice nesilleri helak etmişizdir.** Kuvvet ve kudret bakımından senin bu kavminden daha ileri, mal ve evlat bakımından daha çok olan Âd, Semûd kavmi, Firavun ve diğerleri gibi nice nesilleri, nice kavimleri ve ahalisini helak etmişizdir. Onlar, yüce Allah'ın şiddetli tutuşundan ve üzerlerine azabının gelmesinden kendilerini kurtaracak bir sığınak, kaçacakları bir yer bulabilir miyiz diye, böyle bir temenni içerisinde bir beldeyi terk edip diğerine gidiyorlar, yerlerini yurtlarını sürekli değiştiriyorlar ve belde belde dolaşıyorlardı. Helak olmaya ve azaba müstehak olduktan sonra da asla böyle bir sığınak bulamadılar. Ahirette de helak oldular ve kesin bir şekilde kökleri kazındı. İşte senin (s) dönemindeki bu haddi aşan inatçıların da akıbeti aynıdır. Tıpkı geçmiş kavimlerin helak olması gibi onlar da yakında helak olacaklar.**(36)**

Hâsılı, إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ: Ey resullerin en mükemmeli! **Şüphesiz ki bunda,** yani sana inen bu yüce Kur'an'da **kalbi olan ve** o an **hazır bulunup kulak veren kimse için elbette bir öğüt,** bir nasihat, hatırlatma, ibret ve bir uyarı **vardır.** Bütün bu hatırlatma ve uyarılar, Hak Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının kemâlâtının yanı sıra Zât'ının, irade ve ihtiyarı muktezasınca zuhur eden

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾

---

cemal ve celal tecellileriyle oluşlarını, hallerin değişimi ve gelişimine bağlı olarak idrak edebilen bir kalbi olan kimseler içindir. Ayrıca yine bu hatırlatma ve uyarılar, yaptıklarını başkalarına işittirme ayıbından ve riya münasebetsizliğinden korumuş, sadık bir iradeye sahip, dolayısıyla da Hak Teâlâ'nın kelimesini ehlinden dinlemek için kulak veren kimseler içindir. Bu kimseler o an kalben hazırdırlar, her türlü endişeden uzaklaşmışlardır ve artık idrakleri çok keskindir, iradeleri sahih ve azimetleri de samimidir. **(37)**

Sonra; Yahudiler, "Allah âlemi bir haftanın altı gününde yarattı ve yaratmadan, icat etmeden yorulduktan sonra da cumartesi günü istirahat etmek için arşa uzandı" dedikleri için yüce Allah onları reddetti ve şöyle buyurdu:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ: **Andolsun ki biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri,** yani her ikisinden bir birine karışıp birleşen varlıkları **altı günde yarattık,** izhar ettik. Böyle olmakla beraber, وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ : **Bize hiçbir yorgunluk,** her hangi bir şekilde bir hastalık, sıkıntı, bitkinlik, takatsizlik ve usanç **da dokunmadı,** ilişmedi. Zîrâ Bizim Zâtımız, bu gibi mümkün varlıklara dair olan eksikliklerin ilişmesinden münezzehtir. **(38)**

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ:Ey resullerin en mükemmeli! **Ey Muhammed! Onların söylediklerine** ve yüce Allah ve O'nun ulûhiyet ve rubûbiyetinin gerekleri hakkındaki aşırı cehaletlerinden kaynaklanan bu gibi boş, asılsız iftiraları hiçbir şeye muhtaç olmayan ve Kuddûs olan Allah'a nispet etmelerine **karşı sabret.**

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ : Yalnızca O'nu birlemen ve övüp yüceltmen gereğince **güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ile tespih et.** O'nun Zât'ını; bu zalim, inkarcı, cahillerin söyledikleri şeylerden O'nun yüce şanıyla ve değeriyle tenzih et ve bütün hal ve vakitlerinde her türlü eksiklikten

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾

---

münezzeh olan yüce Allah'a teveccüh et. Özellikle de güneşin doğuşundan ve batışından önce, yani günün her iki tarafında. Çünkü bu iki vakit genel anlamda meşgalelerden uzaklaşma anlarıdır. **(39)**

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ: **Gecenin bir bölümünde,** gece saatlerinde teheccüd namazlarını kılarken **ve** hâsılı secde ve rükû ile ifade edilen her namazın akabinde **secdelerin ardından da O'nu tespih et.(40)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah sevgili peygamberine (s) emrederekten şöyle buyurdu:

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِي مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ: Ey resullerin en mükemmeli! **Bir seslenenin yakın bir yerden** kıyamet saatinin ve yeniden diriltilmenin gerçekleşmesi için Hak Teâlâ cihetinden ürkütücü bir nida ile **sesleneceği güne kulak ver.** O gün o nida herkese yakın bir yerdendir. Öyle ki, herkes bu sesi her hangi bir zorluk ve şüphe söz konusu olmaksızın işitir. Ve bu münâdî şöyle der: "Ey çürümüş kemikler, parça parça olup dağılıp gitmiş etler, bir birinden ayrılıp dağılmış kıllar! Muhakkak ki yüce Allah, hesap ve ceza için size bir araya gelip toplanmanızı emrediyor." **(41)**

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ : **O gün insanlar bu sesi,** ikinci nefhayı **gerçekten,** her tarafı hak ile kuşatılmış olarak **işiteceklerdir.** ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ: **İşte bu,** kabirlerden **çıkış,** tekrar diriltiliş ve canlanma **günüdür.** İşte o vakit onlar o günün tekrar diriltiliş günü olduğunu tahkik edeceklerdir. **(42)** Hâsılı;

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ: **Gerçekten Biz,** kudret ve hikmetimizin kemalinden dolayı dünya hayatında irâdî olarak **hem yaşatırız, hem öldürürüz. Sonunda dönüş yalnız Bizedir.** Yani ahiret hayatında da her şey yalnızca Bize dönüp sığınır. **(43)**

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعاًۜ ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسٖيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ
بِمَا يَقُولُونَ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعٖيدِ ﴿٤٥﴾

Ey resullerin en mükemmeli! Tekrar diriltilip döndürülme ve toplanma gününü inkâr edenlere bir hatırlat.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا: **O gün yer yarılır,** yani delik deşik parça parça edilir ve **insanlar** yerden **çabucak,** hiç beklemeksizin hızlıca **çıkarlar.** ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ : **İşte bu,** yani onların kabirlerinden çıkartılması ve onların da çıkmaları **Bize göre kolay olan bir haşirdir,** bir tekrar diriltilme ve toplanmadır. **(44)**

Bizim mükemmel kudretimize bu gibi işlerin zor geleceğini ve bunların imkânsız olduğunu zannetmeyin. Zîrâ;

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ: **Biz onların,** yani inkârcıların ve müşriklerin içlerinden **söylediklerini** de gizli gizli fısıldaştıklarını da **daha iyi biliriz,** daha iyi muhafaza ederiz. وَمَا أَنتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ : Ey resullerin en mükemmeli! **Sen onlara karşı zor kullanacak değilsin.** Sen (s) üzerinde bulundukları inkâr ve ısrardan onları zorla alıkoyacak ve engelleyecek değilsin. Bilakis sen (s) sadece bir uyarıcısın.

فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ : **O halde sen, Benim tehdidimden korkanlara bu Kur'ân ile,** yani ondaki uyarılar ve tehditler ile **öğüt ver.** Çünkü senin (s) hatırlatman ancak onlardan korkanlara fayda verir. Bu tür uyarılardan korkmayanlara gelince, imana zorlanmaları ve İslam'ın kabulüne sığınmaları hususunda senin onlar üzerinde her hangi bir otoriten yoktur. Çünkü senin (s) görevin sadece tebliğ etmek ve hatırlatmaktır. Muvaffakiyet ise mutlak manada her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yüce Allah'tandır. **(45)**

SURENİN HÂTİMESİ

Ey, her türlü ahvalinde Hak Teâlâ'nın muvaffakiyetini gözeten Muhammedî! Yüce Allah seni tevhidinin yoluna sülûk etmen hususunda muvaffak kılsın. Senin, himmetini Hak Tealâ'nın dışındaki her şeyden temizlemen ve sırrını da zâtî vahdetin saflığına mani olan her türlü meşgaleden mutlak anlamda arındırman gerekir. Bizzat kendi nefsinde, Rabbine yaklaşmak için yerine getirdiğin bütün amellerinde, yüce Rabbinin mağfiretini ve affını umaraktan ve bütün işlerini O'nun iradesine havale ederekten Rabbinin öfkesinden korkanlardan ol.

Hâsılı, Kur'an'ın her iki diyarın ıslahını ve her iki âlemin felahını gerektiren vaatlerini ve tehditlerini hatırlaman gerekir.

Hak Teâlâ'dan ve ehlullahtan yüz çevirmekten ve her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah katından O'nun tevhid yolunu açıklamak için indirilmiş olan dini ilimlerden uzaklaşmaktan çokça sakın.

Yüce Allah bizi lütfu ve cömertliğiyle, sapa sağlam dininin öğretilerine iyice yerleşenler, onda rüsûh sahibi olanlar zümresinden eylesin.

ZÂRİYÂT SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Bütün kemal sıfatlar ve gizli aşikâr her şeyi genel olarak kuşatıp kapsayan güzel isimlerle muttasıf Hak Teâlâ'nın, Zât'ına ait vahdetiyle mutlak olarak her bir mazharda zuhuru vasıtasıyla inkişaf eden muvahhitlerden gizli kalmaz ki: Hak Teâlâ'nın zuhur yerlerinden her bir zuhur yerinin, Hak Teâlâ'nın zuhur etmiş olması hasebiyle bizatihi kendisiyle ant verilme, üzerine yemin edilme kabiliyeti vardır. Tıpkı her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'ın, kullarına umumî olarak her bir mazharda zuhur ettiğini öğretmek ve bu hususta onları uyarmak için bu surede üzerine yemin ettiği şeylerle yemin etmesi gibi. İşte bu sebeple Allah (c) pek yüce olan ismi üzerine yemin ettikten sonra şöyle buyurdu:

بِسْــــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًاۙ ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًاۙ ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًاۙ ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًاۙ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ: Yüce Allah ile buluşmaya duydukları şevk bakımından talep ve irade ehli olanların nefislerine hayat veren rüzgarlarda tecellî eden **Allah'ın adıyla ki, O,** bu talep ve irade ehline karşı onları gaflet uykusundan uyandırması hasebiyle çok **Rahmândır ve** yine onları vahdet fezasına ulaştırması itibarıyla da onlara karşı pek **Rahîm'dir.**

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا: **Andolsun o tozdurup savuranlara.** Ezelî inayete uygun olarak rahmânî nefeslerden hibe edilmiş olan o rûhâni esintiler hakkı için. Öyle ki, tevhit neşesi üzere yaratılan kısmetli, seçkin nefisler bu esintilerle, gerçek kaynağa ve aslî vatana duyulan şevk ve özlem yoluyla bir tür tozma ve dağılmayla saçılıp savrulurlar. **(1)**

فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا: **Andolsun o yükünü yüklenenlere.** İlâhi hakikatlere ve marifetlere taalluk eden sonsuz ilim mertebesi ve kaza levhinden dallanıp budaklanarak ayrılan ledünnî ilimlere ve keşfî idraklere dâir ilâhî ilhamların ve vahyin çok ehemmiyetli, çok ağır yükünü yüklenen her bir idrak gücüne ve duyu organına yemin olsun ki.**(2)**

فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا: **Andolsun o kolayca süzülenlere.** Her hangi bir ağırlık ve tembellik söz konusu olmaksızın vücûd denizinde kolayca süzülerek akıp giden ve birçok çeşit şuur ve idrak kabiliyetlerini ihtiva eden nefis gemilerine andolsun ki. **(3)**

فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا: Ve yine **işi ayıranlara andolsun ki.** Zuhur yerlerinin kaplarına, Hak Teâlâ cihetinden hibe edilen manevî ya da belirli bir suret üzere gerçekleşen fetih ve feyizlerden hâsıl olan hisselerini, rızıklarını, genel anlamda hazlarını ve basiretlerini onların fıtrî istidatları ve yaratılıştan getirdikleri kabiliyetleri hasebince taksim edip dağıtan ilâhî isim ve sıfatlara, nişanlı meleklere yemin olsun ki. **(4)**

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾
إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ: Ey tevhit ve irfan fıtratı üzere yaratılan mükellefler! **O,** öldükten sonra tekrar diriltilme, haşr olunma, hesap, ceza ve bunun gibi, kuşatıcı ilahî âlem ile Hak Teâlâ'nın mutlak anlamda her şeye galip gelen sonsuz kudreti ve her şeyi içine alan geniş iradesi üzere terettüp eden ahiret âlemiyle ilgili bütün inançlardan **size vaat edilenler elbette doğrudur.** Size bütün bu vaat edilenler asla değişmez. Bunların vukuu her hangi bir şek ve şüphe söz konusu olmaksızın muhakkaktır.**(5)**

وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ: **Ve** yine **ceza,** yani dünya hayatında iken yapmış olduğunuz fiillere ve amellere göre ahiret hayatında size vaat edilen muhtelif cezalar da **mutlaka vuku bulacaktır.** Bu cezaların vukuu muhakkaktır ve yerine getirilmesi de her hangi bir şüphe ve tereddüt söz konusu olmaksızın elbette gerçekleşecektir. **(6)**

Sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, emir âlemine taalluk eden şeylere yemin ettiği için, yeminindeki mübalağayı ve tekidi her iki âlem itibarıyla tamamlamak için halk âlemine taalluk eden bir şeye yemin etmek istedi ve şöyle buyurdu:

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ: **Yollara sahip göğe andolsun ki.** Yani, ezelî ve ebedî olan Yaratıcının sonsuz kudretine ve sonsuz ilim ve hikmet sahibi yüce Allah'ın hikmetinin sapa sağlam oluşuna ulaştıran yollara işaret eden yıldızları içinde barındırmasından dolayı terkibi olağanüstü, nizamı eşsiz, harikulade güzelliğe ve süslere sahip, mükemmel derecede saf, parlak ve görkemli göğe yemin olsun ki. Öldükten sonra tekrar diriltileceğinize ve yaptıklarınızın karşılığını alacağınıza dair olarak size vaat edilen bu gün elbette gelecektir. **(7)**

إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ: Ey, o günün mahiyetinin yanı sıra, ilâhî ilham ve vahiy muktezasınca bu günü haber verenin saygınlığı ve o günü beyan etmek için, ona gerekli olan azığı hazırlamayı ve onun korkularından, endişelerinden kurtuluş yolunu açıklayan kitabı indirenin şanı hakkında şüpheye düşenler! **Siz elbette çelişkili sözler içindesiniz.**

يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي غَمْرَةٍ سَاهُونَ
﴿١١﴾ يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدّ۪ينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾

Muhakkak ki siz asla yalan söylemeyen dosdoğru haberciyi (s) inkâr edip yalanlıyorsunuz. Ona (s) ve icaz hakikati bulunan apaçık kitaba boş, asılsız iftiralar atıyorsunuz ve bazen şöyle diyorsunuz: "Muhakkak ki bu bir sihirdir ya da öncekilerin hikâyeleridir. Ya da bu sihirbaz şairin kendi nefsinden uydurduğu bir kehanettir. Ya da cünûn sahiplerinin sözleridir ve bu mecnun da onların bu sözlerini söyler." **(8)** Hâsılı:

يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ: **Çevrilen,** yani haktan ve onu kabul etmekten çevrilip uzaklaştırılarak batıla meyleden ve bu yolda gayret gösteren kimse **ondan,** yani Allah Resûlünden (s), onun kitabından ve dininden **çevrilir,** uzaklaştırılır. **(9)** İftiraları ve hak yolundan, ona sıkı sıkıya yapışmaktan kovulmaları sebebiyle de:

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ: **Kahrolsun o koyu yalancılar!** Yani bu uydurma söz, dedi kodu sahiplerinden inkâr edenler, yalan söyleyenler ve yalanlayanlar ehl-i hakkın umûmunun lisanıyla lanetlenmiş ve kovulmuşlardır. **(10)**

اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي غَمْرَةٍ سَاهُونَ: **Onlar,** hak ve ehlinden uzaklaşmalarının şiddetinden dolayı **koyu bir cehalet,** büyük bir gaflet ve sonsuza dek sürecek olan bir bilgisizlik **içerisinde kalmış gafillerdir.** Onlar yüce Allah'tan, O'nun ulûhiyetinin değerinden ve rubûbiyyetinin haklarından hayli gafildirler. **(11)**

Gafilliklerinin hayli ileri derecede olmasından, sarhoşluklarının ve sapkınlıklarının şiddetinden dolayı onlar:

يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدّ۪ينِ: **Onlar,** küçümseyip alay etme ve dalga geçme yoluyla: **"Hesap ve ceza günü ne zaman?" diye soruyorlar.** Yani onlar şöyle derler: "Ey Muhammet! Kıyamet ve ceza günü ne zamandır? Kıyamet saatinin azabı ve korkuları bize hangi vakit gelecektir?!" **(12)**

Yüce Allah onlara cevâben şöyle buyurur:

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ: **O gün, onların ateş üzerinde azap görecekleri gündür.** Yani o gün, üzerlerine ceza, kötü son ve azabın vuku

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْۜ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿١٥﴾ اٰخِذ۪ينَ مَٓا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِن۪ينَۜ ﴿١٦﴾

bulduğu gündür ve o gün onlar cehennem ateşinde yakılırlar. Küçük görülerek, kibirleri kırılıp aşağılanarak o ateşe atılırlar. Bu şekilde cehennem ateşine atıldıklarında oranın görevlileri azarlayarak ve paylayarak onlara şöyle derler: **(13)**

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ : Ey haddi aşan günahkârlar! "Dünya hayatında iken istihza ve gösteriş yoluyla hakkında acele ettiğiniz **azabınızı tadın!** Hâsılı, daha önce böbürlenme ve inkâr yoluyla **acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte!** Şu an içine düştüğünüz ve çepeçevre kuşatılıp içinde hapsolunduğunuz azap budur işte!" **(14)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah süregelen sünneti gereğince şöyle buyurdu:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ: **Şüphesiz ki,** yüce Allah'ın resûllerinin lisanları üzere carî olan kitaplarında vârit olan emirlerine sıkı sıkıya sarılan, nehiylerinden de kaçınan, sakıncalı ve haram olan şeylerde aşırıya kaçmaları şöyle dursun mubah ve ruhsat verilmiş olan şeylerde bile aşırıya kaçmaktan nefislerini muhafaza eden ve rûhânî lezzetlerle haz alan **takva sahipleri, Rablerinin kendilerine** bir lütuf ve ilâhî kazasının gereklerinden üzerlerinde cereyan her şeye rıza yoluyla bir cömertlik olarak **verdiği şeyi almış olarak cennet bahçelerinde ve pınar başlarında bulunacaklardır.** Yani bu takva sahibi kimseler, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakin ve hakka'l-yakîn derecelerine dâir nezîh mekanların yanı sıra ilâhî koruma gereğince, ayrıca kabiliyetleri ve bunların muktezasınca aydınlanmaları hasebince vücûd denizinden kalplerine süzülüp gelen membalardan kaynayıp çıkan ledünnî marifetler ve hikmetler akan pınar başlarında bulunacaklar. إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ: **Çünkü onlar bundan,** yani ahiret hayatındaki bu lütuf ve ihsandan **önce** dünya hayatında Allah'a, Resulüne ve O'nun kapısına sıkı sıkıya yapışıp kendini hasreden halis kullarına karşı edepte **güzel davrananlardı. (15) (16)** Bu güzel davranışları cümlesinden olarak hiç şüphesiz onlar:

كَانُوا قَلِيلاً مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِى
اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِى الْاَرْضِ اٰيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَۙ ﴿٢٠﴾
وَفِى اَنْفُسِكُمْۜ ....

كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ: **Onlar** imtihan diyarında, dünya hayatında **geceleri pek az uyurlardı.** Yani geceleyin sadece az bir zaman uyurlardı. Dahası onların geceleyin bu şekilde azıcık uyumaları da itaate devam etmelerine engel olacak bir yorgunluğun, bitkinliğin kendilerine ilişmemesi sebebiyle idi. **(17)**

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ: Ve yine **onlar,** geceleyin çok az uyumaları ve çokça teheccüd namazı kılıp huşû ile yüce Allah'a yönelmelerinin yanı sıra teveccüh ve istiğfar için hazırlanmış olan **seher vakitlerinde** de sürekli yüce **Allah'tan bağışlanma dilerlerdi.** Sanki onlar, kulluk hukukuna gereği gibi riayet hususunda nefislerini sürekli kusurlu görüyorlardı. Bu sebeple de tövbe edip Allah'a yöneliş ve istiğfar hususunda aşırıya gidiyorlardı. **(18)**

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ: **Onların mallarında,** Hak Teâlâ cihetinden kendilerine gönderilmiş olan rızıklarında **isteyen** yani Allah yolunda dolaşıp ihtiyacı kadar olan miktarı istemeye maruz kalan **ve istemeyen** yani işlerini Allah'a havale etme ve yalnızca O'na tevekkül etme zaviyesinde oturarak isteme zilletinden sakınan **yoksullar için bir hak,** takdir edilmiş, yükümlülük olarak belirlenmiş bir nasip ve haz **vardı.** Bu sebeple onlar belirlenen bu hakkı vermeyi kendi nefislerine farz görürler. **(19)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, iyice düşünüp görebilen müritleri uyarmak ve onları gaflet uykusundan ve nisyan uyuklamasından uyandırmak için, zâtî vahdetinin ihatasına ve insanın nefsinde ve harici âlemde, zahirde ve batında bulunan her şeyi tam bir istiklal ve zâtî teklik üzere kuşatıp içine almasına, ayrıca zâtî hüviyetinin bütün kâinatın zerrelerine sirayet edişinin sırrına işaret etti ve şöyle buyurdu:

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ وَفِي أَنْفُسِكُمْ: İlme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn mertebelerine erişmek suretiyle keşfen bilip **kesin olarak**

... اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ
السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

---

inananlar için, yeryüzünde, yani mükemmel ilahi kudretin tesirinin zuhuru için olağanüstü, sıra dışı bir şekilde hazırlanmış, ayrıca yüce Allah'ın sonsuz ilminin mükemmelliği, sapasağlam hikmetinin bolluğu üzere de farklı farklı zuhur etmiş olan ve harici âlem (âfâk) diye tabir olunan sebepler ve istidatlar aleminde **ve kendi nefislerinde nice âyetler vardır.** Yani Hakîm olan Yaratıcının sonsuz kudretine, zâtî vahdetine, mutlak anlamda bütün tasarruflarında tam bir irade sahibi oluşuna ve hükmünde ve işleri idare etmede mutlak müstakil oluşuna işaret eden apaçık deliller ve açıkça parıldayan şahitler vardır. Ey, ulûhiyet ve rububiyyet sırlarını iyice düşünüp basiret üzere görmeye ve keşfetmeye çalışanlar! Aynı şekilde sizin nefisleriniz de Hak Teâla'nın gerçekliğine, vücûdda ve zuhurda tekliğine şahitlik eden apaçık şahitler vardır. أَفَلَا تُبْصِرُونَ: Ey, keşf ve şühûd fıtratı üzere yaratılanlar! **Hiç görmüyor musunuz? (20) (21)**

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ: Aynı şekilde **sizin rızkınız da** yani ruhlarınızı ve siluetlerinizi ayakta tutan manevi ve hissi rızıklarınız da yine takdir edilmiş olan ecellerinizin yanı sıra dünya hayatında iken bâtıl hüviyetlerinizden ve orada vaki olan hallerinizden sadır olan fiil ve amellerinize terettüp eden cezalardan **size vaat edilen de göktedir.** Yani a'yân-ı sâbite diye tabir olunan sebepler ve isimler âlemindedir. **(22)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah işaret ettiği şeyi tekit etmek için yemin etti ve şöyle buyurdu:

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ : **Gök ve yerin Rabbine andolsun ki,** bu şekilde eşsiz bir plan ve olağanüstü bir nizam üzere göğü ve yeri Yaratan hakkı için **O, hiç şüphesiz haktır.** Yani göğün ve yerin yaratılıp izhar edilmesiyle, her türlü eksiklikten münezzeh olan vücuduna, ilim ve kudretinin kemaline, hikmetinin bolluğuna ve hükmünün sapa sağlam oluşuna delil getirilen elbette haktır, sabittir, muhakkaktır, gerçek olmayı en çok hak edendir. Kayyûmiyyette yegânedir, ezelî-ebedî oluşta tektir, O'na zaman ârız olmaz, yorgunluk

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ ضَيْفِ اِبْرٰه۪يمَ الْمُكْرَم۪ينَۢ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًاۜ قَالَ سَلَامٌۚ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾

ve bitkinlik ilişmez. Gerçek olmada ve tahakkuk etmede **O, tıpkı sizin konuşmanız gibi gerçektir.** Yani sizin konuşmanızda, konuşulan şeyin kemalâtı sebebi ile söz söylemenizde sizin için nasıl her hangi bir şüphe söz konusu olmuyorsa aynı şekilde Hak Teâlâ'nın gerçekliğinde ve zuhurunda da hiçbir şüphe yoktur. Bilakis O, zahir olan her şeyden daha açıktır. Açık, vâzıh olan her şeyden daha âşikârdır. Dahası bütün her şey O'nunla ve O'nun zuhuruyla zuhur eder. Ancak batıl taayyünleriniz üzerindeki koyu bulutlar ve âtıl hüviyetlerinizin karanlıkları sebebiyle asaletinin ve gerçek olmaya layık oluşunun mükemmelliği üzere hârici âlemde zuhur eden Hak güneşini örtüyorsunuz. **(23)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah; ihlâs, muhabbet, dostluk ve ihtisasının mükemmelliğinden dolayı Kendi (c) katında konaklayan, ayrıca keşf ve şuhûd makamını tahakkuk ettiren İbrahim Halil (a) ile misafiri şerefli melekler arasında vuku bulan kıssasını zikretti. Ve sevgili peygamberine (s) ibret ve hatırlatma yoluyla soraraktan şöyle buyurdu:

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ: **Ey Muhammed!** Ey resullerin en mükemmeli! **İbrahim'in,** suret ve sîretlerinin güzel oluşundan ve saygınlıklarından dolayı **şerefli misafirlerinin haberi** ve meleklerin bir araya gelip misafir suretinde onun (a) yanına gelmelerine dair olan kıssa **sana geldi mi,** sana ulaştı mı? **(24)**

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا: **Hani onlar İbrahim'in huzuruna girmişlerdi,** her hangi bir izin istemeksizin onun yanına gelmişlerdi **de** seçkinliklerinin ve saygınlıklarının mükemmelliğinden dolayı ona saygı göstermek ve merhabalaşmak kastıyla **"Selam sana!" Demişlerdi.** Yani ona "seni Allah'ın selamıyla selamlıyoruz" demişlerdi. قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنكَرُونَ: İbrahim (a) de izin istemeden içeri girmelerinden ötürü içinden onları yadsıyıp tanımasa da zahiren onlara cevap vermiş ve: **"Size de selam" demiş, ve içinden: "Bunlar tanınmamış bir topluluk!" diye geçirmişti.** Burada İbrahim (a) cevabında onların vermiş olduğu selamdan daha mükemmel olsun diye sabit olma ve devam kastıyla …..

فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِه۪ فَجَٓاءَ بِعِجْلٍ سَم۪ينٍۙ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَأْكُلُونَۚ ﴿٢٧﴾
فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خ۪يفَةًۜ قَالُوا لَا تَخَفْۜ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَل۪يمٍ ﴿٢٨﴾

merfuluğa meyletmiştir. İbrahim (a) her ne kadar selamlarına karşılık vermede acele etse de onları tanımadığını nefsinde gizledi ve içinden "bunlar yabancı bir topluluk, ne bizzat kendilerini ne de her hangi bir işlerini, hallerini biliyorum" demişti. **(25)**

فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ: **Sonra İbrahim, hemen,** onlara haber vermeden, ansızın onlardan ayrılıp **ailesine giderek semiz bir buzağı** eti **getirdi.** Zîrâ sahip olduğu hayvanlarının ekserisi sığır idi ve hemen bir tane buzağıyı kesmiş ve kızartmış idi. **(26)**

فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلاَ تَأْكُلُونَ: Misafirlerine bir ikram olarak **onu önlerine koydu.** Misafirleri o kızarmış buzağıyı yemekten kaçındılar. Bunun üzerine İbrahim (a) tekrar bu yemeği onlara takdim etti ve her ziyafet erbabının âdetinde olduğu üzere yemeleri için onları teşvik etti ve bu yemekten **"Yemez misiniz?" Dedi.** Onlar aynı şekilde, takdim edildikten ve izin verildikten sonra da o yemekten yemediler.**(27)**

Sonra, İbrahim (a) misafirlerinin, hazırlayıp takdim ettiği yemeği yemekten imtina ettiklerini görünce;

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً: **Derken,** hazırlamış olduğu yemeğini kötü bulmaları sebebiyle ondan imtina ettikleri zannıyla **onlardan içine bir korku,** bir endişe **düştü.** Sonra onlar sebebiyle aşırı bir korku ve endişe hissedince; قَالُوا لاَ تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ : **Onlar** onun bu korkusunu izale etmek için İbrahim'e: **"Korkma!" dediler ve onu çok bilgili bir oğul ile müjdelediler.** Ona "bizden korkma, yemeğinden imtina etmemiz sebebiyle de hüzünlenme. Bizler insan değiliz, bilakis bizler büyük bir iş için Rabbin katından gönderilmiş olan ve yemekten münezzeh olan melekleriz" dediler. Denildi ki: Cebrail (a) kızartılmış olan o buzağıyı sıvazladı ve o da hemen canlanıp ayağa kalktı, annesine yetişmek için debelendi ve yavaş yavaş yürüyüp gitti. İbrahim (a) onlardan göreceklerini gördükten ve işiteceklerini işittikten sonra onlardan artık emin oldu. Onu (a) bu şekilde emin kıldıktan ve korkusunu izale ettikten sonra melekler onu çok bilgili, olgunlukta ve zekâda kemal üzere bulunan bir ….

فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهُ فٖى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقٖيمٌ ﴿٢٩﴾
قَالُوا كَذٰلِكِۙ قَالَ رَبُّكِۜ اِنَّهُ هُوَ الْحَكٖيمُ الْعَلٖيمُ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ
اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمٖينَۙ ﴿٣٢﴾

---

oğul ile müjdelediler. O da İshak (a) idi. Zîra İbrahim Halil'in (a) kendisinden sonra halefi olacak bir oğlu yok idi ve hanımı da yaşlı ve kısır idi. **(28)**

İbrahim (a) o saygın meleklerden bu müjdeyi işittikten sonra bunu hanımına haber verdi. Hanımı da işiteceğini işittikten sonra bunun mümkün olmadığını, imkânsız olduğunu düşündü.

فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ: **Bunun üzerine karısı** Sâre onlara doğru yöneldi ve şiddetli bir **çığlık atarak,** haykırarak **geldi ve elini** parmaklarının ucuyla **yüzüne vurarak,** çarparak ve şikayette bulunarak: **"Ben kısır bir kocakarıyım, nasıl çocuğum olur?" Dedi.** "Özellikle de zamanı geçtikten, süresi bittikten sonra nasıl bir oğul doğurabilirim?!!" dedi. **(29)**

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ : Sonra **misafir melekler** İbrahim'in (a) hanımından gördüklerine şahit olduktan sonra ona: **"Evet bu böyledir.** Yani tıpkı sana bildirdiğimiz ve müjdelediğimiz gibidir. **Rabbin böyle buyurdu.** Bize ancak tebliğ etmek düşer. İş yüce Allah'ın sonsuz kudret elindedir. **Gerçekten O,** bütün fiillerinde ve eserlerinde **hüküm ve hikmet sahibidir.** Mutlak takdiri ve tedbiriyle **her şeyi hakkıyla bilir." dediler. (30)**

Bütün bu olanlar olduktan sonra İbrahim (a) misafir meleklere gönderiliş ve iniş sebeplerini sormaya başladı.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ: İbrahim (a) kendisine misafir olarak gelen meleklere: **"O halde asıl işiniz nedir,** kendisi sebebiyle geldiğiniz hususi meseleniz nedir **ey elçiler?" dedi. (31)**

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ: Onlar da cevaben: **"Biz, dediler,** günahların en çirkinini, kötülüklerin en iğrencini işleyen **gerçekten günahkâr bir kavme gönderildik."** Lût Peygamberin (a), nihai derecede çirkin ve kötü olan iğrenç işleri, berbat alışkanlıkları işlemede hayli ileri

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾
فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ
الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

---

giden kavmini kastediyorlardı. **(32)**Ve sözlerine şöyle devam ettiler: لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ: Muhakkak ki biz, **onların üzerine çamurdan pişirilmiş,** bu şekilde taşlaşmış **sert taşlar yağdırmak için** gönderildik. Bununla çamurla birlikte, dövülerek toz haline getirilmiş taştan mürekkep olan pişirilmiş tuğlayı kastediyorlardı. **(33)**

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ: Bu taşlar, ilâhî sınırların ve çocuk doğurma, çocuk edinme hikmetinin alışılageldik yolunun gereklerinden uzaklaşmada hayli ileri gidip **haddi aşanlar için,** onlara bir ceza olması için **Rabbin katından işaretlenmiş,** her biri üzerine atılacağı kişinin ismiyle belirlenmiş taşlardır." **(34)**

Melekler sözlerine şöyle devam ettiler: "Sonra biz bu haddi aşmış azgınları recmedip helak etmek istediğimizde:"

فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Bunun üzerine biz** Rabbimizin izniyle Lût'un (a) nübüvvetini ve dinini doğrulayan, onun (a) lisanı üzere gelmiş olan emir ve yasaklara sıkı sıkıya sarılan **müminlerden orada** yani bu beldede **bulunan kimseleri çıkardık. (35)** فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ: **Zâten biz orada,** yani bu beldede, ahalisini iyice araştırıp keşfettikten sonra iman ve islamı bir araya getirmeyle vasıflanmış **müslümanlardan bir ev halkından,** yalnızca bir ev ahalisinden **başka kimseyi de bulamadık,** onlardan başka kimseye tesadüf edemedik. O da Lût'un (a) ev halkı idi. Hâsılı Lût'un ev ahalisi dışında onların hepsini helak ettik. **(36)**

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ: **Biz orada,** yani bu beldenin topraklarında o azgın kavmin köklerinin kazınmasının ve helak edilmelerinin izlerini, günah ve suç ehli üzerine inen **acı bir azaptan korkan kimseler için** bu azaptan imtina etsinler ve ibret alsınlar diye **bir ibret nişanesi,** kıyamete kadar devam edecek olan bir alamet, bir emare **bıraktık. (37)**

وَفِي مُوسَىٰٓ اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ
وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ
مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ: Yine aynı şekilde Kelîmullah olan **Musa'nın kıssasında da,** onu (a) yalanlayanların helak edilmelerinde de düşünüp ibret alanlar için bir âyet, bir **ibret vardır.** Burada da aynı şekilde bir ibret nişanesi bıraktık. Ey resullerin en mükemmeli! Onu (a) gönderdiğimiz zamanı bir düşün. **Hani Biz** asıl olarak **onu,** yani Musa'yı (a), ona tabi olarak da kardeşi Harun'u (a) **apaçık bir delille,** azgın, sapkın, azgınlıkta ve inatta hayli aşırıya giden **Firavun'a göndermiştik** ve onu (a) bu parıldayan apaçık delille ve ayan beyan olan huccet ile desteklemiştik. **(38)**

فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ : **Firavun ise ordusuyla birlikte,** yani kendisiyle güç bulduğu ve her hangi bir aksi durumda ya da felaket anında kendilerine güvendiği ileri gelen adamlarının ve ordusunun yardımına güvenerek **yüz çevirmiş, onun hakkında,** ona cevaben hayli şımarık ve inatçı oluşundan dolayı: "**Bu,** sıra dışı şeyler yapan **bir sihirbazdır, ya da bir mecnundur,** ondan zuhur eden harikulade hallerin hepsini kendisine arız olan cin yapmaktadır." **demişti. (39)** Hâsılı, onu (a) yalanladı ve inkâr etti. Ondan (a) zuhur eden mucizeleri de sihre ya da cinlerin yapıp etmelerine nispet etti.

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ: **Nihayet Biz,** katımızdan bir gayret ve elçimize destek olaraktan **onu ve** kendisine arka çıkan **ordularını yakalayıp hepsini denize attık** ve hepsini orada boğduk. **Firavun ise o sırada** kendisinden sadır olan her şeyden dolayı pişmanlık duyarak **kendi kendini,** bizzat kendi nefsini; inkâr, inat, birçok çeşit azgınlık ve fesat gibi kınanacak şeylerle **kınıyordu.** Pişmanlık ona fayda vermedi.**(40)**

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ: Aynı şekilde **Âd kavminin helâkinde de** ibret alanlar için büyük **bir ibret vardır,** geriye ibretlik bir şey bırakmışızdır. **Hani** hatırla ki **Biz onların üzerine kasıp kavuran ....**

مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ اِذْ قِيلَ لَهُمْ
تَمَتَّعُوا حَتّٰى حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ
يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

---

rüzgârı göndermiştik, musallat etmiştik. Köklerini toptan kazıyacak şekilde helak etmek ve nesillerini kurutmaktan başka her hangi bir netice vermeyen şiddetli bir rüzgârı onlara musallat etmiştik. Hâlbuki onlar bu rüzgârdan büyük bir fayda umuyorlardı. **(41)**

مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلاَّ جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ: **O rüzgâr** insanlardan yada hayvanlardan **üzerine uğradığı,** üzerine estiği **hiçbir şeyi** geride terk edip **bırakmıyor mutlaka onu,** küle çeviriyor, **kül gibi,** yani ağaçların yaprakları yada bitkilerden çürüdüğü için ufalanıp giden kuru parçalar gibi **dağıtıyordu.** Hâsılı onları, rüzgârların dilediği gibi saçıp dağıttığı yok olup giden, dört bir yana saçılan zerrelere çevirmişti. **(42)**

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ: Aynı şekilde **Semud kavminin helâkinde de** ibret olması için büyük bir âyet, büyük **bir ibret vardır.** Ey resullerin en mükemmeli! **Hani** o vakti bir hatırla ki, onları sıkıca yakalayıp helak etmek istediğimizde peygamberlerinin lisanıyla **onlara: "Belirli bir süreye kadar** dünyadan **yararlanıp, geçinin!" denmişti.** Onlara "dünyada üç gün refah içerisinde yaşayın, onun nimetlerinden üç gün faydalanın" denilmişti de onlar kendilerine bu gerçeği haber vereni yalanlayıp getirdiği haberi inkâr etmişlerdi. **(43)**

فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ: Buna karşılık **onlar Rablerinin emrine karşı büyüklük tasladılar.** Ne bir pişmanlık duydular ne de tazarru ile yakardılar. Hâlbuki o vakit onlar için uygun olan bu idi. **Bunun üzerine** dördüncü günün sabahında **onları,** dehşet verici, korkunç bir **yıldırım yakalayıp çarptı da öylece,** çaresizce **baka kaldılar.** Bizzat bu ürkütücü yıldırımın gelişini gözleriyle gördüler de onu defetmeye güç yetiremediler. **(44)**

فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنتَصِرِينَ: Bilakis **artık onlar, ne kendi kendilerine ayağa kalkabildiler, ne de yardım gördüler.** Yani bu dehşet verici azap zuhur ettiğinde ne bulundukları mekândan hareket ederek ayağa kalkıp dikilmeye güç yetirebildiler ne de Bizim bu ……….

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِاَيْدٍ وَاِنَّا
لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا
زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

---

azabımızı engelleyecek ya da Bizden intikam alacak bir yardımcının yardımını gördüler. **(45)**

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ: Tıpkı helak ettiklerimizden bu zikredilenler gibi **daha önce de,** bu kavimlerin helak edilmelerinden önce de **Nuh kavmini helâk etmiştik.** Tıpkı azgınlık ve inat çölünde helak olan o azgın ve sapkınlar gibi **onlar** da **yoldan çıkmış,** birçok çeşit inkâr, fâsıklık ve isyan ile ilâhî sınırların gereklerinden uzaklaşmış **fâsık bir kavimdiler.** Bu sebeple onları da tûfân ile helak ettik, onlar da bu azaba karşı hiçbir yardım göremediler. **(46)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah nimet vermeye ve intikam almaya dair kudretinin kemalini izhar etmek kastıyla şöyle buyurdu:

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ : Nasıl olur da onlar, Bizim sonsuz kudretimizin gereklerinden kaçma, imtina etme ve Bize itaat ve kullukta bulunma bağından kurtulma vüsatine sahip olabilirler! Hâlbuki, **göğü kendi ellerimizle Biz bina ettik.** Kat kat yükseltilmiş ve korunmuş semayı bizzat Biz, her şeye galip gelen ellerimizle ve mükemmel, sonsuz kudretimizle bina etmemize rağmen onlar böyle bir vüsati nasıl bulabilirler? **Ve hiç şüphesiz Biz onu genişleticiyiz.** Tam bir istiklal ve tam bir irade ile buna galip ve kadirizdir. Bu, hiçbir şekilde Bizim fiilimize muarız olamaz ve yine Bizim emrimiz ve hükmümüzle de çekişemez. **(47)**

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ: Aynı şekilde **yeryüzünü de Biz döşedik,** tam bir istiklal ve istila ile o yeryüzünü de Biz döşedik. Bakın her hangi bir iştirak söz konusu olmaksızın sadece **Biz onu ne güzel** yayıp **döşüyoruz! (48)**

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ: Tıpkı ulvî, tesir edici ve fâil olan şeyleri, ayrıca tesir alan kabiliyetleri, süfli şeyleri yarattığımız gibi aynı şekilde **Biz,** imkân arzında, zaman ve mekan arsasında mevcut .....

فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۜ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٥١﴾ كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌۚ ﴿٥٢﴾

olan **her şeyden iki çift,** bir birine eş olan iki sınıf **yarattık.** Ey marifet ve tevhit fıtratı üzere yaratılanlar! **Umulur ki,** külli akıldan dallanıp budaklanarak ortaya çıkan aydınlanmış, feyz almış akıl ile **iyice düşünürsünüz** de her şeyin O'ndan (c) başlayıp yine O'na döndüğünü ve O'nun dışında her hangi bir şeyin mevcut olmadığını bilirsiniz. **(49)**

Her şeyin zuhurunun subhan olan yüce Allah'tan olduğu, dönüşünün de yine O'na (c) olduğu sabit olduktan sonra:

فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ: **Öyleyse** ey arifler, ey muvahhidler! Nâsût âleminin gereklerinden bütün izafetleri düşüren yüce **Allah'a koşun** ve atıl benliğiniz ile batıl hüviyetinizin gereklerinden soyunun. **Gerçekten ben size O'nun tarafından** vahyi ve ilhamı gereğince **gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.** Sizi O'nun (c) tevhit yoluna sülûk etmekten alıkoyan şeyler hakkında uyarıyorum. Ve yine ben sizin için ilâhî, zâtî vahdetten ibaret olan gerçek maksada ulaştıracak yolun edeplerini apaçık izhar eden bir uyarıcıyım. **(50)**

وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ: Hasılı, bir olan, tek olan, çokluktan da mutlak manada münezzeh olan **Allah'la beraber,** itaate ve kendisine dönüşe müstahak, vücûtta ve ona terettüp eden eserlerde müstakil olan **başka bir tanrı uydurmayın.** Başka bir tanrı edinip ona itikat etmeyin. **Gerçekten ben size O'nun tarafından gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."** Hemen şimdi dünya hayatında ya da daha sonra ahiret hayatında gelecek olan olağanüstü korkunç tehditler hakkında sizi uyarıyorum. Ve yine sizi, kendinize ilişecek şirkten, bir olan Allah'a ortak koşmaktan ayrıca birçok çeşit isyan ve fasıklıktan sakındırıyorum. **(51)**

كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ: Yani işte durum ve hüküm böyledir. Sen (s) onların yüz çevirmelerine ve alay etmelerine aldırış etmeksizin onları uyar ve onlara tebliğ et. Çünkü **işte böyle,** haddi aşan sapkınlardan **onlardan öncekilere,** senin (s) ....

اَتَوَاصَوْا بِهٖۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَٓا اَنْتَ بِمَلُومٍۘ ﴿٥٤﴾
وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

zamanındaki bu sapkınlardan önce geçip gitmiş olan kavimlere **de** saygın, şerefli elçilerden **herhangi bir peygamber gelince,** onları iman ve tevhide davet ettiğinde **onun hakkında da mutlaka: "Bir sihirbazdır veya bir delidir." dediler.** Ey resullerin en mükemmeli! Tıpkı bu ahmakların senin (s) hakkında söyledikleri gibi onlar da kendilerine gelen o peygamber hakkında bunları söylediler. **(52)**

Sonra, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, taaccüp ve inkâr yoluyla şöyle buyurdu:

أَتَوَاصَوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ: **Onlar birbirlerine bunu mu tavsiye ettiler?** Yani bazısı diğer bazısına, onlardan önce gelenler arkalarından gelen haleflerine bu sözü ve yalanlamayı mı tavsiye ettiler? Aradan geçen uzun zaman dolayısıyla böyle bir tavsiyede bulunma imkânları olmamakla beraber bu inkâr ve yalanlamada anlaşmaya varıp hem fikir oldular. **Doğrusu onlar,** o geçmiş kavimlerin arkasından onların halefi olarak gelen bu inkârcılar, yaratılış ve fıtrat bakımından bir birlerine yakın olan seleflerine azgınlık, sapkınlık ve düşmanlıkta ortak olan **azgın bir topluluktur.** İşte böylece, aralarındaki sebep iştirakinden dolayı onların vasıflandığı şeylerle bunlar da vasıflandılar. **(53)**

İnatlarında ısrar ettikten ve bu ayetler ile uyarılar kendilerine hiçbir fayda vermedikten sonra:

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ: **Ey Muhammed!** Ey Resullerin en mükemmeli! Onları doğru yola getirmek, irşat etmek hususunda bütün imkân ve vüsatini cömertçe kullandıktan sonra **sen onlardan yüz çevir. Artık sen,** görevini bu şekilde nihai derecede yerine getirmeye çalıştıktan sonra onlardan yüz çevirmenden, onları davet ve irşat etmeyi bırakmandan ötürü **kınanacak değilsin. (54)**

وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ : **Sen** yine de istîdadı olup hak edenlere **öğüt ver,** nasihat et. **Çünkü öğüt,** nasihat katımızdan imana muvaffak kılınan ve yakîn ve irfan fıtratı üzere yaratılan **müminlere fayda verir. (55)**

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَٓا اُر۪يدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَت۪ينُ ﴿٥٨﴾

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِي: Ve yine bil ki, **Ben cinleri ve insanları ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım.** Onların siluetlerini, gölgelerini bu heyâkil ve hüviyet üzere izhar etmemin, onlara bu eşsiz suretlerle şekil vermemin, yine onlara aydınlanmış, feyz almış aklı tevdi etmemin sebebi de sadece budur. Bütün bunları ancak Bana ibadet etmelerinin, Beni tanımalarının yanı sıra vücûdda ve genel olarak bütün tasarruflarımda tek, mutlak müstakil oluşumu, her hangi bir ortaklık ve destek olma şaibesi söz konusu olmaksızın itaatte ve kullukta mutlak manada sadece Benim hak sahibi olduğumu tahakkuk ettirsinler diye yaptım. **(56)**

مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِي: Yoksa onları yaratmak ve izhar etmek suretiyle **Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum.** Yani böyle yapmakla Ben onlardan, kendisiyle kullarımı rızıklandıracağım her hangi bir manevi ya da maddi bir rızkın hâsıl olmasını beklemiyorum. Çünkü Benim rızık hazinelerim doludur, rahmetimin zahireleri de hayli geniştir. Aynı şekilde onlardan **Beni yedirmelerini de istemiyorum.** Yani onlardan Benim rızamı talep ederekten ailem olarak kabul ettiğim fakirleri yedirip doyurmalarını da istemiyorum. **(57)**

Allah'ın salatı ve selamı bu sözü söyleyip bize aktaran üzerine olsun bir hadis-i kutsîde ifade edildiği gibi: "Azîz ve celîl olan Allah şöyle dedi: Senden yemek istedim Bana yemek vermedin."[18] Yani aç olan kulumu doyurmadın.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ: **Şüphesiz, rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak,** ulûhiyet ve rubûbiyette tek olan **Allah'tır.** Genel anlamda kullarına rızık verme söz konusu olduğunda yalnızca, hususiyetle, münhasıran O (c) vardır. Kullar için O'ndan başka rızık veren yoktur. O (c), büyük bir güç ve kudret sahibidir, hâkim ve muktedirdir,

[18] Bu hadisi İmam Müslim *Sahîh*'inde rivayet etti: (4/1990, no: 2569/ bâb: Kendisine isabet eden bir hastalıktan dolayı müminin aldığı sevap.) Ayrıca bu hadis İbn Mâce'nin *Sahîh*'inde de geçmektedir. (1/503, no: 269). Ayrıca İshak'ın *Müsned*'inde de zikredilmektedir. (1/115, no: 28)

فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

isteyip takdir ettiği her şeye bolca nimet ihsan etmek ya da intikam almak şeklinde hükmetmede mutlak galiptir. **(58)**

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلاَ يَسْتَعْجِلُونِي: **Şüphesiz ki bu,** bir çok çeşit yalanlama, inkâr, alay etme ve hakir görme yoluyla Allah Resûlüne (s) **zulmedenlerin de,** tıpkı **geçmişlerinin,** geçmiş peygamberleri yalanlayan inkârcı seleflerinin **payı,** nasibi **gibi bir payları,** hemen şimdi peşinen gelecek olan ya da daha sonra ahirette vuku bulacak olan azaptan bolca, nihai derecede payları ve nasipleri **vardır!** Geçmiş kavimlere ilişen bu acıklı azap yakında bunlara da ilişecek. Hatta o azabın kat kat fazlası, binlerce kat fazlası bunlara ilişecek. **O halde,** o azabın gelmesi ve kendilerine ilişmesi hususunda **acele etmesinler!** **(59)**

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ: Hâsılı, **kendilerine** ahiret hayatında **vaat edilen** o feci, dehşet veren korkunç **günlerinde uğrayacakları azaptan dolayı vay o kâfirlerin,** o hakkı örtüp ondan yüz çevirenlerin, batılı da izhar edip onda ısrar eden inkârcıların **haline!** O inkârcılara büyük yazıklar olsun! O gün inecek olan korkunç, şiddetli azap onlar üzerine olsun! Öyle ki o gün, asi ve azgınlara azap etmek, onları rezil rüsva etmek için hazırlanmış olan kıyamet günüdür. **(60)**

Yüce Allah bizi lütûf ve ihsanıyla, o fecî günde emniyette olanlardan ve azabından kurtulanlardan eylesin!

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey, marifet ve yakîn fıtratı üzere yaratılmış olan muvahhid! Sana, zuhur edişinin hikmetini ve yokluğun gizliliğinden çıkarak bariz oluşunu bütün hallerinde nefsini tanımak suretiyle iyiden iyiye düşünmen gerekir. Öyle ki, nefsine ilişkin olarak derin düşüncelere dalmandan dolayı senin için en nihayetinde, o nefsini icat ve izhar edene muttali olmana ve O'nun (c) mükemmel sıfatlarla ve kuşatıcı isimlerle vasıflanmış olmasına dair bir keşf hâsıl olsun.

Bundan sonra da O'nun tevhidini, vücûdda ve ona terettüp eden bütün eserlerde mutlak müstakil oluşunu iyice düşünmen gerekir ki iman ve yakînden nihâî olarak arzuladığın şeyle ulaşacağın en son mertebeye ve tevhit ve irfandan senin zuhuruna terettüp eden şeyin nihayetine nâil olasın. Kendisinden mutlak manada yardım istenilen ve güvenilip dayanılan ancak yüce Allah'tır.

TÛR SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Kalp makamına erişen, sıdk, mârifet ve tevhid makamında derinleşen kimseye şu husus gizli kalmaz: Hakk'ın zatı, ilahi ilim mertebesinin kapsamı, levh-i mahfûzun genişliği, takdir ve tedbir kâleminin şümulü, tüm bunların ne özü ne de Hakk'ın sıfatları tümüyle kavranabilir. Gerçekte bunların ne sonu ne de nihayeti vardır. Bunları herhangi bir şekilde sınırlamak da mümkün değildir.

Bundan dolayı Allah u Teâla, var oluşları itibariyle nasıl bir başlangıç ve sona sahip olduklarını kullarına öğretmek ve onları bu konuda uyarmak için yüze zatına, sonsuz ilmine ve ezeli sıfatlarına yemin etti ve yüce ism-i şerifiyle başladıktan sonra buyurdu ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالطُّورِۙ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍۙ ﴿٢﴾ ف۪ي رَقٍّ مَنْشُورٍۙ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِۙ ﴿٤﴾
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِۙ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِۙ ﴿٦﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: Güzel isimleri ve yüce sıfatları doğrultusunda tecelli ettiği şeylerde tecelli eden **Allah'ın adıyla** الرَّحْمَانِ: O, bol rızık vermek sûretiyle onlara karşı **Rahman olandır.** الرَّحِيمِ: ve O, onları sidre-i müntehaya eriştirmesiyle de onlara karşı **Rahimdir**.

وَالطُّورِ: **Andolsun Tûr'a. (1)** Cenab-ı Hakk'ın mukaddes zatı, zuhurdan da içkin olmaktan da münezzehtir. Zat ne Zâhir ne de Bâtın diye vasıflanabilir.

وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ: **ve satır satır yazılmış kitaba. (2)** O, kâlem ile yazılan ilahi ilim mertebesidir.

فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ: **Yayılmış ince deri üzerine** satır satır yazılmış olan kitaba. **(3)** Rakk-ı menşûr, gurur ve gösterişten, bitip tükenmekten korunmuş olan ilahi hükümlerin yer aldığı levh-i mahfûzdur. Levh-i mahfûz, her türlü değişme ve silinmeden korunmuştur.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ: ilahi olarak **imar edilmiş beyte yemin olsun ki. (4)** Beyt-i ma'mûr, fenâ ender fenâ *makâmını* tahakkuk ettiren ve Cenab-ı Hakk'ın azamet ve kibriyasının bekası ile bekaa ermiş olan muhakkık ârifin kalbidir. En büyük beyt-i mamur[19] tabiriyle en yüce âlem olan lahutî *a'ma âlemi* kast edilir.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ: **Yükseltilmiş tavana, (5)** O, her türlü artma ve eşten yüce ve münezzeh isim ve sıfatlar semâsıdır.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ: **ve kaynatılmış denize (andolsun ki) (6)** Bahr-ı mescûr, ilahi ihsânı gereği her şeyi kuşatmış olan vücud-ı mutlaktır.

[19] En büyük beyt-i ma'mur bir nüsha da en büyük ve en azametli Allah'ın beyti diye yer almıştır.

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ
الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾
يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm, **Rabbinin** isyankâr kullarına yönelik **azabı** لَوَاقِعٌ: **mutlaka vuku bulacaktır. (7)** Ceza günü olan ahiret gününde azap onların başına inecektir.

مَا لَهُ مِن دَافِعٍ: **Ona engel olacak (hiçbir şey de) yoktur. (8)** Çünkü her şeye gücü yeten, isim ve sıfatlarıyla asaleten muttasıf olan ilahi bir varlığın hükmüne karşı çıkılamaz. Verdiği karar geri döndürülemez.

Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Haşir ve neşri inkâr edip yalanlayanlara hallerinin nasıl olacağını hatırlat.

يَوْمَ تَمُورُ: **O gün** hareket edip sarsıldığı zaman **çalkalanır** السَّمَاءُ مَوْرًا: **gök, bir çalkanışla,** yani alışılmış bir şekilde değil de "kitapların dürülmesi gibi"[20] garip bir sarsılma ve hareketle çalkalanır. **(9)**

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ: Büyük ve kökleri derinde olan **dağlar da** سَيْرًا: **bir yürüyüş yürür. (10)** Böylece yeryüzü dümdüz ve metruk bir hale gelir. Yeryüzünde ne bir tümsek ne de bir eğrilik görebilirsin.

فَوَيْلٌ: **Vay haline,** يَوْمَئِذٍ: **o gün** meydana gelecek büyük bir yazık ve elim bir azap لِلْمُكَذِّبِينَ: haddi aşan ısrarcı ve inatçı **yalanlayanlarındır! (11)**

الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ: **Ki onlar,** saçma ve batıl şeylere **daldıkları bir batakta** يَلْعَبُونَ: Allah'ın zatının birliğine, isim ve sıfatlarının yüceliğine delalet eden Allah'ın âyetleriyle **oynayıp duruyorlar. (12)** Aynı şekilde onlara da büyük yazıklar olsun.

يَوْمَ يُدَعُّونَ: **O gün onlar itilip kakılacaklar** إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا: **itilip** zorla atılarak **cehennem ateşine** atılıp sevk edilecekler. **(13)** O zaman onları rezil etmek ve azarlamak amacıyla onlara denir ki:

---

[20] Enbiyâ 21/104 âyetine telmih yapılmaktadır. (çevirenin notu)

هٰذِهِ النَّارُ الَّتٖى كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ اَفَسِحْرٌ هٰذَٓا اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُٓوا اَوْ لَا تَصْبِرُواۚ سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْۜ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّ الْمُتَّقٖينَ فٖى جَنَّاتٍ وَنَعٖيمٍۙ ﴿١٧﴾

هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ: **"İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur" (14)** Âyetleri ve onun hakkındaki uyarıları inkâr ediyordunuz ve onları birer sihir, kehanet ve daha başka türlü hurafe ve saçmalık sayıyordunuz.

Sizler, ey geçmişte sapıklığa ve birçok inkâra dalmış olan sizler, vahiy ve ilhamı sihir ve hayal ürünü saydınız. Peki, şimdi düşünün!

أَفَسِحْرٌ هَذَا: "Sizlerin doldurulup azap gördüğünüz **bu** cehennem **de** geçmişte dünyada sandığınız gibi **bir sihir mi?** أَمْ أَنتُمْ لاَ تُبْصِرُونَ: **Yoksa siz görmüyor musunuz? (15)** Dünyadayken onun hakkındaki delillere şuurunuz olmadığı gibi şimdi bu azaba da şuurunuz yok mu?

Sonuç olarak اصْلَوْهَا: **Girin oraya** ve girdiğinizde de فَاصْبِرُوا أَوْ لاَ تَصْبِرُوا: **ister sabredin ister etmeyin** hangi vaziyette olursanız olun sizi cehennemden kurtaracak ve sizi ondan çıkaracak biri yoktur. Gerçekte سَوَاء عَلَيْكُمْ: fayda verme ve azaba engel olmama bakımından sabrın olması veya olmaması **artık sizin için birdir.** إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Siz hep yaptıklarınıza göre cezalandırılacaksınız. (16)** Yani ancak kendiniz için kazanıp hazırlamış olduğunuz şeyle mukabele göreceksiniz. Geçmişte kazandığınız şeyin vebali ilahi adalet gereği bu gün size kesin olarak erişecektir. Sabretmeniz veya çırpınmanız size fayda getirmez.

Sonra Allah u Teâla daima adeti olduğu üzere cehennemle ilgili tehdit ve uyarılarının peşinden cennetle ilgili teşvik ve vaatlerini getirerek buyurdu ki:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ: **Şüphesiz** kendilerini Allah'ın haramlarından **koruyan müttakiler,** cennet ve cehennem hakkında vaat ve tehdit olarak gelen Allah'ın âyetlerini inkârdan korunanlar فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ: **cennetlerde, ……**

فَاكِهِينَ بِمَآ اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْۚ وَوَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا
وَاشْرَبُوا هَنٖيٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۙ ﴿١٩﴾ مُتَّكِـٔينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍۚ
وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عٖينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ....

---

nimetler içinde lezzet içindedirler. **(17)** Onlar rıza cennetleri, teslimiyet ve selamet nimetleri içindedirler.

فَاكِهِينَ: Orada nimet içinde sevinçli bir halde **zevk ü sefâ sürerler.** Cenab-ı Hakk'ın ihsanı, kerem ve lütfunun genişliği gereğince بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ: **Rablerinin kendilerine verdiği ile** razı ve mutmain bir haldedirler. وَ: **ve** وَقَاهُمْ: **onları, korumuş** olması sebebiyle رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ: **Rableri cehennem azabından** yani cehennemin korkularından ve azaplarından onları korumuştur. **(18)** Müjdeleme ve tebrik yoluyla cennette onlara denir ki:

كُلُوا وَاشْرَبُوا: Maddi ve manevi rızıktan هَنِيئًا: azaltmaksızın ve herhangi bir bedel ödemeksizin **afiyetle yiyin, için.** بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Yaptığınız** sâlih ameller ve güzel davranışlara **karşılık** afiyetle yiyin, için. **(19)**

مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ: Onlar için hazırlanmış **koltuklara yaslanarak** مَّصْفُوفَةٍ: amellerine, hallerine ve makamlarına uygun şekilde hazırlanıp tanzim edilmiş **sıra sıra dizilmiş** koltuklara yaslanarak.

وَ: Sevinçle koltuklara yerleştiklerinde زَوَّجْنَاهُم: bizden onlara bir ülfet ve ihsân olmak üzere **onları evlendiririz** ve çift kılarız. بِحُورٍ عِينٍ: hakikat ve mârifetin temessül etmiş birer suretleri olan ve gözle görülen **ceylan gözlü hûrilerle** evlendiririz. **(20)**

وَ: Aynı şekilde onları tevhid ehli olan kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla birleştiririz الَّذِينَ آمَنُوا: Allah'a **iman eden** ve O'nun tevhidine keşfen inanmış **kimseleri** وَاتَّبَعَتْهُمْ: **ve onlara tâbi olan** ve …...

... ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَٓا اَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍۜ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَه۪ينٌ ﴿٢١﴾ وَاَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ ف۪يهَا كَأْساً لَا لَغْوٌ ف۪يهَا وَلَا تَأْث۪يمٌ ﴿٢٣﴾

onlara katılan ذُرِّيَّتُهُمْ: **zürriyetlerini de** yani onlardan doğan nesilleri ve o nesillerin yaptığı tüm amelleri de onların بِإِيمَانٍ: **imanla,** yakinî ilim ve kalbî tasdikle muttasıf olmaları durumunda أَلْحَقْنَا بِهِمْ: **onlara kattık.** ذُرِّيَّتَهُمْ: onların **zürriyetini**[21] de onlara kattık. Zürriyat şeklinde çoğul olursa tefsir şöyle olur: Ayne'l-yakin ve hakke'l-yakin ile muttasıf hale gelmelerinden sonra makam ve hallerine göre onlar üzerinde meydana gelen müşahedelerini onlara kattık. وَ: Sonuç olarak مَا أَلَتْنَاهُمْ: onlardan **eksiltmedik** ve azaltmadık. مِنْ عَمَلِهِمْ: Hidayet üzere iken onların yaptıkları **amellerinden** eksiltmeyiz. مِنْ شَيْءٍ: çok az **bir şey,** bir miktar dahi eksiltmeyiz. Bilakis yaptıklarının tam karşılığını onlara tam olarak verdiğimiz gibi tarafımızdan ihsan ve lütuf olmak üzere fazlasını da veririz. Çünkü كُلُّ امْرِئٍ: tevhid için ve mârifet hikmeti gereğince yaratılmış olan şahsiyet sahibi **herkes** بِمَا كَسَبَ: sebeplerden **kendi kazandığına** رَهِينٌ: **bağlıdır. (21)** Ondan ayrılmaz şekilde ona bitişmiştir.

Bilakis وَأَمْدَدْنَاهُمْ: **onlara** olan nimet ve keremimiz gereği بِفَاكِهَةٍ: ilahi şuunatın cemâl ve celâl tecellilerine göre her an sürekli yenilenen hakikat ve mârifet **meyvelerinden** وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ: ve **canlarının istediği etlerden bol bol verdik. (22)** Yani onlara suret ve ruhlarını güçlendirip takviye eden meyve ve etlerden verdik.

يَتَنَازَعُونَ: **Kaparlar** فِيهَا كَأْسًا: **orada** hakikatten oluşan leziz içecekle dolu **bir kadeh** kaparlar ve aralarında dolaştırırlar. Öyle ki لَا لَغْوٌ فِيهَا: **onda ne** fuzuli konuşma şeklinde **bir saçmalama vardır** وَلَا تَأْثِيمٌ: **ne de**

---

[21] Âyetteki zürriyet kelimesi, tekil okunduğu gibi Nafi ve Ebu Cafer'in kıraati üzere zürriyât şeklinde çoğul da okunmaktadır.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فٖٓي اَهْلِنَا مُشْفِقٖينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ
اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰينَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

dünyada iken ayyaşların içtikten sonra daha başka kötü işlere yönelmesi gibi **bir günaha sokma vardır. (23)**

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ: Tahkik ve yakin kadehleriyle غِلْمَانٌ لَهُمْ: ilahi hüküm gereği onların razı ve mutmain nefislerine amade kılınıp teshir edilmiş **kendilerine ait bir takım hizmetçiler de onların etrafında dönerler.** Bu hizmetçiler, onların sahip olduğu kuvve ve yetilerin temessül etmiş birer suretidir. كَأَنَّهُمْ: Heva kirinden ve riya düşüncesizliğinden tümüyle arınmış olmalarından **onlar sanki** لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ: **sedefleri içine gizlenmiş inci gibidirler. (24)** Basit ve değersiz dünyanın kir ve atıklarıyla pislenmekten, suretlerinin sedefleri içinde korunmuşlardır.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ: Sevinç ve neşe ile **birbirlerine yönelip** يَتَسَاءلُونَ: amelleri, halleri, vecdleri ve makamlarını **sorarlar. (25)**

قَالُوا: Karşılıklı müzakere ve yardım etme kabilinden cevap vererek birbirlerine **derler ki:** إِنَّا كُنَّا قَبْلُ: **Gerçekte biz daha önce** yani tevhid sırları bizlere keşfolunmadan önce فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ: **âilemiz içinde** Allah'ın gazabından **korkardık. (26)** O'na isyan edip baş kaldırmaktan korunuyorduk. O'na itaat etmekle meşguldük, O'nun azabından, kahır ve celâlinden, saltanatının gücünden korku içindeydik, rahmetinin genişliğini kerem ve ihsanının gereklerini umuyorduk.

فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا: **Allah da bize lutfetti,** bizi tevhid yoluna eriştirdi, inâyet ve tahkik mertebelerine yücelmeye bizleri muvaffak kıldı وَوَقَانَا: lütuf ile **bizi korudu.** عَذَابَ السَّمُومِ: **içe işleyen azaptan** yani içilen zehrin insanın her yanına su misali nüfuz etmesi gibi etkili ve yakıcı cehennem azabından bizi korudu. **(27)**

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ
رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ
الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾

إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ: **Gerçekten biz** kıyamet gününden **önce** dünyadayken نَدْعُوهُ: **O'na,** yani Allah u Teâla'ya **yalvarıyorduk.** Geleceği vaat edilen bu günün azap ve cezasından bizi korumasını O'ndan istiyorduk. Nasıl istemeyelim ve O'na nasıl yalvarmayalım ki إِنَّهُ: **şüphesiz ancak O** Allah u Teâla هُوَ الْبَرُّ: **iyilik edendir,** nimet verip ihsanda bulunmaya en layık olan iyilik sahibidir. الرَّحِيمُ: **esirgeyendir.(28)** Hak eden ve isteyen müminlere rahmet ve ihsanı çok olandır. Dolayısıyla Allah u Teâla lütuf ile bizim duamıza icabette bulundu. Rahmet ve kereminin genişliği gereğince emel ve isteklerimize bizi ulaştırdı.

Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Allah'ın evliyâsına olan faziletini lütuf ve rahmetinin genişliğini işittiğinde;

فَذَكِّرْ: Allah'ın bütün kullarına **hatırlat,** öğüt vermeye devam et. Onların senin hakkındaki batıl sözlerine aldırış etme. فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ: **Rabbinin nimeti,** ki bu nimet Rabbinden sana indirilmiş ve ilham edilmiş âyetlerdir, **sayesinde sen** بِكَاهِنٍ: Cenab-ı Hak katından bir vahiy ve O'nun dergahından bir ilham olmaksızın gaipten haber vermeye cüret eden bir iftiracı ya da yalancı **bir kâhin değilsin.** وَلَا مَجْنُونٍ: müfteri ve haddi aşanların senin hakkında zannettiği gibi **bir mecnûn,** aklı bozuk ve dengesiz biri **de değilsin. (29)**

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ: **Yoksa onlar** senin için belağatın en üst sınırına ulaşmış ve akranlarından hiçbir söz üstadının ona karşı koymaktan aciz kaldığı fasîh ve beliğ **bir şâirdir mi diyorlar?** Bu yüzden de biz نَتَرَبَّصُ: **gözlüyoruz** ve bekliyoruz. بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ: **zamanın felaketlerine çarpılmasını,** yani ölünceye kadar günlerin ve yılların geçmesini bekliyoruz ki onun fitne ve şerrinden kurtulalım. **(30)**

قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّص۪ينَؕ ﴿٣١﴾ اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ
بِهٰذَٓا اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَۚ ﴿٣٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۚ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿٣٣﴾

قُلْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Onlara **de ki:** تَرَبَّصُوا: benim ölümümü **bekleyin.** فَاِنّ۪ي: Aynı şekilde **ben de** مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّص۪ينَ: **sizinle beraber** sizin ölümünüzü ve helak oluşunuzu **bekleyenlerdenim. (31)** Her şey Allah'ın kudretindedir. Hüküm O'nun iradesine bağlıdır. İstediğini yapar, irade ettiği şekilde hükmeder.

Onlar tartışıp mücadele ederken böylesine tezatlarla mı büyükleniyorlar! Bazen sana kehanet nispet ediyorlar. Hâlbuki kehanet akıllı ve ileri görüşlü olma anlamını ihtiva eder. Bazen seni son derece ahmak ve budala olma anlamına gelen delilikle suçluyorlar. Bazen de vezin ve kafiye gerektiren şiiri sana nispet ediyorlar. Hâlbuki getirmiş olduğun Kur'an bu gibi şeylerden mutlak olarak arınmıştır.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ: **Onların** basit ve değersiz vehimlerinden kaynaklanan aptalca **akılları mı** بِهٰذَا: **bunu,** bu batıl, boş ve geçici sözü **onlara emrediyor?** أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ: **Yoksa onlar** inat ve sapıklığın son kertesine varmış isyankar, **azgın bir topluluk mudur? (32)** Zira düşünüp tefekkür etmeksizin sapıklık ve zenginliklerinden, kibir ve hayallerinden bu`tür şeyleri söylüyorlar.

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ: **Yoksa "Onu** kendi kafasından **uydurdu** da süsleyip insanları aldatmak için vahiy ve ilham diye gösterdi" **mi diyorlar?** بَلْ: **Hayır** onların işi ve görüşlerindeki kusur şudur: لَا يُؤْمِنُونَ: **onlar** vahye de sana da **inanmıyorlar. (33)** Bu yüzden de ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bu tür eleştiri ve kınamaları, tahkir ve eleştirileri sana karşı öfke ve kinlerinin çokluğundan telaffuz ediyorlar.

Eleştirip kötülemede iyice haddi aştıklarında, inkâr ve inadın son raddesine vardıklarında ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Onları susturup aciz bırakmak için onlara de ki:

فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾

فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ: Bu haddi aşan müsrifler **onun benzeri bir söz meydana getirsinler.** إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ: zan ve iftiralarında **şayet doğru iseler. (34)** Hâlbuki onlar onun benzerini getiremezler. Yeryüzündeki tüm varlıklar birbirine yardım edip destek verseler dahi yine de bunu başaramazlar. Çünkü Kur'an, beşerin idrak ve şuurunun üzerindedir.

Yaratılmış oldukları halde yaratıcılarını inkâr etmekte halen ısrar mı ediyorlar? أَمْ: **Yoksa** onlar şuna mı inanıyorlar: خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ: **hiç bir şey olmadan** ve var kılan bir yaratıcı olmadan **mı yaratıldılar?** أَمْ: **Yoksa** bizzat kendilerinin **mi** هُمُ الْخَالِقُونَ: **yaratıcı olduğuna** inanıyorlar? **(35)** Harici bir yaratıcı ve müessir olmadan suret ve şekillerini tek başlarına yarattıklarına mı inanıyorlar? Hâlbuki onları yaratan Allah'tır.

O zaman yaratıcılıklarını sadece kendi varlıklarıyla mı sınırlıyorlar?

أَمْ: **Yoksa** onlar şuna mı inanıyorlar خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ: **gökleri ve yeri,** yüce ve süflî âlemleri ve bunların arasındaki karışımları **onlar mı yarattılar?** Sonuç olarak eşyânın yaratılmış olduğunu ve bir yaratıcıya muhtaç olduğunu ve dayandığını inkâr etmiyorlar. بَلْ لَا يُوقِنُونَ: **Hayır, onlar düşünüp hakikati anlamazlar. (36)** Ezeli bir yaratıcıyı kabul edip onu birleme hususunda yakin ile muttasıf değiller.

Onlar peygamberliği kendileri mi ortaya koyuyor ve istediklerini peygamber diye onlar mı seçiyor?!

أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ: **Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahut** tüm istek ve hedeflerini yapabilecek kudret ve güce sahip **hâkim** ve üstün kimseler **kendileri midir? (37)** Ki tüm arzu ettiklerini irade ve tercihleriyle yapıyorlar!

اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِۚ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍۜ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَۜ ﴿٣٩﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَۜ ﴿٤٠﴾

أَمْ: **Yoksa** gayb ilmini yüce bir topluluktan (mele-i a'ladan) işittiklerini mi iddia ediyorlar? لَهُمْ سُلَّمٌ: **kendilerine mahsus** gökyüzüne çıkabilecekleri **bir merdivenleri mi,** yükselme aletleri mi **var?** يَسْتَمِعُونَ فِيهِ: **Ki** peygamberleri yalanlayıp Kur'an'ı eleştirdikleri sözleri **oradaki** meleklerden mi **işitiyorlar?** فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ: **Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil,** yani Resulullah'ın (sav) getirdiği gibi açık bir delil ve kesin bir mucize **getirsin. (38)**

Ey haddi aşan müsrifler! En ileri doğruluk ve vakarla muttasıf akıllılar sizler misiniz?!

أَمْ: **Yoksa** şu iddianızla akıllı insanlar arasından düşmüş beyinsizler misiniz: لَهُ: **O'na** yani Allah u Teâla'ya **aittir.** الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ: **kızlar O'na, oğullar size** aittir **öyle mi? (39)** Bu iddia, iyice akıl ve mantık sınırları dışına çıktığınızı ve beyinsizliğinizi gösterir. Çünkü aileden ve çocuktan münezzeh, Bir ve Samed olan Allah'a çocuk isnat edilmesi akıl ve mantık dışıdır. O halde değersiz gördüğünüz çocuğun yüce Allah'a nispeti nasıl mümkün olur? Cenab-ı Hak bütün bunlardan yüce ve münezzehtir.

Şu halde sabit olup ortaya çıkmıştır ki bu beyinsiz ahmaklar, akıllı ve ibret alabilen insanlar değillerdir. Dolayısıyla onlardan özellikle de ilahi mârifetle ilgili konularda mutlak ve kesin bir dava işitilemez.

Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Onlar seni bu şekilde nasıl inkâr ederler. Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Senin peygamberliğini mi inkâr ediyor, senden onlara bir zarar geleceğini mi zannediyorlar?

أَمْ: **Yoksa** onlara tebliğde bulunmana karşılık senin تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا: **onlardan** büyük **bir ücret isteyeceğini mi** zannediyorlar. فَهُم: Bu yüzden **onlar** مِّن مَّغْرَمٍ: **ağır bir borç altında,** büyük bir kayıp ve zarar ....

اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَۜ ﴿٤١﴾ اَمْ يُر۪يدُونَ كَيْداًۜ فَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا
هُمُ الْمَك۪يدُونَۜ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾
وَاِنْ يَرَوْا كِسْفاً مِنَ السَّمَٓاءِ سَاقِطاً يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

---

içinde **mi** مُثْقَلُونَ: **kalıyorlar da** ağır bir yük **yükleniyorlar. (40)** Bundan ötürü mü bu durum onlara ağır geliyor da seni inkâr ediyor ve seni tasdik etmiyorlar?!

Sonuç olarak senin peygamberliğini kendi hata ve kusurlarından, kendilerinden kaynaklanan şeyler sebebiyle mi inkâr ediyorlar? أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ: **Yoksa gayb,** yani her şeyin yazılı ve sabit olduğu levh-i mahfûz **onların yanında da** فَهُمْ يَكْتُبُونَ: **onlar** gayba ait şeyleri oradan **mı yazıyorlar?! (41)**

أَمْ يُرِيدُونَ: **Yoksa istiyor** ve hedefliyorlar **mı?** كَيْدًا: müşriklerin istişare ettikleri Daru'n-Nedve'de Resulullah'a **bir tuzak kurmayı mı** hedefliyorlar. فَالَّذِينَ كَفَرُوا: Fakat ona tuzak kuran **kâfirlerin** هُمُ الْمَكِيدُونَ: **kendileri tuzağa düşeceklerdir. (42)** Kendi tuzakları kendi başlarına dolanır, yaptıkları kendileri dışında kimseye zarar vermez.

Kibirlenip büyüklendiklerinden dolayı Cenab-ı Hakk'ın tevhidini inkâr mı ediyorlar?

أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ: **Yoksa onların Allah'tan başka** ibadet ve itaat ettikleri, dualarında ve sıkıntılarında yardım istedikleri **bir ilâhı mı var?** Sonuç olarak سُبْحَانَ اللَّهِ: **Allah,** عَمَّا يُشْرِكُونَ: **onların ortak koştukları şeylerden,** tüm mahlûkatından **yücedir. (43)**

وَ: Gökyüzünü parça parça üzerimize indir, şeklindeki sözlerinden ve yaptıklarından sonra إِن يَرَوْا كِسْفًا: **bir parçanın düştüğünü görseler** مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا: sözlerine uygun şekilde **gökten** üzerlerine düştüğünü görseler يَقُولُوا: inat ve inkârlarının aşırılığından dolayı **derler ki:** Bu, سَحَابٌ مَّرْكُومٌ: birbiri üstüne **yığılmış bulutlardır. (44)** Sonuç olarak;

فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذٖي فٖيهِ يُصْعَقُونَۙ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْنٖي عَنْهُمْ
كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَۜ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذٰلِكَ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ ....

فَذَرْهُمْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! **Onları** içinde bulundukları kin ve sapıklık içinde **bırak** حَتّٰى يُلَاقُوا: **kavuşuncaya** ve ulaşıncaya **kadar** يَوْمَهُمُ الَّذٖي فٖيهِ يُصْعَقُونَ: **çarpılacakları günlerine** kadar onları terk et. **(45)** O gün ölürler ve bir defada helak olurlar. Bu, ilk kez sura üflendiğinde olur. Sonra diriltilip azap görürler.

يَوْمَ: **O gün** لَا يُغْنٖي: **fayda vermez** ve engelleyemez. عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ: Daru'n-Nedve'de ve imtihan yurdu olan dünyada yaptıkları **tuzaklar onlara** شَيْـًٔا: Allah'ın azabını engelleme ve fayda verme bakımından **zerre kadar bir şey** kazandırmaz وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ: **Ve hiçbir şekilde yardım da görmeyeceklerdir. (46)** O gün Allah'ın azabından ve yakalamasından korunamazlar.

Ayrıca onların azabı sadece ahirete de ertelenip geciktirilmez. Bilakis dünyada ve berzahta da azap görürler. Nitekim Allah u Teâla şöyle buyurur:

وَاِنَّ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذٰلِكَ: **Şüphesiz o zulmedenlere ondan,** yani onlar için vaat edilmiş ahiret azabından **başka da azap vardır.** Bu azap onların imkân varlık mertebesinin ateşleri içinde çeşitli perişanlık ve hüsranlara uğramaları, tûl-i emelin zincirleriyle, boş hülyaların prangalarıyla bağlı olmalarıdır. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: **Fakat çokları bilmezler** ve onların elemini anlamazlar. **(47)** Hâlbuki bunlar elem ve acı verme bakımından şiddetli birer azaptır ve intikam bakımından da zor ve çetin birer cezadır.

Allah bizi ve bütün kullarını bundan korusun.

وَ: Sonuç olarak اصْبِرْ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! **Sabret** لِحُكْمِ رَبِّكَ: onların cezasını kıyamet gününe erteleyip seni onların arasında çeşitli yorgunluk ve sıkıntılarla bırakması yönündeki **Rabbinin**

... فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

hükmüne sabret. Onların helak edilip cezalandırılması için acele etme. Onların sana yaptıkları tuzaktan ve ihanetten de korkma. فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا: **Çünkü sen gözlerimizin önündesin,** bizim korumamız ve hıfzımız altındasın. Biz sana yeteriz. Onların kötülüklerinin şerrinden seni koruruz. Onlara iltifat edip yönelme. Onların hile ve tuzaklarına aldırma, onlar sebebiyle ve onların düşmanlığı yüzünden bizimle birlikte olmaktan uzaklaşma, onlarla ve onların düşmanlıklarıyla meşgul olup bizden ayrılma. وَسَبِّحْ: **ve tesbih et,** yani onları yakalayıp intikam almaktan aciz olmaktan veya onlara azap edeceğine dair verdiği vaadi yerine getirme acizliğinden Rabbini tenzih et. Bunu بِحَمْدِ رَبِّكَ: **Rabbinin hamdiyle** yap. Bütün hal ve vakitlerde özellikle de uykundan حِينَ تَقُومُ: uyanıp **kalktığın zaman. (48)**

وَمِنَ اللَّيْلِ: uyuyup istirahat ettiğinde **gecenin bir kısmında** فَسَبِّحْهُ: uykuda hislerin atıl durumdayken Rabbinin zikri üzere olman ve o halde iken zikrinin hayal gücüne bir uyarı, yönlendirme ve öğretme olması için **O'nu tesbih et** وَ: Aynı şekilde O'nu إِدْبَارَ النُّجُومِ: **yıldızların batışında** ve güneş ışığının ortaya çıktığı sabah vaktinde de tesbih et. **(49)** Çünkü her iki vakit de Hakk'a yönelmekten alıkoyan çeşitli meşguliyetlerden kalp ve zihnin arındığı vakitlerdir.

Allah u Teâla bizi ihsan ve keremiyle yükünü hafifleten, emellerini azaltan kullarından kılsın inşallah.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey keşif ve müşâhede mertebesi olan Makam-ı Mahmud'a yönelmiş olan Muhammedî sâlik! Allah seni doğru yola eriştirsin ve oradan dönmekten korusun. Ey sâlik! Sana gereken şudur: Kalbini Hakk'ın dışındaki şeylerden temizlemelisin, seni Hakk'a yönelmekten ve O'na niyazdan alıkoyan şeylerden hiçbirine yönelmemelisin, iltifat dahi etmemelisin.

Bütün vakitlerinde ve her halinde özellikle de boş kaldığın zamanlardaki namazlarda Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve takdis ile meşgul olmalısın. Dünya süsüne, lezzet ve şehvetine ve dünyanın çirkefliklerine dalmış olan ehl-i dünya ile birlikte olmaya sakın ola ki meyletme. Çünkü dünya süsleriyle kirlenmek basiretleri köreltir ve göğüslerdeki kalpleri kör eder.

Yarabbi! Lütuf ile günahların yükünü hafiflet bizden. İhsânınla ebrârdan olanların yaşantısı gibi yaşamamızı nasip et. Şerli olan kimselerin şerrini kereminle bizden uzaklaştır.

NECM SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Keşif ve müşâhede makâmına erişen, kalp ve sırlarıyla Hakk'a tereddütsüz yönelen muhakkıklara şu husus gizli kalmaz: Marifet mertebesine erişip tevhid makâmında yerleşen ve iç dünyasını zan ve taklit kirlerinden arındıran kişi, Allah u Teâla'nın kendisine kolaylaştırdığı ve bağışlayıp izhar ettiği şekilde Allah'ta fânî olur. Fenâya erişen ise O'nun bekâsıyla bekâ bulur, O'nun kelamıyla konuşur, O'nun ahlâk ve evsafı ile vasıflanır.

Durumu böyle olan birinin özü ve sözü doğrudur. Kendisi hidayete erişmiş olduğu gibi doğru yola da yönlendirir. Hak yolunun bir bekçisi olur. İlahi ilhamı, Rahmanî nefeslerden tefeyyüz eden feyizleri daima bekler hale gelir. Cennet bahçelerinden gelen rahmet ve reyhan kokularını; Hennân ve Mennân olan Allah'ın vuslatını özlemle bekler. Beşeriyetinin arzu ve hevâsından sıyrılır. Lâhuti cihetinin engin fezasına doğru yücelir. Böylece o kişide teslimiyet ve rızaya uygun vasıflar ortaya çıkar.

Bundan dolayı Allah u Teâla, Habibi Muhammed'in (sav) var oluşun ezeli kaynağına dönük istiğrak ve cezbesini bildirdi. Nâsut elbisesinden sıyrıldıktan sonra lâhut âlemine olan vuslatını haber verdi. Hz. Peygamberin (sav) konum ve şanını yüceltmek, onu desteklemek amacıyla da sûrenin başlangıcındaki yeminleri yaptı. Bu yüzden yüce ism-i şerifiyle başlayarak buyurdu ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰىۙ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰىۚ ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰىۜ ﴿٣﴾
اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰىۙ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: Güzel isimleri ve yüce sıfatlarıyla Habib'ine (sav) tecellî eden **Allah'ın adıyla başlarım** الرَّحْمَانِ: O, insan-ı kâmil mertebesi olan Muhammedî mertebeyi insanlar arasında zuhura getirmekle tüm kullarına karşı **Rahman olandır.** الرَّحِيمِ: ve O, hidayet ve irşadıyla doğru yola erişmiş seçkin kullarına karşı da **Rahimdir.** Onları hakke'l-yakin mertebesine ulaştırır.

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى: **İnmekte olan yıldıza andolsun ki, (1)** yani taayyün âlemi olan bu âlemin karanlıklarından tevhidin engin fezasına ve Cenab-ı Hakk'ın zatının birlik güneşine yol bulup hidayete erişmeleri için lâhut âleminden irade sahiplerinin kalplerine inen büyük ve ağır yıldızlara yemin olsun ki;

مَا ضَلَّ: **sapmadı,** yani adaletten sapıp ayrılmadı صَاحِبُكُمْ: Allah katından desteklenmiş ve ilahi adalet yolunda dosdoğru giden **arkadaşınız** Resulullah (sav), tevhid ve tahkik yolundan sapmadı وَمَا غَوَى: **ve ayrılmadı. (2)** Yani Hak yolundan boş ve geçici olan batıla doğru meyletmedi ve sapmadı.

وَمَا يَنطِقُ: **O,** yalnızca mucize olan Kur'an'la konuşur. عَنِ الْهَوَى: Unsurlar âlemi olan bu tabiat âleminin karanlıklarından meydana gelen arzularına göre **hevâdan konuşmaz. (3)**

إِنْ هُوَ: **O,** yani Hz. Muhammed'e (sav) indirilen ve onun konuştuğu bu Kur'an, إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى: bu konuda onun bir zorlama ve yapmacıklığı söz konusu olmaksızın Rabbinin katından ona **vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir. (4)**

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰىۙ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍۜ فَاسْتَوٰىۙ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰىۜ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ ﴿٨﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ ﴿٩﴾ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰىۜ ﴿١٠﴾

Gerçekte عَلَّمَهُ: lütuf ve keremi gereği onun (sav) şanını yüceltip desteklemek üzere **ona öğretti.** شَدِيدُ الْقُوٰى: **Müthiş kuvvetleri olan,** varlık âleminde O'ndan başka gerçek bir varlık olmadığından, O olmadan hiç bir kuvvet ve değişimin olmadığı, her şeyin ancak O'ndan, O'nunla ve yine O'nun için olduğu **kudretli bir varlık** yani Allah u Teâla[22] ona öğretti. **(5)**

ذُو مِرَّةٍ: **O,** mazharlardan zuhura gelen veya gelmeyip sabit haldeki tüm eşyâyı kuşatan zati kudret ve **kuvvet sahibidir**. Cenab-ı Hak Hz. Muhammed'e öğretip onu destekleyince فَاسْتَوٰى: Hz. Muhammed (sav) adalet yolunda **yerleşti** ve sabitleşti. **(6)** Cenab-ı Hakk'ın halifesi ve vekili olmakta iyice derinleşti.

وَهُوَ: **Ve O,** işte o zaman Cenab-ı Hakk'ın terbiye ve desteğinin üstünlüğünden بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى: **en yüksek ufukta** yerleşti. **(7)** Burası, lâhut âleminin ufku olan ve a'ma âleminden zat güneşinin doğduğu, nur üzere nur bir âlemdir.

ثُمَّ دَنَا: **Sonra** Rabbine **yaklaştı** فَتَدَلّٰى: **ve sarktı. (8)** Allah u Teâla onunla özel bir ilgi ve bağlantı kurdu. Şöyle ki;

فَكَانَ: İkisinin arasındaki yakınlık قَابَ قَوْسَيْنِ: **iki yay kadar,** yani uluhiyet ve ubudiyet mertebelerini korumakta olan varlığın vücûb ve imkân yaylarının miktarınca اَوْ اَدْنٰى: **yahut** nâsutun tümüyle lâhutta fenâ bulmasından dolayı onlardan **daha da az kaldı. (9)**

Hz. Muhammed (sav) bu halde yaklaşınca

فَاَوْحٰى: Kuluna kendi nefsinden daha yakın olan Allah u Teâla اِلٰى عَبْدِه۪: **kuluna vahyetti.** مَا اَوْحٰى: Hz. Peygamber'in (sav) nâsut ve beşeriyet özelliğinden hariç birçok marifet, hakikat, mükaşefe ve müşâhede

[22] Müfessir, şedidü'l-kuva nitelemesini umumi yorumun aksine Cebrail'e değil de Allah'a ait bir vasıf olarak tefsir etmektedir. (çevirenin notu)

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً
اُخْرٰىۙ ﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰىؕ ﴿١٥﴾

şeklinde Allah'ın **vermiş olduğu vahyi** ona vahyetti. **(10)** Böylece Hz. Peygamber (sav) gördüğünü gördü, keşfolunan şeyi keşfen bildi. Sonuçta;

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ: Hz. Peygamber'in (sav) **kalbi yalanlamadı.** Gerçekte onun kalbi, lâhut âleminin erişilmez bir boyutudur. İnayet sahiplerinin ve kalp (lübb) sahibi olanların kalplerinde Hak tarafından emanet olarak yerleştirilmiş kalptir. مَا رَأٰى: Yüce ufka erişip vasıl olduğunda **gördüğü** ve şahit olduğu **şeyi** kalbi yalanlamadı. **(11)**

أَ: Ey hicap ve perde ardında kalmış olan mahrumlar! Muhammed'in keşif ve müşâhedesini **mi** inkâr ediyorsunuz? فَتُمَارُونَهُ: **Şimdi** kin ve büyüklenme ile onunla mücadele edip عَلَى مَا يَرَى: **onun gördükleri hakkında,** akıllarınızın kabul etmediği, gözlerinizin kör olduğu ve size verilip açılması mümkün olmayan tecrübeye dayalı bu vicdani şeyleri **kendisi ile tartışacak mısınız? (12)**

Muhammed'in (sav) bu gibi şeyleri yaşamasını nasıl uzak görüp inkâr edersiniz?

وَ: Allah'a yemin olsun ki لَقَدْ رَآهُ: akıllı insanların dahi dehşete düştüğü, vehim ve hayallerin hayretler içinde kaldığı **o** müşâhedeyi **görmüştü** نَزْلَةً أُخْرَى: en yüce ufka (ufuk-ı a'la) ve aynı zamanda hakke'l-yakin mertebesi olan en yakın makâma (makam-ı ednâ) ulaşmadan ve yükselmeden önce **bir kez daha** görmüştü. **(13)** İşte bu;

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى: **Sidretü'l- Müntehâ'nın yanında** nihayet bulur. **(14)** İlme'l-yakin ve ayne'l-yakin mertebeleri bu mertebenin altında yer alır. Çünkü;

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى: **Cennetü'l- Me'vâ onun yanındadır. (15)** Orası inayet sahiplerinin Allah ile vuslata şevklerinden dolayı ona doğru yöneldiği görme ve a'yan olma makâmıdır, tevhid ve irfân mertebesidir.

إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾ اَفَرَاَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزّٰىۙ ﴿١٩﴾

إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ: bilinen **Sidre'yi kaplıyordu.** Yani vaat edilmiş olan makâmı örter ve kuşatır. مَا يَغْشَى: sürekli yenilenen şuunat-ı ilahiyenin parlak tecellîlerinden meydana gelen **şey kaplıyordu. (16)** Bu tecellî, Allah'ın kerim olan vechine muttali olmakla akılları başlarından giden velâyet sahiplerinin bakışlarını hayretler içinde bırakıyordu. Sonuç olarak مَا زَاغَ الْبَصَرُ: Allah'ın yüce isim ve sıfatlarına bağlı ilahi tecellîler, gaybî şuunat, cemâl ve celal tecellîleri peş peşe geldiğinde Resulullah'ın (sav) **gözü**, Cenab-ı Hakk'ın zatının vahdetinden **şaşmadı** ve ayrılmadı. Bu müşâhede esnasında hiçbir şey Hz. Peygamber'i Hak'tan meşgul edip perdeleyemedi. وَمَا طَغَى: **ve sınırı aşmadı. (17)** Acayip ve eşsiz şeyleri gördüğünde bu görüş onu kulluk mertebesinden çıkarmadı. Bilakis o an ibadet ve itaatin her türlü edebini ve bu mükâşefeye nail olmadan önceki ubudiyetin gereklerinden daha fazlasını yerine getirdi ve o anın edeplerine bağlı kaldı.

Allah'a yemin olsun ki لَقَدْ رَأَى: O, yani Hz. Muhammed (sav) miraç gecesi **gördü** مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى: **Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü** gördü. **(18)** Yani en büyük âyetleriyle onu terbiye edip büyüten Rabbinin öylesine en büyük âyetlerini gördü ki bu âyetleri ne keşif ehlinden biri ne yakın bir melek ne de kendi cinsinden bir peygamber görmüştür.

أَ: Ey inatçı inkarcılar, delili aziz ve celil olan Cenab-ı Hakk'ın birliğini inkar **mı** ediyorsunuz? Habibi Muhammed'in O'nun tevhidine, ulûhiyet ve rububiyetinin gereklerine keşfen muttali olduğunu ve onun Allah'a iman ve tevhide yönlendirmek üzere Cenab-ı Hak katından bütün mahlûkata gönderilen bir elçi olduğunu inkâr mı ediyorsunuz? فَرَأَيْتُمْ: **ve gördünüz değil mi,** putları alıp uluhiyet ve rububiyetinde Cenab-ı Hakk'a ortak koştunuz. **O** putların ilki اللاَّتَ وَ: **Lât ve** الْعُزَّى: ikincisi **Uzza'yı. (19)**

وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ
ضِيزٰى ﴿٢٢﴾ اِنْ هِىَ اِلَّٓا اَسْمَٓاءٌ سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ ....

وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى: **Ve üçüncü olarak da öteki Menat'ı? (20)** Hâlbuki o putlar şuur ve idraki olmayan cansız şeylerdir ve onlar hiçbir şey yapamazlar.

Bundan daha beter olanı sizlerin Allah u Teâla'ya çocuk nispet etmenizdir. Bir de en değersiz olarak gördüklerinizi Allah'a nispet ediyorsunuz.

أَلَكُمُ الذَّكَرُ: Ey ahmaklar! Sizce şerefli ve değerli olan **erkek size** وَلَهُ: her noksandan münezzeh olmakla birlikte şehevi kuvvete bağlı olan çocuk edinmeyi **O'na** nispet ettiniz. Allah u Teâla'ya ise الْأُنثَى: sizce bayağı ve değersiz kabul edilen **dişi öyle mi? (21)**

Allah'a yemin olsun ki تِلْكَ: Allah u Teâla hakkında imkansız olmasına rağmen yaptığınız **bu** taksim إِذاً قِسْمَةٌ ضِيزَى: **çok insafsızca bir taksim. (22)** Yani farz-ı muhal Cenab-ı Hakk'ın yüce şanı için böyle bir şeyin olduğu farz edilse bile bu taksiminiz adaletten iyice sapmış, bozuk ve dengesiz bir taksimdir. Çünkü ey ahmaklar! Siz kız çocuklarından nefret ediyorsunuz ve kalkıp onları yüce ve mukaddes olan Allah'a nispet ediyorsunuz. Allah ki çocuktan ve sonradan yaratılmış olmanın eksiklik ve noksanlık alametlerinin tümünden mutlak olarak münezzehtir.

Sonuç olarak إِنْ هِيَ: **Onlar,** yani Allah'a ortak olduğuna inandığınız ilahlarınız **hiçbir şey değildir** إِلاَّ أَسْمَاء: kesinlikle içeriği ve varlığı olmayan **isimlerdir.** Gerçekte سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ: taklit ederek **sizin** وَآبَاؤُكُم: **ve** asıl olarak da **atalarınızın taktığı** kendi kafanıza göre **isimlerden ibarettir.** Çünkü مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ: **Allah onlar hakkında** açık **hiçbir** burhan ve kesin bir **delil indirmemiştir.** Gerçekte إِن يَتَّبِعُونَ: ey

...إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰىۜ ﴿٢٣﴾ اَمْ
لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰىۘ ﴿٢٤﴾ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِى السَّمٰوَاتِ
لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَأْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

cahiller! **Onlar** yani ahmak atalarınız da sizler gibi **yalnız** إِلاَّ الظَّنَّ: saçma vehim ve düşüncelerinin mahsulü olan **zanna,** hayale وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ: **ve nefislerin sevdasına** yani nefislerinin hoşuna giden şeylere **uyuyorlar.** وَلَقَدْ جَاءهُم: **Halbuki onlara** da peygamberlerinin lisanından **gelmiştir** مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَى: **Rableri tarafından** onları tevhid mertebesine ulaştıracak **yol gösterici hidayet** gelmişti. **(23)** Ancak zulüm ve düşmanlıklarından onu terk ettiler. Ey ahmaklar! Sizler gibi onlar da hidayete uymadılar.

Bu ölümlü ilahlardan şefaat mi umuyorsunuz, onların size yardımcı olup destek olacaklarını mı düşünüyorsunuz ey ahmaklar!

أَمْ: **Yoksa** لِلْإِنسَانِ: **insan için** مَا تَمَنَّى: **arzu ettiği,** umup arzuladığı lezzet ve şehvetlerden bütün her **şeyin** gerçekleşeceğine mi inanıyorsunuz? **(24)**

Gerçekte فَلِلَّهِ: **Allah'ındır.** الْآخِرَةُ وَالْأُولَى: **ahiret de dünya da** yani dünya ve ahiretteki meydana gelen tüm ihsanlar Allah'ın kudret ve tasarrufundadır. **(25)** Onları istediğine bağışlar, irade ve tercihiyle istediğine de vermez. Onun güç ve saltanatına karşı konulamaz, O'na karşı gelinemez. İstediğini yapar ve irade ettiği şekilde hükmeder.

Sonra Allah u Teâla putları ilah olarak edinmelerinin ve onlara şefaatçi diye inanmalarının ne kadar ahmakça olduğunu tescillemek üzere buyurdu ki;

وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ: **Göklerde nice melek var ki** yani Allah katında makbul olan, O'nun Kerîm vechini mütalaa ile hayrete gark olmuş birçok Müheyyemun Meleği var ki bu yakınlık ve üstünlüklerine rağmen yine de لاَ تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا: **onların şefaatleri hiç bir fayda vermez.** إِلاَّ مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ: **Allah u Teâla** katında şefaatçi olmaları için لِمَن يَشَاء: kulları arasından kurtulmasını **dilediğine** وَيَرْضَى: **ve** Allah u Teâla

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾ وَمَا
لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنٖي مِنَ الْحَقِّ شَيْـٔاًۚ
﴿٢٨﴾ فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا ....

tarafından verilen izinle onlara şefaat etmesine **razı olduğuna izin vermedikten sonra** onların şefaatleri hiçbir fayda vermez. **(26)**

Bu aptallar, bu geçici putların şefaatçi olduğunu iddia ediyorlar. Hem de hiçbir delil ve burhan olmaksızın sırf zulüm ve kinlerinden ulûhiyet ve rububiyette o putları Allah'a ortak koşuyorlar.

Kin ve sapıklıktaki aşırılıklarından Allah'a yakın olan kıymetli meleklere de ihanet edip onları değersizleştiriyorlar. Beraberinde birçok kusur barındıran erkeklik ve dişiliği meleklere nispet etmek suretiyle onları da hakirleştiriyorlar. Sonuçta;

إِنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلاَئِكَةَ: **Ahirete iman etmeyenler meleklerin** her birine yalan ve zulümle تَسْمِيَةَ الأُنثَى: **dişilerin adlarını takıp duruyorlar. (27)** Yani Cenab-ı Hakk'a çocuk nispet ettikleri gibi meleklerin de dişi olduğunu iddia ederek meleklere Allah'ın kızları diyorlar, Allah'a karşı haddi aşıyorlar.

وَ: Hâlbuki مَا لَهُم بِهِ: **onların bu hususta** sözlerinde مِنْ عِلْمٍ: akla ve nakle dayalı ne yakini ne de zanni **bir bilgileri yoktur.** Gerçekte إِن يَتَّبِعُونَ: bu sözlerinde **sadece** إِلاَّ الظَّنَّ: cehalet, düşmanlık ve atalarını taklitten türeyen **zanna** ve tahmine **uyuyorlar.** وَإِنَّ الظَّنَّ: **Şüphesiz** cehalet ve taklide dayanan **zan ise** لاَ يُغْنِي: **fayda vermez** مِنَ الْحَقِّ: uyulmaya layık olan **hakikat bakımından** شَيْئًا: fayda celp etme ve zarar giderme bakımından **hiçbir şey** ifade etmez. **(28)**

Onların hallerini ve sözlerini işittiğinde;

فَأَعْرِضْ: **Onun için** ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! **Yüz çevir** ve ayrıl عَن مَّن تَوَلَّى عَن ذِكْرِنَا: **bizi anmaktan yüz çeviren,** bu tür batıl hezeyanları sarf eden kişiden sen de yüz çevir, onun durumunu

... وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۜ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِه۪ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۙ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اَسَٓاؤُ۫ا بِمَا عَمِلُوا ....

dikkate alıp ona önem verme. İnkârda haddi aştığı için sen de ona tebliğde bulunmaya ihtimam gösterme. وَلَمْ يُرِدْ: **Ve** insan için beklenen saadet ve vaat edilen ihsan olarak **yalnızca** إِلاَّ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا: **dünya hayatından,** dünya hayatının lezzet ve şehvetlerinden **başka bir şey istemeyen,** gafletinin derinliğinden dolayı sadece dünyaya önem veren, ruhani ikram ve bağışlardan, uhrevi lezzetlerden tümüyle habersiz olduğundan sadece dünya süsleriyle yetinen **kimseden** yüz çevir. **(29)**

ذَلِكَ: Onların dünyaya olan meyillerine ilişkin ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! İşittiğin **işte bu** şey مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ: **onların ilimden,** ilahi ilim mertebesinden onlara erişen bilgiden **erişebilecekleri (son sınır) budur.** O halde ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Allah'ın onlara bağışladığı fıtri aklın gereğini emredip söyledikten ve sana emrolunanı tebliğ edip yerine getirdikten sonra onlardan ve onların davet ve irşadından yüz çevirmelisin.

Sonuçta إِنَّ رَبَّكَ: seni yüce bir şerefle terbiye edip büyüten, peygamberlik ve halifelik için seni seçmiş olan **Rabbin** هُوَ أَعْلَمُ: huzuri olan ilmiyle بِمَن ضَلَّ: kullarından **sapanı** عَن سَبِيلِهِ: **yolundan** ve tevhid caddesinden ayrılıp sapan kimseyi **iyi bilir.** وَهُوَ أَعْلَمُ: Aynı şekilde **O,** بِمَنِ اهْتَدَى: kullarından senin hidayet ve irşadınla **hidayette olanı da iyi bilir. (30)**

وَ: Allah u Teâla hidayet ve sapıklık içindeki kullarını nasıl bilmez. Çünkü لِلَّهِ: mülk, tasarruf, ihata ve kapsam bakımından مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: **göklerde ve yerde bulunanlar** ve onların arasında olan ve bozulan her şeyin varlıkları **Allah'a aittir.** لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا: **Sonuçta** amel ve sözleriyle **kötülük yapanları** بِمَا عَمِلُوا: **yaptıkları ile,** yani Allah u Teâla adaleti gereği ne bir eksik ne bir fazla amellerine göre

... وَيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰىۚ ﴿٣١﴾ اَلَّذ۪ينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَۜ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِۜ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ ف۪ي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْۚ ....

cezalandıracak. وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا: Aynı şekilde **güzel davrananları da** بِالْحُسْنَى: **daha güzeliyle** yani güzel huy ve amelleriyle hak ettiklerinden daha fazlasıyla ihsan ve nimetiyle artırarak **mükafatlandıracaktır.** **(31)** Muhsin olanlar şunlardır:

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ: **Onlar ki günahın büyüklerinden kaçınırlar,** yani Allah'ın gazabını çeken, ahirette azap ve cezayı gerektiren ve şer-i şerife göre had ve kefaret gerektiren büyük günahlardan korunurlar وَالْفَوَاحِشَ: **ve** aynı şekilde **çirkin işlerden,** yani kişilik ve insanlıklarını ortadan kaldıran, korkunç azapları, ilahi tehditleri celp eden ve cehennem vadilerinde ebediyen kalmaya sebebiyet verecek çirkinliklerden kendilerini korurlar إِلاَّ اللَّمَمَ: **yalnız** onlardan gafletle meydana gelen **bazı küçük kusurlar,** küçük günahlar **hariç.** O günahları tövbe ederek giderirler. Ayrıca büyük günah ve fuhşiyattan sakınan kimselerin bu tür küçük günahları tövbe etmeden önce de affa mazhardır.

Allah u Teâla bu tür kusur sahiplerinin sürçmelerini nasıl affetmez إِنَّ رَبَّكَ: **Şüphesiz** ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! **Senin Rabbinin** وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ: **affı geniştir.** Hızla affedendir ve rahmeti sonsuzdur هُوَ: **O,** Allah u Teâla أَعْلَمُ بِكُمْ: ey mükellef birer varlık olarak yaratılmış olan insanlar! **Sizi,** hal ve tavırlarınızın tümünü sizden **daha iyi bilendir.** Allah u Teâla nasıl olur da sizin hallerinizi bilmez. إِذْ أَنشَأَكُم: **Çünkü o zaman sizi O yarattı** مِّنَ الْأَرْضِ: ilim ve kereminin genişliği ile **topraktan** zuhura getirdi. وَإِذْ أَنتُمْ: **Ve** yine **sizler** أَجِنَّةٌ: hiçbir şuuru olmayan فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ: **annelerinizin karınlarında hapsolmuş ceninlerdiniz.** Bu halde iken de Allah-u Teâla sizin hallerinizi ve durumlarınızı geçmiş ve gelecek ihtiyaçlarınızın tümünü bilir. فَلاَ تُزَكُّوا: **O...**

... فَلَا تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾ اَفَرَاَيْتَ الَّذٖى تَوَلّٰى ﴿٣٣﴾
وَاَعْطٰى قَلٖيلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾

halde أَنفُسَكُمْ: **kendinizi temize çıkarmayın,** nefislerinizi kusurdan uzak görüp temiz saymayın. Çünkü hal ve amellerinizin tafsilatını tam olarak bilmiyorsunuz. Gerçekte هُوَ: **O** Allah u Teâla أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى: Allah u Teâla'nın gazabını gerektiren şeylerden kendini koruyup Allah'ın nehiylerinden **sakınanı daha iyi bilir. (32)**

Sonra Allah u Teâla basiret sahiplerine ibret vermek, kibirlenenleri de azarlamak amacıyla buyurdu ki:

أَفَرَأَيْتَ: Ey ibretle bakan kişi, **şimdi** haddi aşan sapığı **gördün mü?** الَّذِي تَوَلّٰى: Hakk'a tabi olmaktan **yüz çeviren o kişiyi? (33)** Günahlarına kefaret olarak malından tasaddukta bulunacağını vaat ettikten sonra inat ve kibrinden batıl üzerinde ısrar eden o kimseyi gördün mü?

وَأَعْطٰى قَلِيلًا: Desinler için ve riya olsun diye **azıcık verdi** : وَأَكْدٰى bundan sonra vermemekte **direndi** ve kalan miktarı vermedi. **(34)** Sonuçta vaadini yerine getirmedi. Sonra dinden dönüp mürted oldu -Allah bizleri bundan korusun. Önceki tasadduklarına da pişman oldu. Böylece küfür ve inkârda ısrara yöneldi. Bununla birlikte verdiği sadakalarla günahlarından kurtulduğunu zannediyordu.

Bu âyet Velid b. Muğire hakkında nazil olmuştur. Velid Resulullah'a tabi olmuştu. Bunun üzerine bazı müşrikler onu ayıpladı ve dediler ki: "Atalarının dinini terk ettin, onlardan ayrıldın." O da "Allah'ın azabından korkuyorum" dedi ve bunun üzerine söz verdiği bir miktarı şayet malından verirse ahiret azabının ondan kaldırılacağını ve onun yerine bir başkasının azap göreceğini taahhüt etti. Üstelik vermeyi taahhüt ettiği miktarı da tamamlamayıp cimrilik yaptı. Üstelik verdiği sadakalarla günahlarının affedildiğini zannediyordu. Söz verdiği miktarın bir kısmını verdikten sonra da irtidad etti ve Hz. Muhammed'den ayrıldı. Allah u Teâla da onu şu ayetiyle kınadı.

أَعِندَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى: **Gaybın bilgisi kendi yanındadır da o** tasaddukta bulunmakla azabın ondan engelleneceğini, bir başkasının onun yerine azaba tahammül edeceğini **mi görüyor? (35)**

اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فٖى صُحُفِ مُوسٰىۙ ﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰهٖيمَ الَّذٖى وَفّٰىۙ ﴿٣٧﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۙ ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰىۙ ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰىۖ ﴿٤٠﴾

أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ: **Yoksa haber verilmedi mi** بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى: **Musa'nın sahifelerinde,** Tevrat'ın levhalarında **yazılı olanlar? (36)** Hâlbuki orada bunun aksi yazılıdır.

وَ: Aynı şekilde إِبْرَاهِيمَ: **İbrahim'in** sahifelerinde de mi haber verilmedi? Nitekim İbrahim الَّذِي وَفَّى: Rabbinin rızasını talep ederek O'na verdiği yemine vefa göstermek konusunda **çok vefalıydı. (37)** O ise İbrahim ümmetinden olduğunu iddia etmesine rağmen ahdinin gereğini yerine getirmiyor.

Bir başkası onun günahını nasıl çeker veya verdiği sadaka onu nasıl kurtarır. Hâlbuki her iki peygambere verilen sahifelerdeki âyetlerin ana teması şudur:

أَلاَّ تَزِرُ: **Yüklenmez** وَازِرَةٌ: **hiçbir günahkâr** nefis وِزْرَ أُخْرَى: **başkasının günah yükünü** taşımaz. **(38)** Yani hiç kimse bir başkasının yerine ve onun aleyhine cezalandırılmaz. Bilakis hayır ve şer sahibi her bir kimse kendi yaptıklarının rehinidir. Şayet kazandığı hayır olursa o da hayır içindedir. Kazandığı kötülük ise göreceği de azaptır.

وَ: Her iki Peygambere verilen suhufta aynı şekilde şu da yazılıdır: أَن لَّيسَ لِلإِنسَانِ: **Doğrusu** fıtratı irfân üzere yaratılmış olan **insan** yani her bir şahıs **için** إِلاَّ مَا سَعَى: kendi için kazandığı, dünya ve ahireti için hazırladığı **çalışmasından başka bir şey yoktur. (39)**

وَ: Aynı şekilde o sahifelerde şu da yazılıdır أَنَّ سَعْيَهُ: **Çalışması** yani hayır olsun şer olsun her bir insanın yaptıkları سَوْفَ يُرَى: cennetteki yüce derecelerden birinde güzel suretler şeklinde veya cehennem tabakalarında korkunç suretlere bürünmüş şekilde **yakında** ahirette **görülecektir. (40)**

ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَٓاءَ الْاَوْفٰىۙ ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰىۙ ﴿٤٢﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ
وَاَبْكٰىۙ ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَاۙ ﴿٤٤﴾ وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى
مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰىۖ ﴿٤٦﴾ وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰىۙ ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰىۙ ﴿٤٨﴾

ثُمَّ: Amel ve gayretlerinin tümünden hesaba çekildikten **sonra** يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَى: **ona karşılığı tastamam verilecektir. (41)** Yani amellerindeki çalışmanın mukabili hayır veya şer ne ise karşılığı tam olarak verilir.

وَ: Aynı şekilde o sahifelerde şu da yazılıdır: أَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى: **şüphesiz en son varış, Rabbinedir.(42)** Yani bütün varlıkların başlangıcı Allah'tan olduğu gibi dönüşleri de O'nadır. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın ötesinde bir nihayet ve son yoktur.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ: **Doğrusu** gülen kimseyi **güldüren de O'dur** وَأَبْكَى: ağlayanı **ağlatan da. (43)**

وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا: **Öldüren de dirilten de O'dur. (44)** Çünkü Allah u Teâla'dan başka öldürme ve diriltmeye muktedir bir güç sahibi yoktur.

وَأَنَّهُ: **Şüphesiz** kudretinin kemalinden ve hikmetindeki mükemmellikten خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى: her türden olmak üzere **erkek ve dişiyi iki eş yaratan,** eşlerin varlığını takdir eden **O'dur. (45)**

مِن نُّطْفَةٍ: Eşlerden meydana gelen basit **bir nutfeden** إِذَا تُمْنَى: **atıldığı zaman** yani atılmak suretiyle rahme düşen nutfeden veya tümna kelimesi nutfeden takdir edilip yaratıldığı zaman manasına da yorumlanabilir. **(46)**

وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَى: **Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir. (47)** Yani dünyada iken sizi var ettiği gibi ahirette de ölülerin yeniden diriltilmesi Allah u Teâla üzerinedir. وَأَنَّهُ: **Şüphesiz O** هُوَ: gerçekte her şey sonuçta **O**'na raci olduğundan dolayı vesile ve vasıtalarla değil de bizatihi Allah أَغْنَى: mal vermek suretiyle zengin yaptığı kimseyi **zengin**

وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰىۙ ﴿٤٩﴾ وَاَنَّهُٓ اَهْلَكَ عَادًاۨ الْاُو۫لٰىۙ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا۬ فَمَٓا اَبْقٰىۙ
﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰىۜ ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰىۙ ﴿٥٣﴾
فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰىۚ ﴿٥٤﴾

---

kılan وَأَقْنَى: biriktirmeyi ilham etmek suretiyle **sermaye veren de O'dur. (48)**

Bu gibi şeyleri takdir etti ki insanlar Allah'a şükretsin ve O'ndan başkasına ibadet etmesin. Buna rağmen müşrikler O'na ortak koştular ve Şi'ra'ya ibadet ettiler.

وَ: Şüphesiz أَنَّهُ: **O** Allah u Teâla هُوَ رَبُّ الشِّعْرَى: **Şi'râ yıldızının Rabbi O'dur. (49)** Şi'râ, Sabilerin bir kısmının ibadet ettiği bir yıldızdır. Resulullah'ın atalarından biri olan Ebu Kebşe de onlardan biridir. Bu yüzden Efendimize (sav) onun künyesi ile hitap edilirdi.

وَأَنَّهُ: **O,** Allah u Teâla **şüphesiz** أَهْلَكَ عَاداً الْأُولَى: **önce gelen Âd'ı helak etti. (50)** Allah'a ortak koşmalarındaki durumlarından dolayı Allah onları ilk diye niteledi. Çünkü Ad kavmi, Nuh'tan sonra Allah'ın helak ettiği ilk topluluktur.

وَ: **Ve** Allah u Teâla ثَمُودَ فَمَا أَبْقَى: **Semûd'u da** helak etti. Her iki fırkadan hiç birini **bırakmadı. (51)**

وَ: Aynı şekilde üstün kudretiyle قَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ: **önceden de** yani Ad ve Semud kavimlerini helak etmeden önce de **Nuh kavmini** helak etmişti. إِنَّهُمْ: **Çünkü onlar,** yani Nuh kavmi كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى: **zulmetmiş ve azmışlardı. (52)** Yani insanların ehlullaha en çok zulmedeni ve hidayet yolundan en sapmış olanı onlardı.

وَ: **Ve** Allah u Teâla الْمُؤْتَفِكَةَ: **altı üstüne getirilmiş şehirleri** yani bu beldelerin ehlini helak etti. Bunlar da Lut (as)'ın kavmidir. Şöyle أَهْوَى: **devirip yıktı. (53)** Mekan ve yurtlarını göğe doğru yükselttikten sonra üzerlerine geçirdi, altlarını üstlerine getirdi.

فَغَشَّاهَا: O zaman **onları kapladı** مَا غَشَّى: taş yağmurları, birçok musibet, afet ve cezalardan **neler kapladı neler! (54)** Sonuçta;

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُولٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ: **O halde Rabbinin,** Hak düşmanlarından intikam alma, dostlarını mükafatlandırma gibi birbiri ardına gelen türlü **nimetlerinin hangisinden** تَتَمَارَى: **kuşku duyuyorsun. (55)** Ey Hakk'ın birliğini, üstün iradesiyle O'nun mülk ve melekût âlemlerindeki tüm tasarruflarındaki tekliğini inkâr eden hicap ardındaki kişi! Bu nimetlerden hangisini mücadele ve inkâr etmek suretiyle reddedebilirsin?

Ey marifet ve tevhidle neticelenmesi gereken bir mükellefiyet üzere yaratılmış olan siz insanlar! Sonuçta biliniz ki:

هَذَا: **Bu,** yani bizim katımızdan sizleri Cenab-ı Hakk'ın zatının birliğine irşat etmek üzere tevhidin gereklerini açıklayan, Allah'ın yoluna götüren emirleri ve o yoldan saptıran nehiyleri ihtiva eden, nefisleri tezkiye eden ibret ve uyarıları içeren, lâhut âleminin temizlik ve kudsiyetine engel olan beşeri yönünüzü, unsurlar âleminden kaynaklanan hayvani ve karanlık kuvveleri ve şeytanların vesveseleriyle şehvetlerinizi cezbeden alçak ve basit süsler gibi Hakk'a uygun olmayan şeylerden sizi temizleyip arındıran Kitab-ı Mübin'le desteklenmiş olarak Peygamberinizi bizim katımızdan sizlere gönderdik. نَذِيرٌ: sizin için **bir uyarıcıdır.** مِنَ النُّذُرِ الْأُولَى: **ilk uyarıcılardan** daha kamil bir uyarıcıdır. **(56)** Çünkü geçmiş ümmetler sıfat ve fiil tevhidine uygun olmayan meşguliyetlere karşı uyarılmışlardı. Sizin uyarıcınız olan Hz. Peygamber ise sizleri zati tevhide engel olan şeylere karşı da uyarmaktadır.

Biliniz ki Hz. Muhammed'in (sav) gönderilmesinden sonra:

أَزِفَتِ الْآزِفَةُ: **Yaklaşan yaklaştı. (57)** Yani kıyamet ve o an yaklaşmıştır.

لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ: **Onu Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur. (58)** Yani kıyameti meydana getirecek, onun meydana geldiği vakti ve kopuşunu tayin edip onu açabilecek kudrette bir varlık yoktur. Çünkü kıyametin kopuşu, sadece Allah'a mahsus gayba ait hususlar arasındadır. Cenab-ı Hak kimseyi bu bilgiye muttali kılmamıştır.

أَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

Sonra Allah u Teâla kıyamet gününü inkâr eden, onu kabul etmeyip büyüklenenleri azarladı, kınadı ve buyurdu ki:

أَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ: **Şimdi bu söze mi,** mucize olan bu Kur'an'a mı, bu apaçık gerçeğe ve doğru söze mi تَعْجَبُونَ: inkâr ve inatla **hayret ediyorsunuz? (59)**

وَتَضْحَكُونَ: Dalga geçerek ve mücadele etmek için ona **gülüyorsunuz** وَلَا تَبْكُونَ: ifrat ve tefritlerinizden ötürü kendiniz için ondaki korkunç azaplara üzülüp **ağlamıyorsunuz! (60)**

وَأَنْتُمْ: Ey ahmak cahiller **siz mi** سَامِدُونَ: onda bulunan emirlere vaat ve tehditlere karşı dalga geçip umursamazlık ediyorsunuz ve kibirlenip **kafa tutuyorsunuz! (61)** Onlara karşı inat ve isyan etmek suretiyle büyükleniyorsunuz.

Yaptıklarınızın zararını telafi etmek isterseniz;

فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ: **Haydi Allah için secdeye kapanın,** gerektiği gibi içtenlikle Hakk'a boyun eğin. Azamet ve yüceliğine yaraşır şekilde O'nu yüceltin. وَاعْبُدُوا: **ve** O'nun marifetine, tevhidinin özüne ve kaynağına vasıl olabilmek için gerektiği şekilde **O'na kulluk edin. (62)**

Allah u Teâla keremiyle bizi huşu ve tevazu sahibi âbidler zümresinden kılsın inşallah. Amin

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey tevhid yolunda ilerlemek isteyen mürid! Allah seni zan ve taklitten türeyen afetlerden korusun. Halktan tecerrüt edip tevekküle ulaşman hususunda yardımcı olsun. Yapman gereken şudur: Mücâhedeye, tevazua ve uzlete devam edip kibirli kimselerden uzak durmaya devam etmelisin. Azim ve kararlılıkla izafi ve itibari tüm varlıkları gözünden düşürmeye çalışmalısın. Fânî hayatın elbiselerinden arınmayı isteyerek, ebedi bekayı, ezeli ve ebedi hayatı sağlayan fenâ yoluna bağlı kalmalısın. Kalmalısın ki dalalet vadilerinden kurtulup vuslatın sonsuz fezasına vasıl olasın.

KAMER SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Cenab-ı Hakk'ın zati vahdetinin kudsiyet ve saflığına aykırı bütün kayıtlardan kurtulmuş şekilde imkânî varlık mertebesinin eteklerinden vacibu'l-vücud olan zirve mertebeye ulaşan, keşif ve müşâhede makâmına erişen kimseye şu husus gizli kalmaz:

Var oluşun asıl başlangıcı olan ilahi makâma vasıl olup onda fânî olan kudsi ruhlardan meydana gelen mucize, kerâmet ve diğer harikuladelikler ilahi zata, sıfatlara ve isimlere bağlı olarak gerçekleşen ilahi şuunata uygun şekilde gerçekleşir.

Hiç şüphe yok ki vuslata erenlerin en faziletlisi ve kâmili, Cenab-ı Hakk'ın habîbi ve halifesi olma özelliğini hâiz bizim peygamberimizdir. (Allah'ın salât ve selamı onun üzerine olsun) Bundan dolayı Hz. Muhammed'den (sav) kendi yüce mertebesine uygun mucizeler medyana gelmiştir. Özellikle dolunaylı bir gecede inkârcı müşriklerin ondan mucize istemeleri üzerine gerçekleşen ayın yarılması mucizesi bunun bir örneğidir. Ayın yarılması, vaat edilen kıyamet saatinin yaşlaştığının bir delilidir. Nitekim Allah u Teâla yüce ismiyle başladıktan sonra bunu haber verdi ve buyurdu ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاِسْمِ اللّٰهِ: Kudreti altındaki tüm mahlukata üstün kudretiyle tecelli eden **Allah'ın adıyla başlarım** الرَّحْمَانِ: O, ilahi ihsan ve keremi gereği dünyadaki tüm mahlukatına varlık bağışlamasıyla onlara karşı **Rahman'dır.** الرَّحِيمِ: Mahlukatı içinden insan türüne karşı ise **Rahim'dir.** Onları gaflet uykusundan uyandırıp vahdet makâmına ulaştırır. Hak'tan başka bütün canlıların yok olacağı kıyamet gününün, o büyük bozgun gününün mahiyetine onları muttali kılar.

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ: Kopacağı vaat edilen **kıyamet saati yaklaştı.** Kıyametin alametlerinden birisi de ayın yarılmasıdır. وَ: Muhakkak انشَقَّ الْقَمَرُ: Peygamberlerin sonuncusu olması bakımından onların mührü olan Hz. Muhammed'in (sav) işaretiyle **ay yarıldı. (1)** Bu olayın gerçekleştiği tevatürle sabittir.

وَ: İnkar ve yalanlamakta ısrar eden, kendi akıllarının bağlarına mahkum, vehim ve hayallerle dolu hülyalarının prangalarıyla bağlanmış olan inkarcılar, إن يَرَوْا آيَةً: Hakim, Kadir ve Alim olan yaratıcının kudretinin üstünlüğünü gösteren belirgin ve apaçık **bir mucize görseler** يُعْرِضُوا: o mucizeler onların sıradan adetlerine, vehim ve hayallerinin gereklerine uymadığı için **hemen** ondan **yüz çevirirler.** وَيَقُولُوا: İnkar ve inatlarının aşırılığından **derler ki:** "Ondan adete aykırı şekilde meydana gelen bu şey, سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ: sadece onun tarafından yapılan bir sihir olmayıp her zaman için mümkün olan **süregelen bir büyüdür. (2)**

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ۝٣ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَاءِ
مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ۝٤ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ۝٥ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ
الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ۝٦

وَ: Sonuçta كَذَّبُوا: harikulade olan mucizeyi **yalanladılar.** وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ: **ve nefislerinin arzularına,** bozuk alışkanlıklarına, batıl ve ziyan içindeki görüşlerine **uydular.** وَ: Aynı şekilde كُلُّ أَمْرٍ: benliklerinde yerleşmiş hayır veya şer, ibadet veya isyan, dostluk veya düşmanlık **her iş** مُسْتَقِرٌّ: **yerini bulacaktır. (3)** Yerinde sabittir. Yerleşip karar kıldıktan sonra asla ondan ayrılmaz.

وَ: İnkar, düşmanlık, sapıklık ve bozgunculukta son derece haddi aştıklarından لَقَدْ جَاءَهُمْ: onları hidayet ve irfâna sevk eden Kur'an'da **onlara gelmiştir.** مِنَ الْأَنْبَاءِ: Geçmiş ümmetlerden haddi aşma ve isyanda onlar gibi ısrar eden ümmetlerin başlarına gelen olay ve **haberlerden** مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ: onları **vazgeçirecek nice önemli haberler,** yani başkasının halinden ibret almak isteyenlere yeterli bir ibret ve sakındırma sağlayacak korkunç azap tehditleri gelmiştir. **(4)** Zira varid olan o âyetler tümüyle حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ: hikmet ve mükemmelliğin en son noktasına varmış **üstün bir hikmettir.** Buna rağmen فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ: **uyarılar fayda vermiyor. (5)** Asla onlara bir şey ifade etmiyor. Çünkü onlar sana karşı inat ve sapıklıkta isyan edip haddi aşan bu isyankârlar gibi derin bir sapıklık içindedirler. Sonuçta;

فَتَوَلَّ: Ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! عَنْهُمْ: **Sen de onlardan,** onları davet etmekten ve onları irşat etmekten **yüz çevir** ve bekle يَوْمَ يَدْعُ: **o gün** الدَّاعِ: **çağırıcı çağırır.** Çağıran İsrafil'dir. Onun seslenişi ve çağırması ise diriliş veya haşir için Sur'a üflemesinden kinayedir. إِلَى شَيْءٍ نُكُرٍ: **görülmedik,** insanların acayibine gidecek korkunç ...

خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌۙ ﴿٧﴾ مُهْطِع۪ينَ
اِلَى الدَّاعِۜ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

---

derecede feci, **müthiş bir şeye** çağırır. **(6)** Çünkü öyle bir şey hiç görülmemiştir. Bu an, hesap için hazırlanmış kıyamet gününün dehşetidir.

Bu korkunç nidayı ve ürkütücü sesi işittiklerinde خُشَّعاً أَبْصَارُهُمْ: **Gözleri düşkün** yani korkan ve korkudan şaşırıp kalmış biri gibi çaresiz ve gözleri dışarı fırlamış bir vaziyette يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ: Berzah âleminde defnedildikleri **kabirlerinden çıkarlar** ve yeryüzünde hareket edip canlanırlar. كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ: **sanki onlar,** çokluk ve yer yüzünde her yana dağılmış olmaları bakımından **yayılan çekirgeler gibidirler. (7)** Böylece

مُهْطِعِينَ: hızlıca **koşarak** إِلَى الدَّاعِ: **o çağıran** münadiye **doğru**, korku ve endişelerinin fazlalığından, onları neye davet etmiş olduğunu öğrenmek için boyunlarını uzatarak yönelirler. Bu anın tahammül edilemez derecede feci ve korkunç bir an olmasından dolayı يَقُولُ الْكَافِرُونَ: **kâfirler** aralarındaki konuşmalarında ve içlerinden **derler ki:** هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ: **Bu** zorluk ve çetinlikte son derece **çetin bir gündür. (8)**

Sonra Allah u Teâla geçmiş ümmetlerin hallerini anlatarak kavminin yalanlamasına karşın Habib'ini (sav) teselli etmek ve hüznünü gidermek amacıyla buyurdu ki:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ: **Onlardan** yani senin kavminden önce قَوْمُ نُوحٍ: **Nuh'un kavmi de yalanlamıştı.** Yani ey peygamberlerin en kâmili olan Resûlüm! Bu yalancıların seni yalanlamalarından ötürü üzülme ve onların eziyetlerinden dolayı gamlanıp sıkıntı çekme. Çünkü bu eziyetler sadece sana karşı yaptıkları bir şey değildir. Mesela Nuh kavminin yalanlamasını hatırla. فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا: **Kulumuzu** yani kardeşin Nuh'u nasıl **yalanladılar** وَقَالُوا: **ve** onları imana davet ettiğinde ona **dediler ki**: O, مَجْنُونٌ: aklı fikri bozulmuş dengesiz bir **delidir** وَازْدُجِرَ: **Ve** Nuh davet ve

فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَٓا اَبْوَابَ السَّمَٓاءِ بِمَٓاءٍ مُنْهَمِرٍۘ
﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَٓاءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَۚ ﴿١٢﴾

tebliğinden vazgeçmeye **zorlandı** ve azarlandı. **(9)** Şöyle ki yanına gelenler ona vuruyor, yanından geçenler de ona taş atıyordu. Nuh ise onların eziyetlerine sabredip davetine devam etti.

Yaptıkları eziyet iyice son haddine varınca فَدَعَا رَبَّهُ: feci şekilde canı acıyan bir mazlumun duasıyla **Rabbine yalvardı** أَنِّي:[23]"**Ben,** مَغْلُوبٌ: **yenik düştüm,** artık kavmim bana üstün geldi, onları hidayete çağırmamı bir türlü kabul etmiyorlar. فَانْتَصِرْ: Yarabbi! Bana **yardım et. (10)** Onlardan benim yerime intikam al. Hz. Nuh (as) onların iman etmesinden tümüyle ümidini kestikten sonra onlar için böyle bir bedduada bulunmuştur.

Rivayet edilir ki Hz. Nuh (as), kavminden her birini topluca ve yalnızken hak dine davet etmişti. Bun mukabil onlar, bayılıp yere düşünceye kadar onu döver ve boğazını sıkarlardı. Kendine gelip ayılınca derdi ki: Allah'ım kavmime hidayet et. Çünkü onlar bilmiyorlar.

Onların imanlarından ümidini kesince ve engellenip uğradığı hakaretler haddi aşınca kavminden şikayetle bize yöneldi ve dua etti.

فَفَتَحْنَا: **Biz de** intikamla onları helak etmek için أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ: **boşalan,** sanki gökten akıyormuş gibi dökülen **bir su ile göğün kapılarını açtık. (11)**

وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُوناً: **Yeri de kaynaklar halinde fış-kırttık,** yani yeryüzünün pınarlarını açtık. Sanki yeryüzünün tamamını pınarlar haline getirdik. فَالْتَقَى الْمَاءُ: **Derken** yerden ve gökten çıkan **sular birleşti** ve عَلَى أَمْرٍ: öyle **bir durum** ve hale ulaştı ki قَدْ قُدِرَ: bu durum **takdir edilmişti. (12)** Yani Allah u Teâla, ilahi ilim mertebesinde bu haddi aşan sapıkları helak edeceğini takdir etmişti.

[23] Kelime fethalı "ennî" veya kesreli olarak "innî" şeklinde okunmuştur.

وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍۙ ﴿١٣﴾ تَجْر۪ي بِاَعْيُنِنَاۚ جَزَٓاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَٓا اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَاب۪ي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

وَ: Su taşıp yeryüzünü tamamen kaplayınca حَمَلْنَاهُ: **Onu** yani Nuh'u ve ona tabi olanları ذَاتِ أَلْوَاحٍ: geniş **tahtalardan yapılmış** وَدُسُرٍ: **çivileri,** yani uzun kazıkları olan bir gemi عَلَى: üzerinde **taşıdık. (13)**

تَجْرِي: Gemi بِأَعْيُنِنَا: **gözlerimizin önünde,** korumamız ve muhafazamız altında **akıp gidiyordu.** Nuh'a ve kavmine bu yaptığımızı جَزَاءً: Nuh'a ve ona iman edenlere güzel bir karşılık لِمَنْ كَانَ كُفِرَ: **nankörlük edilen kimseye bir mükafat olmak üzere** yaptık. **(14)** Nuh'un hidayet ve irşat nimetini inkar eden, dinine iman etmeyen, tebliğinde onu tasdik etmeyen kimseye ise kötü bir ceza olması için bunu yaptık.

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا: **Bunu,** yani elçilerimizi yalanlayan ve bize karşı inkar ve nankörlük etmeye cüret edenlere yaptığımız azabı ve gemiyi, آيَةً: çeşitli şekillerde nimet verip azap ettiğimize muktedir olduğumuzu gösteren **bir ibret olarak bıraktık.** فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ: Onu düşünüp ondan **ibret alan yok mudur? (15)** Sonuçta;

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي: İnkar edip yalanlamakta ısrar eden inkarcılara karşı **benim azabım nasılmış** وَنُذُرِ: **ve** onlardan ve onların başına gelen cezalardan ibret alan kimseye karşı da **uyarılarım** ve korkutmam nasılmış! **(16)**

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ: **Andolsun biz Kur'ân'ı** لِلذِّكْرِ: **öğüt almak için,** yani birçok uyarı, öğüt, ibret ve misalle **kolaylaştırdık.** فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ: Onunla öğüt alacak bir **öğüt alan yok mudur? (17)** Kur'an'daki âyetleri düşünüp de onlardan ibret alacak biri yok mudur?

اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا ف۪ي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّۙ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَۙ
كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَاب۪ي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ
لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُٓوا اَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُۙ

كَذَّبَتْ عَادٌ: Aynı şekilde **Âd** kavmi de Hud'u (as) **yalanlamıştı.** فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي: Onlara karşı **azabım** وَنُذُرِ: **ve** onların başına gelenlerle onlardan sonrakilere yönelik **uyarılarım nasıl oldu? (18)**

إِنَّا: Kahır ve celalimizin yüceliği gereği **biz** أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ: onlardan intikam alıp onları helak etmek istediğimizde **onların üzerine** رِيحاً صَرْصَراً: hızı ve sesi çok yüksek, **donduracu bir rüzgar gönderdik** فِي يَوْمِ نَحْسٍ: **uğursuz**, meşum bir **günde** مُسْتَمِرٍّ: bu günün onlar üzerine uğursuzluğu, tümüyle kökleri kazınıncaya kadar **devamlıydı.(19)** Kasırganın hız ve hareketinden dolayı;

تَنْزِعُ: Tutup **yere seriyordu** النَّاسَ: kuyulara girip üzerlerini ağır yüklerle ve ağırlıklarla kapatmış olmalarına rağmen **insanları** yerlerinden söküp çıkarıyor كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ: **hurma kütükleri gibi** مُنْقَعِرٍ: köklerinden **sökülmüş** yerdeki ruhsuz cesetler halindeydiler. **(20)**

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي: **Nasılmış benim** onlara yönelik **azabım** وَنُذُرِ: **ve** onlardan sonrakiler için **uyarım? (21)**

وَ: Allah'a yemin olsun ki لَقَدْ يَسَّرْنَا: **kolaylaştırdık** ve indirdik الْقُرْآنَ: bir mucize olan **Kur'an'ı** لِلذِّكْرِ: **öğüt** ve ibret **almak için.** فَهَلْ مِن مُدَّكِرٍ: Onunla **öğüt alacak** aklı başında biri **yok mudur? (22)**

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ: **Semûd da** Salih'in (as) lisanından ilahi vahiy ve ilham sonucu sadır olan **o uyarıları yalanladı. (23)**

فَقَالُوا: Peygamberi yalanlayıp eleştirmek amacıyla **dediler ki:** أَبَشَراً: **bir insana mı** مِنَّا: **bizden** çıkmış yani bizim gibi وَاحِداً: hem de **tek başına** hiçbir grubu ve topluluğu yokken نَتَّبِعُهُ: **ona** iman edip **uyacağız**

... إِنَّا إِذًا لَفِى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ ءَاُلْقِىَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ
اَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾ اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ

ve boyun eğeceğiz? Hâlbuki onun bize karşı soy bakımından da hiçbir meziyeti yok. Ant olsun ki إِنَّا: **biz** şayet ona uyarsak إِذاً لَّفِي ضَلَالٍ: **o takdirde** aklın ve fikrin dışında çok büyük **bir sapıklık** وَسُعُرٍ: **ve çılgınlık içine düşmüş oluruz. (24)** Yani bizler bu bayağı ve basit adama uyarsak büyük bir delilik etmiş oluruz.

Sonra inkâr edip istihza etmek ve iyice mücadele etmek için şöyle bir soru sordular: أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ: **Zikir,** yani gökten vahiy ve kitap عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا: son derece bayağı ve sıradan olduğu halde **aramızdan ona mı bırakıldı?** Hâlbuki bizim aramızda buna daha uygun ve layık kimseler vardır. Dolayısıyla bu rüya ve hezeyanıyla o, aklı bozuk dengesiz birinden başka bir şey değildir. بَلْ هُوَ كَذَّابٌ: **Hayır o,** yalan ve iftirada son hadde varmış **bir yalancı,** أَشِرٌ: bayağı şımarık **küstahın biridir. (25)** Bu iftirasıyla ve bize muhalefet edip böbürlenmekle bize üstünlük kurmak istiyor. Hâlbuki o modası geçmiş, basit ve değersizlikte iyice dibe vurmuş biridir. Dolayısıyla bütün bunlar onun son derece şımarık ve kötü olmasından kaynaklanıyor. Onlar Salih (as) hakkında bu tür hezeyan ve iftiraları söylemeye devam ettiler. Ancak onlar سَيَعْلَمُونَ غَداً: **yarın** acil veya geç gelecek azap indiğinde مَّنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ: Hak'tan yüz çevirip aldanarak batılda ısrar edeni, şımarıklığı ile övünen **yalancı küstahın kim olduğunu bilecekler. (26)** Salih mi yoksa onu yalanlayıp onun sözünü inkar edenler mi?

Onlar isyan ve inatta iyice haddi aştığında, onu yenip aciz bırakmak için kayadan deve çıkarmasını Salih'ten istediklerinde Allah u Teâla Peygamberine dedi ki:

إِنَّا: Yüce kudret ve kuvvetimiz gereği **biz** مُرْسِلُو النَّاقَةِ: kayadan **dişi deveyi** çıkarıp لَّهُمْ: **onları** فِتْنَةً: büyük bir **fitne** ve imtihandan geçirmek üzere o deveyi **göndereceğiz.** Salih onlara deve hakkında gerekenleri söyleyip tavsiyelerde bulundu. فَارْتَقِبْهُمْ: **Onun için** ey Salih! **sen onları**

... فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَٓاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْۚ كُلُّ شِرْبٍ
مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابٖي
وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشٖيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾

---

gözet, ona ne yapacaklarını bekle وَاصْطَبِرْ: **ve** onların eziyetlerine karşı **sabırlı ol. (27)**

وَنَبِّئْهُمْ: Bizden aldığın vahiyle **onlara haber ver** ve bildir ki أَنَّ الْمَاءَ: onların ve hayvanlarının yaşamlarının bağlı olduğu **su** قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ: **aralarında** yani deve ile onlar ve onların hayvanları arasında **paylaştırılacaktır**. Bir gün devenin su içme hakkı, bir gün ise onların. كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ: **her içene düşen miktar, hazır kılınmıştır. (28)** Yani su içmeye hak sahibi olan her bir taraf kendi gününde su içecektir. Bir müddet bu şekilde devam edince Salih'in kavmi zorda kalıp sızlanmaya başladı.

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ: **Bunun üzerine** Kudar b. Salif adındaki **arkadaşlarını çağırdılar**. Onunla kendilerinin ve hayvanlarının içine düştüğü zorluğu ve devenin durumunu istişare ettiler. فَتَعَاطَى: **O** Kudar **da** öfkeyle kılıcını aldı. Kudar, o kavmin bu tür durumlara karşı en cüretlisiydi. فَعَقَرَ: **ve** ilahi taksime aldırmayıp deveyi **kesti. (29)**

فَكَيْفَ كَانَ: **Ama** bak ki **nasıl oldu.** عَذَابِي: onların başına **azabım** nasıl indi. وَ: **ve** نُذُرِ: onlara olan **uyarılarım** nasıl gerçekleşti. **(30)** Deveyi kestiklerinde;

إِنَّا: Kahır ve gazabımız gereği **biz** أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً: **onların üzerine tek sayha,** korkunç ve dehşetli bir ses **gönderdik.** فَكَانُوا: Bu korkunç sesi işitmelerini müteakip كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ: **ağılcının topladığı çalı çırpı kırıntıları gibi** yani mezarlıklardaki çürümüş ve kurumuş ağaçlar gibi onların bedenleri de toprak gibi ufalandı **kırılıp dökülüverdiler. (31)**

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ
﴿٣٣﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّٓا اٰلَ لُوطٍۜ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍۙ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ
عِنْدِنَاۜ كَذٰلِكَ نَجْزٖي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

وَ: Sonuçta لَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ: bir çok rüşt ve hidayet içeren **Kur'an'ı** لِلذِّكْرِ: **öğüt** ve ibret **almak için kolaylaştırdık.** فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ: Kur'an'ın hidayet ve uyarmasıyla doğru yola erişip düşünecek bir **öğüt alan yok mu? (32)**

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ: Anılan bu kavimler gibi **Lût kavmi de** بِالنُّذُرِ: nebileri Lut'un (as) lisanından onlara bildirilen **uyarıları yalanladılar. (33)** Onu yalanlama ve inkâr etmede ısrar ettiklerinde;

إِنَّا: Kahır ve gazabımızın şiddetinden **biz** أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ: sema tarafından **onların üzerine** حَاصِبًا: küçük taşlar yağdıran şiddetli **bir fırtına** ve büyük bir kasırga **gönderdik.** Nihayet bu fırtına tümünü helak etti. إِلَّا آلَ لُوطٍ: **Yalnız Lût ailesini,** yani Lut (as)'ı ve iki kızını نَّجَّيْنَاهُم: bu dehşetli olaydan ve büyük sıkıntıdan **onları** بِسَحَرٍ: sabah vakti **seherde kurtardık. (34)**

نِعْمَةً: Onları مِّنْ عِندِنَا: iman ve irfânları sebebiyle **bizden** onlara erişen kapsamlı bir rahmet ve **nimet olarak** kurtardık. كَذَٰلِكَ: Lut'un ailesine yaptığımız gibi **aynı şekilde** نَجْزِي: rahmetimiz gereği مَن شَكَرَ: nimetlerimize **şükreden** ve keremimizin gereklerine de nankörlük etmeyenlerin tümünü **mükafatlandırırız. (35)**

وَ: Allah'a yemin olsun ki لَقَدْ أَنذَرَهُم: bizden ona erişen vahiy ile Lut (as) **onları** بَطْشَتَنَا: kötü eylemleri ve iğrenç adetlerinden dolayı **bizim yakalamamıza karşı uyarmıştı.** فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ: **Fakat ikazlara karşı kuşku duydular. (36)** Yani düşmanca karşı koyarak Lut ile ve ona vahyettiğimiz tüm uyarı ve azap ayetleriyle alay ederek onları yalanladılar.

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ
صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا
الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾

وَ: Lut (as) ile mücadeledeki aşırılık ve cüretlerinden لَقَدْ رَاوَدُوهُ عَن ضَيْفِهِ: **Onun konuklarından murad almaya kalkıştılar.** Evinin etrafında dolaşarak misafirlerine kötülük yapmak istediler ve rezilliklerini yapmaya kalkıştılar. فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ: **Biz de gözlerini siliverdik** ve gözlerini yüzleriyle dümdüz yaptık. Böylece gözlerinden mahrum kaldılar.

Rivayet edilir ki onlar Lut (as)'ın evine zorla girdiklerinde Cebrail onlara bir tokat vurdu ve bu tokat onları derhal kör etti. فَذُوقُوا: İşte o zaman onlara dedik ki: عَذَابِي وَنُذُرِ: nebimiz Lut (as)'ın lisanı üzere bildirilen **azabımı ve uyarılarımı tadın. (37)**

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم: Onları بُكْرَةً: **sabaha** yakın bir vakitte **erken** عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ: köklerinden söküp cehenneme teslim edinceye kadar süren **kararlı bir azap yakaladı. (38)**

فَذُوقُوا عَذَابِي: O zaman onlara dedik ki: Ey haddi aşan bozguncular **azabımı tadın.** وَنُذُرِ: Ey yalanlayıp inkar edenler **uyarılarımı tadın. (39)**

وَ: Sonuç olarak لَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ: **Andolsun ki biz** inatçı ve haddi aşanların başlarına gelen korkunç azapları açıklayan **Kur'ân'ı** لِلذِّكْرِ: **zikir** yani ibret ve öğüt almak için **kolaylaştırdık.** فَهَلْ مِن مُدَّكِرٍ: Kur'an'daki uyarı ve tehditlerden, onda anlatılan hikayelerden ibret alıp uyanacak bir **öğüt alan yok mu? (40)**

Sonra Allah u Teâla buyurdu ki:

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ: **Şüphesiz Firavun ailesine de** bizden Kelimullah olan Musa'ya gelen **uyarılar gelmişti. (41)**

كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ اُو۬لٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَٓاءَةٌ فِي الزُّبُرِۚ ﴿٤٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾

Musa ki bizim katımızdan açık mucizelerle ve apaçık ayetlerle desteklenmişti. Sonuçta كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا: ısrarla isteyip talep ettikten sonra katımızdan indirilen **mucizelerimizin tümünü yalanladılar.** Onları sihir, göz boyama ve bizim şanımıza yakışmayan daha başka çeşitli hurafe ve saçmalıklarla bir saydılar. كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ: **Biz de onları** isyan ve inatta iyice haddi aştıklarında **yakaladık** ve intikam aldık. اَخْذَ عَزِيزٍ: kesinlikle üstün gelinemeyecek **çok kuvvetli** مُقْتَدِرٍ: **ve kudretli bir yakalayışla yakaladık. (42)** Şöyle ki kesinlikle hiçbir şey O'nun kudretini aciz bırakamaz. Böylece onlardan bir fert dahi yeryüzünde kalmayacak şekilde köklerini kazıdık.

Sonra Allah u Teâla azarlayıp tehdit etmek suretiyle Mekke kafirlerine hitap etti ve buyurdu ki:

اَكُفَّارُكُمْ: Ey Arap toplumu **şimdi sizin kâfirleriniz mi** خَيْرٌ: her bakımdan مِنْ اُو۬لٰٓئِكُمْ: **onlardan** daha faziletli ve **hayırlıdır.** Sayılıp anlatılan bu kâfirlerden makâm, servet, mal, güç, yerleşme ve yer bakımından daha mı üstünsünüz? Şüphesiz sizler onlar gibi değilsiniz. O halde onlar olanca kuvvet ve saltanatlarına rağmen Allah'ın azabından kurtulamamışken sizler mi kurtulacaksınız! اَمْ: **Yoksa** لَكُمْ بَرَٓاءَةٌ فِي الزُّبُرِ: gökten indirilen ilahi **kitaplarda sizin için bir beraat mi var? (43)** Kafir olan ve ilahi sınırların dışına çıkan kimse Allah'ın azabından ve intikamından kurtulacak diye size bir şey mi indi?

اَمْ يَقُولُونَ: **Yoksa** son derece aptal olduklarından ve görüşlerinin zayıflığından dolayı şöyle mi **diyorlar:** نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ: **Biz birbirimize yardım eden bir topluluğuz. (44)** Yani bizler ittifak üzere bir grubuz. İşimiz ve görüşümüz birdir. Birbirimize yardım ederiz. Bu yüzden kimse katiyen bize üstün gelemez.

Son derece küstah ve aldanmış olduklarından dolayı böyle bir şeyi söylüyorlar. Bilmiyorlar ki;

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى
وَاَمَرُّ ﴿٤٦﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلٰى
وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ: **O topluluk bozulacak** yani toplulukları hezimete uğramış bir şekilde ayrılacak وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ: **ve geriye dönüp kaçacaklar.** **(45)** Yani onlardan her biri düşmanından ayrılır ve daha dünyada iken ondan yüz çevirir.

بَلِ السَّاعَةُ: **Bilakis** vaat edilmiş olan **kıyamet** مَوْعِدُهُمْ: madden ve manen onları gerçekten rezil edip azaplandırmak için **onlara vaat edilen** büyük **andır.** Dünyada iken başlarına gelenler ise ahirette başlarına gelecek azabın öncülleridir. وَ: Sonuçta السَّاعَةُ: **Saat** ve o kıyamet gününde vaat edilen azap أَدْهَى: **cidden çok** daha **feci ve** zordur. O azabın derdinin devası olmadığı gibi ondan hiçbir kurtuluş da yoktur. وَأَمَرُّ: **ve** tesir bakımından dünya azabından binlerce kat **daha acıdır.** Sonuçta:

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ: **Muhakkak ki** Cenab-ı Hak katından indirilmiş emir, nehiy ve sınırların dışına çıkma cürümleriyle muttasıf olan **suçlular** فِي ضَلَالٍ: dünyadayken Hak'tan ve ehl-i Hak'tan **sapıklık** وَسُعُرٍ: **ve** ahirette onlar için tutuşturulup hazırlanmış olan **çılgın** ateşler **içindedirler.** **(47)** Ey Peygamberlerin en kâmili olan Resulüm! Onlara hatırlat.

يَوْمَ يُسْحَبُونَ: **O gün** فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ: **yüzleri üstü** alçaltılıp perişan bir vaziyette **ateşte sürüklenecekler** ve sevk edilecekler. İşte o zaman onlara denilir ki ذُوقُوا: Ey haddi aşan bozguncular! مَسَّ سَقَرَ: dünya hayatındayken dünyanın hayvani lezzetleriyle ve çekici şehvetleriyle zevk alıp sefa sürmeye mukabil **cehennemin dokunuşunu,** sıcaklık ve yakıcılığının şiddetini **tadın** bakalım. **(48)** Hiçbir çıkar ilişkisinin ve akrabalığın fayda vermediği ahiret yurdunda suçluları zelil bir halde cehenneme nasıl sokmayız. Çünkü onlar hikmet ve tam bir adalet gereği olarak koymuş olduğumuz ölçüleri ve tedbirlerimizi dinlemeyip onların dışına çıktılar.

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ
﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾

إِنَّا: Yüce ilmimiz ve bir çok hikmet ve maslahata uygun kudret ve irademizin sonsuzluğu gereği **biz** كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ: yokluk karanlığından **yarattığımız** ve zuhura getirdiğimiz **her şeyi** بِقَدَرٍ: **bir kadere göre yarattık. (49)** Yani ilahi ilim mertebesinde ve levh-i mahfuzda takdir edip, belirlediğimiz her bir varlığın mevcudiyetinin miktarını bir ölçü üzerine takdir ettik ve ona uygun olarak da yaratıp zuhura getirdik.

وَ: İlahi ilim mertebesinin ve üstün kudretimizin tüm mahlukatın tafsilatına erişmeyeceğini zannetmeyin. Onlar, levh-i mahfuzda kendileri için takdir edilmiş miktar ve ölçüler üzerinde ilahi ilim ve kudrete uygun şekilde var olmuşlardır. Çünkü مَا أَمْرُنَا: tüm zaman ve mekanlarda meydana gelen tüm oluş ve bozuluşlara, kalplerden geçen tüm düşünce ve anlık fikirlere, varlıkların damarlarında akan kan değişimlerine, hatta henüz kuvve haldeki kabiliyetlere yönelik bizden sadır olan kesinleşmiş **buyruğumuz** ve hükmümüz sürat ve gerçekleşme bakımından إِلَّا: **yalnız** وَاحِدَةٌ: **tek bir** iştir. Hiçbir gecikme söz konusu değildir. كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ: Hızlıca **göz açıp yumma gibidir. (50)** Allah'a yemin olsun şunu gayet iyi bilin ki ilahi hükmün nüfuzunun süratini anlatmaya yönelik bu temsil, insanların zihnine, onların basit anlayış ve idraklerine nispetle söylenmiştir. Yoksa Allah'ın hükmünün gerçekleşmesinin süratine katiyen vakıf olunamaz ki bu konuda gerçek bir misal de verilebilsin.

Sonra Allah u Teâla tehdit ve korkutmak üzere buyurdu ki: Ey haddi aşan müsrifler! Sizleri yakalamamızdan ve intikamımızın şiddetinden nasıl korkmazsınız!

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا: **Andolsun biz,** أَشْيَاعَكُمْ: küfür, inat, bir çok fısk ve bozgunculuk çeşidinde **sizin** gibi olan **benzerlerinizi** türlü azaplarla, korkunç belalarla **helak ettik** ve köklerini kazıdık. فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ: Onların helak edilip yok olmasından, onların başına gelen musibetlerden öğüt alıp aklını başına alacak bir **öğüt alan yok mu? (51)**

وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾
اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ
مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

وَ: Suç ve günahları yüzünden dünyada onlara azap ettiğimiz gibi, binlerce kat fazlasıyla ahirette de onlara azap ederiz. Çünkü كُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ: Geçmişte dünyadayken onların yapıp **işledikleri her şey,** kaybolmayacak bir şekilde فِي الزُّبُرِ: tüm hal ve eylemleri, onları gözetleyen hafaza meleklerinin yazdığı **kitaplarda mevcuttur,** korunmaktadır. **(52)**

وَ: Nasıl korunmuş olmaz. Zira كُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ: **Küçük büyük,** az çok **hepsi** tafsilatlı bir şekilde مُسْتَطَرٌ: öncelikle levh-i mahfuzda ikinci olarak da amellerinin sahifelerinde **satır satır yazılmıştır. (53)** Dolayısıyla onların amel, söz, tavır ve hallerinden hiçbir şey kesinlikle Allah'ın ilminin kapsamı dışında değildir.

Sonra Allah u Teâla suçlu kimselere hitap eden azap ayetlerinin ardından müminlere müjdeli vaatlerde bulundu.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ: Kendilerini haram ve yasaklardan koruyan **takva sahipleri** فِي جَنَّاتٍ: ilme'l-yakin, ayne'l-yakin ve hakke'l-yakin düzeyinde nimetlere sahip **cennetlerde** nimet içindedirler. وَنَهَرٍ: İlahi tecellî yurdunun her an yenilenen diyarında ledünnî hayat denizinden çağlayıp akan **nur ırmağı içinde** yerleşip oturmuşlardır. **(54)**

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ: **Doğruluk koltuklarındadırlar.** Burası, ilahi takdir ve hükmün gereğine uygun teslim ve rıza makâmıdır. عِنْدَ مَلِيكٍ: Onlar, işlerini ve tüm ihtiyaçlarını üstlenen ve onların Mevla'sı olan, مُقْتَدِرٍ: mükemmel hikmeti gereği onların her türlü tedbirine gücü yeten **muktedir bir padişahın huzurundadırlar. (55)**

Allah u Teâla bizleri de Alim, Hakim ve Muktedir olan âlemlerin şahının huzurunda sıdk makâmında yerleşip oturan müttakilerden kılsın inşallah. Amin

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey sıdk makâmında yerleşmeyi hedefleyen ve hakke'l-yakin mertebesine erişen mürid! Allah seni en yüce maksadına ulaştırsın. Yapman gereken şudur: İlahi zati vahdetin saflığına aykırı, yok hükmündeki vehme dayalı suret varlıklara bağlı unsurlar âleminin karanlıklarından kaynaklanan riya ve günah gibi hak ve tevhid yolunda ilerlemene aykırı şeylerden, yasaklardan ve tüm tehlikelerden nefsini korumalısın. Fani ve değersiz dünyanın emel ve arzularından mutlak olarak uzak durup uzlete devam etmelisin. Dünyadan sadece marifet ve tevhid gayen için zahiri varlığını ayakta tutacak ihtiyaç miktarıyla kanaat etmelisin. Kanaat etmelisin ki vücudda tek olan, varlığı tek başına ayakta tutan ve her şeye muktedir olan âlemlerin şahının huzuruna yücelmen kolay olsun.

Allah u Teâla lütuf ile bizi yakin yolundan ve doğruluktan ayırmasın. Keremiyle bizleri zan ve taklit emarelerinden uzaklaştırsın. Ey güç ve kuvvet sahibi olan Allah'ım inşallah...

RAHMÂN SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Rahmân'ın arşının genişliği üzerine tasavvur edilmiş olan insan kalbinin genişliğinin hakîkatini anlayan kimseye şu husus gizli kalmaz: İnsanın, mârifet ve îman fıtratı üzerine yaratılması ve ona Kur'ân'ın öğretilmesi; onun Hakk'ın halîfesi ve nâibi bulunduğu, Hak katındaki derecesinin ve bütün mevcûdat içerisindeki yerinin ne kadar yüce ve önemli olduğu gerçeğini beyan etmek ve delillendirmek içindir.

İşte bundan dolayıdır ki; Cenâb-ı Hak, aziz ve yüce ismini zikrettikten sonra insana bahşettiği nîmet ve iyilikleri hatırlatmak ve öğretmek makâmında şöyle buyurmaktadır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

SÛRENİN TEFSÎRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım ki o, yüce zâtının, isim ve sıfatlarının kemâlini keşfedebilmesi için insanın kalbine zuhur etmiştir. Allâhü Teâlâ; kendinden başkalarını Hakk'ın katındaki ile irşat edebilmesi ve onlarla doğru yolun bulunabilmesi için, kalbinde olanların anlaşılmasını sağlayan lisan ve beyan tercümanlarını insana bahşetmek sûretiyle ona karşı çok merhametlidir, الرَّحْمٰنِ: **Rahmân'**dır. Yine o, kendisine ulaştıran tevhit ve irfan yolunu açıklayan Ku'ân'ı indirmekle insanoğlına karşı çok rahmet bağışlamıştır, الرَّح۪يمِ: **Rahîm'**dir.

اَلرَّحْمٰنُ: **Rahmân (1):** Yâni, rahmetinin genişliğinin, lutfunun ve re'fetinin bolluğunun bir gereği olarak ve geniş ve her şeye şâmil olan rahmeti ile her şeyin özünü kuşatmış olan Zât.

İnsanoğluna عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ: **Kur'ân'ı öğretti (2)** ve bu özel olarak yaratmış olduğu mahlûkuna, keşf yolunu, tevhit ve irfan usûlünü açıklamak için onu indirdi.

Bununla birlikte Cenâb-ı Hak çok muazzam, çok önemli ve mahzâ hikmet olan bu iş için خَلَقَ الْاِنْسَانَ: **İnsanı yarattı (3).**

عَلَّمَهُ الْبَيَانَ: **Ona beyânı öğretti (4).** Yâni, her biri birer mânâ yüklü olan lafızlardan, sözlerden istifâde etmesini, o sözlerden onların içerdiği mânâlara, maksatlara ve özlere nüfûz edebilmesini sağlamak maksadıyla, sayılamayacak kadar çok ve çeşitli olan dillerde konuşmayı, düzgün ifâde etmeyi insana öğretti. İşte bu mânâ, maksat ve özler: Kitap harflerinin arasına saklanmış emânetlerdir. Ayrıca, zât-ı ilâhiyyenin tecellîleri hasebince ve gizli ve zâtî isim ve sıfatları, vücûd-ı mutlakta sâbit olup, sonu gelmeyen, ezelî ve ebedî bir şekilde tekrar eden Hakk'ın mükemmel işleri gereğince, rahmânî nefesler ve lâhûtî soluklardan ibâret olan hakîkî hayâtın unsurlarından meydâna gelen seslerden hâsıl olan kelimelerin her biri birer ilâhî mârifet, hakîkat, hikmet ve .....

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾
وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِى الْمِيزَانِ ﴿٨﴾

esrârdır. Bütün bu tecellîler ise, insana ilâhî vahdet-i zâtiyyeden vârid olan zuhûrun (varlığın gözle görünen tarafı), butûnun (varlığın gözle görünmeyn tarafı), gaybın ve şehâdetin sırrını göstermek içindir.

İşte bu hakîkat için yücelerde yaratılmış olan اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ: **Güneş ve ay hesaplıdır (5).** Yâni Cenâb-ı Hakk'ın katından gelen belli bir hesap ve onun ilm-i huzûrîsindeki belli bir bilgiye göre, nübüvvet lambasından aydınlanan ve zât-ı ilâhî adâletine göre verilen nübüvvet ve velâyet mertebelerinin zuhûru için birer şâhit ve delil olmaları için onlar akıp giderler ve dönerler.

وَ: **Ve** yine bu yüce iş için süflî âlemde ızhar edilmiş olan اَلنَّجْمُ: **Otlar** yâni kökü olmayan bitkiler وَالشَّجَرُ: **Ağaçlar** -ki, onların kökü vardır- يَسْجُدَانِ: **Secde ederler (6).** İtaat ve bağlılıklarının kemâlinden dolayı Cenâb-ı Hakk'a karşı dâimâ tezellül hâlindedirler ve boyun eğerler.

وَ: **Ve** kısaca, اَلسَّمَاءَ: **Gökyüzünü** yâni sebepler ve takdirler âlemini, Cenâb-ı Hak رَفَعَهَا: **Onu yükseltmiş,** en yüksek mertebe ve dereceye çıkarmış, oraya âdil وَوَضَعَ الْمِيزَانَ: **Ölçüyü koymuştur (7).** Bu ölçü zâtî isim ve sıfatlar arasında vâki olan dosdoğru ilâhî adâlete dayanmaktadır. Bu şekilde Cenâb-ı Hak her şeyin miktârını ve süresini belirlemiş, ilâhî adâlete karşılık gelen hikmet üzere her şeyi belli mertebelerde yerleştirmiştir.

Ey yeryüzünün sağlamca ayakta kalmasını sağlayan, hikmete uygun düşen ve vahy-i ilâhînin bir gereği olan teklif ve irfanı kabul edici bir fıtratta yaratılmış olanlar! Onun her şeyi adâlet ve hikmete göre tertip etmesinin sebebi, اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ: **Sizin tartıda haksızlık etmemeniz (8),** haddi aşmamanız içindir. İyi bilin ki, bu ölçü şer'-i şerîftir.

وَ: **Ve** mâdemki ulvî ve süflî âlemlerin ve onların içinde ilâhî adâlet ve ölçüye göre konmuş olan şeylerin hâlini işittiniz, o halde, ey ...

وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا
لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو
الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾

---

mükellefler! Aranızdaki أَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ: **Tartıyı adâletli yapın.** Âdil ve insaflı olun. وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ: **Ve terâziyi eksik tartmayın.(9)** Çünkü o iki tarafın dengesi üzerine kurulmuştur.

وَ: **Ve** bilin ki, Cenâb-ı Hak الْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ: **Yeryüzünü canlılar için koymuştur (10).** Onun üzerinde adâletli olsunlar, bütün huylarını, ahlaklarını ve tavırlarını düzeltsinler de kendileri üzerine keşf ve şühûd sultânının ışıklarının doğması için hazır bir hâle gelsinler diye yeryüzünü yaymıştır. Ancak bu şekilde tevhit karargâhına ulaşılabilir, mak'ad-i sıdk ve tefrîde yerleşilebilir.

Cenâb-ı Hakk'ın insanlar üzerindeki sırf ikram ve lutfunun bir gereği olarak فِيهَا فَاكِهَةٌ: **Orada meyveler vardır.** Bunlar pek çoktur. İnsanlar, bedenlerine gıdâ olup, kuvvet vermesi için o çeşit çeşit meyveleri yerler. Özellikle de وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ: **Salkımlı hurma ağaçları (11).** Bir çok maksat için yenen ve insana gıdâ veren hurma.

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ: **Kabuklu tâneler.** (Bu ibâre İbn Âmir kıraatinde وَالْحَبَّ ذَا الْعَصْفِ şeklinde yâni fethalı okunur.) Yâni aynı şekilde Cenâb-ı Hak insanlar için yeryüzünde gıdâlanacakları, beslenecekleri çeşit çeşit kabuklu hubûbat, tâneler ve tohumlar yarattı. O kabuklar sâyesinde öz muhâfaza edilir. Tohum belli bir süreye kadar onun sâyesinde gelişir. Tâ ki o tohum meyve ve tâne olur da insanoğlu onunla beslenir. Yine o yiyeceğin küspesinden de hayvanlar istifâde eder. وَ: **Ve** yine Cenâb-ı Hakk'ın lutfu ile yeryüzünde الرَّيْحَانُ: **Reyhan (12)** vardır. İnsan dimâğını, beynini, zihnini açan, kötü ve pis kokulardan arınmış, güzel kokulu bitkiler vardır.

Cenâb-ı Hak mahlûkatın tamâmına bahşettiği bu nîmetlerinden bir nebze bahsettikten sonra, mükelleflere yâni ilâhî hükümlere ....

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ
﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

---

muhâtap olanlara yâni tevhit, îman ve irfan fıtratı üzerine yaratılmış olan insan ve cin tâifesine hitâben ve kendi lutfunu da hatırlatıcı bir şekilde şöyle buyurmaktadır: فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (13)** Ey onun nîmetlerine gark olmuş, onun lutuf ve ihsan denizinde yüzen insanlar ve cinler! Bu halde iken Allâhü Teâlâ'nın, sizi besleyip büyüten yaratıcınızın nîmetlerini inkar etmeniz, ona karşı nankör olmanız asıl mümkündür?

Bununla birlikte خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ: **O, insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı (14).** Rahmân'ın sûreti üzere şekillendirilmiş olan insanı, kuru, vurulduğunda ses çıkaran bir topraktan, yâni ateşte ısıtılarak kurutulmuş toprağa benzer balçıktan yarattı. Her ne kadar onun hammaddesi bu kadar basit ve âdi ise de Cenâb-ı Hak onu keni halîfeliği mertebesine yükseltmiştir. Onu, mükemmel isim ve sıfatlarının feyezânını yansıtabilecek cilâlı bir ayna hâline getirmiştir.

وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ: **Cinleri de ateş dumanından yaratmıştır (15).** Onları da capcanlı, hareketli yalın ateş alevinin saf dumanından yaratmıştır. Her ne kadar kesif ve basit maddeden yaratılmış olsalar da, Cenâb-ı Hak onları da, son derece saf ve latif (şeffaf) olan, yüce meleklerinkine benzer bir mertebeye yükseltmiş, onlara da büyük değer vermiştir. Bu saflık ve letâfetleri sebebiyle, tıpkı melekler gibi onların da bedenleri görünmez.

Ey insanlar ve cinler! Cenâb-ı Hakk'ın size karşı davranışı ve muâmelesi böyle iken فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (16)** Hangi nîmetine karşı nankörlük edebilirsiniz? Cenâb-ı Hakk'ın bu muâmelesine karşı nankörlük ve inkâr hiç yakışık alır mı?

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِۚ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ
الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِۙ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِۚ ﴿٢٠﴾

Kaldı ki, Cenâb-ı Hak رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ: **İki doğunun Rabbidir.** Âlem-i amâ (körlük, görünmezlik) ve lâhûttan, gayb ve a'yân-ı sâbite diye isimlendirilen isimler ve vasıflar fezâsına, oradan da tenezzül etmek sûretiyle şehâdet âlemine zuhûr etme ve bâriz olma doğularının sâhibidir. O aynı zamanda وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ: **İki batının da sâhibidir (17).** Âlem-i nâsûttan a'yân-ı sâbite berzahına, oradan da terfî/yükselme şeklindeki bir seyirle âlem-i lâhûta gizlenme (hafâ) ve saklanma (butûn) batılarının da sâhibidir. Âlemde zât-ı hakîkî güneşi üzere, onun isim ve sıfatlarının tecellîsi hasebince doğmalar ve batmalar, ortaya çıkmalar ve gözden kaybolmalar dâimâ, peşpeşe meydâna gelmektedir.

Kısaca, ey şuur ve irfan fıtratı üzere yaratılmış mükemmel bir şekilde yaratılmaya mazhar olmuş insanlar ve cinler! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (18)**

Onun işini inkâr ve yalanlama nasıl mümkün olabilir? Halbuki onun kudretinin bir gereği olarak meselâ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ: **O iki denizi salmıştır,** varlık ve yokluk denizlerini salıvermiş, bırakıvermiştir ve يَلْتَقِيَانِ: **Onlar birbirleriyle karşılaşırlar (19),** keşif ve şühûd sâhibi olmayanlar nezdinde birbirinden ayırt edilemeyecek şekilde birbiriyle içiçe girip karışırlar.

Fakat Cenâb-ı Hakk'ın katından bir lutuf ve inâyet olarak بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ: **Aralarında bir berzah** kalır da, -ki, bu berzah tatlı varlık denizinin tuzlu yokluk denizi üzerindeki yayılma ve dağılma keyfiyetini, olaylara ibret nazarıyla ve basîret gözüyle bakmasını bilmeyen, perdeli kimselerin farkına varamayacağı bu iki denizin birbiriyle imtizâcı husûsunu keşfetmiş olan insân-ı kâmildir ve Cenâb-ı Hak insân-ı kâmil berzahını bu denge hikmeti üzere yaratmıştır- لاَ يَبْغِيَانِ: **Birbilerinin sınırını aşmazlar (20).** Varlık ve yokluk denizinde ortaya çıkan hiçbir şey kendi yaratılış ve mertebesinde sâhibine karşı isyankâr olma ve ona üstün ....

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُۚ ﴿٢٢﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِى الْبَحْرِ
كَالْاَعْلَامِۚ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

gelmeye çalışmaz. Eğer böyle olursa, varlıktaki zuhûr (açıklık) ve butûn (gizlilik), celâ ve hafâ, ilahlık ve kulluk ve zâtî isimler üzere cereyan eden ilâhî işlerdeki birbirine mütekâbil (karşılıklı) diğer hikmetler ortadan kalkar, iptal olur.

Ey ibret alan ve emr-i ilâhîye muhâtap olan insanlar ve cinler! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (21)** Onun nîmetlerine karşı nasıl şükretmez ve her şeye ibret nazarıyla bakmazsınız?

Bunun yanında yine inâyet-i ezeliyye hasebince يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ: **O iki denizden inci ve mercan çıkar (22).** Ey îman fıtratı üzere yaratılmış olan iki tâife! Adı geçen ve birbiriyle karşılaşan o iki denizden sizin için mârifet ve hakîkat incileri, şühûd ve yakîn mercanları çıkar.

Ey Cenâb-ı Hak lutuf ve ihsânına gark olmuş, âdetâ onların içerisinde yüzen insanlar ve cinler! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (23)**

Kullarına bir iyilik ve lutuf olarak bahşetmiş olduğu وَلَهُ الْجَوَارِي الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ: **Denizde koca dağlar gibi akıp giden gemiler de onundur (24).** Ümmetlerini irşat etmeleri, doğru yolda, tevhit ve irfan yolunda ilerletmeleri için bütün peygamberler vâsıtasıyla indirilmiş; büyüklüğü dolayısıyla uzaktan kendisine işâret edilen, yakîn ve irfan menziline gitmek arzusunda olup da cehâlet çöllerinde yolunu şaşırmışlar için bir işâret olarak duran o yüce dağlara benzeyen ve varlık denizinde yüzen din ve inanç gemileri de Cenâb-ı Hakk'a âittir.

Ey Hakk'ın indirdiği hükümler ile mükellef olan cinler ve insanlar! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (25)**

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍۚ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِۚ ﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ كُلَّ
يَوْمٍ هُوَ فٖى شَاْنٍۚ ﴿٢٩﴾

Kısaca, كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا: **Onun üzerinde olan her şey,** yâni vücut denizinin dalgalarından, kerem ve lutf-ı ilâhînin bir gereği olarak, türlü türlü izâfetlere âit olan taayyünlerden ve tecellîlerden müteşekkil kalıp ve şekiller âlemi olan bu yeryüzündeki her şey, فَانٍ: **Fânîdir (26).** Onların gerçek bir varlığı yoktur. Bizâtihî onlar hakîkat değildir. Yeryüzünün üzerinde gerçekleşen şey Hakk'ın ilâhî isim ve sıfatlarının gölgesinin yayılmasından başka bir şey değildir.

وَ: **Ve** mâdemki gölge ve dalga nakışları fânîdir, o halde, ey resullerin en kâmili! Sırf vahdet olmasının bir gereği olarak, bütün mazhar ve mahlûkatından bizâtihî müstağnî olması sebebiyle يَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ: **Bâkî olan Rabbinin vechidir.** Zîrâ Cenâb-ı Hak ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ: **Celâl ve ikram sâhibidir (27).** Varlıkta onun ortağı yoktur. Güç ve kudrete onunla çekişmeye kalkışacak kimse yoktur. Nasıl ki her şeyin başlangıcı o ise, aynı şekilde her şey yine ona dönecektir. "O, dilediğini yapar" (Âl-i İmrân, 3/40) ve "İstediği hükmü verir" (Mâide, 5/1).

Ey yok olmaya mahkum gölgeler! فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (28)**

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Göklerde ve yeryüzüne olan herkes ondan istekte bulunur.** Bütün mazharlar ve kalıpları, her zaman ve her yerde ondan medet isterler; her şey onun gölgesinde vardır. Çünkü كُلَّ يَوْمٍ: **Her gün** ve her an هُوَ فِي شَأْنٍ: **O bir iştedir (29).** Cenâb-ı Hakk'ın işinin benzeri gibisi yoktur; zîrâ ondan önce bir iş yoktur. İlâhî mazharların hepsi, Hakk'ın işleri hasebince ve onun hükmünün icrâsının hızı gereğince, her an ve zamânın en küçük her biriminde dahi bir sûretten soyunup başka bir sûret elbisesi giymekle meşguldürler.

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَا الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ
اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ....

Ey dirâyet ve şuur fıtratı üzere yaratılmış olan insanlar ve cinler! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (30)**

Cenâb-ı Hak bütün mükelleflere bahşetmiş olduğu bâzı büyük nîmetlerini kısaca saydıktan sonra, insanların ve cinlerin kendisinden gâfil kalmamaları ve haşr ve neşr günü mahcup olmamaları maksadıyla o nîmetlerin hakkının ödenmesini, onlara karşı şükredilmesini murat ederek şöyle buyurmaktadır:

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلاَنِ: **Sizinle de başbaşa kalacağız, ey iki tâife! (31).** Ey nîmetlerimizin şükrünü, lutuf ve keremimizin gereğini yerine getirmeyi üzerine yüklenmiş olan insanlar ve cinler! Amellerinizin karşılığını vermek ve hesâbınızı görmek için sizlerle de biraraya geleceğiz.

Sizi amellerinizden sorguladığımızda فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (32)** İnkâr edebilirsiniz? Kaldı ki, sizin amellerinizden hiçbiri bize gizli değildir. Yaptığınız nankörlükleri de, isyankârlıkları da, şükrünüzü de, îmânınızı da biz biliyoruz.

Sonra Cenâb-ı Hak insanlara ve cinlere şiddetli ve tehditvârî bir ses tonuyla şu şekilde seslenmektedir:

يَامَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ: **Ey insan ve cin toplumları!** Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz hikmeti gereğince emr-i ilâhî teklîfi üzere yaratılmış olanlar! Mârifet ve yakîn hikmeti meyvelerini veren bütün ilâhî hükümlere bağlı kalmakla sorumlu tutulan insan ve cin toplumu! إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Göklerin ve yeryüzünün sınırlarını aşıp geçmeye gücünüz yeterse,** ulvî ve süflî âlemleri hudutlarını aşarak, onların dışına çıkarak bizim kahır ve gazabımızdan kurtulmaya gücünüz yetiyorsa,

...فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾
يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاۤءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

buyurun فَانْفُذُوا: **Uygulayın!** O âlimlerin dışına çıkın. Fakat لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ: **Baskın bir güç olmadıkça bunu yapamazsınız (33).** Rabbinizden size bağışlanmış bir güç ve kudret olmadıkça, o âlemlerin sınırlarını aşamazsınız. Çünkü aslında Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve gücü olmadıkça sizden hiçbir fiil ve hareket sâdır olmamaktadır.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (34)** Bizim kudret ve celâl sınırlarımızın dışına nasıl çıkabilirsiniz?

Çünkü, amellerinizin cezâsı olarak âhirette يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ: **Üzerinize alevli bir ateş ve duman gönderilir,** yalın alevli bir ateş ve ondan çıkan kara bir duman püskürtülür de, فَلَا تَنْتَصِرَانِ: **Yardımlaşamazsınız (35).** Allah katından size erişecek bir lutuf ve inâyet olmadıkça, ondan kurtulamazsınız, onu etrâfınızdan uzaklaştıramazsınız.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (36)** O halde size düşen, haşr gününden sonra gerçekleşecek olan cezâ ve muhâsebe günü gelmeden önce Allâhü Teâlâ'nın nîmetlerine şükretmeniz ve o nîmetlerin hakkını edâ etmenizdir.

فَإِذَا انْشَقَّتْ السَّمَاءُ: **Gök yarıldığı zaman** ve yeryüzü de Allâh'ın haşyet ve korkusundan dolayı sarsıldığı zaman, işte o zaman semâ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ: **Kızgın yağ gibi bir gül oluverir (37).** İlâhî haşyet sebebiyle erimiş kızgın bir yağ gibi kıpkızıl bir gül olur. O zaman tedârik ve telâfi imkânınız olmaz.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْبِه۪ٓ اِنْسٌ
وَلَا جَٓانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ
بِس۪يمٰيهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاص۪ي وَالْاَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (38)** Halbuki o vakit gelmeden önce hazırlanmanız husûsunda uyarılmaktasınız.

فَيَوْمَئِذٍ: **İşte o gün,** yâni gökyüzünün yarılması esnâsında, لاَ يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنسٌ وَلاَ جَانٌّ: **Hiçbir insan ve cine günâhından sorulmaz (39).** O zaman ne bir insana ne de bir cine günâhı sorulmayacak. Onların amellerine ve fiillerine hiç iltifat edilmeyecek; bilakis, hepsi de kabirlerinden kaldırılarak, şaşkın bir şekilde oldukları halde mahşer yerine sevk edilecekler, perişan bir şekilde hesâba gönderilecekler. İşte bu dönüş gününden önce Cenâb-ı Hak sizin o gün için azık hazırlamanızı size önemle bildirmektedir.

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (40)** Ve nasıl olur da böyle bir gün için hazırlık yapmazsınız?

O gün, يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ: **Suçlular sîmâlarından tanınırlar.** Azık hazırlama işini ihmal edenler, cezâ görmeyi hak edecek cürümleri işleyenler yüzlerinden bilinirler. Çünkü, onların yüzlerine hüzün ve üzüntü vurur. Hitap ve hesaptan sonra فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ: **Perçemlerinden ve alınlarından tutulurlar (41).** Yâni, boyunlarına ve ayaklarına zincirler vurulur, sonra da türlü türlü hakirlik ve aşağılanmalarla ateşe atılırlar. İşte Rabbiniz bu olayın zamânı gelmeden önce size bu durumdan kurtulmayı haber vermektedir.

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (42)**

Hakir ve elleri ayakları bağlanmış bir şekilde cehenneme atılırken, azarlama ve paylama yolulya suçlulara şöyle denir: هَذِهِ: **İşte bu ....**

هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّت۪ي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَۘ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَم۪يمٍ اٰنٍۚ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ جَنَّتَانِۚ ﴿٤٦﴾

içine atıldığınız ateş, جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ: **Suçluların kendisini yalanladığı cehennemdir (43).** Cenâb-ı Hakk'ın peygamberleri ve kitapları vâsıtasıyla kendisinden haber verdiği cehennemdir.

İşte şimdi onlar يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ: **Onunla kaynar su arasında gidip gelirler (44).** Ateş ile son derece kızgın olan su arasında giderler gelirler.

Dolayısıyla, Cenâb-ı Hak peygamberler göndermek ve kitaplar indirmek sûretiyle sizin ondan kurtulmanızı murat etmektedir. Ey cin ve insan gruplarından küfür ve unutma karakteri üzere yaratılmış olanlar! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (45)**

Sonra Cenâb-ı Hak, kitâbında sünneti olarak tâkip ettiği metodu üzere, cehennemden cennete geçmektedir.

Her iki gruptan da mükellef olup da, dünyâda iken وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ: **Rabbinin makâmından korkan kimse için,** yâni hesap vermek için âhirette onun huzûruna çıkacağından korkan ve bu sebeple bu dünyâda iken güzel kazançlarla, kötü huy ve inançları terk ederek, sâlih ibâdetlerle, makbul davranışlarla, peygamberleri ve kitapları vâsıtasıyla emrettiği hükümlere sarılıp, yasakladığı şeylerden kaçınmak sûretiyle o gün için hazırlanmış olan kimseler için, جَنَّتَانِ: **İki cennet vardır (46).** Rabbinden korkan herkes için, birisi cismânî ve diğeri de rûhânî olmak üzere iki cennet vardır. Cennetlik olan kimse, cismânî cennette, Allah'tan sakınarak terk etmiş olduğu dünyevî ve fânî lezzetlerin ve bedenî isteklerinin karşılığını görecektir. Rûhânî cennette ise, Cenâb-ı Hakk'tan

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَٓا اَفْنَانٍۚ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِۚ ﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾
فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِۚ ﴿٥٢﴾

bir lutuf ve ihsân olarak öyle bir nîmetle karşılaşacaktır ki, onu "Ne bir göz görmüştür, ne de bir kulak işitmiştir."[24]

Ey Hakk'ın koyduğu hükümlerden sorumlu olan insanlar ve cinler! فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (47)**

Bahsedilen iki cennet, ذَوَاتَا أَفْنَانٍ: **Türlü türlü güzelliklere sâhiptir (48).** Onlarda çeşit çeşit güzellikte ve her türlü hoş meyve veren ağaçlar vardır. O iki cennet, yüce haller ve yüksek makamlarla sonuçlanan her türlü mârifet ve hakîkat ağaçları ile bezenmiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (49)**

فِيهِمَا: **O ikisinde,** yâni o iki cennette, ilâhî hayat denizinden gelen, celâlî ve cemâlî isim ve sıfatlar katrelerinden oluşan ve muhabbet tecellîleri gereğince Allâhü Teâlâ'ya iltica etmiş ve ondan korkan kimsenin önünde عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ: **Akan iki pınar vardır (50).**

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (51)**

فِيهِمَا: **O ikisinde,** yâni o iki cennette, مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ: **Her meyveden çift çift vardır (52).** Bahsedilen iki pınardan beslenmenin bir sonucu olarak mârifet ve hakîkatlerden oluşan iki türlü meyve vardır.

---

[24] Hadîs, müttefekun-aleyhtir. Buhârî'de Ebû Hüreyre vâsıtasıyla şöyle nakledilir: "Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allâhü Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Sâlih kullarıma öyle şeyler hazırladım ki, onları ne bir göz görmüştür, ne bir kulak işitmiştir, ne de onlar bir beşerin kalbine doğmuştur." Eğer siz de onu istiyorsanız "Hiç kimse göz aydınlığı olarak kendisi için hazırlanmış olan şeyi bilemez" (Secde, 32/17) âyetini okuyun." (Buhârî, *es-Sahîh,* III/1185, rakam: 3072, Bâb: Mâ Câe Fi Sıfati'l-Cenne; Müslim, *es-Sahîh,* IV/2174, rakam: 2824, Bâb: El-Cennetü ve Naîmühâ ve Ehlühâ.)

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَٓائِنُهَا مِنْ
اِسْتَبْرَقٍۜ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍۚ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَٓانٌّۚ ﴿٥٦﴾

Ey Cenâb-ı Hakk'ın lutfu, kahrı, celâli ve cemâli altında olan insan ve cin grupları! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (53)**

Onlar مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ: **Astarları kalın atlas olan döşeklere yaslanmış,** yâni kalplerinin ve ruhlarının hoşuna giden, rahat mı rahat inanç yataklarına uzanmış oldukları halde, bahsedilen o büyük nîmetlerden istifâde ederler. Kalın atlas, yırtılmayan ve sökülmeyen sağlam dokuma demektir ve bundan maksat da içerisinde hiçbir tereddüt ve şüphe olmayan gerçek yakîndir, kuşkusuz îmandır. وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ: **Her iki cennetin derimi de kolaydır (54).** Yâni o iki cennetin meyvelerini ve lezzetlerini elde etmek, dermek çok kolaydır. Çünkü gerçek yakînî bilgi ve inançta yakınlaşma ya da herhangi bir bekleyiş sözkonusu olmaz. Tam tersine, o mertebeye ulaşan bir ârif için Cenâb-ı Hakk'a daha yakın başka bir mertebe yoktur.

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (55)**

فِيهِنَّ: **Onlarda,** yâni ilâhî iyilik ve inâyete mazhar olmuş, kendi kâbiliyet ve kapasitelerine göre kalplerine vârid olan mârifet ve hakîkatleri biriktirmiş olan kimseler için hazırlanmış olan cennetlerde, قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ: **Bakışlarını hasreden bayanlar vardır.** Nazarını sâdece kime âitse ona yöneltmiş eşler vardır. O eşler, Hakk'ın tecellî ve işlerinin ve onların aslî yaratılışlarının farklı farklı olması sebebiyle, âit oldukları kimseden başkasına hiç iltifat ve nazar etmezler. Bu sebeple لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ: **Onlardan önce o bayanlara ne bir insan ne de cin dokunmuştur (56).** Ne onlardan önce ne de onlardan sonra, kendilerinin hâricinde hiç kimse o eşlerden bir zevk almış veyâ alacak değildir.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَٓاءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾

Çünkü şühûd mertebeleri (merâtib-i şühûd) varlığın tecellî ve değişimine göredir. Aynı zamanda, ilâhî tecellîlerde iki şeyin tekrar etmesi veyâ birleşmesi de sözkonusu değildir. Bu durum, bu tecellîleri yansıtan ve onlara kâbiliyetli olan şühûd erbâbının merâtibi için de aynen geçerlidir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (57)**

Safâ, şifâ ve cilâdaki mükemmellikleri sebebiyle كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ: **Sanki onlar yâkut ve mercan gibidirler (58).** Nasıl yâkut ve mercan göz ve nazar sâhiplerine sevinç verirse, onlar da öyledir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (59)**

Amellerdeki, ahlaktaki ve bütün güzel hal ve vasıflardaki هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ: **İyiliğin karşılığı,** Allah katından إِلَّا الْإِحْسَانُ: **Yine iyilik değil midir? (60)** İyilik ve lutuf olarak onun katından rızâ değil midir?

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (61)**

İçerisindeki yüce mertebeler ve yüksek dereceler birlikte anlatılan iki cennet, Allah'tan, onun gücünden ve kudretinden her hâlinde ve tavrında korkanlar, bütün işlerini mutlak mânâda ona havâle etmiş, ona bırakmış, lutuf ve ihsânı gereğince onun rızâsını uman kimseler içindir. وَمِنْ دُونِهِمَا: **O ikisinden başka,** yâni bahsedilen bu iki cennetten başka, onlardan derece itibâriyle daha düşük olan جَنَّتَانِ: **İki cennet vardır (62).** Ahlâk ve amellerini güzelleştirmiş, ihtiyaç ve maksatları doğrultusunda emellerini gerçekleştirmeye çalışmış olan "ebrâr" için de ayrıca iki cennet vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَٓامَّتَانِۚ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۙ
﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِۚ ﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ
وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌۚ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌۚ ﴿٧٠﴾

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (63)**

Bu iki cennet, ağaçları, meyveleri, mârifetleri ve esrârı bakımından her ne kadar önceki iki cennet kadar olmasa da, مُدْهَامَّتَانِ: **Yemyeşildirler (64).** Şeriatin şiarlarına ve dînin hükümlerine sarılmış olan ebrâr ve ahyâr kimselerden sâdır olan amel-i sâlih ve ahlâk-ı hamîde suları ile yemyeşildirler.

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (65)**

فِيهِمَا: **Onlarda,** yâni ebrâra âit olan bu iki cennette, doğru inançtan ve kâmil îmandan kaynaklanan عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ: **Kaynayıp taşan iki pınar vardır (66).** Bu iki pınar kaynayıp durur ve ilâhî hikmetler denizine uzanır.

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (67)**

Yine فِيهِمَا: **O ikisinde,** ehlinin yeyip rızıklanacağı فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ: **Meyve, hurma ve nar vardır (68).** Hurma ve narın meyveye atfedilmesinin yâni meyveden sonra gelmesinin sebebi, özelin genele atfedilmesindeki özen ve îtinâdan dolayıdır.

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (69)**

فِيهِنَّ: **Onlarda,** yâni ebrâra âit olan bu cennetlerde aynı zamanda خَيْرَاتٌ: **Hayırlı bayanlar vardır;** sâlih amel ve itaatlerden şekillenmiş olan eşler vardır. Onlar حِسَانٌ: **Güzel yüzlüdürler (70).** Onların hiçbir çirkinlikleri yoktur.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِى الْخِيَامِۚ ﴿٧٢﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَٓانٌّۚ
﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِپٖينَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ
حِسَانٍۚ ﴿٧٦﴾

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (71)**

Her ne kadar Cenâb-ı Hakk'tan korkanlar için hazırlanmış olan nîmetlerde olduğu gibi tam bir safâ ve latâfet içerisinde olmasalar da, yine de amellerinin, ahlaklarının ve sevaplarının bir karşılığı olarak ebrâr için حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ: **Çadırlara kapanmış hûriler vardır (72).** Onlar güzel yüzlü ve ceylan gözlüdürler; sâlih amel ve güzel ahlâk sâhipleri içindirler. Başkalarına iltifat etmezler. Çünkü hayır olsun, şer olsun, "Herkes, kazancının rehinidir." (Müddessir, 74/38)

Ey kendilerine her türlü iyilik bahşedilmiş olan insan ve cin mükellefleri! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (73)**

Aynı zamanda, لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ: **O hûrilere sâhiplerinden önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur (74).** Çünkü o hûrilerden her biri, şirk/ortak koşulmaksızın yapılmış amele mahsustur.

Ey ibret alan ve basîretle bakan insanlar ve cinler! فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (75)**

Sonra onlar مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ: **Yeşil yastıklara ve güzeli işlemeli döşeklere yaslanmış oldukları halde (76),** hâlis îman ve gerçek inançlarının suyuyla yeşillenen rahat mı rahat, hârika mı hârika yerlerde, sâlih ve güzel amellerinin karşılığını böylesine almanın verdiği hayranlık içerisinde, hiçbir aksilik ve kötü durum olmaksızın, kendileri için zikredilen nîmetlerden faydalanırlar.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِى الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ: **O halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? (77)**

Ey resullerin en kâmili! O halde sana düşen vazîfe şudur: İnâyet ve gufran ehline bu tür ikramlarla her türlü lutuf ve ihsânı bahşetmeye ve aynı zamanda da bu tür derekelere düşürmek sûretiyle gaflet ve inkâr ehline cezâ vermeye Muktedir ve Kâdir olan Allâhü Teâlâ'dan aslâ uzaklaşmamalısın.

Çünkü تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ: **Celâl ve ikrâm sâhibi Rabbinin ismi mübârektir (78).** Yâni, ey resullerin en kâmili! Rabbinin seni terbiye eden, besleyip büyüten, bütün mertebe ve makamları kuşatmış olan, sonu olmayan, hiçbir zaafla nitelendirilemez ve karşısından güç yetirilemez olan bütün isimleri mübârektir, kutsaldır. Onun faal olan isimlerinin ve onların muktezâlarının nihâyeti yoktur. Rabbin azamet ve kibriyâ sâhibidir. Her türlü cezâyı vermeye onun gücü yeter. Aynı zamanda da cemâl sâhibidir; her türlü izzet, ikrâm ve nîmeti lutfetmeye de Kâdir ve Muktedir'dir.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Hakk'ın amazet ve celâlinin hakîkatine ulaşmış ve nefsini Hakk'ın vuslat pınarlarından sulamak için susuz bırakmış olan ârif! Burada sana düşen vazîfe şudur:

Hiçbir hâlinde Cenâb-ı Hakk'ı yalanlamaya ve onu inkâr etmeye aslâ yaklaşmamalısın. Cereyân eden bütün hâdiseleri sâdece ve sâdece Melik, Cebbâr, Azîz ve Gaffâr olan Allâhü Teâlâ'dan başka birisine veyâ bir şeye nispet etmemelisin. O; azamet ve kemâl sâhibidir, her türlü nîmet ve ihsânı da, azap ve cezâyı da verme gücüne mâliktir.

Öbür taraftan, bütün hal ve davranışlarında, onun bahşetmiş olduğu nîmetlerin şükrünü ve hakkını edâ etmeye devam etmelisin.

Sakın ha sakın, Allah'tan gâfil olmayasın! Ondan başkasıyla meşgul olmayasın!

Bütün vaktinde ve hallerinin tamâmında Allâhü Teâlâ'nın önünde havf u recâ (korku ve ümit) arasında ol. Allâh'ın rahmetinden aslâ ümitsiz olma. Muhakkak ki, Allâh'ın rahmetinden sâdece hüsrâna uğramışlar ümit keser.

Allâhü Teâlâ, lutuf ve ihsânı ile, bizleri kendisinin yakalamasından korkanlardan ve affını umanlardan eylesin.

VÂKIA SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Hakk'ın vahdetini keşfedip, onu hakîkî anlamda kavrayarak, hayâtın başlangıcına ulaşan ve tahkik erbâbı olanlara şu gerçek gizli kalmaz: Bütün kulların mebde ve maâda (âhirete ve hayâtın başlangıcına) dönüşleri farklı farklı, grup grup ve mertebe mertebe olacaktır. Bunlar da genel olarak şu üç kısımda toplanabilir:

Bir kısmı; karanlık ve imkân perdeleri ile hakîkatten perdelenmiş olanlardır. Onlar, dünyevî lezzet ve zevklere dalmış oldukları için huzûr-ı ilâhînin ve vuslatın zevkinden kesinlikle mahrum kalacaklardır. Bunlar şimâl erbâbı (solcular), ezelî ve ebedî olarak mahrûmiyeti hak etmiş olanlardır.

Bir kısmı; nûrânî perdelerle, âhiret ve oradaki türlü türlü nîmetler, kendilerine vaadedilmiş olan rûhânî ve cismânî birtakım lezzetlerle perdelenmişler olanlardır. Bunlar yemîn erbâbı (sağcılar), sonsuz ikram ve bereketi, ezelî ve ebedî mutluluğa hak etmiş olanlardır.

Bir kısmı da; Hak tarafından tamâmen cezbedilmiş, kendisine çekilmiş, kendî nâsûtî (cismânî) elbiselerinden tamâmen soyutlanmış, Hakk'ın lâhûtî (mânevî) hüviyetinde fâni olmuş, onunla mülâkî olmak zevkinde müstağrak olmuş olanlardır. Bunlar Hakk'a koşuşan, onun cânibine yürüyen, hiç tereddüt göstermeksizin beşerî elbiselerinden bir çırpıda soyutlanan, dünyevî ve uhrevî zevklerin hiçbirisine en küçük bir iltifat göstermeyen şuttâr (şâtırlar) yâni gönül ehlidir.

İşte Cenâb-ı Hak bu sûrede bu üç gruba işâret etmekte, kendisine tâbi olan mârifet ve îman ehlini irşat etmesi için habîbine onlarla ilgili bilgiler vermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُۙ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌۢ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌۙ ﴿٣﴾

SÛRENİN TEFSÎRİ

İşte bu üç grubun kıyâmet günü, o büyük felâket gününde birbirinden ayrı ayrı olacakları cihetle, Cenâb-ı Hak, güzel ve kerîm ismini zikrettikten sonra bu olayın nasıl gerçekleşeceğine işâret ederek sûreye şu şekilde başlamaktadır:

'Neş'e-i ûlâ'da (ilk yaratılışta, dünyâda) olan her şeyi tekrar yaratmaya kâdir ve muktedir olan بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım. O, adem/yokluk kilerinde gizlenip kalan her şeyi dünyâ üzerinde nûru ile ızhar edip, yaratıp gölgelerini uzatmakla, onlara karşı الرَّحْمٰنِ: **Rahmân** olmasının yanında, isim ve sıfatlarının gölgelerinden ibâret olan dünyâdaki her şeyi kendi cânibine kabzetmek sûretiyle de onlara karşı الرَّح۪يمِ: **Rahîm**'dir.

Ey resullerin en kâmili! Hakk'ın hükümlerine karşı sorumlu olup da her şeye ibret nazarıyla bakmaya çalışan kimselere şunları hatırlat. Hak tarafından vaadedilmiş olan o dehşetli اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ: **Vâkıa gerçekleştiği zaman! (1)** Hak tarafından ahdedilmiş olan "tâmme-i kübrâ (büyük felâket)" hâdisesi meydâna geldiği zaman!

Kaldı ki, o meydâna geldiğinde, لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ: **Onu kimse yalanlayamayacaktır (2).** O zaman, şimdiki yalanlandığı gibi yalanlanamayacak.

Yine bu büyük olay meydâna geldiği zaman onu ne خَافِضَةٌ: **Aşağı çekecek birisi,** ne de رَافِعَةٌ: **Yukarı çekecek birisi (3)** olacaktır. Bilakis, bu olay meydâna geldiği zaman, hiçbir tereddüde, hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak, hiç kimsenin müdâhelesine imkân vermeyecek şekilde, kesin bir biçimde olacaktır.

Ey resullerin en kâmili! Bu olayın, kıyâmet gününün gerçekleşeceğini inkâr edenlere, bu hususta ve bu olayın alâmetleri hakkında tereddüdü olanlara şunları anlat:

إِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّاۙ ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّاۙ ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَٓاءً مُنْبَثًّاۙ ﴿٦﴾
وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةًۜ ﴿٧﴾ فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَٓا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِۜ ﴿٨﴾
وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ مَٓا اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِۜ ﴿٩﴾

إِذَا رُجَّتْ الْأَرْضُ رَجًّا: **Yeryüzü sarsıldığı zaman! (4)** Yeryüzü, üzerindeki sapasağlam, muhkem binâlar yerle bir olacak şekilde şiddetle yerinden oynatıldığı zaman!

وَبُسَّتْ الْجِبَالُ بَسًّا: **Dağlar parça parça edilip (5),** kendisini oluşturan bölümler ve parçalar un-ufak edilip, tıpkı bir püre gibi

فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا: **Dümdüz bir hâle getirildiği zaman! (6)** Dağlar, üzerinde ne var ne yoksa, her şeyiyle birlikte top toprak edilip ortadan kaldırıldığı zaman!

Ey mükellef ve ibret ehli olanlar! İşte o zaman, dünyâdaki yaşayışınıza göre وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً: **Sizler üç grup olursunuz (7).**

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ: **Meymene ashâbı.** Sâlih amelleri, güzel halleri, övgüye lâyık ahlakları ve tavırları sâyesinde, ahyâr, ebrâr ve muhsinlerin derecesine ermiş olan iyilik, güzellik, ikram sâhibi olan sağcılar. مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ: **Meymene ashâbı ne güzel! (8)** Amellerinin düzgünlüğü, inançlarının doğruluğu ve râzı olunmuş ahlakları ile nâil oldukları saâdet ve güzellikler sâyesinde onların halleri, nâil oldukları ikramlar ne yüce, ne yüce!

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ: **Meş'eme ashâbı.** Solcular, yâni binbir türlü pişmanlık ve perişanlıkla bâtıl yollara sapmış, çeşit çeşit küfür, fısk ve isyanlarda, bozuk akîdelerde, kötü ahlak ve huylarda ısrar etmiş müfsit ve müsrifler. مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ: **Meş'eme ashâbı ne kötü! (9)** Onların halleri ne kadar da kötü! Yapmış oldukları ifsatlar ve yanlışlıklar sebebiyle üzerlerinde dâimî olan şakîlik, uğradıkları azaplar ve perişanlıklar ne kadar şiddetli!

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ
مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾

وَالسَّابِقُونَ: **Ve önde gidenler...** Fenâ yolunda Hakk'a doğru en önde gidenler. Onunla mülâkî olma şevki ile, yüce derecelere doğru, bütün gayretlerini Hak yolunda bezledenler. İşte onlar السَّابِقُونَ: **Önde gidenlerdir (10).** Gâyelerini Hakk'ın huzurunda ve onunla olmaya hasretmiş, kendi bâtıl benliklerinden tamâmen yüzçevirmiş olanlardır.

أُولَٰئِكَ: **İşte bu** gerçek mutluluğa erişmiş ve Allâhü Teâlâ'nın katında makbul olan الْمُقَرَّبُونَ: **Mukarrepler (11),** işte onlar فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ: **Naîm cennetlerinde (12),** yâni ilmelyakîn, aynelyakîn ve hakkalyakîn olan zâtî vahdet bahçelerinde nîmetlere gark olacaklardır.

İşte bu vahdet merkezine vâsıl olmuş ve Hakk'ın yakınlığına erişmiş olanlar, tâkip ettikleri yollara göre farklı farklı nîmetlere ve farklı farklı yüce derecelere nâil olacaklardır. Bundan dolayıdır ki, ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ: **Evvelkilerden büyük bir grup vardır (13).** Bunların büyük bir kısmı, önceki ümmetlerden yâni tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i ef'âl ile Cenâb-ı Hakk'a yakınlaşmış olan ebrârdan olacaktır.

وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ: **Ve küçük bir grup da sonrakilerdendir (14).** Öncekilere nispetle azınlıkta olan Ümmet-i Muhammed'den de bir grup olacaktır. Onlar da tevhîd-i zât yoluyla Hakk'a ulaşan hattâ neredeyse onunla birleşen kimselerdir. Bunlar bütün izâfet ve kesretlerde mûtedillerdir. Önceki ümmetlere nazaran azınlıkta olmalarına rağmen bunlar daha değerlidir. Azınlıkla vasfedilmeleri bundan dolayıdır. Aslında bütün gruplar vahdet bahçelerindeki yerleri ve konumlarına göre kendi aralarında derece derecedir.

Onlar عَلَىٰ سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ: **İşlemeli tahtlar üzerindedirler (15).** Yüce dereceleri, yüksek makamları îtibâriyle tezyin edilmiş tahtlar üzerinde oturacaklardır.

مُتَّكِـِٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ وَاَبَارِيقَ
وَكَاْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا
يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾

مُتَّكِـِٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ: **Karşılıklı olarak onlara yaslanacaklar (16).** Makam ve hallerindeki mükemmellik sebebiyle karşılıklı olarak o tahtlara kurulacaklar.

Bununla birlikte يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ: **Ölümsüz uşaklar onlara hizmet eder (17).** Onların güzel amellerinin ve ahlaklarının birer sûretinden ibâret olan güler yüzlü, genç ve güler yüzü ve gençliği hiç gitmeyen uşaklar hizmet etmek için onların etrâfında dolanırlar. Onların güzellikleri ve gençlikleri dünyevî olanlarınki gibi değişikliğe uğramaz.

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ: **Kaynağından doldurulmuş küpler, testiler ve kadehlerle (18)** yâni o genç ve güzel yüzlü hizmetçi uşaklar sapsız küplerle, sapı olan, temiz sudan doldurulmuş ve içenlerde ilm-i ledün meyveleri veren testilerle ve tahkik ve yakîn şaraplarıyla dolu kadehlerle onlaın etraflarında dolaşırlar.

Onlar لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا: **Ondan başları ağrımaz,** ledünnî ilimlere nâil olanların, o ilimlerden, müktesep ilimlerdeki gibi akılları karışmaz. Ledünî ilimleri elde etmek için sıkıntıya girmezler. وَلَا يُنْزِفُونَ: **Ve sarhoş da olmazlar (19).** Ondan aldıkları lezzet ve tat son derece yüksek ve çok olsa da onlar o kadehlerden içtikleri şaraplardan sarhoşluğa düşmezler.

وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ: **Onların istedikleri meyveler (20).** Onların kendileri için seçip tercih ettikleri, ruhlarının zevk aldığı, ilâhî isim ve sıfatlardan meydâna gelen pek çok mârifet, hakîkat, ahvâl ve makâmât meyveleri sözkonusudur.

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ: **Ve canlarının çektiği kuş eti (21)** ki onunla bedenlerinin enerjisini sağlarlar.

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ اِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾ وَاَصْحَابُ
الْيَمِينِ مَا اَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾

وَ: **Ve** yine hizmetleri için onların düzgün ve sağlam inançlarının sûretlerinden ibâret olan حُورٌ عِينٌ: **Âhu gözlü hûriler vardır (22).**

Onların beden sedeflerinde korunmuş olan كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ: **Gizli inciler gibidirler (23).**

Onlara orada bahşedilen şeyler, sâlih amellerden ve güzel ahlaktan onların جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Yaptıklarına bir karşılık olarak (24)** bu böyledir.

Oradaki hissettikleri güven, huzur, nimet ve refah sebebiyle لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا: **Onlar, orada ne saçma bir söz işitirler,** ne bâtıl ve boş bir söz duyarlar, وَلَا تَأْثِيمًا: **Ne de bir günah (25)** veyâ günâha götürecek herhangi bir şey duyarlar.

Her taraftan duyulan إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا: **Söz, sâdece "selâm, selâm"dır (26).** Bu da selamlaşmak ve ikram içindir. İşte bütün bunlar önde giden mukarrebler içindir.

Fakat وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ: **Ashâb-ı yemîn, ashâb-ı yemîn ne güzel! (27)** O, türlü türlü tâzim ve tekrimlerle ikram olunanlara gelince:

Onlar da amellerinin eziyetten, minnetten, gösterişten ve riyâdan uzak, güzel ve ihlaslı olması hasebiyle فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ: **Dalbastı kirazlar içerisinde (28),** rahatsız eden dalı budağı olmayan kiraz ağaçları altında nîmetlenirler.

Onlar ayrıca şunlarla da nîmetlenirler: Güzel amelleri ve hayır işlerini bolca yapmaları sebebiyle وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ: **Salkımlı muz ağaçları (29),** yâni üst üste dizilmiş çokça muzdan oluşan muz salkımları içerisine gark olurlar.

وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ
وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْشَاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ
أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾

Amellerindeki devamlılık ve ibâdetlerindeki süreklilik dolayısıyla, hiç kısalmayan ve özelliğini hep koruyan وَظِلٍّ مَمْدُودٍ: **Yayılmış gölgeler (30)** altındadırlar.

Hiç zorlanmaksızın elde edecekleri, canları nerede ve nasıl isterse orada ve o şekilde akan وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ: **Çağlayan sular (31)** ile nîmetleneceklerdir. Çünkü onlar sâlih amelleri Hakk'ın rızâsını güderek ve aynen çağlayan sular gibi istekli ve gürül gürül bir şekilde yerine getirmişlerdir.

Ruhlarının ve bedenlerinin gıdâlandığı وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ: **Bolca meyveler (32)** onlar içindir.

Onlar için, dünyâ meyvelerinde olduğu gibi, لَا مَقْطُوعَةٍ: **Ne bir kesinti söz konusudur,** o nîmetlerin ne sonu gelecektir, وَلَا مَمْنُوعَةٍ: **Ne de bir engellenme sözkonusudur (33).** Herkes için aynı şekilde o nîmetler devam edecektir. Çünkü onlar dünyâda iken sâlih amellerinde ve güzel ahlaklarında hep devam üzere oldular, hiç geri kalmadılar.

İçerisine iyice gömülüp yerleşmeleri için, ilâhî hükümlerden, sırlardan ve hikmetlerden meydâna gelen ve birbiri üstüne güzelce وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ: **Döşenmiş yataklar vardır (34).**

Cenâb-ı Hak devâmında yine lutuf yoluyla şöyle buyurmaktadır:

إِنَّا: **Muhakkak ki biz,** lutuf ve ihsânımızın bolluğundan dolayı أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْشَاءً: **Onları yeniden yarattık (35).** Dünyâda iken onların evlerinde yâni içlerinde olan sâlih eşlerini, amellerini ve ahlaklarını hârika bir şekilde yeniden yarattık.

فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا: **Onları bâkire olarak yarattık (36).** Onlara hiçbir beşer dokunmamış, hiç kimse onları görmemiştir.

عُرُبًا اَتْرَابًاۙ ﴿٣٧﴾ لِاَصْحَابِ الْيَمٖينِۜ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلٖينَۙ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِنَ
الْاٰخِرٖينَۜ ﴿٤٠﴾ وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَٓا اَصْحَابُ الشِّمَالِۜ ﴿٤١﴾ فٖى سَمُومٍ
وَحَمٖيمٍۙ ﴿٤٢﴾

عُرُبًا: **Muhabbet dolu.** Eşlerine sevgi ile bağlı şekilde. أَتْرَابًا: **Eşit yaşta (37).** Eşleriyle gençliklerinin en güzel çağında olarak onları yarattık.

İşte bütün bunlar, amel ve ahlaklarını güzelleştiren, onlarda samîmi ve ihlâslı olan "ebrâr"dan müteşekkil لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ: **Ashâb-ı yemîn içindir (38).**

Cennete yerleşmiş olan bu gruptan ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ: **Bir kısmı evvelkilerdendir (39).** Büyük bir kısım önceki ümmetlerden ve:

Yine büyük وَثُلَّةٌ مِنَ الْآخِرِينَ: **Bir kısmı da sonrakilerdendir (40).** Yâni seyyidü'l-murselîn olan Hz. Peygamber'in ümmetindendir. Zirâ sâlih amel ve güzel ahlâkın yolları, ahvâl, cezbe, meşrep ve zevklerin tersine, öncekiler için de, sonrakiler için de aynıdır.

Fakat وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ: **Ashâb-ı şimâle,** yâni o şakâvet-i ezeliyye ile damgalanmış, imkân pisliklerine iyice boğulmuş olanlara gelince, مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ: **Ashâb-ı şimâl ne kötüdür! (41)** Onların hâli ne kadar da berbat, ne kadar da fecidir.

Onlar فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ: **Kızgın bir ateşte ve kızgın bir su içerisindedirler (42).** Onlar, gaflet ve dalâlet sâhiplerini kasıp kavuran imkân (bedensel ve maddî) zevklere, türlü türlü fitne ve azgınlıklara düşüren hayvânî şehvetlere ve isteklere sonuna kadar daldıkları için, kavurucu rüzgâr gibi, insanın bedenini kavuran, çok kızgın, harıl harıl yanan bir ateşin içerisinde ve ebediyyen kalacaklardır. Yine, onlar dünyâda iken, tevhîd ve yakîn sırlarından uzaklaştıran cehâletten kaynaklanan nefsânî emel ve kuruntuların zevklerinde boğuldukları için, bir yudumu bile bağırsakları yok eden çok kızgın bir suyun içinde olacaklardır.

وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍۙ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَۚ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِۚ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَۙ ﴿٤٧﴾ اَوَ اٰبَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَۙ ﴿٤٩﴾

Cehennem ateşinden yükselen simsiyah bir dumandan hâsıl olan وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ: **Zifirî karanlık bir gölge altındadırlar (43).**

O gölge diğer gölgelerde olduğunun tersine لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ: **Ne serindir, ne de hoştur (44).** Yâni ondan hiçbir fayda gelmez.

Kısaca: إِنَّهُمْ: **Onlar,** serkeşlik ve gafletlerinin şiddeti sebebiyle, كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَ: **Bundan önce müsrifçe bir lüks içinde idiler (45).** Dünyâda iken dalâlet ve şehvetler içerisinde boğulmuş idiler.

O zaman وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ: **Onlar büyük günahta ısrar ediyorlardı (46).** Bu büyük günah Allâh'a şirk koşmak ve onun tevhîdini, birliğini inkâr etmektir.

وَ: **Ve** kıyâmet gününün, o büyük felâketin kopacağı hakkındaki ilâhî vahiyleri öylesine şiddetle inkâr ediyorlardı ki, bu yüzden kendi aralarında inkârlarını açıkça ifâde eder biçimde كَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ: **"Yâni biz şimdi ölüp toprak olduktan ve kemikler hâline geldikten sonra diriltilecek miyiz?" diyorlardı (47)** Kabirlerimizden, şimdi olduğumuz gibi diri bir halde çıkacak mıyız?

أَوْ آبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ: **Ya da önceki babalarımız! (48)** Bizden önceki nesillerimiz de mi kabirlerinden çıkacak? Halbuki bunların diriltilmesi bize göre daha uzak görünüyor. Hayır, hayır! Bunlar olsa olsa saçma, aslı astarı olmayan, gerçek dışı ve boş sözler!

Ey resullerin en kâmili! Mâdemki onlar inkâr ve inatlarında bu kadar ileri gittiler, o halde قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ: **De ki: gerçekten de, hem önceden gelenler, hem de sonradan gelenler (49),** halefler ve selefler;

لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّٓالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾

Allâhü Teâlâ'nın kudret ve hikmetinin kemâli sebebiyle لَمَجْمُوعُونَ إِلَى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ: **Belli bir günün belli bir vaktinde biraraya toplatılacaklardır (50),** o vaadedilmiş, ahdedilmiş olan belli günün belli olan vaktinde bir araya getirileceklerdir. O günü ve vakti, Cenâb-ı Hak kendi ilminde ve kader levhasında belirlemiştir. O ânın gerçekleşeceğinde aslâ şüphe yoktur.

Haşredilip biraraya toplandıktan ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ: **Sonra sizler, ey sapık ve yalanlayıcılar! (51)** İnkârda ve yalanlamada ısrar edenler!

Uzaklık ve mahrûmiyet cehenneminde ebediyyen kalmanızın yanısıra açlığınızın şiddetinden dolayı لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ: **Zakkum ağacını yiyeceksiniz (52).** Yâni bu isimle isimlendirilmiş olan bir ağacı yiyeceksiniz, demektir. Âyetteki birinci "min" edatı ibtidâ, ikincisi ise beyan içindir.

فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ: **Karınlar onunla dolar (53).** Yâni sizin karınlarınız o ağaçtan dolar, ne var ki açlığınız gitmez. Tam tersine o ağaçtan yeyip karınlarınızı onunla doldurduğunuz halde açlığınız daha da artar.

İçinizin yangını ve susuzluğunuzun şiddeti sebebiyle فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ: **Onun üzerine kaynar sudan içersiniz (54).**

Kısaca: فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ: **Develer gibi içersiniz (55).** Yâni susuzluk hastalığına tutulmuş ve suya bir türlü kanmak bilmeyen develer gibi içersiniz. İnsan susuzluğa tutulduğu zaman devenin bu hastalığına benzetilir.

Ey akıllı ve ibret alan kişi! İşte duyduğun هَذَا: **Bu** gerçekler, نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ: **Onların kıyâmet günü ağırlanışlarıdır (56).** Cehenneme indikleri zaman görecekleri karşılıktır. Orada karşılanışları ve konuk .....

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ اَمْ
نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾

---

edilişleri bu şekilde olursa, amellerinin hesâbı yapıldıktan sonra onların cehennemde göreceği azâbı da artık sen düşün!

Daha sonra Cenâb-ı Hak, kâfirlere azar ve paylama olması ve kendisinin her şeye hâkim ve gâlip olduğunu ızhar etmek için şöyle hitap etmektedir:

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ: **Sizi biz yarattık.** Güç ve kudretimizin gereğince, sizleri adem kilerinden çıkarıp ızhar eden biziz, ey câhil ve mütekebbirler! فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ: **Velev ki tasdik etmeseniz de (57).** Sizi yeniden yaratacağımıza dâir kudret ve gücümüze inanmasanız da bu böyledir.

Ey ba's ve cezâ gününü inkâr edenler! Söyleyin bana: أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ: **Attığınız şeyi gördünüz mü? (58)** Rahimlere bıraktığınız sıvıyı biliyorsunuz değil mi?

أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ: **Onu siz mi yaratıyorsunuz?** Onu türlü türlü ilimlerle, küllî ve cüz'i idrâklerle donanmaya müsâit, düzgün bir beşer hâline getiren sizler misiniz? أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ: **Yoksa bizler miyiz yaratıcı olan? (59)** Halk etmek, yaratmak sâdece bize mahsus değil mi?

Bu çok acayip, akıllara durgunluk veren yaratmayı gördüğünüz halde hâlâ nasıl olur da sizi yeniden dirilteceğimizi, haşredeceğimizi inkâr edebilirsiniz? Üstelik, ilim ve kudretimizin gereğince نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ: **Sizin aranızda ölümü takdir eden biziz.** İçinizden her birine belli bir ölüm vaktini, eceli takdir eden biziz. Öyle ki, eceli gelen kimse onu ne tehir edebilir ne de öne alabilir. Bununla birlikte وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ: **Biz önüne geçilecekler de değiliz (60).** Hiçbirinize yenilecek değiliz. Sizden herhangi biri, bizim kendisi için belirlemiş olduğumuz ecelini öne alsın ya da geciktirsin de bize karşı gâlip gelsin; böyle bir şey de aslâ mümkün değildir. Biz ölümü ve eceli kudretimizle aynen istediğimiz gibi belirleriz ve buna kâdiriz.

عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ ف۪ي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ
الْاُو۫لٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُٓ اَمْ
نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا ....

Yine biz, عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ: **Sizi benzerlerinizle değiştirmeye,** sizin misallerinizi nasıl yokluktan yaratmış isek, sizden önce gelip geçmiş, ölmüş, yok olmuş nesillerinizi de aynen öylece yeniden yaratmaya kâdiriz. Yâni sizi yokluktan nasıl ilk defâ yaratıyor isek, sizden önce ölmüş olan nesillerinizi de kabirlerinden aynı şekilde çıkarmaya, onlara tekrar hayat vermeye muktediriz. Hattâ yeniden diriltme, ilk defâ yaratmaya nazaran daha kolaydır. Yine biz, sizler öldükten sonra وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ: **Sizleri, bilmediğiniz bir biçimde yaratmaya (61),** başka bir şekilde ve âlemde, akıllarınızla künküne aslâ vâkıf olamayacağınız bir tarzda sizleri var etmeye bizim gücümüz yeter.

وَ: **Ve** sizler kıyâmet günü haşrolunmayı ve hayâta yeniden dönmeyi nasıl inkâr edebilirsiniz ki: لَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ: **Her ne kadar tezekkür etmeseniz de ilk yaratılışı biliyorsunuz (62).** Her ne kadar neş'e-i ûlâ yâni dünyâ hayâtı üzerinde derin derin düşünüp oradan hareketle yeniden yaratma kudretimizi kavramak için tefekkür etmeseniz de, bu âlemdeki yaratmamızı, yaratanın biz olduğumuzu yakînen gördünüz ve biliyorsunuz! İlk defâ yaratmaya gücü yeten birisi, öldükten sonra yeniden can vermeye daha kolay kâdir olur.

Ey müsrifler ve ifratçılar! Söyleyin: أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ: **Ektiğiniz şeyi gördünüz mü? (63)** Toprağa saçtığınız ve attığınız tohumu gördünüz değil mi?

أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ: **Onu siz mi ekip büyütüyorsunuz,** bitiriyorsunuz? أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ: **Yoksa bitirenler biz miyiz? (64)** Hiçbir ortakçı ve destekçi olmadan bitkileri topraktan bitirmek sırf bize mi mahsus?

Kaldı ki, لَوْ نَشَاءُ: **Eğer isteseydik,** onun büyüyüp yeşermemesini tercih etseydik, لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا: **Onu kuru bir çöpe çevirirdik,** o bitkiyi ...

... فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَاَيْتُمُ
الْمَٓاءَ الَّذ۪ي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾
لَوْ نَشَٓاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجاً فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّت۪ي تُورُونَ
﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَٓا اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤُنَ ﴿٧٢﴾

---

kupkuru bir hâle getirirdik de, فَظَلَلْتُمْ تَتَفَكَّهُونَ: **Geveler dururdunuz (65).** Şaşırıp kalır, o bitkinin kuruyup gitmesine üzülürdünüz. Elinize üzüntü ve hasretten başka bir şey geçmezdi.

Bilakis, o zaman üzüntü ve kederin şiddetinden şöyle derdiniz: إِنَّا لَمُغْرَمُونَ: **Bizler gerçekten de kayba uğradık (66).** Tohumlar hebâ oldu ve ailemizin nafakasını kaybettik.

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ: **Daha doğrusu her şeyden mahrum kaldık (67).** Tohumlarımızdan, emeğimizin karşılığından ve ürünümüzden büsbütün mahrum olduk.

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ: **İçtiğiniz suyu gördünüz mü? (68)** Bedenlerinizi rahatlatan, serinleten, ağırlığınızı gideren o tatlı ve berrak suyu biliyorsunuz değil mi?

Yoğun ve yağan أَأَنْتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ: **Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren bizler miyiz? (69)** Mükemmel kudret ve kuvvetimizle biz mi indirdik?

Halbuki, لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا: **Eğer isteseydik onu acı su hâline getiriverirdik.** Onu değiştirir, tuzlu ve çorak bir hâle döndürürdük. فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ: **Her ne kadar şükretmeseniz de (70).** Her ne kadar bu tür büyük nîmetlerin hakkını yerine getirmeye çalışmasanız da, ey nankörlük ve unutma cibilliyeti üzerine yaratılmış olanlar!

Yaktığınız, أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ: **Çaktığınız ateşi gördünüz mü? (71)**

أَأَنْتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا: **Onun ağacını siz mi var ettiniz,** yâni kendisinden ateş yakılan ağacı siz mi yarattınız, أَمْ نَحْنُ الْمُنشِئُونَ: **Yoksa var .....**

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾

eden bizler miyiz? (72) Yaratma sâdece bize mahsus değil mi ve yaratma da tek başına değil miyiz?

İşte bugün نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً: **Biz onu bir hatırlatıcı yaptık.** O ateşi, yeniden dirilme ve neşr olayını ve cehennem ateşini hatırlatan bir örnek, müttakîlerin takvâlarının daha da artması, hevâ ve heves ateşinden, nefsin derekelerinden sıkıca korunmaları için bir ibret yaptık. Ayrıca onu وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ: **Gelip geçenler için bir metâ (73)** yaptık. Yolu çöle düşüp de karnı acıkmış, mîdesi açlıktan zil çalan kimseler için bir rızık yaptık; onu pişirirler ve onunla karınlarını doyururlar.

Kısaca, ey resullerin en kâmili! فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ: **Yüce Rabbinin adını tesbih et (74).** O Rabbin, kendisine herhangi bir kusur atfedilmesinden, herhangi bir acziyet ve zaaf şâibesinin onun yüksek tarafına yol bulmasından çok yüce ve münezzehtir.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın şânı böyle olunca, onun azametini, celâlini, kadr ve kudretini ispat etmek için herhangi bir yemine ihtiyaç duymuyorum; فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ: **Hayır, yıldızların mevkîlerine yemin ederim! (75)** Yâni Kur'ân yıldızlarının düştüğü yerlere ve onun azîmet ve ifrân erbâbı olan kâmillerin kalplerine inişine yemin ederim!

وَإِنَّهُ: **Ki o,** yâni o Kur'ân'a ve onun inişine, onun indiği yerlere yemin etmek, لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ: **Eğer bilseydiniz, çok büyük bir yemindir (76).** Eğer kadrini ve kıymetini tanıyabilseydiniz, bu yemin çok büyük bir olaydır.

Kur'an nasıl büyük bir şâna, kadir, kıymet, makam ve mertebeye sâhip olmasın ki: İman ve irfan yolunu açıklayan ve îzah eden إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ: **O çok değerli ve çok şerefli bir Kur'an'dır (77).** Kendisiyle amel eden, emir ve nehiylerine sarılan kimse için çok hayır ve bereket dolu bir kitaptır.

فِى كِتَابٍ مَكْنُونٍۙ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُۤ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَۜ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿٨٠﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَۙ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾
فَلَوْلَٓا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَۙ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَۙ ﴿٨٤﴾

O, perdelenmişlerin nazarlarından muhâfaza edilen, فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ: **Korunan bir kitap içerisindedir (78).** İyi bilinsin ki, o korunan kitap her şeyi kuşatan ilm-i ilâhî mertebesi ve kader levhasıdır.

İşte bundan dolayıdır ki, لاَ يَمَسُّهُ إلاَّ الْمُطَهَّرُونَ: **Ona ancak temizler dokunabilir (79).** Taklit ve tahmin kirlerinden, saf tevhit şarâbına ulaşmaktan alıkoyan hayâl ve vehim pisliklerinden arı duru olanlar, bütün izâfetlerden kurtulmuş olanlar el sürebilir.

Ona keşf ve hakîkî temizlik erbâbından başkaları nasıl el sürebilir ki, o تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Âlemlerin Rabbi katından indirilmedir (80).** O Rab ise bizâtihî her türlü kusur ve şâibeden münezzeh ve mukaddestir.

أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ: **Şimdi siz bu sözü mü önemsemiyorsunuz? (81)** Ey israfçı ve ifratçılar! Siz, böylesine şânı yüce, sırf hikmet ve yakînden kaynaklanan kelâma değer vermiyorsunuz da onu hafife mi alıyorsunuz?

Ey israfçı ve ifratçılar! وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ: **Kendi kendinize rızkınızı mı yalanlıyorsunuz? (82)** Onun hidâyetinden ve irşâdından alacağınız nasibi, cehâletiniz ve inadınız yüzünden, sâdece ve sâdece yalanlama şekline mi dönüştürüyorsunuz? Allâhü Teâlâ'ya karşı böylesine bir cür'ete kalkışarak, onun kelâmını ve kendi katından gönderdiği peygamberini yalanlıyor musunuz?

فَلَوْلاَ: **Hayır, keşke olmasaydı,** onu yalanlamasaydınız. Ondan öğüt ve nasîhat alsaydınız. Korkmuyor musunuz? Sizin için Allâh'ın bir emri olarak إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ: **Can boğaza geldiği zaman (83),** işte o zamandan hiç korkmuyor musunuz?

Halbuki, ey kendisine ölüm gelmiş olan kişinin yanında bulunanlar! وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ: **Siz de o zaman bakıp durursunuz (84).** Ama

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَٓا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ
مَدِينِينَۙ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَۙ
﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾

---

onun hâlini bilemezsiniz, Onun o anda, ölüm sarhoşluğu sebebiyle başından nelerin geçtiğini ve nasıl korkular yaşadığını anlamazsınız.

وَنَحْنُ: **Oysa biz** o anda أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ: **Ona sizden daha yakınızdır.** Ölüm sarhoşluğu hâlinde olan kimseye sizden daha yakınız, onun hâlini ve işini sizden daha iyi biliriz. Ama bu yakınlık hulûl ve ittihad şeklinde değildir. Bilakis gölge sâhibinin gölgeye, sûret sâhibinin aynaya yansıyan sûretine yakınlığı gibidir. وَلَكِن لَا تُبْصِرُونَ: **Fakat siz göremezsiniz (85).** Ne ona, ne de size yakınlığımızı anlayamazsınız ey hakîkatten perdelelenmiş ve mahrum edilmiş olanlar. Aynı zamanda onun başına gelen korkuları da idrâk edemezsiniz.

فَلَوْلَا إِنْ كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ: **Hayır; şâyet sizler hesâba çekilmeyecek iseniz (86),** eğer ölüme mecbur ve mahkum değilseniz.

تَرْجِعُونَهَا: **Onu geri döndürsenize,** o, boğaza gelmiş ve çıkmak üzere olan canı yerine geri göndersenize ve onun çıkmasına mâni olsanıza. إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer doğru iseniz (87).** Şâyet kendi başınıza ve bağımsız olduğunuz, Hakîm, Kadîm ve Alîm olan yaratıcıya muhtaç olmadığınız iddiâsında gerçekçi iseniz, can boğaza geldikten sonra ruhları bedene geri döndürebilir misiniz? Haydi bunu yapın bakalım!

فَأَمَّا: **Ancak,** ruh bedenden çıktıktan sonra ölen kişi إِن كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ: **Eğer mukarreblerden ise (88),** yâni sûrenin başında belirtilen grupların ilkinden ise.

Onun ölümü فَرَوْحٌ: **Ravhtır;** rahatlıktır, rahmettir, kendisini âlem-i lâhûta ulaştırır. O ölüm zahmetten kurtuluştur. Aynı zamanda ölüm ânı geçici bir andır, nâsût/beşeriyet âlemi ile ilgili olup, kişinin üzerindeki ârizî/geçici bir elbisedir. وَرَيْحَانٌ: **Ve reyhandır;** Rahman tarafından gelen güzel kokulardan birisidir. وَجَنَّةُ نَعِيمٍ: **Ve Naîm ....**

وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمٖينِۙ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمٖينِ ﴿٩١﴾
وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبٖينَ الضَّٓالّٖينَۙ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَمٖيمٍۙ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ
جَحٖيمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقٖينِۚ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظٖيمِ ﴿٩٦﴾

cennetidir(89). Vedûd (çok çok sevgi sâhibi) olan Hallâk (Yaratıcı)'nın civârında bulunab Makâm-ı Mahmûd'da, Havz-ı Mevrûd'da dâimî bir nîmet ve refah içinde olma hâli söz konusudur.

وَأَمَّا: **Fakat** ölen kişi, إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ: **Ashâb-ı Yemîn'den ise (90),** iyilik, güzellik ve ikrâma nâil olmuş, sâlih amel ve makbul ahlâk sâhibi kimselerden ise.

Ey iyilik ve ikrâma nâil olmuş kişi! فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ: **Sana Ashâb-ı Yemîn'den bir selâm (91).** Senin gibi olan o Ashâb-ı Yemîn sana selam ediyorlar.

Ashâb-ı Şimâl'den ve ezelî bahtsızlardan olup da ölen kimse وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ: **Yalancı ve sapıklardan ise (92),** kıyâmet gününe inanmayanlardan ve doğru yoldan çıkmış, yüksek makam ve ikram yurduna ulaştıran yoldan sapmışlardan ise.

Onun için, dünyâ hayâtında iken yakîn gölgelerine ve pınarlarına erişmemesinin, mârifet ve tevhit kaynaklarından bir yudum bile içmemesinin bir cezâsı olarak, فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ: **Kaynar sudan bir ziyâfet vardır (93).**

وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ: **Cahîme atılma vardır (94).** Şehvetlere, kendisine haram kılınan ve çirkin şeylere düşkünlüğünün ve onlardan aldığı lezzetlerin bir karşılığı olarak büyük ateşe sokulacaktır.

إِنَّ هَذَا: **İşte bu,** yâni bu üç grup hakkında anlatılanlar, vücut mertebelerine ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn bir şekilde muttalî olmuş mükâşefe ve müşâhede erbâbı indinde لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ: **Tamâmen hakîkattir (95).**

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ: **O halde yüce Rabbinin ismini tesbih et (96).** Ey erbâb-ı şühûd ve huzûrun en kâmili! Rabbinin zâtını şüphe ve tahmin kirinden, onun bütün esmâ-i hüsnâsını ve sıfât-ı ulyâsını câmi ve

yüce olan ismini zikretmek sûretiyle onun tenzih et. Sen, onun isim ve sıfatları hakkında hakka'l-yakîn üzeresin.

Allâhü Teâlâ, lutuf ve ihsânı ile, bizleri hakka'l-yakîn ile sıfatlananlardan, şüphe ve tahmin emârelerinden kurtulanlardan eylesin.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Varlık mertebelerini mükâşefe ve müşâhede tarîkiyle keşfetmeyi ve onun içerisindeki, ilâhî kitap ve peygamberler vâsıtasıyla bildirilmiş olan yoldan sapma, küfre düşme gibi hususlara muttali olmayı kendisine amaç edinen sâlik! Bu hususta sana düşen vazîfe şudur:

Bütün vakitlerine ve her hâlinde bu şânı çok yüce sûre hakkında derin derin tefekkür etmelisin. Nefsine bu sûrede zikredilen üç grubun hâlini dâimâ arz etmelisin. Bunları, kendinin bu üç grup içerisindeki yerin belli oluncaya kadar, dâimâ hatırlatmalısın.

Sen nerdesin, bu üç grup nerede?

Makbul ve önde giden Mukarrebler'den misin?

Yoksa bahtiyarlığa ulaşmış, ihsâna erişmiş Ashâb-ı Yemîn'den misin?

Ya da azâba dûçar olmuş, sapmış yalancılardan mısın?

Kısaca; "Yakîn gelinceye kadar Rabbine ibâdet et." (Hicr, 15/99)

İÇİNDEKİLER

CEYLANİ İLİM ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

1- TESFÎRU'L-CÎLÂNÎ (Türkçesi ile birlikte)
2- SALEVAT VE EVRÂD (Türkçesi ile birlikte)
3- NEHRU'L-KÂDİRİYYE (Türkçesi ile birlikte)
4- EL-MUHTASAR FÎ ULÛMİ'D-DÎN
5- EL-FÜTÜVVE
6- BULBULU'S-SA'DÎ
7- USÛLU'D-DÎN
8- ŞERHU'S-SALEVÂT
9- MİNHÂCU'L-ÂRİFÎN
10- MEKTÛBÂT (yayına hazır)
11- EL-FETHU'R-RABBÂNÎ (yayına hazır)
12- ŞERHU'L-AKÂİD (yayına hazır)